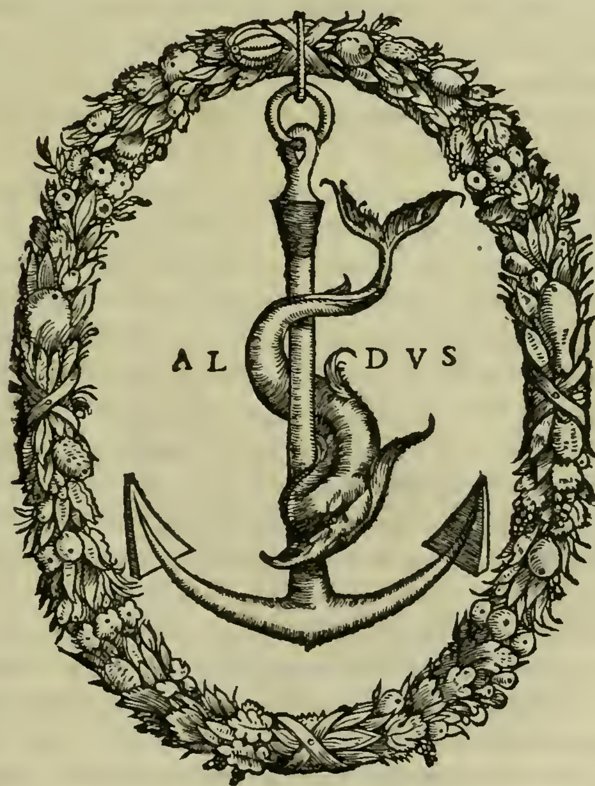

CAROLI SIGONII FASTI CONSVLARES, ac triumphi acti

A ROMVLO REGE VSQVE AD *TI. CAESAREM.*

EIVSDEM IN FASTOS, ET TRIVMPHOS, IDEST IN VNIVERSAM ROMANAM HISTORIAM COMMENTARIVS.

Eiuſdem de Nominibus Romanorum liber.

VENETIIS, M. D. LVI.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

Cum priuilegio Illuſtriſs. Senatus Veneti, in annos X X.

ILLVSTRISS. ET POTENTISS.

FERRARIENSIVM DVCI

HERCVLI II.

CAROLVS SIGONIVS. S.

OMANI Populi res, domi forisúe gestas, HERCVLES DVX POTENTISSIME, qui hoc tempore scribere, aut aliquo pacto literis illustrare aggrediuntur, ij mihi demum uidentur in has potißimum duas posse hominum reprehensiones incurrere. nam & ab ijs, qui eas satis habere splendoris ex antiquorum monumentis putant, impudentiæ; et ab ijs, qui amissa earum ornamenta nulla restitui ratione posse censent, imprudentiæ ne accusentur, eis ualde pertimescendum est. Impudentis enim iudicabunt esse, ea, quæ T. Liuius, ac Dionysius Alicarnasseus, ceterique Romanarum antiquitatum scriptores grauißime, ornatißimeq; tractarunt, uelle attingere; imprudentis uero, quæ tenebris uetustatis oppressa prorsus obsoleuerunt, ea sine antiquorum monumentorum ope aggredi renouare. Me uero tantum abest, ut harum huiusmodi reprehensionum suspicio ullo unquam tempore perturbarit, ut nullum grauius, aut maius studium esse duxerim, in quo ipse uel uberiore aliorũ cum utilitate, uel nonnulla mea etiam cum laude, siqua modo mea potest esse laus, elaborarem. presertim uero, si aut alia ratione iisdem de rebus scriberem, ac prisci illi fecerunt; aut quæ, ueteribus eorum monumentis uel deletis, uel deprauatis, obscurißima his temporibus facta sunt, quantum per ea, quæ supersunt, illorum fragmenta licet, illuminarem. neque enim ignorare te arbitror. DVX MAXIME, fato nescio quo populi R. misero contigisse, ut quo quisque de rebus eius gestis accuratißime, atque elegantißime scripserat, illius maxime libros hoc tempore, aut omnino desideremus, aut magna ex parte mutilatos, et corruptos habeamus. Hac igitur ratione adductus, cum totam magistratuum Romanorum descriptionem annuam labantem, & inconstantem, eandemque multis partibus imperfectam apud omnes rerum Ro. scriptores esse intelligerem, cumque summam in annis ab Vrbe condita numerandis eorum dissensionem, & errorem esse animaduerterem; suscepi laborem hoc tempore omnibus, ut putaui, futurum utilißimum; ut de Romanis magistratibus pro annorum ratione descriptis, deq; illorum triumphis breuiter ea traderem, quæ mihi diutius, ac diligentius inquirenti ea, quæ relicta sunt, antiquitatis monumenta suppeditarent. Hoc enim si fecissem, speraui me totam populi R. historiam, quam plerique superioribus temporibus carptim tractarant, breuiter uno quasi corpore posse complecti; cuius cognitio cum per se iucundißima, tũ uero etiam ad Latinorum scripta illustranda, quod fieri maxime cupiebam, quam acommodatißima esset futura. Hoc igitur dicere non dubitabo, me ut ad hunc laborem accederem, primum communi utilitate adductum fuisse; deinde uero, cum iam rẽ essem ipsam aggressus, Dei quodammodo ipsius uoluntate commotum, in eam acrius in dies incubuisse. Nam cum in hac scriptione ueterum & historiarum, & lapidum amissa monumenta desiderarem: tum diuino credo esse consilio factum, primum, ut Dionysius, ac Dio, quorum Græca exemplaria iampridem incredibili legendi cupiditate flagrabam, aut certe illorum particula Græcis literis exarata ex Gallijs in Italiam afferretur; deinde uero, ut eodem propè etiam tempore, Romæ in foro ipso Romano, uetustißimorũ marmorum fragmẽta quædam effoderentur, atque in Capitolio exponerentur, in quibus hæc ferè magistratuum ratio, quã ipse animo designaueram, iamq; inchoaueram, erat incisa. quorum fragmentorum exemplum satis accurate, quantum ego intelligere poteram, à Bartholemæo Marliano descriptum cum legissem; ac quanta inde percipi utilitas posset, animaduertissem; incredibile est, quam ualde ad eam, quam inchoaueram, descriptionem perficiendam fuerim inflammatus. neque uero tantummodo ad id, quod institueram, absoluendum sum inflammatus, sed ad mutandum etiam, quod initio ceperam, consilium ea sum lectione impulsus. Nam cum prætores, tribunos pl. ædiles curules, aliosq; eiusmodi magistratus annuos à principio colligere instituissem; omnes tamen his notatis Capitolinorum marmorum inscriptionibus mihi omittendos esse decreui: partim, quòd auctorum eorum, quos habemus, incuria me reperire omnes posse diffidebam; partim, quòd in his itẽ Capitolinis tabulis eos esse prætermissos intelligebam. abunde autem satisfactum iri huic parti putaui, si re

gum, consulum, & dictatorum fastos una cum eorum triumphis ex annorum ordine distinctos notassem. quam potissimum rationem illi mihi uidebantur, qui his olim incidendis marmoribus præfuerant, studiosissime conseruasse. quorum cum ego diligentiam, & in illis describendis magistratibus incredibilem quandā historiæ Romanæ scientiam admirarer; feci illud, ut non solum eorum lapidum testimonia ad hos, quos institueram, fastos conscribendos adhiberem, sed eodem etiam tempore illa, quæ fracta, & plurimis in locis exesa erant effossa, quoad possem, restituerem. Itaque hoc facto, quò omnibus meus labor illustrior esset, atque eodem etiam tempore, & utilitatis aliorum, & meæ diligentiæ rationem haberem, marmorum uerba maioribus, mea uero, ut minoribus literis distinguerentur, curaui. in eo tantum ab illorum ratione recessi, quod triumphos, quos illi separatim inciderant, ipse sub annuis magistratibus subieci; nimirum eo consilio, ut qui hæc nostra legissent, uno aspectu omnia unius anni maxime memorabilia populi R. facta cognoscerent. Cum autem hanc totam descriptionem à Romulo rege usque ad Ti. Cæsarem per octingentos fermè annos perduxissem, atque in ea conficienda uarijs annalium, lapidum, & nummorum ueterum testimonijs usus essem; tum uisum est, quo omnibus magis ea, quæ scripseram, probarem, librum adiungere; in quo cum rationem sigillatim earum rerum omnium redderem, quæ à me in magistratibus, & triumphis digerendis essent scriptæ; tum etiam, quæ in fragmentis horum Capitolinorum, ut dixi, marmorum essent incisa partim explicarem, partim etiam uetustorum monumentorum, quot quot habemus, sententia confirmarem. Itaque liber ille cōtinere omnem propè Romanæ rationem historiæ uidetur. etenim in eo non solum hæc omnia, quæ in Fastis, & Triumphis descripta sunt, ueterum testimonio comprobamus, sed si quando illi parum nobis diligentes in historiæ expositione uideantur fuisse, notamus; si qua inter eos de re, aut de annis controuersia sit, non omittimus; de nominum Romanorum caussis, usuq; latissime disputamus; clarissimam, atque antiquissimam quanque familiam ferè à stirpe describimus, quique in ea clari uiri fuerint, & magistratus ceperint, subteximus; ex qua descriptione facile illustrium uirorum, eorumq; presertim, quos tantopere admirari solemus, certissimæ propagines cognoscentur. Atque ex his quidem rebus omnibus, quantum nos prodesse uoluerimus alijs, apparebit. neque enim omnino quā tum cupiebamus, consequi propter manca ipsa, ut dixi, Romanarum rerum monumenta potuimus. quòd si nobis uita suppeditauerit, atque Deus ipse nostris cœptis aspirauerit, non uereor, ne hæc ipsa, quæ nunc etiam multis partibus imperfecta eduntur, longe omnium perfectissima aliquando ad posteros eodem operā me nauante perueniant. cui quidem rei polliceor me, quoad potero, nullo unquam tempore defuturū. Hoc autem, quod nunc editur, DVX POTENTISSIME, *ego in tuo potissimum clarissimo nomine diuulgari, atque apparere non solum uolui, sed id etiam facere me debere existimaui. neque enim uideo, cui potius ocij mei fructus dedicem, quàm tibi, cuius presertim singulari prudentia, & mihi, & ceteris, qui in isto tuo beato degunt imperio, pacate, quieteq; in hoc eiusmodi literarum curriculo licet uersari. atque etiam sic intelligo, ut omnem superiorem literarum calamitatem in eos iure, qui tum terris imperabant, esse translatam, quorum incuria omnium bonarum artium studia labefactata obsoleuerunt, ita omnem earum restitutionem, quæ his temporibus facta est, in hos merito, qui nunc terras regunt, esse conferendam; quorum singulari in gubernandis regionibus sapientia hæc ipsa studia non solum reparata, sed multo etiam nitidiora facta esse, quam ante fuerant, uidentur. ex quorum tu numero omnium hominum iudicio uiuus es haud extremum locum semper obtinuisse. ut ut tamen res est, me certe, cum iampridem & me ipsum, meaq; omnia tibi, in cuius imperio & natus, & educatus sum, consecra uerim, hos etiam paruulos ingenij, atque industriæ meæ quasi fœtus quosdam dedicasse, atque auctoritatis tuæ grauissimo numine fultos in uulgus edidisse, nunquam pœnitebit.*

Vale. Mutinæ.

Id. Mart.

M. D. L.

FASTI CONSVLARES
ac Triumphi acti,
A ROMVLO REGE VSQVE AD TI. CAESAREM.

REGES.

Romulus Rex *Regnauit.* — *Annos.* XXXVII.

Romulus Rex De *Caeninensibus.* Et *Antemnatibus Primus Triumphauit.* — *Anno.* V. C. IIII. / /

Idemque Spolia Opima Rettulit Caeninensium Rege Acrone Interfecto.

Romulus Rex. II. De *Camerineis.* — *Anno.* XVI. K. *Sextilib.*

Romulus Rex. III. De *Fidenatibus.* Et *Veientibus.* — *An.* / / / *Idib. Octob.*

Interreges — *Annum.* I.

Numa Pompilius Pomponis F. Rex. — *Annos.* XLIII.

Tullus Hostilius Hosti. F. *Hosti.* N. Rex. — *Annos.* XXXII.

Tullus Hostilius Hosti. F. *Hosti.* N. Rex. De *Albaneis.* — *Ann.* / / / / / *L L*

Tullus Hostilius Hosti. F. *Hosti.* N. Rex. II. De *Fidenatibus.* — *Ann.* / / / / / / / *L*

Tullus Hostilius Hosti. F. *Hosti.* N. Rex. III. De *Sabineis.* — *Ann.* / / / / / / / *L*

Ancus Marcius Numae F. M. N. Rex — *Annos.* XXIV.

Ancus Marcius Numae F. M. N. Rex. De *Veientibus.* — *Ann.* / / / / / / / / *L*

Ancus Marcius Numae F. M. N. Rex. II. De *Sabineis* — *Ann.* / / / / / / *L L*

L. *Tarquinius Damarati* F. *Priscus.* Rex. — *Ann.* XXXVII.

L. Tarquinius Dama*rati.* F. Priscus. Rex. De Lati*neis* — *Ann.* / / / / *L* / *L L*

L. Tarquinius Damarati. F. Priscus. Rex. II. De Etrusc*eis* — *Ann.* / / / / / *L*

L. Tarquinius Damarati. F. Priscus. Rex. III. De Sabineis. — Ann. CXX / / Idib. Sext.

Ser. Tullius. Rex. — *Annos.* XLIV.

Ser. Tullius. Rex. De Etruscis. — VI. K. Dec. A. CXXCII.

Ser. Tullius. Rex. II. De Etrusc. — VIII. K. Iun. A. CXXCVI.

Ser. Tullius. Rex. III. De Etrusceis. — Ann. CXXC / / IIII. Non. / /

Ser. Tullius. Rex — *Lustrum* Fecit. I. II. III. IIII.

L. *Tarquinius.* L. F. *Damarati.* N. *Superbus.* Rex. — *Annos.* XXV.

L. Tarq*uinius.* L. F. Dama*rati.* N. *Superbus.* Rex. De *Volsceis.* — *Ann.* / / / /

L. Tarq*uinius.* L. F. *Damarati.* N. Super*bus.* Rex. De *Sabineis.* — *Ann.* / *L* /

CONSVLES.

L. *Iunius.* M. F. *Brutus. In Mag. Posteaquam Sibi Conleg. Subrog. Occis.* Est. *In Eius Loc. Fact.* Est. — L. *Tarquinius.* = = . *Aruntis.* N. *Collatinus. Coactus Abdicauit. In Eius Loc. Fact.* Est.

Sp. Lucretius. Tricipitinus. In Mag. Mortuus Est. *In Eius Loc. Fact. Est.* — P. *Valerius Volusi.* F. *Qui In Hoc Honore Poplicola Appellatus Est.*

M. Horatius. Puluillus.

P. Valer*ius. Volusi.* F. *Poplicola.* Cos. *Primus* De *Veientibus.* Et *Tarquiniensibus. An.* CCXLIV. K. *Mart.*

P. *Valerius. Volusi.* F. *Poplicola.* II. — T. *Lucretius.* T. F. *Tricipitinus. Lustr.* F. V.

P. *Valerius. Volusi.* F. *Poplicola.* III. — *M. Horatius Puluillus.* II.

Sp. Lartius. Flauus. — T. *Herminius. Aquilinus.*

M. Valerius. Volusi. F. — P. *Postumius.* Q. F. *Tubertus.*

M. Valer*ius. Volusi.* F. Cos. De *Sabineis.* — *Ann.* CCXLVIII. = = =

P. Post*umius.* Q. F. *Tubertus.* Cos. De *Sabineis.* — *Ann.* CCXLVIII. = = =

P. *Valerius. Volusi.* F. *Poplicola.* IIII. — T. *Lucretius.* T. F. *Tricipitinus.* II.

P. Valeriu*s. Volusi.* F. Poplicol*a.* II. *Cos.* IIII. De *Sabineis.* Et Veien*tibus. An.* CCXLIX. = = Nonas Mai.

CCL P. *Postumius.* Q. F. *Tubertus.* II. — *Agrippa Menenius.* C. F. *Lanatus.*

P. Postumi*us.* Q. F. *Tubert*us. Cos. II. O*uans Primus* De *Sabinei*s. Ann. CCL III. Non. Apr.

Agrippa M*enenius.* C. F. *Lan*atus Cos. De *Sabineis.* Ann. CCL. Pridie Non. Apr.

Opiter Virginius Tricostus. — *Sp. Cassius Viscellinus.*

Sp. Cassiu*s Viscellinus.* Cos. De *Sabineis* Ann. CCLI. = = = =

Postumus Cominius. Auruncus. — T. *Lartius Flauus.*

Ser.

Ser. Sulpicius. P. F. Camerinus. M'. Tullius. Longus. In Mag. M. E.
P. Veturius Geminus. T. Aebutius. T. F. Elua.
T. Lartius Flauus. II. Q. Cloelius Siculus.
T. Lartius Flauus. Dictator Primus. Sp. Caßius Viscellinus. Magister Eq. Primus. Sedit. Sedandae. Et Rei Gerundae Caussa.
A. Sempronius Atratinus. M. Minucius Augurinus.
A. Postumius. P. F. Albus. Regillensis. T. Virginius Tricostus.
A. Postumius. P. F. Albus. Regillens. Dictat. T. Aebutius. T. F. Elua. Mag. Eq. Rei Gerund. Caussa.
A. Postumius. P. F. Albus. Regillensis. Dict. Primus. De Latineis. An. CCLVII.
M. Claudius Regillensis Sabinus. P. Seruilius. P. F. Priscus.
A. Virginius. A. F. Tricost. Coelimontanus. T. Veturius Geminus.
M'. Valerius Volusi. F. Qui In Hoc Honore Maximus. Appell. Est. Dict. Sedit. Sedandae. Et Rei Ger. Caussa.
Q. Seruilius. P. F. Priscus Mag. eq.
M'. Valerius Volusi. F. Dict. De Sabineis. Ann. CCLIX.
CCLX. Sp. Caßius Viscellinus. II. Postumus Cominius. Auruncus. II. L. F. VII.
T. Geganius Macerinus. P. Minucius Augurinus.
A. Sempronius Atratinus. II. M. Minucius Augurinus. II.
Q. Sulpicius Camerin. Cornutus. Sp. Lartius Flauus. II.
C. Iulius. L. F. Iulus. P. Pinarius Mamercinus.
Sp. Nautius. Rutilus. Sex. Furius Fusus.
C. Aquillius. Tuscus. T. Sicinius. Sabinus.
T. Sicinius Sabinus. Cos. De Volsceis. Ann. CCLXVI.
C. Aquillius. Tuscus. Cos. Ouans De Herniceis. Ann. CCLXVI.
Sp. Caßius Viscellinus. III. Proculus Virginius Tricostus.
Sp. Caßius Viscellinus. II. Cos. III. De Volsceis. Et Herniceis. Ann. CCLXVII. Iun.
Q. Fabius. K. F. Vibulanus. Ser. Cornelius. L. F. Maluginensis.
L. Aimilius. Mam. F. Mamercus. K. Fabius. K. F. Vibulanus.
CCLXX. M. Fabius. K. F. Vibulanus. L. Valerius Volusi. F. Potitus Volusus.
C. Iulius. C. F. L. N. Iulus. Q. Fabius. K. F. Vibulanus. II.
K. Fabius. K. F. Vibulanus. II. Sp. Furius. N. Fusus.
Cn. Manlius. P. F. Cincinnatus. In Mag. Occis. Est. M. Fabius. K. F. Vibulanus. II.
K. Fabius. K. F. Vibulanus. III. T. Virginius. T. N. Tricost. Rutil.
L. Aimilius. Mam. F. Mamercus. II. C. Seruilius Structus. Ahala. In Mag. Mort. Est. In Eius Loc. F. E. C. Cornelius. Lentulus. Aquilinus.
C. Horatius. M. F. Puluillus. T. Menenius Agrippae. F. C. N. Lanatus.
A. Virginius Tricostus. Rutilus. Sp. Seruilius. Structus.
P. Valerius. P. F. Volusi. N. Poplicola. C. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus.
P. Valerius. P. F. Volusi. N. Poplicola. Cos. De Veientib. Sabineisque. Ann. CCLXXIIX. K. MAI.
L. Furius Medullinus. A. Manlius Vulso. Lustrum. F. VIII.
A. Manlius Vulso. Cos. Ouans De Veientibus. Ann. CCLXXIX. Idibus Mart.
CCXXC. L. Aimilius Mam. F. Mamercus. III. Vopiscus Iulius Iulus.
P. Furius Fusus. L. Pinarius Mamercinus.
T. Quinctius Capitolinus. Ap. Claudius. M. F. Sabinus.
L. Valerius. Volusi. F. Potitus. II. Ti. Aimilius. L. F. Mam. N. Mamercin.
A. Virginius. A. F. A. N. Coelimontanus. T. Numicius Priscus.
T. Quinctius Capitolin. II. Q. Seruilius. Q. F. P. N. Priscus.
T. Quinctius Capitolinus. Cos. II. De Antiatibus. A. CCXXCV.
Ti. Aimilius. L. F. Mam. N. Mamercin. II. Q. Fabius. M. F. K. N. Vibulanus.
Sp. Postumius. A. F. P. N. Albus Regillensis. Q. Seruilius. Q. F. P. N. Priscus. II.
Q. Fabius. M. F. K. N. Vibulanus. II. T. Quinctius Capitolinus. III. L. F. IX.
A. Postumius. A. F. P. N. Albus Regillensis. Sp. Furius Medullinus. Fusus.
P. Seruilius. Sp. F. P. N. Priscus. L. Aebutius Elua. In Mag. M. E.
CCXC. L. Lucretius. T. F. T. N. Tricipitinus. T. Veturius. T. F. P. N. Geminus. Cicurin.
L. Lucretius. T. F. T. N. Tricipitinus. Cos. De Aequeis. An. CCXCI.

T. Veturius.

T. *Veturius.* T. F. P. N. *Geminus. Cicurin. Cos. Ouans De Volsceis.* *Ann.* CCXCI. / / / /.
P. Volumnius. M. F. M. N. Amintin. Gallus. *Ser. Sulpicius. Ser.* F. P. N. *Camerinus.*
P. Valerius. P. F. Volusi. N. Poplicola. II. *C. Claudius.* M. F. *Regillens. Sabinus.*
In Mag. mortuus est. In Eius. L. F. E.
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnatus.
Q. Fabius. M. F. K. N. Vibulanus. III. *L. Cornelius. Ser.* F. L. N. *Maluginensis. Cossus.* L. F. X.
Q. Fabius. M. F. K. N. *Vibulanus. Cos.* III. *De Aequeis.* An. CCXCIIII. Nonis Mai.
*L. Cornel*ius. Ser. F. L. N. *Maluginensis. Coss*us. Cos. De Volsceis Antiatib. IV. Id. Mai. An. CCXCIV.
C. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus. II. *L. Minucius.* *Augurinus.*
Coactus *abdicauit.*
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnat*us.* *Dict.*
L. Tarquitius. L. F. Flaccus. *Mag. Eq.* *Rei Ger. Caussa.*
L. *Quin*ctius. L. F. L. N. Cincinnatus. *Dict.* De Aequeis. Idibus. Septembr. An. CCXCV.
C. Horatius. M. F. M. N. Puluillus. *Q. Minucius.* *Augurinus.*
M. Valerius. M'. F. Volusi. N. Maxu*mus.* *Sp. Verginius.* *Coelimont. Tricostus.*
T. Romilius. T. F. T. N. Rocus Vatic*anus.* *C. Veturius.* *Cicurinus.*
Sp. Tarpeius. M. F. M. N. Montanca / / *A. Aterius.* *Fontinalis.*
CC Sex. Quinctilius. Sex. F. P. N. *In M. M. E.* *P. Horatius.* *Tergeminus.*
P. Sextius. Q. F. Vibi. N. Capito*linus.* *T. Menenius.* T. F. *Agripp.* N. *Lanatus.*
Ap. Claudius. Ap. F. M. N. Crassin*us.* *T. Genucius.* L. F. L. N. *Augurinus.*
Abdicarunt. Vt D*essignarentur Legum screndarum caussa*
Decemuiri Consulare*s. Qui per* II. *Annos. Reip. Praefuerunt.*
Ap. Claudius. Ap. F. M. N. Crassin*us.* *Sp. Postumius.* A. F. P. N. *Albus. Regillens.*
T. Genucius. L. F. L. N. Auguri*nus.* *Ser. Sulpicius. Ser.* F. P. N. *Camerinus.*
Sp. Veturius. Sp. F. P. N. Cr*assus.* *P. Sestius.* Q. F. *Vibi.* N. *Capitolinus.*
C. Iulius. C. F. L. N. *Iulus.* *T. Romilius.* T. F. T. N. *Rocus. Vaticanus.*
A. Manlius. Cn. F. P. N. *Vulso.* *P. Horatius.* *Tergeminus.*
Ap. Claudius. Ap. F. M. N. *Crassinus.* II. *Q. Fabius.* M. F. K. N. *Vibulanus.*
M. Cor*nelius. Ser.* F. L. N. *Maluginensis.* *M'. Rabuleius.*
L. Minucius. *Augurinus.* *Q. Poetelius.*
T. Antonius. *Merenda.* *K. Duilius.*
M. Sergius. *Sp. Oppius.* *Cornicen.*
Ap. Claudius. Ap. F. M. N. *Crassinus.* III. *Q. Fabius.* M. F. K. N. *Vibulanus.* II.
M. Cornelius. Ser. F. L. N. *Maluginens.* II. *M'. Rabuleius.* II.
L. Minucius. *Augurinus.* II. *Q. Poetelius.* II.
T. Antonius. *Merenda.* II. *K. Duilius.* II.
M. Sergius. II. *Sp. Oppius.* *Cornicen.* II.
Abdicarunt Ob Libidinem Ap. Claudij. In Eorum Locum Facti Sunt Cos.
L. Valerius. P. F. P. N. *Poplicola. Potitus.* *M. Horatius.* M. F. M. N. *Barbatus.*
*M. Hora*tius. M. F. M. N. Barbatus. *Cos. De Sabin eis.* Ann. CCCIV. VII. K. Septembr.
L. *Valer*ius. P. F. P. N. Poplicola. Potit. *Cos.* De. Aequeis. Idibus Sextil. Ann. CCCIV.
Lar Herminius. *T. Verginius,* *Coelimontanus. Tricostus.*
M. Geganius. M. F. *Macerinus.* *C. Iulius* *Iulus.*
T. Quinctius. *Capitolin.* IIII. *Agrippa Furius.* *Fusus.*
M. Genucius. L. F. L. N. *Augurinus.* *C. Curtius.*
A. Sempronius. A. F. *Atratinus.*
T. Cloelius. *Siculus.* TRIBVNI MILIT. CONS. POTEST.
L. Atilius. *Longus.*
Vitio Facti Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt Cos.
L. Papirius. *Mugillanus.* *L. Sempronius.* A. F. *Atratinus.*
CCX. *M. Geganius.* M. F. *Macerinus.* II. *T. Quinctius.* *Capitolin.* V.
*M. Geg*anius. M. F. *Macer*inus. *Cos. De Volsceis.* Ann. CCCX. Nonis Sep*temb.*
Censores Primi. L. Papirius. *Mugillanus.* *L. Sempronius.* A. F. *Atratin.* L. F. XI.
M. Fabius. Q. F. M. N. *Vibulanus.* *Postumus Aebutius.* *Elua Cornicen.*
C. Furius. *Fusus. Pacilus.* *M'. Papirius.* *Crassus.*
Proculus

Proculus Gegânius. Macerinus. L. Menenius. T. F. Agripp. N. Lanatus.
T. Quinctius. Capitolinus. VI. Agrippa Menenius. T. F. Agripp. N. Lanatus.
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnatus. II. Dict. Seditionis Sedandae caussa.
C. Seruilius. Q. F. C. N. Axilla. Mag. Eq.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus.
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnatus. TRIB. MIL.
L. Iulius Vopisci. F. Iulus.
M. Geganius. M. F. Macerinus. III. L. Sergius. C. F. C. N. Qui In Hoc Honore Fidenas Appellatus Est.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus. Dict. Rei Ger. Caussa.
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnatus. Mag. Eq.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus. Dict. De Falisceis. Veientib. Et Fidenatib. An. CCCXVI. Idib. Sept.
M. Cornelius. M. F. Ser. N. Maluginensis. L. Papirius. Crassus.
C. Iulius. Iulus. II. L. Virginius. Tricostus.
Q. Seruilius. P. F. Sp. N. Priscus. Qui In Hoc Honore Fidenas Appell. Est. Dict. Rei Ger. Caussa.
Postumus Aebutius Elua. Cornicen. Mag. eq.
Censor. C. Furius. Fusus. Pacilus. M. Geganius. M. F. Macerinus. L. F. XII.
C. Iulius. Iulus. III. L. Virginius. Tricostus. II.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus. II. Dict. Rei Gerund. Caussa.
A. Postumius. Tubertus. Mag. eq.
M. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus.
CCCXX. M. Foslius. Flaccinator. TRIB. MIL.
L. Sergius. C. F. C. N. Fidenas.
L. Pinarius. Mamercus.
L. Furius. Medullinus. TRIB. MIL.
Sp. Postumius Albus Regillens.
T. Quinctius. L. F. L. N. Pennus. Cincinnat. C. Iulius. Mento.
A. Postumius. Tubertus. Dict. Rei Gerundae Caussa.
L. Iulius Vopisci F. Iulus. Mag. eq.
A. Postumius. Tubertus. Dict. De Aequeis. Et Volsceis. Ann. CCCXXII. / /
L. Papirius. Crassus. II. L. Iulius Vopisci. F. Iulus.
L. Sergius. C. F. C. N. Fidenas. II. Hostus Lucretius. Tricipitinus.
T. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnat. Pennus. II. A. Cornelius. Cossus.
A. Cornelius. Cossus. De Veientibus. Isque Spolia Opima Rettulit Duce Hostium Larte. Tolumnio Interfecto. Ann. CCCXXV. = = =
C. Seruilius. Q. F. C. N Axilla. L. Papirius Mugillanus. II.
T. Quinctius. L. F. L. N. Pennus. Cincinnat. C. Furius. Pacilus. TR
M. Postumius Albus Regillens. A. Cornelius. Cossus.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus. III. Dict. Rei Gerund. Caussa.
A. Cornelius. M. F. L. N. Cossus. Mag. eq.
Mam. Aimilius. M. F. Mamercinus. III. Dict. III. De Veientibus Et Fidenatibus An. CCCXXVII. = = =
A. Sempronius. L. F. A. N. Atratinus. L. Furius. Medullinus. II. TR
L. Quinctius. L. F. L. N. Cincinnatus. II. L. Horatius. Barbatus.
Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. Crassus. Sp. Nautius. Sp. F. Rutilus.
L. Sergius. C. F. C. N. Fidenas. II. Sex. Iulius. Iulus. TR
Cens. = = = = = = = = = L. F. XIII.
CCCXXX. C. Sempronius. A. F. A. N. Atratinus. Q. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus.
L. Manlius. Capitolinus. Q. Antonius. Merenda. TR
L. Papirius. Mugillan. L. Seruilius. Structus.
T. Quinctius. T. F. Capitolin. Barbat. N. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus.
N. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus. Cos. Ouans. De Aequeis. An. CCCXXXII. = = =
T. Quinctius.

T. Quinctius. L. F. L. N. Penn. Cincinnatus. II. M. Manlius. Capitolinus. TR. MIL.
L. Furius. Medullinus. III. A. Sempronius. L. F. A. N. Atratin. II.

Agrippa Menenius. T. F. Agripp. N. Lanatus. Sp. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus. TR. MIL.
P. Lucretius. Hosti. F. Tricipitinus. C. Seruilius. Q. F. C. N. Axilla.

M. Papirius. Mugillanus.
C. Seruilius. Q. F. C. N. Axilla. II. TR. MIL.
L. Sergius, C. F. C. N. Fidenas. III.
Q. Seruilius. P. F. Sp. N. Priscus Fidenas. II. Dict. Rei. Ger. Caussa.
C. Q. F. C. N. Axilla. II. Mag. eq.
Cens. L. Papirius. Mugillanus. L. F. XIV.

P. Lucretius Hosti. F. Tricipitin. II. Sp. Veturius. Crassus. TR. MIL.
Agrippa Menenius. T. F. Agripp. N. Lanat. II. L. Seruilius. Structus. II.

A. Sempronius. L. F. A. N. Atratinus. III. M. Papirius Mugillanus. II. TR. MIL.
Q. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus. Sp. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus. II.

P. Cornelius. . . . N. Cossus. . Quinctius. Cincinnatus. TR. MIL.
C. Valerius. L. F. Volusi. N. Potitus Volusus. N. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus.

Q. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus. II. Cn. Cornelius. Cossus. TR. MIL.
P. Postumius. A. F. A. N. Albinus Regillensis. L. Valerius. L. F. P. N. Potitus.

XL M. Cornelius. Cossus. L. Furius. L. F. Sp. N. Medullinus.
Cens. L. F. XV.
Q. Fabius. M. F. Q. N. Ambustus. C. Furius. C. F. Pacilus.
M. Papirius. Mugillanus. C. Nautius. Rutilus.
M'. Aimilius. Mam. F. M. N. Mamercinus. C. Valerius. L. F. Volusi. N. Potitus. Volusus.
C. Valerius. L. F. Volusi. N. Potitus Volusus Cos. Ouan. De Aequeis. Ann. CCCXLIII.
Cn. Cornelius. Cossus L. Furius. L. F. Sp. N. Medullin. II.

C. Iulius. L. F. Vopisci. N. Iulus.
P. Cornelius. A. F. M. N. Cossus. TR. MIL.
C. Seruilius. P. F. Q. N. Ahala.
P. Cornelius. M. F. L. N. Rutilus Cossus. Dict. Rei Gerundae. Caussa.
C. Seruilius. P. F. Q. N. Ahala. Mag. eq.

C. Valerius. L. F. Volusi. N. Potit. Volusus. II. C. Seruilius. P. F. Q. N. Ahala. II.
L. Furius. L. F. Sp. N. Medullinus. N. Fabius. Q. F. M. N. Vibulanus. II. TR. MIL.

P. Cornelius. M. F. L. N. Rutilus Cossus. L. Valerius. L. F. P. N. Potitus. II.
Cn. Cornelius. Cossus. N. Fabius. M. F. Q. N. Ambustus. TR. MIL.

C. Iulius. L. F. Vopisci. N. Iulus. II. M'. Aimilius Mam. F. M. N. Mamercinus.
T. Quinctius. Capitolin. Barb. L. Furius. L. F. Sp. N. Medullinus. II. TR. MIL.
Q. Quinctius. Cincinnatus. A. Manlius. A. F. Cn. N. Vulso Capitolin.

P. Cornelius. Maluginensis. Sp. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus. III.
Cn. Cornelius. Cossus. II. C. Valerius. L. F. Vol. N. Potit. Volus. III. TR. MIL.
K. Fabius. M. F. Q. N. Ambustus. M'. Sergius. L. F. L. N. Fidenas.

M'. Aimilius. Mam. F. M. N. Mamercin. II. M. Furius. Fusus.
CL Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. Crassus. L. Iulius. Iulus. TR. MIL.
M. Quinctilius. Varus. L. Valerius. L. F. P. N. Potitus. III.
Cens. M. Furius. Camillus. M. Postumius. A. F. A. N. Albinus Regillens. L. F. XVI.

C. Seruilius. P. F. Q. N. Ahala. III. Q. Sulpicius. Ser. F. Ser. N. Camerin. Cornut.
Q. Seruilius. Q. F. P. N. Priscus Fidenas. A. Manlius. A. F. Cn. N. Vulso Capitol. II. TR. MIL.
L. Virginius. Tricostus. M'. Sergius. L. F. L. N. Fidenas. II.

L. Valerius. L. F. P. N. Potitus. IIII. L. Iulius. L. F. Vopisci. N. Iulus.
M. Furius. Camillus. M'. Aimilius Mam. F. M. N. Mamercin. III. TR. MIL.
Cn. Cornelius. Cossus. II. K. Fabius. M. F. Q. N. Ambustus. II.

P. Licinius. Caluus. Primus E Plebe. P. Maelius. Sp. F. C. N. Capitolinus.
P. Maenius. L. Furius. L. F. Sp. N. Medullinus. TR. MIL.
L. Titinius. L. Publilius. L. F. Voler. N. Philo Vulscus.

M. Pomponius. L. Atilius. K. F. K. N. Longus.

bb L. Valerius.

C. Duilius.		M. Veturius. Ti. F. Sp. N.	Crass. Cicurin. TR. II
Cn. Genucius.	Augurinus.	Volero Publilius. P. F. Voler. N.	Philo.
L. Valerius. L. F. P. N.	Potitus. V.	L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. III.
M. Valerius.	Maximus.	M. Furius.	Camillus. II. TR. II
Q. Seruilius. Q. F. P. N.	Priscus Fidenas. II.	Q. Sulpicius. Ser. F. Ser. N.	Camerin. Cornut. II.
L. Iulius. L. F. Vopisci. N.	Iulus. II.	L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. IIII.
L. Sergius.	Fidenas.	A. Postumius.	Albinus Regillensis. TR. II
P. Cornelius.	Maluginensis. II.	A. Manlius. A. F. Cn. N. Vulso.	Capitolin. III.
	Vitio Facti	Abdicarunt.	
Cens.			L.F. XVII.
P. Licinius. P. F.	Caluus.	L. Titinius.	II.
Cn. Genucius.	Augurinus. II. In Mag. Occis. E.	P. Maenius.	II. TR. II
L. Atilius. K. F. K. N.	Longus. II.	P. Maelius. Sp. F. C. N.	Capitolinus. II.
M. Furius.	Camillus.	Dict.	Rei Ger. Caussa.
P. Cornelius.	Scipio.	Mag. Eq.	
M. Furius.	Camillus Dict.	De Veientibus.	Ann. CCCLVII.
P. Cornelius.	Cossus.	P. Cornelius.	Scipio.
M. Valerius.	Maximus. II.	K. Fabius. M. F. Q. N.	Ambustus. III. TR. II
L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. V.	Q. Seruilius. Q. F. P. N.	Priscus Fidenas. III.
M. Furius.	Camillus. III.	L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. VI.
C. Aimilius.	Mamercinus.	L. Valerius.	Poplicola. TR. II
Sp. Postumius.	Albinus Regillensis.	P. Cornelius.	Scipio. II.
CCCLX. L. Lucretius.	Flauus.	Ser. Sulpicius.	Camerinus.
L. Valerius. L. F. L. N.	Potitus.	M. Manlius.	Capitolinus.
Censor. C. Iulius.	Iulus.	L. Papirius.	Cursor. L.F. XVIII.
In Mag. Mort. Est.	In. E. L. F. E.		
M. Cornelius.	Maluginensis.		
L. Valerius. L. F. L. N	Potitus Cos.	De Aequeis.	An. CCCLXI.
M. Manlius. Capitolin.	Cos.	Ouans De Aequeis.	An. CCCLXI.
L. Lucretius.	Flauus.	Ser. Sulpicius.	Camerinus.
M. Aimilius.	Mamercinus.	L. Furius. L. F. Sp. N.	Medullinus. VII. TR. I
Agrippa Furius.	Fusus.	C. Aimilius.	Mamercinus. II.
Q. Fabius. M. F. M. N.	Ambustus.	Q. Sulpicius.	Longus.
K. Fabius. M. F. M. N.	Ambustus.	Q. Seruilius. Q. F. P. N.	Priscus Fidenas. IIII. TR. I
C. Fabius. M. F. M. N.	Ambustus.	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis.
M. Furius.	Camillus. II.	Dict.	Rei Ger. Caussa.
L. Valerius. L. F. L. N.	Potitus.	Mag. eq.	
M. Furius	Camillus. II. Dict. II.	De Galleis.	An. CCCLXIII. Idibus Febr.
M. Furius	Camillus. II.	Dict.	Mag. Sine Cos. Hoc Anno Continuar.
L. Valerius.	Potitus.	Mag. eq.	
L. Valerius.	Poplicola. II.	L. Virginius.	Tricostus.
P. Cornelius.		A. Manlius. A. F. A. N.	Capitolinus. TR.
L. Aimilius. L. F.	Mamercinus.	L. Postumius.	Regillensis. Albinus.
M. Furius.	Camillus. III.	Dict.	Rei Ger. Caussa.
C. Seruilius.	Ahala.	Mag. eq.	
M. Furius. Camillus.	III.	Dict. III.	De Volsceis.
Aequeis. Etrusceis.	An.	CCCLXIIII.	
T. Quinctius.	Cincinnatus.	Q. Seruilius. Q. F. P. N.	Priscus Fidenas. V.
L. Iulius.	Iulus.	L. Aquillius.	Coruus. TR.
L. Lucretius.	Tricipitinus.	Ser. Sulpicius.	Rufus.
L. Papirius.	Cursor.	C. Sergius.	Fidenas.
L. Aimilius.	Mamercin. II.	L. Menenius.	Lanatus. TR.
L. Valerius.	Poplicola. III.	C. Cornelius.	
M. Furius.	Camillus. IIII.	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis. II.
Q. Seruilius. Q. F. P. N.	Priscus Fidenas. VI.	L. Quinctius.	Cincinnatus. TR.
			L. Horatius.

	L. Horatius.	Puluillus.	P. Valerius. L. F. L. N.	Poplicola Potitus.	
	A. Manlius. A. F. A. N.	Capitolinus. II.	T. Quinctius.	Capitolinus.	
	P. Cornelius.		L. Quinctius.	Capitolinus.	TR. MIL.
	L. Papirius.	Cursor. II.	C. Sergius.	Fidenas. II.	
	A. Cornelius. A. F. M. N.	Cossus.	Dict.	Seditionis Sedandae. Et R. G. C.	
	T. Quinctius.	Capitolinus.	Mag. eq.		
	A. Cornelius. Cossus.	Dict. De	Volsceis.	An. CCCLXIX.	
	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis. III.	P. Valerius. L. F. L. N.	Potitus Poplicola. II.	
:LXX.	M. Furius.	Camillus. V.	Ser. Sulpicius.	Rufus. II.	TR. MIL.
	C. Papirius.	Crassus.	T. Quinctius	Cincinnatus. II.	
	L. Valerius.	Poplicola. IIII.	L. Lucretius.	Tricipitinus. II.	
	A. Manlius. A. F. A. N.	Capitolinus. III.	L. Aimilius.	Mamercinus. III.	TR. MIL.
	Ser. Sulpicius.	Rufus. III.	M. Trebonius.	Flauus.	
	Sp. Papirius.	Crassus.	Q. Seruilius. Q. F. Q. N.	Priscus Fidenas.	
	L. Papirius.	Crassus.	Ser. Sulpicius. M. F.	Praetextatus.	TR. MIL.
	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis. IIII.	L. Aimilius.	Mamercinus. IIII.	
	M. Furius.	Camillus. VI.	L. Furius. Sp. F. L. N.	Medullinus.	
	A. Postumius	Regillensis.	L. Postumius.	Albinus Regillensis.	TR. MIL.
	L. Lucretius.	Tricipitinus. III.	M. Fabius. K. F. M. N.	Ambustus.	
	L. Valerius.	Poplicola. V.	L. Menenius.	Lanatus. II.	
	P. Valerius.	Potitus Poplicola. III.	Sp. Papirius. L. F.	Cursor.	TR. MIL.
	C. Sergius.	Fidenas. III.	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis. V.	
	Cens. C. Sulpicius.	Camerinus.	Sp. Postumius.	Regillensis.	
	Abdicauit.		In Mag. Mortuus	Est.	
		In Eorum Locum	Facti Sunt.		
	. . . . . .	. . .	. . .	Vitio Facti Abdicarunt.	
	T. Quinctius.	Cincinnatus.	Dict.	Rei. Ger. Caussa.	
	A. Sempronius.	Atratinus.	Mag. eq.		
	T. Quinctius. Cincinnatus.	Dict.	De Praenestineis.	An. CCCLXXIIII.	
	P. Manlius. A. F. A. N.	Capitolinus.	C. Sextilius.		
	C. Manlius.	Capitolinus.	M. Albinius.		TR. MIL.
	L. Iulius.	Iulus.	L. Antistius.		
	Sp. Furius. Sp. F. L. N.	Medullinus.	P. Cloelius.	Siculus.	
	Q. Seruilius. Q. F. Q. N.	Priscus Fidenas. II.	M. Horatius.	Puluillus.	TR. MIL.
	C. Licinius.	Caluus.	L. Geganius.	Macerinus.	
	Cens. Sp. Seruilius.	Priscus.	Q. Cloelius	Siculus. L. F. XIX.	
	L. Aimilius. L. F.	Mamercinus. V.	Ser. Sulpicius. M. F.	Praetext. II.	
	P. Valerius. L. F. L. N.	Potitus Poplicola. IIII.	L. Quinctius.	Cincinnatus. II.	TR. MIL.
	C. Veturius.	Crassus. Cicurinus.	C. Quinctius.	Cincinnatus.	
	C. Licinius. C. F. P. N.	Caluus.	Trib. Pl. Sine Curul. Mag.		
	L. Sextius. Sex. F. N. N.	Sextin. Lateran.			
	C. Licinius. C. F. P. N.	Caluus. II.	Trib. Pl. Sine Curul. Mag.		
	L. Sextius. Sex. F. N. N.	Sextin. Lateran. II.			
CXXC.	C. Licinius. C. F. P. N.	Caluus. III.	Trib. Pl. Sine Curul. Mag.		
	L. Sextius. Sex. F. N. N.	Sextin. Lateran. III.			
	C. Licinius. C. F. P. N.	Caluus. IIII.	Trib. Pl. Sine Curul. Mag.		
	L. Sextius. Sex. F. N. N.	Sextin. Lateran. IIII.			
	C. Licinius. C. F. P. N.	Caluus. V.	Trib. Pl. Sine Curul. Mag.		
	L. Sextius. Sex. F. N. N.	Sextin. Lateran. V.			
	. . . .	. .	. . .	. . actus est.	
	. . . .	. .	. . .	. t. dedicauit.	
	L. Furius. Sp. F. L. N.	Medullinus. II.	P. Valerius. L. F. L. N.	Potitus Poplicola. V.	
	A. Manlius. A. F. A. N.	Capitolinus.	Ser. Sulpicius. M. F.	Praetext. III.	TR. MIL.
	C. Valerius.	Potitus.	Ser. Cornelius. M. F.	Maluginensis. VI.	

 Q. Seruilius.

Q. Seruilius. Q. F. Q. N. [Prisc. Fidenas. III. M. Cornelius. Maluginensis.
C. Veturius. Crassus. Cicurin. II. Q. Quinctius. Cincinnatus. TR
A. Cornelius Cossus. M. Fabius. K. F. M. N. Ambustus. II.

L. Quinctius. Capitolin. Sp. Seruilius. C. F. C. N. Structus.
Ser. Cornelius. M. F. Maluginensis. VII. L. Papirius. Sp. F. C. N. Crassus. TI
Ser. Sulpicius. M. F. Praetextat. IIII. L. Veturius. L. F. Sp. N. Crassus Cicurinus.
M. Furius. Camillus. IIII. Dict. Rei Gerundae Caussa.
L. Aimilius. L. F. Mamercinus. Mag. eq.
Ob. Edictum In Milites Ex S. C. Abdicarunt. In Eorum Locum Facti Sunt.
P. Manlius. A. F. A. N. Capitolinus. Dict. Seditionis Sedandae. Et. R. G. C.
C. Licinius. Caluus. Primus. E Plebe. Mag. Eq.

A. Cornelius. Cossus. II. L. Veturius. L. F. Sp. N. Crassus. Cicurinus. II.
M. Cornelius. Maluginensis. II. P. Valerius. L. F. L. N. Potitus Poplicola. VI. TR
M. Geganius. Macerinus. P. Manlius. A. F. A. N. Capitolinus. II.
M. Furius. Camillus. V. Dict. Rei Gerundae Caussa.
T. Quinctius. Pennus. Cincinnatus. Mag. eq.
M. Furius. Camillus. IIII. Dict. V. De Galleis. An. CCCXXCVI. = = =

CONSVLES E PLEBE PRIMVM CREARI COEPTI.

L. Aimilius. Mamercinus. L. Sextius. Sex. F. N. N. Sextin. Lateran. Primus e plel.
Cens. = Postumius. Regillensis Albinus. C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus.
L. Genucius. M. F. Cn. N. Auentinensis. Q. Seruilius. Q. F. Q. N. Ahala.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. C. Licinius. C. F. P. N. Caluus.
CCCXC. L. Aimilius. L. F. Mamercinus. II. Cn. Genucius. M. F. M. N. Auentinensis.
L. Manlius. A. F. A. N. Capitolinus. Imperiossus. Dict. Claui. Fig. Caussa.
L. Pinarius. Natta. Mag. eq.
Cens. M. Fabius. K. F. M. N. Ambustus. L. Furius. Sp. F. L. Nepos Medullinus. L. F. XX.
Q. Seruilius. Q. F. Q. N. Ahala. II. L. Genucius. M. F. Cn. N. Auentinensis. II.
Ap. Claudius. P. F. Ap. N. Crassus Sabin. Regillensis. Dict. Rei Gerundae Caussa.
= Seruilius. Priscus. Mag. eq.
C. Licinius. C. F. P. N. Caluus. II. C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. II.
T. Quinctius. Barbatus. Capitolinus Crispinus. Dict. Rei Gerund. Caussa.
Ser. Cornelius. = = M. N. Maluginensis. Mag. eq.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. Cos. II. De Herniceis. An. CCCXCII. = = =
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. C. Poetelius. C. F. Q. N. Libo Visolus.
Q. Seruilius. Q. F. Q. N. Ahala. Dict. Rei Gerund. Caussa.
T. Quinctius. Capitolin. Crispinus. Mag. Eq.
C. Poetelius. C. F. Q. N. Libo. Visolus. Cos. De Galleis. Et Tiburtibus. An. CCCXCIII. = = Mart.
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. Cos. Ouans. De Herniceis. An. CCCXCIII. Non. Sept.
M. Popillius. M. F. C. N. Laenas. Cn. Manlius. L. F. A. N. Capitolin. Imperioss.
C. Fabius. Ambustus. C. Plautius. P. F. P. N. Proculus.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. Dict. Rei Gerund. Caussa.
M. Valerius. Poplicola. Mag. eq.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. II. Dict. De Galleis. Ann. CCCXCV. Nonis. Mai.
C. Plautius. P. F. P. N. Proculus. Cos. De Herniceis. Ann. CCCXCV. Idibus. Mai.
C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. Cn. Manlius. L. F. A. N. Capitolinus Imperioss. II.
C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus Cos. De Priuernatibus. Ann. CCCXCVI. K. Iun.
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. II. M. Popillius. M. F. C. N. Laenat. II.
C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. Primus E Plebe. Dictat. Rei Gerund. Caussa.
C. Plautius. P. F. P. N. Proculus. Mag. eq.
C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus Dict. De Tusceis. Ann. CCCXCVII. Pridie Non. Mai.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. III. M. Valerius. Poplicola.
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. III. T. Quinctius. Barbatus Capitolin. Crispinus.
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. II. De Tiburtibus. Ann. CCCXCIX. III. Non. Iun.
CD. C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. IIII. M. Valerius. Poplicola. II.
T. Manlius. L. F. A. N. Imperioss. Torquat. Dict. Rei Gerund. Caussa.
A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina. Mag eq.
P. Valerius. Poplicola. C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. II.

C. Iulius.

C. Iulius. Iulus. Dict. Rei Ger. Caussa.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercin. Priuernas. Mag. Eq.
C. Sulpicius. M. F. Q. N. Peticus. V. T. Quinctius. Pennus Cincinnatus.
M. Fabius. N. F. M. N. Ambustus. Dict. Comit. Hab. Caussa.
Q. Seruilius. Q. F. Q. N. Ahala. Mag. eq.
Censor. Cn. Manlius. L. F. A. N. Capitolin. Imperioss. C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. Qui. L. F. XXI.
Primus Censor E Plebe Factus Est.
M. Popillius. M. F. C. N. Laenas. III. L. Cornelius. Scipio.
L. Furius. M. F. Camillus. Dict. Comit. Hab. Caussa.
P. Cornelius. Scipio. Mag. eq.
M. Popillius. M. F. C. N. Laenas Cos. III. De Galleis. An. CDIII. Quirinalibus.
P. Claudius. P. F. Ap. N. Crassus Sabin. Regillensis. L. Furius. M. F. Camillus.
In Mag. Obiit.
T. Manlius. L. F. A. N. Imperioss. Torquat. II. Dict. Comit. Habend. Caussa.
A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina. II. Mag. eq.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. M. Popillius. M. F. C. N. Laenas. IIII.
. . . . . . Dict. Comit. Habend. Caussa.
. . . . . . Mag. eq.
T. Manlius. L. F. A. N. Imperioss. Torquatus. C. Plautius. Hypsaeus.
C. Poetelius. C. F. C. N. Libo Visolus. M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. II.
Censor. . . . .
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus Cos. II. De Antiatibus Volsceis. Satricaneisq. An. CDVII. K. Febr.
M. Fabius. Dorso. Ser. Sulpicius. Camerinus.
L. Furius. M. F. Camillus. II. Dict. Rei Gerund. Caussa.
Cn. Manlius. L. F. A. N. Capitolin. Imperioss. Mag. eq.
C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. III. T. Manlius. L. F. A. N. Imperioss. Torquat. II
P. Valerius. P. F. L. N. Poplicola. Dict. Latin. Fer. Caussa.
Q. Fabius. Ambustus. Mag. eq.

BELLVM SAMNITICVM.

DX. M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. III. A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. II. Cos. III. De Samnitibus. Ann. CDX. X. K. Oct.
A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina. Cos. De Samnitibus. Ann. CDX. VIII. K. Oct.
Q. Seruilius. Q. F. Q. N. Ahala. C. Marcius. L. F. C. N. Rutilus. IIII.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. Dict. Rei Ger. Caussa.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercinus Priuernas. II. Mag. eq.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercinus Priuernas. C. Plautius. C. F. C. N. Hypsaeus. II.
T. Manlius. L. F. A. N. Imperioss. Torquat. III. P. Decius. Q. F. Mus. Qui se deuouit.
T. Manlius. L. F. A. N. Imperiossus Torquat. Cos. III. De Latineis. Campaneis. A. CD. XIII.
Sidicineis Aurunceis. XV. K. Iunias.
L. Papirius. L. F. M. N. Crassus. Qui Idem Praetor Erat. Dict. Rei. Ger. Caussa.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. Mag. eq.
Ti. Aimilius. Mamercinus. Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo.
Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo Cos. De Latineis. Ann. CDXIV. Idib. Ianuar.
Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. Dict. Rei Ger. Caussa.
D. Iunius. Brutus. Scaeua. Mag. eq.
L. Furius. Sp. F. M. N. Camillus. C. Maenius. P. F. P. N.
L. Furius. Sp. F. M. N. Camillus. Cos. De Pedaneis. Et Tiburtibus. An. CDXV. IIII. K. Oct.
C. Maenius. P. F. P. N. Cos. De Antiatibus. Lauinieis. Veliterneis. An. CDXV. Pridie. K. Oct.
C. Sulpicius. Ser. F. Q. N. Longus. P. Ailius. Pactus.
C. Claudius. Ap. F. Ap. N. Crassus. Sabinus. Regillens. Dict. Rei. Ger. Caussa.
C. Claudius. Hortator. Mag. eq.
Vitio Facti Abdicarunt.
L. Papirius. L. F. M. N. Crassus. K. Duilius.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. IIII. M. Atilius. M. F. Regulus.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. III. Cos. IV. De Caleneis.

An

An. CDXIIX. Idib. Mart.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercinus Priuernas. Dict.
Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. Mag. eq. Comit. Habend. Caussa.
T. Veturius. Caluinus. Sp. Postumius. Albinus.
P. Cornelius. Rufinus. Dict.
M. Antonius. Mag. Eq. Rei Ger. Caussa.
Vitio Creati Abdicarunt.
CDXX. Hoc Anno Sine Consulibus Resp. Fuit.
A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina. II. Cn. Domitius. Caluinus.
M. Papirius. L. F. M. N. Crassus. Dict.
P. Valerius. P. F. L. N. Poplicola. Mag. eq. Rei Ger. Caussa.
Cens. Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. Sp. Postumius. Albinus. L. F. XXIII.
L. Valerius. Potitus Flaccus. M. Claudius. Marcellus.
Cn. Quinctilius Varus. Dict.
L. Valerius. Potitus Flaccus. Mag. Eq. Claui Fig. Caussa.
L. Papirius. L. F. M. N. Crassus. II. L. Plautius. L. F. Venno.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercinus. II. C. Plautius. P. F. P. N. Decianus.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamercin. Priuernas. Cos. II. De Priuernatib. Ann. CDXXIV. K. Mart.
C. Plautius. P. F. P. N. Decianus. Cos. De Priuernatibus. Ann. CDXXIV. K. Mart.
P. Cornelius. Scapula. P. Plautius. C. F. P. N. Proculus.
L. Cornelius. Lentulus. Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. II.
M. Claudius. Marcellus. Dict.
Sp. Postumius. Albinus. Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.
Vitio Facti Abdicarunt.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. C. Poetelius. C. F. C. N. Libo Visolus. II.
Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. II. Primus Pro Cos. De Samnitibus. Palaepolitaneis. Ann. CDXXVII. K. Mai.
L. Furius. Sp. F. M. N. Camillus. II. D. Iunius. Brutus Scaeua.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. Dict.
Q. Fabius. M. F. N. N. Max. Rullian. Mag. eq. Rei Ger. Caussa.
Hic A Dictatore Coactus Abdicauit. In Eius Locum Factus Est.
L. Papirius. L. F. M. N. Crassus. Mag. eq.
Hoc Anno Dictator. Et Magister Eq. Sine Cos. Fuerunt.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. Dict. De Samnitibus. Ann. CDXXIX. III. Non. Mart.
CDXXX. C. Sulpicius. Ser. F. Q. N. Longus. II. Q. Aulius. Q. F. Q. N. Cerretanus.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maxim. Rullian. L. Fuluius. L. F. L. N. Curuus.
A. Cornelius. P. F. A. N. Cossus Aruina. Dict.
M. Fabius. M. F. N. N. Ambustus. Mag. eq. Ludorum Ro. Caussa.
L. Fuluius. L. F. L. N. Curuus. Cos. De Samnitibus. Ann. CDXXXI. Quirinalibus.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maximus Rullianus. Cos. De Samnitibus. Et Apuleis. Ann. CDXXXI. XII. K. Mart.
T. Veturius. Caluinus. II. Sp. Postumius. Albinus. II.
Q. Fabius. Ambustus. Dict.
P. Ailius. Paetus. Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.
Vitio Creati Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt.
M. Aimilius. Papus. Dict.
L. Valerius. Flaccus. Mag. Eq. Comit. Hab. Caussa.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. II. Q. Publilius. Q. F. Q. N. Philo. III.
C. Ma inius. P. F. P. N. Dict.
M. Fos lius. C. F. M. N. Flaccinator. Mag. Eq. = = = = Caussa.
L. Corn elius. Lentulus. Dict.
L. Papiriu s. Sp. F. L. N. Cursor. II. Mag. eq. Rei Ger. Caussa.
T. Manli us. L. F. A. N. Imperios. Torquatus. III. Dict.
L. Papiriu s. Sp. F. L. N. Cursor. III. Mag. Eq. = = = = Caussa.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. III. Q. Aulius. Q. F. Q. N. Cerretanus. II.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. II. Cos. III. De Samnitibus. Ann. CDXXXIV. X. K. Septemb.
Cens.

Cens.
L. Plautius. L. F. L. N. Venno. M. Foslius. C. F. M. N. Flaccinator.
Cens. L. Papirius. L. F. M. N. Crassus. C. Mainius. P. F. P. N. Lustrum Fecer. XXV.
Q. Aimilius. Q. F. L. N. Barbula. C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus.
Sp. Nautius. Sp. F. Sp. N. Rutilus. M. Popillius. M. F. M. N. Laenas.
L. Aimilius. L. F. L. N. Mamerc. Priuernas. II. Dict. Rei Gerund. C.
L. Fuluius. L. F. L. N. Curuus. Mag. eq.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. IV. Q. Poblilius. Q. F. Q. N. Philo. IIII.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maximus Rullianus. Dict. R. G. C.
Q. Aulius. Q. F. Q. N. Cerretan. In Proelio Occisus est. In Eius. L. F. Est. Mag. eq.
C. Fabius. M. F. N. N. Ambustus. Mag. eq.
M. Poetelius. M. F. M. N. Libo. C. Sulpicius. Ser. F. Q. N. Longus. III.
C. Mainius. P. F. P. N. II. Dict. Rei. Gerund. Caussa.
M. Foslius. C. F. M. N. Flaccinator. Mag. eq.
C. Sulpicius. Ser. F. Q. N. Longus. Cos. III. De Samnitibus. Anno. CDXXXIX. K. Quint.
XL. L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. V. C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. II.
C. Poetelius. C. F. C. N. Libo Visolus. Dict. Rei Gerund. Caussa.
M. M. F. M. N. Libo. Mag. eq.
M. Valerius. M. F. M. N. Maximus. P. Decius. P. F. Q. N. Mus.
C. Sulpicius. Ser. F. Q. N. Longus. Dict. Rei Gerund. Caussa.
C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. Mag. Eq.
Cens. Ap. Claudius. C. F. Ap. N. Caecus. C. Plautius. C. F. C. N. Qui In Hoc. L. F. XXVI.
Honore Venox Appellatus Est.
M. Valerius. M. F. M. N. Maximus Cos. De Samnitibus. Soraneisq. Ann. CDXXXXI. Idib. Sext.
C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. III. Q. Aimilius. Q. F. L. N. Barbula. II.
C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. Cos. III. De Samnitibus. An. CDXLII. Nonis Sext.
Q. Aemilius. Q. F. L. N. Barbula Cos. II. De Etrusceis. An. CDXLII. Idib. Sext.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maxim. Rullian. II. C. Marcius. C. F. L. N. Rutilus. Qui Postea.
Censorinus Appellatus Est.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor. II. Dict. Rei. Gerund. Caussa.
C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. II. Mag. eq.
Hoc Anno Dictator. Et Magister Eq. Sine Cos. Fuerunt.
L. Papirius. Sp. F. L. N. Cursor III. Dict. II. De Samnitibus An. CDXLIV. Idibus Oct.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maximus Rullian. II. Pro Cos. De Etrusceis. An. CDXLIV. Idib. Nou.
P. Decius. P. F. Q. N. Mus. II. Q. Fabius. M. F. N. N. Maxim. Rullian. III.
Ap. Claudius. C. F. Ap. N. Caecus. L. Volumnius. C. F. C. N. Flamma Violens.
Cens. M. Valerius. M. F. M. N. Maximus. C. Iunius. C. F. C. N. Bubulc. Brutus. L. F. XXVII.
Q. *Marcius.* Q. F. Q. N Tremulus. P. Corn*elius.* A. F. P. N. *Aruina.*
Q. Marcius. Q. F. Q. N. Tremulus Cos. De Anagnineis. Herniceisq. An. CDXLVII. Prid. K. Quint.
P. *Cornelius.* = = = N. Scipio Barbatus. *Dict.* *Comit. Habend. Caussa.*
P. *Decius.* P. F. Q. N. Mus. *Mag. eq.*
L. *Postumius.* L. F. *Sp.* N. Megellus. Ti. Mi*nucius Augurin. In Proel. Occis.* E. *In.* E. L. F. E.
M. *Fuluius.* L. F. L. N. *Curuus Paetinus.*
M. Fuluius. L. F. L. N. Curuus Paetin. Cos. De Samnitibus. Ann. CDXLIIX. III. Non. Oct.
P. *Sempronius.* P. F. C. N. Sophus. P. S*ulpicius Ser.* F. P. N. *Sauerrio.*
Cens. Q. *Fabius.* M. F. N. N. Maxim. Rullianu*s.* P. *Decius.* P. F. Q. N. *Mus.* L. F. XXVIII.
P. Sempronius. P. F. C. N. Sophus Cos. De Aequeis. Ann. CDXLIX. VII. K. Oct.
P. Sulpicius Ser. F. P. N. Sauerrio. Cos. De Samnitibus. An. CDXLIX. IIII. K. Nou.
Ser. Cornelius. Cn. F. Cn. N. Lentulus. L. *Genucius.* *Auentinensis.*
M. *Liuius.* = = C. N. Den*ter.* M. *Aimilius.* L. F. L. N. *Paullus.*
C. *Iunius.* C. F. C. N. Bubulcus B*rutus.* *Dictat.* *Rei Gerund. Caussa.*
M. *Titinius.* C. F. C. N. *Mag. eq.*
C. Iunius. C. F. C. N. Bubulcus Brutus. II. Dict. De Aequeis. An. CDLI. III. K. Sext.
Q. *Fabius.* M. F. N. N. Max. *Rullian.* II. *Dict.* *Rei Gerund. Caussa.*
M. *Aim*ilius. L. F. L. N. *Paullus.* *Mag. eq.*
*Hoc An*no Dict*ator. Et Magister* Eq. *Sine Cos. Fuerunt.*
M. *Valerius.* M. F. M. N. *Coruus.* II. *Dict.* *Rei Ger. Caussa.*
P. *Sempr*onius. P. F. C. N. *Sophus.* *Mag. eq.*

M. Valer*ius.*

M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. IV. Dict. II. De Etrusceis. An. CDLII. X = = K. Dec.

Q. Appuleius. = F. C. N. Pansa. M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. V.
M. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Paetinus. T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. In Mag. Mort. Est. In Eius Locum Fact. Est.
M. Valerius. M. F. M. N. Coruus. VI.
Cens. P. Sempronius. P. F. C. N. Sophus. P. Sulpicius. Ser. F. P. N. Sauerrio. L. F. XXIX.

M. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Paetinus. Cos. De Samnitibus. Nequinatibusque. An. CDLIV. VII. K. Oct.

L. Cornelius. Cn. F. Scipio. Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Max. Centumalus.

Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Max. Centumalus. Cos. De Samnitibus. Etrusceisque. An. CDLV. Idibus. N

Q. Fabius. M. F. N. N. Maxim. Rullian. IIII. P. Decius. P. F. Q. N. Mus. III.
Ap. Claudius. C. F. Ap. N. Caecus. II. L. Volumnius. C. F. C. N. Flamma Violens. II.

Q. Fabius. M. F. N. N. M. Rullianus. V. P. Decius. P. F. Q. N. Mus. IIII. Qui Se deuouit.
Q. Fabius. M. F. N. N. Maximus. Rullianus III. Cos. V. De Samnitibus. Et Etrusceis. Galleis. An. CDLIIX. Prid. Non. Sept.

L. Postumius. L. F. Sp. N. Megellus. II. M. Atilius. M. F. M. N. Regulus.
Cens. P. Cornelius. A. F. P. N. Aruina. C. Marcius. C. F. L. N. Rutilus. L. F. XXX. Qui Postea Censorinus. Apell. Est.

L. Postumius. L. F. Sp. N. Megell. Cos. II. De Samnitib. Et Etrusceis. VI. K. Apr. CDLIX
M. Atilius. M. F. M. N. Regulus Cos. De Volsonibus. Et Samnitib. A. CDLIX. V. K. Apr.

CDLX. L. Papirius. L. F. Sp. N. Cursor. Sp. Caruilius. C. F. C. N Maximus.
Sp. Caruilius. C. F. C. N. Maxumus Cos. De Samnitibus. An. CDLX. Idibus Ian.
L. Papirius. L. F. Sp. N. Cursor Cos. De Samnitibus. An. CDLX. Idibus Febr.

Q. Fabius. Q. F. M. N. Maxim. Gurges. D. Iunius. D. F. Brutus Scaeua.
L. Postumius. L. F. Sp. N. Megellus. III. C. Iunius. C. F. C. N. Brutus Bubulcus.

Q. Fabius. Q. F. M. N. Maximus Gurges Pro. Cos. De Samnitibus. An. CDLXII. = = = K. Sext.

P. Cornelius. P. F. Rufinus. M'. Curius. M'. F. M. N. Dentatus.

M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus Cos. De Samnitibus. An. CDLXIII. = = =
M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus. II. Cos. De Sabineis. An. CDLXIII. = = =
M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus. III. Cos. Ouans. De Lucaneis. An. CDLXIII. = = =

M. Valerius. M. F. M. N. Coruinus. Q. Caidicius. Q. F. Noctua.
Cens. = = = = = = = = L. F. XXXI.
Q. Marcius. Q. F. Q. N. Tremulus. II. P. Cornelius. A. F. P. N. Aruina. II.
M. Claudius. M. F. Marcellus. S. Nautius. Sp. F. Sp. N Rutilus.
M. Valerius. Maximus. C. Ailius. Paetus.
Q. Hortensius. In Mag. Mort. E. Dict. Seditionis Sedandae caussa.
= = = = = Mag. Eq.
C. Claudius. Canina. M. Aimilius. Q. F. Q. N. Barbula.
C. Seruilius. L. Caecilius. C. F. Metellus.
CDLXX. P. Cornelius. Dolabella. Cn. Domitius. Cn. F. Caluinus.

P. Cornelius. Dolabella Cos. De Galleis. Et Etrusceis. A. CDLXX. = = =

C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus. Q. Aimilius. Cn. F. Papus.

C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus. Cos. De Etrusceis. Galleisque. An. CDLXXI. III. Non. Mart.

BELLVM TARENTINVM.

L. Aimilius. Q. F. Q. N. Barbula. Q. Marcius. Q. F. Q. N. Philippus.

Q. Marcius. Q. F. Q. N. Philippus Cos. De Etrusceis. An. CDLXXII. K. Apr.

P. Valerius. Laeuinus. Ti. Coruncanius. Ti. F. Ti. Nepos.

Ti. Coruncanius. Ti. F. Ti. N. Cos. De Vulsiniensibus. Et. Vulcientib. An. CDLXXIII. K. Febr.
L. Aimilius. Q. F. Q. N. Barbula. Pro. Cos. De Tarentineis. Samnitibus. Et Sallentineis. An. CDLXXIII. VI. Idus. Quint.

P. Sulpicius. P. F. Ser. N. Sauerrio. P. Decius. P. F. P. N. Mus. In Proel. Occis. Est.
Cens. = = = = = . Cn. Domitius. Cn. F. Caluinus. Qui. L. F. XXXII. Primus E Plebe Lustrum Fecit.
C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus. II. Q. Aimilius. Cn. F. Papus. II.

C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus. II. Cos. II. De Lucaneis. Bruttieis. Tarentin. Samnitibus. An. CDLXXV. Idibus. Decembr.

P. Cornelius.

P. Cornelius. P. F. Rufinus. II. C. Iunius. C. F. C. N. Brutus Bubulcus. II.
. C. Iunius. C. F. C. N. Brutus Bubulc. Cos. II. De Lucaneis. Et Bruttieis. An. CDLXXVI. Non. Ian.
Q. Fabius. Q. F. M. N. Maxim. Gurges. II. C. Genucius. Clepsina.
Q. Fabius. Q. F. M. N. Maximus Gurges. II. Cos. II. De Samnitibus. Lucaneis. Bruttieis. An. CDLXXVII. Quirinalib.
P. Cornelius. P. F. Rufinus. Dict.
= = = = = = Mag. eq. = = = = Caussa.
M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus. II. L. Cornelius. Ti. F. Ser. N. Lentulus.
. M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentat. IV. Cos. II. De Samnitib. Et Rege Pyrrho. A. CDLXXIIX. == Febr.
. L. Cornelius. Ti. F. Ser. N. Lentul. Cos. De Samnitibus. Et Lucaneis. An. CDLXXIIX. K. Mart.
Cens. C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus. Q. Aimilius. Cn. F. Papus. L. F. XXXIII.
Ser. Cornelius. Merenda. M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus. III.
C. Fabius. Dorso. In. M. M. E. In. E. L. F. E. C. Claudius =. F. C. N. Canina. II.
. C. Fabricius. C. F. C. N. Luscinus.
C. Claudius. = F. C. N. Canina. Cos. II. De Lucaneis. Samnitibus. Et Bruttieis. An. CDXXC. Quirinalibus.
L. Papirius. L. F. Sp. N. Cursor II. Sp. Carullius. C. F. C. N. Maximus. II.
Cens. M'. Curius. M'. F. M'. N. Dentatus. L. Papirius. Cursor. L. F. XXXIIII.
Sp. Caruilius. C. F. C. N. Maximus. II. Cos. II. De Samnit. Lucan. Bruttieis. Et Tarentineis. An. CDXXCI. ==.
L. Papirius. L. F. Sp. N. Cursor. II. Cos. II. De Tarentineis. Samnit. Lucaneis. Et Bruttieis. An. CDXXCI. ===
C. Quinctius. Claudus. L. Genucius. Clepsina.
C. Genucius. Clepsina. II. Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Blasio.
Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Blasio Cos. De Sassinatibus. A. CDXXCIII. ===
C. Fabius. C. F. M. N. Pictor. L. Quinctius. Gulo.
P. Sempronius. P. F. P. N. Sophus. Ap. Claudius. Ap. F. C. N. Crassus.
. P. Sempronius. P. F. P. N. Sophus Cos. De Peicentibus. An. CDXXCV. = = =
Ap. Claudius. Ap. F. C. N. Crassus Cos. De Peicentibus. An. CDXXCV. ===
M. Atilius. M. F. L. N. Regulus. L. Iulius. L. F. L. N. Libo.
. M. Atilius. M. F. L. N. Regulus Cos. De Sallentineis. An. CDXXCV. VIII. ====
L. Iulius. L. F. L. N. Libo. Cos. De Sallentineis. Ann. CDXXCVI. VII. K. Febr.
N. Fabius. C. F. M. N. Pictor. D. Iunius. D. F. D. N. Pera.
D. Iunius. D. F. D. N. Pera. Cos. De Sassinatibus. An. CDXXCVII. V. K. Octobr.
N. Fabius. C. F. M. N. Pictor. Cos. De Sassinatibus. An. CDXXCVII. III. Non. Oct.
N. Fabius. C. F. M. N. Pictor. II. Cos. De Sallentineis. Messapieisque. An. CDXXCVII. K. Febr.
D. Iunius. D. F. D. N. Pera. II. Cos. De Sallentineis. Messapieisque. An. CDXXCVII. Non. Febr.
Q. Fabius. Q. F. M. N. Max. Gurges. III. P. Decius. P. F. P. N. Mus.
. Cens. Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Blasio. C. Marcius. C. F. L. N. Rutilus. II. Qui. L. F. XXXV.
In Hoc Honore Censorin. Appel. E.

BELLVM PVNICVM PRIMVM.

Ap. Claudius. C. F. Ap. N. Caudex. M. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus.
. M. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus. Cos. De Vulsinienfibus. An. CDXXCIX. K. Nou.
M'. Valerius. M. F. M. N. Maximus. M'. Otacilius. C. F. M'. N. Crassus.
Qui In Hoc Honore Messal. Appel. E.
Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Maxim. Centumalus. Dict.
Q. Marcius. Q. F. Q. N. Philippus. Mag. eq. Claui. Fig. Caussa.
M'. Valerius. M. F. M. N. Maxim. Messalla. Cos. De Poeneis. Et Rege Siculor. Hierone. An. CDXC. XVI. K. April.
L. Postumius. L. F. L. N. Megellus. Q. Mamilius. Q. F. M. N. Vitulus.
L. Valerius M. F. L. N. Flaccus. T. Otacilius. C. F. M'. N. Crassus.
Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Scipio Asina. C. Duilius. M. F. M. N.
C. Duilius. M. F. M. N. Cos. Primus Naualem De Sicul. Et Classe Poenica. Egit. An. CDXCIII. K. Interkalar.
L. Cornelius. L. F. Cn. N. Scipio. C. Aquillius. M. F. C. N. Florus.
L. Cornelius. L. F. Cn. N. Scipio Cos. De Poeneis. Et Sardin. Corsica. An. CDXCIV. V. Id. Mart.
A. Atilius. A. F. C. N. Calatinus. C. Sulpicius. Q. F. Q. N. Paterculus.
C. Aquillius. M. F. C. N. Florus Pro Cos. De Poeneis. An. CDXCV. IIII. Non. Oct.
. C. Sulpicius. Q. F. Q. N. Paterculus Cos. De Poeneis. Et Sardeis. An. CDXCV. III. Non. Oct.

Cens. C. Duilius. M. F. M. N. = = = = = = L. F. XXXVI.
C. Atilius. M. F. M. N. Regulus. Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Blasio. II.
Q. Ogulnius. L. F. A. N. Gallus. Dict.
M. Laetorius. M. F. M. N. Plancianus. Mag. Eq. Latinar. Fer. Caussa.
A. Atilius. A. F. C. N. Calatinus Pr. Ex Sicilia De Poenis. An. CDXCVI. XIIII. K. Feb.
C. Atilius. M. F. M. N. Regulus Cos. De Poenis Naualem Egit. VIII. = = = An. CDXCVI.
L. Manlius. A. F. P. N. Vulso Longus. Q. Caedicius. Q. F. Q. N. In Mag. Mort. E. In Eius Locum Factus Est.
M. Atilius. M. F. L. N. Regulus. II.
L. Manlius. A. F. P. N. Vulso Long. Cos. De Poenis Naualem Egit. VII. = = = An. CDXCVII.
Ser. Fuluius. M. F. M. N. Paetin. Nobilior. M. Aimilius. M. F. L. N. Paullus.
Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Scipio Asin. II. A. Atilius. A. F. C. N. Calatinus. II.
Ser. Fuluius. M. F. M. N. Paetinus Nobilior Pro. Cos. De Cossurensibus. Et Poeneis. Naualem Egit. XIII. K. Febr. A. CDXCIX.
M. Aimilius. M. F. L. N. Paullus. Pro. Cos. De Cossurensib. Et Poeneis Naualem. Egit. XII. K. Febr. An. CDXCIX.
D. Cn. Seruilius. Cn. F. Cn. N. Caepio. C. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Blaesus.
Cens. D. Iunius. D. F. D. N. Pera. Abd. L. Postumius. L. F. L. N. Megell. Idem Qui Pr. Erat. In Mag. M. Est.
Cn. Cornelius. L. F. Cn. N. Scipio Asina. Pro. Cos. De Poeneis. X. K. April. An. D.
C. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Blaesus. Cos. De Poeneis. K. April. An. D.
C. Aurelius. L. F. C. N. Cotta. P. Seruilius. Q. F. C. N. Geminus.
Cens. M'. Valerius. M. F. M. N. Maxim. Messal. P. Sempronius. P. F. P. N. Sophus. L. F. XXXVII.
C. Aurelius. L. F. C. N. Cotta. Cos. De Poeneis Et Siculeis. Idibus April. An. DI.
L. Caecilius. L. F. C. N. Metellus. C. Furius. C. F. C. N. Pacilus.
C. Atilius. M. F. M. N. Regulus. II. L. Manlius. A. F. P. N. Vulso. II.
L. Caecilius. L. F. C. N. Metellus Pro Cos. De Poenis. VII. Idus Septemb. A. DIII.
P. Claudius. Ap. F. C. N. Pulcher. L. Iunius. C. F. L. N. Pullus.
M. Claudius. C. F. Glicia. Qui Scriba Fuerat. Dictator Coact. Abdic. Sine. Mag. eq. In Eius Locum Factus Est.
A. Atilius. A. F. C. N. Calatinus. Dict.
L. Caecilius. L. F. C. N. Metellus. Mag. Eq. Rei Ger. Caussa.
C. Aurelius. L. F. C. N. Cotta. II. P. Seruilius. Q. F. Cn. N. Geminus. II.
L. Caecilius. L. F. C. N. Metellus. II. N. Fabius. M. F. M. N. Buteo.
Censores. A. Atilius. A. F. C. N. Calatinus. A. Manlius. T. F. T. N. Torquat. Attic. L. F. XXXVIII.
M'. Otacilius. C. F. M. N. Crassus. II. M. Fabius. C. F. M. N. Licinus.
Ti. Coruncanius. Ti. F. Ti. Nepos. Dict.
M. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus. Mag. Eq. Comit. Hab. Caussa.
M. Fabius. M. F. M. N. Buteo. C. Atilius. A. F. A. N. Bulbus.
A. Manlius. T. F. T. N. Torquat. Attic. C. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Blaesus. II.
DX. C. Fundanius. C. F. Q. N. Fundulus. C. Sulpicius. C. F. Ser. N. Gallus.
C. Lutatius. C. F. C. N. Catulus. A. Postumius. A. F. L. N. Albinus.
A. Manlius. T. F. T. N. Torquat. Attic. II. Q. Lutatius. C. F. C. N. Cerco.
Cens. C. Aurelius. L. F. C. N. Cotta. N. Fabius. M. F. M. N. Buteo. L. F. XXXIX.
C. Lutatius. C. F. C. N. Catulus. Pro. Cos. De Poenis. Ex Sicilia Naualem Egit. IIII. Non. Octob. A. DXII.
Q. Valerius. Q. F. P. N. Falto. Pro. Pr. Ex Sicilia Naualem Egit. Prid. Non. Octob. An. DXII.
Q. Lutatius. C. F. C. N. Cerco. Cos. De Falisceis. K. Mart. An. DXII.
A. Manlius. T. F. T. N. Torquatus Atticus. Cos. II. De Falisceis. IV. Non. Mart. Ann. DXII.
C. Claudius. Ap. F. C. N. Centho. M. Sempronius. C. F. M. N. Tuditanus.
C. Mamilius. Q. F. Q. N. Turrinus. Q. Valerius. Q. F. P. N. Falto.
Ti. Sempronius. Ti. F. C. N. Gracch. P. Valerius. Q. F. P. N. Falto.
L. Cornelius. L. F. Ti. N. Lentul. Caudin. Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus.
L. Cornelius. L. F. Ti. N. Lentulus. Caudinus. Cos. De Liguribus. Idib. Inter. An. DXVII.
P. Cornelius. L. F. Ti. N. Lentul. Caudin. C. Licinius. P. F. P. N. Varus.
Cens. L. Cornelius. L. F. Ti. N. Lent. Caudin. Q. Lutatius. C. F. C. N. Cerco. In M. M. E.
T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. C. Atilius. A. F. A. N. Bulbus. II.
T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. Cos. De Sardeis. VI. Id. Mart. An. DXVIII.
L. Postumius.

L. Poſtumius. A. F. A. N. Albinus. Sp. Caruilius. Sp. F. C. N. Maximus.
Cens. C. Atilius. A. F. A. N. Bulbus. A. Poſtumius. A. F. L. N. Albinus. L. F. XL.
Sp. Caruilius. Sp. F. C. N. Maximus. Cos. De Sardeis K. April. An. DXIX.
)XX. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxum. Verrucos. M'. Pomponius. M'. F. M'. N. Matho.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maximus Verrucoſſus. Cos. De Liguribus. K. Febr. Anno. DXX
M'. Pomponius. M'. F. M'. N. Matho. Cos. De Sardeis. Idibus. Mart. An. DXX.
M. Aimilius. M. F. M. N. Lepidus. M. Poblicius. L. F. L. N. Malleolus.
M. Pomponius. M'. F. M'. N. Matho. C. Papirius. C. F. L. N. Maſo.
C. Duilius. M. F. M. N. Dict.
C. Aurelius. L. F. C. N. Cotta. Mag. Eq. Comit. Habend. Cauſſa.
Cens. T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. Vit. Facti Abd.
C. Papirius. C. F. L. N. Maſo. Cos. De Corſeis Primus In Monte Albano. III. Nonas. Mart. An. DXXII.
M. Aimilius. L. F. Q. N. Barbula. M. Iunius. D. F. D. N. Pera.
Cens. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Verrucos. M. Sempronius. C. F. M. N. Tuditan. L. F. XLI.
L. Poſtumius. A. F. A. N. Albinus. II. Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Centumalus.
Sp. Caruilius. Sp. F. C. N. Maximus. II. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Verrucos. II.
Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Centumalus. Pro. Cos. Ex Illurieis Naual. Egit. X. K. Quint. An. DXXV.
P. Valerius. L. F. M. N. Flaccus. M. Atilius. M. F. M. N. Regulus.
M. Valerius. M'. F. M. N. Meſſalla. L. Apuſtius. L. F. C. N. Fullo.

BELLVM GALLICVM CISALPINVM.

L. Aimilius. Q. F. Cn. N. Papus. C. Atilius. M. F. M. N. Regulus.
Cens. C. Claudius. Ap. F. C. N. Centho. M. Iunius. D. F. D. N. Pera. L. F. XXXXII.
L. Aimilius. Q. F. Cn. N. Papus. Cos. De Galleis. IIII. Idus. Mart. An. DXXIIX.
T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. II. Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. II
L. Caecilius. L. F. C. N. Metellus. Dict.
N. Fabius. M. F. M. N. Buteo. Mag. eq. Comit. Hab. Cauſſa.
)XXX. C. Flaminius. C. F. L. Nepos. P. Furius. Sp. F. M. N. Philus.
C. Flaminius. C. F. L. N. Cos. De Galleis. VI. Idus Mart. An. DXXX.
P. Furius. Sp. F. M. N. Philus. Cos. De Galleis. Et Liguribus. IIII. Idus Mart. Ann. DXXX.
Cn. Cornelius. L. F. L. N. Scipio Calu. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. Cos. De Galleis Inſubribus. Et German. Iſque Spolia Opima
Rettulit Duce Hoſtium Virdumaro Ad Claſtidium Interfecto. An. DXXXI. K. Mart.
P. Cornelius. Cn. F. L. N. Scipio Aſina. M. Minucius. Rufus.
P. Cornelius Scipio Aſina Cos. De Iſtreis. An. DXXXII. = = =
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Verrucos. Dict.
C. Flaminius. C. F. L. Nepos. Mag. eq. = = = = Vit. Facti Abd.
L. Veturius. L. F. Philo. C. Lutatius.
= = = = = Abdicarunt. In Eorum Locum Facti Sunt.
M. Aemilius. M. F. M. N. Lepidus. II. M. Valerius Laeuinus.
Cens. L. Aimilius. Q. F. Cn. N. Papus. C. Flaminius. C. F. L. N. L. F. XLIII.
M. Liuius. M. F. M. N. Salinator. L. Aimilius. M. F. M. N. Paullus.
L. Aimilius. M. F. M. N. Paullus. Cos. De Illuricis. An. DXXXIIII. = = = =
M. Liuius. M. F. M. N. Salinator. Cos. De Illurieis. An. DXXXIIII. = = = =

B E L L V M P V N I C V M S E C V N D V M.

P. Cornelius. L. F. L. N. Scipio. Ti. Sempronius. C. F. Longus.
C. Flaminius. C. F. L. N. III. In Proel. Cn. Seruilius. Geminus.
Occis. Eſt. In Eius Loc. Fact. Eſt.
M. Atilius. M. F. M. N. Regulus. II.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Verrucos. II. Dict.
M. Minucius. Rufus. Mag eq. Rei Gerund. Cauſſa.
Horum Deinde Aequatum Imperium Eſt.
L. Veturius. Philo. Dict.
M'. Pomponius. M'. F. M'. N. Matho. Mag. eq. Comit. Hab. Cauſſa. Vit. Facti Abd.

cc 2 C. Terentius.

C. Terentius. Varro. L. Aimilius. M. F. M. N. Paullus. II.
In Proelio Occisus Est.
M. Iunius. D. F. D. N. Pera. Dict.
Ti. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Gracchus. Qui Rei. Ger. Caussa.
Idem Aedilis Curulis Erat. Mag. Eq.
N. Fabius. M. F. M. N. Buteo. Dict. Senatus Leg. Caussa.
Sine Magistro Equitum
L. Postumius. A. F. A. N. Albinus. III. Ti. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Gracchus.
Antequam Iniret. Occis. E In E. L. F. E.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. II.
Vitio Factus Abdicauit. In. E. L. F. E.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Veruccossus. III.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Veruccossus. IIII. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. III.
Cens. M. Atilius. M. F. M. N. Regulus. P. Furius. Sp. F. M. N. Philus.
Abdicauit. In Mag. Mortuus Est.
DXL. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maximus. Ti. Sempronius. Ti. F. Ti. N. Gracchus. II.
C. Claudius. Ap. F. C. N. Centho. Dict.
Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.
Ap. Claudius. P. F. Ap. N. Pulcher. Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. III.
P. Sulpicius. Ser. F. P. N. Galba. Maxim. Cn. Fuluius. Cn. F. Cn. N. Centumalus.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. Pro. Cos. II. De Syracusaneis. In Monte Albano. An. DXLII. ==
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. Pro. Cos. III. Ouans. De Syracusaneis. An. DXLII. ===
M. Valerius. Laeuinus. II. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. IIII.
Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. Dict.
P. Licinius. P. F. P. N. Crassus Diues. Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.
Cens. L. Veturius. Philo. P. Licinius. P. F. P. N. Crassus Diues.
In Mag. Mortuus Est. Abdicauit.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Veruccossus. V. Q. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus. IIII.
Cens. M. Cornelius. M. F. M. N. Cethegus. P. Sempronius. C. F. C. N. Tuditanus. L. F. XLIIII.
Neuter Horum Consularis Erat.
M. Claudius. M. F. M. M. Marcellus. V. T. Quinctius. Crispinus.
In. Proel. Occis. Est. In Proel. Occisus Est.
T. Manlius. T. F. T. N. Torquatus. Dict.
C. Seruilius. C. F. P. Nepos. Qui Mag. Eq. Comit. Hab. Et Ludor. Faciend. Caussa.
Idem Aedilis Curulis Erat.
C. Claudius. Ti. F. Ti. N. Nero. M. Liuius. M. F. M. N. Salinator.
M. Liuius. M. F. M. N. Salinator. Cos. De Poenis. Et Asdrubale. An. DXLVI. ====
C. Claudius. Ti. F. Ti. N. Nero. Cos. De Poeneis. Et Asdrubale. An. DXLVI. ====
M. Liuius. M. F. M. N. Salinator. Dict.
Q. Caecilius. L. F. L. N. Metellus. Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.
Q. Caecilius. L. F. L. N. Metellus. L. Veturius. L. F. L. N. Philo
P. Cornelius. P. F. L. N. Scipio. Qui Postea. P. Licinius. P. F. P. N. Crass. Diues.
African. Appell. Est.
Q. Caecilius. L. F. L. N. Metellus. Dict.
L. Veturius. L. F. L. N. Philo. Mag. Eq. Comit. Habend. Caussa.
M. Cornelius. M. F. M. N. Cethegus. P. Sempronius. C. F. C. N. Tuditanus.
Cens. M. Liuius. M. F. M. N. Salinator. C. Claudius. Ti. F. Ti. N. Nero. L. F. XXXXV.
DL. Cn. Seruilius. Cn. F. Cn. N. Caepio. C. Seruilius. C. F. P. Nepos.
P. Sulpicius. Ser. F. P. N. Galba Maximus. Dict.
M. Seruilius. C. F. P. N. Pulex Geminus. Mag. Eq. Comit. Habend. Caussa.
Ti. Claudius. P. F. Ti. N. Nero. M. Seruilius. C. F. P. N. Pulex Geminus.
C. Seruilius. C. F. P. Nepos. Dict.
P. Ailius. Q. F. P. N. Paetus. Mag. Eq. Comit. Habend. Caussa.
Cn. Cornelius. L. F. L. N. Lentulus. P. Ailius. Q. F. P. N. Paetus.
P. Cornelius. P. F. L. N. Scipio African. Pro. Cos. De Poeneis Annibale.
Et Syphace Rege Ex Africa Ann. DLII. ===

BEL-

BELLVM PHILIPPICVM.

P. Sulpicius. Ser. F. P. N. Galba. Maxim. II. C. Aurelius. C. F. C. N. Cotta.
L. Cornelius L. F. L. N. Lentulus. Pro. Cos. Ouans. Ex Hispania Citeriore. A. DLIII. ===
L. Furius. Sp. F. Sp. N. Purpureo. Pr. De Galleis. An. DLIII. ===
L. Cornelius. L. F. L. N. Lentulus. P. Villius. Ti. F. Ti. N. Tappulus.
Cens. P. Cornelius. P. F. L. N. Scipio African. P. Ailius. Q. F. P. N. Paitus. L. F. XXXXVI.
T. Quinctius. T. F. L. N. Flamininus. Sex. Ailius. Q. F. P. N. Paitus Catus.
C. Cornelius. L. F. M. N. Cethegus. Q. Minucius. C. F. C. N. Rufus.
C. Cornelius. L. F. M. N. Cethegus Cos. De Insubrib. Et Caenomaneis. An. DLVI. ===
Q. Minucius. C. F. C. N. Rufus. Cos. De Ligurib. Boieisque Galleis. In Monte Albano. An. DLVI. ===
L. Furius. Sp. F. Sp. N. Purpureo. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus.
Cn. Cornelius Lentulus. Pro Cos. Ouans. Ex Hispania. Citer. An. DLVII. ====
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. *Cos. De Comensib. Et Insubribus.* A. DLVII. IV. Non. Mart.
M. Porcius. M. F. Cato. L. Valerius. P. F. L. N. Flaccus.
M. Heluius. Blasio. *Pro Pr. Ouans Ex Hispan. Citeriore.* An. DLVIII. ====
Q. Minucius. Q. F. L. N. Thermus Pro Pr. Ex Hispania Citeriore. An. DLVIII. ====
P. Cornelius. P. F. L. N. *Scip*io African. II. Ti. Sempronius. Ti. F. C. N. Longus.
Cens. Sex. Ailius. Q. F. P. N. Paitus Catus. C. Cornelius. L. F. M. N. Cethegus. L. F. XXXXVII.
M. Porcius. M. F. Cato. Pro. Cos. Ex Hispania Citeriore. An. DLIX. ====
T. Quinctius. T. F. L. N. Flamininus. Pro. Cos. Ex Macedonia. Et Rege Philippo Per Triduum. A. DLIX. ====
L. Cornelius. L. F. == . . Merula. Q. Minucius. Q. F. L. N. Thermus.
L. Quinctius. T. F. L. N. Flaminin. Cn. Domitius. L. F. L. N. Ahenobarbus.

BELLVM ANTIOCHINVM.

M'. Acilius. C. F. L. N. Glabrio. P. Cornelius. Cn. F. L. N. Scipio Nasica.
M. Fuluius. M. F. Ser. N. Nobilior. Pr. Ouans. Ex Hispania Vlteriore. An. DLXII. ====
P. Cornelius. Cn. F. L. N. Scipio Nasica. Cos. De Boieis. An. DLXII. ====
L. Cornelius. P. F. L. N. Scipio. Qui Postea. Asiaticus Appellatus Est. C. Laelius. C. F. C. Nepos.
M'. Acilius. C. F. L. N. Glabrio. Pro. Cos. De Aetoleis. Et Rege Antiocho. An. DLXIII. ====
Cn. Manlius. Cn. F. L. N. Vulso. M. Fuluius. M. F. Ser. N. Nobilior.
Cens. T. Quinctius. T. F. L. N. Flaminin. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. L. F. XXXXVIII.
L. Aimilius. M. F. Regillus. Pro Pr. De Rege Antiocho Naualem Egit. An. DLXIIII. *K. Febr.*
L. Cornelius. P. F. L. N. Scipio Asiaticus Pro. Cos. De Rege Antiocho Ex Asia. An. DLXIIII. *Prid. K. Mart.*
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Labeo. Pr. Naualem Egit. Ex Creta Insula. An. DLXIIII. ===
C. Liuius. M. F. M. N. Salinator. M. Valerius. M. F. M'. N. Messalla.
M. Aimilius. M. F. M. N. Lepidus. C. Flaminius. C. F. C. Nepos.
M. Fuluius. M. F. Ser. N. Nobilior. Pro. Cos. De Aetoleis. Et Cephallenia. An. DLXVI. X. K. Ian.
Cn. Manlius. Cn. F. L. N. Vulso. Pro. Cos. De Galleis Asiaticeis. An. DLXVI. III. *Non. Mart.*
Sp. Postumius. L. F. A. N. Albinus. Q. Marcius. L. F. Q. N. Philippus.
Ap. Claudius. Ap. F. P. N. Pulcher. M. Sempronius. M. F. C. N. Tuditanus.
L. Manlius. L. F. L. N. Acidin. Fuluian. Pro. Pr. Ouans Ex Hispania Citeriore. A. DLXVIII. ===
P. Claudius. Ap. F. P. N. Pulcher. L. Porcius. L. F. M. N. Licinus.
Cens. L. Valerius. P. F. L. N. Flaccus. M. Porcius. M. F. Cato. L. F. XXXXVIIII.
C. Calpurnius. C. F. Cn. N. Piso. Pr. De Lusitaneis. Et Celtibereis. An. DLXVIIII. ===
L. Quinctius. Crispinus. Pr. De Lusitaneis. Et Celtibereis. An. DLXVIIII. ===
X. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Labeo. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus.
L. Aimilius. L. F. M. N. Paullus. Cn. Baebius. Q. F. Cn. N. Tamphilus.
A. Terentius. Varro Pro Pr. Ouans Ex Hispania Citeriore. An. DLXX. ====
P. Cornelius. L. F. P. N. Cethegus. M. Baebius. Q. F. Cn. N. Tamphilus.
L. Aimilius. L. F. M. N. Paullus. Pro. Cos. De Ligurib. Ingauneis. A. DLXXII. ===
A. Postumius. A. F. A. N. Albinus. C. Calpurnius. C. F. C. N. Piso. In M. M. E. In. E. L. F. E.
Q. Fuluius. Cn. F. M. N. Flaccus.
P. Cornelius. L. F. P. N. Cethegus Pro. Cos. De Liguribus. Ann. DLXXIII. ====
M. Baebius.

M. Baebius. Q. F. Cn. N. Tamphilus Pro. Cos. De Liguribus. Ann. DLXXXIII. ===
Q. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus. Pro Pr. Ex Hispania Citeriore. Ann. DLXXXIII. ===
L. Manlius. L. F. L. N. Acidinus Fuluian. Q. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus.
Hei Fratres Germani Fuerunt.
Cens. M. Aimilius. M. F. M. N. Lepidus. M. Fuluius. M. F. Ser. N. Nobilior. Lustr. F. L.
Q. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus. II. Cos. De Liguribus. Ann. DLXXIV. ===
M. Iunius. M. F. L. N. Brutus. A. Manlius. Cn. F. L. N. Vulso.
Ti. Sempronius. P. F. Ti. N. Gracchus. Pro Pr. De Celtibereis. Ann. DLXXV. ===
L. Postumius. A. F. A. N. Albinus. Pro. Pr. De Vaccaeeis. Et Lusitaneis. Ann. DLXXV. ===
C. Claudius. Ap. F. P. N. Pulcher. Ti. Sempronius. P. F. Ti. N. Gracchus.
C. Claudius. Ap. F. P. N. Pulcher Cos. De Istreis. Et Liguribus. An. DLXXVI. ====
Cn. Cornelius. L. F. L. N. Scipio Hispalus. Q. Petillius. C. F. Q. N. Spurinus. In Mag.
In Mag. Mortuus Est. In Eius. L F. E. Postea quam Sibi Conleg. Subrog. Occis. E.
C. Valerius. M. F. P. N. Laeuinus.
P. Mucius. Q. F. P. N. Scaeuula. M. Aimilius. M. F. M. N. Lepidus. II.
Ti. Sempronius. P. F. Ti. N. Gracchus Pro Cos. II. De Sardeis. An. DLXXIIX. ===
C. Valerius. M. F. P. N. Laeuinus Pro Cos. De Liguribus. An. DLXXVIII. ====
P. Mucius. Q. F. P. N. Scaeuula Cos. De Liguribus. An. DLXXVIII. ====
Sp. Postumius. A. F. A. N. Albin. Paullul. Q. Mucius. Q. F. P. N. Scaeuula.
Cens. Q. Fuluius. Q. F. M. N. Flaccus. A. Postumius. A. F. A. N. Albinus. Lustr. F. L. I.
Ap. Claudius. Centho Pro. Pr. Ouans. Ex Celtiberia. An. DLXXIX. ===
DXXC. L. Postumius. A. F. A. N. Albinus. M. Popillius P. F. P. N. Laenas.
C. Popillius. P. F. P. N. Laenas. P. Ailius. P. F. P. N. Ligus.
Ambo Primi De Plebe.
C. Cicereius == t. Pro. Pr. Ex Corsica In Monte Albano. An. DXXCI. K. Octob.

BELLVM PERSICVM.

P. Licinius. C. F. P. N. Crassus. C. Cassius. C. F. C. N. Longinus.
A. Hostilius. L. F. A. N. Mancinus. A. Atilius. C. F. C. N. Serranus.
Q. Marcius. L. F. Q. N. Philippus. II. Cn. Seruilius. Cn. F. Cn. N. Caepio.
Cens. C. Claudius. Ap. F. P. N. Pulcher. Ti. Sempronius. P. F. Ti. N. Gracchus. L. F. LII.
L. Aimilius. L. F. M. N. Paullus. II. C. Licinius. C. F. P. N. Crassus.
Q. Ailius. P. F. Q. N. Paetus. M. Iunius. M. F. M. N. Pennus.
L. Aimilius. L. F. M. N. Paullus. II. Pro. Cos. Ex Macedon. Et Rege Perse.
Per Triduum. IIII. III. Pridie K. Decem. A. DXXCVI.
Cn. Octauius. Cn. F. Cn. N. Pro. Pr. Ex Macedon. Et Rege Perse Naual. Egit. An. DXXCVI. K. Dec.
L. Anicius. L. F. M. N. Gallus. Pro. Pr. De Rege Gentio. Et Illurieis. A. DXXCVI. Quirinalibus.
C. Sulpicius. C. F. C. N. Gallus. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. Cos. De Galleis. Contrubeis. Et
Liguribus === tibusque. An. DXXCVII. == Interk.
C. Sulpicius. C. F. C. N. Gallus. Cos. De Liguribus Ta==rneis. An. DXXCVII. X. K. Mart.
T. Manlius. A. F. T. N. Torquatus. Cn. Octauius. Cn. F. Cn. N.
A. Manlius. A. F. T. N. Torquatus. Q. Cassius. L. F. Q. N. Longinus. In M. M. E.
Cens. L. Aimilius. L. F. M. N. Paullus. Q. Marcius. L. F. Q. N. Philippus. L. F. LIII.
DXC. Ti. Sempronius. P. F. Ti. N. Gracchus. II. M'. Iuuentius. T. F. T. N. Thalna.
P. Cornelius. P. F. Cn. N. Scipio Nasica. C. Marcius. C. F. Q. N. Figulus.
Vitio Facti Abdicarunt. In Eorum Loc. Facti Sunt.
P. Cornelius. L. F. L. N. Lentulus. Cn. Domitius. Cn. F. L. N. Ahenobarbus.
M. Valerius. M. F. M. N. Messalla. C. Fannius. C. F. C. N. Strabo.
L. Anicius. L. F. L. N. Gallus. M. Cornelius. C. F. C. N. Cethegus.
Cn. Cornelius. Cn. F. Cn. N. Dolabell. M. Fuluius. M. F. M. N. Nobilior.
Cens. P. Cornelius. P. F. Cn. N. Scipio Nasica. M. Popillius. P. F. P. N. Laenas. L. F. LIIII.
M. Aimilius. M'. F. M'. N. Lepidus. C. Popillius. P. F. P. N. Laenas. II.
M. Fuluius. M. F. M. N. Nobilior. Pro. Cos. De Liguribus Veleatibus. A. DXCV. XII. K. Sept.
Sex. Iulius. Sex. F. L. N. Caesar. L. Aurelius. L. F. L. N. Orestes.
L. Cornelius. Cn. F. L. N. Lentul. Lupus. C. Marcius. C. F. Q. N. Figulus. II.
P. Cornelius.

P. Cornelius. P. F. Cn. N. Scipio Nasic. II. M. Claudius. M. F. M. N. Marcell. II.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. II. Cos. II. De = = = = us. Et = = = = = An. DXCVIII. = = =
P. Cornelius. P. F. C n. N. *Scipio. Nasica Cos. De Dalmateis. An.* DXCVIII. = = = =
Q. Opimius. Q. F. Q. Nepos. L. Postumius. Sp. F. L. N. Albin. In M. M. E. In E. L. F. E.
M'. Acilius. M'. F. C. N. Glabrio.
Cens. M. Valerius. M. F. M. N. Messalla. C. Cassius. C. F. C. N. Longinus. Lustr. F. LV.
Q. Opimius. Q. F. Q. N. Cos. De Liguribus. An. D X C I X. = = =
C. Q. *Fuluius.* M. F. M. N. Nobilior. T. Annius. T. F. *Luscus.*
L. Mummius. Pr. De Lusitaneis. Ann. D C. = = = = =
M. Claudius. M. F. M. N. Marcell. III. L. Valerius. L. F. P. N. *Flaccus.* In Mag. M. E.
L. Licinius. = = = N. Lucullus. A. Postumius. A. F. A. N. *Al*binus.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. III. *Pro. Cos. De Celtibereis. An.* D C I I. = = =
T. Quinctius. T. F. T. N. Flaminin. M'. Acilius. L. F. Balbus.

BELLVM PVNICVM TERTIVM.

L. Marcius. C. F. = . N. Censorinus. M'. Manilius.
Sp. Postumius. Sp. F. A. N. Albinus. Magn. L. Calpurnius. *Piso Cae*sonin.
P. Cornelius. P. F. P. N. *Scipio* African. Aimil. C. Liuius. M. F. *Dr*usus.
Cens. L. *Cornelius. Cn.* F. L. N. Lentulus Lupus. L. Marcius. C. F. *Censorin.* L. F. LVI.
Cn. Cornelius. Cn. F. L. N. Lentulus. L. Mummius.
Q. Caecilius. Q. F. L. N. *Metellus. Pro. Pr. Ex Macedonia. De Andrisco. An.* DCVII. = = =
P. Cornelius. P. F. P. N. *Scipio African. Aimil. Pro. Cos. De Poeneis. Et Asdrubale Ex Africa. An.* DCVII. = = = =
Q. Fabius. Q. F. Q. N. *Maxim.* Aimilian. L. Hostilius. *Man*cinus.
L. Mummius. II. *Pro. Cos. De Achaeis. Et Corinthiis. An.* DCVIII. = = =
Ser. Sulpicius. Ser. F. P. N. Galba. L. Aurelius. Cotta.
CX. *Ap. Claudius. Ap.* F. *Ap.* N. *Pu*lcher. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. *Metell.* Macedon.
Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. Pulcher. Cos. De Salasseis Ex Alpibus. Ann. D C X. = = =
L. Caecilius. Q. F. L. N. *Metellus.* Q. *Fabius.* Q. F. Q. N. *Maxim. Se*ruilian.
Cens. P. *Cornelius.* P. F. P. N. *Scipio Afri*can. Aemilian. L. *Mummius Achaicus.* L. F. LVII.
Cn. Seruilius. Cn. F. *Cn.* N. *Caepio.* Q. Pom*peius.* A. F.
C. Laelius. C. F. C. N. *Sapiens.* Q. Seru*ilius. Cn.* F. *Cn.* N. *Caepio.*
Cn. Calpurnius. Piso. M. P*op illius.* M. F. P. N. *Laenas.*
P. *Cornelius.* P. F. P. N. *Scipio Nasica Serapio.* D. *Iunius.* M. F. M. N. *Brutus.*
M. Aimilius. M. F. M. N. *Lepidus Porcina.* C. *Hostilius.* M*anci nus.*
P. *Furius.* = *Philus. Sex. Atilius.* Serra*nus.*
Cens. Ap. Claudius. Ap. F. *Ap.* N. *Pulcher.* Q. *Fuluius.* M. F. M. N. *Nobili*or. L. F. LVIII.
Ser. Fuluius Flaccus. C. *Calpurnius.* Piso.
Ser. Fuluius Flaccus Cos. De Vardaeis. Ex Illurico. An. D C X V I I I. = = =
P. *Cornelius.* P. F. P. N. *Scipio African. Aimil.* II. C. *Fuluius.* Q. F. Q. N. Flaccus.
CXX. P. Mu*cius.* P. F. Q. N. *Scaeuula.* L. Calpurnius. *Piso* Fru*gi.*
P. Popi*lli*us. C. F. P. N. *Laenas.* P. Rupilius. P. F. P. N.
D. *Iunius.* M. F. M. N. *Brutus Pro. Cos. De Lusitaneis. Et Galleceis. Ex, Hispania Vlteriore. An.* DCXVII. = = = =
P. Cornelius. P. F. P. N. Scipio Afric. Aimilian. II. *Pro. Cos. De Numantineis. Ex Hispania Citeriore. An.* DCXXI. = = = =
P. Lici*ni* us. P. F. P. N. Cr*assus.* L. Valer*ius.* L. F. L. N. *Flaccus. Flam. Mart.*
C*ens.* Q. Caecil*ius.* Q. F. L. N. *Metellus Macedon.* Q. *Pompeius.* A. F. L. F. L I X.
Ambo Primi E Plebe.
P. *Rupilius.* P. F. P. N. *Pro Cos. Ouans De Serueis Fugitiueis Ex Sicilia. An.* DCXXII. = = =
M. Perperna. C. *Claudius.* C. F. *Ap.* N. *Pulcher.*
C. Sempronius. C. F. C. N. *Tuditanus.* M'. *Aquillius.* M'. F. M'. N.
C. Sempronius. C. F. C. N. Tuditan. Cos. De Iapudibus. An. D C X X I V. K. Oct.
Cn. Octauius. Cn. F. *Cn.* N. T. *Annius.* T. F. T. N. *Luscus.*
L. *Cassius.* Q. F. L. N. *Longinus.* L. *Cornelius.* L. F. *Cinna.*
M. Aimilius *Lepidus.* L. *Aurelius.* L. F. L. N. *Orestes.*
M'. *Aquilli us.*

M'. Aquilli us. M'. F. M'. N. Pro. Cos. Ex Asia. Ann. DCXXVII. III. Idus. Nouembr.
Cens. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Seruilian. L. Caecilius. Q. F. L. N. Metellus.

BELLVM ALLOBROGICVM.

M. Plautius. Hypsaeus. M. Fuluius. M. F. Q. N. Flaccus.
Cens. Cn. Seruilius. Cn. F. Cn. N. Caepio. L. Cassius. Q. F. L. N. Longinus. L. F. LX.
C. Cassius. C. F. C. N. Longinus. C. Sextius. Caluinus.
DCXXX. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Balear. T. Quinctius. T. F. T. N. Flamininus.
M. Fului us. M. F. Q. N. Flaccus Pro. Cos. De Liguribus Vocontieis. Et Saluieis. An. DCXXX.
Cn. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarbus. C. Fannius. C. F. C. Nepos.
C. Sextius Caluinus Pro. Cos. De Saluieis. An. DCXXXI.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Allobrog. L. Opimius.
Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Balearicus. Pro. Cos. De Balearibus. A. DCXXXII.
Cn. Domitius. Cn. F. L. N. Ahenobarbus. Pro. Cos. De Allobrogib. Et Aruerneis. An. DCXXXII.
P. Manlius. C. Papirius. Carbo.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maxim. Allobrog. Pro. Cos. De Allobrogibus. Ruteneis. Aruerneis. Et Rege Bituito. An. DCXXXIII.
Cens. L. Calpurnius. Piso Frugi. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Balearic.
L. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus. L. Aurelius. Cotta.
M. Porcius. M. F. M. N. Cato. In M. M. Est. Q. Marcius. Rex.
L. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Dalmatic. Q. Mucius. Q. F. Q. N. Scaeuula.
Q. Marcius Rex. Pro Cos. De Galleis. An. DCXXXVI.
C. Licinius. Geta. Q. Fabius. Maximus.
L. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Dalmatic. Cos. De Dalmateis. An. DCXXXVII.
M. Aimilius. Scaurus. M. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus.
Cens. L. Caecilius. L. F. Q. N. Metell. Cn. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarb. L. F. LXII.
M. Aimilius Scaurus. Cos. De Liguribus. A. DCXXXVIII.
M'. Acilius. M'. F. L. N. Balbus. C. Porcius. M. F. M. N. Cato.

BELLVM CIMBRICVM.

DCXL. C. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Caprarius. Cn. Papirius. C. F. Carbo.
M. Caecilius Q. F. Q. N. Metellus. Pro. Cos. De Sardeis. An. DCXL.
T. Didius. T. F. Sex. N. Pro. Pr. Ex Thracia De Scordisceis. An. DCXL.
C. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Caprar. Cos. Ex Thracia. An. DCXL.
M. Liuius. C. F. M. N. Drusus. L. Calpurnius. L. F. Piso Caesoninus.

BELLVM IVGVRTHINVM.

P. Cornelius. P. F. P. N. Scipio Nasica. In M. M. E. L. Calpurnius. Bestia.
M. Liuius. C. F. M. N. Drusus. Pro. Cos. De Scordisceis Ex Macedonia Ann. DCXLII.
M. Minucius. Q. F. Rufus. Sp. Postumius. Sp. F. Sp. N. Albinus.
Q. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus. Qui Postea Numidicus Appell. Est. M. Iunius. Silanus.
Cens. M. Aimilius Scaurus. M. Liuius. C. F. M. N. Drusus. In Mag. M. E.
M. Minucius. Q. F. Rufus. Pro. Cos. De Scordisceis. Et Triballeis. An. DCXLIV.
Ser. Sulpicius. Ser. F. Ser. N. Galba. In M. M. Est. In E. L. F. E.
M. Aurelius. Scaurus.
Cens. Q. Fabius. Q. F. Q. N. Max. Allobrog. C. Licinius. Geta. L. F. LXIII.
Q. Seruilius. Q. F. Cn. N. Caepio. Pro Pr. De Lusitaneis Ex Hispania Vlteriore. A. DCXLV.
L. Cassius. L. F. Longinus. In M. Occis. Est. C. Marius. C. F.
Q. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus. Numidic. Pro. Cos. De Numideis. Et Rege Iugurtha Ann. DCXLVI.
C. Atilius. Serranus. Q. Seruilius. Q. F. Cn. N. Caepio.
P. Rutilius. M. F. Rufus. C. Manilius.
C. Marius. C. F. II. C. Flauius. Fimbria.
C. Marius.

C. Marius. C. F. Cos. II. De Numideis. Et Rege Iugurtha. An. DCXLIX. K. Ian.
C. Marius. C. F. III. L. Aurelius. L. F. L. N. Orestes. In M. M. E.
C. Marius. C. F. IIII. Q. Lutatius. Q. F. Catulus.
M. Antonius. Pro. Pr. De Pirateis. Ex Cilicia. An. DCLI.
Cens. Q. Caecilius. L. F. Q. N. Metell. Numidic. C. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Caprarius. L. F. LXIIII.
C. Marius. C. F. V. M'. Aquillius. M'. F. M'. N.
C. Marius. C. F. II. Cos. V. De Ambronib. Teutoneis. Et Cimbreis. Ann. DCLII.
Q. Lutatius. Q. F. Catulus Pro. Cos. De Cimbreis. An. DCLII.
C. Marius. C. F. VI. L. Valerius. Flaccus.
Pro Cos. De Lusitanis Ex Vlteriore Hispania. An. DCLII.
M. Antonius. A. Postumius. A. F. A. N. Albinus.
M'. Aquillius. M'. F. M'. N. Pro. Cos. Ouans De Seruis Ex Sicilia. A. DCLIIII.
Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Nepos. T. Didius. T. F. Sex. N.
L. Cornelius. L. F. L. N. Dolabell. Pro. Cos. Ex Hispania Vlterior. De Lusitan. DCLV. V. K. Feb.
Cn. Cornelius. N. Lentulus. P. Licinius. M. F. P. N. Crassus.
Cens. L. Valerius. N. Flaccus. M. Antonius. L. F. LXV.
Cn. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarb. C. Casius. L. F. Longinus.
L. Licinius. Crassus. Q. Mucius. P. F. P. N. Scaeuula.
C. Coelius. Caldus. L. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarbus.
LX. C. Valerius. N. Flaccus. M. Herennius.
T. Didius. T. F. Sex. N. II. Pro. Cos. Ex Hispania De Celtibereis. An. DCLX. IIII. Id. Iun.
P. Licinius. M. F. P. N. Crassus. Pro. Cos. De Lusitaneis. An. DCLX. Pridie. Idus. Iun.
C. Claudius. C. F. C. N. Pulcher. M. Perperna. M. F.
Cens. Cn. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarb. L. Licinius. Crassus. Abdicarunt.
L. Marcius. Q. F. Q. N. Philippus. Sex. Iulius. C. F. Sex. N. Caesar.

BELLVM MARSICVM.

L. Iulius. L. F. Sex. N. Caesar. P. Rutilius. L. F. L. N. Lupus. In Proel. Occis. E.
Cn. Pompeius. Sex. F. Cn. N. Strabo. L. Porcius. M. F. M. N. Cato. In Pr. Occis. E.
Cn. Pompeius. Sex. F. Cn. N. Strabo. Cos. De Asculaneis. Picentibus. An. DCLXIV. VI. K. Ian.
Cens. P. Licinius. M. F. P. N. Crassus. L. Iulius. L. F. Sex. N. Caesar.
L. Cornelius. L. F. P. N. Sulla. Qui Postea. Q. Pompeius. Q. F. Rufus.
Felix Appellatus Est. In Mag. Occisus. Est.
Seruilius. C. F. M. N. Vatia. Pro. Pr. De An. DCLXV. XII. K. Nouem.
Cn. Octauius. Cn. F. Cn. N. In Mag. Occis. E. L. Cornelius. L. F. L. N. Cinna.
Abdic. In Eius Locum Fact. Est.
L. Cornelius. Merula. Flam. Dial.
In Mag. Occisus Est.
L. Cornelius. L. F. L. N. Cinna. II. C. Marius. C. F. C. N. VII. In. M. M. E. In E. L. F. E.
L. Valerius. Flaccus. II.
Cens. L. Marcius. Q. F. Q. N. Philippus. M. Perperna. M. F. L. F. LXVI.
L. Cornelius. L. F. L. N. Cinna. III. Cn. Papirius. Cn. F. Cn. N. Carbo.
Cn. Papirius. Cn. F. C. N. Carbo. II. Solus. L. Cornelius. L. F. L. N. Cinna. IIII.
Consulatum. Gessit. In Mag. Occisus Est.
LXX. L. Cornelius. L. F. L. N. Scipio Asiaticus. C. Norbanus.
C. Marius. C. F. C. N. In Mag. Occis. Est. Cn. Papirius. Cn. F. Cn. N. Carbo. III. In M. Occis. E.
L. Cornelius. L. F. P. N. Sulla Felix. Dict. Reip: Constituendae Caussa.
L. Valerius. L. F. L. N. Flaccus. Mag. eq.
M. Tullius. M. F. A. N. Decula. Cn. Cornelius. Dolabella.
L. Cornelius. L. F. L. N. Sulla Felix. Dict. De Rege Mithridate Ex Graecia Et Asia Per Biduum. A. DCLXXII. K. Febr.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. Pro Pr. Ex Africa. De Hiarba Rege Primus Eques Ro. An. DCLXXII.
L. Cornelius. L. F. P. N. Sulla Felix. II. Q. Caecilius. Q. F. L. N. Metellus Pius.
L. Licinius Murena. Pro Pr. Ex Ponto De Mithridate Rege. An. DCLXIII.
P. Seruilius. C. F. M. N. Vatia. Qui Postea. Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. Pulcher.
dd Isauricus.

Isauricus Appellatus Est.
M. Aimilius. Q. F. M. N. Lepidus. Q. Lutatius. Q. F. Q. N. Catulus.
D. Iunius. D. F. M. N. Brutus. M. Aimilius. Mamerc. Lepid. Liuianus.
Cn. Cornelius Dolabella Pro. Cos. Ex Macedonia. An. DCLXXVI.
Cn. Octauius. M. F. Cn. N. C. Scribonius. C. F. Curio.
L. Octauius. Cn. F. Cn. N. C. Aurelius. M. F. Cotta.
L. Licinius L. F. L. N. Lucullus. M. Aurelius. M. F. Cotta.
P. Seruilius. C. F. M. N. Vatia Isauricus. Pro. Cos. De Isaureis. Ex Cilicia. An. DCLXXIX.
DCXXC. M. Terentius. M. F. Varr. Lucull. C. Cassius. Longinus.
L. Gellius. L. F. Cn. Cornelius. Cn. F. Lentulus. Clodianus.
C. Scribonius. C. F. Curio. Pro. Cos. De Dardaneis Ex Macedonia. An. DCXXCI.
Cn. Aufidius. Orestes. P. Cornelius. P. N. Lentulus Sura.
M. Terentius. M. F. Varro. Lucullus. Pro. Cos. De Bessis. Ex Macedonia An. DCXXCII.
M. Licinius. P. F. M. N. Crassus. Pro. Pr. Ouans De Fugitiuis. Et Spartaco. A. DCXXCII.
Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Pius. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCXXCII. III. K. Ian.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. II. Pro. Cos. Ex Hispania Adhuc Eques Ro. An. DCXXCII. Prid. K. Ian.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. M. Licinius. P. F. M. N. Crassus.
Cens. Cn. Cornelius. Cn. F. Lentulus. Clodianus. L. Gellius. L. F. L. F. LXVI.
Q. Hortensius. L. F. Q. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus. Qui. Postea Creticus Appell. Est.
M. Pupius. M. F. Piso. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCXXCIIII.
L. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus. In M. M. E. Antequam Mag. Iniret. In E. L. F. E. In Mag. Mort. Est. Q. Marcius. Q. F. Rex. Solus. Consulatum Gessit.
C. Calpurnius. Piso. M'. Acilius. M'. F. Glabrio.
M'. Aimilius. Lepidus. L. Volcatius. Tullus.
P. Cornelius. Ser. F. P. N. Sulla. P. Autronius. Paetus. Posteaquam Designati Sunt. Cum Ambitus Poenas Dedissent. Non Inierunt. In Eorum Locum Facti Sunt.
L. Aurelius. M. F. Cotta. L. Manlius. L. F. Torquatus.
Cens. Q. Lutatius. Q. F. Q. N. Catulus. M. Licinius. P. F. M. N. Crassus. Abdicarunt.
L. Iulius. L. F. L. N. Caesar. C. Marcius. C. F. Figulus.
Cens. L. Aurelius. M. F. Cotta. P. Seruilius. C. F. M. N. Vatia Isauricus.
DCXC. M. Tullius. M. F. M. N. Cicero. C. Antonius. M. F.
L. Licinius. L. F. L. N. Lucullus. Pro. Cos. De Ponto. Cappadocia. Armenia. Et Regib. Mithridate Et Tigrane. An. DCXC.
D. Iunius. M. F. Silanus. L. Licinius. L. F. Murena.
Q. Caecilius. L. F. Q. N. Metellus Creticus. Pro Cos. Ex Creta Insula. A. DCXCI. K. Iun.
M. Pupius. M. F. Piso. M. Valerius. M. F. Messalla. Niger.
Cens. L. F. LXVII.
Cn. Pompeius Cn. F. Sex. N. Magnus. III. Pro. Cos. Ex Asia. Ponto. Paphlagonia. Cappadocia. Cilicia. Syria. Armenia. Pirateis. Iberia. Creta. De Regib. Mithridate. Et Tigrane. Per Biduum. III. Prid. K. Octo. An. DCXCII.
L. Afranius. A. F. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Celer.
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. M. Calpurnius. Bibulus.
L. Calpurnius. L. F. L. N. Piso Caesonin. A. Gabinius. A. F.
P. Cornelius. P. F. Lentulus Spinther. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Nepos.
Cn. Cornelius. P. F. N. Lentulus Marcellin. L. Marcius. L. F. Q. N. Philippus.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. II. M. Licinius. P. F. M. N. Crassus. II.
Cens. M. Valerius. M. F. Messalla.
L. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarbus. Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. Pulcher.
C. Fontinius. Pro. Cos. De Allobrogibus. An. DCXCIX.
DCC. Cn. Domitius. M. F. M. N. Caluinus. M. Valerius. Messalla.
Cn. Pompeius. Cn. F. Sex. N. Magnus. III. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metellus Pius Scipio. Sine Conlega. Primus. Quinque Mensibus Extremis.
Ser. Sulpicius. Q. F. Rufus. M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus.

P. *Cornelius.* P. F. *Lentulus Spinther.* Pro. *Cos.* Ex *Cilicia.* *An.* DCCII. = =
L. *Aimilius.* M. F. *Paullus.* C. *Claudius.* C. F. M. N. *Marcellus.*
Cens. Ap. Claudius. Ap. F. Ap. N. *Pulcher.* L. *Calpurnius.* L. F. L. N. *Piso Caesonin.* L. F. = =
C. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. L. *Cornelius.* P. F. *Lentulus. Crus.*
Eodem Anno.
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. Dict. *Sine Mag. eq. Comit. Hab. Caussa.*
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. II. P. *Seruilius.* P. F. C. N. *Vatia Isauricus.*
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. II. Dict. *Imperandi Caussa.*
M. Antonius. M. F. M. N. Mag. *eq.*
Eodem Anno.
Q. Fufius. Q. F. C. N. Calenus. P. Va*tinius.* P. F.
M. *Aimilius.* M. F. Q. N. *Lepidus.* Pro Pr. Ex *Hispania.* An DCCVI. = = =
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. III. M. A*imilius.* M. F. Q. N. *Lepidus.*
C. *Iulius.* C. F. C. N. *Caesar.* *Cos.* III. De *Gallcis.* *An.* DCCVII. = = =
C. *Iulius.* C. F. C. N. *Caesar.* II. *Cos.* III. Ex *Ponto De Pharnace* Rege. *An.* DCCVII. = = =
C. *Iulius.* C. F. C. N. *Caesar.* III. *Cos.* III. Ex *Aegypto.* *An.* DCCVII. = = =
C. *Iulius.* C. F. C. N. *Caesar.* IIII. *Cos.* III. Ex *Africa* De *Iuba* Rege. *An.* DCCVII. = = =
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. III. Dict. *Imper. Caussa.*
M. Aimilius. M. F. Q. N. Lepidus. Mag. *eq.*
Eodem Anno.
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. IIII. Sine *Conlega.*
Eodem Anno.
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maximus. In M*ag.* C. *Trebonius.* C. F.
Mortuus Est. In Eius L*ocum Fact. Est.*
C. Caninius. C. F. C. N. Re*bilus.*
C. *Iulius.* C. F. C. N. *Caesar.* V. *Cos.* IIII. Ex *Hispania.* *An.* DCCVIII. = *Octob.*
Q. Fabius. Q. F. Q. N. Maximus. Cos. Ex Hispania. An. DCCVIII. III. Idus. Oct.
Q. Pedius. M. F. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCCVIII. Idib. Dec.
C. Iulius. C. F. C. N. *Caesar.* IIII. *Dict.* *Imper. Caussa.*
M. Aimilius. M. F. Q. N. *Lepidus.* II. *Mag. eq.*
C. *Octauius.* C. F. C. N. *Mag. eq.*
Vt Qum. M. *Aimilius Lepi*dus. Paludatu*s. Exisset. Iniret.*
Cn. Domitius. M. F. M. N. Calui*nus.*
In Insequentem Ann*um* *Designatus.*
Erat. Non. Iniit.
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. V. M. *Antonius.* M. F. M. N.
P. Co*rnelius.* P. F. *Dolabella.*
C. Iulius. C. F. C. N. Caesar. VI. Dict. IIII. Ouans Ex Monte Albano. An. DCCIX. VII. K. Febr.
c x. C. Vibius. C. F. C. N. *Pansa.* A. *Hirtius.* A. F.
In *Mag. Occis.* E. *In* E. *Loc. Fact. Est.* *In Mag. Occis.* E. *In* E. *Loc. Fact. Est.*
C. Iulius. C. F. C. N. *Caesar. Qui.* Q. *Pedius.* M. F. *In Mag. Mort. Est.*
Postea Imp*erator Caesar Augustus Appell.* *In Eius Locum Factus Est.*
Est. Abd. In *Eius Locum Fact. Est.*
C. *Carrinas.* C. F. P. *Ventidius.* P. F. *Qui Idem Praetor Erat.*
M. *Aimilius.* M. F. Q. N. *Lepidus.*
M. *Antonius.* M. F. M. N. III. VIRI. R. P. C. Ex. A. D. V. K. *Dec.* AD PR. K. *Ian. Sex.*
Imp. Caesar C. F. C. N.
L. Munatius. L. F. L. N. Plancus. Pro. Cos. Ex Gallia. An. DCCX. IIII. K. Ian.
M. Aimilius. M. F. Q. N. Lepidus. II. III. Vir. R. P. C. Pro. Cos. Ex Hispania. Pridie. K. *Ian.*
M. *Aimilius.* M. F. Q. N. *Lepidus.* II. L. *Munatius.* L. F. L. N. *Plancus.*
P. Vatinius. P. F. Pro. Cos. De Illurico. Pr*idie.* = = =
P. *Seruilius.* P. F. C. N. *Vatia. Isauric.* II. L. *Antonius.* M. F. M. N.
L. Antonius. M. F. M. N. Cos. Ex Alpibus. K. *Ian.*
Cn. *Domitius.* M. F. M. N. *Caluinus.* II. C. *Asinius.* Cn. F. *Pollio.*
Ex = = *Decemb.* L. *Cornelius.* P. F. *Balbus.*
P. *Canidius.* P. F. *Crassus.*

dd 2 Imp.

Imp. Caesar. Diui F. C. N. III. Vir. R. P. C. Ouans Quod Pacem Cum M. Antonio Fecit.
M. Antonius. M. F. M. N. III. Vir. R. P. C. Ouans Quod Pacem Cum Imp. Caesare Fecit.
L. Marcius. L. F. C. N. Censorinus. C. Caluisius. C. F. Sabinus.
L. Marcius. L. F. C. N. Censorinus. Cos. Ex Macedonia An. DCCXIIII. K. Ian.
C. Asinius. Cn. F. Pollio. Pro. Cos. Ex Parthineis. An. DCCXIV. VII. K. Nouem.
Ap. Claudius. C. F. Ap. N. Pulcher. C. Norbanus. C. F. Flaccus.
P. Ventidius. P. F. Pro. Cos. Ex Tauro Monte. Et Partheis. An. DCCXV. V. K. Decem.
M. Aimilius. M. F. Q. N. *Lepidus.*
M. Antonius. M. F. M. N. III. VIRI. R. P. C. II. Ex K. *Ian.* AD PR. K. *Ian. Quinct.*
Imp. Caesar Diui. F. C. N.
M. Agrippa. L. F. *L. Caninius. L. F. Gallus.*
Ex = = = = *T. Statilius. T. F. Taurus.*
L. Gellius. L. F. L. N. *Poplicola. M. Cocceius Nerua.*
= = = o. In. = =
Cn. Domitius. M. F. M. N. Caluinus. Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCCXVII. XVI. K. Sextil.
Imp. Caesar Diui F. C. N. II. III. Vir. R. P. C. II. Ouans Ex Sicilia. A. DCCXVII. Idib. Nouembr.
L. Cornificius. L. F. Sex. Pompeius. Sex. F.
L. Scribonius. L. F. Libo. M. Antonius. M. F. M. N. II. K. Ian.
Abdic. In Eius Locum Fact. Est.
L. Sempronius. L. F. L. N. Atratinus.
Ex K. *Iul. P. Aimilius.*
C. Memmius.
T. Statilius. T. F. Taurus. Pro. Cos. Ex Africa. A. DCCXIX. Pridie. K. Iul.
C. Sosius. C. F. T. N. Pro. Cos Ex Iudaea. An. DCCXIX. III. Nonas Septembr.
C. Norbanus. C. F. Flaccus Pro. Cos. Ex Hispania. An. DCCXIX. IIII. Id. Octob.
DCCXX. *Imp. Caesar Diui F. C. N. II. K. Ian. L. Volcatius. L. F. Tullus.*
Abdic. In Eius Loc. Fact. Est.
L. Autronius. L. F. Pactus.
Ex K. *Mai. L. Flauius.*
Ex K. *Iul. M. Atilius.*
C. Fonteius.
Cn. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarbus. C. Sosius. C. F. T. Nepos.
Ex K. *Iul. Paullus Aimilius. Lepidus.*
L. Cornelius.
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. III. M. Valerius. M. F. M. N. Messalla Coruin.
Ex K. *Mai. M. Titius.*
Ex K. *Octob. Cn. Pompeius.*
HOC ANNO EX A. D. IIII. NON. SEPT. QVO DIE M. ANTONIVS AD ACTIVM VICTVS EST. IMP. CAESARIS DIVI. F. C. N. IMPERIVM INCIPIT.
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. IIII. M. Licinius. M. F. M. N. Crassus.
Ex K. *Iul. C. Antistius.*
Ex *Idib. Sept. M. Tullius. M. F. M. N. Cicero.*
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. V. Sex. Appuleius. Sex. F. Sex. N.
Ex K. *Iul. Potitus Valerius. Messalla.*
Imp. Caesar Diui. F. C. N. III. *Cos. V. De Dalmateis Iapigibus. Galleis.* An. D C C X X I V. = =
C. Carrinas. C. F. Pro. Cos. De Galleis. Morineis. Et Sueucis. An. D C C X X I I I I. = = =
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. IIII. Cos. V. Ex Macedonia. An. D C C X X I V. = = = = =
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. V. Cos. V. Ex Aegypto. An. D C C X X I V. = = = = =
L. Autronius. P. F. *Paitu* s. Pro. Cos. Ex Africa. An. DCCXXIIII. XVII. K. Septembr.
Imp. Caesar Diui. F. C. N. VI. M. Agrippa. L. F. II.
M. Licinius. M. F. M. N. Crassus. Pro. Cos. Ex Traecia. Et Geteis. An. DCCXXV. IV. Non. Iul.
Imp. Caesar. Diui. F. C. N. Qui. VII. M. Agrippa. L. F. II.
In Hoc Honore Augustus Appellatus Est.
M. Valerius. M. F. M. N. Messalla Coruinus. Pro. Cos. Ex Gallia. A. DCCXXVI. VII. K. Oct.
Imp. Caesar Diui. F. C. N. Augustus. VIII. T. Stat*ilius.* T. F. *Taurus. II.*
Sex. Appuleius. Sex. F. Sex. N. Pro. Cos. Ex Hispania. A. DCCXXVII. VII. K. Febr.
Imp. Caesar D*iui.* F. C. N. *Augus* tus. VIIII. M. Iun*ius.* Silanus.
Imp.

Imp. Caesar Diui. F. C. N. Augustus. X. C. Norbanus. C. F. C. N. Flaccus.
:cxxx. Imp. Caesar Diui. F. C. N. Augustus. XI. A. Terentius. Var o. Muren a.
Abd. In Eius Loc. Fact. Est. In Mag. Mort. Est. In E. L. F. E.
L. Sestius. P. F. Cn. Calpurni us. Cn. F. Cn. N. Pi so.
Imp. Caesar Diui F. Augustus. Postquam Dictator Appel latus E. Abdicauit. Tr. Potest.
M. Claudius. M. F. M. N. Marcellus. Aeserninus. L. Arru ntius. L. F. L. N.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Tribu nic. Potest. II.
M. Lollius. M. F. Q. Ai milius. L. F. M. N, Lepid us.
L. Sempronius. L. F. L. N. Atratinus. Pro, Cos. Ex Africa. A. DCCXXXII. IIII. Idus. Oct.
Imp. Caesar Diui F. Augustus. Tribunic. Potest. III.
M. Appuleius. Sex. F. Sex. N. P. Silius. P. F. Nerua.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Tribun. Pot. IIII.
C. Sentius. C. F. C. N. Saturninus. Q. Lucretius. Q. F. Vispillo.
Ex K. Iul. M. Vinucius. P. F.
M. Agrippa. L. F. IIII.
L. Cornelius. P. F. Balbus. Pro. Cos. Ex Africa. An. DCCXXXIV. VI. K. April.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Tribun. Pot. V.
P. Cornelius. P. F. P. N. Lentul. Marcellin. Cn. Cornelius. L. F. Lentulus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Tribun. Pot. VI.
C. Furnius. C. F. C. Iunius. C. F. Silanus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Tribunic. Pot. VII.
L. Domitius. Cn. F. Cn. N. Ahenobarbus. P. Cornelius. P. F. P. N. Scipio.
Ex = = L. Tarius Rufus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Tribunic. Pot. IIX.
M. Liuius. L. F. Drusus Libo. L. Calpurnius. L. F. L. N. Piso Caesoninus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Tribunic. Pot. IX.
M. Licinius. M. F. Crassus. Cn. Cornelius. Cn. F. Lentulus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Maxim. Trib. Pot. X.
ccxl. Ti. Claudius. Ti. F. Nero. P. Quinctilius. Sex. F. Varus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XI.
M. Valerius. M. F. Messalla Barbatus. P. Sulpicius. P. F. Quirinus.
Ex K. Iul. C. Valgius. C. F. Saturninus.
C. Caninius. Rebilus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Tr. Pot. XII.
Q. Ailius. Q. F. Tubero. Paullus Fabius. Q. F. Maximus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XIII.
Iulus Antonius. M. F. M. N. Africanus. Q. Fabius. Q. F. Maximus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Trib. Pot. XIV.
Nero Claudius. Ti. F. Drusus. In M. M. E. T. Quinctius. T. F. Crispinus.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Pro. Cos. Ouans De Dalmateis. Et
Pannoniеis. Ann. DCCXLIIII. = = = =
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Trib. Pot. XV.
C. Marcius. L. F. L. N. Censorinus. C. Asinius. C. F. Gallus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Trib. Potest. XVI.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. II. Cn. Calpurnius. Cn. F. Cn. N. Piso. II.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. II. Cos. II. De Germaneis. An. DCCXLVI. K. Ianuar.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus Pont. Max. Trib. Pot. XVII.
D. Laelius. D. F. D. N. Balbus. C. Antistius. C. F. Vetus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Maxim. Trib. Pot. XIIX.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. XII. L. Cornelius. Sulla.
Abdic. In Eius Locum Factus Est.
= = = = = = = =
Imp. Caesar. Diui. F. Augustus. Pont. Maxim. Trib. Pot. XIX.
C. Caluisius. C. F. Sabinus. II. L. Passienus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tr. Potest. XX.

L. Cornelius.

DCCL. L. Cornelius. L. F. Lentulus. M. Valerius. M. F. M. N. Messallinus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tribun. Pot. XXI.
Imp. Cæsar Diui F. Augustus. XIII. M. Plautius. M. F. Siluanus.
Abdic. In Eius Loc. Factus Est.
Ex K. Iul. C. Caninius. Gallus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Maxim. Tribun. Pot. XXII.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero Tribun. Potestatis.
Cossus Cornelius. Cn. F. Lentulus. L. Calpurnius. Cn. F. Piso.
Qui Postea Gaetulicus Appellat. Est.
Imp. Caesar. Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XXIII.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Trib. Pot. II.
C. Caesar. Augusti. F. L. Aimilius. L. F. Paullus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Maxim. Tribun. Pot. XXIIII.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Tribun. Pot. III.
P. Vinucius. M. F. P. N. P. Alfinius. P. F. Varus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XXV.
Ti. Claudius. Ti. F. Nero. Tribun. Pot. IIII.
L. Ailius. L. F. Lamia. M. Seruilius. M. F.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XXVI.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tribun. Pot. V.
Sex. Aelius. Q. F. Catus. C. Sentius. C. F. Saturninus.
Imp. Caesar Diui. F. August. Pont. Max. Trib. Pot. XXVII.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tribun. Pot. VI.
Cn. Cornelius. L. F. Cinna Magnus. L. Valerius Potiti. F. Messalla Volusus.
Imp. Caesar Diui F. August. Pont. Max. Pot. Tr. XXVIII.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tribun. Pot. VII.
M. Aimilius. L. F. Lepidus. L. Arruntius. L. F.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tribunic. Potest. XXIX.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tr. Potest. VIII.
Q. Caecilius. Metellus Creticus. A. Licinius. Nerua Silianus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tr. Pot. XXX.
T. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tribun. Potest. IX.
DCCLX. M. Furius. P. F. P. N. Camill. Sex. Nonius. L. F. L. N. Quinctilian.
Ex K. Iul. L. Apronius. C. F. C. N.
A. Vibius. C. F. C. N. Habitus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tr. Pot. XXXI.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Trib. Potest. X.
C. Poppaeus. Q. F. Q. N. Sabinus. Q. Suipicius. Q. F. Q. N. Camerinus.
Ex K. Iul. M. Papius. M. F. N. N. Mutilus.
Q. Poppaeus. Q. F. Q. N. Secund.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Tr. Pot. XXXII.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Trib. Potest. XI.
P. Cornelius. P. F. P. N. Dolabella. C. Iunius. C. F. M. N Silanus. Flam. Mart.
Ex K. Iul. Ser. Cornelius. Cn. F.
Cn. N. Lentul. Malug. Flam. Dial.
Imp. Caesar. Diui. F. Augustus Pont. Max. Trib. Pot. XXXIII.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tribun. Potest. XII.
M. Aimilius. Q. F. M. N. Lepidus. T. Statilius. T. F. T. N. Taurus.
Ex K. Iul. L. Cassius. L. F. [illegible]. N. Longinus.
Imp. Caesar Diui. F. Augustus. Pont. Max. Trib. Pot. XXXIIII.
Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tr. Pot. XIII.
Germanicus Caesar. Ti. F. Augusti. N. C. Fonteius. C. F. C. N. Capito.
Ex K. Iulis. C. Visellius. C. F. C. N. Varro

Ti. Caesar

Ti. Caesar Augusti. F. *Diui.* N. III. *Pro. Cos. De Illuricis.* **Ann.** DCCLXIV.

Imp. Caesar Diui F. Augustus Pont. Max. Tr. Pot. XXXXV.

Ti. Caesar Augusti. F. Diui. N. Tr. Pot. XIIII.

C. Silius. P. F. P. N. L. Munatius. L. F. L. N. Plancus.

Imp. Caesar Diui. F. *Augustus. Pont. Max. Tr. Potest.* XXXXVI.

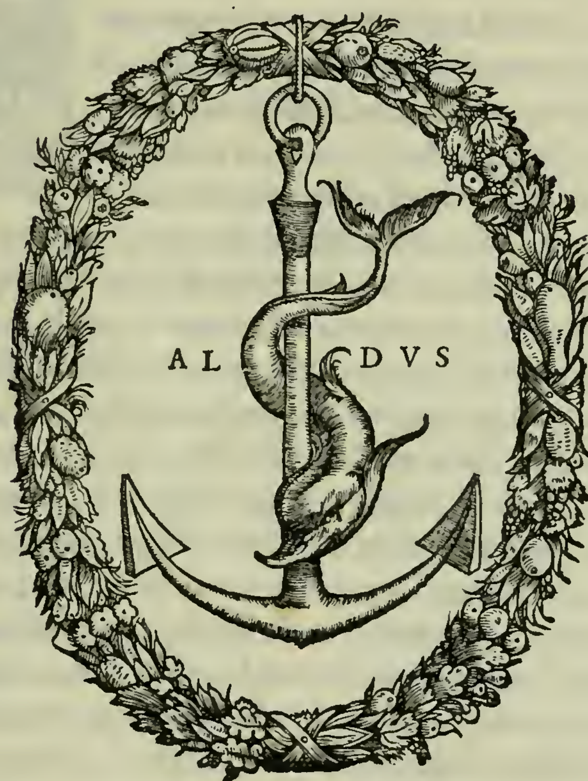
Ti. Caesar Augusti. F. *Diui.* N. *Tr. Pot.* XV.

Sex. Pompeius. Sex. F. *Sex. Appuleius. Sex.* F.

HOC ANNO IMP. CAESARE DIVI. F. AVGVSTO MORTVO TI. CAESAR AVGVSTI. F. AVGVST. IMPERIVM EXCEPIT.

FINIS.

CAROLI SIGONII
IN FASTOS CONSVLARES,
AC TRIVMPHOS ROMANOS
Commentarius.

Venetiis, apud Paulum Manutium,
Aldi F. M. D. LVI.

Cum priuilegio ad annos x.

SERENISS. AC ILLVSTRISS.

VENETIARVM PRINCIPI

LAVRENTIO PRIOLO

Carolus Sigonius S. D.

VM multis locis excellentem humani ingenij uim ſoleo mirari SERENISSIME PRINCEPS, tum maxime in eo, quòd cum lubrica, & præceps eius natura ſponte ad uitium deferatur, unius tamen dignitatis, atque honeſtatis amore non ſolum à fraude, atque flagitio reuocetur, ſed ad præclaras etiam, atque honeſtas res obeundas facile traducatur. cuius rei ſi cauſſa ſubtilius inueſtigetur, profectò nulla alia, niſi naturale quoddam, quo noſtrum quiſque trahitur, ſtudium gloriæ inuenietur. quæ, cum in conſtanti, eáq; præclara aliorum de noſtra uirtute opinione ſit poſita; incredibile eſt, quibus ipſa quaſi facibus noſtras mentes ad res etiam difficiles aggrediendas, & maxima adeunda pericula exigui ſæpe fructus ſpe, uno duntaxat ardore famæ accendat. Eſt etiam altera nobis ingenerata cupiditas: ut, quam caduco ipſo, & fragili corpore adipiſci æternitatem non poſſumus; eam animo, atque egregijs animi, qui immortalis eſt, actionibus aſſequamur. æternitas autem noſtrarum actionum honeſta eorum hominum, qui futuri ſunt, prædicatione, & memoria continetur. quæ quo puriori virtutum è fonte ducentur, eò ſine dubio ab ijs ad nos uberior gloria permanabit. præclara autem agendi ratio etſi latiſsime patere, atque in multas diffuſa eſſe partes uidetur; illa tamen, neſcio quo modo, omnium hominum iudicio, excellere, ac proxime ad deorum uim natura mortali accedere exiſtimatur, quæ tota in ipſis iuuandis hominibus eſt occupata. ut merito quondam etiam ij, qui tanta laude floruerint, pro dijs ab hominibus habiti, ac diuinis honoribus aucti, atque ornati ſint. Quod ſi qui in hoc ſtudio ulla aliquando cum laude uerſati ſunt, ij mihi fuiſſe potiſsimum uidentur, qui, uel ciuitates ſuas ſancte adminiſtrarunt, vel alienis iura integre reddiderunt. quorum quo magis uirtus in hominum genere ſubleuando enituit, eò commendatior erit hominum memoriæ ſempiternæ; niſi forte aut Ariſtidis, aut Themiſtoclis, aut Camilli, aut Catonis memoriam ulla aliquando ſæcula obſcurabunt; aut Curij, Fabricij, & Paulli gloriam aliqua inimicæ uetuſtatis procella labefactabit. Ego uero non tam horum hominum, qui ſuis olim in ciuitatibus regendis uirtute præſtiterunt, quam

eorum, qui admirabili postea sapientia hanc rempublicam ijs legibus, atque opibus munierunt, ut ab intestinis tuta seditionibus, firmissimum aliquando laborantis Italiæ præsidium esset, famam futuram immortalem existimo. inter quos patere quæso SERENISSIME PRINCEPS, ut te sine ulla assentationis suspicione potissimum referam. Etenim cum tu in hac republica summo genere natus, ijsdem, atque maiores tui omni dignitate ornatissimi moderationis, atque innocentiæ gradibus ad illud amplitudinis fastigium ascenderis, ad quam summam ciuilibus studijs uera peruenire uirtus potest; cum nobilissimas huius imperij urbes, atque prouincias fidei, ac potestati tuæ traditas sanctissime gubernaris; cum hanc demum rempublicam in omni senatorio munere acerrime semper defenderis; pro certo habere debes, te eiusmodi actiones tuas non ad præsentis solum, sed ad futuri quoque temporis perpetuam prædicationem suscepisse; easq; non in diurna, uerum in sempiterna hominum memoria defixisse; neque alio plausu posteros memoriam nominis tui celebraturos, atque eorum, quorum ipse facta egregia imitatus es, à nobis nunc etiam post tot demum sæcula celebratur. siquidem illud inter omnes constat: te cum naturæ tuæ habitu prope diuino, excellenti animo, atque uirtute præditum esse, tum uero maxime bonarum artium, quibus semper studueris, cognitione, ac ueterum magnorum uirorum admiratione ad singularem hanc uirtutis laudem peruenisse. Quo etiam ego incensus sum uehementius, ut commentarium hunc, quem de rebus Romanis scripsi, ad te hoc tempore mitterem; non ut hæc te, cui omnia notissima sunt, edocerem, sed ut tibi summis alijs, presertim noui principatus occupationibus impedito exiguam earum rerum, quarum studio delectaris, memoriam renouarem, ac longioris lectionis laboris aliquid adimerem. est enim hic liber ita copiose scriptus, ut nihil octingentorum ferme annorum interuallo memorabile prætermissum sit; ita breuiter, ut in tanta tamen rerum, & bellorum multitudine non admodum diuturna lectione cupidum distinere lectorem possit; atque omnino ocioso homini non ingratus, occupato uero non inutilis fore uideatur. fuit etiam illa huius consilij mei non contemnenda caussa, quòd, cum ad hæc te scriberem, me huic senatui, cuius tu princeps es, ocij huius honestissimi, quod ab illo consecutus sum, quodammodo rationem reddere mihi uidebar. cuius ocij præter alios multos clarissimos huius reip. senatores auctorem habeo MATTHEVM DANDVLVM, vxoris tuæ mulieris lectissimæ fratrem, uirum omni uirtute, ac dignitate præditum. cuius non tam doleo, quòd magnitudinem summorum erga me meritorum nullo officij genere consequi, quàm, quòd ne eximiam quidem eius grauitatem, ac singularem sapientiam satis oratione complecti pro mea uel opum tenuitate, uel ingenij possum. sed ut aliquando possim, certe, dum uiuam, elaborabo. nunc redeo ad commentarium. Me autem

tem ut hunc librum ſcriberem, non rerum Romanarum, ut ceteros olim, maieſtas, ſed earum, quod neminem fortaſſe alium, difficultas adduxit; cum uiderem, quæ ueteres illi prope diuini homines nobis pleniſsime, atque pulcherrime ſcripta reliquiſſent, ea nos fere aut manca, ac plane decurtata, aut fœdata, & corrupta ita habere, ut uix intelligi poſſent. Quamobrem omnibus hiſtoriarum Romanarum in unum locum teſtimonijs collatis perpetuam earum ſeriem, quæ apud grauiſsimum quenque illarum ſcriptorem hodie interrupta eſt, à primo urbis ortu uſque ad Auguſti interitum, ſeruatis diligenter, notatíſq; temporibus contexui, ac quid quaque de re, quæ habere quæſtionem uideretur, ex Romanæ antiquitatis obſeruatione ſentirem, uerbis plerunque eorum allatis expoſui. Quo factum eſt, ut nullus fere annus inciderit, quo breuiter non aut quid domi, foríſve geſtum ſit, aut quid iniuria uetuſtatis interierit, indicauerim. nam qua cura, ac diligentia, & cetera, & præcipue eximia ſingulorum imperatorum facta, bellorúmq; memorabilium cauſſas, atque euentus, ijs preſertim temporibus, quibus Liuiana deſideratur hiſtoria, collegerim, atque aperuerim, uereor ne dicere aut ambitioſum, aut putidum forte uideatur. Hac autem in re cum aliorrum ueterum monumentorum ſubſidio uſus ſum, tum maxime nobilium quorundam lapidum, quos paucis ante annis è foro Romano, ubi diu in occulto latuerant, in Capitolium translatos ego non ſolum ſequutus, ſed etiam diligenter interpretatus ſum; nummorúmq; etiam multorum, quorũ mihi antiquitatis omnis indagator diligentiſsimus, ANDREAS LAVREDANVS, affinis tuus, liberaliſsime copiam fecit. Omnino mea uoluntas fuit SERENISSIME PRINCEPS, ut hoc commentario, iíſq;, quos de familijs, & prouincijs Romanorum inſtitui, præclara hæc Romanæ antiquitatis ſtudia, ſi non iampridem iacentia ſubleuarem, at certe, quoad poſſem, labentia ſuſtinerem. Quod ipſum ſi hoc libro, atque felicibus celſitudinis tuæ auſpicijs aliqua ex parte conſecutus fuero, diuturni me laboris mei non minimum tuliſſe fructum exiſtimabo. Vale. Venetijs prid. non. Iulias. M D L V I.

[illegible]

Vale. [illegible] M. D. L V I.

CAROLI SIGONII IN COMMENTARIVM FASTORVM, ac triumphorum Romanorum

PRAEFATIO.

QVo adducti olim consilio veteres, eruditissimi homines, Capitolinas consulares, ac triumphales tabulas composuerint: quoniam, nisi quæ Romanæ reip. forma fuerit, ac quibus ipsa quasi gradibus ad summum imperii fastigium ascenderit, notum sit, ne intelligi quidem omnino videtur posse; propterea nihil nos alienum ab instituto nostro facturos esse arbitrati sumus, si hæc ipsa hoc commentario, quem in eas tabulas scripsimus, primum paucis explicaremus, deinde vero singula, quæ in iis tabulis scripta sunt, grauissima, quoad possemus, veterum monumentorum auctoritate comprobaremus. Multiplex ergo omnis fere ratio reip. existimatur. etenim ciuitas ipsa, cuius descriptio, ac constitutio quædam esse resp. dicitur vel vnius, vel paucorum, vel multorum in imperio sit necesse est. qui si ita remp. gubernarint, ut omnia ad eorum, quibus præsint, commoda referant, nihilq; nisi ciuium, ac communis vtilitatis caussa faciant, tria constituunt recta reip. genera; sin contra suo commodo omnia metientes quæstui remp. habeant, deprauata item tria. Nam cum bene, ac iuste res geritur siue ab vno rege, siue à paucis optimatibus, siue ab vniuerso populo, resp. est, & quidem recta. at cum iniustus est rex, quem antiqui tyrannum, aut iniusti optimates, quorum consensum factionem vocarunt, aut iniustus populus, cui nomen vsitatum nullum repererunt, nisi vt etiam ipsum tyrannum appellarent, non modo vitiosa, sed omnino nulla resp. existimanda est. Harum autem formarum quæ præcipue Romanæ reip. conueniat, difficillimum esse iudico non modo dictu, sed etiam intellectu. Neque enim aut Polybius, aut Cicero satis mihi speciem eius reip. videntur, aut mente comprehendisse, aut oratione expressisse, cum vno verbo eam optimam fuisse tradiderunt; optimam autem, quæ ex tribus iustis, regia, optimatum, ac populi iuncta esset, intellexerunt, quòd in ea consules regiam, senatores optimatum, plebs populare auctoritatem, ac potestatem haberet. ille Græcus eam vnam remp. adumbrauit, quam ipse vidit, & quæ cum P. Africano, cuius ipse æqualis, ac socius fuit, expirauit: hic noster eam remp. informauit, quam idem Africanus, quem in suis libris loquentem fecit, administrauit. quam quidem cum perfectam, quia æquissimis erat legibus temperata, tum sanctam, quia summus in ea paupertati, ac parsimoniæ honos habebatur, ij viri tractarũt, qui à Pyrrhi regis bello vsque ad tertium Punicum floruerunt. quo tempore nulla nobilium dissensio, nullus populi motus, summa honorum, ac rerum omnium inter eos communio fuit, nullum in priuata re cumulanda, atque augenda, omne omnium in amplificando, ac propagando imperio studium est collocatum. Nam reliqua tempora quo ab hac ætate magis, eo ab optimæ reip. specie longius abfuerunt. siquidem extremis temporibus partim regum, partim imperatorum, mediis autem modo optimatum, modo populi parum moderatum imperium ciuitas pertulit. Neque vero negare possum, quin reges aliquot iusti, publicæq; studiosi vtilitatis extiterint, quos iis legibus, ac institutis Romanam fundasse remp. video, vt ab iis primordiis ad certissimum exterarum omnium gentium, ac populorum bello, paceq; principatum eam peruenire non difficile fuerit. sed quòd plerique eorum aut patricios, quorum ipsi è corpore erant, vehementius extulerunt, plebem depresserunt, aut quòd regnum per vim partum imperiosius, quàm decebat, administrarunt; ne iustum quidem omnino eorum fuisse dominatum existimo. Exactis autem propter immoderatam quandam eorum in ciues libidinem, atque audaciam regibus, ne tum quidem moderata uidetur reip. forma instituta. Etenim quid tam non dicam iniustum, sed à temperata rep. alienum esse potuit, quàm vniuersam remp. paucorum patriciorum imperio committi, plebem omni prorsus reip. munere excludi? patricios solos consulatum, idest regium imperium, sacra, comitia fere, atque omnem in plebem & vitæ, & necis potestatem habere, plebem ipsam non modo omnis expertem honoris optimatibus obedire, sed diremptis connubiis, vitæ etiam ipsius prope communione priuatam maxima cum indignitate seruire? Ergo vt quæ tum nulla in rep. erat, moderatio inducere-

tur,

tur, atque ut tenuiores cum principibus æquarentur, & plebs pari cum patriciis in ciuitate iure uteretur, sacrosanctus ei fuit tribunatus à patribus concedendus, quo ipsa tanquam acerrimo quodam telo contra optimatum potentiam, atque libidinem se, libertatem, ac pudicitiam suam tueretur, atque defenderet. connubia communicanda fuerunt; ne pars ciuium tanquam contaminata, atque indigna à nobilibus contemni, ac nullo numero haberi videretur. patricij denique summi honores impertiendi, ne soli optimates in rep. dominarentur. Quam ob rem cum plebs consulatum, quæ firmissima semper prope arx potentiæ patriciorum fuerat, præterea dictaturam, censuram, imperium, sacra, sacerdotia, quæ vnius ante nobilitatis fuerant, non sine magnis reip. motibus ipsa sibi uindicasset, iamq; nihil aliud ad ius totius reip. adæquandum, quàm vt plebiscita, quibus tum sola plebs tenebatur, omnes Quirites astringerent, quæreretur; tum denique hoc etiam, secessione in Ianiculum facta, lege Hortensia consequuta est. Ita æquissimis demum legibus temperata rep. atque plebe omnium rerum in societatem vocata, magna Italiæ parte deuicta, cum Tarentinis, & cum Pyrrho rege bellum susceptum est. ex quo tempore præclara, atque ad omnis posteritatis famam illustria abstinentiæ, modestiæ, iustitiæ, fortitudinis, ciuilis denique concordiæ. vsque ad tertium Punicum bellum exempla edita sunt. tum enim Curij, tum Fabricij, tum Coruncanij viguerunt. tum Metelli, Fabij, Marcelli, Scipiones, Paulli, Lepidi floruerunt, quorum cum eximiam in bello animi magnitudinem, ac prudentiam, tum incredibilem in pace iustitiam, ac moderationem merito admirareris, & coleres. Post autem cum, vetere labente disciplina, totius ciuitatis mores inclinare, & ad leuitatem iam nimiam, atque ambitionem incumbere cœpissent, præsertim vero luxuria per Asiaticos iam triumphos in ciuitatem inuecta, atque exterarũ gentium metu amoto, à quibus, Pyrrho rege pulso, Pœnis duobus asperrimis bellis deuictis, tertio etiam funditus deletis, Philippo, Perseo, Antiocho regibus potentissimis superatis, Sicilia, Sardinia, Hispania, Illyrico, Macedonia, Græcia prouinciis in ditionem populi R. redactis, iustam principatus orbis terrarum, atque imperij confessionem extorserant: qui vsque eò vere optimus reip. status ex Polybij, & Ciceronis sententia fuerat, is primum sensim, ac leuiter tentatus, deinde aperte, translata iam ad iniustum populi dominatum rep. funditus labefactatus, atque euersus est. Hunc autem statum duo Gracchi, Saturninus, Drusus, tribuni plebis furiosi, atque amentes, partim agrariis, & iudiciarijs legibus ferendis, quibus optimatum potentiam frangerent, plebis confirmarent; cum aut eorum agros plebi diuisissent, aut antiquam iudiciorum auctoritatem à senatoribus ad equites transtulissent, partim ciuitate socijs danda, vt suffragiorum plebeiorum multitudine facilius nobilitatis opes in comitiis comminuerent, partim frumento largiendo, quo ad omnia, quæ in rep. molirentur, plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, intulerunt, ac præstantissimum illum optimæ consensum reip. perturbarunt. ab eo igitur tempore maiores in rep. plebis, quàm optimatum opes extitere; quippe quæ omnium iam honorum, quos soli ante patricij obtinuerant, particeps facta, præterea tribunatum, ac tributa comitia, quibus omnino patriciis interdictum erat, adepta, ad hæc agris, iudiciis, frumento, sociorum suffragiis aucta, atque locupletata, vniuersam remp. vt in potestate haberet, sic ex libidine administraret. Hunc autem plebis dominatum L. Sulla dictator sustulit, qui imperio, quod à senatu acceperat, lege tribunicia à C. Mario spoliatus, extorta armis ex inimicorum manibus rep. tribunorum plebis potestate imminuta, plebe agris pulsa, ac trucidata, iudiciis senatui redditis, rursus optimatum remp. stabiliuit, popularemq; conuellit. Verum ne hic quidem status diuturnus admodum fuit. Nam paucis post annis Cn. Pompeius in primo consulatu antiqua tribunis plebis potestate, ac dignitate restituta, plebe ad iudicia cum senatoribus, & equitibus lege Aurelia aduocata, vetus illud optimæ reip. quæsisse temperamentum videtur, quod mutatis, immo corruptis iam penitus totius ciuitatis moribus, atque auaritia iam, & ambitione latissime grassante, assequi nullo modo potuit. Ita perturbato sæpe reip. statu, crebro à paucis de vniuersa occupanda rep. cogitatum est. tum enim Piso, tum Catilina cum aliis eiusdem furoris sociis aduersus remp. conspirarunt. tum Cæsar, Crassus, & ipse mutata, credo, mente Pompeius inita societate extraordinarias opes, quæ liberæ ciuitati iure formidabiles essent, sibi quæsiuerunt. qua dirempta ciuilis repente discordia, ac totius reip. perturbatio consecuta est; cum Cæsaris potentiam senatus, Pompeij (nam Crassus interierat) populus ferre non posset. Victo autem fatali prœlio, Pompeio atque optimatum factione afflicta, rursus ad iniustum vnius Cæsaris dominatum resp. recidit. quo ab iis, qui libertati studebant, interfecto, cum reuiuiscere prisca patrum grauitas, atque ad spem auctoritatis pristinæ quodammodo respirare videretur, haud ita multo post, in ipsomet recuperandæ reip. apparatu, à populo, cui Antonius, ac post etiam Octauius, qui Cæsaris partes ambo susceperant, seruierunt, sublata funditus, atque oppressa est; cum inauditum ante triumuiratum in remp. intulissent, ac nefariam optimatum, atque inimicorum suorum proscriptionem, & cædem fecissent. Triumuiris autem duobus sublatis, tertius Octauius tanquam

bellorum

bellorum ciuilium, quæ ipse confecerat, præmium totius ad se reip. ius, potestatē, atque imperium; quod ab initio regum, post magistratuum, senatus, ac populi fuerat, in perpetuum transtulit. Quibus ex rebus satis intelligi posse arbitror, vix, reip. Ro. forma, qualis fuerit, vt ante dicebam, posse exponi. quippe quæ modo vnius, modo paucorum, nunc multorum, nunc æquo omnium imperio administrata fuerit, atque pro naturali rerum humanarum vicissitudine iterum, atque iterum commutata sit. Quam ob rem si quis rei militaris laudem Romanis, in qua cum virtute multum, tum disciplina plurimum valuerunt, tribuerit; si in iis grauitatem, constantiam, magnitudinem animi, probitatem, fidem, excellentem in omni genere virtutem admiratus fuerit, iure mea quidem sententia fecerit. at vero si aut rectiorem reip. gerendæ rationem, aut maiorem ciuilis tuendæ concordiæ curam desiderarit, ne iniuste ille quidem mihi esse facturus videtur. Nam vt illi neglecta ciuili disciplina relictam à maioribus libertatem, atque imperium amiserunt, sic militari studio conseruato subacta intra quingentos annos Italia facile, ac breui temporis spatio magnam orbis terrarum partem sub suum imperium subiunxerunt. Has autem reip. mutationes, atque Romani progressus, & incrementa imperij ij mihi breuiter omnibus exponere videntur voluisse, qui olim consulares fastos (sic enim iam ex antiquorum consuetudine appellandi videntur) ac triumphos Capitolinos ratione & ordine digestos in publico posuerunt. Illi enim & qui remp. quotannis domi, militiæq; administrauerint, siue reges, siue consules, siue decemuiri, siue tribuni consulares, atque plebeij, siue triumuiri, atque imperatores fuerint, & qui quoque triumpho acto rem Romanam auxerint, siue consulari, siue dictatorio, siue prætorio, siue extraordinario cum imperio triumpharint, summa fide, atque incredibili diligentia continent. quos quidem nos innumerabilibus prope (ut supra diximus) in locis ex veterum scriptorum sententia ante perfectos, nunc hoc etiam commentario interpretandos, ac priscorum annalium verbis confirmandos suscepimus. sed hæc hactenus. neque enim dubito, quin ex iis, quæ diximus, satis eorum, qui has tabulas scripserunt, ratio atque consilium patefactum sit. Reliqua persequamur.

DE ROMVLO REGE.

VRBS Roma regum ab initio imperio paruit, tantæ futuræ reip. non solum vtili, verum prope etiam necessario. neque enim pastorum, conuenarumq; congregata illa multitudo, quæ ex suis populis ad nouam vrbem incolendam transfugisse dicitur, cum adhuc nec coniugum aut liberorum, nec ipsius soli, cui longo tempore assuescitur, caritas animos eorum consociasset, soluta metu regio, agitari popularibus seditionibus, aut in aliena vrbe cum patribus ciuili contentione decertare sine summa totius reip. pernicie potuisset. Primus autem Romæ regnasse, qui eandem etiam condidisse Romulus proditur. Hunc quidem incerto patre natum, & spurium fuisse cum aliis placet auctoribus, tum maxime Plutarcho in Theseo. vetus tamen opinio fuit, eum ex Marte, & Ilia, siue Rhea, siue Siluia (hæc enim omnia eius nomina traduntur) Vestali virgine, Numitoris Albani regis filia Albæ furtiuo fuisse concubitu genitum, eundemq; à ruma, idest ab vbere Romum primum, deinde blandiendi caussa Romulum dictum, quòd paruulus, & lactens, vberibusq; lupinis inhians sit inuentus. Hic idem vna cum fratre Remo, quem postea interfecit, vrbem in Palatio condidit, eamq; Romam à suo nomine (vt plerique putant) appellauit. De anno, quo vrbis fundamenta iacta sunt, inter scriptores non conuenit. Ego tamen Dionysio, & Solino, qui septimæ olympiadis anno primo, post Ilium captum anno CDXXXIII iacta prodiderunt, potissimum assentior, quòd recitatis aliorum multorum, refutatisq; sententiis suam ipsorum opinionem firmissimis, ac certissimis rationibus tueri, atque asserere uideantur. Parilibus autem iacta, qui dies sacer fuit deæ Pali XI. Kal. Maias, Plutarcho, Solino, Messalla, & vetere Kalendario auctoribus arbitror. Hic idem cum populi consensu regnasset annos XXXVII (tot enim annos Romulo regi omnes tribuunt, præter vnum Eutropium, qui XXXIX) atque imperium Romanum præclaris multis legibus, ac institutis fundasset, domesticamq; ac militarem disciplinam stabilisset, Nonis Quinctilibus mortuus est. qui dies Nonæ Caprotinæ, quòd is ad Capræ paludem exercitum recensens non comparuerit, ac Populi fuga ob consternatum repentina regis morte populum, Plutarcho, & Dionysio testibus, postea appellatus est. Idem post consecrationem Quirinus dictus. cuius cognominis has caussas reddit in Fastis Ouidius.

Siue, quòd hasta quiris priscis est dicta Latinis,
Bellicus à telo venit in arma deus,
Siue suo regi nomen posuere Quirites,
Seu quia Romanus vicerat ille Cures.

Eadem etiam scribit Plutarchus. Quòd autem à Quiritibus Quirinus dici potuerit, testes locuple-

tissimi sunt Dionysius, & Plutarchus, qui tradunt, ita inter Romulum, & T. Tatium Sabinorum regem, quem Sabino bello Romulus in ciuitatis, & imperii societatem accepit, conuenisse, vt vrbs à Romulo Roma diceretur, populus à Curibus T. Tatij patria Quirites vocaretur. Eundem sine vxore vitam traduxisse multi fuere, qui scriberent. Liuius autem Ersiliam Sabinam sibi despondisse prodidit. quam non sibi, sed Hosto Hostilio fortissimo virô despondisse ab aliis traditum est. Dionysius Ersiliam matrem Romulo, filiam Hostilio nupsisse ait. Eadem ratione ne liberos quidem vllos ipsum reliquisse sunt, qui putent, vt Plutarchus, & Dionysius. cum tamen Zenodotus, teste Plutarcho, filiam nomine Primam, & filium Aollium, post Abillium nominatum ipsum suscepisse tradiderit. Atque hæc quidem, quatenus ad magistratuum tabulas pertinet, de Romulo hactenus.

De triumpho instituto. III *triumphis* Romuli *regis,*
& spolijs opimis ab eo relatis.

De triumphis autem hæc habemus, quæ dicamus. Triumphum eximium honorem fuisse quendam, quem is, qui auspicio suo hostes prœlio deuicisset, in vrbem cum incolumi exercitu rediens, senatus primum decreto, post etiam populi iussu consequeretur, satis inter omnes auctores constat. Dictum autem esse triumphum Varro putat libro de lingua latina v, quòd cum imperatore milites redeuntes clamitarent per vrbem in Capitolium euntes, Io triumphe. idq; à θρίαμβῳ græco Liberi patris cognomine dictum existimat. qui primus deuicta India huius honoris auctor fuisse traditur. Itaque Liuius lib. XLV, ait. Milites laureati triumphum nomine cient. Triumphorum vero duo genera fuerunt. unus maior, qui præcipue triumphus, alter minor, quæ ouatio nominata est. Ex his autem alij terrestres, alii nauales, itemq; alii in urbe, alii in monte Albano acti sunt. Horum autem quidque qui primi, & quo anno, & qua caussa fecerint, & quid inter triumphum, & ouationem interfuerit, suo loco demonstrabo. nunc tantum id, quod instat, agendum est. Quis igitur primus Romæ triumphum egerit, parum inter scriptores conuenit. Dionysius, Plutarchus, & Messalla Romulum huius instituti auctorem nominant, sed iidem tamen tradunt ab aliis quibusdam L. Tarquinio Prisco regi hoc tribui. Quos Florus, & Eutropius sequuti sunt, & fortasse etiam Liuius, qui nullius regii triumphi, nisi eius, quem L. Tarquinius Priscus de Sabinis egit, meminit. Plutarchus autem Priscum primum illum quidem fuisse putat, qui curulem in urbem triumphum inuexerit, sed qui triumphandi morem instituerit, Romulum prodit. Itaque reprehendit etiam Dionysium, qui Romulum curru urbem ingressum in triumpho scripserit, scilicet quòd non Romulus, sed aut Priscus, aut certe (ut alii tradiderunt) P. Valerius Poplicola consul primi curru urbem triumphi causa inuecti sint. Hic honos omnium maximus stante rep. semper habitus est, euersa autem rep. triumphalia ornamenta pro triumpho ab Augusto primum decerni cœpta sunt. Ceterum prima Romanis arma illata sunt à Latinis finitimis, secunda ab Etruscis. Latinos ad bellum dolor acceptæ à Romulo rege iniuriæ accēdit, quos benigne atque amice cum uxoribus ad ludos inuitatos raptis in urbe ex composito mulieribus grauissima ille cōtumelia affecerat. Hi Cæninenses, Crustomini, Antemnates, & Sabini fuerunt. Camerinos autem ex Latinis, ac Fidenates & Veientes ex Etruscis spes prædæ ad Romanū agrum populandum incitauit. Itaque omnibus ijs bello intra paucos dies deuictis, Romulus primum de Cæninensibus, & Antemnatibus, iterū de Camerinis, tertium de Fidenatibus, & Veientibus triumphauit, ut ait Dionysius lib. II. Nam de Crustominis, quanquā prœlio fractis, triumphus nullus actus est. et Sabini in ipso summo prœlii discrimine icto fœdere in partem etiam ciuitatis & reip. uocati sunt. Solinus tamen cap. II. Romulum primum de Cæninensibus, iterum de Camerinis, tertium de Veientibus triumphasse prodit. Nam Plutarchus de Cæninensibus tantum, ac post de Veientibus, & Fidenatibus triumphatum, & quidem Veientium regem ipsum senem in triūpho ductum esse idib. Octob. prodit. Quoniam autem in Capitolinis triumphis dies, & annus ab urbe condita unicuique triumpho adscriptus est, propterea conatus sum, ut ne ab eorum ratione discederem, quoties quidem possem. Itaque anno ab urbe condita IIII de Cæninensibus triumphatum esse scripsi, quòd Dionysius eo anno mulieres raptas esse credat potius, quàm (ut multi scripserunt) mense quarto. Quod si quarto anno mulieres raptæ sunt, eodemq; anno uicti sunt Cæninenses, qui mulierum caussa bellum Romulo intulerant, profecto eodem etiam anno triumphatum est. De Camerinis autem anno XVI. K. Sextil. triumphatum scripsi, quia Plutarchus ait uictos Camerinos à Romulo eo anno, eoq; die Romam esse translatos. ex quo intelligi potest, aut eodem die, aut paulòante triumphum actum. De Veientibus porrò Idib. Octob. triumphatum idem scribit. annum eius triumphi certum consequi coniectura non potui. Cum autem uaria sint (ut dixi) genera triumphorū, obseruatum est nobis, eos, qui Capitolinos triumphos inciderunt, quoties curulem triūphum, eumq; terrestrem

&

& in urbe actum significare uelint, hanc ferè scribendi formulam adhibere, quam nos adscripsimus. est enim præcisa oratio, cum uerbum, triumphauit, ubique desideretur. In reliquis autem quæ scribendi ratio seruata sit, suo loco demonstrabimus. Quæ porro de opimis spoliis scripsi à Romulo interfecto Acrone Cæninensium rege relatis, ea scripta sunt apud Dionysium, Liuium, Plutarchum, Solinum, Valerium, de quibus nihil dixissem, nisi tertiorũ spoliorum, quæ M. Marcellus cos. an. DXXX rettulit, fieri mentionem in Capitolinis triumphis animaduertissem. De opimis autem spoliis hæc tradita sunt. Plutarchus in Romulo opima spolia non ab opibus (vt Varro censuit) sed ab opere rei gestæ, quæ ducibus hostium interfectis Romani duces tulerint, dicta putat. Varronem autem sequitur Festus. cuius uerba mendosissima à me ita quadam ex parte restituta sunt. Opima, magnifica, & ampla. unde spolia quoque, quæ dux populi R. duci hostium detraxit. quorum tanta raritas est, ut intra annos paulo minus DXXX tantum trina contigerint nomini Romano: una, quæ dux Romulus de Acrone, altera, quæ Cossus Cornelius de Tolumnio, tertia, quæ M. Marcellus de Virdumaro fixerunt. M. Varro ait opima spolia esse, etiam si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium detraxerit. quod autẽ omnia solita non sint ad ædem Iouis Feretrii poni, testimonio esse libros pontificum, in quibus sit, pro primis spoliis boue, pro secundis sucouetaurilibus, pro tertiis agno publice fieri debere. Esse etiam Pompilii regis legem opimorum spoliorum talem; cuius auspicio classe procincta opima spolia capiuntur, Ioui Feretrio darier oporteat. et bouem cædito, qui cepit æris CCC. secunda spolia in Martis aram, octoginta, sueouetaurilia utra uoluerit cædito. Tertia spolia Iano Quirino, agnum marem cædito, C qui ceperit ex ære dato. Hæc Festus. Seruius etiam exponens illum Virgilii uersum. Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino, prima Ioui, secunda Marti, tertia Quirino dicata fuisse ex lege Numæ Pompilii scribit. Idem tradit Plutarchus in Marcello, quo in loco uestigia extant emendandæ huius apud Festum scripturæ. sed de spoliis opimis hactenus. nam alia multa, ubi de secundis spoliis agemus, afferemus.

DE INTERREGIBVS.

POST Romulum anno uno Interreges reip. præfuisse multis constat auctoribus. de quo anno ita Liuius. Mortuo Romulo rem inter se centum patres decem decuriis factis, singulisq; in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociant. decem imperitabant, unus cum insignibus imperii, & lictoribus erat. quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat, annuumq; interuallum regni fuit. id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Eadem Dionysius, & Plutarchus in Numa.

DE NVMA POMPILIO REGE.

PATREM Numæ regis Plutarchus, & is qui de uiris illustribus scripsit uocant Pomponium, at Dionysius lib. II itemq; Liuius lib. XL Pomponem. Hunc Numam, quòd æquitate, & prudentia inter omnes excelleret, Curibus urbe Sabinorum post Interreges in regnum Romam uocatum esse Romana monumenta omnia loquuntur. Regnasse autem annos XLIII omnes item conueniunt, præter Eutropium, qui XLI prodit. De uxoribus, & liberis eius magna quæstio est. alij vxorem eius unam tradunt Tatiam T. Tatij Sabini, qui cum Romulo regnauit, filiam; alij alteram adiungunt Lucretiam, quam post Tatiæ mortem rex sibi desponderit. eadem ratione alij Pompiliam filiam ex Tatia, alij præter Pompiliam filios etiam quatuor ex Lucretia reliquisse tradiderunt Pomponem, Calpum, Pinum, & Mamercum. Hæc Plutarchus in Numa. Rex hic nulla belli laude insignis fuit. pacis autem, ac religionis studijs floruit. is enim sacra, & cæremonias, omnemq; deorum cultum docuit. idem pontifices, augures, flamines, salios, uestales, aliosque sacerdotes primus creauit.

DE TVL. HOSTILIO REGE, *& III triumphis eius.*

DE Tulli Hostilij genere hæc accepimus. Dionysius lib. IIII Vir, inquit, nobilis, ac fortis Hostilius ex urbe Medullia Romam commigrans regnante Romulo Ersiliæ filiam sibi despondit. Bello Sabino cum cecidisset filium reliquit, ex quo Tullus Hostilius rex natus est. Liuius autem libro primo Tullum regem Hostilij illius nepotem uocat, cuius bello Sabino in infima arce clara pugna fuerat. quo de uiro Plinius lib. XVI. ita. Romulus frondea coronauit Hostum Hosti-

lium, quòd Fidenas primus irrupisset. auus Tulli Hostilij regis hic fuit. Item Macrobius libro primo Saturnal. Vetustatis peritissimi referunt, in raptu Sabinarum, unam mulierum nomine Ersiliam, dum adhæreret filiæ, simul raptam, quam cum Romulus Hosto cuidam ex agro Latino, qui in asylum eius confugerat, uirtute conspicuo uxorem dedisset, natum ex ea puerum, antequam ulla aliarum Sabinarum partum ederet, eumq; quòd primus esset in hostico procreatus Hostum Hostilium à matre uocitatum, & eundem à Romulo bulla aurea, ac prætexta insignibus decoratum. Ex his locis satis intelligi potest, & patrem, & auum regis huius prænomen Hosti tulisse. Hunc porro post Numã annos XXXII regnasse constantissime omnes scriptores tradunt, regem non solum Numæ dissimilem, sed etiam Romulo ferociorem. Tria siquidem hic bella gessit, Albanum, Fidenas, ac Sabinum. Albanum, & Sabinum res utrinque raptæ, ac nequicquam repetitæ excitauerunt. Fidenas uero suspicio insidiarum, quas à Fidenatibus Romanis, atque Albanis paratas rex animaduertit. Albanos autem primum uirtute Horatiorum tergeminorum, quibus singularis pugna cum Curatiis Albanis mandata erat, in potestatem adduxit; deinde fraude, ac perfidia eorũ Fidenati bello comperta, urbe eorum deleta, Romam omnes traduxit. Idem omnibus his bellis re bene gesta ter (ut ait Dionysius) triumphauit: primum de Albanis, iterum de Fidenatibus, quorum auxilio Veientes etiam uenerant, tertium de Sabinis. Itaque parum scite Macrobius qui libro primo, Tullum bis de Albanis triumphasse, scripsit, tertium de Sabinis. Horum triumphorum meminit sic in sexto Virgilius, = residesq; mouebit
Tullus in arma uiros, & iam desueta triumphis
Agmina. Hoc autem ait, quia Numa rex, nec triumphauerat, nec bellum gesserat.

DE ANCO MARCIO REGE, *& II triumphis eius.*

De patre, & auo Anci Marcii regis hæc scripta sunt apud Plutarchum in Numa. Marcius, inquit, Sabinus, cum Numam Pompilium ad regnum suscipiendum hortatus esset, cum eo Romam commigrauit, & in senatum lectus est. post obitum autem Numæ in regni certamine à Tullo Hostilio superatus sibi mortem consciuit. ex eo natus est Marcius, cui Pompilia Numæ regis filia collocata est, ex quibus genitus est Ancus Marcius rex quartus. quæ uero scribit Plutarchus eadẽ sunt apud Liuium, & Dionysium. pater autem regis huius Numæ prænomine usus est. Nam scribit Tacitus lib. v. Numam Marcium ab Tullo Hostilio rege urbi præfectum fuisse. nemo autem, regnante Tullo, nisi Anci pater Romæ uixisse uidetur è gente Marcia, cui ille tantum muneris mandare potuerit. Aui Numæ Marcij meminit Liuius lib. I. quem à Numa Pompilio rege pontificem primum creatum esse tradit, ut in Scholijs Liuianis ostendimus. Reliquit hic rex filios duos, qui post, cum L. Tarquinium Priscum regem interfecissent, à Ser. Tullio rege in exilium acti sunt, auctoribus Liuio, Dionysio, & Plutarcho. Atque huic quidem etiam annos regni omnes ascribunt XXIIII. Huius porro regis insignis in re bellica uirtus fuit. Etenim septem bella gessit. primum cum Latinis, secundum cum Fidenatibus, tertium cum Sabinis, quartum & quintum cum Veientibus, sextum cum Volscis, septimum iterum cum Sabinis. Horum omnium bellorum communis una caussa fuit, ut fines suos ab finitimorum incursionibus, & latrociniis defenderet, ac prædas abactas, quas illi iure non reddebant, armis repeteret. Hostibus ubique pulsis, ac re ex sententia gesta, de Veientibus tamen priore bello uictis tantum triumphauit, ut Dionysius tradit. neque enim alius triũphi meminit. Vereor tamen ne aut de Latineis, aut de Sabineis præterea triũphauerit. Me enim mouet syllaba quædam NEIS, quæ est in tabulis triumphalibus Capitolinis proxime ante triumphos L. Tarquinii Prisci, quæ sine dubio ad hunc regem pertinet, atque extrema syllaba est uocis uel LATINEIS, vel SABINEIS. Latineis, probarem magis, quia illud bellum est illustrius, at quia Sabinum Veienti posterius fuit, Sabineis, scripsi. alij iudicabunt. est autem intelligendum, ne omnes quidem, quot quot habemus Romanæ historiæ scriptores eorum, qui hæc marmora exararunt, quod infra etiam apertius ostendetur, fidem, ac diligentiam adæquare.

DE L. TARQVINIO PRISCO REGE, *& III triumphis eius.*

L. TARQVINII regis haud difficilis est generis explicatio, præsertim omnibus in eo tradendo consentientibus annalibus. Nam (ut Dionysius, Liuius, & Strabo scribunt.) Damaratus, cum Corintho patria per seditionem pulsus in Italiam commigrasset, Tarquiniis Etruriæ urbe omnium fortunarum suarum sedem collocauit, ibiq; filios procreauit Aruntem, & Lucumonem. Damarato autem,

autem, & Arunte mortuis Lucumo, neglectis Tarquiniis, cum magna clientum manu Romam ueniens, seque pro Lucumone Lucium, & Tarquinium à Tarquiniis, ubi educatus erat, appellans, ab Anco rege in ciuium, & in patriciorum ac senatorum numerum ascitus, post eo mortuo dignus, qui ei in regni administratione succederet, habitus est. Hic filias duas reliquit, quarum una Ser. Tullio regi nupsit, altera M. Iunio Bruti patri, itemq; filium, qui uiuente patre mortuus est, relictis filiis duobus Arunte, & Lucio. Ex quibus Lucius post Superbi cognomine inuento Romæ regnauit. Atque hæc quidem Dionysius. nam ab eo dissentit Liuius, ut post dicemus. Regnasse hunc annos XXXVIII Dionysius, & Liuius tradunt. Rufus, Messalla, Eutropius, & Solinus XXXVII. Quibus potissimum nos in his tabulis perficiendis ob eas caussas, quas postea recitabimus, assentimur. PRISCI hic cognomen inuenit, auctore Dionysio, quòd natu maior, quàm L. Tarquinius, qui Superbus dictus est, fuit. Idem pluribus prœliis Latinos, Etruscos, ac Sabinos rebellantes, ac populationibus infestum Romanũ agrum reddentes fregit, ac triumphos egit. Hunc enim primum Romæ triumphasse Messalla, Eutropius, & Florus scribunt. ut supra in Romulo diximus. ter autem triumphasse consentientibus Capitolinis tabulis auctor est Dionysius; primum de Latinis, iterum de Etruscis, tertium de Sabinis. quanquam qui librum de uiris illustribus scripsit, de Sabinis eum tantum, & priscis Latinis ait triumphasse. Macrobius autem, & Liuius triumphi solum, quem de Sabinis egit, meminerunt.

DE SER. TVLLIO REGE, & III triumphis eius.

DE genere Ser. Tullii regis non omnes scribunt uno modo. Tullius enim (inquit Dionysius) Corniculanus, uir nobilis, cum pro patria, quæ tum à Tarquinio rege oppugnabatur, dimicans cecidisset, Ocrisiam uxorem prægnantem reliquit, quam captiuam rex uxori Tanaquili donauit. Ea cum puerum peperisset, quem à patris nomine Tullium, à fortuna Seruium nominauit, libertati restituta est. Puer autem, ubi corroborata ætate fuit, gener regi ascitus est. post autem, socero ipso rege à filiis Anci occiso, hortatu socrus regnum Romæ suscepit. Hæc Dionysius. Liuius patrem huius Ser. Tullium nominat; ita ut potius rex à patre Seruii prænomen sumpsisse uideatur, quàm (ut ait Dionysius) à seruitute. quanquam (ut adiicit Liuius) fortuna matris, quòd capta patria in hostium manus uenerat, ut serua natus uideretur, effecerit. Qui autem Capitolinos triumphos inciderunt, patris prænomen reticuerunt, credo, quòd eum spurium & incerto patre ortum opinarentur. quam opinionem multorum fuisse Plutarchus in libro de fortuna Romanorum ostendit. Quo in loco scribit alios putasse Ocrisiam domi Tarquinii ex quodam regis cliente, alios ex lare aliquo, alios ex Vulcano ipso deo Seruium procreasse. De Vulcano autem rumorem percrebuisse maxime tum, cum repentina flamma Seruii pueri caput flagrauit. Sed hæc, atque alia eiusmodi fabulis similia sunt. Hic filias duas reliquit, quarum altera Arunti, altera Lucio Tarquiniis collocata est, Liuio auctore, & Dionysio. quorum etiam testimonio apparet hunc annos regnasse XLIIII. Idem cum Etruscis diuturnum bellum per annos XX gessit. Eius belli auctores Veientes, Cæretes, & Tarquinienses fuerunt, qui, reliqua solicitata Etruria, ictæ pacis cum Prisco rege conditionibus stare noluerunt. Magna igitur & huius regis in hoc bello uirtus enituit, quippe qui hostes ita contuderit, ut etiam de iis ter triumpharit. Hoc enim cum apud Dionysium scriptum, tum in Capitolinis triumphalibus tabulis est incisum. Messalla eum etiam de Veientibus, & Etruscis nobilem uictoriam ait retulisse.

De Lustro instituto.

QVIA qui Capitolinas tabulas descripserunt, lustra omnia etiam antequam à censoribus conderentur, adscribunt, faciendum esse mihi putaui, ut initium lustrorum omnium notarem. Quod Ser. Tullio regi scriptorum omnium consensu defertur. Lustri autem ratio hæc fuit, quantum ego ex Dionysio, & Liuio intelligere possum. Ciues omnes bona sua æstimare rex iussit, atque eorum æstimationem iureiurando obstrictos ad se deferre; præterea nomina, & ætatem uxorum, liberorum, libertorum, seruorumq; profiteri, quaque urbis in regione habitarent, indicare; qui secus fecisset, bona eius publicari, ipsum uerberatum uenire, & ciuitatem amittere uoluit. prout autem uarius erat cuiusque census, ita uarias etiam descripsit ciuium classes, ita ut in primam classem ditissimum, in sextam tenuissimum quenque conijceret. Ditissimos autem, quos militaribus muneribus, & bellicis sumptibus, eosdem domesticis etiam ornamentis, atque insignibus affecit. in suffragiis enim ferendis maximam prærogatiuam primæ classis esse, tum secundæ, tum tertiæ deinceps usque ad sextam uoluit. Cum autem ciues omnes in campo conuenire iussisset, atque ibi censum

sum egisset, ibi exercitum omnem sueouetaurilibus lustrauit. Censa sunt ciuium capita LXXX M. Id lustrum Romæ primum conditum est, cuius condendi munus, quemadmodum post à regibus, ad consules, à consulibus ad censores peruenerit, infra ostendam. Nunc quia lustrum à censoribus quinto quoque anno plerunque est conditum, hinc lustrum pro quinquennali spatio sumptum esse, idque à luendo dictum scribit Varro lib. v. de lingua Latina, quòd quinto quoque anno uectigalia, & alia tributa per censores persoluerentur. Puto autem non unum tantum, sed quatuor lustra à Ser. Tullio interpositis temporibus esse condita. me vero, ut ita sentiam, cogunt rationes, quas infra in VIII lustro exponam.

DE L. TARQVINIO SVPERBO REGE, *& II triumphis eius.*

L. TARQVINIVM Superbum filium L. Tarquinii Prisci regis tradit cũ ceteris omnibus Liuius Dionysius firmissimis, certissimisq; rationibus errorem illorum coarguit, idque haud fieri potuisse ex certa annorum ratione ostendit. nepotem autem Prisci fuisse. ex filio, qui Prisco ipso uiuente obiit, at uero adoptione filiũ probat. quæ res ceteris erroris caussam tribuerit. Vtrocũque autem modo sentiamus, haud incommoda illa nostra descriptio est, cum eum L. F. Damarati N. esse scribimus, quæ est tabularum etiam Capitolinarum. Filios hic reliquit tres, Sextum, Aruntem, & Titum. Sextum natu maximum uocat Dionysius, at Liuius, & Ouidius in Fastis, minimum. Hic cum stuprum Lucretiæ intulisset, caussam L. Bruto, & socijs eius præbuit, ut pater eius cum tota regia stirpe Roma exigeretur. quanquam Seruius Aruntem, non Sextum, qui Lucretiæ uim fecerit, nominat. Titus à patre ad oraculum comite L. Bruto dato missus, Aruns post ab ipso Bruto cos. in acie occisus est. reliquit & Tarquiniam filiam, quæ Octauo Mamilio Tusculano duci nupsit. Idem Superbus ex moribus nominatus. Regnauit annos XXV, vt Liuio, & Dionysio placet. qui vero Ser. Tullio annos XXXIIII assignant, ijdem Superbo XXXV ascribunt. Ne hic quidem rex expers gloriæ bellicæ fuit, quippe qui Sabinorum opes, qui parere recusabant, duobus bellis comminuerit, ac Volscos populantes primus bello aggressus, deuicerit. Quanquam autem nullos auctores habeo, qui triumphos ullos actos à Superbo rege scribant, tamen quoniam bis eum triumphasse ex Capitolinorum triumphorum fragmentis intelligebam, suspicatus sum triumphos duos accipiendos esse, unum, quem de Volscis, alterum, quem de Sabinis egerit. præsertim uero cum hos populos ab eo uictos Liuius, Dionysius, Messalla, isq; qui scripsit de viris illustribus constantissime tradant. neque enim nomina ipsorum populorum in fragmento Capitolino extant.

DE CONSVLIBVS PRIMVM CREATIS, *& quo urbis anno, ac quo die inierint.*

HAEC est secunda mutatio reipub. qua Superbo rege cum propter regis impotentiam, tum propter stuprum Lucretiæ à regis filio illatum exacto, & libertate recuperata, imperium duobus uiris annuum mandatum est, qui, quòd consulerent reip. consules (ut in lib. de legibus ait Cicero) nominati sunt. Creati autem sunt à Sp. Lucretio Lucretiæ patre, uel urbis præfecto, uel interrege comitijs centuriatis ex commentarijs Ser. Tullij regis. Omnia iura, omnia insignia regum primi consules habuere. id modo cautum est, ne si ambo fasces haberent, duplicatus terror uideretur. Patricij autem ambo sunt creati. quod iccirco ascribo, vt progessus reip. cognoscatur, cum post etiam ex plebe sint creari cœpti. nam hoc tempore uniuersa in patriciorum potestate resp. fuit. Ceterum annum, quo primi consules inierunt non eodẽ modo numerari ab omnibus inuenio. Liuius enim, ac Dionysius post Romam conditam CCXLV appellant, alij vero, quorum opinionem nos sequuti sumus, CCXLIIII. Huius autem uarietatis caussa est, quòd illi Prisco regi annos XXXVIII tribuerunt, hi XXXVII. nos autem ab ijs dissidere coacti sumus, ut summa annorum Capitolinorum conueniret. annus enim quo P. Valerius cos. de Veientibus triumphauit, in Capitolinis fragmentis CCLXXVIII appellatur. is uero, quo Sp. Cassius de Sabinis, CCLI. quo P. Postumius, Agrippa Menenius de Sabinis CCL. Quæ si uere scripta sunt, profecto, si regredientes usque ad annum, quo reges pulsi sunt, perueniemus, eum CCXLIII, non CCXLIIII esse reperiemus. Quod autem dico à Capitolinis scriptoribus obseruatum esse, idem aliorum etiam auctoritate comprobatur. Messalla enim anno ab urbe condita CCXLIIII pulsis regibus sub consulibus annuo imperio iura Romana fuisse tradit. Orosius anno ipso CCXLIIII Brutum consulem de filijs sumpsisse supplicium, Rufus, Eutropius, Iornandes, itemq; Solinus, in emendatis præsertim libris, Romæ regnatum esse annos CCXLIII scribunt. Adde quòd cum Rufus dicat regnatum

gnatum esse annos CCXLIII, à Roma condita ad Hirtium, & Pansam consules annos numerat DCCX. ab expulsis regibus annos CDLXVII. qua summa nihil cum Capitolina esse potest congruentius. Est autem illud admonendum, magnam in annis ab urbe condita numerandis, ac digerendis inter antiquos scriptores dissensionem fuisse. Quod & Cicero tradit in Bruto, & nos ita esse ex uariarum supputationum obseruatione, ac comparatione deprehendimus. omnis autem huius controuersiæ caussa inde oritur, quòd quos alij consules, & sine consulibus dictatores sæpe interserunt, eos omnino alii prætereunt. Quod & infra suo cuiusque in anno ostendam, & in supputatione etiam Liuiana alio loco demonstraui. Est autẽ varia, & inconstans annorum apud omnes ratio usque ad quingentesimum ferme annum ab urbe condita; ab eo uero hanc constantem inter eos esse controuersiam inuenio, quod alij alios uno, alij duobus, alij tribus, alij quatuor annis antecedunt, aut subsequuntur. exempli caussa hoc modo.

Liuius.	Eutropius.	Dio. Valer. Velleius.	Capit. tabulæ. Rufus. Solin.	Cicero. Plin.
D.	DI.	DII.	DIII.	DIIII.
Anno. DI.	DII.	DIII.	DIIII.	DV.
DII.	DIII.	DIIII.	DV.	DVI.

Vt autem de anno, sic de die, quo primi consules inierint incertum diuersi auctores faciunt. Plutarchus in Problematis primos cos. K. Ianuarij inisse scribit. Ouidius in Fastis duos dies festos Romæ regisfugij tradit, unum VII K. Mart. alterum IX K. Iun. Ego uero Plutarchũ errare cum multis rationibus arbitror tum uero, quòd anno tantũ sexcentesimo ab urbe condita, consules K. Ian. primũ inire cœpisse inuenio. Neque uero Brutus cos. primũ consulatũ inire VII K. Mart. potuit. quippe qui auctore Plutarcho in Poplicola prid. K. Mart. obierit. quid est enim absurdius, quàm tantas res, quantas ille in consulatu gessit, ab eo quinque dierum spatio gestas dicere? neque etiam Brutum VII K. Mart. magistratum cepisse, eumque usque ad prid. K. Mart. sequentis anni, id est ad extremum anni diem obtinuisse dicere possumus. nam si ita res cecidisset, nullum in Bruti mortui locum subrogari opus fuisset, cum tamen duo sint ei deinceps suffecti, Sp. Lucretius, & M. Horatius. M. autem Horatius diu etiam ex rebus eius gestis in magistratu fuisse uideatur. Quod cum ita sit, sane efficitur, ut IX K. Iun. reges expulsi sint. siquidem scribit Macrobius libro primo Saturn. Nonnulli putauerunt Iunium mensem à Iunio Bruto, qui primus Romæ consul factus est, nominatum, quod hoc mense, idest K. Iuniis pulso Tarquinio sacrum Carnæ deæ in Cœlio monte uoti reus fecerit. sic autem efficitur, ut Bruto post nouem menses in acie interfecto, in reliquum anni Sp. Lucretius, ac eo mortuo M. Horatius fuerint suffecti. Confirmant hanc opinionem ea, quæ de segete matura messi, & de Tiberi leni fluenti aqua, ut medijs caloribus solet, affert Liuius, cum de bonis regi reddendis paulo post regis expulsionem loquitur. Ex ijs enim Iunij potius, aut Quinctilis, quàm Martij, aut Aprilis tempus describitur. Adde, quòd Dionysius ait primos consules inisse quatuor mensibus illi anno deficientibus. Quod ita ego interpretor. consueuisse eos tum à K. Octob. annum ordiri. cum autem primi cos. circa K. Iun. inierint, menses quatuor ante solennem exordiendi noui anni diem inisse. Fuisse autem uidetur annus ille libertatis primus non duodecim mensium, sed sexdecim, quòd primi consules Valerius, Horatiusq;, quorum ille Tarquinio, hic Bruto in eundem annum suffectus est, de templo Capitolino dedicando inter se contenderunt, quod ab Horatio consule Idib. Septembris, idest extremo mense consulatus consecratum est, Plutarcho in Poplicola, & Liuio lib. VII. auctoribus. Quòd autem circa K. Octob. tum annum exorsi sint, apparet ex Dionysio, qui lib. VI. Sp. Cassium, & Postumum Cominium cos. anno CCLX consulatum inisse ait K. Septemb. citius, quàm alij ante consueuerunt. Nihil tamen ante DXXX fere ab urbe condita annum labantius, atque inconstantius fuit, quàm solennis consulatui ineundo dies. quod suo loco ostendam.

DE PRIMIS COS. ANNO CCXLIIII.

NEMO est, qui dissentiat, quin L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus primi consulatum Romæ gesserint. Patrem Bruti M. Iunium uocat Dionysius, eumque progeniem unius eorum prodit, qui cum Aenea coloniam condiderunt. Is duobus ex Tarquinia Prisci regis filia susceptis filijs M. & L. Iunijs unà cum maiore filio Marco à Superbo rege occisus est. Lucius autem,

cum

cum regis inſidias metueret, quo facilius, quæ animo agitabat, exequi poſſet, ſtultitiam ſimul
uit, ſeq; Brutum, ideſt ſtultum dici non recuſauit. Itaque cum Sex. Tarquinius Lucretiæ Collatin
vxori uim intuliſſet, primus populum ad libertatem recuperandam incitauit, et primus expulſ
rege conſul factus eſt cum Colllatino Lucretiæ uiro, de quo non idem tradit Liuius, & Dionyſius
ille enim hunc Egerij filium, Aruntis nepotem, Damarati pronepotem; hic uero Egerij nepotem
Aruntis pronepotem, Damarati abnepotem uocat. Plutarchus in incerto eſt, utrum ſequatur ſen
tentiam. Ego tamen ſequutus ſum Dionyſium, qui in eiuſmodi quæſtione acutiſsime mihi uerſa
ri uidetur. Quia uero patris prænomen non traditur à Dionyſio, interuallum inane relinquere ſur
coactus. quod multis aliis etiam in locis erit neceſſario faciendum. Porro autem Collatini cogno
men inuenit primus Egerius, cum diu Collatiæ præfuiſſet. de quo in II. Faſtorum Ouid. Cla
rum cui dederat Collatia nomen. Quoniam autem credo in Capitolinis conſulibus eos præponi
qui priore menſe faſces habuerint, prior autem ex his habuit Brutus, eũ propterea Collatino præ
poſui. De Bruti faſcibus auctor eſt Liuius, & Valerius lib. VII. Bruti, inquit, uafre telluri im
preſſum oſculum urbi libertatem, ipſi primum in faſtis locum tribuit. et Virgilius.

Conſulis imperium hic primus ſæuasq; ſecures
Accipiet.

Quod autem, COACTVS ABDICAVIT, ſcripſi
feci ex Capitolinarum tabularum præſcripto. in quibus cauſſæ omnes notari ſolent depoſiti ma
giſtratus. Huius autem abdicationis Collatini non eadem cauſſa ab omnibus traditur. Liuius enim
libro II. Plutarchus in Poplicola L. Tarquinium conſulem ſcribunt, ne nomen Tarquiniorum
populo infenſum in urbe eſſet, hortatu conſulis Bruti depoſito magiſtratu ſponte urbe ceſsiſſe
idem ſcribit L. Piſo apud Gellium libro XV. L. Tarquinium collegam ſuum, quia Tarquinium
nomen eſſet, metuere. eumque orat, uti ſua uoluntate Roma contendat. Hanc autem opinionem
Dionyſius irridet, & refutat. ortam autem eſſe diſſenſionẽ inter Brutum, & Collatinum ait, cum
Brutus ſupplicio de filijs, qui de recipiendis in urbem regibus conſilia habuerant, ſumpto, pari-
ter in ſororum Collatini filios coniurationis eius ſocios animaduerti uellet. Quos cum pro par
poteſtate, qua præditus erat, eximere pœna Collatinus uellet, Brutum, miſſo in ſuffragia populo
ei magiſtratum abrogaſſe. Piſonem ſequitur Cicero III de officijs, & in Bruto. P. autem Vale-
rium Collatino ſuffectum, qui Brutum ante in expellendo rege iuuerat, apud omnes inuenio. Pa-
ter huius in annalibus Voleſus, in tabulis Capitolinis Voluſus appellatur. POPLICOLA autem
in hoc magiſtratu uocatus eſt, quia leges tulit valde populares, ut de prouocatione à conſulibus
ad populum, & de imperio à populo accipiendo. vt Liuius, & Dionyſius auctores ſunt. Dictus
eſt autem Poplicola, auctore Dionyſio, quaſi δημοκηδής, id eſt populum colens. Hanc autem ra-
tionem ſcribendi ex Capitolinis conſulibus ſumpſi, in quibus eſt alio loco ita. QVI IN HOC
HONORE MESSALL. APPELLAT. EST. &, QVI IN HOC HONORE CENSORIN.
APPELL. EST. à qua formula ne punctum quidem mihi diſcedendum eſſe duxi. Porro autem
L. Brutum cos. in magiſtratu ab Arunte Superbi regis filio (mouerat enim rex Romanis bellum)
interfectum in prœlio eſſe prid. K. Mart. Plutarchus, & alij tradunt. Quo mortuo P. Valerius Sp.
Lucretium Tricipitinum Lucretiæ patrem ſibi cooptauit, eiq; ut natu grandiori prius faſces de-
dit. Dionyſ. Liuius, Plutarch. Liuius præterea, ac Dionyſius auctores ſunt, Lucretium iam
ætate confectum paucos intra dies morruum eſſe, in eius autem locum M. Horatium Puluillum
ſubrogatum. Addit Liuius in quibuſdam annalibus Lucretium conſulem prætermiſſum, & Bru-
to ſtatim M. Horatium eſſe ſuffectum, forte, quia nulla res inſignem fecerit conſulatum, memo-
ria excidiſſe.

De triumpho P. Valerij Poplicolæ cos.
de Etruſcis.

Hoc anno L. Superbum regem, atque Etruſcos à Superbo ipſo concitatos bellum populo R.
intuliſſe Veientes nempe, & Tarquinienſes, deq; ijs populis P. Valerium conſulem re præclare ge-
ſta triumphaſſe auctores ſunt Dionyſius lib. V. Liuius lib. II. Plutarchus in Poplicola, & is, qui
ſcripſit de viris illuſtribus. Addit Plutarchus primum hunc fuiſſe, qui quadrigis uectus triumpha-
uerit. Huic ego, quod, PRIMVS, adſcripſerim, feci ex obſeruatione Capitolinorum trium-
phorum. Nam qui in aliquo magiſtratu alicuius auctor eſt inſtituti, is ſane hac ratione ibi deſcri-
bitur. ut infra. Q. PVBLILIVS PHILO PRIMVS PRO COS. &, C. DVILIVS PRI-
MVS NAVALEM EGIT. P. autem Valerium primum fuiſſe, qui conſul triumphauerit no-
tat Dionyſius, & Plutarchus. Triumphatum autem eſſe K. Mart. puto, quia Dionyſius ait, po-
ſtridie, quàm pugnatum erat, triumphum eſſe actum. Pugnatum autem eſt Plutarcho auctore pri
die K. Martias.

DE

DE COS. AN. CCXLV.

Consules secundus post exactos reges annus habuit P. Valerium iterum, & T. Lucretium, auctore Liuio, & Dionysio. Iterum autem consul Valerius scribitur, ut idem esse, qui priore anno fuit intelligatur. notatur autem hoc modo, II. sic enim est in nummis antiquis, & lapidibus maxime Capitolinis. Qua de re scribit etiam Gellius lib. x. ubi numerum tertij consulatus Cn. Pompeij in theatro tribus tantum lineis III incisis significatum ait fuisse. Est autem hoc à nobis obseruatum, numeros quibus magistratus multiplicati notantur superimpositam habere lineam, hoc modo, II. III. IIII. in Capitolinis tabulis, triumphorũ uero numeros nullam, sic II. III. IIII. Quod ipsum differentiæ caussa nobis diligentissime custodiendum esse putauimus. Porro autem T. Lucretium patrem esse reor T. Lucretij T.F. T.N. Tricipitini, qui cos. est anno urbis CCXCI in Capitolinis tabulis. His consulibus L. Porsena rex Clusinus rogatu Tarquiniorum bellum populo R. intulit. nec quicquam profecit.

De Lustro V.

Censum, cuius auctor Ser. Tullius rex fuerat, cum toto Superbi regno intermissus fuisset, hoc anno, & ab his consulibus actum, atque relatum esse, censaq; esse ciuium capita CXXX millia Dionysius scribit. Solet autem Dionysius census nomine etiam lustrum intelligere, ut in VIII lustro dicam. quo loco, & hoc lustrum quintum esse, nec vllo modo prætermitti posse docebo.

DE COS. AN. CCXLVI.

Consules in hunc annum edit Liuius P. Lucretium, & P. Valerium Poplicolam. Dionysius P. Valerium Poplicolam tertium, M. Horatium iterum. Plutarchus P. Valerij tertiũ consulis tantummodo meminit. Nos Dionysium sequuti sumus. quem liber etiam antiquus, quem citat Cuspinianus, sequitur, in quo consules deinceps collocantur cognominibus eorum tantum allatis. hoc modo.

BRVTO, et COLLATINO

PVBLICOLA II. et TRICIPITINO

PVBLICOLA III, et PVLVILLO.

Est autem Puluillus M. Horatij cognomen. Addit Dionysius hoc demum anno ædem Iouis Capitolini à M. Horatio consule dedicatam esse. quam Liuius ab eodem dedicatam tertio ante anno scripsit. Hoc anno Etrusco bello finis pace cum Porsena facta impositus est, Porsena ipso nouis Romanæ fortitudinis exemplis Horatij, Mucij, & Clœliæ virginis perculso.

DE COS. AN. CCXLVII.

Poplicolae tertium consuli suggerit consules Dionysius Sp. Lartium, & T. Herminium. idem facit Cassiodorus, idem liber Cuspiniani. ita.

PVBLICOLA III. et PVLVILLO.

RVFO, et AQVILINO.

VALERIO, et TVBERTO.

Contra Liuius hos omittit, atque M. Valerium, & P. Postumium Tubertum subijcit, sed, (ut ostendi in scholijs Liuianis) uitio librariorum. Qui rationes, cur ita censeam, quæret, inde facile petere poterit. Hos autem consules à Capitolina supputatione nõ respui satis constat. quod qui sequentes annorum numeros intuebitur facile intellexerit. Meminit Sp. Lartij sæpius Dionysius, sed sæpe cum menda. est autem σπόριος Λάρκιος φλαῦος, in secundo huius consulatu legendum. quod Flauum cognomen huic sæpe attribuit Dionysius, id Rufum esse in libro Cuspiniani satis constat. Nam Aquilinus Herminij collegæ cognomen est. Hic Sp. Lartius frater fuit T. Lartij dictatoris. Dionysius lib. v. Quietus à bello annus hic fuit.

DE COS. AN. CCXLVIII.

Consules subsequuti sunt M. Valerius, & P. Postumius, Liuio, & Dionysio testibus. M. Valerius Poplicolæ frater fuit. Dionysius, Liuius, Plutarchus. Postumius cognomine usus

est TVBERTO. Plutarchus in Poplicola, Dionysius lib. v, & VI, & Cicero de legibus, cum ait. Tuberto virtutis caussa tributum est, vt in vrbe sepelliretur, quod eius posteri iure tenuerunt. de eodem Valer. lib. II. cap. II. Itaque in libro Cuspiniani hi consules ita scribuntur, VALERIVS, & TVBERTVS. Hunc Quincti filium vocat Dionysius, vbi de legatis consularibus agit ad plebem missis anno CCLX.

De triumphis M. Valerij, & P. Postumij Tuberti cos. de Sabinis.

HOC anno Sabini contemptis Romanorum opibus Etrusco bello fractis bellum à latrocinijs exorsi intulerunt, de quibus prœlio victis M. Valerium, P. Postumium consules triũphasse, auctor est Dionysius lib. v, & Liuius lib. II. Plutarchus autem in Poplicola M. Valerium Poplicolæ fratrem de Sabinis, quos bis prœlio fuderat, triumphasse, Plin. lib. XXXVI, cap. XV fratrem Poplicolæ bis Sabinos in eodem magistratu uicisse aiunt. Hic est M. Valerius, cui quia sæpius uicerat, ædes in Palatio tributæ sunt, & publico sumptu ædificatæ. cuius rei auctores sunt Dionysius lib. v, Pædianus in Pisonianam, Plutarchus in Poplicola, Plinius lib. XXXVI, cap. XV.

DE COS. AN. CCXLIX.

LIVIVS in hunc annum consules prodit P. Valerium Poplicolam IIII, & T. Lucretium II. Idem scribit Dionysius, Plutarchus, & Cassiodorus. liber Cuspin. Publicolam IIII. & Tricipitinum edit. De quatuor Poplicolæ consulatibus sic Valerius lib. IIII. Valerius Poplicola consulatus initium cum Bruto auspicatus est, idemque postea tres consulatus acceptissimos populo Romano gessit.

De triumpho II. P. Valerij Poplicolæ cos. IIII. de Sabinis.

CONSVLES hoc anno Sabinorum opibus prœlio comminutis triumphasse Liuius tradit, & Dionysius. Plutarchus cum operam nauasse utrunque consulem Sabinorum in bello scribat, non tamen nisi Poplicolam triumphasse ait. Atque hic vnus etiam triumphus est in fragmentis Capitolinis. Quoniam autem ex ijsdem fragmentis apparet non solum de Sabinis, sed etiam de Veientibus ab eo esse triumphatum, quod Liuius, & Dionysius omiserunt, non ignorandum est, id etiam recte uideri factum. Nam qui de viris illustribus scripsit, Poplicolam ait primum de Veientibus, iterum de Sabinis, tertium de vtrisque gentibus triumphasse. quanquam nos eum bis tantũ triumphasse arbitramur. Quod ex fragmentis etiam Capitolinis intelligi potest.

DE COS. AN. CCL.

LIVIVS, & Cassiodorus consules suggerunt Agrippam Menenium, & P. Postumium. Dionysius Agrippam Menenium Lanatum, P. Postumium Tubertum iterum. liber Cuspin. Tubertum iterum, & Lanatum. Agrippam Menenium C. F. vocat Dionysius, vbi de legatis consularibus agit ad plebem missis anno CCLX. Valerius uitiose hunc lib. IIII cap. IIII M. Menenium Agrippam nominat. rectius qui de uiris illustribus scripsit, Menenium Agrippam cognomento Lanatum.

De P. Postumio Tuberto cos. II. ouante, Agripp. Menenij Lanati cos. triumpho. de Sabinis.

HOC anno colonias duas Latinas Pometiam, & Coram ad Auruncos defecisse, cum Auruncis initum bellum, deq; ijs acie victis consules triumphasse tradit Liuius. Dionysius autem Sabinos tertiam in agrum R. impreſsionem facientes à consulibus fusos, cæsosq; esse, atque de ijs Agrippam consulem triumphasse, Postumium primum ouantem urbem ingressum scribit. Quem, quia certiora affert, (vt solemus) sequuti sumus. De Agrippa enim idem scribit is, qui de uiris illustribus tradidit, & Dionysius iterum lib. VI extremo, ubi mortem eius exponit. quo in loco εἰς ὑπατικῶν legendum est, non ὑπατῶν. De Postumio uero Plin. lib. XV. ita ait. Bellicis se quoque rebus myrtus inseruit, triumphansq; de Sabinis Postumius Tubertus in consulatu,

latu, (qui primus omnium ouans urbem ingressus est, quoniam rem leuiter sine cruore gesserat) myrto Veneris uictricis coronatus incessit, optabilemq; arborem etiam hostibus fecit. Vtriusque etiam triumphi uestigia certissima in Capitolinis fragmentis extant.

De ouatione instituta.

NVNC vero, quia locus postulat, de ouatione quid inuenerimus exponamus. ouationem minoris esse triumphi genus Dionysius lib. v. Plutarchus in Marcello memoriæ prodiderunt. Ouantes scribit Festus lætantes esse ab eo clamore, quem mittunt redeuntes è pugna uictores milites geminata litera O. quod idem placet etiam Dionysio. quasi uero Romani, inquit, εὐασμὸν græcorum uocem, quæ clamorem significat, ouationis nomine uoluerint interpretari. At Plutarchus hanc opinionem refellit, & ouationis nomen ab oue ductum putat. quam qui hoc genere triumphi ornabatur, sacrificabat, quemadmodum qui maiorem triumphum agebat, taurum in Capitolium ueniens immolabat. Differt autem ouatio à triumpho, ut ait Dionysius. quòd qui ouans ingreditur, is nec curru uectus, nec trabeam, nec togam pictam indutus pedibus urbem exercitu præeunte iniret. Plutarchus autem eundem nec quadrigis inuectum, nec laurea coronatum, nec tubis concinentibus, sed pedibus, & calceis myrtea redimitum tibijs modulantibus urbem inisse scribit. Myrtea autem eos potius esse usos, quàm (ut ait Dionysius) laurea Plutarcho assentior, quòd id etiam traditum sit à Plinio, Festo, & Gellio. Hoc autem triumphi genus hoc primum anno à senatu institutum esse ex Licinij annalibus docet Dionysius. Cur autem hoc factum sit, non eandem caussam idem cum Plinio affert. hic enim quia Postumius leuiter, & sine cruore rem gesserat, ille ex prœlio ante infelicissime facto, in quo plurimis ex suis amissis parum abfuit, quin ipse cum ceteris in fuga caperetur. De caussis autem huius decernendi honoris ita scribit Gellius lib. v. Ouandi non triumphandi caussa est, cum aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt, aut cum hostium nomen humile, & non idoneum est, ut seruorum, piratarumq;, aut deditione repente facta, in puluere (ut dici solet) incruentaque uictoria obuenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius triumphus quidam foret. hanc myrteam coronam M. Crassus bello fugitiuorum confecto cum ouans rediret, insolenter aspernatus est. senatusq; consultum faciendum per gratiam curauit, ut lauro, non myrto coronaretur. Adijcit Plutarchus, cum uerbis & comitate res cum hostibus transacta, & bene gesta esset, tum vt ouantes inirent fuisse permissum. His adde, cum aut in aliena prouincia, aut alienis auspicijs, aut cum sine magistratu res gesta esset. vt sigillatim suo loco exponetur. Pedibus autem, an equo uecti ouantes ingrederentur magna quæstio est. de qua sic etiam Gellius. Prætereundum non est, quod ad ouationem attinet, super quo dissentire ueteres auctores scio. partim enim scripserunt, qui ouaret introire solitum equo uehente. & Sabinus Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos non militibus, sed uniuerso senatu. Hæc Gellius. Itaque Dionysius pedibus ingressos, Dio equo uectos intelligit. Etenim ouantem ingredi, equo vehi Dio appellat. Nam de Tiberio ouante ait: τὰ ἐπὶ τῷ κέλητος ἐπινίκια ἔπεμψε. & de Druso: τὸ ἐπὶ κέλητος ἐς τὸ ἄστυ ἐλάσαι. & de Augusto: τὸ ἐφ᾽ ἵπποις ἐξελάσαι. & de Antonio: ἐπὶ ἵππων αὐτοὺς ἐξαγαγόντες. & de Cæsare: ἱππεύοντα ἐκ τοῦ ἀλβανοῦ. Dionysius autem pedestrem triumphum ouationem vocat, dum de A. Manlio ouante an. CCLXXIX loquitur.

DE COS. AN. CCLI.

IN hunc annum consules comparantur à Liuio Opiter Virginius, & Sp. Cassius, à Dionysio vero, qui vberior est, Sp. Cassius Vscelinus, & Opiter Virginius Tricostus. Liuium sequitur Cassiodorus. TRICOSTVM cognomen esse Virginiorũ satis constat. Quem autem Dionysius οὐσκελῖνον, Cicero in Lælio Becillinum, liber Cuspiniani Viscellinum uocant. hunc ego sequutus sum.

De triumpho Sp. Cassij Viscellini cos. de Sabinis.

LIVIVS hoc anno rem bene gestam in Auruncos scribit, deq; ijs magis ob iras grauiter vltas, quàm ob magnitudinem perfecti belli consules triumphasse. Dionysius Sp. Cassium tantum de Sabinis triumphasse, & Sabinorum bellum, quod iam per annos quatuor gerebatur, confecisse

se ait. cui ego, & quia in hac colligenda historia diligentior est Liuio, & quia cum fragmentis Capitolinis consentit, assentior. quod etiam in prioribus proximis triumphis describendis feci.

DE COS. AN. CCLII.

Hic annus consules habuit Postumum Cominium, & T. Lartium. Liuius, Dionysius, Casiodorus. Horum consulum cognomina fuerunt, libro Cuspiniani teste, Auruncus, & Rufus. Valerius lib. IIII, cap. III. Postumi Cominij II consulis meminit, & Postumi Cominij Aurunci in epitoma. T. Lartius Flauus à Dionysio dicitur, frater Sp. Lartij de quo supra dictum est. His consulibus populi Latinorum in Ferentinum agrum auctore Mamilio Tarquinij regis genero conuenerunt, atque absentibus Romanis, quos ad concilium ex fœdere non aduocauerant, de bello aduersus eos suscipiendo egerunt. ut ait Dionysius. Liuius eius rei caussa dictatorem primum creatum scribit, quem triennio post creatum Dionysius tradit.

DE COS. AN. CCLIII.

Consvles suggerit in hunc annum Liuius Ser. Sulpicium, & M'. Tullium. Dionysius Ser. Sulpicium Camerinum, & Manium Tullium Longum. M'. Tullij cos. meminit Cicero in Bruto, cum ait. Vt si me à M'. Tullio esse dicerem, qui patricius anno x post reges exactos cum Ser. Sulpicio cos. fuit. De Manio prænomine in Prænominibus dictum est. Ser. Sulpicium P. F. Camerinum uocat Dionysius, ubi de legatis consularibus agit. Idem Manium Tullium in magistratu mortuum esse scribit, neque in eius locum quenquam, quia prope in fine annus erat, subrogatum. hoc anno nihil dignum memoria actum. Liuius.

DE COS. AN. CCLIIII.

Consvles edit in sequentem annum idem cum Casiodoro T. Aebutium, & P. Vetusium. Dionysius P. Veturium, & P. Aebutium ἐλαχάλβαν, mendose, pro P. Veturium, & T. Aebutium ἔλβαν. sic enim ubi de legatis consularibus agit, & in magisterio equitum Aebutij scriptum est. Idem T. Aebutium T. F. vocat. cuius cognomen Eluam esse Latini quoque scriptores asserunt. P. Veturium eundem esse puto cum eo, quem Poplicola primum consule primum quæstorem cum M. Minucio factum scribit Plutarchus, ubi eum πόπλιον οὐετούριον nominat. ut omnino Publij prænomen magis probem quàm Caij, quod in deprauatis est Liuij libris. Qui Vetusium scribunt antiquam consuetudinem imitantur, qua S pro R ponebatur, vt cum Fusios, Valesios, Papisios, Auselios dicebant, qui Veturium, recentem vsum. Hac de re Liuius in anno CCXCI. Veturij cognomen est GEMINVS, ut alio loco apparebit. His consulibus Fidenæ obsessæ, Crustomeria capta, Præneste ab Latinis ad Romanos desciuit. Liuius.

DE COS. AN. CCLV.

Livivs consules subijcit Q. Clœlium cum T. Lartio. item Casiodorus. Dionysius T. Lartium Flauum, Q. Clœlium Siculum. in libro Cuspiniani huic anno hæc duo cognomina consulum respondent, Siculus, Rufus, quorum illud Clœlij est, hoc Lartij. sic enim pro Flauo Rufum etiam supra attulit hic liber. T. Lartius est idem, qui ante consul, & dictator fuit. Dionysius. Hoc anno nihil actum exponit Liuius. cum tamen Fidenas à Lartio consule captas, & de Fidenatibus supplicium sumptum Dionysius scribat.

De dictatore, & magistro eq. primum creatis.

Nvllvm inuenio magistratum, de quo tam variæ sint veterum scriptorum, & tam discrepantes sententiæ, quàm de dictatore. Neque enim aut quo anno, aut qua caussa, aut quis primus dictator factus sit, conuenit. Hanc autem annalium discordiam Liuius etiam mirans, quid de hac re constituat, ambigit. Dionysius asseuerantior est. Nos utriusque sententiam exponemus. Liuius igitur, etsi quod sequatur certum nihil habet, tamen triennio ante dictatoris primum creandi mentionem ortam esse censet. Dionysius eam in hunc annum reijcit, quo anno T. Lartius II, & Q. Clœlius Siculus consulatum gesserunt. Liuium sequuntur Eusebius, & Eutropius. uterque enim eorum nono post reges exactos anno dictatorem creatum esse ait. Neque vero de caussa etiam (ut dixi) conueniunt. Orosius enim Sabinorum bellum mouentium caussa,

caussa, Liuius ad Sabinos Latini etiam belli metu accedente, cum triginta iam coniurasse populos concitante Octauo Mamilio satis constaret; Dionysius; cum plebs graui ære alieno demersa ad bellum Latinum nomina dare detrectaret, post longas consultationes nouum hunc magistratum, à quo nulla esset prouocatio, ad comprimendos sedandosque eius tumulus senatum creasse ait. Atque alij quidem (ut inquit Liuius, & Festus) M. Valerium M. F. Volusi N. qui nondum consul fuerat, creatum scribunt. alij uero, quos & Liuius, & Dionysius, sequuntur, T. Lartium consulem. senatusconsultum autem factum ait Dionysius, ut Lartius, & Clœlius consules, ceteriq; magistratus abdicarent, unusq; vir, quem senatus nominaret, populus sciscerct, haud amplius quàm per sex mensium spatium sine prouocatione, & maiore, quàm consules, potestate, imperaret. Itaque Clœlio consuli negocium datum dictatoris dicendi. Clœlium autem T. Lartium Flauum collegam suum dixisse. De iure autem dictatoris sic Festus lib. XIII. Optima lege cum dicebatur in magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quàm plenissimum posset ius esse significabatur. vt fuit M. Valerij M. F. Volusi nepotis, qui primus magister populi creatus est. postquam uero prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, ut optima lege, utpote imminuto iure priorum magistratuum. Hæc ille. Patricij autem primi dictatores creati sunt. neque enim nisi post centesimum & quinquagesimum fere annum hic magistratus plebi patuit. Vt autem è consularibus fierent, lege prouisum tradit Liuius. Dictatorem porro tradit Dionysius ab Albanis sumptum esse, qui post Numitoris, & Amulij mortem deficiente regia stirpe annuo magistratui regium imperium commẽdauerint. dictatoris autem uocem duplicem habere posse originem. Nam & quòd non à populo crearetur, sed ab uno diceretur, & quòd ipse edicendi summam potestatem haberet, uideri dictatorem uocatum. si quidem rerum iustarum, iniustarumq; iussa à Romanis edicta nominari. quæ autem à Dionysio scripta sunt, ea Varro de lingua latina confirmat, cum ait. Dictator, quòd à consule diceretur, cuius dicto omnes audientes essent, nominatus est. Vtrasq; etiam caussas exponit eleganter Plutarchus in Marcello. Magistrum autem equitum dictum esse à dictatore primo T. Lartio tradit Dionysius, atque inde eam semper in rep. consuetudinem usque ad suam ætatem mansisse, ut dictator sine magistro equitum magistratum non gereret. Quod tamen & bello Punico secundo, & postremo ab ipso etiam Cæsare neglectum esse comperio. Huius autem uocis ratio ea fuit, quam tradit Varro lib. quarto de lingua Latina, quòd summa potestas eius esset in equites, & accensos, perinde, atque summa est in populum dictatoris, à quo is quoque magister populi appellatus est. Magistrum autem equitum primum dictum fuisse Sp. Cassium, eum, qui ante consul fuerat, Dionysius, & Liuius produnt. Ac caussæ quidem dictatoris à principio creandi illæ fuerunt, quas diximus, Rei gerendæ, & Seditionis sedandæ. verum progredientibus temporibus aliæ deinceps accessere, ut claui figendi, ludorum faciendorum, feriarum Latinarum, comitiorum habendorum, senatus legendi, & reip. constituendæ, de quibus suo loco. Cum autem in dictaturis Capitolinis obseruatum sit, ut caussa etiam dictatoris dicti extaret, propterea id ipsum nobis etiam studiosissime retinendum esse putauimus, ea custodita ratione scribẽdi, quam in tabulis Capitolinis usurpari animaduertimus. Hic dictator censu populi habito exercitum in Latinos eduxit, ac Latinorũ urbibus per legatos ab armis deterritis, quosdam ex Mamiliano exercitu agrum Romanum populantes partim cæcidit, partim cepit, ac dissolutis Latinorum copijs annuas urbibus inducias dedit. Dionysius.

De *Lustro* VI.

Omnino Liuius, cum ad sua tempora properaret, exiliter, atque anguste res has à primis reip. temporibus videtur tractasse, & consulto negligens fuisse. neque enim cum aliarum multarum rerum meminit, quæ cognitu & utiles, & iucundæ essent, tum ne lustrorum quidem etiã, & censuum, quæ res ad tradendum Romani imperij incrementum maxime pertineret. Itaque nisi eorum nobis uestigia certa Dionysius reliquisset, nullum omnino censum horum temporum haberemus. Scribit enim dictatorem Lartium ex instituto Ser. Tullij populum censuisse, eoque lustro centum quinquaginta millia, & septingenta capita esse censa. Eusebius item, qui triennio ante Lartium dictatorem prodit, eodem etiam anno factum esse censum ait. Dionysium autem census nomine lustrum etiam comprehendere, alio loco docui.

DE AN. CCLVI.

Livivs, & Cassiodorus consules in hunc annum edunt A. Sempronium, & M. Minuciũ. at Dionysius A. Sempronium Atratinum, & M. Minucium Augurinum. quanquam Augurini cognominis

cognominis non meminit nisi in secundo Minucij consulatu. Fuisse autem Atratinum Semproniorum, Augurinum Minuciorum cognomen satis infra apparebit. His consulibus ædes Saturno dedicata. Saturnalia dies festus institutus. Liuius, Dionysius.

DE COS. AN. CCLVII.

A. Postumium, T. Virginium cos. deinceps factos esse inuenio apud Liuium, & Cassiodorum, & Dionysium. Idem Dionysius ubi de legatis agit ad plebem missis, hunc uocat A. Postumium P. F. Album, & Plutarchus in Poplicola, Postumium Album. quanquam utrobique mendose est βάλβοσ, pro ὁ ἄλβοσ. Albus enim & Albinus Postumiorum cognomina sunt. Itaque filius huius in Capitolinis consulibus dicitur P. Postumius A. F. P. N. Albus Regillensis. TRICOSTVS est, ut ante dixi, Virginiæ gentis cognomen.

De A. Postumio Albo dictatore, & triumpho eius de Latinis.

HOC anno Latinis populis post annuas inducias, duce Mamilio Tusculano, quem Tarquinij excitauerant, mouentibus, in magna trepidatione ciuitatis opus dictatore fuit. Itaque ex consulibus alter A. Postumius, qui minor erat natu, à collega Virginio dictator dicitur. Postumius T. Aebutium Eluam magistrum equitum dixit. Ita Dionysius. Nam Liuius etsi uariantibus annalibus in utram partem inclinet in dubio est, tamen tertio ante anno P. Veturio, T. Aebutio consulibus dictatorem A. Postumium dictum tradit. Nos autem Dionysium sequimur, quia uero similius uidetur Postumium in consulatu, quàm ante consulatum dictatorem esse ex lege dictum. Magistrum equitum bello Latino ad lacum Regillum fuisse Cossum scribit Florus. idem sentit is, qui de uiris illustribus tradidit, cum Cossi stratagema illud exponit, de quo Liuius in anno CCXXVII. in quo valde decipiuntur. Cæterum rem prospere gestam esse ad lacum Regillum à Postumio dictatore Latinis prœlio victis, & triumphum nobilissimum actum esse scribit cum Liuio Dionysius. Eiusdem victoriæ meminit etiam Florus, Valerius lib. I. & scriptor libri de viris illustribus. Hanc pugnam pugnatam esse idibus Quinctilibus Dionysius lib. VI. Plutarchus in Coriolano tradidere. triumphi autem uestigia sunt in Capitolinis triumphis. ex quibus apparet etiam hunc Regillensem esse dictum, credo quòd bene ad lacum Regillum pugnauerit. Hoc bello fœdus, & societas antiqua à Romanis, Latinis populis reddita. Dionysius.

DE COS. AN. CCLVIII.

Ap. Claudium, P. Seruilium cos. produnt in hunc annum Liuius, & Cassiodorus. at Dionysius Ap. Claudium Sabinum, P. Seruilium Priscum. Ap. Claudij cum Seruilio consulis anno ab vrbe condita CCLIX. meminit Plin. lib. XXXV, cap. XXXI. sequitur enim Liuianam hoc loco, & Dionysianam summam. Hic est princeps gentis Claudiæ Actius Clausus primum, post Ap. Claudius appellatus, qui ex Sabinorum urbe Regillo (vnde Sabinus Regillensis dictus) Romam commigrauit anno ab vrbe condita CCL, atque in patricios adscriptus est. Liuius, Dionysius, Suetonius in Tiberio, auctores. Hic auus decemuiri Ap. Claudij fuit, qui quia in Capitolinis tabulis Ap. F. M. N. scribitur, propterea hunc ego cogor uel inuitus Marcum Claudium nominare.

De triumpho P. Seruilij Prisci cos. de Volscis.

VOLSCIS hoc anno bellum illatum, quòd auxilia comparassent, quæ superiore bello Latinis mitterent. P. autem Seruilium cos. re bene cum Volscis gesta cum triumphum à senatu, Claudio collega intercedente, non impetrasset, cum lictoribus coronatis coronatum, & triumphali ueste ornatum, urbem plebe, cui carissimus erat, prosequente inijsse, atque in Capitolio vota persoluisse scribit Dionysius. Quem triumphum nec Liuius, nec Capitolina fragmenta habent, credo quia inuito senatu, à quo tum decernebantur triumphi, est actus. quanquam Liuius consulem cum maxima gloria sua uictorem exercitum reduxisse ait.

DE COS. AN. CCLIX.

CONSVLES memorat in hunc annum Liuius, & Cassiodorus T. Vetusium, & A. Virginium. Dionysius A. Virginium Montanum, T. Veturium Geminum. liber Cuspiniani Montanum,

num, & Geminum. Qui autem Montanus, idem etiam Cœlimontanus fuit. itaque Dionyſius ubi de legatis cõſularibus agit, de hoc inquit. χῶλος οὐεργίνιος χῶλου υἱὸς καὶ νωμενταιός. mendoſe pro κοιλιμοντανὸς. ſic enim alio loco Liuius. Hos conſules Pædianus in Cornelianam A. Virginium Tricoſtum, L. Veturium Cicurinum appellat. ex quo intelligi poteſt utrunque horum duo prænomina tuliſſe Tricoſtum Cœlimontanum, & Geminum Cicurinum. ſic enim alio loco alij, ut apparebit. Hunc annum una cũ Cicerone poſt reges exactos XVI eſſe Pædianus ſcribit.

De M'. Valerio dictatore, & triumpho eius de Sabinis.

CVM Aequi, Volſci, & Sabini una omnes mouerent, ac plebs ad bellum nomina profiteri nollet, iamq; ſeditio anno priore nexorum cauſſa commota uehementius in dies gliſceret, uiſum eſt patribus ad dictatorem confugere, cuius metu plebs ſine dubio quietura eſſet. Itaque Manius Valerius dictator dicitur. is Q. Seruilium ſibi magiſtrum eq. cooptauit. Hæc Dionyſius, ac fere etiam Liuius. Manium Valerium Voleſi filium Liuius, Poplicolæ fratrem Dionyſius tradunt. Eundem ſeptuaginta amplius annos natum Dionyſius, non conſularẽ dictatorem factum Liuius auctores ſunt. Q. etiam Seruilius P. Seruilij Q. F. Priſci priore anno conſulis frater à Dionyſio proditur. Seditionis autem ſedandæ, & rei gerendæ cauſſa factum notaui, quòd apud Liuium Valerius ipſe ita loquitur. Diſcordiæ inteſtinæ, bellum externum fecere, ut hoc magiſtratu egeret reſpub. Et uero triumphus etiam ab eo actus rem ab eo geſtam eſſe oſtendit. Idem Liuius libro VII. claui figendi cauſſa hunc dictum eſſe videtur ſignificare, cum ait in anno CDXXII. Itaque memoria ex annalibus repetita in ſeceſsionibus quondam plebis clauum ab dictatore fixũ, alienatasq; diſcordia mentes hominum eo piaculo cõpotes ſui feciſſe, dictatorem claui figendi cauſſa creari placuit. Quod enim ſcribit Liuius in ſeceſsionibus quondam plebis clauum à dictatore fixum, id quando factum ſit, niſi hoc anno, diuinare non poſſum. Cum igitur & plebs domi cõpeſcenda, & foris hoſtes repellendi eſſent, quarum rerum cauſſa dictator dictus fuerat, M'. Valerius conuocata concione plebem gratiſsima oratione repreſsit, pollicitus vbi primum confecto bello domum redijſſet, ſibi curæ fore, ut ad ſenatum de nexis referretur. Eaq; de cauſſa Maximus nuncupatus eſt, ut ait Cicero in Bruto. quanquã Cicero hanc orationem ab eo habitam eſſe non in urbe ait, ſed in caſtris in Sacro monte, in quem plebs ſeceſſerat. Quod idem etiam tradit Valerius lib. VIII, cap. IX. Verba Ciceronis ſunt hæc. Videmus item paucis annis poſt reges exactos, cum plebs prope ripam Anienis ad tertium milliarium conſediſſet, eumq; montem, qui Sacer appellatus eſt, occupauiſſet, M'. Valerium dictatorem dicendo ſedauiſſe diſcordias, eiq; ob eam rem ampliſsimos honores eſſe habitos, & eum primum ob eam ipſam cauſſam Maximum eſſe appellatum. Eadem fere Valerius. Quod autem ab illis ſcribitur, ratione uacare videtur. Etenim Dionyſio, Liuioq; teſtibus M'. Valerius ante ſe dictatura abdicauit, quàm plebs ſacrũ montem occuparet. Et quanquam ipſe poſt ad eam in montem legatus uenit à ſenatu cum alijs nouem conſularibus miſſus, & uerba de concordia fecit, tamen nec dictator tum erat, nec eius potiſsimum oratione plebs in urbem redijſſe, ſed noto illo, ac peruulgato Agrippæ Menenij de ventre, & membris apologo traditur. Credo autem Ciceronem aut alios annales ſequutum, aut lapſum eſſe. Plutarchus item in Pompeio Valerium à populo Maximum appellatum ſcribit, quia plebi ſenatum conciliauit. Quod autem ait Cicero Valerio Maximo honores habitos eſſe, intelligendum eſt, ſignificari eos, quos Pædianus affert in Piſonianam, ſic. Valerio Maximo (ut Antias tradidit) inter alios honores, domus quoque publice ædificata eſt in Palatio, cuius exitus, quo magis inſignis eſſet, in publicum verſus declinaretur, hoc eſt extra priuatum aperiretur.

Sedata autem plebis (ut diximus) ſeditione Valerius tres conſcripſit exercitus, unum, quem T. Veturius conſul in Aequos, alterum, quem A. Virginius collega eius in Volſcos, tertium, quem ipſe in Sabinos perduxit. Poſt autem uictoria ubique parta ipſe ſolus de Sabinis, quos fuderat, fugaueratq; & caſtris exuerat, triumphauit. cuius triumphi approbantibus etiam Capitolinis fragmentis meminere Liuius, & Dionyſius. Poſt triumphum cum ad ſenatum de nexis rettuliſſet, ut ſe facturum ante plebi pollicitus fuerat, eaq; relatio à patribus reiecta eſſet, indignationis plenus dictatura abdicauit. Liuius, & Dionyſius.

DE COS. AN. CCLX.

CONSVLES prodit in hunc annum Liuius, & Dionyſius Sp. Caſsium, & Poſtumum Cominium. Eorundem meminit etiam Cicero pro Cornelio. Cuſpiniani liber Viſcellinum edit, & Auruncum. Poſtumi Cominij cos. meminit Valerius libro quarto, cap. tertio. & Plutarchus

in

in Coriolano. Eosdem unà ante etiam consules fuisse, hoc uero anno K.Sept. citius quàm consuetudo erat, inisse, auctor est Dionysius. Hoc anno Corioli capti, unde C. Marcius Coriolani cognomen inuenit.

De Lustro V II.

CENSVM ab his cos. actum, censa ciuium capita amplius CX millia esse tradit Dionysius. Hoc esse Lustrum VII in sequenti lustro probabo. neque vero de hoc quicquam aliud cōperi.

De prima secessione plebis, & tribunis plebis primum creatis.

QVONIAM tribuni plebis aliquando sine magistratibus curulibus vllis summæ rerum præfuerunt. propterea ortum eorum mihi hoc loco esse putaui ostendendum. Triennio ante Claudio, Seruilioq; cos. seditio plebis ex nobilium fœneratorum impotentia, qui plebem ære alieno obstrictam in uinculis habebant, exarsit. sedata tamen est per Seruilium cos. cum edixisset, ne quis ciuem Romanum uinctum, aut clausum teneret, quominus eis nominis edendi apud consules, qui tum in Volscos bellum parabant, potestas fieret. Anno uero insequenti Veturio, Virginioq; cos. plebem iterum eadem de caussa militiam detrectantem M'. Valerius dictator promissis mitigauit, & in hostes eduxit, ac cum uictoria parta per senatum promissa præstare non posset, dictatura se abdicauit. post autem cum plebs per caussam renouati ab Aequis belli ex vrbe educta esset, auctore Sicinio quodam à consulibus discessit, & trans Anienem amnem collem quendam occupauit, qui Sacer est appellatus, neque eo anno reuocari in urbem potuit. Consules inde per secessionem plebis fiunt Sp. Cassius II, Postumus Cominius II. Tum legatis decem à senatu ad plebem de pace missis, unius Agrippæ Menenij oratione commota redijt, hac lege, ut magistratum & ipsa sibi è suo corpore contra patriciorum potentiam, ac uim creare posset. Ij tribuni plebis dicti sunt. Hæc Dionysius fere, atque etiam Liuius. à quibus in eo dissentit Cicero pro Cornelio, quòd anno XVI post reges exactos Veturio, Virginioq; cos. creatos eos scribit. Primum autem creati duo sunt, deinde tres adiecti, ut essent quinque. vt Pædianus in Cornelianam ex Ciceronis, Attici, Tuditani, Liuij sententia tradit. nam Dionysius, & Plutarchus quinque primum factos profitentur. Piso (vt ait Liuius) duos tantum in hunc annum, at uero in annum CCLXXXII Claudio, Quinctioq; cos. tribus adiectis, quinque edit. Illud autem non ambigitur, quin anno CCXCVI Horatio, & Minucio cos. quinque additis decem effecti sint, qui numerus deinde in perpetuum stante rep. conseruatus est. Primos duos creatos Liuius C. Licinium, & L. Albinium vocat. Pædianus L. Sicinium L. F. Bellutum, L. Iunium C. F. Paterculum. Dionysius C. Sicinium Bellutum, L. Iunium Brutum, Plutarchus in Poplicola Iunium Brutum, Sicinium Bellutum, Suidas in uoce δήμαρχοι Sicinium, & Brutum. ex tribus reliquis unum Sicinium nominat Liuius, de reliquis parum ait conuenire. Dionysius autem eos C. & P. Licinios, & C. Icilium Rugam uocat. Diem, quo primi tribuni inierunt, ante IIII idus Decembris nominat Dionysius, eumq; solennem fuisse vsque ad sua tempora ineundo tribunatui tradit. Quapropter Liuius etiam lib. XXXIX Næuium tribunum pl. eo die inisse ait. Hac autem de tota re sic Cicero pro Cornelio perduellionis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, ut anno XVI post reges exactos propter nimiam dominationem potentium leges sacratas ipsi sibi constituerent, duos tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons Sacer nominatur, in quo armati consederant æternæ memoriæ caussa consecrarent. Hæc ille. Lex autem sacrata, cuius Cicero, Dionysius, & Liuius meminerunt, ea videtur fuisse, quam in Sacro monte plebs tulit: ut liceret plebi magistratum ex suo corpore creare, qui plebem ab iniuria prohiberet, ut nemini patricio hunc magistratum capere liceret, vt hic magistratus sacrosanctus esset, idest ne quis tribunum plebis aut uerbo aut manu violaret, qui secus fecisset, ipsum impune posse occidi, ac sacrum esse uideri.

DE COS. AN. CCLXI.

LIVIVS cos. in hunc annum nominat T. Geganium, P. Minucium. Dionysius T. Geganium Macerinum, P. Minucium, liber Cuspiniani Macerinum, & Augurinum. Sunt autem hæc cognomina, illud Geganiorum, hoc Minuciorum. quod infra apertius patebit. Hoc anno domi, & foris quieta omnia fuerunt. Liuius.

DE COS. AN. CCLXII.

CONSVLES prodit hoc anno Liuius & Cassiodorus A. Sempronium, M. Minucium. Dionysius A. Sempronium Atratinum II, M. Minucium Augurinum II. liber Cuspin. Atratinum, & Augurinum. Huncannum XIX nuncupat Dionysius, ex quo Poplicola cos. legem de prouocatione tulit. C. Marcius Coriolanus exilio à plebe multatur, quòd in summa annonæ caritate ne frumentum ex Sicilia aduectum plebi diuideretur, summa ope contenderat, damnatus absens in Volscos abijt. Liuius.

DE COS. AN. CCLXIII.

A. Sempronio, M. Minucio consulibus consules suggerit Dionysius Q. Sulpicium Camerinum, Sp. Lartium Flauum iterum. liber Cuspin. Cornutum, & Flauum. est autem Cornutus Sulpiciorum cognomen, vt alio loco ex Capitolinis tabulis intelligitur. hos autem consulto transcendit Liuius. Non esse autem omittendos ad Capitolinam rationem docet triumphus P. Valerij, qui in annum CCLXXIIX non caderet, si hos consules subtraheremus. His consulibus ludi magni uotiui uitio facti. Dionysius.

DE COS. AN. CCLXIIII.

CONSVLES suggerit Dionysius C. Iulium Iulum, P. Pinarium Rufum. liber Cuspiniani Iulum, & Mamercinum. esse autem Mamercum cognomen etiam Pinariorum alio loco apparet. Hos etiam, ut priores, omittit Liuius. de quo idem possumus dicere, quod ipse libro IX de Pisone ait sic. Hos consules Piso Q. Fabio, & P. Decio suggerit, biennio exempto, quo Claudium, Volumniumq;, & Cornelium cum Marcio consules factos tradidimus. memoriá ne fugerit in annalibus digerendis, an consulto binos consules factos ratus transcenderit, incertum est. His cos. cum ludi magni uotiui ex somnio T. Latinij instauratitij fierent, Volsci astu Tulli Acij regis eorum à consulibus urbe Roma pulsi concitantur ad bellum, ac duce Coriolano in Romanos fines irrumpunt. Dionysius.

DE COS. AN. CCLXV.

CONSVLEM Sp. Nautium cum Sex. Furio in hunc annum inuenio apud Liuium, & Dionysium, & Cassiodorum. in libro Cuspiniani est RVTILVS, quod est Nautij cognomen. in collega Rutili menda est. Medullinum uero, aut Fusum Furiorum cognomen fuisse, infra apparebit. His consulibus cum Coriolanus bellum patriæ exercitu Volscorum assumpto faceret, ab eius oppugnatione materna pietate deterritus est. Liuius, Dionysius.

DE COS. AN. CCLXVI.

CONSVLES hoc anno fuerunt auctore Liuio T. Sicinius, C. Aquillius, quos Cassiodorus, & Dionysius T. Siccium, & C. Aquillium vocant. Cognomina horum ex libro Cuspiniani fuerunt Tuscus, & Sabinus.

De triumphis T. Sicinij, & C. Aquillij cos. de Volscis, & Hernicis.

SICINIO Volsci, Aquillio Hernici (nam ij quoque in armis erant) prouincia euenit. eo anno Hernici deuicti; cum Volscis æquo Marte discessum est. hæc Liuius. ex quibus intelligi potest, quam festinanter libertatis recuperatæ primordia ab eo tradita sint, cum ea prætereat, ex quibus vel maxima comparatur populo R. laus, & gloria, idest triumphos de subactis à se populis actos. Scribit enim Dionysius, re bene vtrobique gesta, Sicinio, quia maiore periculo urbem liberauerat, ut laureatus triumpharet, Aquillio, quia leuius prœlium fecerat, ut ouans urbem ingrederetur, esse decretum.

DE COS. AN. CCLXVII.

COS. edit Liuius in hunc annum Sp. Cassium, & Proculum Virginium, Dionysius Sp. Cassium tertium, Proculum Virginium. est enim legendum apud eum πρόκλος, non ποπλιος

d ex

ex eodem met alio loco. Diodorus Siculus lib. XI (quod ego ex manuscripis eius libris cognoui) Sp. Cassium, Proculum Virginium Tricostum. liber Cuspiniani Rutilum, & Viscellinum. Valerius etiam lib. VI, cap. III tres magnificos Sp. Cassij consulatus prodit.

De triumpho II Sp. Cassij cos. III.

Hoc anno Aequi à Virginio cos. fusi, fugatiq;. Volsci, & Hernici à Cassio qui contra eos exercitum duxerat, ad amicitiam traducti. Ea de caussa Cassius gratia potius, quàm iure triumphum impetrauit. Elatus autem tribus consulatibus, & duobus triumphis, quod nemini adhuc contigerat, regnum affectauit, & legem de agro Hernicorum Latinis, & ciuibus Ro. diuidendo ad conciliandam sibi plebem primus Romæ promulgauit. Hæc Dionysius, & Valerius lib. VI, cap. III. Liuius nullius rei nisi legis agrariæ ab eo primum promulgatæ meminit, eumq; post damnatum, necatumq; ob affectati regni suspicionem scribit.

DE COS. AN. CCLXVIII.

Q. FABIVM inde, & Ser. Cornelium cos. profitentur Liuius, Cassiodorus, & Dionys. at Diodorus lib. XI Q. Fabium Vibulanum, Ser. Cornelium Cossum. Hunc Q. Fabium Cæsonis F. Vibulanum vocat etiam Dionysius in secundo consulatu huius. Id quod est etiam in Capitolini eius consulatus fragmentis. Ser. Cornelium patrem esse reor L. Cornelij Ser. F. L.N. Maluginensis Cossi consulis an. CCXCIIII. Volsci, Aequiq; à Fabio cos. victi. Liuius.

DE COS. AN. CCLXIX.

SVBSEQVVTI sunt consules auctore Liuio, & Cassiodoro L. Aemilius, & Cæso Fabius. Dionysio, L. Aemilius Mamerci filius, Cæso Fabius Cæsonis filius. Diodoro, Cæso Fabius, L. Aemilius Mamercus. ex quo intelligo apud Dionysium esse per mendum in tertio huius consulatu L. Aemilius Marcus, pro Mamercus. Infra autem sæpius patebit Mamercinum Aemiliorum esse cognomen. Cæsonem Q. Fabij Vibulani, qui consulatu abijt fratrem prodit Dionysius. idem etiam hunc annum ab vrbe condita vocat CCLXX. Volsci, & Aequi rebellantes Aemilio duce superati. Liuius.

DE COS. AN. CCLXX.

M. FABIVM, L. Valerium cos. in hunc annum comparant Liuius, Cassiodorus, & Dionys. M. Fabium Vibulanum, L. Valerium Potitum Diodorus. liber Cuspiniani Potitum. Ex his M. Fabius frater est K. Fabij, qui consulatu abijt, trium fratrum minimus. Dionysius, Liuius. L. Valerium patrem esse arbitror C. Valerij L.F. Vol.N. Potiti Volusi III cōsulis an. CCCXLIX. Veiens bellum initum, & Volsci rebellarunt. Liuius.

DE COS. AN. CCLXXI.

Q. FABIVM, C. Iulium consules subijcit cum Cassiodoro, Liuius. C. Iulium, & Q. Fabium K. F. II. Dionysius. Vibulanum II lapis Capitolinus. C. Iulius post in decemuiratu C.F. L.N. dicitur in tabulis Capitolinis. siquidem cum legatus ad plebem mittitur, consularis appellatur anno CCCIIII. Liuius, & Pædianus in Cornelianam. IVLVM Iuliorum esse cognomen infra apparebit. Hoc anno ab Aequis arma sumpta, Veientes agrum Romanum populantes inierunt. Liuius.

DE COS. AN. CCLXXII.

CONSVLES subsequuti sunt Cæso Fabius, & Sp. Furius, Liuio, Cassiodoro, Dionysio, & Diodoro testibus. Dionysius Fabium iterum, Diodorus Furium Medullinum edit. ex lapide Capitolino apparet Furio huic cognomen fuisse FVSVM. de quo alibi etiam dicemus. hoc anno in Veientibus, & Aequis à consulibus Fabio, & Furio res gesta est. Liuius.

DE COS. AN. CCLXXIII.

M. FABIVM, Cn. Manlium consules in hunc annum edunt Liuius, Diodorus, & Cassiodorus. M. Fabium II, C. Manlium Dionysius. Fabium II, & Cincinnatum liber Cuspinianus.

Vibulanum

Vibulanum II lapis Capitolinus. Hunc patrem esse suspicor A. Manlij Cn. F. P. N. decemuiri anno CCCII.

De Cn. Manlio cos. occiso, & triumpho à M. Fabio cos. abiecto de Etruscis.

PVGNATVM esse hoc anno acerrime cũ Veientibus, ad quos vndique ex Etruria auxilia conuenerant, atque in ea pugna cecidisse Q. Fabium fratrẽ consulis, & Cn. Manlium consulem, prætereaq; oblatum à senatu triumphum à M. Fabio consule ob funestam familiam abiectum esse Liuius, Dionysius, Orosius, Valerius auctores sunt. Addit Dionysius M. Fabium, quòd collega mortuus esset, & ipse vulnere in prœlio accepto vexaretur consulatu se duobus ante exitum anni mensibus abdicasse.

DE COS. AN. CCLXXIIII.

CAESONEM Fabium memorant in hunc annum cum T. Virginio consulem Liuius, Cassiodorus, Diodorus, & Dionysius. Cæsonem fratrem consulis abdicantis tertium hoc anno consulem factum notat Dionysius. T. Virginium Rutilum anno CCXC in pestilentia mortuum Liuius. Hunc Tricostum Rutilum cognomina tulisse indicat lapis Capitolinus. Hoc anno K. Fabius cos. cum gente Fabiorum Veiens bellum sibi depoposcit.

DE COS. AN. CCLXXV.

L. AEMILIVM, C. Seruilium cos. in hunc annum comparant Liuius, Cassiodorus, & Dionys. quanquam apud Dionysium est mendose Sergius, pro Seruilio. Nam cognomina STRVCTVS AHALA, quæ sunt in Capitolino fragmento, Seruiliorum sunt, non Sergiorum. Diodorus L. Aemilium Mamercum cum C. Cornelio Lentulo edit. Fragmentum porrò huius anni Capitolinum, quod ad C. Seruilium consulem attinet, ita interpretatus sum, vt C. Seruilium in magistratu mortuum, in eius vero locum suffectum esse alterum cognomine Aquilinum putarem. Quoniam autem L. Aemilio collegam addit Diodorus C. Cornelium Lentulum, suspicatus sum hunc eum esse, qui suffectus sit. Alij de tota re iudicabunt. Veiens bellum à familia Fabiorum hoc anno gestum.

DE COS. AN. CCLXXVI.

T. MENENIVM, C. Horatium cos. suggerit Liuius, Cassiod. Dionysius, Diodorus. hic Puluillum cognomen addit Horatio, Menenio Lanatum lapis Capitolinus. Horum consulum meminit Gellius lib. XVII, cap. XXI. sed non sine menda. C. Horatium M. Horatij, qui primo anno consul fuit, T. Menenium Agrippæ Menenij Lanati, qui ijs temporibus consul fuit, filios esse placet Liuio, & Dionysio. Fabij CCCVI, qui biennio ante sibi cum Veientibus bellum depoposcerant, ad unum omnes ad Cremerum occisi. Liuius.

DE COS. AN. CCLXXVII.

A. VIRGINIVM, Sp. Seruilium subdit cos. Liuius, Cassiodorus, & Dionys. A. Virginium Tricostum, C. Seruilium Structum Diodorus. in libro Cuspiniani est cognomen Rutilus, quod est Virginij, in Capitolino Structus, quod est Seruilij. Hos consules solstitio æstiuo sextili mense inisse notat Dionysius, Veientes à Seruilio occidione occisos Liuius.

DE COS. AN. CCLXXVIII.

P. VALERIVM, C. Nautium cos. nuncupant in hunc annum Liuius, & Cassiodorus. P. Valerium Poplicolam, & C. Nautium Dionysius. P. Valerium Poplicolam, & C. Nautium Rufum Diodorus. Poplicolam, & Rufum liber Cuspinianus. pro Rufo Rutilum habent tabulæ Capitolinæ, vt Dionysius ante in Lartio pro Rufo Flauum. Hi ambo consules descripti sunt ex secundo ipsorum consulatu Capitolino. P. autem Valerius P. Poplicolæ filius fuit, auctore Dionysio in anno CCXCI.

De triumpho P. Valerij Poplicolæ cos. de Veient. & Sabinis.

HOC anno Veientibus Sabini arma coniunxerunt. Itaque Liuius Veientes, Sabinosq; duas potentissimas, & maxime finitimas gentes uictas esse à P. Valerio cos. scribit, de triumpho nihil ascribit. cuius tamen uestigia sunt in tabulis Capitolinis, mentio etiam apud Dionysium.

DE COS. AN. CCLXXIX.

LIVIVS, & Cassiodorus hoc anno consules nominant L. Furium, C.Manlium. Dionysius L. Furium, A. Manlium. Diodorus L. Furium Medullinum, M. Manlium Vulsonem. Cur ego A. Manlium ex sententia Dionysij scribam, caussa extabit in decemuiratu huius Manlij anno CCCIII.

De Lustro VIII.

HIS consulibus censum actum, censa ciuium capita CIII millia, atque amplius prodit Dionysius. Eutropius etiam post K. Fabium, & T. Virginium cos. censum actum esse cum scribat, nullum alium significare, quàm hunc videtur. Vt autem ex fragmentis Capitolinis apparet, hoc lustrum ab vrbe condita VIII fuit. Ex quo intelligi potest, si ter tantum ante hos consules à consulibus censum actum esse repperimus, eodem etiam tempore ab ijs lustrum conditum fuisse, & Ser. Tullium regem interea dum regnauit (regnauit autem annos XLIIII.) quater censum, & lustrum fecisse. Nam, ut ante diximus, omnis censuum ratio regnante Superbo penitus intermissa est. alioquin nisi quater à Seruio, ter à consulibus lustrum ante factum dicamus, ad hunc lustrorum numerum, qui est in Capitolino fragmento, peruenire non poterimus.

De A. *Manlio cos: ouante de Veientibus.*

A. MANLIVS cos. in Veientes profectus coegit eos sine pugna ad deditionem descendere. Ea de caussa pedestris ei à senatu triumphus decretus est, cũ maior ijs, qui prœlio rem bene gererent decerneretur. Hæc Dionysius. Liuius autem Manlio Veientes obtigisse, nec bellatum esse, inducias in annos XL petentibus datas tradit. At in Capitolinis fragmentis priori triumpho Poplicolæ subijciuntur hæc verba: AN. CCLXXIX. IDIB. MART. quibus perspicue hic triumphus Manlianus significatur.

DE COS. AN. CCXXC.

DIONYSIVS in hunc annum consulem prodit L. Aemilium Mamercũ III cum Vopisco Iulio. Liuius L. Aemilium, & Opitrem Virginium, sed in quibusdam annalibus ait se inuenisse pro Virginio Vopiscum Iulium. Eos annales sequutus est Diodorus, & auctores consularium tabularum, quæ in Capitolio sunt, in quarum fragmentis huius anni est IVLVS. quod cognomen est Iuliorum. Cassiodorus Liuium sequutus est. Annus foris quietus, domi motum Cn. Genucius tribunus pl. lege agraria excitauit. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCI.

DEINCEPS consules nominant Liuius, Dionysius, & Cassiodorus L. Pinarium, L. Furium. Diodorus L. Pinarium Mamercinum, P. Furium φίφρωνα, mendose, vt puto. Horum consulum meminit Macrobius lib. primo Saturn. sic. Varro scripsit antiquissimam fuisse legem in columna ærea à L. Pinario, P. Furio cos. cui mentio interkalaris ascribitur. FVSVM familiare hoc tempore Furiorum cognomen restitui P. Furio. Hoc anno lex à Volerone tribuno pl. promulgata est de plebeijs magistratibus comitijs tributis creandis. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCII.

LIVIVS edit consules in hunc annum Ap. Claudium Ap. F. T. Quinctium. Dionysius Ap. Claudium Ap. F. Sabinum, T. Quinctium Capitolinum. Diodorus Ap. Claudium, T. Quinctium Capitolinum, itemq; Cassiodorus. Quem alij Ap. Claudium Ap.F. vocant, nos Ap. Claudium M. F. nominamus, ob eam caussam, quam ante in consulatu patris diximus. Hoc anno lex Voleronis priore anno promulgata perlata est, non sine magnis reipublicæ motibus. Claudius in Volscos, Quinctius in Aequos rem gessit, qui inter seditionem Romanam uastauerant agros. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCIII.

CONSVLES in hunc annum suggerunt Liuius & Cassiodorus T. Aemilium, L. Valerium. Diodorus L. Valerium Poplicolam, T. Aemilium Mamercum. Dionysius L. Valerium II. Ti. Aemilium.

Aemilium. Aemilium autem ait esse L. Aemilij ter consulis filium. Tiberius prænomen est familiare Aemilijs. Itaque puto in hoc cos. per mendum legi Titum pro Tiberio. Valerius cum Volscis, Aemilius cum Sabinis rem gessit. hostis se castris tenuit. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCIIII.

A. VIRGINIVM, T. Numicium cos. repperio in hunc annũ factos apud Liuium, & Cassiodorum, & Diodorum. Ijs addit cognomina Dionysius Montanum, & Priscum. Hunc filium A. Virginij consulis anno CCLIX esse suspicor. Consules Numicius Volscis, Virginius Aequis repressis, in Sabinos populantes exercitu ducto plus cladiũ, quàm intulerant, acceperunt. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCV.

T. QVINCTIVS, Q. Seruilius consules deinceps facti. Liuius. quos Dionys. vocat T. Quinctium Capitolinum II, Q. Seruilium Priscum. Diodorus T. Quinctium, Q. Seruilium Structum. Cassiodorus T. Quinctium II. Q. Seruilium. quem Seruilium suspicor esse filium Q. Seruilij Prisci magistri eq. anno CCLIX. Sabini populantes à Seruilio effuse vastati. Liuius.

De triumpho T. Quinctij Capitolini cos. de Antiatibus.

NOBILEM de Volscis, qui iam per triennium in armis erant, à T. Quinctio cos. hoc anno victoriam relatam, præsertim Antio oppido capto, Liuius pariter, ac Dionysius tradiderunt. Addit Dionysius redeunti Quinctio senatum obuiam processisse, atque ultro triumphum obtulisse. Eiusdem triumphi notæ quædam uix apparent in fragmentis Capitolinis. cuius tamen ne uerbum quidem fecit Liuius. in fragmentis autem priori Manliano triumpho hæ notæ suggeruntur. A. CCXX--. quæ aperte ad hunc triumphum pertinent.

DE COS. AN. CCXXCVI.

CONSVLES in hunc annum comparat Liuius, & Cassiodorus T. Aemilium II, Q. Fabium. Dionysius Ti. Aemilium II, Q. Fabium. Diodorus Ti. Aemilium Mamercum, Q. Fabium Vibulanum. Hic est autem Q. Fabius is, qui anno CCLXXVI ex CCCVI Fabijs ad Cremeram interfectis puer superfuit auctore Liuio, & Dionysio, M. Fabij uiri consularis filius. Mirari autem quis poterit, quemadmodum cum annos X ante auctore Liuio prope puber esset, hoc anno consulatum capere potuerit. Itaque assentior potius Dionysio, qui scribit hunc vnum ex Fabijs superfuisse ad res gerendas uirum idoneum, & manu promptum. Aequi à Q. Fabio (is enim eò cum exercitu venerat) pacem petiere, irritamq; eam ipsi subita incursione in agrum Latinum fecere. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCVII.

HIC annus consules habuit Q. Seruilium, Sp. Postumium, ut Liuius, & Cassiodorus tradunt. at, vt Dionysius, Sp. Postumium Albinum, Q. Seruilium Priscum II. ut Diodorus, Q. Seruilium, Sp. Postumium Albinum. In fragmento tamen Capitolino Sp. Postumius Albus Regillensis vocatur, non Albinus. Est autem filius A. Postumij dictatoris. Itaque Liuius filium dictatoris Postumij ædem Castoris, & Pollucis à patre votam bello Latino dedicasse duumuirum ad id creatum tradit. Q. Seruilius in Aequos missus in Latino agro statiua habuit. intra castra quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit. Liuius.

DE COS. AN. CCXXCVII.

CONSVLES deinceps subijcit Liuius T. Quinctium, Q. Fabium. Cassiodorus T. Quinctium II, Q. Fabium II. Diodorus T. Quinctium Capitolinum, Q. Fabium. Dionysius T. Quinctium Capitolinum III. Q. Fabium Vibulanum II. In Capitolino etiam fragmento est Q. FABIVS VIBVLAN--. Aequi à Q. Fabio acie fusi fines Romanos cum inuasissent à T. Quinctio recepta præda cæsi sunt. Liuius.

De Lustro IX.

LVSTRVM his consulibus factum ita prodit Liuius. Census actus, & conditum à Quinctio lustrum. censa ciuium capita CXXIIII millia dicuntur præter orbos, orbasq;. Dionysius hoc prætermisit.

prætermisit. Nonum autem hoc esse lustrum hinc intelligi potest, quòd & proximum superius VIII in Capitolinis tabulis, & proximum insequens X esse à Liuio notatur.

DE COS. AN. CCXXCIX.

A. POSTVMIVM Album, Sp. Furium Fusum cos. in huncannum inuenio apud Liuium, Cassiodorum, & Dionysium. apud Diodorum uero A. Postumium Regillensem, Sp. Furium Medullinum. Recte autem, atque ad harum familiarum rationem apte vtrunque. In Capitolino enim fragmento est A. Postumius A.F. P.N. Albus Regillensis. Est autem hic A. Postumius A. Postumij dictatoris filius. Sp. autem Furius, vt puto, auus est L. Furij L. F. Sp. N. Medullini, trib. mil. an. CCCXLVIII. Hic consul in acie contra Aequos fratrem amisit P. Furium, eum, ut opinor, qui cos. fuit anno CCLXXXI. Dionysius. apud quem est mendose σέργουιος pro σπόριος. Hoc primum anno T. Quinctius pro consule iussus est subsidio castris cum exercitu sociali mitti, Postumius consul Romæ manere ad conscribendos eos, qui arma ferre possent. Magnæ utrinque clades acceptæ. Liuius.

DE COS. AN. CCXC.

L. AEBVTIVM, P. Seruilium cos. in huncannum subsequutos scribit Liuius, & Cassiod. Dionysius L. Aebutium, P. Seruilium Priscum. Diodorus L. Aebutium Eluam, P. Seruilium Structum. P. Seruilium Sp.F. P. N. Priscum Capitolinus lapis. Hunc annum uocat Orosius CCLX mendose pro CCXC. ex quo apparet supputationem Capitolinam ab eo hoc loco probari. Liuius K. Sextilibus, ut tum anni principium agebatur, consules ait inisse. Eodem anno fœdissima pestilentia ciuitatem Romanam uexatam, ambos consules Aebutium, Seruiliumq; mortuos Liuius, Dionysius, Orosius auctores sunt. ego uero Aebutij mortem tantum notaui, quia Seruilij obitum Capitolini fragmenti interuallum non capiebat. Aequi, Volsciq; prædonum magis, quàm hostiũ more fines Romanos nullo occurrente exercitu populati sunt. Liuius.

DE COS. AN. CCXCI.

L. LVCRETIVM Tricipitinum, T. Veturium, siue Vetusium Geminũ edit consules in hunc annum Liuius, Cassiodorus, & Dionysius. at Diodorus L. Lucretium, T. Veturium Cicurinũ. liber Cuspin. Geminum, & Tricipitinum; lapis Capit. L. Lucretium Tricipitinum. Hunc T. Veturium filium T. Veturij esse arbitror, qui cos. fuit anno CCLIX. Hi consules ante diem III Idus Sextilis inierunt. Lex Terentia de quinqueuiris imperio consulari scribendis promulgata ciuitatem turbauit. Liuius.

De triumpho L. Lucretij cos. T. Veturio cos. ouante. de Volscis, & Aequis.

IAM valida ciuitate L. Lucretio Aequos, T. Veturio Volscos prouinciam euenisse Dionysius, & Liuius consentiunt illi quidem, sed in uictoria tamen utriusque describenda paulum discrepant. Liuius enim vtrunque eorum cum vtroque hoste congressum de Aequis, & Volscis meritum rettulisse honorem scribit, triumphum illum, hunc, ut ouans urbem iniret. Dionysius vero victorias separat, atque Lucretio, quia cum Aequis acerrime pugnarat, maiorem triumphum, Veturio, quia Volscos sine pugna fugarat, minorem à senatu decretum ait. Nos Dionysium sequuti sumus.

DE COS. AN. CCXCII.

P. VOLVMNIVM, Ser. Sulpicium cos. in hunc annum profitetur Liuius, & Cassiod. P. Volumnium, Ser. Sulpicium Camerinum Dionysius. P. Volumnium Amintinum, Ser. Sulpicium Diodorus. P. Volumnium Amintinum Gallum lapis Capitolinus. Eorundem consulum meminit Valerius libro primo cap. VI. Ser. Sulpicium Ser. Sulpicij consulis an. CCLIIII. filium esse opinor, patrem autem Q. Sulpicij Ser. F. Ser. N. Camerini Cornuti, tribuni militum anno CCCLI. Lex Terentia item agitata. Cæso Quinctius ferox iuuenis, quo duce pulsi sæpe foro tribuni, plebs fugata erat, damnatus in exilium abijt. Liuius.

DE

DE COS. AN. CCXCIII.

P. VALERIVM Poplicolam, C. Claudium Sabinum cos. nominant in hunc annum Liuius, & Dionysius. P. Valerium Poplicolam, C. Claudium Regillanum Diodorus. P. Valerium P. F. Volusi N. Poplicolam lapis Capitolinus. P. Valerius Poplicolæ filius est, idem, qui ante etiam consul fuit. Quod ipsum si animaduertisset Liuius, haud ita hunc consulem loquentem fecisset. Ausurum se in tribunis, quod princeps familiæ suæ ausus in regibus esset. Item. Memorem se maiorum suorum, memorem cognominis, quod populi colendi, velut hæreditaria cura sibi à maioribus tradita esset. Etenim eum de patre, vt de atauo loquentem inducit. C. Claudium Ap. F. patruum esse Ap. Claudij decemuiri Liuius, & Dionysius auctores sunt. nos vero qua de caussa & hunc M. F. appellemus, iam diximus. Ceterum P. Valerium cos. in pugna contra seruos, qui hoc anno duce Ap. Herdonio Sabino Capitolium occuparant, cecidisse, inq; eius locum L. Quinctium Cincinnatum suffectum Liuius, Dionysius, Orosius, & ij, qui consules Capitolinos digesserunt, prodiderunt. Liuius itē mense Decembri suffectum, Dionysius ex agro quem colebat, ad consulatum à viatore uocatum, alij id ei post in dictatura obtigisse scripserūt. Eodem prœlio Herdonius interfectus, Capitolium recuperatum est.

DE COS. AN. CCXCIIII.

Q. FABIVM III, L. Corneliū Maluginensem cos. Liuius suggerit hoc anno, & Cassiodorus. Dionysius Q. Fabium Vibulanum III, L. Cornelium. Diodorus Q. Fabium Vibulanum, L. Cornelium κουρητῖνον, mendose, ut puto. Q. Fabium Vibulanum III lapis Capitolinus. est etiam in fragmento Cornelij consulis Capitolino syllaba VS, quæ ad cognomen eius pertinet, quam ego sum interpretatus COSSVS. Quod fuit cognomen Corneliorum, ut etiam ante in Ser. Cornelio consule huius consulis, (utputo) patre apparuit ex Diodoro. Hunc eundem auum esse opinor P. Cornelij M. F. L. N. Cossi Rutili trib. mil. anno CCCXLV. Eorundem consulum meminit Dionysius in anno CCCX.

De Lustro X.

CENSVS anno superiore actus est. lustrum propter Capitolium captum, consulem occisum condi religiosum fuit. perfectum est autem hoc anno. id lustrum ab origine urbis decimum conditum. Fuerunt censa ciuium capita CXXXII millia CCCCIX. Hæc Liuius. Eutropius etiam hoc anno censum actum significat, cum post census mentionem L. Quinctium dictatorem dictum esse ait. Huius lustri meminit Dionysius in anno CCCX explicando, conditumq; ab his consulibus scribit. Quæ cum ita sint, satis apparet ex Liuij etiam sententia nouem ante, quæ nos posuimus, lustra esse condita. quanquam eorum ipse non meminit.

De triumphis consulum Q. Fabij Vibulani III de Aequis. L. Cornelij Maluginensis Cossi de Volscis.

HOC anno Tusculum populo Ro. fœderatum improuiso ab Aequis captum, Antium Volscorum à Romanis descisse, Aequos, Volscosq; coniunctis copijs fines Hernicorum, qui socij populi Ro. erant, inuasisse nuntiatum est. Itaque consulibus prouincias sortitis Fabio Aequi, Cornelio Volsci prouincia euenit. Fabius recuperato ab Aequis Tusculo eosdem illos una cum Volscis castra habentes ad Algidum fugat, & castris exuit. Cornelius ab altera parte Antium primum obsedit, post ui cepit. His de caussis triumphus utrique decretus est. Ita Dionysius. Liuius autem Fabium Volscos ad Antium, de quo suspicio erat, ne deficeret, fudisse, & Tusculum ab Aequis captum recepisse ait. De Cornelio uero ita loquitur. Eodem anno descisse Antiates apud plerosque auctores inuenio. L. Cornelium consulem bellum id gessisse, oppidumq; cepisse, certum affirmare, quia nulla apud ueteres scriptores eius rei mentio est, non ausim. Hæc illi. Ego vero Dionysium, quem hoc loco sequuti sunt etiam Capitolini triumphorum scriptores, sequutus sum. Liuius enim ad extremum etiam consules triumphantes cum uictore exercitu redijsse scribit.

DE COS. AN. CCXCV.

L. Minucium, C. Nautium suggerit cos. Liuius, & Cassiodorus. L. Minucium, C. Nautium iterum Dionysius. L. Minucium καρουτιανόν, C. Nautium Rutilum Diodorus. C. Nautium Ru-

tilum II lapis Capitolinus. L. Minucij cos. meminit etiam in Cincinnato is, qui ſcribit de viris illuſtrib. Apud Diodorum neſciò quid cognominis ſit καρουτιανὸς. ego Augurinum familiare Minucijs cognomen attribui. puto enim eſſe uitioſe apud Diodorū καρουτιανὸς, pro ὁ ἀγουρινὸς. Tradunt etiam Dionyſius, & Liuius, L. Quinctium hoc anno dictatorem, cum L. Minucium conſulem obſidionis periculo exemiſſet, eundem, ut ſe magiſtratu abdicaret, coegiſſe. quod idem Valerius lib. II. cap. II. ſcribit ſic. Age quanto ſpiritu putamus vſum L. Quinctium Cincinnatum dictatorem eo tempore, quo deuictis Aequicolis, & ſub iugum miſsis L. Minucium conſulatum deponere coegit, quòd caſtra eius hoſtes ijdem obſederant &c. Hoc idem quia in Capitolinis conſulibus notatum fuiſſe ex inani interuallo quodam ſuſpicatus ſum, ne mihi quidem omittendum duxi. Nautius conſul cum Sabinis egregie ad Eretum pugnauit. Liuius.

De L. Quinctio Cincinnato dictatore, & triumpho eius de Aequis.

AEQVI hoc anno fracto fœdere, quod priore anno cum populo Rom. icerant duce Clœlio Graccho mouerunt. aduerſus eos L. Minucius conſul miſſus cum in Algido monte concluſus eſſet, intellectum eſt rem, & tempus dictatore egere. quare dictator à C. Nautio cos. dictus L. Quinctius Cincinnatus. is magiſtrum equitum ſibi L. Tarquitium cooptauit. hæc Liuius, Dionyſius, & lapis Capitolinus. Hoc anno ex agro extractum eſſe L. Quinctium ad dictaturā ſcribunt ijdem, præterea Oroſius, Eutropius, Valerius lib. IIII. cap. IIII. Plin. lib. XVIII. cap. III. Cicero de finib. II. Is, qui ſcribit de viris illuſtrib. Hoc idem ei ante etiam in conſulatu obtigiſſe notat Dionyſius, præterea nemo. Cicero in Catone hoc quoque honore affectum in ſecunda dictatura ſignificat, tum cum magiſter eq. eius Ahala Sp. Mælium interfecit. in quo, vt puto, memoriæ vitio labitur. Dictatorem autem L. Quinctium circumſeptum in Algido monte L. Minucium conſulem ab Aequis liberaſſe, Clœlium Gracchum ducem Aequorum in deditionem accepiſſe, Aequos ipſos ſubactos ſub iugum miſiſſe, deq; illis triumphaſſe. cumq; in menſes ſex dictaturam cepiſſet, poſt XVI dies his rebus geſtis dictatura abdicaſſe, Liuius, Dionyſius, lapis Capitolinus, & is, qui de uiris illuſtribus ſcribit, ſunt auctores.

DE COS. AN. CCXCVI.

CONSVLES in hunc annum nominant Liuius, & Caſsiodorus Q. Minucium, M. Horatium Puluillum. Diodorus L. Poſtumium, M. Horatium. Dionyſius C. Horatium, Q. Minucium. lapides Capitolini C. Horatium Puluillum. collega eius intercidit. puto autem legendum apud Liuium, C. Horatium. nam anno CCCI C. Horatium Puluillum augurem mortuum ſcribit. Tribuni pl. hoc anno primum X creati. Minucius in Sabinis non inuenit hoſtem. Horatius cum Aequis in Algido bene pugnauit. Liuius.

DE COS. AN. CCXCVII.

IN hunc annum conſules inuenio M. Valerium cum Sp. Virginio apud Liuium, Caſsiodorum, & Dionyſium. at apud Diodorum lib. XII M. Valerium Lactucam, Sp. Virginium Tricoſtum. apud librum Cuſpinianum, Maximum, & Cœlimontanum. Lapidem uero Capit. M. Valerium Maximum. Lactucinum cognomen eſſe Valeriorum docet Plinius. Horum etiam conſulum meminit Cenſorinus de ludis ſæcularibus. Idem M. Valerius biennio ante dicitur à Liuio M'. F. Voluſi N. quod etiam ſcriptum eſt in hoc Capitolino conſulatu. His conſulibus domi foriſq; ocium fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCXCVIII.

DEINCEPS conſulatum ineunt C. Veturius, T. Romilius. Liuius, Caſsiodorus, Dionyſius. C. Veturium Cicurinum, T. Romilium Vaticanum edit Diodorus. Vaticanum cognomen item eſt in tabulis Capitol. eiuſdem Romilij meminit etiam Plinius lib. VII. cap. XXVIII. De Veturio dicam in decemuiratu eius anno CCCII. In Algido cum Aequis à conſulibus proſpere pugnatum eſt. Liuius.

DE COS. AN. CCXCIX.

CONSVLEM in hunc annum nominant Sp. Tarpeium Liuius, Caſsiodorus, Dionyſius, Diodorus, Pædianus in Cornel. De collega eius non ſatis conſtat. Liuius eum vocat A. Aeternium,

nium, itemq; Plin. lib. VII cap. XXVII. Dionysius αὖλον τερμένιον, Gellius lib. II. cap. XI A. Thermum, Diodorus αὖλον ἀτέριον φοντίνιον, Cassiodorus A. Aterium. Ego Cassiodorum sesequutus sum. est enim Ateria gens notior, quàm cæteræ, quas alij produnt. Ei cognomen alij Fontinalem adiiciunt. De Tarpeij cognomine nihil certi est. in Capitolino enim fragmento est Sp. Tarpeius M.F. M.N. MONTANCA--. Hoc anno abiecta lege Terentia, quæ per multos annos iactata erat legati tres in Græciam ad eorũ leges cognoscendas missi. ab externis bellis quietus annus fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCC.

LIVIVS, itemq; Cassiodorus consules memorant in hunc annum Sex. Quinctilium, & P. Curiatium, Dionysius Sex. Quinctilium, & P. Horatium, Diodorus Sex. Quinctilium Tergeminum. Sex. Quinctilium Sex.F. P.N. lapis Capitolinus. Est autem Tergeminus tam Horatiorum, quàm Curatiorum cognomen. Horatium tamen probaui magis. Hoc anno pestilentia laboratum est. inter ceteros mortuus est consul Sex. Quinctilius, &, qui in eius locum suffectus fuerat, Sp. Furius. Ita Dionysius. De morte Quinctilij meminit etiam Liuius. sed de Sp. Furio aut suffecto, aut mortuo, ne verbum quidem. Cuius annales sequutos esse eos opinor, qui Capitolinas tabulas exararunt. Ab hoste ocium fuit.

DE COS. AN. CCCI.

C. MENENIVM, P. Sestium cos. in hunc annum suggerunt Liuius, Cassiodorus, Dionysius. Diodorus T. Menenium, P. Sestium Capitolinum. Festus lib. XIIII P. Sestium Capitolinum, T. Menenium Lanatum. P. Sestium Q. F. Vibi N. Capitolinum lapis Capitolinus. Hunc T. Menenij filium esse reor consulis anno CCLXXVI, fratrem L. Menenij, qui consul erit anno CCCXIII.

DE COS. ANN. CCCII.
abd. ut decemuiri consulares fierent.

CONSVLES in hunc annum designatos fuisse Ap. Claudium, & T. Genucium, uerum decemuirum creandorum caussa abdicasse Liuius cum Dionysio & Capitolini scriptores, quantum ex tabularum fragmento intelligi potest, prodiderunt. Decemuiratum autem in remp. intulit lex Terentia, quam C. Terentius Arsa tribunus pl. de quinqueuiris creandis, qui leges consulari imperio scriberent, promulgauit. Querebatur enim plebs, nimium esse consulis imperium, idq; imminui, & moderatius fieri postulabat. Quæ lex cum sex annos à tribunis frustra iactata tandem pro concessa sibi duplicandorum tribunorum potestate penitus refrixisset, tamen Romilio, Veturioq; consulibus in plebem militiam detrectantem impotentius se gerentibus acrius etiam, quàm ante relata est. Igitur incertis quid agerent patribus, placuit ea sententia, cuius princeps T. Romilius fuisse dicitur, ut legum latores crearentur, qui iura patribus, plebiq; scriberent, quæque ab ijs essent decreta, ea plebem, & patres tenerent. Plebe autem assentiente mittuntur legati tres in Græciam, qui Atheniensium, & aliarum Græciæ ciuitatum instituta, mores, & iura noscant, eaq; Romam deferant, Sp. Postumius Albus, A. Manlius, Ser. Sulpicius Camerinus. Missi autem Tarpeio, Aterioq; cos. tertio anno, quo Menenius, & Sestius consulatum gerebant cum legibus reuertuntur. Cum autem instarent tribuni, ut tandem legum scribendarum initium fieret, iamq; in hunc annum designati consules essent Ap. Claudius, & T. Genucius, tum in Ap. Claudij sententiam senatus consultum factum est, vt reliquis abrogatis magistratibus decemuiri crearentur cum imperio consulari, ac regio sine prouocatione, qui ex patrijs moribus, & peregrinis legibus optimas seligentes, & reip. maxime utiles iura populi Rom. constituerent, quæque ij scripsissent, si senatus, populusq; Ro. probasset, ea in perpetuum populum ipsum Romanum tenerent. Quo senatus consulto à plebe comprobato consules abdicarunt. in eorum locum decemuiri consulares facti sunt. Quorum nomina hæc sunt. Ap. Claudius, T. Genucius, qui consulatu abierant, Sp. Postumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, qui consulares legati Athenas iuerant, T. Romilius, C. Iulius, P. Sestius, P. Horatius omnes consulares. præterea Sp. Veturius. Liuio, Dionysio, & Diodoro auctoribus. quanquam Dionysius Postumium Publium non Spurium, vt Liuius, & Diodorus, vocat. et Veturium Liuius Lucium, Dionysius Titum, Diodorus, & Capitolini lapides Spurium nominant. Qui si fuit consularis, certe collega T. Romilij fuit, quem omnes C. Veturium nominant, & Cicurino cognomine, non Crasso, vt est in fragmentis Capitolinis afficiunt. Pro Horatio Liuius Curatium, vt in con-

sulatu quoque, edit. Ap. Claudium Suetonius in Tiberio, & Diodorus Regillanum appellant, Capitolinæ tabulæ Crassinum. Hos decemuiros anno ab vrbe condita CCCI inisse scribit Liuius, & eum sequutus Cassiodorus. Capitolini auctores anno CCCII, & cum ijs etiam Solinus. Hi decimo die ius populo singuli reddebant. eo die penes præfectū iuris fasces duodecim erant. collegis nouem singuli accensi apparebant. Liuius.

DE DECEMVIRIS AN. CCCIII.

PROPOSITIS decem legum tabulis à decemuiris, uulgatur deinde rumor, duas deesse tabulas, quibus adiectis absolui posse velut corpus omnis Ro. iuris. Ea expectatio, cum dies comitiorum instaret, desiderium decemuiros iterum creandi fecit. Plebs etiam, præterquam quod consulum nomen haud secus, quàm regum perosa erat, ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus inuicem appellatione decemuiris, quærebat. creati igitur in hunc annum magno patrum, plebisq; studio iterum decemuiri sunt, Ap. Claudius II, M. Cornelius Maluginensis, M. Sergius, L. Minucius, Q. Fabius Vibulanus, T. Antonius Merenda, M'. Rabuleius, Q. Pœtelius, K. Duilius, Sp. Oppius Cornicen. Hi tres extremi è plebe. auctores Dionysius, Liuius, Diodorus. M. Cornelium fratrem L. Cornelij Maluginensis consulis an. CCXCIIII tradit Dionysius, & Liuius. Q. Fabius is est, qui ter consul fuerat. Dionysius. Nomina horum aliquot apud Diodorum desiderantur. ac Sp. Veturius inter hos falso, ut puto, numeratur.

De secunda secessione plebis, & decemuiris an. CCCIIII *abdicatis, & consulibus suffectis.*

CVM maior pars anni superioris processisset, & duabus tabulis ad decem adiectis, nihil superesset, si hæ quoque tabulæ centuriatis comitijs perlatæ essent, cur decemuiris reip. opus esset, expectaretq; populus quàm mox consulibus creandis comitia indicerentur, tum decemuiros nulla comitiorū mentione facta iuuenum cateruis stipatos superbius, atque impotentius se in vnumquenque gessisse, & idibus Maijs aduenientibus, qui dies tum solennis ineundo consulatui erat, nullis magistratibus subrogatis eosdem, qui priore anno fuerant, decemuiratum cum magna totius populi indignatione continuasse Liuius, & Dionysius produnt. Abdicasse autem eosdem haud ita multo post hanc ob caussam inuenio. Ap. Claudius cum alij collegæ in Aequos, alij in Sabinos exercitum duxissent, urbis præsidio relictus Virginiam plebeiam uirginem, quam amabat, pretio pellicere adortus, cum frustra se laborare animaduertisset, in seruitutem per clientem suum M. Claudium asserere eam conatus, patrem eius eò compulit, ut ipsam filiam manu sua sibi potius occidendam putarit, quam Ap. Claudij libidini dederetur. Ea res, vt erat atrox, in utraque castra perlata seditionem maximam plebis excitauit. Quæ relictis castris cum primum in Auentinum, post in montem Sacrum secessisset, paulo post placata se redituram esse professa est, si tribuni plebis sibi restituerentur, & decemuiris abdicatis consularis potestas reuocaretur. Quibus conditionibus à senatu acceptis ipsa in urbem redijt. Tribuni pl. decem iterum creati, & decemuiri abdicati sunt. Eadem secessio à Varrone Crustumerina dicitur, credo, quòd plebs tum è castris secesserit, quæ inter Fidenas, Crustumeriamq; loco edito communita erant. sexagesimo hoc post reges exactos anno factum esse testis est Cicero de finib. inquiens. L. Virginius sexagesimo anno post libertatem receptam Virginiam filiam sua manu occidit potius, quàm ea Ap. Claudij libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur. Conuenit autem Ciceroniana summa cum Capitolina. Comitijs porro (vt ait Liuius) consularibus habitis per interregem consules creantur L. Valerius Potitus, M. Horatius Barbatus, ijdemq; magistratum statim occeperunt. Idem Liuius decemuiros in tertium annum continuasse, post tertium annum consules inijsse significat. Quod nos in his tabulis ne scriberemus, & aliorum, & maxime Capitolinorum scriptorum mouit auctoritas. Rufus enim tantum per biennium decemuiros reip. præfuisse. Tacitus decemuiralem potestatem non vltra biennium ualuisse tradit. cum autem in Capitolinis horum consulum triumphis numerus ascriptus sit anni ab vrbe condita CCCIIII, satis patet tertium decemuirum annum cum hoc ipso, quo consules Valerius, & Horatius inierunt, coniungendum esse, ut sit quartus post Quinctilium, & Horatium consules annus, qui ex Capitolinis tabulis in annum trecentesimum inciderunt. Eorundem consulum meminit post abdicatos etiam decemuiros Cassiodorus. Quorum L. Valerius, P. Valerij filius est eius, qui cos. Ap. Herdonium interfecit, P. Valerij, qui reges eiecit, nepos. M. autem Horatius M. Horatij, qui cum Poplicola item consul fuit, nepos. De L. Valerio sic Cicero in Bruto. Ne L. Valerium quidem Po-

titum arbitror non aliquid potuiſſe dicendo, qui poſt decemuiralem inuidiam plebem in patres incitatam legibus, & concionibus ſuis mitigauerit. Diodorus hos cos. nominat M. Horatium, L. Valerium τουρπῖνον. mendoſe, ut puto, pro ποτῖτον. P. Valerium Poplicolam Potitum, M. Horatium Barbatum triumphus eorum Capitolinus.

De triumphis L. Valerij Potiti, M. Horatij Barbati cos. de Aequis, & Sabinis.

L. VALERIVS in Aequos, & Volſcos, M. Horatius in Sabinos profecti optime rem geſſerunt. Iidemq; cum à ſenatu triumphum non impetrarent, ad populum conuerſi primi iuſſu populi, inuito ſenatu triumpharunt. Liuius, Dionyſius. Ex eorum etiam verbis apparet Valerium de Aequeis, & Volſceis triumphaſſe, cum in Capitolino tamen triumpho Aequorum tantum nomen inciſum ſit.

DE COS. AN. CCCV.

CONSVLES ſuggerit Liuius Sp. Herminium, T. Virginium Cœlimontanum. L. Herminium, T. Virginium Caſsiodorus. λάρον ἑρμήνιον, τίτον οὐεργίνιον Dionyſius. λαρῖνον ἑρμήνιον, τίτον οὐεργίνιον ςρούκτον Diodorus. In ſcholijs Liuianis oſtendi Lartem Herminium eſſe legendum. Vereor etiam ne ςρούκτος apud Diodorum mendoſe ſit, pro τρικοςός. Nam Structus Seruiliorum eſt, non Virginiorum. Ocium domi, ac foris fuit.

DE COS. AN. CCCVI.

M. GEGANIVM Macerinum, C. Iulium cos. ſubijcit Liuius. M. Geganium, L. Iulium Diodorus. Dionyſij multæ hic paginæ deſiderantur. M. Geganius M. F. dicitur in ſecundo ipſius conſulatu Capitolino. Hi conſules plebem decreto ad bellum Volſcorum, & Aequorum delectu ſuſtinendo, rem ab ſeditionibus continuere. Liuius.

DE COS. AN. CCCVII.

T. QVINCTIVM Capitolinum IIII, Agrippam Furium conſules in hunc annum comparant Liuius, & Dionyſius. T. Quinctium, Agrippam Furium Diodorus, & Caſsiodorus. Aequis, Volſcisq;, qui ad mœnia ipſa Romæ populabundi uenerant, fuſis conſules triumphum nec poſtularunt, neque eis ab ſenatu delatus eſt. Ager Aricinorum, & Ardeatium controuerſus teſtimonio P. Scaptij populo R. adiudicatus eſt. Liuius.

DE COS. AN. CCCVIII.

CONSVLATVM deinde ceperunt M. Genucius, C. Curtius. auctor Liuius, & Dionyſius. M. Genucium, Agrippam Curtium edit Diodorus. quanquam mendoſe eſt apud Dionyſium Minucius pro Genucio, & apud Liuium Curiatius pro Curtio. Quod ex M. Varrone intelligi poteſt, qui de lingua latina ita ait. Cornelius, & Luceius ſcribunt locum paluſtrem, qui tum in foro fuit, antequam cloacæ ſint factæ, eſſe fulguratum, & ex ſenatuſconſulto ſeptum eſſe. idque factum eſſe à Curtio cõſule, cui M. Genucius fuit collega, atque inde Curtium lacum appellatum. His conſulibus lex à Canuleio tribuno pl. de communicandis plebi patriciorum connubijs, quæ decemuiri ante diremerunt, lata eſt. Ardeates ob iniuriam agri abiudicati defecere, & Veientes extrema agri Romani populati ſunt. Liuius.

De primis tribunis milit. conſ. pot. An. CCCIX.

CVM C. Canuleius trib. pl. priore anno legem alteram promulgaſſet, vt conſul alter ex plebe crearetur, in quo patriciorum dignitas minuebatur, patres veriti, ne ſe inuitis lex perferretur, in eam ſententiam ierunt, cuius auctor fuiſſet C. Claudius dicitur, ut pro conſulibus crearentur tres tribuni militum ex patricijs, totidemq; ex plebe, iiq; conſulari poteſtate ornati remp. regerent. Eorum autem annuo finito imperio rurſus ſenatus, & plebs conſuleretur, conſules ne, an tribunos mallent. Qui vero placuiſſent, fierent. His rebus decretis in magno plebeiorum, & patriciorum petentium ſtudio tres ex patricijs tantum creati ſunt. plebs eo contenta fuit, quod ſui ratio in comitijs habita fuiſſet. Hæc Liuius, & Dionyſius. Adijcit Liuius fuiſſe, qui propter ad-

iunctum Aequorum, Volscorumq; bello, & Ardeatium defectioni Veiens bellum, quia consules obire tot simul bella nequirent, tribunos militum tres creatos dicerent sine mentione promulgatæ legis de consulibus ex plebe creandis, & imperio, & insignibus consularibus esse vsos. nomina tribunorum sunt hæc. A. Sempronius Atratinus, L. Atilius Longus, T. Clœlius Siculus. vt ait Liuius, Dionysius, Diodorus, Longus certe Atiliorum cognomen fuit, ut alibi patet. A. Sempronius frater est L. Sempronij, qui consul suffectus est hoc anno. auctor Dionysius. Primos tribunos militum inisse anno ab urbe condita trecentesimo decimo scribit Liuius, at Suidas in voce χιλίαρχοι trecentesimo quinto, Capitolini lapides trecentesimo nono.

De tribunis militum abdicatis, & consulibus suffectis.

TRIBVNORVM militarium non pro firmato stetit ius, quia tertio mense, quàm inierunt, augurum decreto, perinde ac vitio creati, honore abiere, quòd C. Curtius, qui comitijs eorum præfuerat, parum recte tabernaculum cepisset. Interim patricij cum sine curuli magistratu resp. esset, coiere, & interregem creauere. Contentio consules ne, an tribuni militum crearentur in interregno rem dies complures tenuit. Interrex, ac senatus consulum comitia, tribuni plebis, & plebs tribunorum, ut haberentur, tendunt. vicere patres. T. Quinctius Barbatus interrex consules creat L. Papirium Mugillanum, L. Sempronium Atratinum. hæc Liuius & Dionysius. Addit præterea Liuius hos consules neque in annalibus priscis, neque in libris magistratuum inueniri. Licinium autem Macrum & in fœdere Ardeatino, & in libris linteis esse, scripsisse. Horum consulum meminit Cicero in epistola ad Papirium Pætum. Papirij, inquit, fuerunt patricij minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui consul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea censor cum eodem fuisset annis post Romam conditam CCCXII. sed tum Papisij dicebantur. Quo in loco legendum puto. Qui censor cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea consul cum eodem fuisset. ex ipsa historia. L. Sempronium filium esse A. Sempronij L. F. A. N. Atratini consulis anno CCCXXXVII puto. His consulibus fœdus cum Ardeatibus renouatum. Liuius.

DE COS. AN. CCCX.

CONSVLES edit in hunc annum Cassiodorus T. Quinctium, M. Geganium. Diodorus T. Quinctium, M. Geganium Macerinum. Liuius & Dionysius M. Geganium Macerinum iterum, T. Quinctium Capitolinum quinctum. Eosdem mense Decembri inisse tradit Dionysius.

De censoribus primis, & Lustro XI.

IDEM annus censuræ initium intulit. ortum autem eius rei initium est, quòd in populo per multos annos incenso neque differri census poterat, neque consulibus, cum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negocium agere. Mentio illata ab senatu est, rem operosam, & minime consularem suo proprio magistratu egere, cui scribarum ministerium, custodiaq;, & tabularum cura, cui arbitrium formulæ censendi subijceretur. Et patres quanquam rem paruam, tamen quo plures patricij magistratus in rep. essent, læti accepere, id quod euenit, futurum rati, ut mox ope eorum, qui præessent, ipsi honori ius maiestatemq; adijcerent. & tribuni, id quod tunc erat, magis necessariam, quàm speciosi ministerij procurationem intuentes haud sane tetendere. Hæc ad uerbum Liuius. Dionysius hac de re consules ait ad senatum rettulisse, censumque in urbe necessarium esse, præsertim in qua intra XVII annos post Q. Fabium, L. Cornelium cos. census nullus actus esset, docuisse. Reliqua uero, quæ hunc locum continebant temporum iniuria apud eum desiderantur, una cum reliquis pulcherrimæ, & certissimæ illius historiæ partibus, cuius præsidio memoria rerum Romanarum lapsa subleuari facile potuit. Censores porro à censu agendo dictos scribit Liuius. Varro de lingua Latina censorem ait dictum esse, ad cuius censionem, idest arbitrium populus censeretur. Festus censores nuncupatos scribit, quòd rem suam quisque tanti æstimare solitus esset, quantum illi censuissent. De censorum iure tradit Plutarchus in Catone maiore, Varro de lingua Latina. Cum autem, ut ait Liuius, à primoribus ciuitatis spretus honos esset, Papirium, Semproniumq;, quorum de consulatu dubitabatur, vt eo magistratu parum solidum magistratum explerent, censui agendo populus præfecit. Cicero ad Pætum, L. Papirium Mugillanum scribit cum L. Sempronio Atratino censorem ante fuisse, quàm consul fuisset, in quo vitium est (vt dixi) librarij. Illud non præteribo, cum duo censores essent,

eos

eos inter se sortiri solitos fuisse, uter lustrum conderet, ut Varro, & sæpissime alias Liuius notarunt. Qui autem lustrum fecit, is fere postponitur collegæ suo. Quod & ipse quoque sequutus Capitolinos auctores feci, quoad potui. Quanquam autem lustri nulla mentio fit, factum tamen esse sequentia lustra indicabunt.

De triumpho M. Geganij Macerini cos. II.

VOLSCI Ardeam populo Ro. fœderatam duce Aequo Clœlio cum obsidione premerent, à M. Geganio cos. circumuallati, atque in extremum periculum adducti in deditionem accipiuntur, & sub iugum missi cum singulis uestimentis ignominiæ, cladisq; pleni dimittuntur. Consul duce Clœlio ante currum ducto in urbem triumphans redit. Hæc Liuius. Vestigia parua huius triumphi extant etiam in Capitolinis triumphis, hæc.

M. GEGANIVS M. F. DE--- ANN. CCCX. NONIS SEPT.

DE COS. AN. CCCXI.

CONSVLES nominat hoc anno Casſiodorus M. Fabium, Postumum Aebutium. Diodorus M. Fabium, Postumum Aebutium οὔλεκον. Liuius M. Fabium Vibulanum, Postumum Aebutium Cornicinem. Valerius in Epitoma Postumi Aebutij Eluæ meminit. Liuius M. Aebutij Eluæ triumuiri coloniæ deducendæ hoc anno mentionem facit. Quid sit cognomen οὔλεκος, nisi ὁ ἔλβας legatur, incertum habeo. M. Fabius filius est Q. Fabij M.F. K.N. qui ter consul fuit, & cladi ad Cremeram superfuit. Ardea colonia præsidij caussa deducta. Liuius.

DE COS. AN. CCCXII.

IN hunc annum consules inuenio apud Liuium, & Casſiodorum C. Furium Pacilum, M. Papirium Crassum. apud Diodorum Q. Furium Fusum, Manium Papirium Crassum. Est autem Manius Papiriorũ prænomen, quod in aliis etiam celebratũ est. Foris res quietæ fuerunt. Liuius.

DE COS. AN. CCCXIII.

PROCVLVM Geganium Macerinum, L. Menenium Lanatum cos. collegas produnt hoc anno Liuius, & Casſiodorus. T. Menenium, Proculum Geganium Macerinum Diodorus. L. Menenium fratrem esse arbitror Agrippæ Menenij tribuni mil. anno CCCXXXVI. In summa annonæ caritate Sp. Mælius vir ex equestri ordine ingentes plebi frumenti largitiones fecit. Liuius.

DE COS. AN. CCCXIIII.

HIC annus consules habuit T. Quinctium Capitolinum VI, Agrippam Menenium Lanatum Liuio, & Casſiodoro auctoribus. Diodoro autem T. Quinctium, T. Menenium. Agrippa descriptus est ex tribunatu militari Capitolino ann. CCCXXXVI.

De L. Quinctio Cincinnato dictatore II. & Sp. Mælio interfecto.

SP. MAELIVS ex equestri ordine in summa annonæ caritate cum frumentum ex Etruria priuata coemptum pecunia aduehendum curasset, atque largitionibus frumenti factis plebem deliniſſet, elatus supra modum hominis priuati de regno agitare, domiq; consilia habere anno priore cœpisse dicitur. Hoc autem anno cum tela in domum Sp. Mælii conferri quotidie ad senatum delatum esset à L. Minucio Augurino annonæ præfecto, eumq; domi de regno non dubia consilia habere; senatus tantæ rei nouitate commotus ex T. Quinctii consulis sententia dictatorem dici iussit. L. Quinctius Cincinnatus post octogesimum annum dictator à T. Quinctio cos. dictus C. Seruilium Ahalam magistrum equitum sibi cooptauit. Seruilius iussu dictatoris Mælium in ius vocatum, quia dicto non parebat, obtruncauit. Dictator iuste factum pronunciauit, etiam si regni crimine insons fuisset. Ita Liuius. Qui uero de viris illustribus scripsit ita. L. Cincinnatus uiginti annos postquam dictator fuerat iterum dictator cum magistro eq. Seruilio Ahala Sp. Mælium interfecit. & Cicero in Catone sic. L. Quinctio Cincinnato in agro aranti nunciatum est eum dictatorem esse factum. cuius dictatoris iussu magister eq. C. Seruilius Ahala Sp. Mælium

Mælium regnum affectantem, & occupantem interemit. Diximus autem eum non eodem tempore ex agro ad dictaturam vocatum esse, & Mælium interfici iussisse. neque enim eum post octogesimum annum in agro fuisse colendi caussa uerisimile uidetur. De Seruilio magistro eq. scribit Valerius hoc modo lib. v. Ahala cum magister equitum Sp. Mælium regnum affectantem occidisset, custoditæ libertatis ciuium exilio suo pœnas pependit. & Liuius anno CCCXVI ait rogationem latam esse à Sp. Mælio tribuno pl. de publicandis Seruilij Ahalæ bonis ob necem ciuis indemnati, sed nihil egisse. Scribit tamen hac de re Cicero sic pro domo. Cæso ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & C. Seruilius Ahala cum essent optime de rep. meriti, tamen populi incitati uim, iracundiamq; subierunt. Hunc magistrum equitum ex anno urbis CCCXXXV Capitolino descripsi.

DE TR. MIL. AN. CCCXV.

Tribvni pl. peruicerunt, ut tribunorum militum potius, quàm consulum comitia haberentur, non dubij, quin sex lectis (tot enim iam creari licebat) ex plebeijs aliqui profitendo se fore Mælianæ cædis ultores, crearentur. plebs tamen nec plures, quàm tres tribunos consulari potestate creauit, & in ijs L. Quinctium Cincinnati filium. prælatus suffragijs Quinctio Mamercus Aemilius vir summæ dignitatis. L. Iulium tertium creant. Liuius. Tres tribunos militares in hunc annum edit etiam Diodorus Manium Aemilium Mamercum, C. Iulium, L. Quinctium. Mam. Aemilius (sic enim potius quàm M'. voco) pater est M'. Aemilij Mam. F. M. N. Mamercini tribuni mil. ann. CCCXLVIII. L. Iulius pater est L. Iulij L. F. Vopisci N. Iuli tribuni mil. anno CCCLII. His consulibus Fidenates coloni ad Lartem Tolumnium Veientium regem, & Veientes defecere, & legatos Romanos caussam noui consilij quærentes iussu regis interfecere. Liuius.

DE COS. AN. CCCXVI.

Ad curam summæ rerum quieta plebe, tribunisq; eius, nihil controuersiæ fuit, quin consules crearentur M. Geganius Macerinus tertium, & L. Sergius. Hæc Liuius. Casſiodorus etiam, qui nisi nomina consulum apponit M. Geganium III, & L. Sergium cos. edit. Diodorus item M. Geganium, L. Sergium. Hunc Sergium Fidenatem à bello Fidenati gesto uocatum tradit Liuius. hic enim primus hoc anno cis Anienem cum rege Veientium secundo prœlio conflixit, nec incruentam uictoriam rettulit. Idem ornatus est ex tertio tribunatu Capitolino an. CCCXXXV.

De Mam. Aemilio Mamercino dictatore, & triumpho eius de Faliscis, Veientibus, & Fidenatibus.

Cvm maior ex ciuibus bello Fidenati amissis L. Sergio consule dolor, quàm lætitia fusis hostibus esset, senatus, vt in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Aemilium iussit. is magistrum eq. ex collegio prioris anni, quo simul tribuni mil. consulari potestate fuerant, L. Quinctium Cincinnatum dignum parente iuuenem dixit. Ita Liuius. Vtriusque meminit etiam Orosius, & Eutropius. Qui autem scripsit de uiris illustrib. Quinctium Cincinnatum dictatorem, A. Cornelium Cossum mag. eq. prodit. Cossum autem hoc anno tribunum militum fuisse plerisque auctoribus placuisse tradit Liuius. Cum Veientibus porro, & Fidenatibus, & Faliscis, qui horum auxilio uenerant hoc anno acerrime à Mam. Aemilio dictatore pugnatum est. qui omnibus locis re bene gesta senatus consulto iussuq; populi triumphans in urbem redijt. Liuius. Plerique A. Cornelium Cossum tribunum militum in hoc bello Lartem Tolumnium Veientiũ regem interemisse scripserunt, & secunda opima spolia Ioui Feretrio rettulisse. Nos hanc victoriam in consulatum eius reiecimus, quem nono abhinc anno gesturus est. Id quo consilio fecerimus, eo loco latius exponemus. Eutropius Fidenas captas, & excisas scribit à Mam. Aemilio dictatore, & L. Quinctio Cincinnato magistro eq. Liuius autem Mam. Aemilio dictatore III, & A. Cornelio Cosso magistro eq. id factum ait. Huius triumphi notæ sunt in Capitolinorum triumphorum fragmentis hæ. -VS.-- AN. CCCXVI. IDIB. SEPT.

DE COS. AN. CCCXVII.

Livivs, & Casſiodorus consules in hunc annum memorant M. Cornelium Maluginensem, & L. Papirium Crassum. Diodorus L. Papirium, A. Cornelium Macerinum. vitiose sine

ne dubio. M.Cornelium arbitror esse filium M. Cornelij ante decemuiri consularis. Exercitus in agrum Veientem, & Faliscum ducti. hostis nusquam inuentus. Liuius.

DE COS. AN. CCCXVIII.

CONSVLES in hunc annum inuenio apud Liuium, & Casiodorum C. Iulium iterum, & L. Virginium. apud Diodorum C. Iulium, Proculum Virginium Tricostum. Iulius an cccvi consul fuit.

De Q. Seruilio Prisco dictatore.

CVM Fidenates Veientium exercitu accito Anienem transissent, atque haud procul porta Collina castra haberent, Iulius consul in aggere murisq; explicat copias. Virginius S. C. dictatorem dicit Q. Seruilium, cui Prisco alij, alij Structo fuisse cognomen tradunt. is sibi magistrum eq. Postumum Aebutium Eluam cooptat. Hæc Liuius. Seruilius in secunda dictatura Capitolina scribitur Q. Seruilius P.F. Sp.N. Priscus Fidenas. Puto autem Fidenatem appellatũ in hoc magistratu, quo Fidenas cepit, ut ait Liuius. Cuius tamen uictoriæ triumphum miror à Liuio esse præteritum, aut caussam cur non eum egerit, esse neglectam.

De censoribus, & Lustro XII.

HIS consulibus C. Furium Pacilum, & M. Geganium Macerinum censores uillam publicam in campo Martio probasse, ibiq; primum populi censum actum esse tradit Liuius. Eundem M. Geganium, & C. Furium violentos censores appellat in anno CCCCXLIII. Lustrum ab his conditum probant sequentia lustra. neque enim eorum hoc præterito constaret numerus.

DE COS. AN. CCCXIX.

EOSDEM consules insequenti anno refectos Iulium tertium, Virginium iterum apud Macrum Licinium inuenio. Valerius Antias, & Q. Tubero M. Manlium, & Q. Sulpicium consules in eum annum edunt. Ceterum in tam discrepanti editione & Tubero, & Macer libros linteos auctores profitentur. neuter tribunos militum eo anno fuisse traditum à superioribus antiquis disimulat. Licinio libros haud dubie sequi linteos placet. & Tubero incertus ueri est. Sed inter cetera uetustate incomperta hoc quoque in incerto positum. Hæc Liuius. Diodorus tamen pro consulibus tres tribunos militares edit M. Manlium, Q. Sulpicium Prætextatum, Ser. Cornelium Cossum. Nos autem quia C. Iulium III, L. Virginium II consules etiam à Casiodoro poni animaduertimus, propterea eos consules apposuimus.

De Mam. Aemilio Mamercino dictatore II.

CVM Falisci, ac Veientes captis à Seruilio dictatore Fidenis exterriti legatis circa XII populos misis impetrassent, vt ad Voltumnæ fanum indiceretur omni Etruriæ concilium, velut magno inde tumultu imminente senatus Mam. Aemilium dictatorem iterum dici iusit. ab eo A. Postumius Tubertus magister eq. est dictus. Non mouentibus autem Etruscis, dictator ne nequicquam creatus esset, legem pertulit, qua censuram, quæ quinquennalis ante erat, annuam, & semestrem fecit, ac se dictatura abdicauit. Censores ægre pasi, Mamercum, quòd magistratum populi Ro. imminuisset, tribu mouerunt, octuplicatoq; censu ærarium fecerunt. Ita Liuius. Idem A. Postumius Tubertus post dictator erit.

DE TR. MIL. AN. CCCXX.

TRIBVNI pl. asiduis concionibus prohibendo consularia comitia, cum res prope ad interregnum perducta esset, euicere tandem, ut tribuni mil. consulari potestate crearentur. Victoriæ præmium, quod petebatur, ut plebeius crearetur, nullum fuit. omnes patricij creati sunt, M. Fabius Vibulanus, M. Foslius, L. Sergius Fidenas. sic Liuius. Diodorus item edit M. Fabium, M. Φαλίνιον, L. Seruilium. sed mendose. M. Fabius idem est, qui consul fuit an. CCCXI. L. Sergius, qui fuit an. CCCXVI. Foslius Flaccinator alibi in Capit. lapidib. scribitur, non Folius, vt in vulgatis Liuianis libris, quem mendose Φαλίνιον uocat Diodorus.

DE

DE TR. MIL. AN. CCCXXI.

CONSVLARIVM comitiorum nulla mentio habita est. Tribuni mil. consulari potestat omnes creati sunt, L. Pinarius Mamercus, L. Furius Medullinus, Sp. Postumius Albus. Ita Liuius. Diodorus nominat L. Furium, Sp. ------, --. Pinarium Mamercum. Tumultus al Aequis, & Volscis nuntiatus.

DE COS. AN. CCCXXII.

S. C. factum est, vt comitia consularia haberentur. Tumultus caussa fuit, quem ab Aequis & Volscis Hernici nunciabant. T. Quinctius L. F. Cincinnatus (eidem & Penno cognomen additur) & C. Iulius Mento consules facti. sic Liuius. Eosdem consules ponit etiam Casiodorus T. autem Quinctius alter filius est Cincinnati senis, quos excepto Cæsone, quem populus ant damnauit, tres habuit, vt ait Liuius. Diodorus item cos. edit T. Quinctium, C. Iulium. Huiu consulatus meminit etiam Liuius in anno CCCXXX.

De A. Postumio Tuberto dictatore, & triumpho eius de Aequis, & Volscis.

SENATVI dictatorem dici placuit, quia populi sæpe uicti maiore, quàm alias conatu rebellabant, & aliquantum Romæ iuuentutis morbo absumptum erat. Sunt qui male pugnatum ab his consulibus in Algido putent, eamq; caussam dictatoris creandi fuisse. Dictus est dictator A. Postumius Tubertus. is sibi magistrum eq. L. Iulium cooptauit. Ita Liuius. Diodorus etiam A. Postumij dictatoris, L. Iulij magistri eq. meminit. Hic est A. Postumius, qui paulo ante magister equitum fuit Mam. Aemilio dictatori. Quem dictatorem hoc anno sæuisse in filium, quòd iniussu suo præsidio progressus hostes fuderat, pleriquc tradunt. ut Valerius libro II, cap. II. Diodorus lib. XII Gellius libro XVI, his verbis. Circa annum fere post Romam conditam CCCXXIII A. Postumius Torquatus dictator Romæ fuit, qui filium suum, quòd contra suum dictum in hostem pugnauerat, securi necauit. hostes tum populi Ro. fuerant Fidenates. Hoc loco apud Gellium mendose est Torquatus pro Tuberto, aut certe deceptus est historiæ similitudine Gellius. siquidem T. Manlius Torquatus post idem etiam fecisse consul traditur. Hoc idem à multis proditum se probare negat Liuius, quòd Imperia Manliana, non Postumiana dicta sint. Plutarchus huius dictatoris meminit etiam in Camillo. L. Iulius tribunus mil. fuit anno CCCV. Gellius porrò cum Fidenatibus esse pugnatum ab A. Postumio dictatore ait, & labitur. Nam Fidenas ante captas alij à Mamerco dictatore, alij à Q. Seruilio tradiderunt. Liuius autem pugnatum esse scribit cum Aequis, & Volscis, itemq; Plutarchus in Camillo. Hostibus autem deditis dictator triumphans urbem inuectus, dictatura se, ut ait Liuius, abdicauit. Eiusdem triumphi meminit etiam Diodorus.

DE COS. AN. CCCXXIII.

AGITATVM in urbe ab tribunis pl. vt tribuni mil. consulari potestate crearentur, nec obtineri potuit. consules fiunt L. Papirius Crassus, L. Iulius. sic Liuius, & Casiodorus. at Diodorus C. Papirium, L. Iunium edit. mendose. L. Papirius Crassus consul fuit anno CCCXVII, L. Iulius & tribunus militum, & magister equitum. Aequi inducias annorum octo impetrauerunt. ocium undique Romanis fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCCXXIIII.

CONSVLES hoc anno apud Casiodorum L. Sergius, Hostus Lucretius. apud Diodorum Opiter Lucretius, L. Sergius Fidenas. apud Liuium L. Sergius Fidenas II. Hostus Lucretius Tricipitinus. Horum meminit Valerius in epitoma sic. Hostum prænomen habuit Lucretius Tricipitinus collega L. Sergij. Nihil dignum memoria actum. Liuius.

DE COS. AN. CCCXXV.

IN hunc annum consules edit cum Liuio Casiodorus A. Cornelium Cossum, T. Quinctium Pennum II. at Diodorus L. Quinctium, A. Sempronium. credo per mendum. Horum consulum

lum meminit etiam Liuius supra anno CCCXVI. cosq; nono post anno ait factos. A. Cornelius tribunus mil. fuit Mamercino dictatori anno CCCXVI. Pater (vt puto) fuit P. Cornelij A.F. M.N. Cossi tribuni mil. anno CCCXLV. Idem Pont. Max. anno CCCXXII. Liuius.

De triumpho A. Cornelij Cossi consulis de Veientibus, & spolijs opimis secundis.

A. CORNELIVM Cossum opima secunda spolia Larte Tolumnio Veientium rege interfecto rettulisse tradunt vno consensu omnes. at vero quo in magistratu id fecerit, aliqua controuersia est. Plerique ipsum tribunum militum, alij consulem, quidam etiam magistrum equitum ea rettulisse scripserunt. Liuius omnes ante se auctores sequutus tribunum militum Mamercino dictatori iterum fuisse prodit. Valerius lib. III. magistrum equitum. Magister autem equitum fuit Mamercino dictatori tertium anno CCCCXXXVII. Verba eius sunt hæc. A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia consecrauit, cum magister equitum ducem Fidenatium in acie congressus interemisset. Idem est scriptum in libro de uiris illustribus. Fidenates, inquit ille, vt sine spe veniæ fortius dimicarent, legatos ad se missos interfecerunt. ad quos Quinctius Cincinnatus dictator missus magistrum equitum habuit Cornelium Cossum, qui Lartem Tolumnium ducem sua manu interfecit. De eo spolia opima secundus ab Romulo consecrauit. Hæc ille. Quam autem & in bello, & in magistratibus nominandis labatur, nemo est, qui non uideat. Qui vero ab eo consule relata esse spolia dicunt, his potissimum rationibus adducuntur. primum quòd opima spolia ea rite habentur, quæ dux duci detraxerit, nec dux est, nisi cuius auspicio bellum geritur. Tribunus autem militum, & magister equitum alieno pugnant auspicio. Itaque quemadmodum nec Torquatus, nec Coruus, nec Aemilianus (vt ait Valerius de fortitudine) hostium ducibus interemptis, quia alienis auspicijs rem gesserant, tribuni militum cum essent, spolia Ioui Feretrio non posuerunt, sic ne Cossum quidem tribunum, aut magistrum equitum spolia consecrare potuisse. Dio etiam lib. LI. M. Crassum Bastarnarum regem Deldonem interfecisse ait, atque de eo spolia opima Ioui Feretrio fuisse relaturum, si ipse imperator dux fuisset. i. εἴπερ αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἐγεγόνει. siquidem ea res Augusti auspiciis gerebatur, non Crassi. Accedit, quod Plutarchus in Romulo Cornelium Cossum ait quadrigis urbem inuectum spolia rettulisse. Quadrigis autem uehi, nisi triumphans, poterat, triumphare uero, nisi qui suo auspicio rem gesserat. vt est apud Valerium de iure triumphandi. Postremo scribit Liuius se audisse Augustum ingressum ædem Iouis Feretrij, quam vetustate dilapsam refecit, dicentem, se ipsum in thorace linteo scriptum legisse, Cossum ea spolia consulem dedicasse. His nos rationibus ducti triumphum A. Cornelij Cossi consulis cum relatis ab eo spolijs in hunc annum contulimus. Quanquam scribit Liuius, cum Veientes, & ex Fidenatium iuuentute quidam hoc anno in agrum Ro. excursiones fecissent, cognitionem eius rei L. Sergio, Q. Seruilio, & Mam. Aemilio esse permissam, nec bello rem esse transactam. Spolia autem secunda Marti, non Ioui esse dicata ex lege Numæ, ante in Romulo diximus.

DE COS. AN. CCCXXVI.

CONSVLES hoc anno C. Seruilius Ahala, L. Papirius Mugillanus. ut aiunt Liuius, Cassiodorus, & Diodorus. hic tamen pro cognomine Ahala Structum habet. Fieri enim potest, vt Structus Ahala dictus sit. ut in Capit. tabulis anno CCLXXIIII. L. Papirius ante consul etiam fuit. C. Seruilius Q.F. C.N. Axilla scribitur in secundo suo Capitol. tribunatu, an. CCCXXXV.

DE TR. MIL. AN. CCCXXVII.

PLEBS tenuit, ne consules in hunc annum crearentur. Tribuni mil. consulari potestate quatuor creati sunt T. Quinctius Pennus ex consulatu, C. Furius, M. Postumius, A. Cornelius Cossus. sic Liuius. Diodorus autem C. Furium, T. Quinctium, M. Postumium, A. Cornelium nominat. Ego C. Furium Pacilum esse reor eum qui consul, & censor ante fuit. A. Cornelium Cossum, qui consul. Postumio cognomina addidi familiæ propria hoc tempore Album Regillensem. Veientibus rebellantibus bellum indictum. Liuius.

De Mam. Aemilio dictatore III. *& triumpho eius de Veientibus, & Fidenatibus.*

A. CORNELIVS Cossus urbi præfuit. tres reliqui tribuni in Veios profecti plus ignominiæ, quàm cladis acceperunt. mœsta ciuitas dictatorem poposcit. A.Cornelius dictatorem Mam. Aemilium dixit, & ipse ab eo magister equitum est dictus. Hæc Liuius. Diodorus item dictatorem dictum Manium Aemilium, A.Cornelium magistrum equitum scribit propter legatos à Fidenatibus interfectos. parum (vt ego opinor) prudenter. nam legatorum cædem Aemilius ultus est in prima dictatura, non in tertia. Liuius autem, atque Orosius aperte hanc Aemilio tertiam dictaturam delatam tradunt. De Fidenatibus autem ita Liuius. Vni Fidenatium populo rebellare placuit, & tanquam nisi ab scelere bellum ordiri nefas esset, sicut legatorum antea, ita tum nouorum colonorum cæde imbutis armis Veientibus sese coniungunt. Cum ergo Fidenates iterum rebellarent, seq; Veientibus, qui in armis erant, coniungerent, Fidenis sedes belli capta est. In eos dictator exercitu adducto castra, vrbemq; eorum cepit, atque diripuit. cumq; exercitum uictorem, opulentumque præda triumphans Romam reduxisset, die sextodecimo se abdicauit.

DE TR. MIL. AN. CCCXXIIX.

HIC annus tribunos militares consulari potestate habuit L.Furium, L.Quinctium, A. Sempronium. vt ait Diodorus, at uero ut Liuius, A. Sempronium Atratinum, L. Quinctium Cincinnatum, L. Furium Medullinum, L. Horatium Barbatum. A.Sempronius L. F. A. N. Atratinus in tertio suo tribunatu Capitolino scribitur. L.Quinctius etiam ante tribunus mil. fuit anno CCCXV. L. Furius & ante semel, & post III erit anno CCCXXXIII in tabulis Capitolinis. Veientibus in XX, Aequis in III annos induciæ datæ. Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCXXIX.

TRIBVNI militum consulari potestate hoc anno Diodoro auctore quatuor T. Claudius, Sp. Nautius, L. Sergius, Sex.Iulius. Liuio autem Claudius Crassus, Sp. Nautius Rutilus, L. Sergius Fidenas, Sex. Iulius Iulus. Claudium Liuius paulo post uocat Appium decemuiri filium. Duos autem Sp. Nautios Rutilos tribunos per hæc tempora idem edit, vnum, qui nunc est primum, iterum uero anno CCCXXXVII. alterum, qui primum est anno CCCXXIIII. iterum anno CCCXLIX. Eosdem etiam tabulæ Capitolinæ habent, uerum unum semel, alterum ter tribunum fuisse tradunt, ut post apparebit, quem hunc esse reor. L. Sergius Fidenas tr. mil. fuit anno CCCX primum. tertium autem erit anno CCCXXXV in Capitolinis tabulis. Ergo nunc est iterum. Hic annus neque bello foris, neque domi seditione insignis fuit. Liuius.

De censoribus, & lustro XIII.

POST annum CCCXIIX, quo censores fuisse diximus C.Furium Pacilum, & M.Geganium Macerinum, lustrumq; XII conditum esse notauimus, usque ad annum CCCL, quo M. Camillum cum Postumio Albino censores fuisse, & lustrum XVI condidisse in Capitolinis tabulis scriptum est, nulli nominantur apud Liuium censores, & tamen aliquot fuisse necesse est, qui XIII, XIIII, & XV lustrum condiderint. Quia vero anno CCCXXXV censor L. Papirius in fragmentis Capitolinis incisus est, à quo lustrum XIIII conditum esse ex interuallo temporum suspicari possumus, propterea ante id tempus lustrum XIII collocauimus. cuius tamen vna cum censorum nominibus certum annum repperire nequiuimus.

DE COS. AN. CCCXXX.

CONSVLES creati in hunc annum auctore Cassiodoro, & Liuio C.Sempronius Atratinus, Q. Fabius Vibulanus. C. Sempronium Atratinum consulem Valerius lib. III. cap. II. & lib. VI. cap. V. cum Volscis ad Verruginem temeritate sua male pugnasse scribit. Quod idem est etiam apud Liuium. Eundem C. Sempronium patruelem fratrem esse A. Semproniј L. F. A. N. Atratini tribuni mil. III anno CCCXXXVII tradit Liuius. Itaque pater Caij Aulus fuit consul anno CCCIX, quem Lucij fratrem esse supra diximus: Q. Fabius Q. F. M.N. Vibulanus tr. mil.

mil. III anno CCCXXXVII. Diodorus hos consules consulto præterit. Quos idibus Decembris inisse tradit Liuius.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXI.

SENATVS, cum odio Sempronij consulare nomen offenderet, tribunos militares consulari potestate creari iussit. creati sunt L. Manlius Capitolinus, Q. Antonius Merenda, L. Papirius Mugillanus. Hæc Liuius. apud quem desideratur nomen quarti tribuni, L. Seruilij Structi, de quo in anno CCCXXXVI dicam. Vt autem multa nomina tribunorum interciderint apud hunc auctorem, in scholijs Liuianis ostendi. Hos etiam transcendit Diodorus. in fragmento Capitolino extat cognomen MVGILLAN. quod est L. Papirij.

DE COS. AN. CCCXXXII.

HIC annus consules habuit N. Fabium Vibulanum, T. Quinctium Capitolinum, Liuio, & Cassiodoro auctoribus. Hic Fabius primus fuit, qui in gente Fabia hoc prænomine usus sit, filius Q. Fabij, qui sexcentis ad Cremeram interfectis superfuit. Itaque in secundo Capitolino tribunatu Q.F. M.N. Vibulanus nuncupatur. T. Quinctium Capitolini filium scribit Liuius, eius, qui sexies consul fuit, quem idem anno CCCXXX exactæ iam ætatis fuisse ait. Et hos omittit Diodorus. In fragmento autem Capitolino est T. Quinctius CAPITOLIN. BARBAT. N. FABIVS.

De N. Fabio Vibulano ouante de Aequis.

CVM trepidam tantum aciem his consulibus Aequi ostendissent, turpi fuga funduntur, haud magno consulis Fabij, cui ea prouincia euenerat, decore. Itaque triumphus negatus. Ceterum ob Sempronianæ cædis leuatam ignominiam, vt ouans vrbem iniret, concessum est. Liuius.

DE TR. MIL AN. CCCXXXIII.

CVM maior pars anni per nouos tribunos pl. & aliquot interreges certaminibus extracta esset, modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus, ne S. C. de comitijs consularibus faceret: postremo L. Papirius Mugillanus interrex castigando nunc patres, nunc tribunos plebis, obtinuit, ut tribunicia comitia haberentur. Creati tribuni consulari potestate omnes patricij T. Quinctius Cincinnatus tertium, L. Furius Medullinus iterum, M. Manlius, A. Sempronius Atratinus. Liuius hæc. Cum autem in Capitolinis fragmentis sit Cincinnatus II. Medullinus III, contra atque apud Liuium, profecto intelligendum est, numeri notas apud Liuium esse præpostero ordine, non librariorum vitio, sed annalium varietate. In eodem fragmento est etiam M. Manlius, A. Sempronius. T. Quinctius ante tribunatum gessit anno CCCXXVII. Hos etiam præterit Diodorus. Hoc loco annum interregni Liuiani, quem summa annorum Capitolina non patitur, omisimus.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXIIII.

TRIBVNI mil. consulari potestate in hunc annum Agrippa Menenius Lanatus, P. Lucretius Tricipitinus, Sp. Nautius, auctore Liuio. Desideratur autem librariorum (vt puto) culpa quartus tribunus C. Seruilius Q.F. C.N. Axilla, qui anno insequenti in Capitolinis tribunis numeratur cum hac nota: II. & hoc anno ibi est C. SERVILIVS quarti tribuni loco. P. Lucretius Hosti F. dicitur in secundo eius tribunatu Capitol. Agrippa Menenius idem est, qui consul fuit anno CCCXIIII. Et hi desiderantur apud Diodorum. In fragmento Capitolino ita est.
AGRIPP. N. LANATVS. SP. NAVTIVS. = TRICIPITINVS. C. SERVILIVS.
Serui qui de urbis incendio coniurarant, supplicio affecti.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXV.

DIODORVS in hunc annum edit tribunos mil. consulari pot. L. Sergium, M. Seruilium, M. Papirium. Liuius L. Sergium Fidenatem, M. Papirium Mugillanum, C. Seruilium Prisci F. quo dictatore captæ Fidenæ fuerant. Quem C. Seruilium Axillam II nuncupari inuenio in Ca-

pit. tribunis. Quod etiam traditum non ignorat Liuius, cum ait, Q. Seruilium dictatorem magitrum eq. sibi cooptasse C. Seruilium filium alios tradidisse, alios vero C. Seruilium Ahalam. in fragmento Capitolino ita est. MVGILLANVS. C. SERVILIVS. Q.F. L.N. AXILLA. II. L. SERGIVS C.F. C.N. FIDENAS. III.

De Q. Seruilio Prisco dictatore II.

LAVICANIS (Aequorum populi sunt) noua arma capientibus bellum indictum est. Re minus prospere à tribunis duobus gesta ex senatus consulto C. Seruilius, qui urbi præerat, Q. Seruilium, quo dictatore captæ Fidenæ fuerant, dictatorem dixit. pater mag.eq. filium sibi cooptauit. alij Ahalam Seruilium magistrum eq. hoc anno fuisse scribunt. Liuius. Eiusmodi vero annales sequuti sunt ij, qui Capitolinos triumphos concinnarunt, qui Q. Seruilium P.F. Sp.N. Priscum Fidenatem II, C. Seruilium Q. F. C.N. Axillam II edunt. Porro autem Lauicos dictatorem cepisse, & diripuisse, exercitumq; uictorem Romam reduxisse, dieq; octauo, quàm creatus erat, magistratu se abdicasse scribit Liuius. neque triumphi in tanto viro uerbum vllum facit, perinde atque ne in priore quidem eius dictatura.

De censoribus, & lustro XIIII.

L. PAPIRIVM censorem in hunc annum produnt Capitolina fragmenta. Liuius mire negligens est, qui & huius, & aliorum multorum annorum censores præterijt de industria. Hunc ego L. Papirium Mugillanum esse ratus sum eum, qui tribunus mil. consulari pot. fuit anno CCCXXXI, L. Papirij Mugillani censoris filium. Collegam eius inuenire non potui. Lustrum autem ab his conditum esse XIIII ratio temporum docet. ut in XVI lustro ostendam.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVI.

TRIBVNI militum consulari pot. hoc anno P. Lucretius, C. Seruilius, Agrippa Menenius, Sp. Veturius, Diodoro auctore. at Liuius edit Agrippam Menenium Lanatum, L. Seruilium Structum, P. Lucretium Tricipitinum, iterum omnes hos, Sp. Veturium Crassum. Ex his L. Seruilius Structus primum fuit anno CCCXXXI librariorum vitio præteritus, neque enim quo alio anno fuerit, apparet. in fragmento Capitolino est. P. LVCRETIVS HOSTI F. AGRIPPA MENENIVS T.F. AGRIP. N. Res externæ quietæ.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVII.

TRIBVNOS mil. consulari potestate habuit hic annus auctore Diodoro A. Sempronium, M. Papirium, Q. Fabium, Sp. Nautium. Liuio, A. Sempronium Atratinum III, & duos II, M. Papirium Mugillanum, & Sp. Nautium Rutilum. Præteritum esse à librarijs Q. Fabium quartum huius anni tribunum Capitolinus hic tribunatus, Diodorus, & ipsemet Liuius ostendit, qui Q. Fabium tribunum mil. II esse scribit anno CCCXXXIX. vt in scholijs Liuianis apertius ostendi. et etiam in fragmento Capitolino, A. SEMPRONIVS L.F. A.N. Foris ocium fuit.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXVIII.

TRIBVNOS militum edit quatuor in hunc annum Diodorus P. Cornelium, C. ------. -------. --. Fabium. Liuius P. Cornelium Cossum C. Valerium Potitum, Quinctium Cincinnatum, N. Fabium Vibulanum. lapis Capitolinus P. Cornelium, C. Valerium L.F. Volusi N. Fabius in secundo suo tribunatu Capitolino scribitur N. Fabius Q. F. M.N. Vibulanus II. Aequi Lauicanis nouis colonis Romanis arma intulerunt.

DE TR. MIL. AN. CCCXXXIX.

TI. POSTVMIVS, C. Cornelius, C. Valerius, Cæso Fabius tribuni mil. à Diodoro produntur in hunc annum. at à Liuio Cn. Cornelius Cossus, L. Valerius Potitus, Q. Fabius Vibulanus II. P. Postumius Regillensis. Q. Fabius est is, qui biennio ante præteritus est à librarijs. P. Postumium aduersus Aequos profectum propter crudelitatem ab exercitu suo lapidibus obrutum

obrutum scribit Liuius. L.Valerius L.F. P.N. Potitus scribitur in secundo suo tribunatu Cap. in fragmento autem huius anni est, Q. Fabius Q.F. M.N. P. Postumius A.F. A.N.

DE COS. AN. CCCXL.

DEINDE patres vicere, ut consules crearentur. Q.Fabio Vibulano comitia habente consules creati sunt M.Cornelius Cossus, L.Furius Medullinus. Eosdem consules nominat Casiodorus, & Diodorus, exemptis cognominibus. L. Furius Medullinus bis cos. erit, septies tribunus militum. In secundo autem tribunatu Capitolino L. F. Sp.N. scribitur. Furius cos. aduersus Volscos populantes Hernicorum fines missus, cum hostem ibi non inuenisset, Ferentinum, quo magna multitudo Volscorum se contulerat, cepit.

DE COS. AN. CCCXLI.

Q. FABIVS, C. Furius consules subsequuntur apud Casiodorum, apud Liuium autem, & Casiodorum Q. Fabius Ambustus, C. Furius Pacilus. Hunc C.Furium C.Furij F.esse reor, qui ante & censor, & tribunus mil. fuit. Præterquam ab morbo, annonaq; nihil hoc biennio intestini, externiue incommodi fuit. Liuius.

DE COS. AN. CCCXLII.

M. PAPIRIVM, C. Nautium Rutilum edunt consules hoc anno Liuius, Casiodorus, & exempto Rutili cognomine Diodorus. Mugillanum, & Rutilum liber Cuspinianus.

De censoribus, & Lustro XV.

LVSTRI XV sedes incerta est. & nomina censorum, qui id condiderint, adhuc nobis incomperta sunt. Id est Liuij negligentiæ tribuendum, à quo hæc, ut multa alia, consulto neglecta sunt.

DE COS. ANN. CCCXLIII.

M. AEMILIVM, C.Valerium consules in hunc annum produnt Liuius, & Casiodorus. at Diodorus Manium Aemilium, C.Valerium. Hic Aemilius in primo, & tertio tribunatu Capitolino M'. Aemilius Mam.F. M.N. Mamercinus scribitur. Valerius in primo, & tertio tribunatu Capitolino L.F. Volusi N. Potitus Volusus appellatur.

De C. Valerio ouante de Aequis.

CVM Aequi in Latinum, Hernicumque agrum transcendissent, atque arcem Caruentanam occupassent, C.Valerius consul motis castris eos deiecit præsidio, arcemq; recuperauit. Itaque dignus senatui uisus est, qui propterea ouans in urbem introiret. Liuius.

DE COS. ANN. CCCXLIIII.

IN hunc annum creati consules teste Casiodoro L. Furius, Cn. Cornelius. Diodoro L.Furius, Cn. Pompeius. Liuio Cn.Cornelius Cossus, L.Furius Medullinus iterum. Consules an ambo profecti sint ad arcem Caruentanam, an alter ad comitia habenda substiterit, incertum diuersi auctores faciunt. illa pro certo habenda, in quibus non dissentiunt, ab arce Caruentana, (hanc Aequi iterum inuaserant) cum diu necquicquam oppugnata esset, recessum. Verruginem in Volscis eodem exercitu receptam. Eodem anno quæstores primum ex plebe creati. Liuius.

DE TR. MIL. ANN. CCCXLV.

C. IVLIVS, P.Cornelius, C.Seruilius tribuni militum in hunc annum suggeruntur à Casiodoro. ijsdem addunt cognomina lapis Capitolinus, & Liuius Iulum, Cossum, Ahalam. C. Iulium fratrem esse reor L.Iulij L.F. Vopisci. N. Iuli tribuni mil. CCCLII. C. Seruilius P. F. Q.N. Ahala in secundo tribunatu Capitolino scribitur.

De

De P. Cornelio Cosso dictatore, & regesta cum Volscis.

Cvm Vollscorum, Aequorumq; motus maiores etiam, quàm res erat, Romam nunciarentur, senatus extemplo, quod in rebus trepidis consilium erat, dictatorem dici iussit. C. Seruilius Ahala tribunus militum dictatorem P. Cornelium dixit. ipse ab eo magister equitum creatus est. Bellum haud memorabile fuit, uno, eoq; facili prœlio cæsi ad Antium hostes. Dictator ita bello gesto, vt non defuisse fortunæ uideretur, felicitate, quàm gloria maiore in urbem redijt, seq; dictatura abdicauit. Liuius. Huius dictatoris, & magistri eq. notæ sunt etiam in Capitolino fragmento. = RVTILVS COSSVS DICT. REI GER. CAVSSA. = AHALA. MAG. EQ. ex quo quæ vtriusque cognomina fuerint, apparet.

DE TR. MIL. AN. CCCXLVI.

Tribvni mil. consulari pot. hoc anno C. Furius, C. Seruilius, C. Valerius, N. Fabius apud Diodorum. at Liuius edit quatuor patricios omnes iam functos eo honore L. Furium Medullinum, C. Valerium Potitum, N. Fabium Vibulanum, C. Seruilium Ahalam. hunc autem refectum continuato honore tum ob alias uirtutes, tum ob recentem fauorem unica moderatione partum. In fragmento Capitolino est = Potitus Volusus II. = Medullinus. C. Seruilius Ahala II. N. Fabius Vibulanus II. In Volscis accepta clades amisso Verrugine præsidio. Liuius.

DE TR. MIL. ANN. CCCXLVII.

Diodorvs tribunos militum cos. pot. edit in hunc annum P. Cornelium, N. Fabium, L. Valerium, Terentium Maximum. Liuius P. & Cn. Cornelios Cossos, N. Fabium Ambustum, L. Valerium Potitum. P. Cornelius est is, qui fuit dictator. Cn. Cornelius alius est ab eo, qui tribunatum mil. gessit anno CCCXXXIX, & ab eo, qui gessit anno CCCXLV. neque enim in fragmento Capitolino est multiplicati ullius honoris nota. ita enim habet.

= RVTILVS COSSVS. L. VALERIVS L. F. P. N. POTITVS II.

= -- COSSVS. N. FABIVS M. F. Q. N. AMBVSTVS.

Veientibus, cum induciarum tempus exisset, bellum indictum ob superbum responsum senatus, qui legatis repetentibus res, ni facesserent propere urbe, finibusq;, daturum, quod Lar. Tolumnius dedisset, responderi iussit. Stipendium de publico primum militibus datum. Hoc bellum decimo post anno captis Veijs à Camillo dictatore confectum est.

DE TR. MIL. AN. CCCXLVIII.

Tribvnos mil. sex in hunc annum creatos ait Diodorus T. Quinctium, C. Iulium, A. Manlium. reliquorum nomina reticet. Liuius omnes nominat, T. Quinctium Capitolinum, Q. Quinctium Cincinnatum, C. Iulium iterum, A. Manlium, L. Furium Medullinum tertium, M'. Aemilium Mamercum. lapis Capitolinus edit. = Iulum II. M'. Aemilium Mam. F. M. N. Mamercinum. = Capitolin. Barb. L. Furium L. F. Sp. N. Medullinum II. = Cincinnatū. A. Manlium A. F. Cn. N. Vulsonem Capitolinum. T. Quinctius Capitolinus Barbatus idem, qui consul fuit anno CCCXXXII. De L. Furio dissentit (vt dixi) à Liuiana historia Capitolina. Hic annus primus sex tribunos mil. habuit, quod lege cautum fuerat, vt fieret iam tum cum primum de tribunis creandis latum fuerat. quo anno Veij primum circumsesi sunt.

DE TR. MIL. AN. CCCXLIX.

Tribvni mil. consulari pot. subsequuntur apud Diodorum P. Cornelius, K. Fabius, Sp. Nautius, C. Valerius, M'. Sergius, καὶ ἴουνιος λούκουλος mendose, apud Liuium C. Valerius Potitus III, M'. Sergius Fidenas, P. Cornelius Maluginensis, Cn. Cornelius Cossus, K. Fabius Ambustus, Sp. Nautius Rutilus II. in lapide Capitol. = Maluginensis. Sp. Nautius Sp. F. Sp. N. Rutilus III. = Cossus II. C. Valerius L. F. Vol. N. Potit. Volus. III. = Ambustus. M'. Sergius Fidenas. Ex his M'. Sergius L. F. L. N. Fidenas scribitur in secundo Capitolino tribunatu. itemq; K. Fabius M. F. Q. N. Ambustus. præterea Cossus II. notatur. quis autem sit ex tribus Cnæis Cornelijs Cossis, de quibus ante diximus, in obscuro est. Nautium Rutilum II Liuius, Capitolini

tolini scriptores III nominant. qua de re supra dictum est. Cum Volscis bene pugnatum, Artena urbe eorum capta.

DE TR. MIL. AN. CCCL.

LIVIVS tribunorum militum numerum hoc anno à Romanis auctum, atque octo, quot nunquam antea, creatos scribit M'. Aemilium Mamercum II, L. Valerium Potitum III, Ap. Claudium Crassum, M. Quinctilium Varum, L. Iulium Iulum, M. Postumium, M. Furium Camillum, M. Postumium Albinum. Apud Diodorum autem hæc nomina sunt. Manius ------. Claudius, M. Quinctilius, L. Iulius, M. Furius, L. Valerius. Quanquam autem desunt aliquot apud eum uoces, hunc tamen non octo tribunos edidisse puto, sed sex, quod ij fecerunt etiam, qui hunc annum Capitolinum concinnarunt ita. =. Mamercin. II. M. Furius Fusus. = Crassus. L. Iulius Iulus. = Varus. L. Valerius Potitus III. Qui ijdem Albinum, & Camillum non tribunos hoc anno faciunt, sed censores. Vt autem hoc anno Camillum potius censorem esse opiner, quàm tribunum, me adducit Plutarchus, qui Camillum ante censorem creatum narrat, quàm tribunum. Inter sex autem tribunos M. Furius Fusus in Capitolino fragmento nominatur, qui à Liuio M. Postumius appellatur. Fusus autem antiquum est gentis Furiæ cognomen. Ap. Claudius est filius Ap. Claudij tribuni mil. anno CCCXXIX, decemuiri nepos. Liuius multis locis. Hunc autem M. Camillum ne eum quidem esse, qui Gallos urbe expulit, in scholiis Liuianis docui. Hoc anno ad Veios hybernacula primū obsidionis continuandæ caussa fieri cœpta.

De *censoribus*, & *lustro* XVI.

NISI Capitolina fragmenta nobis annum horum censorum subindicassent, incerta ita esset huius XVI lustri sedes, ut aliorum superiorum. Postumium autem Albinum hoc anno lustrum XVI fecisse nemo est, qui non ex fragmento Capitolino intelligere posit. huic ego M. Furium Camillum collegam adiunxi, quia Valerius lib. II cap. III Camilli, & Postumij censorum meminit, & eorum edicti, quos eos, qui cœlibes ad senectutem usque peruenissent, mulcta dignos esse uoluerunt. cuius etiam mentionem facit Plutarchus, dum de Camillo censore differit. Et quia idem Plutarchus Camillum censuram cepisse ante alios magistratus scribit, non dubitaui, quin certissimus hic esset eius honoris locus. M. Postumium etiam Liuius cum Camillo coniunxit hoc anno in tribunatu, censura præterita. Hunc autem M. Postumium fratrem esse P. Postumij tribuni mil. ann. CCCXXXIX, qui ab exercitu lapidatus fuit, ex Capitolina descriptione cognoscitur. vterque enim A. F. A. N. Albinus Regillensis uocatur.

DE TR. MIL. AN. CCCLI.

TRIBVNI militum consulari potestate hoc anno C. Seruilius, L. Virginius, Q. Sulpicius, A. Manlius Capitolinus, κλαύδιος, μάρκος ἄγκος, mendose apud Diodorū. at vero apud Liuium C. Seruilius Ahala III, Q. Seruilius, L. Virginius, Q. Sulpicius, A. Manlius II, M'. Sergius II. Q. Seruilium Fidenatem vocat Liuius in alijs sequentibus eius tribunatibus, quos sex geret. Hunc ego Q. Seruilij Prisci Fidenatis bis dictatoris filium esse reor. in fragmento Capitolino nominantur Q. Sulpicius Ser. F. Ser. N. Camerinus Cornut. A. Manlius A. F. Cn. N. Vulso Capitolin. II. M'. Sergius L. F. L. N. Fidenas. II. Castra, quibus Sergius trib. mil. ad Veios præerat à Capenati Falisco, & Veienti hoste expugnata.

DE TR. MIL. AN. CCCLII.

TRIBVNOS mil. consulari pot. edit in hunc annum Diodorus L. Iulium, M. Furium, Aemilium Mamercum, C. Cornelium, Cæsonem Fabium, πωῦλον σέξτον, vitio. Liuius L. Valerium Potitum IIII, M. Furium Camillum, M'. Aemilium Mamercum III, Cn. Cornelium Cossum II, K. Fabium Ambustum, L. Iulium Iulum. Ex quibus Camillus nunquam antea fuit, si Capitolinos auctores sequimur. Cn. Cornelius Cossus is est, qui anno CCCXLVII tribunus mil. primum fuit. K. Fabius ante etiam tribunatum gessit. Itaque in Capitolino fragmento est L. Iulius L. F. Vopisci N. Iulus. M'. Aemilius Mam. F. M. N. Mamercin. III. K. Fabius M. F. Q. N. Ambustus II. Hi K. Octobribus inire iussi, cum idus Decembris ante solennes essent, ob cladem à M'. Sergio priore anno ad Veios acceptam. Camillus in Faliscos, Cornelius in Capenates,

penates, Valerius in Volscos ad Anxur recipiendum, Aemilius & Fabius ad Veios obsidendos profecti.

DE TR. MIL. AN. CCCLIII.

DIODORVS de tribunis mil. huius anni ita. Tribunatum inierunt P. Mælius, Sp. Mænius, L. Furius, & alij tres. at Liuius, P. Licinius Caluus, P. Mælius, P. Titinius, P. Mænius, L. Furius Medullinus, L. Publilius Vulscus. sic enim legendum esse in scholijs Liuianis ostendimus. in lapide enim Capitolino est

P. MAELIVS SP. F. C. N. CAPITOLINVS.

L. FVRIVS L. F. SP. N. MEDVLLINVS.

L. PVBLILIVS L. F. VOLER. N. PHILO. VVLSCVS.

P. Licinium vnum ex plebe vsurpandi iuris caussa factum, ceteros patricios fuisse, tradit Liuius. Plebeios tamen omnes hos esse præter Furium ex plebeijs eorum magistratibus obseruaui. Anxur in Volscis receptum.

DE TR. MIL. AN. CCCLIIII.

TRIBVNI mil. consulari potestate in hunc annum subsequuti sunt teste Diodoro, Cn. Genucius, L. Atilius, M. Pomponius, C. Duilius, M. Veturius, Volero Publilius. auctore Liuio. M. Veturius unus patricius, reliqui plebeij, M. Pomponius, C. Duilius. Volero Publilius, Cn. Genucius, L. Atilius. sic enim ex veteribus libris emendauimus. Liber Cuspiniani, qui nisi duorum tribunorum cognomina quotannis profert, Augurinum edit, & Longum, alterum Genucij cognomen, alterum Atilij. M. Veturius Ti. F. uix intelligitur ex lapide Capitolino. Tiberium autem prænomen esse Veturiorum ex alijs hoc prænomine præditis Veturijs aperte cognoscitur. sic enim in eo est. L. AtiliVS K. F. K. N. LONGVS. M. VeturiVS TI. F. SP. N. CRAS. CICVRIN. Volero PubliLIVS P. F. VOLER. N. PHILO. Cum Veientibus, Faliscis, & Capenatibus prospere dimicatum.

DE TR. MIL. ANN. CCCLV.

IN hunc annum patricij omnes creati tribuni mil. consulari potestate Liuio auctore L. Valerius Potitus V, M. Valerius Maximus, M. Furius Camillus II, L. Furius Medullinus III, Q. Seruilius Fidenas II, Q. Sulpicius Camerinus II. Diodoro autem L. Valerius, M. Furius, Q. Seruilius, Q. Sulpicius, κλαύδιος οὔγων, μάρκιος ἄππιος. mendose. Camilli II tribuni militum meminit etiam Plutarchus. Medullini III, lapis Capitolinus. Hoc anno lacus in Albano nemore ad altitudinem insolitam creuit. ea de re legati ad Delphicum oraculum missi sciscitatum, quidnam eo prodigio dij portenderent. Ex agro Veienti, Falisco, & Capenate prædæ tantum abactæ.

DE TR. MIL. AN. CCCLVI.

LIVIVS in hunc annum profitetur tribunos mil. consulari potestate hos. L. Iulium Iulum, L. Furium Medullinum IIII, L. Sergium Fidenatem, A. Postumium Regillensem, P. Cornelium Maluginensem, A. Manlium. Diodorus L. Sergium, A. Postumium, P. Cornelium, σέξτον κένσιον, Q. Manlium, ἀνίτιον κάμηλον. est autem in duobus menda grauissima. A. Manlius III scriptus est, quia bis ante fuit. P. Cornelius II. quia semel. Item L. Iulius.

Legati, qui de Albana palude Delphos missi fuerant reuersi, monitos se à deo renunciarunt, ut aquam Albanam per agros riuis emitterent, & sacra patria, quorum omissa cura erat, instaurata facerent, atque ita victoriam de Veientibus breui sperarent. Cum autem inuentum esset, id nihil aliud esse, quàm magistratus uitio creatos Latinas, sacrumq; in Albano monte non rite concepisse. vnam expiationem eorum esse, vt tribuni militum se magistratu abdicarent, auspicia de integro repeterentur, & interregnum iniretur: ea ita facta sunt ex S. C. interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus. Liuius auctor.

De censoribus, & lustro XVII.

QVINQVENNALE spatium, quod est inter priores, & proxime insequentes censores hoc anno censores fuisse probat, qui lustrũ XVII fecerint. Quorũ tamen neminẽ inuenio meminisse.

DE

DE TR. MIL. AN. CCCLVII.

P. LICINIVS P. F. L. Titinius, P. Mænius, P. Mælius, Cn. Genucius, L. Atilius tribuni mil. consulari potestate deinceps subsequuti sunt, auctore Liuio, sic enim emendauimus. Diodoro autem, L. Titinius, P. Licinius, P. Mælius, Q. Mænius, Cn. Genucius, L. Atilius. Hi omnes præter P. Licinium P. F. paulo ante tribunatum gesserunt, vt ait Liuius: qui Genucium etiam in prœlio cecidisse aduersus Faliscos, & Capenates auctor est.

De bello Veienti confecto, M. Camillo dictatore, & triumpho eius.

MAM. Aemilius Mamercinus dictator III anno CCCXXVII Veientium opes ita afflixit, ut postero anno inducias in XX annos petierint. Anno autem CCCXLVI, quia (vt inquit Liuius) induciarum tempus exierat, Veientes ab senatu impetrarunt, quia ipsi discordia intestina laborarent, ne res ab se repeterentur. Insequenti ergo anno Veiens bellum motum, ob superbum responsum Veientis senatus, qui legatis repetentibus res, nisi facessèrent propere vrbe, finibusq; daturos, quod Lar Tolumnius dedisset, responderi iussit. Id enim patres ægre passi, decreuere, vt primo quoque tempore tribuni militum de bello Veientibus indicendo ad populum ferrent. ac, tum primum stipendio de publico militibus decreto, latum est. Ita insequenti anno, qui fuit ab vrbe condita CCCXLVIII circumsessi primum Veij sunt. atque inde per nouem annos uario euentu à tribunis militaribus res cum Veientibus gesta est. hoc autem anno cum Genucius, Titiniusq; tribuni mil. aduersus Faliscos, & Capenates profecti. ille in acie temere cecidisset, hic in editum tumulum ex multa trepidatione militibus collectis æquo loco se hosti nunquam commisisset. atque ea res maximum ad Veios tumultum excitasset, quòd rumor castra peruaserat, ducibus exercituq; cæso uictorem Capenatem, ac Faliscum, Etruriæq; omnem iuuentutem haud procul inde abesse, atque ijs tumultuosiora Romæ nunciarentur, M. Furius Camillus dictator dictus, magistrum eq. P. Cornelium Scipionem dixit. Is Faliscis, & Capenatibus fusis, ac castris exutis, ad Veios profectus, cuniculo in arcem hostium acto, vrbem ipsam decimo eius belli anno cepit. ac maxima præda potitus Iunonis etiam signum Romam delatum in Auentino extructo ibi templo locauit, cum clarissimum de Veientibus in urbem triumphum equis albis iuncto curru inuexisset. Liuius, Plutarchus, Diodorus, Valerius lib. IIII cap. I. Orosius, Eutropius, Gellius lib. XVII cap. XXI. Is, qui de viris illustribus scripsit.

DE TR. MIL. ANN. CCCLVIII.

VEIIS captis sex tribunos militares consulari pot. insequens annus habuit duos P. Cornelios, Cossum, & Scipionem, M. Valerium Maximum II, K. Fabium Ambustum III, L. Furium Medullinum V, Q. Seruilium III. Liuius. at Diodorus edit P. Ser. Cornelium Cossum, Cæsonem Fabium, L. Furium, Q. Seruilium, M. Valerium. Cornelij Faliscum, Valerius, & Seruilius Capenas bellum gesserunt.

DE TR. MIL. ANN. CCCLIX.

HOC anno apud Liuium tribuni militares consulari potestate fuerunt M. Furius Camillus, L. Furius Medullinus VI, C. Aemilius, L. Valerius Poplicola, Sp. Postumius, P. Cornelius II. Diodorus tres edit M. Furium, C. Aemilium, κατλονϐήρον, mendose. Camillus nunc est III. P. Cornelium, esse Scipionem puto, non Cossum. quòd idem ante magister eq. etiam Camillo fuerit. Reliquis familiaria cognomina addidi. Hoc anno Camillus tribunus militum Faliscos iustitia in ditionem populi Ro. redegit, remisso ad Faliscos puerorum magistro proditore. Liuius, Plutarchus. Miror autem Valerium lib. VI. hanc rem à Camillo consule actam tradere, cum Plutarchus eum nunquam consulem fuisse tradat. Eodem anno in Aequis varie bellatum.

DE COS. ANN. CCCLX.

ANNVM post quintum decimum creati consules sunt L. Lucretius Flauus, Ser. Sulpicius Camerinus. Hos vocat Cassiodorus, & Diodorus L. Lucretium, Ser. Sulpicium. quanquam Diodorus

dorus non meminit horum nisi post Romam captam. nam quinque annos, quos ante transcendisse diximus, interponit. Aequi à L. Lucretio consule acie victi.

DE COS. ANN. CCCLXI.

L. VALERIVM Potitum, M. Manlium, cui postea Capitolino cognomen fuit, consules edit in hunc annum Liuius. Dionysius horum etiam meminit libro primo, atque L. Valerium Potitum, T. Manlium Capitolinum vocat. Cassiodorus L. Valerium, M. Manlium. Diodorus L. Valerium, A. Manlium. Hunc Manlium à conseruato Capitolio Capitolinum appellatum scribit Liuius. nos autem quia Capitolini cognomen etiam ante hunc M. Manlium in gente Manlia repperimus, hunc auctorem huius appellationis nota scribendi formula non fecimus. Hunc annum Dionysius post reges exactos numerat CIX. L. Valerium Potitum filium esse arbitror L. Valerij Potiti quinquies ante tribuni militum.

De *censoribus*, & *lustro* XVIII.

DE censoribus, & lustro ab ijs hoc anno condito hæc apud Liuium scripta sunt. C. Iulius censor decessit. in eius locum M. Cornelius suffectus. quæ res postea religioni fuit, quia eo lustro Roma est capta. nec deinde unquam in demortui locum censor sufficitur. at anno CCCCXLIII ita ait. Vrbs eo lustro capta est, quòd demortuo C. Iulio censore, L. Papirius cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogauit. Hæc confirmat etiam Dionysius, qui libro primo duobus annis ante quàm Roma caperetur, L. Valerio Potito, T. Manlio Capitolino consulibus lustrum conditum à censoribus scribit annis post reges exactos CXIX. & Plutarchus, qui in Camillo censorem mense Iulio decessisse tradit.

De triumphis L. Valerij Potiti, M. Manlij Capitolini consulum de Aequis.

BELLVM hoc anno in Algido cum Aequis gestum haud memorabile est fusis hostibus prius pene, quàm manus consererent. Valerio, quòd perseuerantior cædendis in hostibus fuit, triumphus, Manlio, vt ouans ingrederetur urbem, decretum est. Liuius.

DE ANN. CCCLXII.

CONSVLIBVS morbo implicitis placuit per interregnum renouari auspicia. Itaque cum ex senatus consulto consules magistratu se abdicassent, interrex creatur M. Furius Camillus, qui P. Cornelium Scipionem, is deinde L. Valerium Potitum prodidit. ab eo creati sex tribuni militum consulari potestate, ne si cui eorum incommoda ualetudo fuisset, copia magistratuum reip. esset. K. Quinctilibus magistratum occepere L. Lucretius, Ser. Sulpicius, M. Aemilius, L. Furius Medullinus VII, Agrippa Furius, C. Aemilius II. Hæc Liuius. At Diodorus quatuor edit L. Lucretium, Ser. Sulpicium, C. Aemilium, L. Furium. Ex his L. Lucretium, Ser. Sulpicium eosdem esse puto, qui paulo ante consulatum gesserunt. Reliquis sua cuique cognomina restituta sunt. M. Camillus die dicta ab L. Appuleio tribuno plebis ob prædam Veientanam inique diuisam in exilium abijt. absens quindecim millibus grauis æris damnatur. Clusini à Gallis obsessi opem Romanorum implorant.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXIII.

Q. FABIVS Ambustus, & fratres duo, Q. Sulpicius Longus, Q. Seruilius IIII, Ser. Cornelius Maluginensis tribuni militum consulari potestate in hunc annum eduntur à Liuio. at à Diodoro Quintus, Cæso, Caius Fabij, Q. Sulpicius, Q. Seruilius, Ser. Cornelius Maluginensis. quanquam non sine librorum uulgatorum apud utrunque menda. Hos Fabios M. Ambusti F. vocat Liuius. Hi sunt, qui priore anno legati ad Gallos Clusium obsidentes de pace componenda missi cum in acie Clusina stetissent aduersus Gallos, bellum eorum in se conuerterunt. Q. Sulpicij trib. mil. meminit Plutarchus in Camillo, & Macrobius libro Saturnalium I.

De Roma à Gallis capta, & triumpho M. Camilli dictatoris II.

EODEM anno Galli Romanis irati exercitum relicto Clusio Romam adduxerunt. Romano exercitu, qui eis occurrerat ad Aliam fuso, fugatoq; urbem ingressi tecta omnia disturbarunt, atque

atque incenderunt. Cum pars ciuitatis robustior Capitolinam arcem, in quam se extremis reip. temporibus receperat, teneret, septem menses à Gallis obsessa est. Interea lege curiata M. Camillus, qui Ardeæ exulabat, reuocatus, & absens dictator dictus est. is L. Valerium magistrum eq. sibi cooptauit. Liuius, Plutarchus, Diodorus latissime. breuius Eutropius, Orosius, alij. L. Valerium Poplicolam, an Potitum, (horum enim recens memoria est), intelligat, incompertum est. ego tamen Potitū significari puto, cuius recentior mentio est. Camillus igitur dictator absens dictus contracto exercitu ex Ardeatibus & ijs, qui ex prœlio Aliensi fugerant, & qui Roma exierant Gallos inter perdendum aurum adortus Roma expulit, & ad octauum lapidem Gabina uia consequutus occidione occidit. deq; ijs triumphans in vrbem redijt, Romulus à militibus, & parens patriæ, conditorq; alter urbis vocatus. Hæc ijdem, præterea Polyænus lib. VIII. Florus, & qui de viris illustribus scripsit. Gallos porrò Plutarchus à Camillo Roma pulsos scribit idibus Februarijs. ex quo intelligi potest aut eodem die, aut certe non ita multo post ab eo triumphatum esse. Idem inquit certum annum urbis captæ inuenire difficile esse, captam tamen esse post annos amplius CCCLX, quàm vrbs condita sit. Plinius lib. XXXIIII cap. primo anno CCCLXIIII. Liuius an. CCCLXV. Nos summam Capitolinam sequuti an. CCCLXIII. Dionysius libro primo post reges exactos anno CXX expleto.

DE DICTATORE ANNI CCCLXIIII.

In hunc annum M. Furium Camillum dictaturam continuasse scribimus, primum, vt constet ratio annorum Capitolinorum, qui omisso hoc anno ad numerum sequentium tabularum non respondebunt, deinde uerbis etiam auctorum commoti, qui sensisse idem uidentur. Age enim tribuni mil. Fabij, & collegæ K. Quinctilibus iniere. (ita enim tertio abhinc anno fieri institutum est.) paulo post idus Quinctiles Romani ad Aliam fugati sunt, ut ait Plutarchus, & Liuius, qui diem illum Aliensem ante diem XV K. Sext. vocat. septem deinde menses Galli Capitolium obsederunt. siquidem Plutarchus Gallos ait idibus Quinctilibus Romam ingressos idibus Februarijs expulsos esse. Eo tempore triumphauit Camillus. neque post triumphum dictatura abijt, senatu obsecrante, ne remp. in incerto statu relinqueret. Is interea sacra restituit, & urbem reparauit, & ne cupidus populus Veios transmigraret, effecit. neque uero eum abdicare dictatura passi sunt, nisi anno circumacto. Hæc Liuius. In eandem etiam sententiam loquitur Plutarchus. Si igitur Camillus circa idus Februarias Gallos eiecit, nec nisi anno circumacto abdicauit, profecto in hunc etiam annum dictaturam continuauit. Accedit, quod Liuius L. Genucio, Q. Seruilio cos. Camillum mortuum esse ait anno uigesimo quinto post Romam captam. qui numerus non constaret, nisi hunc dictaturæ eius annum interseremus.

DE TR. MIL. AN. CCCLXV.

In hunc annum tribuni militum creati apud Liuium L. Valerius Poplicola II, L. Virginius, P. Cornelius, A. Manlius, L. Aemilius, L. Postumius. apud Diodorum P. Cornelius, L. Virginius, --------. --. Valerius, A. Manlius, L. Postumius. Eorundem meminit Macrobius lib. primo Saturn. his uerbis. Anno ab vrbe condita CCCLXIII à tribunis militum Virginio, Manlio, Cœlio, Postumio, collegisq; eorum tractatum in senatu, quid esset, quod toties inter paucos annos male affecta esset resp. Suspicor autem ibi esse mendose, Cœlium, pro Cornelio, ex Liuio, ac Diodoro.

De triumpho M. Camilli dictatoris III. de Volscis, Aequis, Etruscis.

Cum Volsci ueteres hostes ad extinguendum nomen Romanum arma sumpsissent, Etruriæ autem principes de bello coniurassent, & Latini, Hernìciq;, qui post pugnam ad lacum Regillum factam per annos prope centum nunquam ambigua fide in amicitia populi Ro. fuerant, defecissent, placuit eiusdem auspicijs defendi remp. cuius recuperata esset, dictatoremq; dici M. Furium Camillum. is dictator C. Seruilium Ahalam magistrum eq. dixit. Hæc Liuius. Plutarchus etiam Camillum dictatorem III creatum scribit ob Aequos, Volscos, & Latinos arma capientes, & Etruscos Sutrium urbem populo Ro. fœderatam obsidentes. Igitur Volsci fusi, cæsiq;, & castris exuti sunt. præda militi data. & septuagesimo demum anno subacti, & ad deditionem compulsi sunt à Camillo dictatore. Aequorum exercitu ad Bolas oppresso urbs etiam primo impetu capta est. Eodemq; die Sutrium captum, quod ab Etruscis fuerat occupatum. Ca-

 millus

millus in urbem triumphans redijt simul trium bellorum uictor. hæc Liuius,& fere etiam Plutarchus. Eutropius autem sic. Anno CCCLXV post Romam captam dignitates mutatæ sunt, & pro duobus consulibus facti tribuni militares consulari potestate. Hic iam cœpit res Romana crescere. Nam Camillus dictator eo anno Volscorū ciuitatem, quæ per LXX annos bellum cum Romanis gesserat, vicit, & Aequorum urbem occupauit, Sutrinorum recuperauit deletis Etruscorum exercitibus, & tres simul triumphos egit. De eadem Camilli dictatura scriptum est etiam apud Orosium lib. IIII. Quod autem de dignitatibus mutatis scribit Eutropius, ἀνιστορισίαν in eo suam incredibilem indicat. De hoc bello aliter etiam traditum scribit Plutarchus, & Macrobius lib. Saturnalium. verba Macrobij apponam. Post urbem captam, cum sedatus esset Gallicus motus, res uero publica esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati præfecerunt sibi Postumum Liuium Fidenatium dictatorem. qui mandatis ad senatum missis postulauit, ut si uellent reliquias suæ ciuitatis manere, matres familiæ sibi, & uirgines dederentur. cumq; patres essent in ancipiti deliberatione suspensi, ancilla nomine Tutula, seu Philotis pollicita est, se cum ceteris ancillis sub nomine dominarum ad hostes ituram; habituq; matrum familiarum, & virginum sumpto hostibus cum prosequentium lacrymis ad fidem doloris ingestæ sunt. quæ cum à Liuio in castris distributæ fuissent, uiros plurimo vino prouocauerunt, diem festum apud se esse simulantes. quibus soporatis ex arbore caprifico, quæ castris erat proxima, signum Romanis dederunt, qui cum repentina incursione superassent, memor beneficij senatus, omnes ancillas manu iussit emitti, dotemq; eis ex publico fecit, & ornatum, quo tunc erant usæ, gestare concessit, diemq; ipsum nonas Caprotinas nuncupauit ab illa caprifico, ex qua signum victoriæ ceperunt.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXVII.

L. PAPIRIVS, Cn. Sergius, L. Aemilius II, L. Menenius, L. Valerius Poplicola III traduntur hoc anno tribuni mil. consulari potestate à Liuio. à Diodoro vero L. Papirius, C. Cornelius, L. Menenius, C. Seruilius, A. Valerius, Q. Fabius. deest autem apud Liuium sexti tribuni nomen. hunc esse C. Cornelium puto, vt in scholijs Liuianis ostendi. Seruilium etiam Diodorus habet pro Sergio, & Aemilium pro Fabio. ueritas incomperta est. L. Papirium Cursorem esse arbitror, quem Liuius censorem hoc lustro fecit.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXVIII.

RES ad Camillum tribunum mil. consulari potestate redijt. collegæ additi quinque Ser. Cornelius Maluginensis, Q. Seruilius Fidenas VI, L. Quinctius Cincinnatus, L. Horatius Puluillus, P. Valerius. Ita Liuius. at Diodorus quatuor creatos scribit, M. Cornelium, Q. Seruilium, M. Furium, L. Quinctium. Ser. Cornelium Maluginensem patrem esse opinor Ser. Cornelij --. M. N. Maluginensis magistri eq. anno CCCXCII. P. Valerius hic à Liuio in alijs magistratibus cognominibus afficitur Poplicolæ Potiti. De Q. Seruilio Fidenate VI tribuno sic est apud Liuium in oratione M. Camilli. Pro certo habeo te ita rem gesturum, ut patre, auo, teq; ipso, ac sex tribunatibus dignum est. Hoc anno M. Camillus oblata dictatura non esse opus dixit, & una cum collegis tribunis Volscos, Antiates, atque Etruscos rebellantes uicit. Liuius.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXIX.

TRIBVNOS mil. in hunc annum tradit Liuius A. Manlium, P. Cornelium, T. & L. Quinctios Capitolinos, L. Papirium Cursorem II. Diodorus autem quatuor edit, L. Papirium, Q. ------. T. & L. Quinctios. Ex quibus A. Manlius cum tribunus fuerit anno CCCLXV, anno vero CCCLXXI III, profecto nunc est iterum. Hoc anno excidisse apud Liuium puto C. Sergium, qui anno CCCLXVII fuit primum, anno vero CCCLXXIII erit III. quo autem anno II fuerit non constat, nisi hoc anno intercidisse dicamus apud Liuium.

De A. *Cornelio Cosso dictatore, & triumpho eius de Volscis.*

BELLVM Volscum graue per se, oneratum Latinorum, & Hernicorum defectione in speciem caussæ iactatum, ut maior potestas quæreretur. sed noua consilia Manlij magis compulere senatum ad dictatorem creandum. creatus A. Cornelius Cossus magistrum eq. dixit T. Quinctium

ctium Capitolinum. Liuius. Significat autem seditionem, quam M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, excitabat plebem ære alieno exoluendo, cum aperte regnum affectare constaret. Plutarchus in Camillo Quinctium Capitolinum non magistrum eq. fuisse, sed dictatorem scribit. Volscorum porro exercitum fugatum à dictatore, castraq; eorum capta, ac direpta, triumphum actum de Volscis esse scribit Liuius. Eundem dictatorem in carcerem M. Manlium seditionis auctorem coniecisse, & Liuius, & Plutarchus auctor est. minante autem plebe se carcerem refracturam, Manlius S. C. è vinculis liberatus est.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXX.

TRIBVNI mil. consulari pot. hoc anno teste Liuio sex, Ser. Cornelius Maluginensis III, P. Valerius Potitus II, M. Furius Camillus V, Ser. Sulpicius Rufus II, C. Papirius Crassus, T. Quinctius Cincinnatus II. Diodoro autem auctore quatuor, Ser. Sulpicius, L. Papirius, M. Cornelius, T. Quinctius. Hoc anno ob affectati regni crimen M. Manlius ad populum à tribunis pl. accusatus in luco Petelino comitijs centuriatis damnatus est, atque de saxo deiectus. sunt qui duumuiros, qui de perduellione inquirerent, creatos auctores sint. Liuius, Plutarchus in Camillo, Valerius, alij.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXI.

CREATI in hunc annum sex tribuni mil. consulari potestate, ut ait Liuius, L. Valerius IIII, A. Manlius III, Ser. Sulpicius III, L. Lucretius, L. Aemilius III, M. Trebonius. vt Diodorus, quatuor L. Valerius -------. Crispus, A. Manlius, Ser. Sulpicius. Ex his L. Lucretium eum esse, qui anno CCCLXVI tribunus militum fuit, puto. CRISPVS cognomen est forte Trebonij apud Diodorum, cuius nomen cum prænomine intercidit. Flauum alij vocant. Veliternis, & Lanuuinis deficientibus bellum indictum est. exercitus propter pestilentiam non eductus.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXII.

DEINCEPS subsequuti sunt tribuni mil. consulari potestate teste Liuio Sp. & L. Papirij, Ser. Cornelius Maluginensis IIII, Q. Seruilius, C. Sulpicius, L. Aemilius IIII. Diodorus quatuor edit. Q. Seruilium, Sp. Papirium, --. Cornelium, φαβιον ἄλβον, mendose. Ex his Sp. Papirium patrem esse reor L. Papirij Sp. F. C. N. Crassi tribuni mil. anno CCCLXXXV. Q. Seruilium Q. Seruilij Fidenatis sexies ante tribuni filium esse opinor. hic enim paulo post erit II. C. Sulpicium mendose esse reor pro Ser. Sulpicio Prætextato, qui anno CCCLXXXIII, & CCCLXXXV, Capitolino fiet III, & IIII. quod constare non potest nisi nunc primum fieri dicamus. filium hunc esse M. Sulpicij Prætextati, de quo supra ex Diodoro diximus, arbitror. Ad Velitras, quibus Prænestini auxilio erant, pugnatum. ea de causa Prænestinis bellum indictum.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXIII.

PRAENESTINI Satricum coloniam populi Ro. adiunctis Volscis ui expugnarunt. Eam rem ægre passi Romani M. Furium Camillum VI tribunum mil. creauere. additi collegæ A. & L. Postumij Regillenses, ac L. Furius cum L. Lucretio, & M. Fabio Ambusto. Liuius. Hos nominat Diodorus M. Furium, L. Furium, A. Postumium, L. Lucretium, M. Fabium, L. Postumium. Plutarchus sextum hoc anno tribunum mil. Camillum appellat, quo Prænestinos, & Volscos uicit, & Tusculanos quibus bellum indictum erat, quod in bello Prænestinorum affuissent, positis armis nihil hostile agentes, in fidem recepit. L. Lucretium esse arbitror, qui paulo ante bis tribunatum gessit. L. Furium puto alium esse ab eo, qui septies ante tribunus mil. fuit; eundem autem cum eo, qui L. Furius Sp. F. L. N. Medullinus in censura Capitolina anno CCCXC dicitur. iuuenis certe hoc anno cum sene Camillo contendit, cum vterque pari cum imperio ad bellum profectus esset. auctor Liuius, & Plutarchus. M. Fabius ex secundo tribunatu Capitolino ornatus est. L. Postumium etiam ante anno CCCLXV tribunum fuisse puto.

DE TR. MIL. AN. CCCLXXIIII.

LIVIVS sex tribunos militum prodit in hunc annum L. & P. Valerios, Lucium V, & Publium

blium III, C.Sergium III, L.Menenium II, Sp. Papirium, Ser.Cornelium Maluginensem. At Diodorus octo L.Valerium, P.Valerium, C.Terentium, L. Menenium, C. Sulpicium, T. Papirium, L. Aemilium, M. Fabium. Ex his Sp. Papirium L. Papirij Sp.F. L.N.Cursoris patrem esse opinor, qui triumphauit anno CDXXIX. Ser. Cornelium V esse scribendum sextus, & septimus tribunatus eius ostendit.

De *censoribus*.

CENSORIBVS quoque eguit annus maxime propter incertam famam æris alieni. Creati censores C. Sulpicius Camerinus, Sp. Postumius Regillensis. cœptaq; iam res morte Postumij, quia collegam suffici censori religio erat, interpellata est. Igitur cum Sulpicius abdicasset se magistratu, censores alij vitio creati non gesserunt magistratum, tertios creare ueluti dijs non accipientibus in eum annum censuram religiosum fuit. Liuius. Sp. Postumium eum esse opinor, qui tribunus mil. fuit anno CCCLIX. Secundorum censorum nomina nec Liuius, nec quisquam alius memoriæ prodidit.

De T.*Quinctio Cincinnato dictatore, & triumpho eius de Prænestinis*.

HOC anno Prænestini ad portam Collinam signa intulere. Ingens in urbe trepidatio fuit. conclamatum ad arma, concursumq; in muros, atque portas est. tandemq; ab seditione ad bellum uersi dictatorem T. Quinctium Cincinnatum creauere. is magistrum eq. A.Sempronium Atratinum dixit. Atque fugatis ad Aliam Prænestinis, & Præneste ipso capto, triumphum de ijs nobilissimum egit. Idem scribit Eutropius his verbis: T.Quinctius Cincinnatus Prænestinos, qui vsque ad Romæ portas uenerunt, persecutus, ad Aliam vicit. & ei triumphus decretus est. Eusebius etiam anno quarto centesimæ olympiadis Prænestinos à Quinctio Cincinnato subactos notauit. Eiusdem uictoriæ meminit etiam Orosius.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXV.

COMITIA inde habita tribunorum militum consulari pot. quibus æquatus patriciorum, plebeiorumq; numerus. Ex patribus creati P. & C. Manlij cum L. Iulio. plebes C. Sextilium, M.Albinium, L. Antistium dedit. Liuius. At Diodorus octo prodit P.Manlium, C.Erenucium, C. Sextium, L. Iulium. --. Albinium, P.Trebonium, C. Manlium, L. Antistium. Ex his P. Manlius A.F. A.N. Capitolinus in secundo suo tribunatu Capitolino scribitur. In Volscis à Manlijs temere pugnatum. Prænestiui rebellarunt.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXVI.

TRIBVNOS mil. consulari pot. sex habuit hic annus Sp. Furium, Q. Seruilium II, L. Menenium III, P.Clœlium, M.Horatium, L. Geganium. Hæc Liuius. Diodorus autem quatuor edit Q. Seruilium, L. Furium, C.Licinium, P. Clœlium. Est autem legendum apud Liuium pro L.Menenio III C. Licinius. quod ostendi latius in scholijs Liuianis. Sp. Furium fratrem esse suspicor L.Furij tribuni mil. anno CCCLIII. Reliquos affeci familiaribus cognominibus. In Volscos Antium, & Ecetram profectum. neutra parte obuius hostis fuit.

De *censoribus, & lustro* XIX.

AERIS alieni noscendi gratia Sp.Seruilius Priscus, Q.Clœlius Siculus censores facti, ne rem agerent, bello impediti sunt. Ita Liuius. qui etiam si lustri non meminit, factum tamen puto, quia quando factum sit, non proditur, nisi hoc anno dicamus. mira enim in lustris explicandis eius negligentia iam satis probata est.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXVII.

TRIBVNOS militares patricios omnes plebs coacta principum opibus fecit L. Aemilium, P.Valerium IIII, C.Veturium, Ser. Sulpicium, L. & C. Quinctios Cincinnatos. Liuius. Hos etiam edit Diodorus L.Aemilium, C.Veturium, Ser.Sulpicium, L. Quinctium, C.Cornelium, C. Valerium.

C.Valerium. Ex his L.Aemilium esse arbitror, qui ante quater tribunatum cepit. Ser.Sulpicium Prætextatum, qui semel. nam in Capitolinis tabulis anno CCCLXXXIII est tertium. L.Quinctium Cincinnatum, qui ante semel. vt his ambobus nota duplicati honoris adiungenda esse videatur. Latini, & Volsci ad Satricum à P.Valerio, & L.Aemilio tribunis fusi, castra capta, direptaq; sunt. Antiates vrbem, agrosq; Romanis dedunt. Qua re Latini commoti Satricum eorum urbem incenderunt, ac Tusculum occuparunt, quod à L. Quinctio, & Ser. Sulpicio tribunis recuperatum est. Liuius.

De tribunis plebis per annos V dominantibus.

Hoc anno quintum mutata est reip. Romanæ species. à tribunis enim militum consulari potestate ad tribunos plebis administratio reip. recidit. Huius mutationis auctores à Liuio traditi sunt C.Licinius Stolo, & L. Sextius tribuni pl. qui cum anno priore leges tres aduersus patriciorum opes pro commodis plebis promulgassent, vnam de ære alieno, alteram de modo agrorum, tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, & consulum utique alter ex plebe crearetur, neque eas ferre per collegarum intercesiones, quos de industria patres comparauerant, potuissent, tum irati comitia præter ædilium, tribunorumq; plebis nullos curules magistratus creari pasi sunt. eaq; magistratuum solitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his comitia tribunorum militum tollentibus per quinquennium urbem tenuit. Hæc Liuius. Hanc autem magistratuum solitudinem Diodorus appellat ἀναρχίαν, atque in priorem annum reijcit. quam non quinquennio, sed quadriennio occupasse rempub. alij tradunt. sic enim Eutropius. Dignitas trbunorum militum non diu perseuerauit, nam post aliquantum nullos placuit fieri, & quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates ibi maiores non essent. Sex. autem Rufus ita. Quadraginta quinque annis Romæ consules defuerunt. sub decemuiris duobus, sub tribunis militum, XLIII. sine magistratibus Roma fuit annis quatuor. Casiodorus autem sic. Tribunis militum ob insolentiam remotis, per annos IIII potestas consulum, tribunorumq; cessauit. nos Liuium sequuti sumus, cuius annales sequuti Capitolini scriptores uidentur. Plinius etiam lib. XVI cap. XLIIII meminit anni CCCLXIX ab vrbe condita, qui fuit sine magistratibus, quo anno Romæ loton fuisse ait in Lucinæ area æde condita. Porro autem in fragmentis Capitolinis hæc uerba excesa sunt.

ACTVS EST.
DEDICAVIT.

Quæ quid valeant, adhuc colligere coniectura non potui. neque enim Liuius, aut quisquam alius lumen aliquod ostendunt, quod intuentes ad veritatis cognitionem peruenire posimus.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXXIII.

Remittentibvs tribunis plebis C. Licinio, & L.Sextio comitia per interregem sunt habita. creatiq; tribuni militum L.Furius, A.Manlius, Ser. Sulpicius, Ser. Cornelius, P. & C. Valerij. Hos Liuius. Quos Diodorus vocat L.Papirium, L.Menenium, Ser.Cornelium, Ser.Sulpicium. Post hos iterum solitudinem magistratuum fuisse scribit, qua sublata creatos A. Manlium, L.Furium, Ser.Sulpicium, Ser.Cornelium. Est enim mira apud illum tum librariorum, tum auctoris ipsius vitio annorum, & magistratuum perturbatio. L.Furium esse puto, qui anno CCCLXXIII tribunatum mil. gesit. A.Manlium fratrem P. Manlij, qui postea dictator fit, & tribunus II. Ser. Sulpicium Prætextatum III. Ser. Cornelium Maluginensem VI. P. Valerium Poplicolam V esse scribendum fragmenta huius anni Capitolina satis ostendunt. Veliterni Tusculum obsidentes à mœnibus repulsi, Velitræ à Romanis obsideri cœptæ sunt.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXXIIII.

Tr. mil. consulari potestate insequens annus habuit auctore Liuio, Q. Seruilium, C.Veturium II, A. & M. Cornelios, Q. Quinctium, M.Fabium. Diodoro Q. Seruilium, C.Veturium, A.Cornelium, M.Cornelium, M.Fabium, ----. Ex his Q. Seruilius bis ante tribunus mil. fuit. Q. Quinctium Cincinnatum potius, quàm Capitolinum uoco, quòd alij etiam Cincinnati Quinti prænomen tulerint. Reliqua ex fragmentis Capitolinis fidem habent, in quibus est = Cossus. = Maluginensis. = Cincinnatus. M. Fabius Ambustus II. Est autem M. Fabius

bius Ambustus is, qui filias duas collocauerat unam C. Licinio Stoloni, alteram Ser. Sulpicio Prætextato, vt scribit Liuius. Velitræ item, ut priore anno, obsessæ.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXXV.

Tribvnos militum consulari potestate inuenio in hunc annum apud Liuium L. Quinctium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium, Sp. Seruilium, L. Papirium, L. Veturium. Tres edit Diodorus T. Quinctium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium. Hi vero omnes quibus cognominibus, ac qua numerorum in multiplicatis honoribus nota signandi sint Capitolina fragmenta docent, in quibus est: = Capitolinus. = Maluginensis VII. = Prætextatus IIII. Sp. Seruilius Structus, L.Papirius Crassus. L.Veturius Crassus Cicurinus.

De M. Furio Camillo dictatore IIII. & seditione de plebeio consule.

Principio statim anni ad vltimam dimicationem de legibus à Licinio, & Sextio promulgatis uentum est, & cum tribus uocarentur, nec intercesio collegarum latoribus obstaret, trepidi patres ad duo vltima auxilia summum imperium, summumq; ciuem decurrunt. Dictatorem dici placet. dicitur M.Furius Camillus, qui magistrum eq. L. Aemilium cooptat. hæc Liuius. Eundem Camillum abdicasse dictatura scribit idem paulo post ita. Cum plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, tum percitus ira Camillus lictores, qui de medio plebem amouerent, misit: & addidit minas, sacramento omnes adacturum, exercitumq; extemplo ex urbe educturum. Re autem neutro inclinata se abdicauit. seu quia uitio creatus erat, vt tradidere quidam, seu quia tribuni pl. tulerunt ad plebem, idq; plebes sciuit, vt si M.Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium æris ei multa esset. Sed auspicijs magis, quàm noui exempli rogatione deterritum, vt potius credam, cum ipsius uiri facit ingenium, tum quod ei suffectus est extemplo P.Manlius dictator, quem quid creari attinebat ad id certamen, quo M.Furius uictus esset. & quòd M.Furium dictatorem insequens annus habuit haud sine pudore certe fractum priore anno in se imperium repetiturum. simul quòd eo tempore, quo promulgatum de eius multa traditur, aut & huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat, obsistere potuit, aut ne illas quidem, propter quas hæc lata erat, impedire, & quòd vsque ad memoriam nostram, quoties tribunicijs, consularibusq; certatum viribus est, dictaturæ semper altius fastigium fuit. Hæc (vt dixi) Liuius. Plutarchus autem caussam, quam Liuius infirmare conatur, asserit. quæ eadem caussa fuisse uidetur incisa in Capitolinis tabulis, si modo earum fragmenta recte interpretati sumus. Verba Plutarchi sunt hæc. Cum Licinius Stolo tribunus pl. seditionem excitaret, lege promulgata, vt ex duobus consulibus alter ex plebe fieret, isq; vna cum collegis comitia consularia haberi prohiberet, resp. autem sine magistratibus esset, Camillus plebe inuita dictator quartum à senatu creatur. Qui cum diem persensisset, quo de lege agendum ad populum esset, delectum se habiturum esse professus, ex foro populum in campum euocauit, in eos se, qui dicto audientes non fuissent, animaduersurum minatus. Cum autem tribuni repugnarent, ac quinque eum argenti myriadibus multaturum esse iurarent, nisi edictum, & legem in plebem antiquaret, Camillus siue quòd exilium, & damnationem secundam senex timeret, siue quòd plebem superaturum se esse diffideret, domum se contulit, ac simulata valetudine dictatura se abdicauit. Magister equitum L.Aemilius Mamercinus uocatur in fragmento dictaturæ huius Capitolinæ. puto autem eundem esse, atque eum, qui quinquies ante tribunatum militum gesit.

De P. Manlio Capitolino dictatore.

Dictatori Camillo abdicato extemplo suffectum esse alterum dictatorem Liuius, & Plutarchus tradunt. Liuius P. Manlium nominat. Plutarchus nomen omittit. Magistrum autem equitum ab eo cooptatum fuisse C.Licinium uterque fatetur. quanquam non eundem uterque intelligit. Plutarchus enim eum esse ait, qui dux seditionis fuerat, & leges promulgarat. Liuius eum, qui tribunus mil. consulari potestate fuerat, & recte. nam qui seditionis caput fuerat, is hoc anno nonum tribunus pl. refectus erat. neque uero eodem tempore & tribunus pl. & magister equitum erat. Itaque ut hos distingueret Liuius, sic locutus est. P. Manlius dictator rem in caussam plebis inclinauit, C.Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto. Id ægre passos patres accipio, dictatorem propinqua cognatione Licinij se apud patres excusare solitum, simul negantem magistri equitum maius, quàm tribuni consularis imperium esse.

esse. Hæc ubi dixit, tum deinceps de C. Licinio tribuno plebis addit: Licinius, Sextiusq; ita se gerere, ut negando iam sibi velle continuari honorem acerrime accenderent ad id, quod dissimulando petebant, plebem. Vterque autem Licinius ab alijs scriptoribus Stolo, à Capitolinis Caluus vocatur. Itaque Liuius in anno CCCCLIIII ait. C. Licinius Stolo primus magister equitum de plebe factus est. Dictatorem esse puto P. Manlium A. F. A.N. Capitolinum, tribunum mil. consularem anno sequenti in Capitolinis tabulis.

DE TR. MIL. ANN. CCCLXXXVI.

Creatos in hunc annum tribunos militum consulares hos tradit Liuius A. & M. Cornelios II, M. Geganium, P. Manlium, L. Veturium, P. Valerium VI. Quos præterit Diodorus. Horum cognomina, & multiplicatorum honorum notæ in fragmentis Capitolinis sunt ita. • Cossus II. = Maluginensis II. = Macerinus. L. Veturius Crassus Cicurinus II. P. Valerius Potit. Poplicola VI. P. Manlius Capitolinus II.

De M. Furio Camillo dictatore V. & triumpho IIII eius de Gallis.

Cvm præter Velitrarum obsidionem quietæ res Romanæ essent, fama repens Gallici belli allata perpulit ciuitatem, ut M. Furius dictator V diceretur. is T. Quinctium Pennum magistrum eq. dixit. sic Liuius. Plutarchus item metu Gallici belli Camillum iam prope octoginta annos natum dictatorem V ab omnibus uno ore creatum scribit. Magistrum equitum Cincinnati cognomine usum docet fragmentum Capitolinum. Itaque T. Quinctius Pennus Cincinnatus est scribendus, filius, vt arbitror, L. Quinctij, qui Cincinnati senis filius fuit.
Porro autem bellatum hoc anno cum Gallis ad Anienem flumen, fuisse qui tradiderint, prodit Liuius, se autem in Albano agro rem gestam esse potius credere. Fugatos autem, cæsosq; amissis castris Gallos dictatore Camillo, & victoriam ingentem esse relatam, eiq; senatus, & plebis consensu triumphum esse decretum idem scribit. Plutarchus pugnatum ad Anienem esse prospere ait, & præterea Velitras à Camillo esse captas. Polyænus item lib. VIII. ad Anienem à Camillo V dictatore cum Gallis bene rem gestam scribit. Appianus autem in Celtica Gallos bis uictos à Camillo patre tradit, hoc autem tempore triumphasse eum, cum octogesimum annum ageret. Polybius demum lib. I. Camillum cum Gallis dimicasse ad Albam auctor est anno post Romam captam XXX, Polyænus, & Plutarchus XIII. cum tamen XXII annus hic sit, ex quo vrbs capta sit. Liuius pugnam ad Anienem cum Gallis in annum CCCXCII reijcit T. Quinctio dict.

DE COS. AN. CCCLXXXVII.
ex plebe primum creari cœptis.

Cvm L. Sextius, C. Licinius tribuni pl. decimum refecti acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem, & senatum uicerunt, ac comitia consulum aduersa nobilitate, ut fierent, obtinuerunt, quibus L. Sextius de plebe primus consul factus est. cum autem patricij se auctores futuros negarent, ac prope ad secessionem plebis res spectaret, per dictatorem sedatæ discordiæ sunt. concessumq; ab nobilitate plebi de consule plebeio, à plebe nobilitati de prætore vno, qui ius in vrbe diceret ex patribus creando. Ijdem etiam ædiles curules duos, ex patribus ut fierent, contenderunt. Plebs consulatum L. Sextio, cuius lege partus erat, dedit, ei collega ex patribus datus L. Aemilius Mamercus. Hæc Liuius, & Plutarchus, qui cum Cassiodoro consules edit L. Aemilium ex patricijs, L. Sextium ex plebe. Quos Diodorus uocat L. Aemilium Mamercum, L. Lateranum. Est autem Lateranus Sextij cognomen, ut est in tabula Capitolina. in qua Mamercinus, & L. Sextius Sextinus Lateranus consules eduntur. In lib. de uiris illustribus scriptum est non L. Sextium, sed C. Licinium Stolonem primum è plebe consulem factum. qua de re Fabius Pictor (vt scribit Gellius lib. V. cap. IIII) ita. Quapropter tum primum è plebe alter consul factus est, duo & uicesimo anno, postquam Romam Galli ceperunt. idest, ut interpretatur Gellius, duodeuicesimo. ego tamen malim XXII intelligi. L. Aemilium Mamercinum puto eundem esse, atque eum, qui magister eq. fuit.

De prætore primum creato.

De prætore sic Liuius. Annus hic fuit insignis noui hominis consulatu, duobus magistrati-

bus, prætura, & curuli ædilitate. Hos sibi patricij quæsiuere honores pro concesso plebi altero consulatu. Patres præturam Sp. Furio M. F. Camillo, ædilitatem Cn. Quinctio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni suarum gentium uiris dederunt. Hæc ille. Suidas item Furium Camillum Camilli dictatoris filium primum prætorem tradit in uoce Πραίτωρ. Prætori iuris dicundi negocium datum est, & sex lictoribus ut uteretur permissum. vnde Polybius, ac Plutarchus præturam ἑξαπέλεκυν vocant ἀρχὴν, idest sex securium magistratum. Deinde hic honos plebi etiam communicatus est anno ab vrbe condita CCCCXVI. Q. Publilius Philo, teste Liuio, prætor primus è plebe factus est. at uero circa annum DX prætor alter additus est. cumq; eorum alter inter ciues, ac peregrinos ius diceret, vrbanus ille, hic peregrinus uocatus est. epitomarum lib. XIX. Circa annum autem DXIX Sicilia, atque Sardinia in prouinciarum formam redactis, prætores duo additi sunt, qui in eas prouincias quotannis mitterentur. Epitom. libro XX. Solinus cap. XXI. Pomponius de origine iuris. Victis prætcrea duabus Hispanijs, prætores item duo creati sunt, qui in Hispanias mitterentur. Anno DLVI Hispanias ulteriorem, & citeriorem terminatas primi prætores sortiti sunt M. Heluius, & C. Sempronius Tuditanus. auctor Liuius, & Pomponius. Postremo Sulla dictator latis nouis quæstionibus prætores duos adiecit, vt essent octo. (tot enim Ciceronis tempore erant, quod ex eius post reditum orationibus intelligitur.) Inde Cæsar duobus additis decem effecit, teste Dione, & Pomponio. Prætoris originem hoc loco mihi demonstrandam esse duxi, quoniam prætoribus sæpissime imperium datum; & triumphi decreti, nec solum prætoribus, sed etiam ijs, qui extra ordinem cum prætorio imperio essent, de quibus sæpe infra dicendum erit.

De *censoribus*.

CENSORES in hunc annum fuisse Regillensem Albinum, & C. Sulpicium Peticum ex Capitolinis fragmentis conijcio: quod non uidetur à veritate alienum. Nam Liuius anno sequenti censorem ait pestilentia perijsse. Lustrum autem ab his conditum non est, fortasse propter censoris alterius mortem. Eius certe nulla nota est in Capitolina censura. Regillensis certe perijt: nam C. Sulpicij post magna fit mentio. hic autem an Aulus, an Lucius Postumius Regillensis Albinus fuerit, qui ambo tribuni militum ante fuerunt, in incerto est.

DE COS. AN. CCCLXXXVIII.

LIVIVS, Cassiodorus, & Diodorus consules in hunc annum edunt L. Genucium, & Q. Seruilium. Eorundem consulum meminit Orosius, & Eutropius. Q. Seruilius Q.F. Q.N. Ahala scribitur in hoc consulatu Capitolino. L. Genucius M.F. Cn.N. Auentinensis in secundo. Hoc anno Camillus mortuus XXV annis postquam urbem à Gallis liberauerat. Res à seditione, & à bello quietæ. Liuius.

DE COS. AN. CCCLXXXIX.

CONSVLES in hunc annum creati apud Diodorum C. Sulpicius, C. Licinius. apud Liuium, & Cassiodorum C. Sulpicius Peticus, C. Licinius Stolo. Eorundem meminit Valerius lib. II. cap. I. & Plutarchus in Problematis. Quem autem cæteri Stolonem, Capitolini scriptores, vt dixi, Caluum appellant. Est autem C. Sulpicius M.F. Q.N. Peticus in secundo consulatu Capitolino. ludi scenici primum instituti. nihil aliud dignum memoria actum.

DE COS. AN. CCCXC.

HIC annus consules habuit C. Genucium, L. Aemilium Mamercum II, Liuio, & Cassiodoro testibus. quos Diodorus uocat lib. XVI Cn. Genucium, L. Aemilium. in Capitolinis tabulis, Mamercinus II, Cn. Genucius M.F. M.N. Auentinensis.

De L. *Manlio Capitolino Imperiosso dictatore*.

CVM piaculorum magis conquisitio animos, quàm corpora morbi afficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilentiam quondam clauo ab dictatore fixo sedatam. Ea religione adductus senatus dictatorem claui figendi caussa dici iussit. Dictus L. Manlius Imperiossus

L. Pinarium

L. Pinarium magistrum eq. dixit. Hæc Liuius. Eiusdem dictatoris meminit Cicero de off. L. Manlio, inquit, A.F. cum dictator fuisset, M. Pomponius diem dixit. Huius etiam dicturæ ve stigia sunt in tabulis Capitolinis, ex quibus apparet, Manlium Imperiosi, Pinarium Nattæ, cognomen tulisse. Hunc autem L. Manlium Imperiossum primum appellatum ob seueritatem delectus in dictatura habiti, & quòd filium rus à se relegasset, scribit Liuius. Idem etiam postea quasi sui oblitus T. Manlium huius filium, qui Torquatus dictus est, primum eiusmodi cognomen ait inuenisse ob supplicium de filio sumptum. Est autem intelligendum cognomen hoc cœpisse in patre, in filio confirmatum esse. Pinarios Nattæ cognomine vsos esse ostendit Cicero, qui inquit lib. II de diuinatione. Pinarij Nattæ nobiles. & Tacitus lib. IIII, qui Pinarij cuiusdam Nattæ meminit. De solenni claui figendi latius scribit hoc loco Liuius.

De *censoribus*, & *lustro* XX.

CENSORES hoc anno fuisse Ambustum, & L.Furium Medullinum, eosq; lustrum XX condidisse, quarum rerum ne uerbum quidem Liuius, Capitolina fragmenta declarant. Priorem autem censorem M. Fabium K.F. M.N. Ambustum esse duco, qui bis ante tribunus mil. fuit, perinde atque L.Furius Medullinus collega eius & ante in tribunatu, & nunc etiam in censura.

DE COS. AN. CCCXCI.

CONSVLES prodit in hunc annum Diodorus Q. Seruilium, & Q. Genucium. at Liuius, & Cassiodorus Q Seruilium Ahalam, L.Genucium. Hi sunt, qui triennio etiam ante collegæ inter se comparati sunt. Itaque in Capitolina tabula nota numeri II. vtrique addita est.

De *Ap. Claudio Crasso dictatore.*

L. GENVCIVS cos. qui primus ex plebe bellum suis auspicijs gessit, in Hernicos profectus, ab ijsq; insidijs circumuentus occisus est. Ea de caussa dictatorem consensu patriciorum Seruilius consul dixit Ap.Claudium. Hæc Liuius. Ex monumentis Capitolinis intelligi potest, Crassum Sabinum Regillensem dictaturam cepisse. Hunc autem Liuius Ap.Claudium uocat eum, qui anno CCCXCV contra legem de plebeijs consulibus dixit, quem decemuiri nepotem esse probauimus in tribunatu eius anno CCCL. Magistrum eq. nullum nominat Liuius. fuisse tamen aliquem fragmenta Capitolina declarant. in quibus est pro magistro eq. syllaba SCVS. quæ est ultima cognominis PRISCVS, quod fuit Seruiliorum.

DE COS. AN. CCCXCII.

CONSVLES memorat in hunc annum Liuius C. Sulpicium, & C.Licinium Caluum. Cassiodorus C. Sulpicium II, & C.Licinium. Diodorus C. Sulpicium, C.Licinium. Nos eosdem esse putamus, qui triennio ante collegæ etiam fuerunt. Itaque Licinio etiam iterati honoris notam addendam esse. nam Sulpicio Petico Capitolini scriptores eam addiderunt.

De *dictatore* T. *Quinctio Capitolino*, & *Gallico bello*.

DICTATOREM T.Quinctium Pennum hoc anno fuisse satis constat. & magistrum eq. Ser.Cornelium Maluginensem. Macer Licinius comitiorum habendorum caussa, & ab Licinio consule dictum scribit. Cum mentionem eius rei in vetustioribus annalibus nullam inueniam, magis vt belli Gallici caussa dictatorem creatum arbitrer, inclinat animus. Eo certe anno Galli ad tertium lapidem Salaria uia trans pontem Anienis castra habuere. Ita Liuius. Hoc anno item dictatorem fuisse fragmenta Capitolina demonstrant. cumq; non (ut scripsit Licinius) comitiorum habendorum caussa, sed (vt Liuius) rei gerendæ caussa. Appianus enim in Celtica Gallos tertium reuersos à Quinctio uictos scribit. at T. Manlium Gallo, à quo singulari prœlio prouocatus fuerat, occiso Torquati cognomen retulisse, Gallos proxima nocte in Tiburtem agrum, atque inde societate belli facta in Campaniam transisse Liuius, & Eutropius. Cognomina dictatoris in Capitolinis monumentis hæc uisuntur = s.Capitolinus Crispinus. in quo à Liuio dissentiunt. nam Liuius eum Pennum nominauit. Pennus autem fuit Cincinnatorum cognomen, non Capitolinorum. Itaque literam s, quæ extrema est primi cognominis huius dictatoris, ultimam

literam esse puto huius cognominis Barbatus. quod Quinctiorum Capitolinorum fuit. Ceterum Ser. Cornelium Maluginensem magistrum eq. filium esse arbitror Ser. Cornelij Maluginensis, qui paucis ante annis septies tribunatum militum gessit.

De triumpho C. Sulpicij Petici cos. de Hernicis.

De C. Sulpicij cos. triumpho nemo tradit. Quoniam autem qui Capitolinos triumphos digesserunt, eum anno CCCXCV dictatorem triumphasse iterum scripserunt, nec quo potissimum anno primum triumphauerit, constat, ego suspicatus sum, id hoc anno factum. Nam de eius uictoria sic scribit Liuius. C. Sulpicius, & C. Licinius cos. in Hernicos exercitum duxerunt, neque inuentis in agro hostibus Ferentinum eorum urbem ui ceperunt. Priore certe consulatu hic triumphare non potuit, quòd eo propter pestilentiam nihil memorabile gesserit.

DE COS. ANN. CCCXCIII.

C. Poetelium Balbum, M. Fabium Ambustum consules in hunc annum tradit Liuius, & Casiodorus. at Diodorus M. Fabium, & C. πόπλιον, mendose, pro ποιτέλιον. M. Fabius ex Capitolino triumpho eius descriptus est. Alia cognomina tradunt Capitolini scriptores C. Pœtelij, quàm Liuius. illi enim Libonem Visolum, hi Balbum.

De Q. Seruilio Ahala dictatore, & re cum Gallis gesta.

Cum aduersus Tiburtem hostem duce C. Pœtelio consule contenta esset resp. Gallicus tumultus dictatorem creari coegit. creatus Q. Seruilius Ahala T. Quinctium magistrum eq. dixit. Pugnatum haud procul porta Collina totis uiribus urbis est. magnaq; vtrinque cæde edita tandem auertitur acies Gallorum. Egregie tum ab dictatore tum ab consulibus re gesta dictator consulibus & apud populum, & apud senatum magnifice collaudatis, & suarum quoque rerum illis remisso honore dictatura se abdicauit. Hæc Liuius. Q. Seruilius Ahala is est, qui bis paulo ante consul fuit. T. Quinctius, qui dictaturam priore anno administrauit.

De triumpho C. Pœtelij cos. de Gallis, & Tiburtibus.
ouatione M. Fabij Ambusti cos. de Hernicis.

C. Poetelius cos. aduersus Tiburtes iussu populi exercitum ducere iussus est. ab eo Galli, qui ex pugna dictatoris aufugerant, palati procul Tibure excepti egressis ad opem Gallis ferendam Tiburtibus, simul cum his intra portas compelluntur. Pœtelius de Gallis, Tiburtibusq; geminum triumphum egit. M. etiam Fabius, cui Hernici prouincia euenerat, cum prœlijs primum paruis, postremo una insigni pugna hostes totis adorti copijs essent, Hernicos deuincit. Ei satis visum, vt ouans vrbem iniret. Hæc Liuius. quæ eadem sunt in tabulis triumphalibus Capit.

DE COS. AN. CCCXCIIII.

Livivs, Casiodorus consules produnt in hunc annum M. Popillium Lænatem, & Cn. Manlium. Diodorus M. Popillium Lænatem, & Cn. Manlium Imperiossum. M. Popillius descriptus est ex tertio consulatu Capitolino. Primus è Popillijs hic fuit, qui Lænas dictus sit. cuius caussam sic exponit in Bruto Cicero. M. Popillius cum consul esset, eodemq; tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quòd erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione, & seditione nunciata, ut erat læna amictus, ita uenit in concionem, seditionemq; tum auctoritate, tum oratione sedauit. Hæc ille. Liuius etiam hoc anno orientem seditionem inter patres, & plebem compressam ait, ut Tiburtes, qui ad mœnia Romæ venerant, repelleret. ex quo intelligere possumus hoc anno M. Popillium cum læna exisse in concionem. in lapide Capit. est, = Lænas. Cn. Manlius Capitolin. Imperioss.

DE COS. AN. CCCXCV.

Novi consules inierunt apud Liuium, & Casiodorum C. Fabius, C. Plautius. apud Diodorum M. Fabius, C. Plotius. Liuius huius etiam C. Fabij meminit interregis an. CCCXCVIII, inter alios multos consulares. in Capitolino lapide est = Ambustus. C. Plautius Proculus. Hernici à Plautio deuicti. Fabius incaute cum Tarquiniensibus pugnauit.

De

De C. Sulpicio Petico dictatore, & triumpho eius de Gallis.

CVM Gallos Præneste uenisse, atque inde circa Pedum consedisse auditum esset, dictatorem dici C.Sulpicium placuit. consul C. Plautius dixit. magister eq. dictatori additus M.Valerius. Liuius hæc. C.Sulpicius ex triumpho Capitolino descriptus est. M.Valerius in consulatu, quem tertio abhinc anno geret, Poplicola nominatur à Liuio. Ceterum C. Sulpicium dictatorem rem bene gesisse cum Gallis, qui & à Pœtelio consule uicti fuerant, eosq; ita subegisse, ut non alius post M. Furium iustiorem de Gallis triumphum egerit, scribit Liuius. Eiusdem uictoriæ meminerunt Orosius, Eutropius, Polybius libro primo, Appianus in Celtica, Frontinus stratagematum lib. II. Hic autem triumphus in Capitolinis tabulis secundus Sulpicij scribitur. ex quo intelligi potest priorem à Liuio (ut supra dixi) esse omissum. id autem mirabile non est. nam etiam hoc anno Plautianum triumphum omisit.

De triumpho C. Plautij Proculi consulis.

TRIVMPHASSE enim etiam C. Plautium Proculum consulem de Hernicis scriptum est in Capitolinis tabulis. cuius uictoriæ Liuius meminit, triumphi non meminit. Hernicos enim à C. Plautio uictos, subactosq; esse tantummodo ait.

DE COS. AN. CCCXCVI.

CONSVLES hoc anno C. Marcius, Cn.Manlius. testis Liuius, Casiodorus, Diodorus. Cn.Manlius biennio ante consul fuit. C. Marcius ex Capitolino triumpho descriptus est. Cn. Manlius aduersus rebellantes Faliscos nihil memorabile egit.

De triumpho C. Marcij Rutili cos.

C. MARCIVS cos. in agrum Priuernatem exercitum duxit, urbem eorum in deditiouem accepit. triumphauitq; de Priuernatibus. Liuius. Idem triumphus est in tabulis Capitolinis.

DE AN. CCCXCVII.

DIODORVS consules in hunc annum prodit M.Fabium, M.Popillium. Liuius, & Casiodorus M.Fabium Ambustum II, & M.Popillium Lænatem II. Tiburtes à Lænate in vrbem cõpulsi. Fabius à Faliscis, & Tarquiniensibus prima pugna fusus hostium castris post potitus est.

De C. Marcio Rutilo dictatore, & triumpho eius de Tuscis.

HOC anno concitatur omne nomen Etruscum, & Tarquiniensibus, Faliscisq; ducibus ad Salinas perueniunt. aduersus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus magistrum eq. item de plebe C. Plautium dixit. Ita Liuius. Idem scribit in anno CCCCLIIII. C.Marcius idem est, qui priore anno consul fuit, C. Plautius, qui biennio ante. Hunc dictatorem scribit Liuius cum Tuscis congressum castris eorum, & VIII millibus hostium captis, ceteris aut cæsis, aut agro Romano fugatis sine auctoritate patrum (plebeius enim erat) populi iussu triumphasse. idem notat etiam in anno CDLIX. Eiusdem triumphi Orosius etiam, & Eutropius meminerunt. Quem in monumentis quoque Capitolinis incisum inuenimus.

DE COS. AN. CCCXCVIII.

QVADRINGENTESIMO anno, quàm vrbs condita erat, quinto tricesimo, quàm à Gallis recepta, ablato post XI annum à plebe consulatu patricij consules ambo ex interregno magistratum inierunt C. Sulpicius Peticus III, M.Valerius Poplicola. Liuius. Eadem nomina sunt etiam apud Casiodorum, & Diodorum. Cur dissentiat Liuiana summa annorum à nostra, caussa supra exposita est. latius etiam in chronologiæ Liuianæ scholijs. Empulium ex Tiburtibus captum.

DE

DE COS. ANN. CCCXCIX.

LIVIVS. Consules hoc anno fuerunt ambo patricij M.Fabius Ambustus III, T.Quinctius. In quibusdam annalibus pro T.Quinctio M.Popillium consulem inuenio. Liuio assentitur Cassiodorus, & Diodorus, & Solinus. qui ait. Alexander (vt Nepos edidit) M.Fabio Ambusto, T. Quinctio Capitolino consulibus oritur, post Romam conditam anno CCCXCV. T. Quinctius hic est, qui ante dictator, & magister equitum fuit.

De triumpho II *M. Fabij Ambusti cos. de Tiburtibus.*

HOC anno cum Tiburtibus ad deditionem pugnatum, Sassulam ex his urbem captam, & gentem vniuersam positis armis in fidem consulis uenisse, deq; Tiburtibus triumphatum esse scribit Liuius. Hic autem consul fuit M. Fabius Ambustus, quod ex Capit. triumpho intelligitur.

DE COS. AN. CD.

CONSVLATVM utrunque apud patricios mansisse, consules creatos C. Sulpicium Peticum IIII, M.Valerium Poplicolam II inuenio apud Liuium, & Casiodorum. Diodorus item prioribus consulibus subijcit M.Valerium, C. Sulpicium.

De T. Manlio Torquato dictatore, & re gesta cum Caeritibus.

SENATVS in Etrusci belli curam intentus Valerium consulem Volscis oppositum, reuocatum inde dicere dictatorem iussit. T. Manlium, L.F. dixit. is sibi magistrum eq. A. Cornelium Cossum cooptauit. Hic Manlius anno CCCXCII, quòd Gallum spolians, quo cum pugnarat, ei torquem detraxit, & se induit, Torquatus est appellatus. Itaque in tertio Capitolino consulatu scribitur L.Manlius L.F. A.N. Imperiossus Torquatus. Liuius, Gellius lib. IX. cap. XIII. Cicero de off. lib. III. A. Cornelius P. F. A. N. Cossus Aruina scribitur in triumpho Capitolino, quem gessit anno CDX. Hic cum Cæritibus rem gessit, quibus bellum indictum erat, quòd Tarquiniensibus se adiunxerant. Cærites sine prœlio in deditionem accepti in centum annos inducias impetrarunt.

DE COS. AN. CDI.

P. VALERIO Poplicolæ datus est à plebe collega C. Marcius Rutilus in hunc annum, ut ait Liuius. Hos uocat Casiodorus P.Valerium, C. Marcium Rutilum II. Diodorus M. Fabium, P.Valerium.

De C. Iulio dictatore.

TERROR uanus Etrusci belli, cum coniurasse XII populos fama esset, dictatorem dici coegit. Dictus in castris (eò enim ad consules missum S. C. est.) C. Iulius, cui magister eq. adiectus L. Aemilius. Ceterum foris tranquilla omnia fuere. Liuius. Ego C. Iulio attribui familiare cognomen Iulum. L. Aemilium esse puto, qui in triumpho secundi consulatus Capitolino, quem egit anno CDLXXXIIII, L.F. dicitur. quo anno Priuernas est appellatus.

DE COS. ANN. CDII.

CREATI in hunc annum consules C. Sulpicius Peticus, T. Quinctius Pennus, quidam Cæsonem, alij Caium nomen Quinctio adijciunt. sic Liuius. Casiodorus, C. Sulpicium Peticum, T.Quinctium Pennum edit. Diodorus, C. Sulpicium, et C. Quinctium. Hunc T. Quinctium eum esse censeo, qui anno CCCLXXXVI magister eq. fuit. et à Liuio Pennus, à Capitolinis scriptoribus Cincinnatus vocatus est. C. Sulpicium V notaui, quia quater ante fuit.

De censoribus, & lustro XXI.

CVM censoribus creandis indicta comitia essent, professus se petere censuram C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbauit. post autem non variatum

riatum comitijs est, quin, cum Manlio Cnæo censor Marcius crearetur. ita per eundem, qui ad dictaturam aperuit uiam, censuræ quoque in partem uocata plebs est. Liuius. Eutropius etiam exposito triumpho, quem anno CCCXCVII C. Marcius de Tuscis egit, Romæ censum actum scribit. ex quo hoc anno censum, lustrumq; factum esse colligere possumus. Alio etiam loco Liuius in anno CCCCLIIII C. Marcium Rutilum censorem primum de plebe factum scribit. Cn. Manlius Imperiossus bis ante consul fuit.

De M. Fabio Ambusto dictatore.

DICTATOREM quoque hic annus habuit M. Fabium nullo terrore belli, sed ne lex Licinia comitijs consularibus obseruaretur. Magister eq. dictatori additus Q. Seruilius. Hæc Liuius. Idem in anno CCCCXXVIII. huius dictatoris meminit. cumq; ait ter consulem, & dictatorem fuisse. Idem scribit Valerius lib. II, cap. II. Q. Seruilius Ahala, siue ille sit, qui ante bis consul fuit, siue eius filius, quod magis probo, omnino Q. F. Q. N. est scribendus.

DE COS. AN. CDIII.

M. POPILLIUM Lænatem à plebe consulem in hunc annum, à patribus L. Cornelium Scipionem datum scribit Liuius. Casiodorus M. Popillium Lænatem III, L. Cornelium Scipionem edit. Diodorus C. Cornelium, M. Popillium.

De L. Furio Camillo dictatore.

M. POPILLIUS Lænas consul in Gallos profectus rem bene gessit. moram triumpho vulnus attulit, eademq; caussa dictatoris desiderium senatui fecit, vt esset, qui ægris consulibus comitia haberet. Dictator L. Furius Camillus dictus addito magistro equitum P. Cornelio Scipione. Hæc Liuius. Ceterum L. Furius Camillus filius fuit M. Camilli V dictatoris. auctores Liuius, & Appianus. Hoc anno dictatorem fuisse indicant uestigia Capitolina magistri equitum.

De triumpho M. Popillij Lænatis cos. I. de Gallis.

FORTUNA illustriorem plebeium consulem fecit. Nam cum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino castra posuisse nunciatum esset, Scipione graui morbo implicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum. Galli amissis castris fugati. Consul uulnere accepto tardius triumphauit. Sed tamen ante quàm inirent noui consules, triumphus ab eo actus est magno fauore plebis. Hæc Liuius. Huius Popillianæ de Gallis victoriæ meminit etiam Appianus in Celtica. Idem triumphus incisus est in tabulis Capitolinis.

DE COS. ANN. CDIIII.
et re gesta à L. Furio cos. cum Gallis.

DICTATOR L. Furius Camillus reddidit patribus pristinam possessionem consulatus. ipse ob id meritum ingenti patrum studio creatus consul collegam P. Claudium Crassum dixit. Liuius. Ijdem consules produntur à Casiodoro. Diodorus M. Aemilium, T. Quinctium edit. horum consulum meminit Cicero in Catone, cum ait, Platonem Tarentum uenisse L. Camillo, ac P. Claudio cos. & Gellius lib. IX. cap. XI. cum ait, L. Furio, Ap. Claudio cos. anno vrbis conditæ CDV. M. Valerius cum Gallo pugnauit, & Coruinus est appellatus. Hoc enim anno cum Galli ex Albanis montibus campos, & maritima loca popularentur, P. Claudius in ipso belli apparatu moritur. L. Furius Gallos in agro Pontino acie fusos in Apuliam compulit. M. Valerius tribunus mil. ex singulari pugna cum Gallo commissa Corui cognomen accepit. Liuius, & Eutropius. De obitu P. Claudij scriptum est etiam in fragmento huius anni Capitolino.

De T. Manlio Torquato dictatore II.

L. CAMILLUS iussus ab senatu bellum maritimum curare cum prætore iunxit castra. ibi quia res trahi segnitie Græcorum non committentium se in aciem uidebatur, Dictatorem comitiorum caussa T. Manlium Torquatum ex senatus auctoritate consul Camillus dixit. dictator magistro

magistro eq. A.Cornelio Cosso dicto consularia comitia habuit. Liuius. Nos quia eosdem esse, qui anno CD collegæ in hoc eodem magistratu fuerunt, putamus, iterati honoris notam adiecimus. Dictatorem hoc anno comitiorum habendorum caussa factum Capitolinum etiam fragmentum docet.

DE COS. AN. CDV.

DICTATOR absentem M. Valerium Coruum (id enim illi deinde cognominis fuit) summo fauore populi tres & uiginti natum annos consulem renunciauit. collega Coruo de plebe M. Popillius Lænas IIII consul futurus datus est. Ita Liuius, & Cassiodorus. Diodorus triennio post M.Valerium, & M.Popillium edit. Huius consulatus Valeriani, ætatis, cognominis Valerius etiam, & Eutropius, & Gellius lib. IX. cap. XI. meminerunt. Se ex Poplicolarum familia, & à P.Valerio, qui reges eiecit hic Coruus ortum apud Liuium profitetur. in fragmento Capitolino est tantum M. Valerius M. F. M. N. Coruus consul. Domi, forisq; ocium.

De --------- dictatore.

DICTATOREM hoc anno cum magistro eq. comitiorum habendorum caussa creatum ex fragmentis Capitolinis apparet. Qui uero fuerint, nec Liuius prodit, nec exeso marmore Capitolini scriptores. Itaque inter cetera uetustate incomperta, hoc quoque in incerto sit.

DE COS. ANN. CDVI.

T. MANLIVM Torquatum, C. Plautium consules in hunc annum edunt Liuius, & Cassiodorus. Plautij cognomen esse Hypsæum puto. caussam, cur ita putem, exponam in secundo huius consulatu, anno CDXII. in Capitolino fragmento extant cognomina Manlij, Imperiossus Torquatus. Domi, forisq; res quietæ.

DE COS. AN. CDVII.

M. VALERIVM Coruum II cum C.Pœtelio consulem profitetur in hunc annum Liuius, & Cassiodorus. Censorinus horum etiam consulum meminit, ubi agit de ludis sæcularibus, atque hunc annum CDX ab vrbe condita nominat. C. Pœtelius ex dictatura Capitolina anno CDXL gesta descriptus est. nam in fragmento huius consulatus extat tantum cognomen eius alterum, VISOLVS.

De censoribus, & lustro XXII.

CVM anno CDII lustrum XXI factum esse dixerimus, anno autẽ CDXXI lustrum XXIII conditum esse appareat, profecto inter hoc tempus fuerint necesse est, qui lustrum XXII fecerint. De quo cum nihil apud Liuium inuenirem, suspicatus sum ex quinquennali spatio censores hoc anno id fecisse. sed fortasse uaticinamur. qui certiora habet, ea sequatur. nos ne coniecturas quidem nostras, in tanto interuallo temporum, historiæ R. subleuandæ caussa, omisimus.

De triumpho M. Valerij *Corui cos.* II. *de Antiatibus, Satricanisq;.*

VALERIVS consul Volscis bellum inferre iussus ad Satricum infesto exercitu pergit. quo cum Antiates, alijq; Volsci occurrissent, nulla mora dimicandi facta est. Volsci certamine uicti Satrici mœnia petunt. cumq; vrbs caperetur, ad quatuor millia præter multitudinem imbellem sese dedidere. oppidum dirutum, atq; incensum. Qui se dediderunt uinctos ante currum triumphans Valerius egit. Ita Liuius. eundem triumphasse de Antiatibus Volscis, Satricanisq; scriptum est in Capitolina tabula.

DE COS. ANN. CDVIII.

CREATI consules in hunc annum M.Fabius Dorso, Ser. Sulpicius Camerinus. auctor Liuius, & Cassiodorus. Diodorus etiam, quanquam non suo loco, M. Fabium, & Ser. Sulpicium consules prodit. Meminit etiam Liuius C. Fabij Dorsonis supra in anno CCCLXIII. Hi consules ambo patricij fuerunt. quod omisit Liuius.

De

De L. Furio Camillo dictatore II, et re gesta cum Auruncis.

AVRVNCVM bellum ab repentina populatione cœptum, dictatorem uelut aduersus armatum iam Latium L. Furium creatum magistrum eq. Cn. Manlium Capitolinum dixisse auctor est Liuius. Dictator legionibus in Auruncos ductis prima acie debellauit. ac victor Romam reuersus dictatura se abdicauit. Hic idem dictaturam ante gessit, Cn. Manlius & consulatum, & censuram.

DE COS. AN. CDIX.

CONSVLES hoc anno C. Marcius Rutilus III, T. Manlius Torquatus II. Liuius, & Cassiodorus auctor. Diodorus item edit C. Marcium, T. Manlium Torquatum.

De P. Valerio Poplicola dictatore, & ferijs Latinis.

CVM lapidibus pluuisset, & nox interdiu uisa esset intendi, librisq; inspectis cum plena religione ciuitas esset, senatui placuit dictatorem feriarum constituendarum caussa dici. Dictus P. Valerius Poplicola. magister eq. ei Q. Fabius Ambustus datus est. Liuius. Ferias autem intelligit, quæ Latinæ dicebantur, quod solenne etiam Latiar appellatum est. Earum feriarum Superbus rex auctor fuit. Locus erat in monte Albano, in quem populus R. & Latini fœderati (ij fuisse L populi traduntur) conueniebant, atque Ioui Latiali vno consensu omnes sacrificabant. cumq; eorum alij agnos, alij caseum, alij lac, alij alia domo secum ex instituto attulissent, tauro immolato suam quisque carnis partem accipiebant. Conceptiuas autem has fuisse ferias docet Macrobius, quòd à magistratibus quotannis in certos, vel incertos dies conciperentur. His ferijs unus dies primum dicatus fuit à Superbo, exactis autem regibus biduum, post secessionem pl. in montem sacrum triduum, anno denique CCCXCVI ab vrbe condita composita de plebeio consulatu seditione, quatriduum. auctor Liuius, Plutarchus in Camillo, & Dionysius. Sic anno CDXCVI Latinarum feriarum constituendarum dictator creatus est Q. Ogulnius Gallus. ut est in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. CDX.

CREATI consules in hunc annum M. Valerius Coruus III, A. Cornelius Cossus. Liuius auctor, & Cassiodorus. M. Valerium, & A. Cornelium edit Diodorus, & Cicero de diuinat. Valerium Maximum, & Cornelium Cossum is qui scripsit de viris illustr. Vterque patricius est.

De bello Samnitico, et triumphis consulum Corui, et Cossi.

ANIMADVERTI in tabulis consularibus Capitolinis maximum quodq; bellum notari, quale est hoc Samniticum. quod ab his cos. primum gestum esse scribit Liuius. Susceptum autem esse Campanorum caussa, qui à Samnitibus oppressi, se, suaq; omnia senatui Romano per legatos dediderunt, idem tradit. Florus per annos quinquaginta gestum scribit, ex eoque triumphos vigintiquatuor esse actos. Liuius lib. XXXI in oratione legati Romani in concilio Aetolorum per annos LXX gestum ait. Anno CDLXXXI bello huic finem esse impositum arbitror, quo anno L. Papirius de Samnitibus triumphauit. Ceterum M. Valerius consul in Campaniam aduersus Samnites missus cum exercitu, bis pugnauit. primum ad montem Gaurum, iterum ad Suessulam. utroque in loco uictoria parta est, fusis hostibus, eorumq; castris captis, atque direptis. At vero A. Cornelius cos. in Samnium profectus ad Saticulam castra fecit. cum autem quendam in saltum caua ualle peruium, circaq; infessum ab hoste exercitum perduxisset, P. Decius tribunus mil. accepto, quod postulabat, præsidio in superiorem locum euasit, & hostes terruit. Ex eo comparata Cornelio uictoria est, cæsis hostibus, castrisq; eorum direptis. Ambo de Samnitibus triumpharunt. Liuius. Et hi etiam triumphi in Capitolinis tabulis incisi sunt.

DE COS. AN. CDXI.

CONSVLES in hunc annum produnt Liuius, & Cassiodorus C. Marcium, & Q. Seruilium. Diodorus Q. Seruilium, Marcium Rutilum. Hunc Marcium iam quartum consulem esse, & di-

ctatorem, ac censorem fuisse, auctor est Liuius. Q. Seruilium Ahalam puto esse eum, qui magister equitum fuit anno CDII. Hoc anno lex lata, ne quis intra decem annos eundem magistratum caperet. auctor Liuius.

De M. Valerio Coruo dictatore.

CVM in castris C. Marcij consulis milites seditionem fecissent, quòd eorum consilia, quæ de adimenda Campanis Capua inierant, consul infirmasset, atque T. Quinctio patricio uiro quanquam claudo imperatore appellato, eum arma inferre patriæ coegissent, dictator M. Valerius Coruus cum magistro eq. L. Aemilio Mamerco dictus est. qui ad eos cum exercitu profectus oratione, ne contra patriam irent, effecit. Ita militari defectione compressa Coruus Romam redijt. Hæc Liuius, & is, qui scripsit de viris illustribus. In alijs annalibus Liuius se inuenisse ait non Valerium dictatorem dictum, sed per consulem rem omnem actam. atque non T. Quinctium, sed C. Manlium ducem sibi milites depoposcisse. L. Aemilius fuit etiam magister eq. anno CDI.

DE COS. AN. CDXII.

CONSVLES subsequuti sunt C. Plautius II, et L. Aemilius Mamercus, teste Liuio, & Cassiodoro. Diodoro autem L. Aemilius, C. Plotius. L. Aemilius in secunda dictatura Capitolina anno CDXXXVII L. F. L. N. Mamercin. Priuernas dicitur. De C. Plautio cos. sic Liuius. Priuernas, & Volscum bellum Plautio sorte euenit. Prius ad Priuernũ profectus extemplo acie conflixit. haud magno certamine deuicti hostes. oppidum captum, redditumq; Priuernatibus. Cum igitur C. Plautium consulem Liuius scribat Priuernum cepisse, inueniam autem in numo argenteo perantiquo apud clarissimum uirum Andream Lauredanum, patricium Venetum, hæc uerba:

C. YPSAEVS COS.
PRIV. CEPIT. & ab altera parte: P. YPSAEVS S. C.

non dubito, quin hic C. Plautius sit. Hypsæus enim cognomen Plautiorum fuit. De Plautio consule ad Priuernum meminit etiam Valerius lib. VI. cap. II. L. Aemilius in Samnites profectus nullum hostem inuenit. Samnites pacem à senatu petentes impetrarunt.

DE COS. AN. CDXIII.
& deuotione P. Decij cos.

T. MANLIVS Torquatus III, P. Decius Mus hoc anno consulatum gesserunt auctore Liuio, & Cassiodoro. Diodorus edit T. Manlium Torquatum, P. Decium. Eorundem consulum meminit Plin. lib. XXII. cap. V. Valerius lib. I. cap. V. Florus de bello Latino, auctor libri de viris illustrib. in Decio, & Torquato. Plutarchus item in Parallelis ait in bello contra Samnites creatum consulem Manlium τὸν ἐπιτάκτην ἐπικληθέντα, i. Imperiosum appellatum, de filio, qui contra edictum suum pugnauerat, supplicium sumpsisse. in quo errat. Nam non cum Samnitibus hoc anno bellatum est, qui fœderati erant, sed cum Latinis. P. Decium Q. F. vocat Cicero de diuinatione lib. I. Quod idem confirmant Capitolinæ tabulæ, in quibus filius huius P. F. Q. N. appellatur. Hunc primum in domum suam consulatum intulisse scribit eodem loco Cicero, & Valerius lib. V. cap. VI. Cum Latini, qui post pugnam ad lacum Regillum in fide Romanorum manserant, assumptis Campanis, ac Sidicinis bellum Samnitibus fœderatis populi R. facerent, ac Romam euocati arma ponere iuberentur, feroci responso, quo alterum consulem è Latio fieri petierunt, bellum Romanum in se conuerterunt. Castra autem aduersus eos Torquato, & Decio consulibus ad Capuam habentibus, in quiete vtrique audire uisum est, ex una acie imperatorem, ex altera exercitum dijs manibus, matriq; Terræ deberi. vtrius exercitus imperator legiones hostium, superq; eas se deuouisset, eius populi, partisq; uictoriam fore. cum autem nocturnos uisus contulissent, ita inter eos conuenit, ut cuius cornu in acie laboraret, dijs se manibus deuoueret. factum est, vt post inita ad Veserim cum hoste pugna inclinante Decij parte, is se, & hostes per M. Valerium pontificem dijs manibus deuouerit, & impetu in eos facto morte sua uictoriam suis pepererit. auctores Liuius, Valerius lib. V. cap. VI. Plin. lib. XXII. cap. XXV. Orosius, Florus, Plutarchus in Parallelis, vbi hoc bellum Albanum uocat. Cicero autem de diuinatione lib. I. ita. At vero P. Decius ille Q. F. qui primus è Decijs consul fuit, cum esset tribunus militum M. Valerio, & A. Cornelio consulibus, à Samnitibusq; premeretur noster

ſter exercitus incolumis exercitum obſidione liberauit. poſt triennium autem cum conſul eſſet deuouit ſe, atque in aciem Latinorum irrupit armatus. De vouendi formula, & ritus, & verba ſcripta ſunt apud Liuium latius. Fugati ad Veſerim Latini cum poſt exercitu reparato vni Torquato ſe obtuliſſent inter Synueſſam, Minturnasq; deuicti ſunt. Ita T. Manlius conſul de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis, quos uirtute ſua, collegæ Decij morte vicerat, triumphauit. ut ex Capitolinorum triumphorum fragmentis apparet. neque enim Liuius triumphi uerbum vllum facit. Verba eius ſunt. Ita bello geſto T. Manlius Romam redijt, cui uenienti ſeniores tantum obuiam ueniſſe conſtat. Ea de re ſic Valerius lib. IX. cap. III. Manlio Torquato amplißimam, & glorioſißimam victoriam in urbem referenti cum ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerent, iuniorum nemo obuiam proceßit. cum tamen Oroſius eum triumphaſſe tradat his uerbis. Manlius quamuis uictor occurſum tamen nobilium iuuenum Romanorũ triumphans parricida non meruit. & Diodorus, his. Romani cum Latinis, & Campanis congreßi ad oppidum Sueſſam victores fuerunt, & victis agri partem ademerunt. Manlius autem cos. cuius auſpicio res bene geſta eſt, triumphauit. Hoc bello T. Manlius de filio, qui iniuſſu ſuo pugnauerat, ſupplicium ſumpſit.

De L. Papirio Craſſo dictatore, & re geſta cum Antiatibus.

ANTIATES in agrum Hoſtienſem, Ardeatem, Solonium incurſiones fecerunt. Manlius conſul, quia ipſe per valetudinem id bellnm exequi nequierat dictatorem L. Papirium Craſſum, qui tum forte erat prætor, dixit. ab eo magiſter equitum L. Papirius Curſor dictus. Nihil memorabile aduerſus Antiates ab dictatore geſtum, cum aliquot menſes ſtatiua in agro Antiati habuiſſet. Ita Liuius. Cicero autem ad Pætum ſic. Poſt L. Papirium Mugillanum XIII fuerunt ſella curuli ante L. Papirium Craſſum, qui primus Papiſius eſt uocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore magiſtro eq. factus eſt annis poſt Romam conditam CCCCXV. Craſſus ex Capitolina cenſura deſcriptus eſt, Curſor ex triumpho.

DE COS. AN. CDIV.

CREATI cos. in hunc annum Ti. Aemilius Mamercus, Publilius Philo teſte Liuio. Caſſiodoro uero Ti. Aemilius Mamercus, Q. Publilius Philo. at Diodoro Q. Publilius, Ti. Aemilius. ſi quid autem ſit mendi in his ſcriptoribus, id in Liuianis ſcholijs quo modo tolleretur, oſtendi. Tiberij prænomen quàm ſit Aemilijs familiare, ſupra etiam patuit. Publilius ex triumpho Capitolino ornatus eſt.

De triumpho Q. Publilij Philonis cos. de Latinis.

LATINI ob iram agri amiſsi rebellantes in campis Senectanis fuſi, caſtrisq; exuti ſunt. Publilio, cuius auſpicio res geſtæ erant, & qui in deditionem Latinos populos acceperat, quorum ibi iuuentus cæſa erat, triumphus decretus eſt. Sic Liuius. Idem etiam triumphus eſt in Capit. tabulis deinceps poſt Manlianum triumphum inciſus. Aemilius aduerſus Pedanos miſſus.

De Q. Publilio Philone dictatore.

AEMILIVS conſul bello Pedanorum infecto repente omiſſo, quia collegæ decretum triumphum audiuit, ipſe quoque triumphi ante victoriam flagitator Romam redijt. Qua cupiditate offenſis patribus, negantibusq; niſi Pedo capto, aut dedito triumphum, hinc alienatus ab ſenatu ſeditioſis tribunatibus ſimilem conſulatum geßit. Itaque poſtquam ſenatus finire imperium conſulibus cupiens dictatorem aduerſus rebellantes Latinos dici iußit, Aemilius, cuius tum faſces erant, collegam dictatorem dixit, ab eo magiſter eq. Iunius Brutus dictus. Hæc Liuius. Magiſter eq. eſt D. Iunius Brutus Scæua, is, qui poſt conſul fuit anno CCCCXXVII. Plus hoc anno domi acceptum cladis ab conſulibus, & dictatore, quàm ex victoria eorum belliciſq; rebus foris auctum imperium, legibus plebi ſecundißimis, aduerſis nobilitati latis.

DE COS. AN. CDXV.

CONSVLES in hunc annum prodit Liuius, & Caßiodorus L. Furium Camillum, & C. Mænium

nium. Diodorus L.Furium, & C. Μαλιον, mendose. L. Furium Camillum, C. Mænium triumphi Capitolini. C. Mænij consulis anno CDXVI meminit Plinius lib. XXXIIII. cap. V. Hic L. Furius alius ab eo est, qui ante consul, & dictator fuit. ille enim M. F. hic Sp.F. M.N. scribitur in Capitolino triumpho.

De triumphis L. Furij Camilli, et C. Mænij consulum de Latinis.

ARICINOS, Lauinios, & Veliternos Antiatibus Volscis se coniungentes ad Sturam flumen Mænius improuiso adortus fudit. Camillus ad Pedum cum Tiburtibus maxime valido exercitu maiore mole, quanquam æque prospero euentu pugnauit. Præsidijs inde dispositis per recepta oppida Romam ad destinatum omnium consensu triumphum decessere. Ita Liuius. Qui ijdem triumphi sunt in Capitolinis tabulis. Liuius additum triumpho honorem scribit, ut statuæ consulibus, raræ illa ætate res, in foro ponerentur. Qua de re sic Eutropius. Latini ingenti pugna superati sunt, ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ consulibus ob meritum victoriæ in rostris positæ. Plinius autem sic lib. XXXIIII cap. V. Antiquior columnarum celebratio est, sicut C. Mænio, qui Latinos priscos deuicerat. eodemq; in consulatu in suggestu rostra deuictis Antiatibus fixerat anno vrbis CCCCXVI. De quibus rostris eadem scribit Liuius. Itaque Florus ita ait. Extant & parta de Antio spolia, quæ Mænius in suggestu fori capta hostium classe suffixit. si tamen illa classis. nam sex fuere rostratæ. vulgo autem legitur, Mænibus, pro Mænius. Ita bellum Latinum triennio confectum.

DE COS. AN. CDXVI.

SEQVVTOS consules esse C.Sulpicium Longum, P.Aelium Pætum scribit Liuius, & Cassiodorus. C. Sulpicium, & L. Papirium Diodorus. C. Sulpicius ex tertio consulatu Capitolino descriptus est, quem geret anno CDXXXIX.

De C. Claudio Regillensi dictatore.

CVM Sidicini Suessam Auruncam euertissent, senatus infensus consulibus, quorum cunctatione Aurunci socij deleti essent, dictatorem dici iussit C. Claudium Regillensem, qui magistrum eq. C. Clandium Hortatorem dixit. cum autem augures dictatorem uitio creatum uideri dixissent, dictator, magisterq; eq. se abdicarunt. Liuius. C. Claudius hic Regillensis fortasse pater fuit Ap. Claudij C.F. Ap.N.Cæci. ut est in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. CDXVII.

L. PAPIRIVS Crassus, K. Duilius consules in hunc annum. auctores Liuius, Casiodorus, & exempto Crasi cognomine Diodorus. His de consulibus sic Cicero ad Pætum. L. Papirius Crassus quadriennio postquam dictator fuit, consul factus est cum K. Duilio.

DE COS. AN. CDXVIII.

HOC anno Ausones, qui Cales vrbem incolebant Sidicinis arma iunxerunt. Ea res fecit, vt M. Valerium Coruum maximum imperatorem consulem quartum facerent. collega additus Coruo M. Atilius Regulus. Hæc Liuius. Eosdem etiam consules prodit Casiodorus. & exceptis cognominibus Diodorus. M. Atilium patrem esse reor M. Atilij M.F. M.N. Reguli, qui consul triumphauit anno CDLIX, in Capitolinis tabulis.

De triumpho III M. Valerij Corui cos. IIII de Calenis.

M. VALERIVM consulem cui ea prouincia extra sortem data erat ad Cales, vnde bellum Ausonum ortum erat, profectum, Calenos ipsos acie fudisse atque oppido capto, ex senatus consulto triumphasse scribit Liuius. Idem etiam triumphus est in Capitolinis tabulis.

De L. Aemilio Mamercin. Priuernate dictatore.

NE M. Atilius expers gloriæ esset, iussi ambo consules aduersus Sidicinos ducere exercitum,

dictatorem

dictatorem ante ex senatus consulto consulum habendorum caussa dixerunt L. Aemilium Mamercum. is magistrum equitum Q. Publilium Philonem dixit. Liuius. L. Aemilius ante etiam consul fuit. itemq; Philo.

DE COS. AN. CDXIX.

Dictatore comitia habente creati sunt consules T. Veturius, & Sp. Postumius. vt ait Liuius. Eosdem consules edit Casiodorus, & Diodorus. Liuius in anno CDXXXII Veturium Caluinum, Postumium Plutarchus in Parallelis, vbi de clade Caudina scribit, Albinum appellat.

De P. Cornelio Rufino dictatore.

Cum Samnium fama esset conciri ad bellum, dictator ab consulibus ex auctoritate senatus dictus P. Cornelius Rufinus. magister eq. M. Antonius. Religio deinde incesit uitio creatos esse, magistratuq; se abdicauerunt. Liuius.

De anno CDXX sine consulibus.

Hoc loco annum cogimur interponere sine consulibus, etiam si eius neque apud Liuium, neque apud quenquam alium ulla mentio fit. Hoc autem facimus, vt rationem habeamus summæ annorum, quæ in Capitolinis tabulis, quas sequimur, instituta est. Nam cum M. Valerium Coruum consulem IIII fuisse scriptum sit anno vrbis conditæ CDXVIII. L. autem Aemilium, & C. Plautium anno CDXXIIII: omnino, vt hæc inter se consentiant, annum interserere debemus. quo prætermisso fiet, ut L. Aemilius consul in annum CCCXXIII incidat, eaq; tota deinceps annorum summa, quæ in Capitolinis tabulis est, labet. neque uero mirum hoc uolo cuiquam uideri, cum alio etiam loco idem necessario faciundum esse intellexerit. Quod autem annus hic interijciendus sit, vidit etiam ante me Gregorius Haloander, qui Chronologiam consulum scripsit. Ego vero puto hoc anno magistratuum solitudinem, & sine consulibus rempub. fuisse pestilentiæ caussa. de qua Liuius scribit hoc modo. Dictator, & magister eq. magistratu se abdicauerunt. et quia pestilentia insecuta est, velut omnibus eo vitio contactis auspicijs res ad interregnum redijt.

DE COS. AN. CDXXI.

A. Cornelium II, Cn. Domitium consules suggerunt Liuius, & Casiodorus. Diodorus autem A. Cornelium, C. Domitium. Ego tamen Cn. Domitium malim. vt sit pater C. Domitij Cn. F. Caluini ædilis curulis, cuius meminit Liuius in anno CDLV. & Plin. lib. XXXIII. cap. I. cum ait. Cn. Flauium ædilem curulem factum cum Q. Anicio Prænestino præteritis C. Pœtelio, & C. Domitio, quorum patres consules fuerant.

De M. Papirio Crasso dictatore.

Tranquillis rebus fama Gallici belli pro tumultu ualuit, vt dictatorem dici placeret. Dictus M. Papirius Crassus, & magister eq. P. Valerius Poplicola, à quibus cum delectus intentius, quam aduersus finitima bella haberetur, exploratores misi attulerunt, quieta omnia apud Gallos esse. Liuius M. Papirium Crassum fratrem esse reor L. Papirij Crasi dictatoris anno CDXIII. P. Valerium, qui dictator fuit anno CDIX.

De censoribus, & lustro XXIII.

Census hoc anno à censoribus Publilio Philone, & Sp. Postumio actum scribit Liuius. Horum censorum meminit etiam Velleius libro primo, cum inquit Sp. Postumio, Philone Publilio Acerranis ciuitatem datam. Ea enim de re agit hoc etiam anno Liuius. Hi consules ante fuerunt. Lustrum si quis neget à censoribus his factum, itemq; ab alijs, eò quia Liuius lustri uerbum nullum fecerit, nunquam ad lustrorum numerũ Capitolinum perueniet, & eum, quem Liuius libro X extremo edidit.

DE

DE COS. ANN. CDXXII.

Creati inde cos. M. Claudius Marcellus, C. Valerius. auctor Liuius, & Casſiodorus. C. Valerius, M. Clodius sunt etiam apud Diodorum. Liuius se Flaccum, Potitumq; uarie in annalibus cognomen Valerij repperire ait. Orosius Claudium Marcellum, & Valerium Flaccum edit. Ego vtrunque cognomen retinui, ut Potito antiquo Valeriæ gentis cognomini, nouum Flacci cognomen adiunctum esse videatur. Hunc Marcellum auum esse suspicor M. Marcelli quinquies consulis, qui M. F. M. N. describitur, quem primum usum esse Marcelli cognomine falso scribit Plutarchus.

De Cn. Quinctilio dictatore.

Hoc anno primum de veneficijs Romæ quæsitum est. Matronæ ueneficia coquentes pestilentiam alebant. Ea res prodigij loco habita, captisq; magis mentibus, quàm consceleratis similis uisa. Itaque memoria ex annalibus repetita, in secesſionibus quondam plebis clauum à dictatore fixum, alienatasq; discordia mentes hominum eo piaculo sui compotes fecisse, dictatorem claui figendi caussa creari placuit. Creatus Cn. Quinctilius magistrum eq. L. Valerium dixit, qui clauo fixo magistratu se abdicauit. Liuius. de solenni autem figendi claui scripsit libro VII copiosius. Varum cognomen Quinctiliorum Quinctilio, Potitum Valeriorum Valerio addidi.

DE COS. AN. CDXXIII.

L. Papirium Crassum II, L. Plautium Vennonem consules suggerit Liuius, & Casſiodorus. L. Plotium, L. Papirium Diodorus. L. Plautius pater est, vt puto, L. Plautij L. F. L. N. Vennonis consulis anno CDXXXV, in Capitolinis tabulis. Priuernas bellum hoc anno initum, quod M. Vitrubius Vaccus Fundanus commouerat. Priuernum duobus exercitibus consularibus obsessum. Liuius.

DE COS. AN. CDXXIIII.

Creati deinceps consules L. Aemilius Mamercus, & C. Plautius, teste Liuio, & Casſiodoro. L. Plotius, & L. Papirius, Diodoro. Vterque horum quomodo describendus sit, triumphus eorum Capitolinus aperte docet. Hi consules K. Quinctilibus magistratum inierunt.

De triumphis L. Aemilij Mamercin. Priuernatis cos. IIII. C. Plautij Deciani cos. III de Priuernatibus.

Cum Priuernatibus hoc anno prospere pugnatum esse, Priuernum captum, Vitrubiumq; eius belli auctorem in potestatem uenisse, eaq; de re Plautium consulem triumphasse tradit Liuius. Quod idem scriptum est etiam in Capitolinis tabulis. In ijs etiam incisus est triumphus L. Aemilij Mamercini Priuernatis consulis de Priuernatibus, cuius Liuius ne verbum quidem facit. immo ei Gallicum bellum obtigisse ait. Verisimilem autem hunc triumphum reddit cognomen eius Priuernas, quo ipse primum vsus est, & quòd ait Liuius explorata eius temporis quiete omnem à Gallis Priuernum uim conuersam esse.

DE COS. AN. CDXXV.

Consules subijcit Liuius, & Casſiodorus P. Plautium Proculum, & P. Cornelium Scapulam. P. Cornelium, A. Postumium Diodorus. P. Plautium arbitror esse filium C. Plautij P. F. P. N. Proculi consulis anno CDXCV. Annus nulla re belli, domi ve insignis. Palæpolitani multa hostilia aduersus Romanos agrum Campanũ, Falernumq; incolentes fecerunt. Liuius.

DE COS. AN. CDXXVI.

L. Cornelium Lentulum, Q. Publilium Philonem consules in hunc annum comparat Liuius, & Casſiodorus. L. Cornelium, & Q. Publilium Diodorus. Est autem nunc II consul Philo

Philo, Palæpolitanis ferociter ad res repetitas respondentibus à Q. Publilio consule illatum est. Cornelius Samnitibus, si qua se mouerent, oppositus.

De M. *Claudio Marcello dictatore.*

Cvm comitiorum instaret dies, & Publilium imminentem Palæpolitanorum muris auocari à spe capiendæ vrbis haud è rep. esset, actum cum tribunis est, ad populum ferrent, vt cum Publilius Philo consulatu abijsset, pro consule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis esset. L. Cornelio, quia ne eum quidem in Samnium iam ingressum reuocari ab impetu belli placebat, literæ missæ, vt dictatorem comitiorum caussa diceret. dixit M. Claudium Marcellum. ab eo magister eq. dictus Sp. Postumius. nec ab dictatore habita comitia sunt, quia uitio ne creatus esset, in discussionem uenit. consulti augures vitiosum videri dictatorem pronunciauerunt. Res ad interregnum redijt. Liuius. Vterque horum ante consulatum gessit.

DE COS. AN. CDXXVII.

C. Poetelivm, L. Papirium cos. in hunc annum edit Liuius. C. Pœtelium III, L. Papirium Mugillanum Cassiodorus. Meminit horum etiam Solinus cap. XXXV, cum ait, L. Papirio Sp. F. C. Pœtelio C. F. Alexandria condita est. Papirium Liuius Mugillanum uocat ille quidem, sed in alijs tum annalibus Cursorem se inuenire ait. Itaque ego etiam hunc Cursorem appello, tum vt numerus consulatuum sequentium, qui in tabulis Capitolinis sunt, constet, tum etiam quia Liuius anno CDXXXIII iterum consulem Cursorem vocat. cum tamen, quando primum fuerit, non appareat, nisi eum hoc anno fuisse statuas. C. Pœtelius II, non III scribendus est. non enim est idem, qui consul fuit anno CCCXCIII, sed eius filius. Cum Samnitibus, quibus vt apertis hostibus bellum indictum erat, res bene à consulibus gesta.

De *triumpho Q. Publilij primi pro cos.*

Pvblilio decretum esse triumphum scribit Liuius de Palæpolitaneis, quòd satis credebatur obsidione domitos hostes in fidem uenisse. Addit etiam, duo hæc singularia ei viro contigisse, prorogationem imperij non ante in ullo factam, & acto honore triumphum. Siquidem (vt diximus) actum cum tribunis pl. erat, ad populum ferrent, vt cum Publilius consulatu abijsset, pro consule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis esset. Itaque uidemus etiam notatum in Capitolina tabula Publilium primum proconsule triumphasse. De proconsulari imperio diximus in scholijs Liuianis.

DE COS. ANN. CDXXVIII.

Consvles suggerit Liuius, & Cassiodorus L. Furium Camillum II, Iunium Brutum Scæuam. Diodorus L. Furium, D. Iunium. Camillo Samnium, Bruto Vestini, qui se Samnitibus coniunxerant, prouincia euenit.

De L. *Papirio Cursore dictatore, sine cos. an.* CDXXIX,
& triumpho eius de Samnitibus.

L. Fvrivm, cui Samnium prouincia euenerat, morbo implicitum fortuna bello subtraxit. iussusq; dictatorem dicere, rei gerendæ caussa dixit L. Papirium Cursorem longe clarissimũ bello ea tempestate, à quo Q. Fabius Maximus Rullianus magister eq. dictus est. Huic postea Cursor, quia iniussu suo, se Romam ad auspicia repetenda profecto, cum Samnitibus prospere pugnarat, magisterium equitum abrogauit, & in eius locum L. Papirium Crassum sibi cooptauit. Hæc Liuius, Eutropius, Valerius lib. II. & is, qui scripsit de viris illustribus. L. Papirium Crassum esse opinor eum, cuius dictatoris ante hic Cursor magister eq. fuit. Q. Fabius ex sequentibus magistratibus Capitolinis descriptus est, M. Fabij Ambusti, qui ter consul, & dictator fuerat, filius Liuio, & Plinio lib. VII. cap. XLI. testibus. Ac Liuius quidem ita loquitur, vt eodem anno Papirium dictatorem fuisse intelligat, quo consules fuerunt Camillus, & Brutus. fuerunt autem anno ab vrbe condita CDXXIIX. Ego autem cum L. Papirium dictatorem de Samnitibus triumphasse anno CDXXIX scriptum inueniam in tabulis Capitolinis, earum au-

ctoritatem sequutus L. Papirium dictatorem in hunc annum conieci. quod ei necessario faciendum est, qui Capitolinam annorum summam tueri uelit. Nam si Philo procos. triumphauit anno CDXXVII de Palæpolitanis, L. autem Fuluius, & Q. Fabius consules anno CDXXXI, profecto L. Papirius dictaturam gessit non anno CDXXIIX, sed CDXXIX. idque (ut puto) sine consulibus. neque vero continuasse dictaturam eum dici potest, quia in triumpho dictator II. scriberetur. Hunc autem annum, quo L. Papirius dictator sine consulibus fuit, ne Glareanus quidem, & Haloander omiserunt. Dictatorem etiam L. Papirium Cursorem, fusis, fugatisq; Samnitibus triumphasse auctor est Liuius, & scriptor libri de uiris illustribus. Liuius tamen in priorem annum hunc triumphum coniecit.

DE COS. AN. CDXXX.

L. PAPIRIVS dictator priusquam dictatura se abdicaret consules creauit C. Sulpiciũ Longum II, Q. Aemilium Cerretanum. Aulium quidam annales habent. Hæc Liuius. Q. Aulius Q. F. Q. N. Cerretanus est magister equitum anno CDXXXVIII in tabulis Capitolinis. Cassiodorus αὔλιον mendose pro αὔλιον edit. Sulpicio Samnites, Apulia, nouum bellum, Aulio euenit. Nulla res memorabilis acta.

DE COS. AN. CDXXXI.

Q. FABIVM, L. Fuluium consules in hunc annum produnt Liuius, & Cassiodorus. Quos Q. Fabium Maximum Rullianum, L. Fuluium Curuum nominant Capitolini triumphi.

De A. Cornelio Cosso Aruina dictatore, & triumphis Q. Fabij, & L. Fuluij cos. de Samnitibus.

A. CORNELIVS Aruina dictator, & M. Fabius Ambustus magister eq. exercitum aduersus Samnites duxerunt, remq; bene gesserunt. dictator ex senatus consulto triumphauit. Hoc bellum à consulibus bellatum quidam auctores sunt, eosq; de Samnitibus triumphasse. nec discrepat, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit, id ambigitur, belli ne gerendi caussa creatus sit, an ut esset, qui ludis Romanis, quia L. Plautius prætor graui morbo forte implicitus erat, signum mittendis quadrigis daret, functusq; eo haud sane memorandi imperij ministerio se dictatura abdicaret, nec facile est aut rem rei, aut auctorem auctori præferre. Hæc Liuius. Alios annales Capitolini scriptores sequuti sunt, quòd ad consules, non ad dictatorem triumphos contulerunt. Quæ caussa effecit, vt ipse hoc anno dictatorem ludorum Ro. caussa creatum, non rei gerendæ scripserim. Summi magistratus munus fuisse signum dare mittendis quadrigis ostendit idem Liuius lib. XLV. cum ait. A. D. X K. Octob. ludorum Romanorum secundo die C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas exscendenti tabellarius reddidisse laureatas literas dicitur. quadrigis missis consul currum conscendit. Ludi autem Romani primi Romæ instituti sunt L. Tarquinio Prisco regnante. ut Liuius lib. I. L. Tarquinius Priscus præda ex Latinis màiore, quàm quanta belli fama fuerat, reuecta ludos opulentius instructiusq;, quàm priores reges fecit. Tunc primum circo, qui nunc Maximus dicitur, designatus locus est. loca diuisa patribus equitibusq;. vbi spectacula sibi quisque fecerunt. fori appellati. spectauere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes. Ludicrum fuit equi, pugilesq; ex Etruria acciti. solennes deinde annui mansere ludi Romani, Magniq; varie appellati. Horum ludorum curam mandatam fuisse ædilibus curulibus, ut plebeiorum ludorum plebeijs ædilibus commissa fuerat, apparet ex Liuio lib. VI extremo, alijsq; plurimis ex locis. atq; etiam ex Cicerone in Verrem, qui ait. Nunc sum designatus ædilis, habeo rationem, quid à populo R. acceperim. mihi ludos sanctissimos maxima cum cæremonia Cereri, Liberæ, Liberoq; faciendos, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt appellati maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciendos. Fuerunt & alij ludi Magni votiui, itemq; alij Megalenses appellati bello secundo Punico instituti. Ceterum hoc anno (vt dixi) alijs à dictatore, alijs à consulibus cum Samnitibus bellatum esse placuit; Qui Capitolinos autem triumphos descripserunt, ij triumphasse consules, non dictatorem uoluerunt. Quod à quibusdam traditum uidetur Liuius improbare.

DE COS. AN. CDXXXII.

HOC anno T. Veturium Caluinum, Sp. Postumium consules reperio apud Liuium, & Cassiodorum.

ſiodorum. Vtrunque II conſulem fuiſſe docet Cicero, qui tertio de off. ſcribit. At vero T. Veturius, & Sp. Poſtumius cum iterum conſules eſſent, quia cum male pugnatum apud Caudium eſſet, legionibus noſtris ſub iugum miſsis pacem cum Samnitibus fecerunt, dediti ſunt. Hoc idem ſcribit Liuius, Eutropius, Oroſius, auctor libri de viris illuſtribus. Id C. Pontio duce factum eſt.

De Q. *Fabio Ambuſto, M. Aemilio Papo dictatoribus.*

CONSVLES domum reuerſi, poſtquam ſub iugum à Samnitibus miſsi fuerunt, & fœdus turpe fecerunt, in priuato abditi nihil pro magiſtratu agere, niſi quòd expreſſum ſenatus conſulto eſt, vt dictatorem dicerent comitiorum cauſſa. Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, is P. Aelium Pætum magiſtrum eq. dixit. Q. autem Fabio, & P. Aelio uitio creatis ſuffectus eſt M. Aemilius Papus dictator, L. Valerius Flaccus magiſter eq. nec per eos comitia habita. Et quia tædebat populum omnium magiſtratuum eius anni, res ad interregnum rediit. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXIII.

Q. PVBLILIVS Philo, & L. Papirius Curſor II conſules fuerunt in hunc annum auctore Liuio, & Caſsiodoro. Philonem nunc III conſulem eſſe ſuperiores conſulatus oſtendunt. Hoc anno Poſtumius, & Veturius, qui turpe fœdus ad Caudium ſpoponderunt, Samnitibus dediti, nec recepti. atque ita ſolutis religione Romanis, bellũ rurſus Samnitibus indictũ. Liuius.

De *dictatoribus tribus eiuſdem anni.*

Ex fragmentis Capitolinis apparet tres hoc anno dictatores cum tribus magiſtris equitum creatos. verum cur facti, aut ſuffecti ſint, parum liquet. Non eſt autem dubium, quin primi ſint C. Mainius, M. Foslius. quòd eos II. fuiſſe in tabulis Capitolinis ſcriptum ſit anno CDXXXIX. Qui etiam ſequuntur eos, L. Cornelium Lentulum, & L. Papirium Curſorem eſſe, perſpicuum eſt. de quibus Liuius ait ambigi, an ipſi res ad Caudium, atque inde ad Luceriam geſſerint, & de Samnitibus triumphauerint; an conſulis Papirij præcipuum decus id fuerit. Poſtremos, T. Manlium Torquatum, qui iam bis dictator, & ter conſul fuerat, & L. ipſum Papirium Curſorem eſſe arbitratus ſum, qui iam bis magiſter equitum fuerat. primos autem rei gerendæ cauſſa creatos, quòd vitio facti eſſent, abdicaſſe: ſecundos rei gerendæ cauſſa ſuffectos. id enim tradit Liuius: tertios, his abdicatis comitiorum cauſſa factos exiſtimo. in fragmento autem ita eſt.

C. MA=
M. FOS=

L. CORN=
L. PAPIRIV=

T. MANLI=
L. PAPIRIV=

DE COS. AN. CDXXXIIII.

LIVIVS ambigi ait Curſorne Papirius hoc anno cum Q. Aemilio Cerretano iterum ob rem bene geſtam Luceriæ continuato magiſtratu conſul tertium creatus ſit, an L. Papirius Mugillanus, & in cognomine erratum ſit. Caſsiodorus L. Papirium, Q. Aulium Cerretanum edit. Curſorem autem, non Mugillanum, probat Capitolinus eius triumphus. alios annales ſequuti ſunt ij, qui librum quem citat Cuſpinianus ſcripſerunt, in quo eſt. Mugillanus III, & Cerretanus. quaſi uero idem fuerit Mugillanns cum Curſore.

De *triumpho* II *L. Papirij Curſoris cos.* III.

POSTQVAM Romanus exercitus à Samnitibus ad Caudium intercluſus ſub iugum miſſus eſt, populus Ro. deditis turpiſsimæ pacis auctoribus bellum renouauit, cumq; fortiſsime dimicaſſet Samnitibus ſuperatis, atque ſub iugum miſsis, ignominiam ante acceptam acerrime ultus eſt. Itaque triumphatum de Samnitibus eſſe nemo diſſentit: at uero quo duce, aut quo anno, non conuenit. Liuius alios fuiſſe, qui ſcripſerint anno ſuperiore à L. Cornelio Lentulo dictatore triumphatum, ait, alios, qui à L. Papirio Curſore II conſule, alios, qui à L. Papirio

Cursore III consule, idest hoc anno. ita enim ait. Inde ad triumphum decessisse Romam Papirium Cursorem scribunt, qui eo duce Luceriam receptam, Samnitesq; sub iugum missos auctores sunt. Hos autem auctores sequutus est Eutropius, & ij quoque, qui Capitolinos triumphos digesserunt, à quibus triumphus de Samnitibus à L. Papirio Cursore consule III actus in hunc annum est reiectus.

De censoribus.

CENSORES item hoc anno fuisse fragmenta Capitolina docent. at qui fuerint, ne coniectura quidem colligere possum. Lustrum autem ab his nullum esse factum puto. neque enim, si factum fuisset hoc anno, caussa fuisset, cur sequenti proximo iterum fieret. quod ex Capitolinis monumentis apparet. presertim vero cum inter duo lustra quatuor anni ferè soleant intercedere. credo autem censores, cum in hunc annum essent creati, aliqua tamen de caussa abdicasse, nec lustrum fecisse. (quod tamen si factum fuisset, XXIIII fuisset) atque ita sequenti anno creatos esse, qui XXV fecerint. quo autem anno XXIIII factum sit, parum mihi compertum est. sed tamen cum inter lustrum XXIII, & XXV amplius X anni intersint, profecto medio hoc interuallo, non extremo factum esse putauero. Lustra autem solennia per hæc tempora condita fuisse docet Liuius, qui in anni huius historia exponenda, cum de Alexandro Macedone loquitur, ait. Censebantur eius ætatis lustris ducena quinquagena millia ciuium.

DE COS. AN. CDXXXV.

NON erit, cur in his XII sequentibus annis expoliendis ualde elaboremus. presertim uero cum undique incorrupti, & integri fasti cum triumphis Capitolinis ad nos peruenerint. Ij vero, & Liuius, & Cassiodorus in hunc annum consules edunt M. Foslium Flaccinatorem, L. Plautium Vennonem. Diodorus L. Plotium, μάνιον φούλβιον. De Flaccinatore fit mentio etiam in secundo eius magisterio eq. Capitolino. Hoc anno Samnitibus induciæ biennij petentibus datæ. Apuli Theanenses, & Canusini in deditionem uenerunt. Liuius.

De censoribus, & lustro XXV.

L. PAPIRIVM L.F. M.N. Crassum, C. Mainium P.F. P.N. censores hoc anno lustrum condidisse XXV, scriptum est in Capitolinis tabulis. Eorum autem nec Liuius, nec alius quisquam, quod compererim, meminit.

DE COS. AN. CDXXXVI.

CONSVLES suggerit Cassiodorus C. Iunium, Q. Aemilium. Liuius C. Iunium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam. Capitolinus lapis Q. Aemilium Barbulam, C. Iunium Bubulcum Brutum. Apulia perdomita in Lucanos perrectum. inde repentino aduentu Aemilij consulis Nerulum ui captum. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXVII.

DEINCEPS Sp. Nautium, M. Popillium consules edunt Liuius, & Cassiodorus. Rutilus & Lænas eorum cognomina nobis à Capitolinis tabulis restituta sunt.

De L. *Aemilio Mamercin. dictatore* II.

LIVIVS dictatori L. Aemilio à consulibus legiones traditas scribit, eumq; cum L. Fuluio magistro eq. Saticulam oppugnare adortum rebellandi caussam Samnitibus dedisse. Hunc dictatorem in hunc annum conijciunt etiam Capitolini scriptores. ex quorum tabulis apparet dictatoris cognomina esse, Mamercinum Priuernatem, magistri eq. Curuum. Fusi Samnites spe abiecta tuendæ Saticulæ Plistiam socios Romanorum circunsederunt. Liuius.

DE COS. AN. CDXXXVIII.

CONSVLVM huius anni nomina exciderunt apud Liuium. ea vero sunt, L. Papirius IIII, Q. Publilius

Q. Publilius Philo IV. vt apud Casſiodorum, & in tabulis Capitolinis, & in libro Cuſpiniani ſcriptum eſt, vbi eſt Curſor, & Philo.

De Q. Fabio Maximo dictatore.

His cos. dictatorem Q. Fabium, magiſtrum eq. Q. Aemilium Cerretanum cum Samnitibus pugnaſſe auctor eſt Liuius. quanquam in alijs annalibus pro Aemilio Aulium ſe reperire ait. magiſtro autem eq. Aulio in prœlio occiſo C. Fabium eſſe ſuffectum. Quæ omnia ſumma diligentia notata ſunt etiam in Capitolinis tabulis. Saticula Romani, Pliſtia Samnites potiuntur. Ad Soram, quæ ad Samnites deſecerat, uis belli conuerſa eſt. Liuius.

DE COS. ANN. CDXXXIX.

C. SVLPICIVM, M. Pœtelium conſules memorat in hunc annum Liuius, & Caſsiodorus, Diodorus autem C. Sulpicium, & μάρκον πόπλιον, mendoſe, pro ποιτέλιον. Capitolini ſcriptores M. Pœtelium Libonem, C. Sulpicium Longum III.

De C. Mainio dictatore II.

Cvm omnia infida Romanis eſſent, Capuæ quoque occultæ principum coniurationes patefactæ ſunt. de quibus cum ad ſenatum relatum eſſet, quæſtiones decretæ, dictatoremq́; quæſtionibus exercendis dici placuit. C. Mænius dictus. is M. Foslium magiſtrum eq. dixit. Hæc Liuius. à quo Capitolini auctores diſcrepant. non enim quæſtionum exercendarum, ſed rei gerendæ cauſſa creatum dictatorem C. Mænium ſcripſerunt.

De triumpho C. Sulpicij cos. de Samnitibus.

C. SVLPICIVM conſulem de Samnitibus triumphaſſe inuenio in Capitolinis triumphis. de quo triumpho ne verbum quidem Liuius. ait enim Soram, & Auſonam oppida, & Luceriam, quæ deſecerant, recepta, Samnites prœlio uictos Beneuentum perfugiſſe, conſules uictoria parta protinus inde ad Bouianum oppugnandum legiones duxiſſe, ibiq́; hyberna egiſſe. Ex quibus uerbis intelligi poteſt, aut utrunque conſulem triumphaſſe, aut neutrum.

DE COS. AN. CDXL.

L. PAPIRIVM quintum, C. Iunium cos. in hunc annum edit Diodorus. Liuius autem, & Caſsiodorus L. Papirium Curſorem V, C. Iunium Bubulcum II. Horum etiam conſulum meminit Feſtus lib. XVIII. Triumuiri, inquit, M. Valerius Coruinus, D. Iunius Scæua, P. Fulуius Longus ex ſenatus conſulto idibus Ian. L. Papirio Curſore, C. Iunio cos. intelligit autem triumuiros, qui hoc anno miſsi ſunt ad colonias deducendas Interamnam, & Caſsinum. Qua de re etiam Liuius.

De C. Pœtelio Libone dictatore.

C. POETELIVS dictator cum M. Foslio magiſtro eq. à conſulibus exercitum accepit. Nola ſiue à Pœtelio dictatore, ſiue ab C. Iunio conſule (nam vtrunque traditur) capta eſt. Qui captæ decus Nolæ ad conſulem trahunt, adijciunt Atinam, & Calatiam ab eodem captas. Pœtelium autem peſtilentia orta claui figendi cauſſa dictatorem dictum. Ita Liuius. à quo Capitolinæ tabulæ in eo tantum diſſentiunt quòd pro M. Foslio magiſtro eq. M. Pœtelium Libonem, neque claui figendi, ſed rei gerendæ cauſſa creatum dictatorem produnt.

DE COS. AN. CDXLI.

M. VALERIVM Maximum, P. Decium conſules inſequutos eſſe Liuius, M. Valerium, P. Decium Caſsiodorus ſcribunt. Meminit etiam horum Frontinus de aquæductibus. Appia aqua (inquit) M. Valerio Maximo, P. Decio Mure conſulibus inducta eſt annos triginta poſt initium belli Samnitici. P. Decium Murem poſt vocat Liuius.

De C. Sulpicio Longo dictatore.

ALTERO consule in Samnio reliquias belli persequente P. Decius qui grauiter æger Romæ restiterat, auctore senatu ad belli Etrusci famam dictatorem C. Iunium Bubulcum dixit. Neutri tamen finibus egressi. Ita Liuius. at Capitolini dictatorem C. Sulpicium Longum, magistrum eq. C. Iunium Bubulcum edunt. ex quo intelligi potest mendum esse apud Liuium, & librarium præterito C. Sulpicio ad C. Iunium transcendisse. itaque apud Liuium legendum esse. P. Decius dictatorem C. Sulpicium, is magistrum eq. C. Iunium Bubulcum dixit.

De censoribus, & lustro XXVI.

CENSORES in eundem annum produnt Liuius Ap. Claudium Crassum, cui postea cognomen Cæcus fuit, & C. Plautium. Capitolini scriptores Ap. Claudium Cæcum, C. Plautium Venocem. Ap. Claudij censoris meminit etiam Eutropius, Cassiodorus, Frontinus, & Cicero in Catone. Ap. Claudius Cæcus, inquit, censor ante superiorem consulatum fuit. & Diodorus: Appius cum magistratu se abdicasset, & senatus inuidiam caueret, se cæcum esse simulauit, & domi mansit. De cæcitate autem eius sic Liuius. Quia Appio auctore gens Potitia, cuius ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, seruos publicos ministerij delegandi caussa solennia eius sacri docuerat, memori deum ira post aliquot annos Appium tradunt luminibus captum. C. Plautium Venocem appellatum scribit Frontinus lib. I. ob inquisitas aquæ venas. quæ aqua ab Ap. Claudio collega in vrbem perducta Claudia nominata est. Eosdem censores lustrum XXVI fecisse scriptum est in tabulis Capitolinis. quod lustrum miror à Liuio esse præteritum.

De triumpho M. Valerij Maximi cos. de Samnitibus.

EODEM anno M. Valerium consulem reliquias belli in Samnio persequutum esse, P. Decium ægrotasse prodit Liuius. sine ulla cuiusquam triumphi mentione. at uero in Capitolinis tabulis extat, M. Valerium de Samnitibus triumphasse. Itaque nescio, unde acceperit is, qui scripsit de uiris illustribus, P. Decium Decij F. primo consulatu de Samnitibus triumphasse, & spolia Cereri consecrasse. presertim uero cum Decium hoc anno ægrotasse Liuius scribat, nec inter Capitolinos Decianus ullus triumphus relatus sit.

DE COS. AN. CDXLII.

CONSVLES reperio hoc anno apud Liuium, & Cassiodorum C. Iunium Bubulcum III, Q. Aemilium Barbulam II. apud Diodorum C. Iunium, Q. Aemilium. Eadem nomina sunt etiam in Capitolinis, quæ apud Liuium. Iunio Samnites, Amilio Etrusci obuenerunt.

De triumphis C. Iunij Bubulci cos. III. de Samnitibus.
Q. Aemilij Barbulæ cos. II. de Etruscis.

C. IVNIVM Bubulcum consulem de Samnitibus, Q. Aemilium de Etruscis triumphasse, quod extat in Capitolinis tabulis, mihi probatur, quanquam conniuente in tantæ rei mentione Liuio, quia Iunium in Samnitibus, Aemilium in Etruscis prospere rem gessisse, Cluuiam, & Bouianum in Samnio captum, Sutrium in Etruria oppugnatum scribit.

DE COS. ANN. CDXLIII.

C. MARCIVS Rutilus, Q. Fabius consules in hunc annum sunt apud Liuium. apud Cassiodorum C. Marcius Rutilus, Q. Fabius II. apud Diodorum C. Marcius, Q. Fabius iterum. in lapide Capitolino Q. Fabius Maxim. Rullian. II. C. Marcius Rutilus, qui postea Censorinus in secunda censura anno CDXCVIII appellatus est. Filius autem fuit (vt ait Liuius in anno CDLIX) C. Marcij eius, qui dictator primus de plebe iniussu senatus triumphauit anno CDXCVII.

De L. Papirio Cursore dictatore II. anno CDXLIIII, & triumpho eius de Samnitibus.

Hoc loco annum interponunt Capitolini scriptores, quo L. Papirius Cursor II. dictator cum C. Iunio Bubulco II magistro equitum summæ rerum sine consulibus præfuerunt. quem annum transcendit Liuius. scribit enim L. Papirium Cursorem cum C. Iunio Bubulco magistro eq. Fabio, & Marcio consulibus dictum, quòd res non satis prospere à C. Marcio consule in Samnitibus essent gestæ. Liuium sequitur & Diodorus, & Casiodorus. nam superioribus consulibus Q. Fabium III, P. Decium II. consules suggerunt. L. Papirium autem Cursorem dictatorem de Samnitibus triumphasse tradit Liuius ille quidem, sed triumphum tamen eius in annum refert eum, quo Fabius, Marciusq; consules fuerunt. quem hoc anno actum esse pitolini scriptores memoriæ prodiderunt.

De triumpho Q. Fabij Maximi pro cos. de Etruscis.

Livivs item Fabium in consulatu de Etruscis triumphasse scribit. cum in Capitolinis tabulis cum hoc anno pro consule triumphasse traditum sit. scriptor etiam libri de viris illustribus Q. Fabium iterum de Samnitibus triumphasse testatur. Hoc anno Fabius trans Ciminiam syluam profectus ad Perusiam ita opes Etruscorum fregit, ut à Perusia, Crotona, & Arretio legati pacem petentes uenerint, atque inducias in triginta annos petierint, & impetrarint. Perusini induciarum fide rupta à Fabio uicti urbem dediderunt.

DE COS. AN. CDXLV.

Fabio continuatum consulatum ob egregiæ domitam Etruriam, eúdemq; Decio collegam datum prodit Liuius. Casiodorus consules Q. Fabium III, P. Decium II profitetur. Diodorus P. Decium, Q. Fabium. Capitolinæ tabulæ P. Decium Murem II, Q. Fabium Maximum Rullianum III. Decius in Etruscis rem gesit, Fabius è Samnio ad Vmbros mouentes se contulit, eosq; ad deditionem compulit.

DE COS. AN. CDXLVI.

Deinceps sequutos consules Ap. Claudium, & L. Volumnium prodit Liuius, Casiodorus, & Diodorus. Ap. Claudium Cæcum, L. Volumnium Flammam Violensem lapis Capitolinus. Ap. Claudium bis post censuram consulatum gesisse auctor est Cicero in Catone. Eundem etiam censorem petijsse consulatum, comitiaq; eius ab L. Furio tribuno pl. interpellata, donec censura se abdicauit, se in quibusdam annalibus repperisse fatetur Liuius. Fabius proconsule cum Samitibus rem gerit, Volumnius consul cum nouis hostibus Sallentinis.

De censoribus, & lustro XXVII.

Hoc anno censores M. Valerium Maximum, & C. Iunium Bubulcum lustrum XXVII condidisse extat in fastis Capitolinis. Liuio scripsisse satis fuit, ædem Salutis à C. Iunio Bubulco censore locatam, quam consul bello Samnitium uouerat. ab eodem, collegaq; eius M. Valerio Maximo censoribus uias per agros publica impensa factas. quod etiam notauit Casiodorus.

DE COS. AN. CDXLVII.

Consvles in hunc annum edunt P. Cornelium Aruinam, Q. Marcium Tremulum Liuius, & Casiodorus. Q. Marcium, P. Cornelium Diodorus. Q. Marcius ex triumpho huius anni Capitolino descriptus est. P. Cornelius ex censura Capitolina anni CDLIX. Horum etiam consulum vestigia apparent in consulatu Capitolino. P. Cornelius in Samnitibus rem prospere gerit, Q. Marcius in Hernicis.

De P. Cornelio Scipione Barbato dictatore.

Dictatorem idem annus habuit P. Cornelium Scipionem cum magistro eq. P. Decio Mure.

Mure. ab ijs propter quæ creati erant comitia consularia habita, quia neuter consulum potuerat bello abesse. Hæc Liuius. Scipio Barbatus Cornelij, Mus Decij cognomina extant etiam in fragmento Capitolinæ dictaturæ. Liuius quoque Cornelij Barbati pont. Max. post meminit.

De triumpho Q. Marcij Tremuli cos. de Hernicis.

Q. MARCIVS, cui bellum Hernicorum Anagninorum decretum erat, Hernicos trinis castris intra paucos dies exuit, & gentem in deditionem accepit, ac de Hernicis triumphans in urbem redijt, statuaq; ei equestris in foro decreta est, quæ ante templum Castoris posita fuit. vt ait Liuius. quem triumphum etiam inter Capitolinos inuenimus. Itaque Plinius etiam lib. XXXIIII sic scriptum reliquit. Ante ædem Castoris fuit Q. Marcij Tremuli statua equestris togata, qui Samnites bis deuicerat, captaq; Anagnia populum stipendio liberauerat. & Cicero Philipp. VI. In foro L. Antonij statuam uidemus, sicut illam Q. Tremuli, qui Hernicos deuicit, ante Castoris.

DE COS. AN. CDXLVIII.

L. POSTVMIVM, Ti. Minucium consules subijciunt Liuius, Cassiodorus, & Diodorus. Hos consules Piso Q. Fabio, & P. Decio suggerit biennio exempto, quo Claudium, Voluminiumq;, & Cornelium cum Marcio consules factos esse tradidimus, memoria ne fugerit in annalibus digerendis, an consulto binos consules falsos ratus transcenderit, incertum est. Liuius. Addit idem: Minucium consulem in Samnites profectum cum vulnere relatum in castra mortuum quidam auctores sunt, & M. Fuluium consulem in eius locum suffectum. In hoc collegio Ti. Minucius Augurinus locum obtinet plebeij consulis. argumento est, quòd in eius demortui locum Fuluius plebeius suffectus sit. Minucij enim Augurini, patricij cum essent, ad plebem se contulerunt. auctor fuit L. Minucius tribunus pl. undecimus anno CCCXIIII. teste Liuio, & Plinio. L. Postumius descriptus est ex secundi consulatus triumpho anni CDLIX. hoc etiam anno Megellum Postumij cognomen, & Tiberium Minucij, Marcum Fuluij prænomina edit fragmentum Capitolinum. Fuluij cognomina fuerunt Curuus Pætinus. vt scriptum est in triumpho eius.

De triumpho M. Fuluij cos. de Samnitibus.

CONSVLES Minucius, & Postumius in Samnites profectos Bouiano capto magna gloria rerum gestarum triumphasse ait Liuius ille quidem, sed ab alijs tamen traditum addit, Minucium consulem cum vulnere in castra relatum mortuum, & M. Fuluium in eius locum suffectum Bouianum cepisse. quos auctores qui triumphos Capitolinos descripserunt, sequuti sunt, presertim cum duorum consulum triumphos reticuerint, tertium M. Fuluij Curui Pætini consulis de Samnitibus adscripserint.

DE COS. AN. CDXLIX.

CONSVLES insequuti sunt P. Sulpicius Sauerrio, P. Sempronius Sophus. auctores Liuius, & Cassiodorus. apud Diodorum P. Sulpicius, P. Sempronius. Horum consulum meminit Plinius lib. XXXIII. Annulos, inquit, quoque depositos à nobilitate in annales relatum est, non à senatu vniuerso. Hoc actū P. Sempronio Longo, P. Sulpicio cos. anno vrbis conditæ CDXLIIX. Hi consules ex triumphis eorum Capitolinis descripti sunt. in consulatu enim tantum extat cognomen Sempronij, Sophus, & prænomen Sulpicij, Publius.

De censoribus, & lustro XXVIII.

CENSORES in hunc annum una cum Capitolinis tabulis conijcit Liuius P. Decium & Q. Fabium. De Fabio autem ita tradit. Fabius simul concordiæ caussa, simul ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus coniecit, urbanasq; eas appellauit. adeoq; eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot uictorijs non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Eandem caussam tradit etiam Plutarchus in Pompeio, & Valerius lib. II. cap. I. vbi horum censorum meminit. De censura, & cognomine Fabij idem est in lib. de viris illustr. Cum autem Maximus in hoc honore dictus sit, mirum videtur, cur in prioribus magistratibus hoc cognomine à Liuio, & à Capitolinis scriptoribus affectus sit.

De

De triumphis P. Sempronij Sophi cos. de Aequis. P. Sulpicij Sauerrionis cos. de Samnitibus.

P. SEMPRONIVM consulem de Aequis, P. Sulpicium de Samnitibus triumphasse uideo scriptum esse in Capitolinis tabulis. Quæ res est mihi admirationi. Etenim Liuius hoc anno Samnitibus petentibus fœdus antiquum esse redditū tradit, ambos autem consules in Aequos profectos eorum nomen prope ad internecionem deleuisse, deq; ijs triumphatum esse. verba eius hæc sunt. Eo anno cum Samnium exercitus Romanus P. Sempronio consule benigne præbito commeatu peragrasset, fœdus antiquum Samnitibus petentibus redditum. Ad Aequos inde per multos annos sub specie infidæ pacis quietos uersa arma, quòd Samnitibus auxilia miserant, & post etiam ad eos desciuerant. consules ambo ad singulas urbes circunferendo bello XLI oppida intra dies IX omnia oppugnando ceperunt, nomenq; Aequorum prope ad internecionem deletum. de Aequis triumphatum.

DE COS. AN. CDL.

L. GENVCIVM, Ser. Cornelium consules in hunc annum suggerunt Liuius, Casiodorus, & Diodorus. Cornelio cognomen Lentulum adijciunt Capitolini scriptores. Genucio, Auentinensem ipse addidi, quod Genuciæ gentis plebeiæ cognomen esse comperi. Ne Romani prorsus imbellem gererent annum parua expeditio in Vmbria facta est. quòd nunciabatur ex spelunca quadam excursiones armatorum in agros fieri. fumo, ac pauore ad duo millia armatorum ruentia nouissime in ipsas flammas, dum euadere tendunt, absumpta.

DE COS. ANN. CDLI.

CONSVLES hoc anno nominat Liuius M. Liuium, C. Aemilium. Casiodorus M. Liuium, L. Aemilium. Diodorus M. Liuium, M. Aemilium. De prænomine Aemilij credo potius Diodoro, quàm ceteris. presertim uero cum apud Liuium mentio sit anno sequenti M. Aemilij Paulli magistri eq. quem eundem cum hoc consule esse duxi. M. Liuius Denter scribitur in fastis Capitolinis. quod cognomen Liuijs adijcit etiam alio loco Liuius. Cuspiniani item liber Dentrem, & Paullum tanquam horum cognomina consulum edit.

De C. Iunio Bubulco dictatore, & triumpho eius de Aequis.

C. IVNIVM Bubulcum dictatorem cum magistro eq. M. Titinio rei gerendæ caussa in hunc annum creatum prodit Liuius. Eius etiam dictatoris cognomina extant in Capitolinis tabulis, Bubulcus Brutus. Hac autem de re sic Liuius. Redintegratum Aequorum bellum tantum terrorem Romæ fecit, quia uix credibile erat tam affectis rebus solos per se Aequos ad bellum coortos, ut tumultus eius caussa dictator diceretur C. Iunius Bubulcus cum M. Titinio magistro equitum. profectus, primo congressu Aequos subegit, ac die octauo triumphans redijt, ædemq; Salutis, quam consul vouerat, censor locauerat, dictator dedicauit. Hic idem secundus Bruti triumphus etiam inter Capitolinos relatus est.

De dictatoribus duobus anno CDLII.

CVM fastos Capitolinos perficerem, in multos incidi locos obscuros, atque difficiles, sed nullus alius æque mihi difficilis, & obscurus uisus est, atque hic ipse, quem nunc tracto. In quo uideo Liuium à Capitolinis fragmentis dissentire. & quia manca admodum ea fragmenta sunt, quo modo, & qua de caussa dissentiant, satis assequi coniectura non possum. Recitabo primum uerba Liuij, deinde quid ipse de ijs iudicem, indicabo. Multiplex, inquit, deinde exortus terror. Etruriam rebellare nunciabatur. Itaque propter eum tumultum dictus M. Valerius Maximus dictator, magistrum equitum sibi legit M. Aemilium Paullum. Id magis credo, quàm Q. Fabium Maximum ea ætate, atque eis honoribus Valerio subiectum. Ceterum ex Maximi communi cognomine ortum errorem haud abnuerim. & paulo infra. Prœlio ab dictatore commisso fractæ iterum Etruscorum opes. dictator triumphans in vrbem redijt. consul ex dictatura factus M. Valerius. Non petentem, atque adeo absentem etiam creatum credidere quidam. Et per

per interregem ea comitia facta. Id unum non ambigitur, consulatum cum Appuleio Pansa gessisse. Hæc ille. In his uerbis primum addubito, an eodem anno M.Valerius hic dictator fuerit, quo C.Iunius Bubulcus, an alio, atque alio. neque enim Liuius hæc aperte distinguit. Hos igitur, etiamsi contra alij sentiant omnes, dicimus non eodem anno fuisse, verum annum interijciendum esse censemus, duabus de causis. primum vt constet ratio annorum, qui notati sunt in fastis Capitolinis. Nam si C. Iunius Bubulcus dictator triumphauit anno CDLI, qui fieri potest, vt Cn. Fuluius Centumalus consul anno CDLV triumpharit, nisi annum hunc interseramus? deinde quia fragmenta Capitolina ostendere videntur dictatorem hoc anno sine consulibus fuisse. Postremo, vt constent verba Ciceronis in Catone, qui ait inter duos Ap. Cæci consulatus decem annos interfuisse, qui tamen hoc exempto nisi nouem esse reperiuntur. Hac exposita quæstione sequitur altera, quæ me item maxime torquet: an vnus hoc anno, an duo dictatores fuerint. Ac sane, si Liuium attendamus, unum tantum dicemus fuisse, M. Valerium Maximum. sin autem Capitolina fragmenta, duos, Q. Fabium Maximum, & M.Valerium Coruum. quod ita esse etiam probabimus. primum enim illæ literæ M. F. N. N. MAX. ad neminem alium referri possunt, quàm ad Q. Fabium Maximum. quem M. F. N. N. Capitolini scriptores nuncupant. nam M. Valerium Maximum M. F. M. N. appellant. deinde vero obseruatio Capitolinæ scripturæ docet illam syllabam MAX. potius cognominis esse Q. Fabij, quàm M. Valerij. Etenim in M. Valerio integra scripta fuisset, cui nullum aliud cognomen addendum erat. At in Fabio quia sequebatur etiam, RVLLIANVS, compendiosa scriptura opus fuit. Accedit, quod Liuius ait, annales aliquot pro M.Aemilio Q. Fabium Maximum magistrum eq. prodere, se autem putare ex communi Maximi cognomine natum esse errorem. Quæ verba absurdam continebunt sententiam, si ea ita, vt scripta sunt, interpretabimur. quo enim modo commune Maximi cognomen fuerit in Aemilio Paullo, & Q. Fabio non video. Itaque disceptationem eam potius fuisse arbitror, an M. Valerius Maximus, an Q. Fabius Maximus dictator fuerit, eamq; ut ille ait ex communi Maximi cognomine esse ortam puto. Quapropter Q. Fabium Maximum potius, quàm M.Valerium Maximum dictatorem fuisse credendum est. At vero quis alter fuerit dictator in disquisitionem uenire merito potest. Ac certe æquum uideri plerisque posset, vt quoniam M. Valerium Maximum uel inuito fortasse Liuio ex priore dictatura deiecimus, ei saltem alteram relinqueremus. Quod ne fieri quidem etiam posse ostendo. Primum autem, quod ad illas literas attinet, quæ in Capitolino fragmento sunt. M. F. M. N. sciendum est illas referri promiscue posse ad duos uirtute hoc maxime tempore florentes uiros, M.Valerium Maximum, & M.Valerium Coruum. vtrunque enim eorum M. F. M. N. Capitolinæ tabulæ nominant. at vero fragmentum triumphi hoc anno acti omnino Valerium Maximum respuit, Valerium Coruum patitur, & probat. in quo est ita. =IV. DICT. II. DE.= significat autem M. hunc Valerium, cuius triumphus describebatur, quartum triumphasse, iterum dictatorem fuisse. Quæ cum nullo modo transferri possint ad Maximum, Coruo quidem ita conueniunt, vt neaptius quidem posint. Hic enim semel ante dictator fuit, ter triumphauit. Maximus autem nunquam ante dictator, semel triumphauit. deinde cum Liuius addat M.Valerium ex dictatura consulem factum cum Q. Appuleio, qui vero cum Q. Appuleio factus sit, is M.Valerius Coruus sit, profecto qui dictator est, eum Coruum esse, non Maximum necesse est. Quod autem Coruus cum Q. Appuleio consul fuerit, paulo post apertius ostendam. Ergo cum M.Valerius Coruus dictator fuerit, magistrum autem equitum habuerit, nec is, qui fuerit, constet, ego coniectura vsus ex illis syllabis, quæ sunt in fragmento Capitolino, accepta. ONIVS. P. SemprONIVM Sophum esse ratus sum. cuius nomen per hæc tempora fuit celeberrimum. Quæ autem de duobus dictatoribus hoc anno, Coruo, & Fabio Maximo scripsi, ea confirmantur etiam auctoritate ueteris libri Cuspiniani. in quo est ita.

DENTRE, ET PAVLO.
CORVO II. ET RVLLIANO.
CORVO V. ET PANSA.

Nam Denter, & Paullus consules sunt, quibus subiecti sunt in annum vnum duo dictatores Coruus II. & Rullianus. uel vnus dictator Coruus cum magistro eq. Rulliano. deinceps in tertium annum sequuntur consules Coruus V, & Pansa. neque uero Coruus consul esse potest cum Rulliano, quia nec id traditur: neque II, sed V esset scribendus. Ex his quæ dixi apparet eos, qui fragmenta Capitolina ordinarunt, non recte hoc fragmentum disposuisse, cum superiori fragmento anteposuerint.

De

De triumpho II M. Valerij Corui dict. II. de Etruscis.

Hoc anno prœlio fractæ iterum Etruscorum opes. pax negata. induciæ biennij datæ. dictator M. Valerius Maximus triumphans in urbem redijt. habeo auctores, sine ullo memorabili prœlio pacatam ab dictatore Etruriam esse. Liuius. Huius triumphi uestigia, quæ dixi, in Capitolinis tabulis extant. tribuitur autem (vt ostendi) M. Valerio Coruo dictatori, non Maximo.

DE COS. AN. CDLIII.

Livivs, & Casiodorus M. Liuio, & M. Aemilio consulibus consules suggerunt M. Valerium, & Q. Appuleium Pansam. M. autem Valerium Maximum uidetur intelligere Liuius, quòd eum ex dictatura consulem factum ait. Dictatorem autem M. Valerium Maximum aperte scribit. nos autem ut ante pro Maximo Coruum dictatorem scripsimus, sic hoc etiam loco Coruum consulem, non Maximum facimus. primum ut Coruus nunc sit consul quintum apud Liuium, cum anno sequenti certum sit, eum VI esse. deinde quia liber Cuspiniani id etiam affirmat, in quo est, quod ad hunc annum pertinet. CORVO V, & PANSA. Valerius bellum haud memorabile aduersus rebellantes Aequos gesit. Appuleius in Vmbria Nequinum oppidum circũsedit.

DE COS. AN. CDLIIII.

In hunc annum consules profitentur Liuius, Casiodorus M. Fuluium Pætum, T. Manlium Torquatum. Liuius Q. Fabium consulatum sibi non petenti oblatum ait recusasse. T. Manlium Torquatum puto esse filium T. Manlij Torquati, quem pater T. Manlius, quòd iniussu suo pugnauerat, interfecit. M. Fuluius Pætinus ex triumpho Capitolino descriptus est. Ceterum T. Manlio consuli Etruria, quæ aduersus inducias bellum parabat, euenit. is autem vix dum ingressus hostium fines cum exerceretur inter equites ab rapido cursu circumagendo equo effusus extemplo prope expirauit. tertius ab eo casu dies finis uitæ fuit. M. Valerium consulem omnes centuriæ dixere, quem senatus dictatorem iussurus erat. Hæc Liuius. M. autem Valerium Coruũ intelligit. uideo enim scriptum esse apud Plutarchum in Mario, Valerio Coruo soli ad hanc diem sextum consulatum fuisse delatum. Cicero præterea in Catone, Plin. lib. VII, Valerius lib. VIII auctores sunt, Valerium Coruum ad centesimum annum uitam perduxisse, atque inter primum, & sextum eius consulatum XLVI annos interfuisse. quanquam Plutarchus XLV scribit. Idem hoc anno aduersus Etruscos missus hostes elicere ad certamen non potuit.

De censoribus, & lustro XXIX.

De censoribus, & lustro hoc anno condito sic Liuius. Et lustrum eo anno conditum à P. Sempronio Sopho, & P. Sulpicio Sauerrione. tribusq; additæ duæ Aniensis, & Terentina. Hoc lustrum XXIX esse ex XXX, quod proxime sequitur, intelligi potest.

De triumpho M. Fuluij Pætini cos. de Nequinatibus.

M. Fvlvivm consulem de Samnitibus, Nequinatibusq; triumphasse cum incisum sit in Capitolinis tabulis, miror esse à Liuio prætermissum. Etenim eum Nequinum cepisse, & exercitum cum magna præda Romam deduxisse tantum ascribit. Samnites ille hoc etiam anno quieuisse intelligit ex fœdere icto anno CDXLIX.

DE COS. AN. CDLV.

Deinceps Cn. Fuluium, & L. Cornelium Scipionem consules prodit Casiodorus, & Liuius. Cn. Fuluius ex triumpho Capitolino descriptus est. L. Cornelium Scipionem patrem esse arbitror L. Cornelij L. F. Cn. N. Scipionis consulis anno CDXCIIII.

De triumpho Cn. Fuluij Centumali cos. de Samnitibus, & Etruscis.

Cn. Fuluium Centumalum consulem de Samnitibus, & Etruscis triumphasse reperio scri-

ptum in Capitolinis tabulis. Quod admirationem mouere potest, quia Liuius à Scipione consule rem in Etruscis gestam scribit, nulla triumphi eius facta mentione. Cn. autem Fuluium bene re gesta de Samnitibus triumphasse, quibus bellum indictum erat, quòd Lucanis socijs Ro. quos ad societatem armorum perlicere non possent, arma intulerant, ac fines eorum populati erant.

DE COS. AN. CDLVI.

HIC annus consules habuit Q. Fabium Maximum IIII. P. Decium Murem III. Porro autem Q. Fabium non petentem, ac recusantem consulem factum scribit Liuius. Eadem nomina sunt etiam apud Casiodorum. Samnites cum Etruscis arma coniunxisse fama fuit. Etruscis autem quiescentibus cum Samnitibus ab vtroque consule prospere pugnatum est.

DE COS. AN. CDLVII.

L. VOLVMNIVS de plebe, Ap. Claudius ex patribus consul in hunc annum factus. qui priore consulatu inter se item comparati fuerunt. Liuius, & Casiodorus. Cicero etiam in Catone auctor est, inter duos Ap. Cæci consulatus annos decem interfuisse. Hoc anno Fabius, & Decius prorogato in sex menses imperio multa Samnitum oppida ceperunt. sunt tamen quidam qui nouorum consulum eam gloriam faciant, alij non amborum, sed alterius L. Volumnij, cui Samnium prouincia euenerat. is certe in Samnio, atque in Etruria, cum ad Claudium collegam se cum exercitu contulisset, prospere pugnauit.

DE COS. AN. CDLVIII.

DEINCEPS subsequutos consules esse Q. Fabium V, P. Decium IIII, qui iam duobus consulatibus, & censura collegæ fuerat auctor est Liuius, & Casiodorus. Quorum consulum meminit etiam in an. DXXXIX Liuius, cum ait. Referebant senes sic Maximum Rullum cum P. Decio ad bellum Gallicum consules declaratos. Valerius lib. V. Fabium Rullianum V consulem memorat. Plutarchus hunc Q. Maximi cunctatoris προπάππον uocat, & quinquies consulem fuisse, & triumphos clarissimos egisse. Liuius à M. Valerio, A. Cornelio cos. hunc esse annum XLVI ait. in quo à nostra supputatione discedit.

De deuotione P. Decij cos. IIII, & triumpho Q. Fabij Max. de Samnitibus, Etruscis, & Gallis.

HOC anno consules Q. Fabius, & P. Decius ad bellum profecti sunt, quod Samnites, Galli, Etrusci, & Vmbri, collatis armis, grauissimum inferebant. cum autem audissent apud hostes Samnitibus, & Gallis delegatam pugnam, inter ipsum certamen Etruscos, Vmbrosque castra Romana oppugnare iussos, Cn. Fuluio, ut ex Falisco, L. Postumio, ut ex Vaticano agro exercitum ad Clusium admoueant, summaque ope fines hostium depopulentur, scribunt. Ita Etruscis ad suos fines tutandos reuocatis, Samnites, Gallosq; in agro Sentinati iusto certamine prouocant. in quo cum equitatus Romanus à Gallis, quibus oppositus erat Decius, in fugam uerteretur, Decius exemplum patris sequutus, qui bello Latino ad Veserim se pro populo Rom. deuouerat, adhibito M. Liuio pontifice, pariter se deuouit, & morte sua populo R. uictoriam tradidit. Fabius castris Samnitum captis, atque Egnatio hostium duce interfecto, Gallos à tergo circumuentos cæcidit. Hæc Liuius, qui idem paulo post adijcit, ita. Magna eius diei, quo in Sentinati agro bellatum fama est etiam vero stanti. sed superieccere quidam augendo fidem. qui in hostium exercitu peditum XL millia CCCXX, equitum sex millia, mille carpentorum scripsere fuisse, scilicet cum Vmbris, Tuscisq;, quos & ipsos pugnæ affuisse. et ut Romanorum quoque augerent copias L. Volumnium pro consulem ducem consulibus, exercitumq; eius legionibus consulum adijciunt. In pluribus annalibus duorum ea consulum propria uictoria est. Q. Fabius Deciano exercitu relicto in Etruria, suis legionibus deductis ad vrbem, de Gallis, Etruscisq;, & Samnitibus triumphauit, milites triumphantem sequuti sunt. De ijsdem populis triumphatum esse scriptum est etiam in tabulis Capitolinis, quanquam in libro de viris illustrib. proditum est, Q. Fabium tertio de Gallis, Vmbris, Marsis, & Tuscis triumphasse nulla Samnitum facta mentione. deuotionem Decianam, & uictoriam Fabianam omnes historici, Orosius, Florus, Cicero in II de finib. & in Catone, memoriæ mandarunt.

DE

DE COS. AN. CDLIX.

Insequuti deinceps conſules ſunt L. Poſtumius Megellus, M. Atilius Regulus. auctor Liuius, & Caſsiodorus. utrunque ex Capitolino ipſo eorum triumpho deſcripſi. in conſulatu enim tantum extant parua fragmenta cognominum Megelli, & Reguli.

De cenſoribus, & luſtro XXX.

Censores hoc anno luſtrum xxx condidiſſe ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. Liuius horum meminit in anno ſequenti, ita. Luſtrum conditum eſt eo anno à P. Cornelio Aruina, & C. Marcio Rutilo cenſoribus. Idem tamen, qui in inſequentem annum luſtrum reiecit, hoc anno de C. Marcio loquens patrem nominat eius, qui tunc cenſor erat. ex quo intelligi poteſt, cenſores hoc anno fuiſſe illos quidem, at poſtero luſtrum feciſſe. Idem Liuius hos cenſores uiceſimos ſextos à primis, & luſtrum hoc undeuiceſimum numerat. Ex quo perſpici licet, aliquot nos cenſores ſcriptoris eius incuria amiſiſſe. Quod autem in Capitolinis tabulis hoc luſtrum xxx ſit, non xix, ut à Liuio ſcribitur, obſcura cauſſa eſt. Ego, niſi in numerorum notis xxix. & xix menda ſit, luſtra eum undecim prætерire, alios ſequutum annales, putauerim. Ceterum ut C. Marcius poſtea Cenſorinus appellatus ſit, in ſecunda eius cenſura dicemus.

De triumphis L. *Poſtumij Megelli cos. de Samnitibus, & Etruſcis.* M. *Atilij Reguli cos. de Volſonibus, & Samnitibus.*

Livius affert diuerſas horum de conſulum triumphis ſententias. Eius à nobis uerbis expoſitis, facile quid ipſe, quid ceteri ſenſerint, apparebit. Re ab ambobus conſulibus in Samnitibus geſta, Atilius, inquit, comitiorum cauſſa Romam profectus eſt. Cui de triumpho agenti negatus honos, & ob amiſſa in Samnio ſeptem millia militum & tercentos, & quòd captiuos ſine pactione ad Luceriam in Apulia ſub iugum miſiſſet. Poſtumius re primum in Samnitibus, poſt in Etruſcis bene geſta auxilio tribunorum pl. trium contra ſeptem tribunorum interceſsionem, & repugnantem ſenatum uix triumphauit. obſtabat enim quòd tardius ab urbe valetudinis cauſſa exiſſet, & quod iniuſſu ſenatus ex Samnio in Etruriam tranſiſſet. Huius tamen anni parum conſtans memoria eſt. Poſtumium auctor eſt Claudius in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fuſum, fugatumque ſaucium ipſum cum paucis Luceriam compulſum, ab Atilio in Etruria res geſtas, eumq; triumphaſſe. Fabius ambos conſules in Samnio, & ad Luceriam res geſsiſſe ſcribit, traductumq; in Etruriam exercitum. ſed ab utro conſule non adiecit. & ad Luceriam utrinque multos occiſos. Hæc Liuius. ex Capitolinis tabulis apparet L. Poſtumio de Samnitibus, & Etruſcis, M. Atilio de Volſonibus, & Samnitibus triumphum eſſe decretum. ita ut ille & in Samnio, & in Etruria, hic & in Samnio, & in Apulia ad Luceriam (hos enim Volſones vocat) rem geſſerit.

DE COS. AN. CDLX.

In hunc annum conſules fuerunt L. Papirius Curſor, & Sp. Caruilius, auctore Liuio, & Caſsiodoro. lapis Capitolinus Papirij L. F. Sp. N. Curſoris meminit. quem Papirium Liuius L. Papirij Curſoris quinquies conſulis filium tradit. de quibus ſic Plinius lib. vii. Princeps Romanis ſolarium horologium ſtatuit ante duodecim annos, quàm cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem Quirini L. Papirius Curſor, cum eandem dedicaret à patre ſuo uotam, ut à Fabio Veſtali proditur. Sp. Caruilij Q. F. Maximi meminit Liuius in anno cdlv, in quem annum eum ædilem curulem profitetur. Ita etiam Capitolinæ tabulæ. Eundem ſcribit Velleius lib. ii. equeſtri loco natum, & nouum hominem ad ſummos honores populi Ro. ſuffragijs perueniſſe.

De triumphis L. *Papirij Curſoris, et Sp. Caruilij Max. conſulum de Samnitibus.*

Hoc anno L. Papirius cos. Samnitium exercitum, qui iureiurando obſtrictus, quo maiore conſtantia uirtutis pugnaret, ad bellum uenerat, fudit, atque ingentem uictoriam peperit. Itaque de triumpho eius ſic ſubijcit Liuius. Papirius conſul de Samnio exercitum deduxit. uenienti Romam triumphus omnium conſenſu delatus eſt. triumphauit in magiſtratu inſigni, ut illorum temporum erat, triumpho. Idem triumphus eſt etiam inter Capitolinos. De Caruiliano autem

triumpho ita Liuius. Sp. Caruilius re primum in Samnitibus, post in Etruria bene gesta, Faliscis annuis inducijs datis ad triumphum decessit, ut minus clarum de Samnitibus, quàm collegæ triumphus fuerat, ita cumulo Etrusci belli æquatum. de eodem sic Plinius lib. XXXIIII. Fecit & Sp. Caruilius Iouem, qui est in Capitolio uictis Samnitibus sacrata lege pugnantibus. Eundem Sp. Caruilium de Samnitibus triumphasse incisum est in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. CDLXI.

INSEQVENS annus consules habuit teste Liuio, et Cassiodoro Q. Fabium Gurgitem, Iuniũ Brutum Scæuam. Q. Fabius Gurges Q. Maximi quinquies consulis filius est. auctor Liuius, Plinius lib. VII, Cap. tabula in secundo huius triumpho. Iunium Brutum Liuius, Cassiodorus Decimum Iunium Brutum nominant. filius, ut puto, fuit D. Bruti Scæuæ cos. ann. CDXXIIX. Fabius consul male cum Samnitibus pugnauit. Bruti prouincia apud Liuium excidit.

DE COS. AN. CDLXII.

CVM ex hoc loco Liuij libri X interciderint, quem locupletissimum auctorem huius historiæ hucusque habuimus, iamq; maximis prope annalium præsidijs destituti simus Dionysii, Diodori, & Liuij, nemo est, qui non intelligat, quantum nobis sit in posterum laborandum in his magistratuum, & triumphorum tabulis & confirmandis & perficiendis. Itaque ab hinc Cassiodoro in primis auctore utemur in annis per consules digerendis. neque vero interea, si quid ab alijs nobis adiumenti suppeditabitur, reijciemus. in hunc igitur annum creatos consules esse L. Postumium, & C. Iunium scribit Cassiodorus. eiusq; meminit Liuius lib. XXVII. L. Postumius Megellus Interrex (inquit) ijs comitijs, quæ ipse habuit cum C. Bubulco creatus est. L. Postumius ex binis superioribus consulatibus descriptus est. C. Iunius filius est, ut puto, C. Iunij C. F. C. N. Bruti Bubulci consulis anno CDXL. Aesculapij signum ab Epidauro Romam his (ut opinor) consulibus translatum. de quo in epitoma XI, & apud Valerium de miraculis. Q. Fabio prorogatum in Samnites imperium. Consulibus quæ prouinciæ obuenerint, obscurum est. Postumius certe quietam sortitus esse uidetur prouinciam, quòd milites in agris colendi caussa habuerit. qua de re sequenti anno damnatus est. sic enim scriptum est in epitoma eadem. L. Postumius consularis, quoniam cum exercitui præesset, opera militum in agro suo usus esset damnatus. et apud Suidam. Postumius duobus consulatibus, & generis splendore elatus, cum collegam plebeium esset nactus, in eum superbius se gessit, & milites in agro habuit. collegam autem, ut puto, plebeium intellexit Brutum.

De triumpho Q. Fabij Gurgitis pro cos. de Samnitibus.

HOC anno, qui est annus ab urbe condita CDLXII Maximum triumphasse fragmenta Capitolina indicant, is autem est Q. Fabius Maximus Gurges, qui priore anno consul cum fuerit, hoc anno pro cos. bello Samnitico præclare gesto triumphauit. De qua victoria omnes historici, sed maxime Orosius. Fabius Gurges consul inquit, male aduersus Sãnites pugnauit. Nanq; commisso prœlio uictus in urbem refugit. Itaque cum senatus de immouendo eo deliberaret, pater Fabius Maximus ignominiam filij deprecatus legatum se filio iturum vltro obtulit. si illi depellendæ ignominiæ, & gerendi iterum belli facultas daretur. qua impetrata, prœlioq; conserto, cum subito pugnantem filium consulem insistente Pontio Samnitium duce, & infestis hostium telis conclusum uideret, in medium se agmen pius senex equo uectus intulit. quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitu uictum oppressumq; ceperunt. cæsa sunt in eo prœlio Samnitum XX millia, capta quatuor millia cum rege suo. tandemq; Samniticum bellum, quod per XLIX annos multa Romanorum clade trahebatur, capti ducis destitutione finitũ est. & in epitoma XI ita. Cum Fabius Gurges consul male aduersus Samnites pugnasset, & senatus de remouendo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus hanc filij ignominiam eo maxime senatum mouit, quòd iturum se filio legatum pollicitus est, idq; præstitit. atque eius consilijs, & opera filius consul adiutus cæsis Samnitibus triumphauit. C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumpho securi percussit. & Eutropius. Samnites reparato bello Q. Fabium Maximum vicerunt tribus millibus hominum occisis. postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnites vicit, & plurimorum oppida cepit. Valerius lib. V. Fabius Rullianus quinq; consulatibus summa cum gloria peractis

legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile,& periculosum conficiendum grauatus non est. Idem triumphantis currum equo insidens sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima uoluptate posuit. Quid quæ scripta sunt apud Suidam, Plutarchum in Parallelis, in Fabio proferam? de his etiam Fabijs & filio, & patre sic Valerius de institutis. Q. Fabius Maximus quinquies consul uir iam pridem summæ auctoritatis & tunc vltimę senectutis à filio consule inuitatus, ut inter se,& lictorem procederet, ne hostium Samnitium turba,ad quorum colloquium descendebant, elideretur, id facere noluit. Quod autem ille addit. Idem à senatu legatus missus ad filium consulem Suessam; turpem eius ἀνιστορησίαν ostendit, cum id Fabio Verucosso contigerit, non Gurgitis patri. auctores omnes. Hac uero victoria quanquam afflictæ admodum Samnitum opes sunt, non tamen confectum bellum, aut fœdus ijs hoc anno datum esse apparet ex Curiano triumpho. de quo mox dicendum est.

DE COS. AN. CDLXIII.

IN hunc annum consules edit Cassiodorus P. Cornelium Rufinū, M'. Curium Dentatū. Quorum meminit Plinius lib. VII. cum inquit, P. Cornelius Rufus, qui cos. cum M. Curio fuit dormiens oculorum visum amisit. & Velleius primo, Sabinis, inquit, sine suffragio data ciuitas Curio, & Rufino consulibus. Eutropius item M'. Curium Dentatum, & P. Cornelium Rufinum consules in Samnites profectos tradit. Rufini porrò consulis meminit Plutarchus in Sylla. Cicero in Catone M'. Curium consulatum quinquennio cepisse post Decij filij deuotionem scribit. P. Cornelius filius, ut puto, fuit P. Cornelij Rufini dictatoris anno CDXIX. Curium Dentatum appellatum tradit Plinius lib. VII, quòd cum dentibus natus esset. Idem ex quarto Capitolino triumpho descriptus est.

De triumphis III *M'. Curij cos. de Samnitibus, Sabinis, & Lucanis.*

CONSVLES ambos in Samnites profectos rem egregie gesisse scribit Eutropius, sic. Deinde P. Cornelius Rufinus, M'. Curius Dentatus consules ambo contra Samnites missi ingentibus prœlijs eos confecere. tum bellum cum Samnitibus per annos XLIX gestum sustulerunt. Itaque triumphasse etiam de Samnitibus M'. Curium consulem inuenio. sic est enim in epitoma XI. Cum Samnitibus pacem petentibus fœdus quarto renouatum est. Curius Dentatus consul Samnitibus cæsis, & Sabinis, qui rebellauerunt uictis, & in deditionem acceptis bis in eodem magistratu triumphauit. Cicero etiam in Catone Curium de Samnitibus, Sabinis, & Pyrrho scribit triumphasse, sed de Pyrrho paulo post. Appuleius item apologia prima M'. Curium ter triumphum una porta egisse, de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho. Plutarchus denique in Catone Curium ter triumphasse. Hoc est autem tempus, quo M'. Curius ad focum sedens aurum offerentibus Samnitibus aspernatus est,& malle se aurum habentibus imperare, quam aurum habere dixit. auctor Cicero in Catone, Plinius lib. x. cap. v. Plutarchus in Catone, & in Apophtegmatis. quanquam Atheneus aurum oblatum à Sabinis tradit lib. x. Eodem enim etiam anno res à M'. Curio consule gesta est in Sabinis. quo de bello sic Florus. Populus Ro. à Latinis aggressus est gentem Sabinorum, qui immemores facti sub T. Tatio affinitatis, quodam contagio belli se Latinis adiunxerant. sed Curio Dentato consule omnem eum tractum, qua Nar ambit, fontesq; Velini Adriatico tenus mari igne, ferroq; uastauit. qua uictoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in potestatem, ut in utro plus esset, ne ipse posset existimare, qui uicerat. & Orosius sic. Cum Sabinis Curio consule bellum gestum est. ubi quot millia hominum interfecta, quot capta sint, ipse consul ostendit, qui cum in senatu magnitudinem acquisiti agri Sabini, & multitudinem capti populi referre uellet, numerum explicare non potuit. De eodem Curio in Sabinis sic Front. lib. primo. M'. Curius aduersus Sabinos, qui ingenti exercitu conscripto, relictis finibus suis nostros occupauerant, ocultis itineribus manum misit, quæ desolatos agros eorum, uicosq; per diuersa incendit. Sabini ad arcendam domesticam uastitatem recesserunt. Curio contigit, & uacuos infestare hostium fines, & exercitum sine prœlio auertere, sparsumq; cædere. Hac de caussa Sabinis hoc anno ciuitatem datam sine suffragio scribit Velleius lib. I. Eundem Curium hoc anno cum Lucanis re bene gesta ouantem urbem inisse scriptum est in libro de uiris illustrib. sic. M'. Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphauit, quos usque ad mare superū pacauit. regressus, in concione dixit, tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem, tantum porrò hominū cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. iterum de Sabinis triumphauit, tertio de Lucanis ouans introiuit urbem. Hunc autem auctorem sequutus oua tionis

tionis etiam memini, ut cum de Pyrrho triumphauit, quartum triumphauerit, quemadmodum in Capit. eius triumpho incisum est. Hoc autem tempore bellum gestum esse cum Lucanis docet etiam epitoma XI. in qua sic est. Res aduersus Lucanos gestas continet, contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat. significat autem Romanos Tyrrhenorum caussa bellum suscepisse contra Lucanos, ut ante Campanorum caussa contra Samnites. Bellum autem Lucanum eodem anno quo & Tarentinum, & Samniticum, qui arma coniunxerant, est confectum.

DE COS. AN. CDLXIIII.

M. VALERIVS, Q. Cædicius deinceps consulatum ineunt auctore Casiodoro. in libro Cuspiniani peruetusto horum consulum cognomina produntur, CORVINVS, & NOCTVA. Est autem Coruinus M. Valerij Corui, qui iam sexies consul fuit, sine dubio filius. Noctua, Cædicij cognomen. quem Cædicium patrem esse arbitror Q. Cædicij Q. F. Q. N. consulis anno CDXCVII. Hoc, ut opinor, anno triumuiri capitales primum creati. de quibus scriptum est in epitoma XI. Per hos annos quiescentibus Samnitibus sæpius cum Vulsiniensibus, & Lucanis pugnatum, uerum quibus ducibus, aut quo euentu parum compertum est. Hoc autem indicant verba epitomæ XI hæc. Res contra Vulsinienses, & Lucanos gestas continet.

De censoribus, & lustro XXXI.

HOC anno censores creatos existimauerit quispiam, vel propter spatium quinquennale, uel propter verba epitomæ XI. in qua post M'. Curij triumphum est ita. Census actus est. lustrũ conditum. censa sunt ciuium capita CCXXIII millia. Censores tamen qui fuerint, ne diuinare quidem licuit. lustrum (ut assolebat) sequenti, opinor, anno conditum est.

DE COS. AN. CDLXV.

CASSIODORVS consules subrogatos in hunc annum scribit, Q. Marcium, P. Cornelium, eos credo, qui anno CDXLVII collegæ fuerunt. quorum cognomina sunt Tremulus, & Aruina.

DE COS. AN. CDLXVI.

INSEQVENS annus consules habuit auctore Casiodoro M. Marcellum, Sp. Nautium. Marcellum filium esse puto M. Claudij Marcelli consulis anno CDXXII. Sp. Nautium Sp. Nautij Sp. F. Sp. N. Rutili consulis anno CDXXXVI.

DE COS. AN. CDLXVII.

M. VALERIVM, C. Aelium cos. prodit in hunc annum Casiodorus. Valerij cognomen in magna cognominum Valerianorum multitudine parum compertum. His consulibus alij Maximum, & Pætum cognomina adijciunt, quod cur non probem nihil habeo.

De tertia secessione plebis, & Q. Hortensio dictatore.

Q. HORTENSIVM dictatorem per hos annos fuisse auctores multi sunt. quibus autem potissimum consulibus fuerit, nemo. ego autem diuinans eum in hunc annum conieci. Post lustrum enim de quo paulo ante diximus hæc verba subsequuntur in epitoma XI. Plebs propter æs alienum post graues, & longas seditiones ad vltimum secessit in Ianiculum, vnde à Q. Hortensio dictatore deducta est. isq; in ipso magistratu decessit. & Plinius lib. XVI. Q. Hortensius dictator, cũ plebes secessisset in Ianiculum, legem in Esculeto tulit, ut quod ea iussisset, omnes Quirites teneret. & Augustinus lib. III de ciuitate dei. Post graues, & longas Romanorum seditiones ad vltimum plebs in Ianiculum hostili diremptione secessit, cuius mali tam dira calamitas fuit, vt eius rei caussa dictator creatus Hortensius sit, qui plebe reuocata in eodem magistratu expirauit, quod nulli dictatori ante contigerat. Hac de re etiam Gellius lib. XV. cap. XXVII. hæc autem lex lata ante fuerat à Q. Publilio dictatore anno CDXIIII. sed forte non obseruata. Magistri equitum nomen, neque aliud quicquam de tanto plebis motu inuenire potui.

DE COS. AN. CDLXVIII.

CASSIODORVS consules suggerit C. Claudium, M. Aemilium. Claudij cognomen Caninam esse, Aemilij Barbulam, Caninam eundem esse, qui cos. iterum est anno CDLXXX, Barbulam fratrem L. Aemilij Q. F. Q. N. Barbulæ consulis anno CDLXXII puto. cuius dictatoris fit mentio in basi statuæ cuiusdam Romæ in horto Cardinalis Cæsi, sic. M. AEMILIVS Q. F. Q. N. BARBVLA DICTATOR. fuisse autem eum etiam dictatorem per hos annos, quorum historiam amisimus, arbitror.

DE COS. ANN. CDLXIX.

C. SERVILIVM, L. Cælium cos. edit in hunc annum Casiodorus. Cælium, puto esse mendose, pro Cæcilio. Cicero enim nouam gentem Cœliam uocat, & paucis ante se annis consulatum adeptam pro Murena, cum ait. Quanquam ego putabam Iudices, multis uiris fortibus ignobilitas ne obijceretur, meo labore esse perfectũ, qui non modo Curijs, Catonibus, Pompeijs, antiquis illis fortissimis viris, nouis hominibus, sed his recentibus Marijs, Didijs, Cœlijs commemorandis iacebant. Intelligit autem M'. Curium Dentatum, M. Porcium Catonem, Q. Pompeiũ, C. Marium, T. Didium, C. Cœlium Caldum, qui primi ex suis consulatum ceperunt. C. autem Cœlius anno DCLIX consul factus est. L. Cæcilium Metellum esse reor patrem L. Cæcilij L. F. C. N. Metelli consulis anno DII. qui prætor postero anno à Gallis occisus est. Seruilius patricius est. nam cum plebeio comparatus est. ergo eius amissum est cognomen. Nã Seruilij aliquot plebeij cognomine caruerunt, patricij non item. quidam Tuccam cognomen adijciunt.

De censoribus.

QVINQVENNIVM absolutum postulat, vt in hunc annum censores conferantur, de quibus tamen nihil acceptum est. Qui si fuerunt, lustrum certe non fecerunt. nam si fecissent, lustrum, quod est factum anno CDXCVII, esset XXXVI non XXXV in Capitolina tabula scribendum.

DE COS. AN. CDLXX.

P. CORNELIVM Dolabellam, Cn. Domitium consules suggerit Casiodorus. Hic est Cn. Domitius Cn. F. Caluinus, cuius ædilis curulis meminit Liuius in anno CDLV. De his consulibus latius dicetur in triumpho Dolabellæ consulis.

De triumpho P. Cornelij Dolabellæ cos. & bello Gallico.

BELLVM Gallicum hoc anno renouatum est. de quo, quia res est obscurior, quid reppererim, paucis exponam. Orosius. Dolabella, & Domitio consulibus Lucani, Bruttij, Samnites quoque cum Etruscis, & Senonibus Gallis facta societate cum rediuiuum contra Romanos bellum molirentur, Romani ad exorandos Gallos misere legatos, quos cum Galli interfecissent, Cæcilius prætor ob ulciscendam legatorum necem, & comprimendum multorum hostium impetum cum exercitu missus ab Etruscis, Gallisq; oppressus interijt. septem tribuni mil. cæsi, multi nobiles trucidati. XIII millia militum Romanorum ibi bello prostrata sunt. Epitoma XI. Cum legati Romanorum à Gallis Senonibus interfecti essent, bello ob id Gallis indicto L. Cæcilius prætor cum legionibus ab ijs cæsus est. Polybius lib. II. Post decimum annum quam cum Gallis ad Clusium pugnatum est (est autem pugnatum Q. Fabio V. consule) ijdem comparato ingenti exercitu in Etruria Arretium obsident. Romani, cum Arretinis auxilio uenissent, non longe ab urbe acie conflixerunt. in qua pugna superati sunt Lucio prætore amisso. M. Curium in eius locum suffecere. Hic statim legatos in Galliam ad redimendos captiuos misit, quos uiolato iure gentium Galli interfecere. Itaque nouo delectu habito Romani in Galliam penetrant. Quibus cũ Senones Galli occurrerent, magno prœlio uicti sunt. ijsq; ex regione pulsis Romani Senam urbem eorum coloniam deducunt. Boij autem cum deletos Senonas intelligerent, & suis rebus timerent aduocatis Etruscis exercitum aduersus Romanos eduxerunt, atque ad lacum Vadimonis congressi plerisq; Etruscis cæsis ipsi uix euaserunt. Eutropius. Interiectis aliquot annis iterũ se Gallorum copiæ contra Romanos Tuscis, Samnitibusq; iunxerunt. sed cum Romam tenderent

rent à P. Cornelio Dolabella consule deletæ sunt. & Florus. Post aliquot annos omnes reliquias Gallorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit, ne quis extaret in ea gente, qui incensam à se Romam urbem gloriaretur. Eandem Gallorum cladem expressit Augustinus de ciuitate dei lib. III. cap. XVII. L. Cæcilius prætor, ut puto, anno post consulatum fuit, ut Ap. Claudius anno CDLVIII, M. Atilius anno CDLX, L. Papirius anno CDLXI. Triumphasse Dolabellam consulem nemo aperte tradit. quin autem tam gloriosa parta uictoria triumphauerit, ne dubitari quidem posse opinor.

DE COS. AN. CDLXXI.

C. FABRICIVM, Q. Aemilium consules subijcit Cassiodorus. Horum sic meminit Cicero in Lælio. Videmus Papum Aemilium C. Luscino familiarem fuisse, sic à patribus accepimus, bis una consules, & collegas in censura. C. Fabricij, & Q. Aemilij Papi meminit etiam Valerius capite de paupertate. Aemilium mendose Paulum uocat Plutarchus in Parallelis. pater est L. Aemilij Q. F. Cn. N. Papi consulis anno DXXVIII. C. Fabricius descriptus est ex secundo Capitolino consulatu.

De triumpho C. Fabricii Luscini cos. de Etruscis, & Gallis.

C. FABRICIVM priore hoc consulatu triumphasse ex Capitolinis fragmentis colligo, primum, quia eundem consulem iterum triumphasse iterum scriptum est; deinde quia uestigia extant etiam prioris triumphi. Nam syllabæ illæ EISQVE. quæ sunt proxime ante triumphum Q. Marcij consulis, sine dubio pertinenr ad C. Fabricium, qui consul Q. Marciũ consulem præcedit. Triumphasse autem Fabricium scripsi de Etruscis, Galleisq;. quod Polybius anno, postquam ad lacum Vadimonem cum Etruscis Boij deleti fuerant, eosdem nouo delectu habito arma mouisse, atque uictos pacem petijsse à Romanis tertio ante Pyrrhi in Italiam aduentum anno scribit. ut ex eo intelligi possit, ne Boios quidem, atque Etruscos clade priore perculsos hoc anno ocium habuisse.

DE COS. AN. CDLXXII.

DEINCEPS sequuti sunt consules Q. Marcius cum L. Aemilio. auctor Cassiodorus. Horum alter Philippus, alter Barbula nominatus est. Quod ex eorum triumphis Capitolinis intelligi potest. ex quibus uterque descriptus est. Marcio Etrusci, Aemilio Tarentini cum Samnitibus euenerunt.

De triumpho Q. Marcij Philippi cos. de Etruscis.

Q. MARCIVM Philippum consulem de Etruscis triumphasse scriptum est in tabulis Capitolinis. cuius triumphi mentionem nemo facit. ad hunc tamen pertinent hæc uerba epitomæ XII. Aduersus Lucanos, Bruttios, & Etruscos res à compluribus ducibus bene gestæ. Adde quod Iornandes scribit, nondum Etrusco bello confecto cum Tarentinis bellari cœptum.

De bello Tarentino, et Regis Pyrrhi, et triumpho L. Aemilij Barbulæ pro cos.

BELLVM autem Tarentinum inter Romana bella nobilissimum hoc anno initum est, cum esset excitatum Orosio auctore anno priore Fabricio, Aemilioq; consulibus, proxime post Dolabellam consulem, à quo Galli uicti sunt, ob caussam, quæ post belli Gallici mentionem scripta est in epitoma XII. sic. Cum à Tarentinis classis Romana direpta esset, duumuiro, qui præerat classi occiso, legati ad eos à senatu, ut de iniurijs quererentur, missi pulsati sunt. Ob id bellum ijs indictum est. Samnites defecerunt. aduersus eos, & Lucanos, & Bruttios, & Etruscos aliquot prœlijs à compluribus ducibus bene pugnatum est. Pyrrhus Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis, in Italiam uenit. Eadem caussa traditur à Floro. Valerius autem de institutis legatum Romanum non pulsatum, sed vrina respersum scribit. Insequenti autem hoc anno Barbula, & Philippo consulibus bellum Tarentinis indictum est. Philippo Etrusci, Barbulæ Tarentini prouinciæ obuenerunt, qui ijdem Samnites, & Sallentinos in belli societatem attraxerant. Eorum uterque re prospere gesta triumphauit, Philippus quidem, vt dixi, in consulatu, Barbula uero de Tarentinis, & Samnitibus, & Sallentinis, quod extat in tabulis Capitolinis, pro consule anno sequenti. Quæ uictoria quanta fuerit, inde intelligi potest, quod Tarentini

tini

tini suis uiribus diffidentes externi regis Pyrrhi opem implorare coacti fuerint. sic enim in Atticis scriptum est apud Pausaniam. Primus in Italiam rex Pyrrhus trans mare Ionium aduersus Romanos exercitum transportauit à Tarentinis accitus, qui priore anno suscepto cum Romanis bello suis se id sustinere uiribus posse diffidebant. cum maximum Tarentinorum erga Pyrrhum beneficium extaret, quòd eum Corcyrensium bello implicatum classe adiuuerant. Venit ergo in Italiam Pyrrhus P. Læuino consule, quod etiam indicat Plinius lib. VIII, cum ait, anno vrbis conditæ CDLXXII Italiam primum elephantes uidisse Pyrrhi bello. & Polybius, cum inquit, Gallis pacem datam tertio ante Pyrrhi in Italiam aduentum anno. De Pyrrhi autem aduentu loquuntur omnes historiæ, Plutarchi, Iustini, Eutropij, alij. De rebus autem à Barbula gestis, aut de triumpho ab eo acto nihil aliud traditum est.

DE COS. AN. CDLXXIII.

P. VALERIVM cum Ti. Coruncanio consulem in insequentem annum prodit Casiodorus. Valerio Læuinum cognomen addunt Florus, Orosius, Eutropius, epitomæ, scriptor libri de uiris illustrib. omnes, præter Plutarchum, qui ἀλβῖνον habet, pro λαιβῖνον. Ti. Coruncanius ex triumpho Capitolino descriptus est. Valerio Tarentini, Coruncanio Etrusci, quæ duæ hoc tempore consulares prouinciæ erant, obtigerunt. Cum in præsidium Rheginorũ legio Campana cum præfecto D. Iubellio missa esset, occisis Rheginis Rhegium occupauit. epitomæ.

De triumpho Ti. Coruncanij cos. de Vulsiniensibus.

TI. Coruncanium consulem de Vulsiniensibus, & Vulcientibus triumphasse nemo est, qui tradat præter Capitolinos scriptores. Rem quidem gestam hoc tempore cum Vulsiniensibus scriptum est in epitoma XI. sed id est ante Gallicum bellum. Ambo autem Etruriæ populi sunt, cum quibus iam per aliquot annos pugnabatur. Puto autem Coruncanium reliquias Etruscæ uictoriæ Vulcientibus, & Vulsiniensibus domitis confecisse. neque enim Etrusci belli ulla post per aliquot annos mentio fit. ad res autem ab his gestas pertinent uerba epitomæ XIII. Res contra Etruscos prospere gestas continet.

De re gesta cum Pyrrho à P. Læuino cos.

PYRRHI regis cum eximiam in hoc bello fortitudinem, tum incredibilem in re administranda prudentiam Pausanias admiratur. primum quòd magnum exercitum in Italiam aduersus Romanos cum traijceret, eos tamen latuerit, deinde quòd non statim se pugnæ commiserit, uerum repente præter spem inter Romanorum, Tarentinorumq; prœlium cum exercitu se ostendens Romanos ipsos uehementissime perterruerit, postremo, quòd cum se Romanis imparem esse nosset, elephantos, quos in hostes immitteret, compararit. Quibus ex rebus apparet Pyrrhum Romanos ipsos inscientes, atque ignaros ex improuiso esse adortum. cum tamen P. Læuinum consulem aperte contra Pyrrhum à Romanis missum scribat Plutarchus. sic enim ait. Vbi uero Pyrrhus P. Læuinum consulem aduersus se exercitum educere, atque una Lucanorum agros vastare accepit, haud expectatis socijs castra in eum mouit, cum præconem præmisisset, qui Romanos moneret, si de controuersijs suis cum Italis disceptare iure, quàm armis mallent, se eos vti arbitro facile posse. Sed siue scientes, siue ignaros Romanos Pyrrhus inuaserit, illud certe constat, pugnatum esse ab ijs in Campania inter Pandosiam, & Heracleam urbes ad flumen Sirim. ibiq; uictis, ac pulsis Romanis maxime elephantorum inusitata tum apud eos pugna, Pyrrhi haud incruentam uictoriam fuisse. post autem cum Samnitum, Bruttiorum, Lucanorumq; sociorum copiæ accessissent, eum propius Romam populabundum castra admouisse, ac Præneste usque uenisse. inde Romanis nouo delectu habito occurrentibus iterum in Campaniam se recepisse. Itaque sic scriptum est in epitoma XIII. Valerius Læuinus consul parum prospere aduersus Pyrrhum pugnauit, elephantorum maxime inusitata facie territis militibus. post id prœlium cum corpora Romanorum, qui in acie ciciderant, Pyrrhus inspiceret, omnia uersa in hostem inuenit, populabundusq; ad vrbem Romam processit. & apud Frontinum lib. III, Valerius Læuinus, inquit, aduersus Pyrrhum occiso quodam gregali tenens gladium cruentum exercitui utrique persuasit Pyrrhum interemptum. quamobrem hostes destitutos se ducis morte credentes cõsternati à mendacio se pauidi in castra receperunt. et lib. IIII. P. Valerio cos. senatus pręcepit exercitũ ad Sirim victũ ducere Serinum, ibiq; castra munire, et hyemẽ sub tentorijs exigere.

Hoc est autem tempus illud, quo C. Fabricius legatus à senatu ad Pyrrhum de captiuis redimendis missus summo ab eo in honore habitus est, captiui sine pretio remissi sunt. Itaque in epitoma etiam sic scriptum est. C. Fabricius missus ad Pyrrhum à senatu, ut de redimendis captiuis ageret, frustra ut patriam desereret à rege tentatus est. Captiui sine pretio remissi sunt. Hæc Plutarchus, Orosius, Eutropius, Florus, Iustinus, Ennius apud Ciceronem lib. primo de officijs.

DE COS. AN. CDLXXIIII.

DEINCEPS P. Sulpicium cum P. Decio consules suggerit Cassiodorus. P. Decium, P. Sulpicium consules aduersus Pyrrhum missos scribit Eutropius. P. Decium P. Decij, qui se Samnitico bello deuouit, filium in prœlio contra Pyrrhum cecidisse, auctor est Cicero lib. II de finibus, & in Tusculanis quæstionibus. P. Sulpicium P. Sulpicij Sauerrionis filium esse arbitror consulis anno CDXLIX.

De re gesta cum Pyrrho.

HIC est annus, quo de Pyrrhi pace actum est in senatu, tum cum Ap. Claudius Cæcus se deferri lectica in curiam iussit, atque eam oratione dissuasit. scribit enim Cicero in Catone, orationem eam Appium dixisse decem & septem post alterum consulatum annos. Qua de re ita in epitoma XIII. Cineas legatus à Pyrrho ad senatum missus petijt, ut componendæ pacis caussa rex in vrbem reciperetur, de qua re cum ad frequentem senatum referri placuisset, Ap. Claudius, qui propter inualitudinem oculorum iam diu à consilijs publicis se abstinuerat, uenit in curiam, & sententia sua tenuit, ut id Pyrrho negaretur. et apud Ciceronem Philipp. I. De Pyrrhi pace agebatur, cum Appius & cæcus & senex in senatum delatus est. et apud Plutarchum in Pyrrho, & Florum. De re autem his consulibus cum Pyrrho gesta nihil propè traditum est. Hoc enim tantum ait Eutropius, ubi de negata Pyrrho regi pace disseruit. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius, & P. Decius Mus consules. certamine commisso Pyrrhus vulneratus est. elephanti interfecti. XX millia cæsa hostium. at ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Hoc in prœlio, vt dixi, P. Decium consulem cecidisse auctor est Cicero. Quæ cum ita sint, profecto uerba hæc epitomæ XIII ad hunc annum pertinent. Iterum aduersus Pyrrhum dubio euentu pugnatum est. Dubio enim euentu ait, quòd rex ab una parte uulneratus, consul ab altera interfectus sit, plures tamen inde, quàm hinc ceciderint. Vulneratum tamen Pyrrhum Fabricio etiam consule duce alij, ut post dicam, scriptum reliquerunt.

De censoribus, & lustro XXXII.

QVINQVENNALE spatium in hunc annum edi censores poscit. de quibus sic est scriptum in epitoma XII, post pacis, quam cum Pyrrho Ap. Claudius dissuasit, mentionem. Cn. Domitius cẽsor primus è plebe lustrũ cõdidit. censa sunt ciuiũ capita CCLXXVIII millia CCXXII. Ego vero Cn. Domitium Caluinum esse arbitror, qui consul fuit anno CDLXX. consularem enim quærimus, qui censor factus sit. Vt autem C. Marcius primus è plebe censor fuit, sic hic primus e plebe censor lustrum condidit. Domitij collega qui fuerit, obscurum est.

DE COS. AN. CDLXXV.

DEINCEPS C. Fabricius, Q. Aemilius consulatum inierunt, ut ait Cassiodorus. Hi sunt, qui etiam una ante collegæ fuerunt anno CDLXXI. Hos enim bis una consules fuisse scribit in Lælio Cicero. Eorundem meminit Plutarchus in Pyrro, Gellius lib. III, & Cicero pro Cornelio, Cum Heraclea, inquit, fœdus ictum C. Fabricio consule Pyrrhi temporibus. Ambo consules Tarentinum, & Pyrrhi bellum obtinuerunt.

De triumpho II *C. Fabricij cos.* II. *& re cum Tarentinis, & Pyrrho gesta.*

HOC anno cum Tarentinis, & socijs eorum acrius, quam ante dimicatum est. Etenim Eutropius, qui priore anno Pyrrhum vulneratum magna clade accepta Tarentum se recepisse scribit, quod ad huius anni historiam attinet, sic subdit. Interiecto anno cõtra Pyrrhum Fabricius missus est, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, tunc cum uicina castra ipse, & rex haberent,

rent, medicus Pyrrhi ad eum nocte uenit, promittens ueneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. quem Fabricius uinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoq; dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. tunc rex in Siciliam profectus est. Fabricius victis Samnitibus, & Lucanis triumphauit. Idem in epitoma XIII est sic. Cum C. Fabricio consuli is, qui ad eum à Pyrrho transfugerat, polliceretur se regi uenenum daturum, cum indicio ad regem remissus est. res prætereà contra Lucanos, Bruttios, & Samnites prospere gestas continet. Pyrrhus in Siciliam traiecit. C. etiam Fabricium Luscinum consulem scribit Valerius de miraculis prospere cum Bruttijs, & Lucanis auxilio Martis dimicasse. Itaque in tabula Capitolina est, vnum C. Fabricium II. consulem II. non de Pyrrho, sed de Lucanis, Bruttijs, Tarentinis, & Samnitibus triumphasse. Hæc ita apud hos. Habeo etiam auctores, qui monitum à consulibus his Pyrrhum de insidijs primum dicant, atque captiuos à Pyrrho iccirco remissos; deinde bis apud Asculum pugnatum esse, primo die nocte prœlium esse diremptum, postero Pyrrhum vulnere accepto ex prœlio excessisse. hoc Plutarchus in Pyrrho, & Florus, & scriptor libri de uiris illustrib. quanquàm apud hos postremos Curius, Fabriciusq;, non Aemilius, & Fabricius consules mendose nominantur. Frontinus porro lib. secundo docet Pyrrhum pro Tarentinis apud Asculum dextro cornu Samnitas, Epirotasq;, sinistro Bruttios, atque Lucanos cum Sallentinis, in media acie Tarentinos collocasse, equitatum, & elephantos in subsidijs esse iussisse; contra consules aptissime diuisis in cornua equitibus legiones in prima acie, et in subsidijs collocasse, his immiscuisse auxilia, vtrinq; XL millia fuisse. Pyrrhi dimidiam partem exercitus amissam, apud Romanos quinque millia desiderata. Miror autem Critolaum (ut est in Parallelis Plutarchi) scripsisse Aemilium Papum consulem uictoria ex Pyrrho parta elephantos Romam misisse centum sexaginta. Nam hoc ne Plutarchus quidē tradit in Pyrrho, & Plinius auctor est Romā primum elephantos uidisse in Curij triumpho de Pyrrho. De insidijs Pyrrho ab Aemilio, & Fabricio consulibus demonstratis, quæque ea de re inter auctores dissensio sit, latius Gellius lib. III, Plutarchus in Pyrrho, & in apophtegmatis, Cicero lib. primo de officijs, Valerius lib. VI. Florus temere à Curio medicū ad Pyrrhum remissum ait, pro Fabricio. Plutarchus, & Pausanias à Syracusanis, qui à Pœnis obsidebantur, Pyrrhum accersitum eo se contulisse relicta Italia scribunt.

DE COS. ANN. CDLXXVI.

INSEQVENS annus auctore Cassiodoro consules habuit P. Cornelium, C. Iunium. P. Cornelium Rufinum bis consulem profitetur Gellius lib. IIII. & XVII. De hoc etiam consulatu idem loquitur lib. IIII. cum ait. C. Fabricius Luscinus P. Cornelium Rufinum manu quidem strenuum, & bellatorem bonum, sed furacem hominem, & auaritia acri odio habebat. sed cum reip. difficillimis temporibus creandi consules forent, & Rufinus peteret consulatum, competitoresq; eius essent imbelles, summa ope adnixus est Fabricius, uti Rufino consulatus deferretur. eam rem plerisque admirantibus, Fabricius inquit, nihil est, quod miremini, si malui compilari, quam venire. Idem Cicero lib. II de oratore. C. Iunius ex triumpho Capitolino descriptus est. Horum vterque consul iterum Tarentinum bellum sortitus est.

De triumpho C. Iunij Bubulci cos. II. de Lucanis, & Bruttijs.

PYRRHO ex Italia profecto ne quieuisse quidem bellum, immo ambobus cōsulibus commissum uidetur. quanquam quid ab his gestum sit, parum compertum est, in tabulis enim tantum Capitolinis scriptum est, C. Iunium Bubulcum cos. II. de Lucanis, & Bruttijs triumphasse. De re à Cornelio Rufino gesta sic Frontinus lib. III. Cornelius Rufinus consul cum aliquanto tempore Crotonem oppidum frustra obsedisset, quod inexpugnabile faciebat assumpta in præsidia Lucanorum manus, simulauit se cœpto desistere, captiuum deinde magno præmio solicitatum misit Crotonem, qui, tanquā ex custodia effugisset, persuasit discessisse Romanos. Id uerum Crotonienses arbitrati dimisere auxilia, destitutiq; propugnatoribus inopinati, & inualidi capti sunt. Est etiam in XIIII epitoma, quod ad hanc rem attinet, ita. Res contra Lucanos, Samnites, & Bruttios prospere gestas continet. ex quo intelligi posse uidetur, Cornelio Tarentinos, Iunio alios populos euenisse.

DE COS. AN. CDLXXVII.

Q. FABIVM, C. Genucium consules suggerit Cassiodorus. Horum consulum sic meminit Orosius. Fabio Gurgite II, C. Genucio Clepsina consulibus pestilentia grauis urbem, & fines eius inuasit. Fabius bellum cum Samnitibus sortitus est.

De P. *Cornelio Rufino dictatore.*

De dictatura P. Cornelij Rufini hæc habeo, quæ dicam. Gellius lib. IIII, & XVII ita scriptum reliquit. P. Cornelius Rufinus bis consul, & dictatura functus notatus est à Fabricio censore. & Valerius lib. II. Cornelius Rufinus duobus consulatibus, & dictatura speciosissima functus à Luscino censore est notatus. Hæc verba me adduxerunt, vt ante censuram Fabricij dictaturam P. Cornelij collocarem. quanquam quo potissimum anno, aut qua de caussa dictus ille fuisset, parum certum haberem. Quoniam autem hoc anno grauis pestilentia vrbem inuasit, uidendum putaui, ne claui figendi caussa, ut alij ante alias, dictus esset. Nam Augustinus lib. III de ciuitate dei, hanc pestilentiam summa vi in homines, pecudesq; sæuisse scribit. si quis tamen certiora attulerit, & ipse ea sequar. meam coniecturam in re non omnino contemnenda ne obscuram quidem esse cuiquam volui.

De *triumpho* II Q. *Fabij Gurgitis cos.* II. *de Samnitibus, Lucanis, et Bruttiis.*

Et hoc quidem etiam anno cum socijs Tarentinorum, & Pyrrhi pugnatum esse, indicat Capitolinus Q. Fabij consulis triumphus, quem ab eo actum esse de Samnitibus, Lucanis, & Bruttijs scriptum est. De quo nihil aliud accepimus, nisi quòd in epitoma XIIII hæc uerba sunt. Res contra Lucanos, Samnites, & Bruttios prospere gestas continet. Victoriam autem ingentem fuisse, inde intelligi potest, quòd Tarentini, ac Samnites rebus suis diffisi Pyrrhum ex Sicilia reuocauerint.

DE COS. AN. CDLXXVIII.

Deinceps M'. Curium, L. Lentulum subijcit consules Cassiodorus, & Eutropius. Hic est M'. Curij quartus consulatus, qui una cum Lentuli triumpho ex Capitolino huius anni triumpho descriptus est. Curio cum Pyrrho Samnites, Lentulo Samnites prouincia obuenerunt.

De *triumpho* IIII M'. *Curii cos.* IIII. *de Samnitibus, et Pyrrho.*
L. Lentuli cos. de Samnitibus, et Lucanis.

Hoc anno reuerso in Italiam ex Sicilia Pyrrho bellum cum eo renouatum, cum Tarentinis Samnitibus, et socijs eorum continuatum est. quod ipsum ita esse expositis annalium verbis facile quiuis intelliget. Scribit Iustinus lib. XXIII ita. Interiecto tempore legati ab Italicis socijs uenere (Tarentinos, & Samnites eos uocat Plutarchus) nunciantes Romanis resisti non posse, deditionemq; futuram, nisi subueniat. Pyrrhus anxius tam ambiguo periculo, incertusq; quid ageret, uel quibus primum subueniret, in vtrunq; pronus consultabat. quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, periculosum uidebatur exercitum in Italiam non traijcere, periculosius à Sicilia deducere, ne aut ille non lata ope, aut hi deserti amitterentur. Itaque conserto prœlio cum superior fuisset, quoniam tamen à Sicilia abiret, pro uicto fugere uisus est, ac propterea socij ab eo defecerunt, & imperium Siciliæ tam cito amisit, quam facile quæsiuerat. sed nec in Italia meliore fortuna vsus in Epirum regreditur. Eutropius autem hoc modo. Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus aduersus Pyrrhum, qui ex Sicilia in Italiam reuerterat, missi sunt. Curius contra eum pugnauit, exercitum eius cæcidit, ipsum Tarento fugauit, castra cepit. ea die cæsa sunt hostium XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit. primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit. in epitoma autem XIIII ita. Curius Dentatus cum delectum haberet, eius qui citatus non responderat, bona primus uendidit. is iterũ Pyrrhum ex Sicilia in Italiam reuersum uicit, & Italia expulit. Hoc item anno tertium cũ Pyrrho pugnatum, idq; in Lucania in Aurusinis campis auctor est Orosius, & Florus, ad Beneuentum autem Plutarchus. idem Florus Pyrrhum bis castris exutum, bis saucium ex Italia uictum excessisse adscribit. De acie Pyrrhi instructa sic Frontinus lib. IIII. Pyrrhus rex primus totum exercitum sub eodem uallo continere instituit. Romani deinde uicto eo in campis Aurusinis ad Beneuentum castris eius potiti, & ordinatione notata paulatim ad hanc usque metationem, quæ nunc effecta est, peruenerunt. Triumphasse porrò M'. Curium de Pyrrho rege tradit Cicero in Catone, & in oratione pro Murena, Eutropius, & Florus. cuius hæc uerba sunt. Nec ullus pulchrior in urbem aut speciosior triumphus intrauit, cum ante hunc diem nihil nisi pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma uidisset. Tum si captiuos aspiceres,

res, Molosſi, Theſſali, Macedones, Bruttius, Apulus, atque Lucanus. ſi pompas, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarentinæq; deliciæ. ſed nihil libentius populus R. aſpexit, quam illas, quas timuerat cum turribus ſuis belluas, quæ nõ ſine ſenſu captiuitatis ſummiſsis ceruicibus, uictores equos ſequebantur. Plutarchus item M'. Curium Pyrrhum regem uiciſſe, ac Samnitium opes fregiſſe ſcribit. Itaque in tabulis Capitolinis eum de Samnitibus & Pyrrho rege quartum triumphaſſe ſcriptum eſt. De L. autem Cornelij Lentuli cos. triumpho, quem de Samnitibus actum in Capitolinæ tabulæ fragmento inciſum eſt, hæc accepimus. Pyrrhum ſcribit Plutarchus partem copiarum in Lucaniam miſiſſe, ut alterum conſulem morarentur, ipſum Curio ad Beneuentum occurriſſe. Plinius etiam lib. XXXIII, L. Lentulus conſul, inquit, Ser. Cornelio Merendæ Samnitium oppido capto coronã auream ex præda dedit. Quibus ex uerbis intelligi poteſt Lentulum item de Samnitibus, & (quoniam fragmentum Capitolinum habet SAMNITIBVS, ET) Lucanis etiam fortaſſe triumphaſſe.

De cenſoribus, & luſtro XXXIII.

HOC anno luſtrum à cenſoribus conditũ docere uidentur uerba, quæ ſunt in epitoma XIIII proxime poſt uictoriam M'. Curij. Fabricius cenſor P. Cornelium Rufinnm conſularem ſenatu mouit, quòd decem argenti pondo facti haberet. Luſtro à cenſoribus condito cenſa ſunt ciuium capita CCLXXI millia CCXXIIII. Collegam Fabricij Q. Aemilium Papum nominat Cicero in Lælio, & Gellius lib. XVII. De Rufino à Fabricio cenſore notato item Gellius, & Plutarchus in Sylla, Florus de bello Tarentino, Valerius de cenſoria nota.

DE COS. AN. CDLXXIX.

SER. Cornelium, M'. Curium conſules tradit in hunc annum Caſsiodorus. Ego Ser. Cornelium Merendam eſſe opinor eum, quem ſcribit Plinius ab L. Lentulo conſule anno priore capto Samnitium oppido coronã ex auro accepiſſe. M'. Curius iam III conſul eſt. Quid domi, foriſve hoc anno cum Samnitibus; atque alijs populis geſtum ſit, incõpertum eſt. Tarentini enim bello fracti profecto Pyrrho per triennium quieuerunt.

DE COS. AN. CDLXXX.

CASSIODORVS ſuggerit conſules C. Fabium, C. Claudium. Quos Velleius lib. primo Fabium Dorſonem, & Claudium Caninam uocat. At Eutropius C. Fabricium Luſcinum, C. Claudium Cinnam, liber Cuſpiniani Luſcinum, & Cinnam edit. puto autem C. Fabium in magiſtratu mortuum eſſe, in eius locum C. Fabricium eſſe factum. nam à Caſsiodoro fere ordinarij tantum conſules nominantur; ut anno CDXCVII de Q. Cædicio. C. Claudium Caninam, qui ante etiam conſul fuit, eſſe exiſtimo. is bellum cum Samnitibus ſortitus eſt. His conſulibus legatos Alexandrinos Romam ueniſſe à Ptolemæo, & ſocietatem cum Romanis iunxiſſe tradit Eutropius. Coſſam, & Pæſtum colonias deductas Velleius. Coſſa autem Vulcientium eſt, de quibus paulo ante triumphatum eſt, auctore Plinio. Quibus de rebus ſic eſt ſcriptum in epitoma XIIII. Cum Ptolemæo Aegypti rege ſocietas iuncta eſt. Sextilia uirgo Veſtalis damnata inceſti uiua defoſſa eſt. Coloniæ deductæ ſunt Poſidonia, & Coſſa.

De triumpho C. Claudij Caninæ cos. II *de Samnitibus, & Lucanis.*

C. CLAVDIVM Caninam conſulem triumphaſſe de Samnitibus, & Lucanis apparet in fragmentis triumphorum Capitolinis, cuius rei nemo meminit. Continetur autem hic etiam triumphus his uerbis epitomę XIIII. Res contra Lucanos, Samnites, & Bruttios geſtas proſpere continet.

DE COS. AN. CDLXXXI.

SP. Caruilium, L. Papirium Curſorem conſules deinceps prodit Caſsiodorus. Hi ambo iterum conſules fuerunt, quod ex Capitolinis eorum triumphis conſtat. Meminit horum Frontinus de aquæ ductibus lib. primo, & Liuius lib. XXIIII. In libro Cuſpiniani eſt Curſor II, & Maximus. Ambobus conſulibus Tarentini cum Samnitibus, & ſocijs euenerunt.

De

De triumpho II L. Papirii Cursoris cos. II. & Sp. Caruilij cos. II. et re cum Tarentinis, et Samnitibus gesta.

Hoc anno bellum Samniticum, & Tarentinũ confectũ est. scribit enim Liuius lib. XXIIII, Papirium, & Caruilium consules aduersus Samnites, Bruttiosq;, & Lucanum cum Tarentino populum declaratos esse. & Orosius. Tarentini Pyrrhi morte comperta noua arma sollicitant aduersus Romanos. Carthaginiensium auxilia poscunt per legatos, atque accipiunt. Conserto prœlio Romani uicere. in epitoma uero lib. XIIII. Carthaginiensium classis auxilio Tarentinis uenit. quo facto ab ijs fœdus violatum est. res præterea contra Lucanos, Samnites, & Bruttios prospere gestas, & Pyrrhi regis mortem continet. uictis Tarentinis pax, & libertas data est. Itaque merito Samnites in oratione ad Annibalem lib. XXIII apud Liuium ita loquuntur. Per centum prope annos cum populo R. bellum gessimus, nullo externo adiuti nec duce, nec exercitu, nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit uires, quam suis uiribus nos defendit. Item. Hostes populi R. fuimus primum per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ uires nos tutari poterant. postea quam ijs parum fidebamus, Pyrrho regi nos adiunximus, à quo relicti pacem necessariam accepimus. Lib. autem XXXI propius ad ueritatem loquitur, cum ait, Samnites cum Romanis per annos LXX bellasse. Nam Florus per L annos Samnites domitos imprudenter scribit. ac nescio an imprudentius Appianus in procœmio historiæ, qui LXXX prodit. cum ad nostram supputationem sint LXXI. si quidem initũ bellum est anno CDX. finitum CDLXXXI. De Tarento à Papirio Cursore capto sic scribit Frontinus lib. III. Papirius Cursor cos. apud Tarentum Miloni, qui cum præsidio Epirotarum urbem obtinebat, salutem ipsi, & popularibus, si per illum oppido potiretur, pollicitus est. Quibus præmijs ille corruptus persuasit Tarentinis, ut se legatum ad consulem mitterent. à quo plena promissa ex pacto referens, in securitatem oppidanos resoluit. atque ita incustoditam urbem Cursori tradidit. Capitolina etiam fragmenta vtrunque consulem de Tarentinis triumphasse significant, sed ita, ut de alijs etiam triumphatum ab ijs esse intelligi posit, ut de Lucanis, Samnitibus, & Bruttijs. Florus uiginti quatuor triumphos de Samnitibus actos tradit, nos autem triginta collegimus. Hac uictoria magna pars Italiæ in potestatem redacta est, uictis presertim Tarentinis, Samnitibus, Lucanis, & paulo ante quoque Etruscis.

De censoribus, & lustro XXXIIII.

Frontino auctore censores in hunc annum edidimus M'. Curium, & L. Papirium Cursorem. is enim libro primo de aquæductib. sic scribit. Vetus Anio post annos XL, quam Appia aqua perducta est, anno ab V. C. CCCCLXXXIX. M'. Curius Dentatus, qui censuram cum L. Papirio Cursore gessit, Anionis qui nunc dicitur Vetus, aquam perducendam in urbem ex manubijs de Pyrrho captis curauit Sp. Caruilio, L. Papirio cos. Scriptor autem lib. de uiris illustrib. sic. Curius aquam Anienem manubijs hostium in urbem induxit. Mouet autem me L. Papirius, quem eodem anno consulem, & censorem facit Frontinus. & quòd spatij quinquennalis ratio hos censores in annum CDLXXXIII potius reijcit. uidendum autem est, ne hic L. Papirius Sp. F. pater consulis fuerit, qui anno CDXLIIII dictator II fuerat. Nam C. Marcius Rutilus, qui anno CDXLIII consulatum gessit, sequenti post hoc lustro censuram tamen secundam cepit.

DE COS. AN. CDLXXXII.

C. Quinctium, L. Genucium consules prodit in hunc annum Cassiodorus. cognomina horum sunt in libro Cuspiniani, Claudus, & Clepsina. Liuius lib. VII T. Quinctij meminit altero pede claudi, à quo hoc forte cognomen tractum est.

De legione Campana à Genucio consule cæsa.

Hoc (vt ait Orosius) anno magnam uiscerum suorum partem seueritas Romana concidit. Nam octaua legio, quæ aduentante Pyrrho, diffidens Romanæ spei Rheginos omnes, quibus subsidio præerat, interfecerat, ac prædam sibi omnem, atque ipsum oppidum uindicauerat, L. Genucio consuli punienda data est. qui obsessa Rheginorum urbe, captisq; omnibus, ipse quidem in reliquos perfugas, & latrones exercuit digna supplicia, Romanos uero milites integræ legionis Romam misit, qui populi iussu medio foro uirgis cæsi, securiq; percussi sunt. qua de re

in

in epitoma quoque XV post pacem Tarentinam ita est. Legio Campana, quæ Rhegium occupauerat, obsessa, deditione facta, securi percussa est. Eandem rem Polybius libro primo tradit pluribus uerbis. & Valerius lib. II, Populus R. inquit, milites, qui Rhegium iniusto bello occupauerant, mortuoq; duce D. Iubellio M. Cæsium scribam eius sua sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Fuluio Flacco tribuno pl. denunciante, ne in ciues Ro. aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilo minus propositum executus est. ceterum minore cum inuidia, ut id perageretur, quinquagenos per singulos dies uirgis cæsos securi percuti iussit, eorumq; nullum sepulturæ mandari, mortemq; lugeri uetuit.

DE COS. AN. CDLXXXIII.

C. GENVCIVM, Cn. Cornelium consules prodit deinceps Cassiodorus. Eorum cognomina sunt Clepsina, & Blasio, ut est in libro Cuspin. C. Genucius idem est, ut puto, qui ante consul fuit an. CDLXXVII. Cn. Cornelius ex censura Capitol. descriptus est, anni CDLXXXVIII.

De triumpho Cn. Cornelij Blasionis cos. de Sassinatibus.

FRAGMENTA Capitolinorum triumphorum satis indicant Cn. Cornelium consulem de Sassinatibus triumphasse. Cuius uictoriæ auctor extat nemo. Sassina eadem, quæ Sarsina est, Vmbriæ oppidum. quos Polybius lib. II vocat ὄμβρους, & σαρσινάτους. Vmbros autem hoc tempore mouisse apparet ex XV epitoma, in qua est. Vmbri uicti in deditionem accepti sunt. quanquam id factum est anno CDLXXXVII.

DE COS. AN. CDLXXXIIII.

CASSIODORVS Cornelio, Genucio consulibus, P. Sempronium, Ap. Claudium consules suggerit, atque Quinctium Gulonem, Fabium Pictorem consulto transcendit. Quorum meminit Eutropius, cum ait. Quinctio Gulone, Fabio Pictore consulibus Picentes bellum commouere, & ab insequentibus consulibus P. Sempronio, Ap. Claudio uicti sunt. & Plinius libro XXXIII, Q. Fabio consule, inquit, argentum signatum est, annis quinque ante Punicum bellum. Hos etiam numerat Velleius, cum scribit lib. primo, Ap. Claudium, & P. Sempronium quinquennio post consulem C. Claudium Caninam consules fuisse. Ne hos quidem præterit liber Cuspiniani, in quo est. Gulo, & Pictor. In epitoma XV sunt etiam hæc uerba. Tunc primum populus R. argento uti cœpit. Sed hæc post Picentes uictos. i. post Ap. Claudium consulem. Eodem loco ante pacis Picentibus datæ mentionem sic scriptum est. Cum legatos Apolloniatium ad senatum missos quidam iuuenes pulsassent, dediti sunt Apolloniatibus. Qua de re sic Valerius lib. VI. Legatos ab urbe Apollonia Romam missos Q. Fabius, Cn. Apronius ædiles orta contentione pulsauerunt. quod ubi comperit senatus, continuo eos per feciales dedidit. quæstoremq; cũ his Brundusium ire iussit, ne quam in itinere à cognatis deditorũ iniuriã acciperent.

DE COS. AN. CDLXXXV.

P. SEMPRONIVM, Ap. Claudium consules subijcit, vt dixi, Cassiodorus, & Eutropius. Quos Velleius libro primo Sempronium Sophum, Appium Cæci filium uocat. P. Sempronius ex censura Capitolina anni DI descriptus est. Ambobus consulibus Picentes euenerunt.

De triumphis P. Sempronij Sophi cos. Ap. Claudij Crassi cos. & bello Picenti.

HOC anno Picentes triumphi à consulibus acti sunt. De quibus, quid inuenerim, exponam. Eutropius. Quinctio Gulone, C. Fabio Pictore consulibus Picentes bellum commouere, & ab insequentibus cos. P. Sempronio, Ap. Claudio uicti sunt, & de his triumphatũ est. conditæ à Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, & Beneuentũ in Samnio. Florus. Domiti sunt post Tarentinos Picentes, & caput gentis Asculum, Sempronio duce, qui tremente inter prœlium campo Tellurem deam promissa æde placauit. Orosius. Sempronius cos. aduersus Picentes duxit exercitum, & cum directe intra iactum teli utraque acies constitisset, repente ita cum horrendo fragore terra tremuit, ut stupore miraculi utrunque pauefactũ agmen hebesceret. diu attoniti utrique populi hæsitauere. præiudicata incœpti conscientia tandem procursu concito iniere certamen

men. Romani, qui admodum pauci eo prœlio remanserunt, uicerunt. Epitoma XV. Picentibus uictis pax data. coloniæ deductæ Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio. Velleius lib. I. Ariminum, & Beneuentum coloni missi, & suffragij ferendi ius datum Sabinis Sempronio Sopho, & Appio Cæci filio cos. De Sempronio sic Frontinus lib. primo. Ti. Sempronius Gracchus cos. acie aduersus Picentes directa, cum subitus terræmotus utrasque partes confudisset, exhortatione confirmauit suos, & impulit, ut consternatum superstitione hostem inuaderent, adhortatusq; deuicit. In quo illud est mendose, quod Ti. Gracchum, pro P. Sopho edit. uterque enim ex gente Sempronia fuit. Horum triumphorum uestigia etiam impressa sunt in fragmentis triumphorum Capitolinis.

DE COS. AN. CDXXCVI.

M. ATILIVM, L. Iulium Libonem consules suggerit Cassiodorus. M. Atilium Regulum, L. Iulium Libonem Eutropius. Vterque ex triumphis Capitolinis descriptus est.

De triumphis M. *Atilij Reguli cos.* L. *Iulij Libonis cos. & bello Sallentino.*

QVOD scriptum est in tabulis Capitolinis ambos consules hoc anno de Sallentinis triumphasse, idem auctoritate etiam ueterum annalium comprobatur. Scribit enim sic Eutropius. M. Atilio Regulo, L. Iulio Libone cos. Sallentinis bellum indictum, captiq; sunt cum ciuitate simul Brundusini, & de his triumphatum est. Florus autem sic. Sallentini Picentibus additi, caputq; regionis Brundusium inclyto portu M. Atilio duce. et in hoc certamine uictoriæ pretium templum sibi pastoria Pales ultro poposcit. Et in epitoma. Sallentini in deditionem accepti sunt. M. etiam Atilium Regulum fusis Sallentinis triumphasse scriptum inuenio in libro de viris illustribus. & Cicero de finibus lib. II M. Atilium bis consulem fuisse, ac triumphasse scribit. Ab his tamen consulibus bellum confectum non esse indicant triumphi sequentium consulum.

DE COS. AN. CDXXCVII.

D. IVNIVM, M. Fabium consules edit hoc anno Cassiodorus. D. Iunium Peram, N. Fabium Pictorem Capitolini triumphi. Fabium Gurgitem, & Numerium Fabium Pictorem eodem tempore uixisse innuit etiam Valerius lib. IIII. cap. III.

De triumphis duobus D. *Iunij Peræ cos.* N. *Fabij Pictoris cos. de Sassinatibus, & Sallentinis.*

HOS consules ambos bis in magistratu triumphasse scriptum est in tabulis Capitolinis, primum de Sassinatibus, deinde de Sallentinis, Messapijsq;. Quos triumphos probant uerba epitomæ XV, hæc. Vmbri, & Sallentini uicti in deditionem accepti sunt. & quòd Eutropius ait de Sallentinis triumphatum esse. Sunt autem Sassinates, vt dixi, Vmbriæ populi. nec quicquam aliud de hoc bello accepimus.

DE COS. AN. CDXXCVIII.

CASSIODORVS Iunio, & Fabio consulibus suggerit Ap. Claudium, M. Fuluium. atque sine dubio annum transcendit. nam si Iunius, Fabiusq; anno CDXXCVII, M. autem Fuluius anno CDXXCVIIII triumpharunt, profecto interserendus est annus CDXXCVIII. quo tamen anno cum qui consules fuissent, traderet nemo, ego ad coniecturam, annalium tamen auctoritate firmatam, confugi, atque Q. Fabium Gurgitem, P. Decium Murem reposui. Etenim Florus scribit Vulsinios hoc tempore à Fabio Gurgite esse uictos, auctor autem libri de uiris illustribus, à Decio Mure. Bellatum autem esse cum Vulsiniensibus hoc tempore probat triumphus, quem sequenti anno egit M. Fuluius consul. Fabium porrò Gurgitem III consulem esse placet. Decium P. Decij, qui in bello Pyrrhi cecidit filium. Est autem eorum alter patricius, alter plebeius, quales ferè etiam hoc tempore inter se comparabantur. alij etiam Q. Fabium Maximum, L. Mamilium Vitulum edunt. quorum factum, quod ad Vitulum attinet, coarguere non possum. cum qua adducti auctoritate id fecerint, nesciam.

De

De censoribus, & lustro XXXV.

CENSORES hoc anno Cn. Cornelium Blasionem, & C. Marcium Rutilum II, qui in hoc magistratu Censorinus appellatus est, lustrum XXXV cōdidisse, scriptum est in tabula Capitolina. Qua de re sic Eutropius. Cum iam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. ut igitur cognoscerentur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus. tum inuenta sunt ciuium capita CCXCII millia CCXXIIII. & Orosius; Sæuiente per biennium pestilentia, inquit, census indictus est, qui non quantum hominum deperisset, sed quantum superfuisset, inquireret. Lustrum autem sequenti anno conditum puto, quia in epitoma lustri mentio fit post pacem Hieroni regi datam. ita. Lustrum à censoribus conditum. censa sunt ciuium capita CCXCII millia CCXXIIII. De Marcio autem censore II, sic Valerius lib. IIII. cap. primo. Marcius Rutilus Censorinus iterum censor creatus ad concionem populum uocatū quam potuit grauissima oratione corripuit, quòd eam potestatem bis sibi detulisset. Plutarchus item in Coriolano ait, è Marciorum gente fuisse Censorinum, quem populus bis censorem creauit. Hic ergo ex censura bis nouo exemplo capta Censorinus appellatus est.

De bello Punico primo.

HOC anno bellum Punicum primum excitatum est. susceptum autem anno sequenti Ap. Claudio, qui primus Pœnis bellum intulit, consule; anno (ut ait Solinus) CDXXCIX. in quo cum Capitolinis tabulis consentit. Huius belli hæc caussa traditur. Quo tempore Rhegium à legione Romana (ut ante diximus) D. Iubellio duce, qui urbis præsidio præerat in finibus Italiæ occupatum est, eodem etiam Messana in Sicilia Campani, qui sub Agathocle meruerant, intra mœnia recepti, uiolata fide, ciuibus partim interfectis, partim expulsis potiti sunt. supplicio de legione Romana à Romanis sumpto, anno, ut scripsi, CDLXXII, qui Messanam tenebant cum metu perterriti, tum prœlio aduerso aduersus Hieronem, quo ille victor rex Syracusanorum appellatus fuerat, fracti, alij Carthaginiensium, alij Romanorum præsidium implorarunt. Romani ueriti, ne Carthaginienses hac occasione tota Sicilia potirentur, cum illi cetera omnia præter Messanam, & Syracusas tenerent, Mamertinis aduocantibus opem ferrendam esse decreuerunt. Ap. Cladius consul primus cum exercitu in Siciliam missus est. Hæc multis uerbis Polybius lib. I, & Florus. Hoc loco magna uetustati habenda gratia est, quæ cum omnia prope historiarum huius temporis monumenta consumpserit, integras nobis consulares, triumphalesq; tabulas usque ad secundum bellum Punicum reliquerit. quas, quibus poterimus antiquorum annalium monumentis confirmabimus.

DE COS. AN. CDXXCIX.

IN hunc annum cos. edunt Ap. Claudium, Q. Fuluium Cassiodorus, Eutropius, Orosius, & Florus. CAVDICEM, & FLACCVM liber Cusp. Hi à Gellio lib. XVII. cap. XXI nominantur Ap. Claudius Caudex Cæci frater, & M. Fuluius Flaccus. ut etiam in Capitolinis tabulis, quas per multos abhinc annos integras ex omni parte nacti sumus.

De re ab Ap. Claudio Caudice cum Pœnis gesta.

AP. Claudium consulem cui Sicilia obtigerat, Mamertini ad se uocarunt, præfecto quodam Pœnorum ex arce pulso. Pœni ea re perciti Messanam obsident, sociumq; obsessionis Hieronem Syracusanorum regem sibi adiungunt. Ap. Claudius traiecit in Siciliam, ac primum de pacis conditionibus cum utrisq; egit, quibus reiectis, Hieronem prœlio ita fregit, ut ipse relicta Messana se Syracusas receperit, quas etiam Appius obsedit. Hæc Polybius. Liuius etiam lib. XXXI Ap. Claudium primum bellum Carthaginiensibus intulisse scribit. Eutropius Ap. Claudium de Afris, & Hierone Pœnorum rege triumphasse ait, quem tamen triumphum Capitolini reprobarunt auctores.

De triumpho M. Fuluij Flacci cos. & re gesta cum Vulsiniensibus.

BELLVM Vulsiniensibus à prioribus consulibus illatum, à Flacco confectum esse existimo. De eo sic Florus. Postremi Italicorum in fide mansere Vulsinij opulentissimi Etruscorum im-

plorantes opem aduersus seruos quondam suos, qui libertatem à dominis datam in ipsos erexerant, translataq; in se rep. dominabantur. sed hi quoque duce Fabio Gurgite pœnas dederunt. & apud auctorem lib. de uiris illustrib. Vulsinij Etruriæ nobile oppidum luxuria penè perierunt. Nam dum temere seruos manumitterent, dum in curiam legerent, consensu seruorum oppressi cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt. Missusq; Decius Mus mox libertinos omnes aut in carcere necauit, aut dominis in seruitutem restituit. Metrodorus, auctore Plinio lib. XXXIIII. cap. VII, Vulsinios expugnatos esse propter duo millia statuarum Romanis obiecit. Priorem caussam tradit etiam Eutropius. In Capitolinis autem tabulis inuenio M. Fuluium Flaccum consulem hoc anno de Vulsiniensibus triumphasse, quod nemo alius tradit.

DE COS. AN. CDXC.

M'. VALERIVM, M'. Otacilium consules suggerunt Polybius, Cassiodorus, atque Eutropius. Cognomina horum sunt Maximus Messalla, & Crassus. ut est in Capitolina tabula. Vt autem Valerius Messalla dictus sit, mox dicam.

De Cn. Fuluio Centumalo dictat.

DICTATOREM hoc anno Cn. Fuluium Centumalum cum magistro eq. Q. Marcio Philippo claui figendi caussa dictum nemo prodit, nisi qui tabulas Capitolinas scripsit. Id autem mihi probatur, propter pestilentiæ uim, quæ acrius ciuitatem per hos annos auctore Orosio uexauit. Clauo enim figendo pestilentiam remitti persuasum erat Romanis, ut ante diximus.

De triumpho M'. Valerij Maximi Messallæ cos. et re cum Pœnis gesta.

HVIVS anni res cum Pœnis gestæ non eodem modo traduntur ab omnibus. Nam Polybius sic scribit. Consules inde M'. Valerius, & M'. Otacilius in Siciliam traijciunt. quorum aduentu non solum pleraq; Carthaginiensium urbes ad Romanos defecerunt, sed ipse etiam rex Hiero rebus suis diffidens pacem petijt, atque impetrauit his conditionibus, ut captiuos Romanorum sine pretio dimitteret, argenti talenta centum penderet, socius populi R. esset. His rebus auditis Carthaginienses in Siciliam supplementum miserunt, Agrigentum tanquam artem aduersus Romanos tenuerunt. Consules fœdere cum Hierone icto ex Sicilia recesserunt. Ita si Polybium sequamur res hoc anno ab his consulibus sine prœlio bene gesta est. Qui autem triumphum Messallæ Capitolinum de Pœnis, & Hierone rege, & Valerium in hoc magistratu Messallam appellatum scripserunt alios annales sequuti uidentur, eosdem propè, quos etiam Plinius, qui lib. XXXV scribit: M'. Valerius Maximus Messalla princeps tabulam picturæ prœlij, quo Carthaginienses, & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ anno ab V. C. CDXC. & lib. VII. cap. LX: M'. Valerium Messallam bello Punico primo consulem Catina in Sicilia capta primum horologium in publico statuisse secundum rostra in Columna M. Varro tradit. & Eutropius, qui ait. M'. Valerio, & Otacilio cos. in Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. Tauromitani, Catanenses, & præterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ sunt. Idem etiam Eutropius in eo dissensit, quòd pacem Hieroni regi datam non primo belli anno scribit, ut est in libro de viris illustribus, & apud Florum, & Orosium, nec secundo, ut apud Polybium, sed tertio insequenti. cum Capitolinis autem scriptoribus stat etiam Macrobius, qui lib. primo Saturnalium scribit: Valerius Maximus postquam Messanam urbem Siciliæ nobilissimam cepit, Messalla cognominatus est. Credo etiam Liuium hos annales sequutum esse. sic enim est in epitoma XVI. Origo Carthaginiensium, & primordia urbis eorum referuntur, contra quos, & Hieronem regem Syracusanorum auxilium Mamertinis ferendum censuit senatus. cum de ea re inter suadentes, ut id fieret, dissuadentesq; contentio fuisset, transgressis tum primum mare equitibus R. aduersus Hieronem sæpius bene pugnatum. petenti pax data est. res præterea contra Pœnos, & Vulsinios prospere gestas continet.

DE COS. AN. CDXCI.

CONSVLES suggerunt Cassiodorus, & Polybius L. Postumium, Q. Mamilium. quanquã apud Polybium est uitiose αἰμίλιος, pro μαμίλιος. Eorum cognomina sunt in tabulis Capitolinis. Megellus, & Vitulus.

De

De re gesta cum Pœnis.

Consules in Siciliam profecti Agrigentum, quod à Pœnorum duce Annibale tenebatur, obsident; Erbesus, quod erat horreum populi R. ab Annone receptum. Pœni nihilominus fame oppressi ad summam dimicationem cum uenissent uicti sunt. Agrigentum clam præsidio Pœnorum egresso in potestatem Romanorum uenit. Hæc Polybius. at Eutropius ita. Afri tertio anno belli Punici primi in Sicilia uicti sunt. & de his iterum Romæ triumphatum est. Hunc tamen triumphum Capitolini scriptores non probant. De Agrigento obsesso à Romanis, & capto latius etiam Orosius.

DE COS. AN. CDXCII.

L. Valerium, T. Otacilium consules comparant inter se in hunc annum Polybius, & Cassiodorus. Valerij cognomen est Flaccus, Otacilij Crassus, ut est in Capitolinis tabulis.

De re gesta cum Pœnis.

Ut Valerius, & Otacilius consules nouo delectu habito in Siciliam missi plerasq; mediterraneas ciuitates pedestrium copiarum Romanarum metu, ita Pœni maritimę classis terrore ad se traxerunt. Id cum Romani animaduertissent, quinqueremes centum, triremes uiginti exædificandas curant, quibus partim Italiæ oram tuerentur, partim Africam ipsam uexarent. Polybius. Atque hoc primum tempore Romani classem belli gerendi caussa habuerunt.

DE COS. AN. CDXCIII.

Consules suggerit Cassiodorus Cn. Cornelium, C. Duilium. item etiam Polybius, præterquã quod Λἰβιον habet pro δυίλιον. Cn. Cornelius Asina nominatur à Capitolinis scriptoribus, Orosio, Eutropio, & Valerio lib. v i. cap. x. de quo cognomine sic Macrobius lib. i. Saturn. Asinæ cognomentum Cornelijs datum est, quoniam princeps Cornelię gentis empto fundo, seu filia data marito, cum sponsores ab eo solenniter poscerentur, asinam cum pecuniæ onere produxit in forum, quasi pro sponsoribus præsens pignus. De C. Duilio mox dicam.

De nauali triumpho C. Duilij cos. de Pœnis.

Cn. Cornelius cos. classi præfectus omnibus nauibus, ubi perfectæ essent, ad fretum uenire iussis, ipse cum decem & septem Messanam contendit. inde cum paratis necessarijs rebus, quadam oblata spe, aliquanto celerius, quam necesse erat, Liparas cum x v i i nauibus concessisset, ibi ab Annibale Pœnorum duce conclusus, & captus est. Annibal cum ad classem Romanorum speculandam iret, atque improuiso in eam instructam incidisset, magna suarum nauium parte amissa, ipse uix uiuus effugit. his rebus auditis C. Duilius pedestribus, quibus præerat, copijs tribunis militum traditis, ad classem se contulit, ac Pœnos, nauali prœlio congressus, deuicit. Annibal uix Carthaginem incolumis redijt. Romani Aegestam obsidione exemerunt, ac Macellam oppidum in Sicilia ui ceperunt. Hæc Polybius. quæ eadem sunt in epitoma x v i i, ita. Cn. Cornelius cos. à classe Punica circumuentus, & per fraudem ueluti in colloquium euocatus, captus est. C. Duilius cos. aduersus classem Pœnorum prospere pugnauit, primusq; omnium Romanorum ducum naualis uictoriæ duxit triumphum. ob quam caussam ei perpetuus quoque honos habitus est, ut reuertenti à cœna tibicine canente funale præferretur. Itaque apud Ciceronem Cato merito ita loquitur. C. Duilium M. F. qui Pœnos primus classe deuicerat, redeuntem à cœna senem sæpe uidi puer. delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo priuatus sumpserat. tantam licentiam dabat gloria. & Florus. Duilius uictor ad Liparas mersa, & fugata hostium classe primum illum maritimum egit triumphum. cuius quod gaudium fuit? cum Duilius imperator non contentus unius diei triumpho per uitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Eadem Eutropius, & Orosius, & Plinius lib. x x x i i i i, Columna posita C. Duilio cos. qui primus naualem triumphum egit de Pœnis, quæ est etiam nunc in foro. & Tacitus lib. i i. Iano templum apud forum olitorium C. Duilius struxit, qui primus rem R. prospere mari gessit, triumphumq; naualem de Pœnis meruit.

ruit. Idem est etiam apud scriptorem libri de viris illust. De manibus ferreis, quas excogitauit in prœlio Duilius, & coruos nominauit scribit Polybius, Frontinus lib. II. cap. III.

DE COS. AN. CDXCIIII.

C. AQVILLIVM, L. Cornelium consules Cassiodorus; C. Aquillium Florum, L. Cornelium Scipionem Eutropius, & Orosius suggerunt. Hos prætermittit Polybius.

De triumpho L. Cornelij Scipionis cos. de Pœnis, & Sadin. et Corsica.

L. CORNELIVM Scipionem consulem de Pœnis, Sardis, & Corsis triumphasse scriptum est in tabulis Capitolinis. De quo triumpho sic Eutropius. C. Aquillio Floro, L. Cornelio Scipione cos. Scipio Corsicam, & Sardiniam uastauit, multa millia inde captiuorũ abduxit, triumphum egit. In epitoma XVII. L. Cornelius in Sardinia contra Sardos, & Corsos, & Annonem Pœnorum ducem feliciter pugnauit. et Florus. L. Scipio cos. serpente latius bello in Sardiniam, annexamq; ei Corsicam transit. ubi & Caracalæ urbis excidio incolas terruit, & omnes Pœnos ita terra, mariq; expugnauit, ut iam victoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret. Item Orosius. item Valerius libro quinto, L. Cornelius cos. primo Punico bello cum Olbiam oppidum cepisset, pro quo fortissime pugnans Anno dux Carthaginiensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit. et Frontinus libro III, L. Scipio in Sardinia cuiusdam ciuitatis per tumultum relicta oppugnatione, quam instruxerat, speciem fugientis præstitit, insecutisq; temere oppidanis, per eos, quos in proximo occultauerat, oppidum inuasit. Hoc anno nihil memorabile gestum in Sicilia scribit Polybius. Quanquam utrunque consulem de Pœnis triumphasse scriptum est in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. CDXCV.

A. ATILIVM, C. Sulpicium consules edit in hunc annum Polybius. A. Atilium Calatinum, C. Sulpicium Cassiodorus. CALATINVM, & PATERCVLVM liber Cuspinianus. A. Atilium Calatinum, C. Sulpicium Paterculum lapis Capitolinus.

De triumpho C. Aquillij Flori pro cos. de Pœnis.

C. AQVILLIVM Florum pro consule de Pœnis hoc anno triumphasse scriptum inuenio in tabulis Capitolinis. Ex quo intelligi potest rem priore anno ab ambobus cos. & in Sicilia, & in Sardinia gestam. quamuis Polybius nihil gestum memoria dignum tradiderit.

De triumpho C. Sulpicij Paterculi cos. de Pœnis, & Sardis.

CONSVLES in Siciliam profecti Panormum, vbi Pœnorum tum copiæ hiemabant, totum belli impetum conuertunt. eo uero oppido relicto Hippanam, & Mytistratum capiunt, Camarinam, quæ à se defecerat, recipiunt, Ennam, & alia Pœnorum oppida occupant, Liparas obsident. Ita Polybius. Qui uero scripsit de viris illustribus, hoc modo. Atilius Calatinus Enna, Drepano, Lilybæo hostilia præsidia deiecit, Panormum cepit, totamq; Siciliam peruagatus paucis nauibus magnam hostium classem duce Amilcare superauit. cum ad Camarinam ab hostibus obsessam properaret, à Pœnis in angustijs clausus est. ubi tribunus militum Calpurnius Flamma acceptis trecentis in superiorem locum euasit, consulem liberauit. ipse cum trecentis pugnans cecidit, & postea ab Atilio semianimis inuentus, & sanatus est. Florus autem sic. Calatino dictatore omnia fere præsidia Pœnorum Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detracta. trepidatum semel circa Camarinensium saltum. sed eximia virtute Calpurnij Flammæ tribuni militum euaserunt. In epitoma autem XVII ita. Atilius Calatinus consul, cum in locum iniquum à Pœnis circumsessum temere duxisset exercitum, M. Calpurnij tribuni militum virtute, & opera euasit. qui cum trecentis militibus eruptione facta hostes in se conuertit. De eodem Calpurnio Orosius, Gellius lib. III. cap. VII, Plinius lib. XXII. cap. VI, Frontinus de stratagem. Valerius. Agrigentum non recte Florus hoc anno captum scribit, cum biennio ante per obsidionem in potestatem Romanorum uenerit. Præterea uero illud etiam apud scriptorem libri de uiris illustribus est imprudenter scriptum, quod A. Atilio prœlium nauale tribuit

tribuit, quod C. Atilio sequenti anno consuli tribuendum est, ut post dicam. apud Florum iterum, quòd res has à Calatino dictatore gestas prodit, cum in consulatu gestæ sint. Porrò autem C. Sulpicium in Sardinia rem gessisse, ut A. Atilium in Sicilia apparet inde, quòd Sulpicius de Pœnis, & Sardis consul triumphauit. Atilius sequenti anno pr. de Pœnis ex Sicilia, auctoribus Capitolinis tabulis.

De censoribus, & lustro XXXVI.

In tabulis Capitolinis hoc anno censor est C. Duilius. collega eius intercidit, neque annalium ope ulla reperiri adhuc potuit. lustrũ factum esse XXXVI probat sequens lustrum XXXVII.

DE COS. AN. CDXCVI.

Cn. Cornelium, C. Atilium Serranum consules prodit Cassiodorus. C. Atilium Polybius, C. Atilium Regulũ Capitolinæ tabulæ. REGVLVM, & BLASIONEM iterũ liber Cusp. Hic Atilius primus fuisse uidetur, qui Serrani cognomen tulerit. de quo Cicero pro Roscio. Næ tu Erucci accusator ridiculus esses, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro accersebantur, qui consules fierent. etenim qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen qui missi erant, conuenerunt, hominem turpissimum iudicares. et Valerius lib. IIII. Atilium, qui ad eum accersendum à senatu missi erant ad imperium populi R. suscipiendum semen aspergentem uiderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt, ingentes hostium copias pessundederunt, quæq; modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt. & Appuleius in apologia. Romanorum etiam maioribus Quinctijs, & Serranis non modo vxores, verum etiam consulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Plin. lib. XVIII. Ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri (vt fas est credere) gaudente terra uomere laureato, & triumphali aratore. serentem inuenerunt, dati honores, Serranum unde cognomen. Ex his enim intelligitur, Atilium eum, qui Serranus dictus est, & consulatum gessisse, & triumphum egisse. quæ duo huic contigerunt.

De Q. Ogulnio dictatore.

Q. OGVLNIVM Gallum dictatorem cum M. Lætorio Planciano magistro equitum dictatorem hoc anno creatum feriarum Latinarum caussa, nisi scriptum esset in Capitolinis tabulis, id ut multa alia, uetustas obruisset.

De triumpho A. Atilij Calatini pr. ex Sicilia de Pœnis.

In tabulis Capitolinis est, A. Atilium Calatinum pr. ex Sicilia de Pœnis triumphasse. de quo triumpho scribit etiam auctor libri de viris illustribus. De rebus autem ab eo gestis diximus in anno priore. Illud admonendum hoc loco videtur, prætorem pro pro consule poni in tabulis Capitolinis. hoc enim significant, Atilium prorogato vltra consulatum imperio, non in magistratu triumphasse. nisi malis eum post consulatum absentem prætorem creatum in prætura triumphum egisse.

De triumpho nauali C. Atilij Reguli cos. de Pœnis.

C. ATILIVM Regulum consulem de Pœnis naualem egisse inuenio scriptum in tabulis Capitolinis. qui triumphus probatur etiam auctoritate Orosij, qui sic ait. Annibal senior à Carthaginiensibus iterum classi præpositus infeliciter cum Romanis nauali prœlio congressus, & victus, ab exercitu suo seditione orta lapidibus obrutus est. Atilius consul Liparam, Melitamq; insulas Siciliæ nobiles peruagatus euertit. Itẽ in epitoma XVII. Annibal dux Pœnorum uicta classe, cui præfuerat, à militibus suis in crucem sublatus est. Huc etiam referuntur quæ de A. Atilio Calatino sunt in libro de uiris illustrib. Totam Siciliam peruagatus paucis nauibus magnam hostium classem duce Amilcare superauit. Hos annales sequuti sunt ij, qui triumphum huius naualem Capitolinum scripserunt. nam Polybius bis mari pugnatum esse ab C. Atilio, & Pœnis ait; ita, ut ambo sibi uictoriæ gloriam uindicarent. ceterum terra nihil memorabile gestum esse. Hinc factum est, ut Plinius hunc triumphalem aratorem appellauerit, & Valerius triumphalis currus habenas eum tractasse tradiderit, ut ante exposui.

DE

DE COS. AN. CDXCVI.

Q. CAEDICIVM, L. Manlium consules edit deinceps Cassiodorus; M. Atilium Regulum, L. Manlium Vulsonem Eutropius; M. Atilium, L. Manlium Polybius. Liuius etiam libro trigesimonono, post M. Atilium Regulum, inquit, & L. Manlium consules Africa nullas copias Romanas vidit, nisi post annos fere quinquaginta, cum P. Scipio traiecit. Eorundem meminit etiam Iustinus lib. XLI. Est autem intelligendum Q. Cædicium in magistratu mortuum, M. Atilium in eius locum subrogatum, atque iterum factum esse. quod ex Capitolinis tabulis patet, in quibus est L. Manlius Vulso Longus, & in locum Q. Cædicij M. Atilius Regulus II. & ex libro Cuspiniani, apud quem est LONGVS, & REGVLVS.

De triumpho nauali L. Manlij Vulsonis cos. de Pœnis. & rebus à M. Atilio Regulo cos. cum Pœnis gestis,

Hoc anno Romani pararunt omnia, ut in Africam traijcerent. Pœni id pro uiribus impedire conati prœlium nauale commiserunt. duces hinc erant consules M. Atilius, L. Manlius, inde Anno, & Amilcar. uictoria penes Romanos fuit. ijdem reparatis, quas ceperant, nauibus ad Mercurij promontorium, quod est in Africa, inde Aspidem urbem à litore primam ueniunt, eaque in deditionem accepta in agrum Carthaginiensem impetum faciunt. L. Manlius Romam cum parte classis reuocatus est. M. Atilius in Africa cum XL. nauibus, et XV millib. peditum, & D equitibus mansit. Carthaginienses tribus ducibus Asdrubali, Bostari, & Amilcari regionis præsidium tradunt. Atilius Adi oppido obsesso, Tunete expugnato, cum successorem timeret, facere fœdus cum Carthaginiensibus uoluit. quod ab ijs propter acerbiores conditiones repudiatum est. Hoc Polybius. Eutropius paulo secus de eadem re ita. L. Manlio Vulsone, M. Atilio Regulo cos. bellum in Africam translatum est. contra Amilcarem Carthaginiensium ducem in mari pugnatum, uictusq; est. nam amissis LXIIII nauibus regressus est. Romani XII amiserunt. cum in Africam transissent, primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt. consules usque ad Carthaginem processerunt, multisq; uastatis oppidis Manlius uictor Romam redijt, & XXVII millia captiuorum cum ingentibus spolijs reduxit. Atilius in Africa remansit, contra tres Carthaginiensium duces aciem instruxit Asdrubales duos, & Amilcarem, ac dimicans uictor fuit. XVIII millia hostium cæcidit, V millia cum XVIII. elephantis cepit. serpentem miræ magnitudinis, qui milites multos, qui ad flumen Bagradam aquatum descenderant, deuorauerat, occidit. cuius corium CXX pedes longum fuit, Romam delatum aliquandiu cunctis miraculo fuit. tum uicti Carthaginienses pacem à Romanis petierunt. In epitoma autem XVII sic est. Atilius Regulus cos. uictis nauali prœlio Pœnis in Africam traiecit. item, in Africa serpentem portentosæ magnitudinis cum maxima militum clade occidit. Eadem sunt apud Orosium, & Florū. De serpente, & corio eius Gellius lib. VI. cap. III. Valerius de miraculis. Hæc & naualem triumphum L. Manlij, de quo est in Capitolinis tabulis, & nobilē uictoriā M. Atilij confirmare possunt.

DE COS. AN. CDXCVIII.

Ser. Fuluium, M. Aemilium consules in hunc annum prodit Polybius. NOBILIOREM, & PAVLLVM liber Cuspin. Ser. Fuluium Nobiliorem, M. Aemilium Paullum Cassiodorus, & cū tabulis Capitolinis Eutropius. Ser. Fuluij consulis bello Punico meminit etiā Liuius lib. XLII.

De M. Atilio Regulo à Pœnis capto. & triumphis Ser. Fuluij Nobilioris pro cos. & M. Aemilij Paulli pro cos. de Cossurentibus, & Pœnis.

Hoc anno captum M. Atilium puto, non priore. Hoc probant Liuij uerba, quæ sunt lib. XXIIII. M. Atilius primo accessu ad Africam non offendit. eiq; portus Africæ patuerunt, & res egregias primo anno gessit, & quantum ad Carthaginienses duces inuictus ad ultimum permansit. Item Valerij hæc capite de paupertate. M. Atilius, cum prorogatum sibi ob res bene gestas imperium in proximum annum cognouisset, consulibus scripsit uillicum in agello mortuum esse, occasionemq; nactum mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse, ideoq; successorem petere, ne deserto agro non esset unde uxor, & liberi alerentur. Eutropius autem captum eum sic scribit. Cum Regulus pacem, nisi duris conditionibus, daret, Pœni auxilium a Lacedæmonijs

monijs petierunt, & dux eis missus Xantippus eius belli uictor fuit. Regulus uictus est ultima pernicie. II millia tantum ex Romanis effugerunt, XV millia cum Regulo capta, XXX millia cæsa. Xantippus ilico in Græciam nauigauit. Regulus in cathenas coniectus. Polybius elephantorum maxime caussa cladem acceptam scribit. Igitur Aemilius Paullus, & Fuluius Nobilior consules audita captiuitate Reguli (inquit Orosius) & clade exercitus Romani transire in Africam cum classe CC nauium iussi Clupeam petunt. Eò & Carthaginienses cum pari classe confestim venerunt. nec differri potuit nauale certamen. CIIII naues Carthaginiensium demersæ. XXX cum pugnatoribus captæ. præterea XXXV millia militum cæsa sunt. Romanorum autem nouem nauibus deprehensis mille centum periere milites. consules Clupeæ castra posuerunt. cum duo Annones eò cum magno exercitu conuenissent, prœlio commisso IX millia militum perdiderunt. post autem cum Romana classis ad Italiam prædis onusta remearet infando naufragio euersa est. nam ex CCC nauibus CCXX perierunt, LXXX uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Amilcar cum exercitu in Numidiam, Mauritaniamq; missus postquã hostiliter in vniuersos egit, quòd Regulũ libenter suscepisse diceretur, mille argenti talentis, & XX millibus boum reliquos condemnauit. Eadem sunt apud Polybium fere, & Eutropium. & de capto Regulo, & naufragijs Romanis in epitoma XVIII. Itaque in Capitolinis tabulis scriptum est utrunq; consulem de Cossurentibus, & Pœnis pro consule sequenti anno triumphasse. ut omnino naufragia consulibus, quo minus uictoriæ honorem meritum adepti sint, impedimento fuisse non uideantur. Cossura autem insula fuit in mari Africo.

DE COS. AN. CDXCIX.

Cn. Cornelium, A. Atilium consules memorat in hunc annum Casſiodorus, & Polybius. A. Atilium Calatinum II, Cn. Cornelium Scipionem Asinam II scribunt Capitolini auctores. De Cn. Cornelio Asina cos. II sic Valerius lib. VI. Cn. Cornelius Scipio Asina, qui consul à Pœnis apud Liparas captus fuit, cum belli iure omnia perdidisset, cuncta recuperauit consul iterum creatus. ita ex consule captiuus, ex captiuo iterum consul factus.

De re gesta à consulibus cum Pœnis, & triumpho Cn. Cornelij Asinæ pro cos. de Pœnis.

Romani ducentarum, & uiginti nauium classe refecta, consules Cn. Cornelium, A. Atilium in Siciliam miserunt, qui acceptis ijs, quæ ex naufragio superfuerunt, & classe trecentarum nauium facta, Panormum Pœnorum urbem obsidione ceperunt. Ita Polybius. Eutropius item classem ducentarum nauium statim à Romanis reparatam scribit. Hac de caussa factum est, ut Cn. Cornelius de Pœnis, sed pro consule, atque insequenti anno triumphauerit. eius enim triumphus in Capitolinis tabulis scriptus est, præterea nusquam.

DE COS. AN. D.

Consules suggerit Casſiodorus, & Polybius Cn. Seruilium, C. Sempronium. Cn. Seruilium Cæpionem, C. Sempronium Blæsum Eutropius & Orosius. Eorundem meminit etiam Solinus capite XXX, & lapis Capitolinus.

De censoribus abdicatis.

Censores in hunc annum conijciunt Capitolini scriptores D. Iunium Peram, L. Postumium Megellum, qui idem prætor erat. Ceterum abdicatos eos morte Postumij intelligendum est. Nam nec lustrum adscriptum est, & postero anno alteri censores creati sunt. Horum autem meminit, quod legerim, nemo.

De triumpho C. Sempronij Blæsi cos. de Pœnis.

Consules CLX nauibus in Siciliam, inde in Africam transgresſi uniuersam oram maritimam, quæ circa Syrtes est, depopulati sunt. ignari autem locorum cum in Syrtes impulissent, onera abijcere omnia, ut naues subleuarent, coacti, cum retro in Siciliam, atque ex Sicilia in Italiam irent, coorta tempestate, CL naues onerarias, & prædam amiserunt. Itaque S. C. factum, ne amplius, quam LX nauium clasſis ad subsidium Italiæ haberetur. Hæc Polybius, Eutropius, & Orosius.

Orosius. Itaque Solinus cap. xxx. Cn. Seruilio. C. Sempronio cos. inquit, inter Syrtes classis Romana impulit. Adijcit etiam Polybius à consulibus his nihil memorabile gestum, ut non eosdem omnes sequuti annales uideantur. siquidem rem præclare gestam esse indicant ij, qui Capitolinum triumphum C. Sempronij Blæsi consulis de Pœnis descripserunt. forte autem, quia maritimam oram late populatus erat, Sempronius triumphum impetrauit.

DE COS. AN. DI.

CONSVLES subijcit Cassiodorus C. Aurelium Cottam, & P. Geminum. C. Aurelium Cottam, P. Seruilium Geminum lapis Capitolinus. Cicero in Lucullo C. Cottam cum P. Seruilio Gemino bis consulem fuisse scribit. C. Cottæ consulis in Sicilia meminit etiam Frontinus lib. IIII de stratagematis, & Orosius.

De censoribus, & lustro XXXVII.

M'. VALERIVM Maximum, P. Sempronium Sophum censores edunt in eundem annum Capitolinæ tabulæ, ab ijsque lustrum XXXVII conditum profitentur. De quibus hæc tantum Valerius capite de censoria nota. P. Sempronius Sophus, M'. Valerius censores quadringentos iuuenes equites, quia in Sicilia ad munitionum opus ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos in numerum ærariorum retulerunt. & in epitoma XVIII. P. Sempronius Sophus, M'. Valerius Maximus censores cum senatum legerent, XIII senatu mouerunt, lustrum condiderunt, quo censa sunt ciuium capita CCXCVII millia DCCXCVII.

De triumpho C. Aurelij Cottæ cos. de Pœnis, & Siculis.

C. AVRELIVM Cottam consulem de Pœnis, & Siculis triumphasse nemo prodit, nisi is, qui Capitolinos triumphos digessit. Probant autem hunc triumphum uerba Orosii ita scribentis. Patres decreto rupto Cottam consulem in Siciliam miserunt. qui plurimis prælijs aduersus Pœnos, & Siculos terra, mariq; pugnauit, & per totam Siciliam partim hostium, partim etiam sociorum inhumanas strages reliquit. & Frontinus lib. IIII. sic. Aurelius Cotta consul cum ad opus equites necessitate cogente iussisset accedere, eorumq; pars detrectasset imperium, questus apud censores, effecit, ut notarentur. à patribus deinde obtinuit, ne eis præterita æra procederent. Tribuni quoque plebis de eadem re ad populum pertulerunt, omniumq; consensu stabilita disciplina est. Item. Cotta consul in Sicilia in Valerium nobilem tribunum militum uirgis animaduertit. Idem P. Valerium Pecuniolam sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus, præfecerat, uirgis cæsum militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta. Polybius Cottæ nomen omisit, uictoriam autem his (ut puto) verbis expressit. Romani accepta ab elephantis in Africa clade adeo perculsi erant, ut per biennium partim in agro Africo, partim in Selinuntio, cum prope hostes quinq; aut sex stadia castra fecissent, nec pugnam inire, nec æquis se campis committere ausi sint, quòd elephantorum incursionem pertimescerent. Thermam autem, ac Liparas interea obsederunt. Cum hæc ratio facit, ut Orosio non assentiar, qui Cottam mari pugnasse tradidit, tum uero quod nec Cottæ triumphus naualis fuisse traditur, & Romani nisi biennio post, decretum de classe restituenda fecerunt.

DE COS. AN. DII.

L. CAECILIVM, Cn. Furium consules Polybius suggerit. L. Cæcilium Metellum, C. Furium Cassiodorus. L. Cæcilium Metellum, C. Furium Pacilum Eutropius, Orosius, & lapis Capitolinus. Hic est L. Metellus bis consul, & Pont. Max. de quo Plinius lib. VII. cap. XLIII.

De re gesta cum Pœnis à L. Metello cos.

L. CAECILIVM Metellum consulem rem cum Pœnis in Sicilia bene gessisse nemo negat. pro consule etiam gessisse indicat triumphus eius, quem proconsule egit VII idus Septemb. Hoc enim tempore consules inijsse arbitror aut Maio, aut Iunio mense. quòd priore anno C. Cotta extremo, ut par est, consulatu de Pœnis, & Siculis idib. Aprilis triumphauerit. De rebus autem à

Metello gestis sic Polybius. L. Metellus, C. Furius in Siciliam cum pedestribus copijs missi. ijs naues tantum LX comportandi frumenti caussa datæ, quòd Romani sæuissimis naufragijs conflictati mari sibi abstinendum esse decreuissent. Asdrubal autem Romanorum metu cognito, cum altero consule cum parte copiarum Romam reuerso, solum Metellum Panormi se continere audiret, ex Lilybæo in Panormitanum agrum irrupit, ut, si posset, Metellum ad prœlium prouocaret. cum Metellus traijcientem flumen adortus, maxime elephantorum, quos in Romanos ille impulerat, in suos fuga summo prœlio superauit. quo factum est, ut vrbe egressus castra & ipse sub dio habuerit. Ita Polybius. Orosius autem hoc modo. Asdrubal nouus Pœnorum dux cum elephantis CXXXIII, & equitum, peditumq; amplius XX millibus Lilybæum uenit ex Africa, & cum Metello consule apud Panormum pugnauit. sed Metellus uim belluarum timens eas consilio uel fugauit, uel cæcidit. & sic facile magnam uim hostium superauit. XX millia Carthaginiensium cæsa. elephanti XXVI interfecti. CIIII capti, & per Italiam ducti maximum Italis spectaculum præbuere. Asdrubal cum paucis Lilybæum profugit. & absens à Pœnis capite damnatus est. & Eutropius. Metellus consul in Sicilia Asdrubalem cum CXXX elephantis, & magnis copijs vicit. apud Panormũ XX millia hostium occidit. XXVI elephantes cepit. reliquos errantes collegit. De eodem ita etiam in Parallelis Plutarchus. Pœnis, ac Siculis socia aduersus Romanos arma parantibus Metellus imp. omnibus dijs, præterquam Vestæ, sacrificium fecit. quæ cum aduersus ventos immisisset, C. Iulius augur eos cessaturos dixit, si ante filiam immolasset. quod cum ille facturus esset, dea buculam supposuit. Hoc anno victos Pœnos Regulum captiuum Romam de pace, aut de captiuis commutandis misisse, utrunq; eum in senatu disuasisse scribit Eutropius, Orosius, Gell. lib. VI cap. IIII, Valerius lib. primo, cap. I, Cicero de off. de finibus, epitoma XVIII, alij.

DE COS. AN. DIII.

C. ATILIVM, L. Manlium consules edit hoc anno Polybius. C. Atilium Regulum, L. Manlium Cassiodorus. C. Atilium Regulum, L. Manlium Vulsonem ambos iterum Orosius, & lapis Capitolinus.

De triumpho L. Metelli pro cos. de Pœnis.

L. METELLVM pro consule triumphasse de Pœnis tradunt Capitolini scriptores. Qui triũphus omnium pene annalium uocibus celebratur. sic enim loquitur Plinius lib. VIII: Roma plurimos elephantos anno quingentesimo secundo uidit victoria L. Metelli pont. in Sicilia de Pœnis captos. & lib. VII: L. Metellus pont. bis cos. dict. magister eq. primus elephantos primo Punico bello duxit in triumpho. & lib. XVIII: M. Varro auctor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse. Epitoma autem XIX, ita. Cæcilius Metellus rebus aduersus Pœnos prospere gestis speciosissimum egit triumphum XIII ducibus hostium, & CXX elephantis in eo ductis. & Florus: Argumentum ingentis uictoriæ Metelli centum circiter elephantorum captiuitas. Eutropius CXXX elephantos in triumpho ductos scribit. Quo præterea consilio elephantos traieccrit in Italiam Metellus, Frontinus docet libro primo cap. VII.

De re gesta à consulibus cum Pœnis.

HOC anno Romani, inquit Polybius, Metelli uictoria elati noua ædificata classe, & uetere refecta, consules C. Atilium, & L. Manlium in Siciliam miserunt. hi acceptis pedestribus copijs ad Lilybæum obsidendum pergunt. Imilco urbi præerat. cum obsidio differretur Annibal Amilcaris filius ex Africa cũ classe missus, atque intra oppidum receptus Pœnorum animos confirmauit. multis Romanorum diuturna obsidione deletis Romani supplementum miserunt. Hæc Polybius. Orosius autem sic. Remisso Regulo captiuo Carthaginem alter Atilius Regulus, & Manlius Vulso ambo II consules cum classe CC nauium, & IIII legionibus Lilybæum profecti sunt. quod oppidum obsidere Romani conati superueniente Annibale Amilcaris filio uicti maiore exercitus sui parte amissa ipsi ægre euaserunt.

DE COS. AN. DIIII.

CONSVLES subijcit P. Claudium, L. Iunium Cassiodorus, & Polybius. Claudio Pulchrũ

Florus, & Suetonius in Tiberio; Iunio Pullum Censorinus cognomina adijciunt. quæ eadem sunt etiam in Capitolinis tabulis. Hunc P. Claudium Cicero de diuinatione, & de natura deorum Ap. Cæci filium, Plinius lib. XV. nepotem uocant. cum Cicerone stant Capitolini scriptores. Eorundem consulum meminit Valerius lib. I. cap. IIII.

De re gesta à consulibus cum Pœnis.

P. CLAVDIVS consul in Siciliam, vt exercitui præesset, missus cum Drepanum, ubi Adherbal erat, nauigaret, cum eodem occurrente congressus uix cum XXX nauibus incolumis euasit. XCIII in manus hostium peruenere. propterea à Romanis postea iudicio condemnatus, quòd eius temeritate cladem eam acceptam satis constabat. L. Iunius consul alter refecta classe à Romanis in Siciliam mittitur, vt ijs, qui Lilybæum obsiderent, adesset. classis Romana, quæ in portu Lilybætano erat, interea à Carthalone, & Imilcone præfectis partim incenditur, partim capitur. ad cuius rei nuncium, cum L. Iunius, qui Syracusis erat, properaret, orta sæua tempestate omni classe amissa solicitus Lilybæum contendit. inde in Eryce monte, & oppido capto præsidijs impositis Romam redijt. Hæc Polybius. De eadem autem re Orosius sic. Claudius consul cum classe CXX nauium ad Drepani portum contra hostem profectus, ibiq; mox exceptus classe Pœnorum superatus est. et ipse quidem cum XXX nauibus Lilybæum in castra confugit, reliquæ omnes aut captæ, aut demersæ fuerunt. VIII millia militum cæsa, XX millia capta referuntur. L. Iunius collega Claudij uniuersam classem naufragio amisit. Eutropius autē ita. Claudius contra auspicia pugnauit, & à Carthaginiensibus uictus est. Iunius classem naufragio amisit. exercitum tamen saluum habuit, quia uicina litora erant. De neglectis ab utroque consule auspicijs Cicero de diuinatione, & de natura deorum, sic. P. Claudius Ap. Cæci filius primo Punico bello etiam per iocum deos irridens, cum cauea liberati pulli non pascerentur mergi eos in aquam iusit, ut biberent, quoniam esse nollent. qui risus multas ipsi lacrymas, magnam populo Ro. cladem attulit. itaque à populo condemnatus est. L. autem Iunius P. Claudij collega tempestate classem amisit, cum auspicijs non paruisset. itaque necem sibi ipse consciuit. Valerius tamen lib. VIII Claudium damnatum non esse ostendit, cum ait. P. Claudius neglectis auspicijs amissa classe infesto populo obiectus cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio à damnatione tutus fuit. discussa enim quæstione aliam uelut dijs interpellantibus de integro instaurari non placuit.

De M. Claudio Glicia dict. abd. A. Atilio Calatino dictatore suffecto.

HOC anno M. Claudio dictatore creato, eoq; abdicato A. Atilium Calatinum subrogatum esse inuenio non solum in Capitolinis tabulis, sed etiam apud Suetonium in Tiberio, & in epitoma XIX. Suetonius quidem sic scribit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, ut biberent, quando esse nollent, prœlium nauale inijt, superatusq; cum dictatorem dicere à senatu iuberetur, velut iterum illudens crimini publico Gliciam uiatorem suum dixit. In epitoma autem scriptum est ita. Claudius Pulcher consul, qui contra auspicia profectus iusit immergi pullos, qui cibari nolebant, infeliciter aduersus Carthaginienses classe pugnauit, & reuocatus à senatu, iussusq; dictatorem dicere, C. Glauciam dixit ultimæ sortis hominem. qui coactus abdicare se magistratu postea ludos prætextatus spectauit. Atilius Calatinus primus dictator exercitum extra Italiam duxit. Dio etiam lib. XXXVI, obseruatum esse diligenter ait, ne dictator extra Italiam imperium haberet. ac nemini unquam nisi uni in Siciliam id esse delatum. De L. Cæcilio Metello magistro equitum agit Plin. lib. VII. cap. XLIII. Quæ Calatinus dictator in Sicilia gesserit, ea ad nos non peruenerunt.

DE COS. AN. DV.

P. SERVILIVM, C. Aurelium consules suggerit Casiodorus. Hos bis consules fuisse scribit in Lucullo Cicero. Quod etiam ex Capitolinis tabulis intelligitur. in quibus cognomina horum sunt Geminus II. & Cotta II.

De re gesta cum Pœnis.

ROMANOS prioris anni naufragio afflictos per quinque annos mari abstinuisse scribit Polybius.

bius. ſic enim potius legendum puto,quàm quindecim. Claſſem Punicam inſequentibus poſt Claudium conſulem annis Italiæ oram infeſtam reddidiſſe, eamq́, longe, lateq́; uaſtaſſe auctor eſt Eutropius, & Polybius. Multa interea per tres annos prœlia ad Erycem commiſſa eſſe inter Romanos, & Pœnos, cum ſummum, & imum montem Romani Amilcar Barca eorum imperator mediam urbem teneret; verum quibus Romanis ducibus,ac quid quoque anno ſigillatim geſtum ſit, memoriæ proditum non eſſe, ait Polybius.

DE COS. AN. DVI.

L. CAECILIVM, M. Fabium conſules in hunc annum edit Caſsiodorus. METELLVM II. et BVTEONEM II, liber Cuſpinianus. L. Cæcilium Metellum II. N. Fabium Buteonem II, Capitolini ſcriptores. Metellum bis conſulem fuiſſe tradit etiam lib. VII Plinius.

De cenſoribus, & luſtro XXXVIII.

CENSORES A. Atilium Calatinum, A. Manlium Torquatum Atticum hoc anno luſtrum feciſſe XXXVIII inuenio in tabulis Capitolinis ſcriptum. De cenſorum nominibus nihil proditum ab alijs eſt. De luſtro ita eſt in epitoma XIX. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita CCLI millia CCXXII.

DE COS. AN. DVII.

M. FABIVM, M. Otacilium conſules ſuggerit Caſsiodorus. Fabium Licinum, & Otacilium Craſſum Gellius lib. x. cap. VI. M. Fabium Licinum, M'. Otacilium Craſſum Capitolini lapides. His conſulibus,auctore Gellio,Claudia Cæci filia,P.Claudij ſoror à ludis diuertens cum turba premeretur, dixit, Vtinam frater meus uiueret, iterumq; claſſem duceret. proptereaq; C. Fundanius, & Ti. Sempronius ædiles pl. multam dixerunt ei æris grauis XXV millia. Idem ſcriptum eſt apud Suetonium in Tiberio, & Valerium, & in epitoma XIX.

De Ti. Coruncanio dictatore.

TI. CORVNCANIVM dictatorem cum magiſtro eq. M. Fuluio Flacco comitiorum habendorum cauſſa creatum niſi Capitolinæ tabulæ tradidiſſent, in huius profecto hiſtoriæ ignoratione, in tanto preſertim annalium ſilentio, uerſati eſſemus, nec clariſsimum hunc ſummi uiri titulum cognouiſſemus. hic eſt enim Ti. Coruncanius, qui conſul triumphauit, & primus de plebe pontifex maximus factus eſt.

DE COS. AN. DVIII.

M. FABIVM, C. Atilium conſules in hunc annum memorat Caſsiodorus. M. Fabium Buteonem, C. Atilium Bulbum Capitolinæ tabulæ. De re à M. Fabio conſule geſta ſic Florus. M. Fabio Buteone conſule populus Romanus claſſem hoſtium in Africo mari apud Aegimurum in Italiam ultro nauigantem cæcidit. Quantus ô tum triumphus tempeſtate intercidit. claſsis autem intelligenda eſt, quam ad tutanda Italiæ litora Romani habuerunt. Eodem anno Fregenæ colonia deducta. Velleius lib. primo, epitoma XIX.

DE COS. AN. DIX.

CASSIODORVS conſules prodit A. Manlium, C. Sempronium. ATTICVM, et BLAESVM liber Cuſpinianus. A. Manlium Torquatum, C. Sempronium Blæſum II. Capitolini ſcriptores. Horum conſulum ſic meminit Velleius. Brunduſium colonia deducta Sempronio, & Torquato cos. cuius rei mentio eſt etiam in epitoma XIX.

DE COS. AN. DX.

C. FVNDANIVM, C. Sulpicium conſules ſubdit Caſsiodorus. C. Fundanium Fundulum, C. Sulpicium Gallum Capitolini ſcriptores. Horum meminit præterea nemo.

DE COS. AN. DXI.

CONSVLES in hunc annum prodit Cassiodorus C. Lutatium, A. Postumium C. Lutatium Catulum, A. Postumium Albinum Eutropius, & Capitolini auctores. Horum et alij meminerunt, ut mox dicemus. Cæcilius Metellus pont. max. A. Postumium consulem, quoniam & idem flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendum proficisci uellet, in urbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. epitoma XIX. C. Lutatio consuli Sicilia obuenit. Q. Valerius Falto prætor adiutor Lutatio datus. hoc anno primum prætores duos creatos opinor. (quod ex epitoma etiam ipsa cognosci potest.) unum, qui in urbe ius diceret, alterum, qui Lutatium consulem in bello iuuaret.

De re gesta à C. Catulo consule cum Pœnis.

HOC anno Romani reparata classe C. Lutatium consulem aduersus Pœnos miserunt. Huic, cum iam Drepani portum, ceterasq; , quæ circa Lilybæum sunt, stationes in potestatem redegisset, Anno classis præfectus ad Amilcarem nauigans occurrit. summo commisso prœlio res Romana superior fuit. naues Pœnorum submersæ L, captæ LXX, reliquæ Hieronesum refugerunt. uiui capti amplius X millia hominum. Hæc Polybius. Orosius autem ita. Lutatius cum classe CCC nauium in Siciliam transuectus, dum apud Drepanum ciuitatem pugnam inter primores Siciliæ cieret, transfixo fœmore, ægerrime, cum iam obrueretur, erectus est. porro autem Pœni cum CCC nauibus magnisque copijs ad Siciliam duce Annone concurrunt. nec tamen Lutatius segnior. immo consilia Pœnorum mira celeritate præuenit. postquã proxime sibi utrorumq; classes apud Aegates insulam per totam noctem intertextis propemodum anchoris constiterint, orta luce prior Lutatius signum bello dedit. crudescente pugna uictus Anno nauem auertit, & dux fugæ primus fuit. aliquanta cum eo pars exercitus sui Africam petunt. alij Lilybæum confugere. LXIII Punicæ naues captæ sunt, CXXV demersæ, XXXII millia hominum capta, cæsa XIII millia. Romanorum autem XII naues demersæ sunt. Lutatius deinde ad Erycinam ciuitatem, quam Pœni tenebant, uenit. ibiq; duo millia Carthaginiensium conserta pugna interfecit. Idem scribit Eutropius. Idem est in epitoma XIX his uerbis. Rebus aduersus Pœnos à pluribus ducibus prospere gestis summam uictoriæ C. Lutatius consul uicta ad Aegates insulam classe Pœnorum finem bello imposuit. Liuius lib. XXII. Modo C. Lutatio quæ alia res, quam celeritas uictoriam dedit? quod postero die, quam hostem uidit, classem grauem commeatibus impeditam suo & ipsam instrumento & apparatu oppressit?

DE COS. AN. DXII.

Q. LVTATIVM, A. Manlium consules in hunc annum edunt Cassiodorus, Eutropius, & Orosius. Q. Lutatium Cerconem, A. Manlium Torquatum Atticum II. Capitolini scriptores. C. Lutatius Cerco legatus etiam quidam lib. XLII nominatur à Liuio. C. Lutatio, & Q. Valerio prorogatum imperium est. His cos. cum templum Vestæ arderet L. Metellus pont. max. sacra ex incendio rapuit. Orosius, Epitoma XIX, Plinius lib. VII, Valerius lib. I, Plutarchus in Parallelis. Velina, & Quirina tribus adiectæ. Epitoma XIX. Spoletum colonia deducta, Floralia instituta. Velleius lib. primo, epitoma XIX, & Plin. lib. XVIII. cum ait. Floralia IIII K. Maij ex libris Sibyllæ, ut omnia bene deflorescerent, instituta.

De pace Pœnis data, et triumphis naualibus C. Lutatij Catuli cos. Q. Valerij Faltonis pro pr. de Pœnis.

HOC anno petentibus Carthaginiensibus pax data est. Loquitur enim Anno sic apud Liuium lib. XXI. Lutatio & Postumio consulibus uicti apud Aegates sumus; & lib. XXX Liuius ipse ita. Q. Lutatio, A. Manlio consulibus pax postremo cum Carthaginiensibus facta est. Probus Amilcarem, cum eum Eryce excedere relictis armis Catulus iuberet, se periturum potius respõdisse tradit, quam ut arma contra hostes à patria data hostibus traderet. Itaque merito Liuius ita ait lib. XXVI. Fœdera Carthaginiensium cum Romanis Amilcaris scripta manu sunt. Amilcar iussus à consule præsidium ab Eryce deduxit, & graues leges impositas Carthaginiensibus mœrens accepit. & lib. XXI. Pœni ab Eryce duodeuicenis denarijs æstimati emissi. Leges autem hæ late sunt.

Pœni Sicilia, & omnibus insulis quæ inter Italiam, & Africam sunt excedunto. duo millia & ducenta talenta in annos xx pendunto, in præsens mille. Captiuos Romanos sine pretio reddunto. Vtriusq; populi socij apud utrunq; populum tuti sunto. Alterius socios neuter in amicitiam recipito. Neuter in alieno imperio imperato, ne ue milites conducito. Polybius, Eutropius, alij. Itaque Liuius lib. xxi. ait. Pœni nauali ad Aegates clade accepta, Sicilia & Sardinia cessere, & se uectigales, ac stipendiarios fieri passi sunt. Hic autem annus est huius belli xxiiii. quem qui negligunt, bellum hoc per xxiii annos duntaxat gestum tradunt. Ceterum C. Lutatium Catulum, qui Pœnos uicit, & bellum confecit hoc anno pro consule de Pœnis naualem triumphum egisse, idemq; Q. Valerium Faltonem pro prætore fecisse scriptum est in Capitolinis tabulis. quos triumphos probant hæc uerba Valerij capite de institutis. C. Lutatius consul, & Q. Valerius prætor circa Siciliam insignem Pœnorum classem delerant. eo nomine Lutatio consuli triumphum decreuit senatus. cum sibi decerni etiam Valerius cuperet, negauit id oportere fieri Lutatius, ne in honore triumphi minor potestas minori æquaretur. Valerius sponsione Lutatium prouocauit. non se petiturum triumphum, nisi suo ductu Punica classis esset oppressa. Lutatius restipulatus est. iudex inter eos conuenit Atilius Calatinus. apud quem egit Valerius sic. consulem ea pugna claudum in lectica iacuisse. se omnibus imperatorijs partibus functum. Calatinus adhuc tacente Lutatio secundum eum ipsum litem dedit. quoniam auspicio consulis esset bellum gestum. Apparet tamen contra Calatini sententiã Valerium etiam triumphasse. Primus certe hic pro prætore triumphauit. Hoc bello Siciliam primam prouinciam populi Ro. factam regno Hieronis Syracusani excepto opinor. quòd Cicero in Verrem Siciliam omnium exterarum nationũ principem se ad amicitiam fidemq; populi Ro. applicuisse, primam omnium prouinciam appellatam esse prodit. Vniuersa autem Marcelli uictoria captis Syracusis in potestatem populi Rom. bello Punico ii uenit.

De triumphis A. Manlij Torquati cos. Q. Lutatij Cerconis cos. de Faliscis.

Faliscos hoc anno mouisse tradit his uerbis Eutropius. Q. Lutatius, A. Manlius consules creati bellum Faliscis intulerunt, quod ambo consules intra sex dies, quàm uenerant, transegerunt, quindecim millibus hostium cæsis, ceteris pace concessa, dimidio tamen agro sublato. & epitoma xix sic. Falisci cum rebellassent sexto die domiti in deditionem uenerunt. Itaque Valerius etiam lib. vi. in hunc modum loquitur. Faliscorum ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis contusa prœlijs, tandem se Q. Lutatio consuli dedere coacta est. Plutarchus in Gracchis, Faliscis bellum motum ait, quia Genucius quidam tribunus pl. contumelia ab ijs affectus fuit. Orosius tamen hoc bellum bellatum esse Ti. Sempronio Graccho, P. Valerio Faltone consulibus scriptum reliquit. Me autem haud aliorum esse sententiæ pœnitet, presertim uero cum consules ambos Manlium, Lutatiumq; de Faliscis triumphasse in Capitolinis tabulis scriptum inueniam.

De censoribus, & lustro XXXIX.

Censores hoc anno creatos ostendunt Capitolinæ tabulæ, censum actum Eusebius in têporibus. Censorem alterum C. Aurelium Cottam uirum consularem edunt Capitolini scriptores, alterum, (nomen enim eius exesum est) N. Fabium Buteonem esse arbitratus sum. scribit enim Liuius lib. xxiii, dictatorem creatum esse anno dxxxvii N. Fabium Buteonem, qui censor fuisset, & ex ijs, qui uiuerent, censorijs uetustissimus esset. et certe nisi in hunc annum hunc conijcias, profecto quo alio anno fuerit, non inuenies. cum autem hoc tempore & N. & M. Fabij Buteones consulares essent, mihi probatum est magis N. Fabium, qui prior cepit consulatum, quàm M. Fabium, censorem esse factum. nam apud Liuium M. Fabius dictator legitur, sed forte mendose. Nam Numerij prænominis nota in vulgatis libris omnino ignorata euanuerat. Lustrum factum esse xxxix apparet ex sequenti xl.

DE COS. AN. DXIII.

Hic annus consules habuit C. Claudium Centhonem, M. Sempronium Tuditanum Cassiodoro, & Capitolinis tabulis auctoribus. Quorum consulum sic meminit Cicero in Catone. Liuius poeta senex fabulam docuit Centhone, Tuditanoq; consulibus. & in Bruto. Liuius primus fabulam C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano consulibus docuit anno ipso ante quam natus est Ennius post Romam conditam anno quingentesimo quarto decimo. Idem scribit in Tusculana

prima.

prima. et Gellius lib. XVII. M. Liuius poeta fabulas docere Romæ cœpit consulibus Claudio Centhone Ap. Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano. C. Claudium Ap. F. Centhonem interregem prodit anno DXXXVI Liuius.

DE COS. AN. DXIIII.

CONSVLES deinceps sequuti sunt teste Cassiodoro C. Mamilius, Q. Valerius. C. Mamilius Turrinus, Q. Valerius Falto, Capitolinis tabulis. Horum sic meminit Gellius lib. XVII. Claudium & Tuditanum consules sequuntur Q. Valerius, & C. Mamilius, quibus natum esse Q. Ennium poetam M. Varro in primo de poetis scripsit. Liuius etiam lib. XXVIII meminit prætoris Q. Mamilij Turrini anno DXLVII. His consulibus Valentia colonia deducta. auctor Velleius lib. primo.

DE COS. AN. DXV.

CONSVLES in insequentem annum inuenio apud Cassiodorũ Ti. Sempronium, & P. Cornelium. GRACCHVM, et FALTONEM in libro Cusp. Ti. Sempronium Gracchum, P. Valerium Faltonem apud scriptores Capitolinos. Horum sic meminit Orosius. Ti. Sempronio Graccho, P. Valerio Faltone consulibus cum Faliscis bellauere Romani. eoq; prœlio XV millia Faliscorum interfecta. potiores autem apud me auctores sunt, qui Faliscorum bellum triennio ante gestum scripserunt.

De motu Gallico, et triumpho P. Valerio cos. negato.

EODEM anno, inquit Orosius, Galli Cisalpini noui extitere hostes. aduersus quos uaria sorte bellatum est. nam primo conflictu Valerio consule III millia D Romanorum cecidere, secundo XIIII millia Gallorum cæsa, duo millia capta. sed ob priorem cladem triumphus consuli negatus est. Qua de re secus Polybius lib. II. Galli, inquit, cum post priores clades annos XLV quieuissent, rursus arma mouent, transalpinis Gallis clam inconsulta plebe accitis. itaque cum transalpini ad Ariminum venissent, multitudo Boiorum harum rerum ignara repentino aduentu illorum perculsa, regibus suis Ate, & Galato, qui eos acciuerant, interfectis, acie cum transalpinis ipsis conflixit. Romani autem motu Transalpinorum perterriti cum exercitum eduxissent, audita Gallorum inter se pugna, domum reuerterunt.

DE COS. AN. DXVI.

DEINCEPS L. Cornelium, Q. Fuluium consules profitetur Cassiodorus. L. Cornelium Lentulum, Q. Fuluium Flaccum Eutropius. Capitolini scriptores Lentulo Caudinum adijciunt. ita etiam in libro Cuspiniani CAVDINVS, et FLACCVS nominantur.

De bello Ligustino, & triumpho L. Lentuli cos.

HIS consulibus Liguribus primum arma illata sunt. Id docet aperte Eutropius, cum ita scribit: L. Cornelio Lentulo, Q. Fuluio Flacco cos. contra Ligures intra Italiam bellum gestum est. Bellum autem hoc latrocinia Ligurum excitarunt. sic enim loquitur Florus. Ligures imis Alpium iugis adhærentes inter Varum, & Macram flumen implicitos dumis syluestribus maior labor erat inuenire, quam uincere. tutum locis, & fuga, durum, atque uelox genus ex occasione latrocinia magis, quam bella faciebat. itaque cum diu multumq; eluderent, saltu, uijs, latebris Deceates, Oxybij, Euburiates, Ingauni; tandem Fuluius latebras eorum igni sepsit. significat autem uictoriam, quam Q. Fuluius Flaccus cos. retulit de Liguribus an. demum DLXXIIII. De hoc bello inito sic est scriptum in epitoma XX. Aduersus Ligures tunc primum exercitus promotus. & in Capitolinis tabulis est, L. Cornelius Lentulus consul de Liguribus triumphauit. Ligurum denique hoc anno interfecta XXIIII millia, quinque millia capta, & de ijs triumphatum esse auctor est Eutropius.

DE COS. AN. DXVII.

CASSIODORVS consules subijcit C. Licinium, P. Cornelium. C. Licinium Varum, P. Cornelium.

Cornelium Lentulum Caudinum Capitolini ſcriptores, & Cenſorinus. qui idem hunc annum ab v. c. numerat DXVIII, Plinianam, & Ciceronianam ſequutus ſummam, non Capitolinam. CAVDINVM, et VARVM liber, quem citat Cuſpinianus.

De cenſoribus.

CENSORES hoc anno fuerunt L. Cornelius Lentulus, Q. Lutatius Cerco, qui quidem in magiſtratu mortuus eſt. Auctores duntaxat Capitolini ſcriptores, quibus quanta fides habenda ſit, qui totum hunc commentarium leget, facile etiam me tacente intelliget. abdicaſſe eos, nec luſtrum feciſſe cum mors Lutatij, tum ſequentium cenſus oſtendit.

DE COS. AN. DXVIII.

CONSVLES hic annus habuit auctore Caſſiodoro T. Manlium Torquatum, C. Atilium. Eutropio uero, & Oroſio, & Capitolinis tabulis T. Manlium Torquatum, C. Atilium Bulbum. Bulbo II adijciunt Capitolinæ. Plutarchus in Numa, atque in libro de fortuna Ro. C. Atilio, T. Manlio conſulibus templum Iani pace toto imperio parta iterum clauſum eſſe ſcribit. Idem tradit Liuius lib. primo, Eutropius, Oroſius, & Velleius lib. II.

De triumpho T. Manlij Torquati cos. & bello Sardorum.

HOC anno bellum cum Sardis initum. id quod notauit his uerbis Eutropius. L. Lentulo, Q. Fuluio cos. Carthaginienſes, inquit, bellum reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad bellum impellentes. uenit tamen legatio Carthaginienſium Romam, & pacem impetrauit. T. Manlio Torquato, C. Atilio Bulbo cos. de Sardis triumphatum eſt. & pace omnibus locis facta Romani nullum bellum habuerunt. quod his poſt Romam conditam ſemel tantum Numa Pompilio regnante contigerat. Itaque Oroſius etiam ita ſcripſit. T. Manlio Torquato, C. Atilio Bulbo cos. Sardinia rebellauit, auctoribus Pœnis. mox ſubacta eſt. ſed eis pacem ſupplicantibus tandem conceſſa eſt. & Velleius ita. Sardinia inter primum, & ſecundum bellum Punicum ductu T. Manlij conſulis certum accepit imperium. & Liuius lib. XXIII ſic. T. Manlius in conſulatu ſubegit Sardos. & lib. XXI, Sardinia inter motum Africæ fraude Romanorum ſtipendio etiam ſuperimpoſito intercepta. & epitoma XX, Sardi cũ rebellaſſent ſubacti ſunt. Qua de re Polybius etiam libro primo extremo. Hæc prima populi R. prouincia hoc tempore facta eſt. nam Sicilia non niſi Syracuſis à Marcello captis in prouinciæ formam tota redacta eſt. auctor Velleius. T. Manlium Torquatum conſulem de Sardis triumphaſſe ſcriptum eſt in Capitolinis triumphis.

DE COS. AN. DXIX.

CONSVLES nominat in hunc annum Caſſiodorus L. Poſtumium, Sp. Caruilium. L. Poſtumium Albinum, Sp. Caruilium Maximum Capitolinæ tabulæ. Sp. Caruilium Maximum augurem mortuum tradit Liuius anno DXLIII. Caruilio Sardi euenerunt.

De cenſoribus, & luſtro XL.

CENSORES C. Atilium Bulbum, A. Poſtumium Albinum luſtrum hoc anno feciſſe XL, niſi nos tabulæ Capitolinæ docuiſſent, in huius hiſtoriæ ignoratione uerſaremur.

De triumpho Sp. Caruilij Maximi cos. de Sardis.

SARDI T. Manlio uicti hoc anno uidentur rebellaſſe, preſertim uero cum hoc anno Sp. Caruilius Maximus conſul de ijs triumphauerit, auctoribus Capitolinis tabulis. & hoc ipſum niſi earum teſtimonio cognitum eſſet, id uetuſtas, ut alia etiam multa, obliuione obruiſſet.

DE COS. AN. DXX.

Q. FABIVM, M'. Pomponium conſules ſuggerit Caſſiodorus. Q. Fabium Maximum Ve

ruccossum, M'. Pomponium Mathonem Capitolinæ tabulæ. Maximi cognomen Fabius ab auo accepit, non ipse primus inuenit, contra quàm scribit Polybius lib. III. Verrucossus à ueruca in labris dictus. Plutarchus auctor, & qui scripsit de viris illustribus.

De triumpho Q. Fabij Max. cos. de Liguribus.

NE Ligures quidem victoria L. Lentuli quieuerunt. siquidem Q. Fabius consul hoc anno aduersus eos profectus, summo (vt ait Plutarchus) eos prœlio superauit. qua clade accepta ad alpes recesserunt, ac finem populandi fecerunt. Notat idem Plutarchus Q. Fabium non solum in primo consulatu de Liguribus triumphasse, sed ex nulla ipsum unquam pugna, nisi ex ea, ex qua triumphauit, uictorem excessisse. Huc etiam pertinet, quod scriptum reliquit Cicero in lib. de natura deorum, Q. Maximum bello Ligustino templum Honoris dedicasse. Eundem consulem de Liguribus triumphasse Capitolini scriptores cum eo, qui de viris illustribus tradidit, prodiderunt. Ligures à Q. Fabio domiti aliquot inde tempora in ocio fuerunt. post autem sæpius rebellantes inter secundum, & tertium Punicum bellum funditus deleti sunt.

De triumpho M'. Pomponij Mathonis cos. de Sardis.

SP. Caruilio consuli in Sardiniam succeßit M'. Pomponius Matho, qui & ipse bene rem cum Sardis uidetur geßisse, quia de Sardis, auctoribus Capitolinis tabulis, in consulatu triumphauit. neque enim huius triumphi apud quenquam alium mentio est. quòd uniuersa hæc de subacta Sardinia historia penitus sit amissa. cum autem hic ultimus actus sit hoc tempore de Sardis triumphus, profecto Sardi ipsi à Pomponio consule pacati uidentur.

DE COS. AN. DXXI.

M. LEPIDVM, M. Poblicium consules in hunc annum suggerit Caßiodorus. M. Aemilium Lepidum, M. Poblicium Malleolum Capitolini scriptores.

DE COS. AN. DXXII.

INSEQVENS annus consules habuit C. Papirium, M. Pomponium auctore Caßiodoro, & Dionysio lib. II. C. Papirium Masonem, M. Pomponium Mathonem, Capitolinis fastis. M. Pomponium Mathonem prætorem urb. nominat Liuius anno DXXXVII. C. Papirium C. F. Masonem Pont. C. Papirium L. F. Masonem decemuirum sacrorum mortuos scribit anno DXL. Cicero etiam ad Pætum numerans Papirios claros uiros; Inde, inquit, L. Maso ædilicius, inde multi Masones, qui patricij minorum gentium fuerunt. Maso consul bellum Corsicum sortitus est. His consulibus Sp. Caruilius Ruga primus Romæ cum vxore diuortium fecit, quòd sterilis esset, iurassetq; apud censores, uxorem se liberorum quærendorum caussa habere. auctor Dionysius lib. II. itaque Gellius lib. XVII, hos consules intelligens, id factum esse scribit anno vrbis conditæ DXIX. nam lib. IIII ex Ser. Sulpicij sententia hoc factum tradit M. Atilio, P. Valerio cos. anno V. C. DXXIII. qua in re omnino sequitur Liuianam supputationé.

De C. Duilio dictatore.

DICTATOREM hoc anno comitiorum habendorũ caussa creatum C. Duilium cum C. Aurelio Cotta magistro eq. reperio tantum in Capitolinis tabulis. ex quo intelligi potest ambos consules reip. caussa abfuisse, nec eos à bello auocari è rep. uisum esse.

De censoribus abdicatis.

T. MANLIVS Torquatus, Q. Fuluius Flaccus in hunc annum creati censores uitio facti abdicarunt. auctores sunt Capitolini fasti. Quod confirmat etiã Liuius, qui lib. XXIII, & XXV, T. Manlium bis consulem, & censorem uocat. & lib. XXVII, T. Manlium ex censorijs, qui uiuerent, uetustißimum. & libro uigesimotertio, Fuluium Flaccum consulem, & censorem fuisse tradit.

De

De triumpho C. Papirij Masonis cos. de Corsis.

Hoc anno bellum cum Corsis gestum est. Indicant hoc uerba epitomæ XX: Sardi, & Corsi subacti sunt. & triumphus C. Papirij Masonis consulis, quem de Corsis primus in monte Albano egit. cuius rei auctores sunt non solum Capitolinæ tabulæ, sed etiam Plinius, Valerius, & Festus. Plinius quidem lib. XV sic loquitur. L. Piso tradit Papirium Masonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corsis, myrto coronatum ludos Circenses spectare solitum. Valerius autem lib. III sic. Papirius Maso, cum bene gesta rep. triumphum à senatu non impetrasset, in Albano monte triumphandi & ipse initium fecit, & ceteris postea exemplum præbuit, proq; aurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea usus est. Festus uero ita. Papirius myrtea corona usus est, quòd Corsos in campis Myrteis superasset. Exemplum Papirij sequutus Marcellus uictis Syracusanis, & ipse postea in monte Albano triumphauit. qui mons non procul ab vrbe erat. Hæc duntaxat de bello Corsico ad nostram memoriam peruenerunt.

DE COS. AN. DXXIII.

M. Aemilium, M. Iunium consules suggerit Cassiodorus. M. Aemilium Barbulam, M. Iunium Peram Capitolini scriptores.

De censoribus, & lustro XLI.

Censores Q. Fabium Maximum Verrucossum, M. Sempronium Tuditanum hoc anno lustrum fecisse XLI tradunt tantum Capitolinæ tabulæ. Q. Fabij Maximi censoris mentio est in quodam epigrammate, quod est in libro epigrammatum antiquæ urbis.

DE COS. AN. DXXIIII.

L. Postumium, Cn. Fuluium consules subijcit Cassiodorus. L. Postumium Albinum, Cn. Fuluium Centumalum Eutropius, & Capitolinæ tabulæ. Quos Polybius mendosè C. Fuluium, A. Postumium nominat. Ambobus bellum cum Illyrijs decretum est.

DE COS. AN. DXXV.

Cassiodorus consules suggerit Q. Fabium Maximum II, & Sp. Caruilium. Adijciunt etiam iterati honoris notam Caruilio Maximo Capitolini scriptores. De his consulibus sic Cicero in Catone. Q. Fabius Maximus consul iterum Sp. Caruilio collega quiescente, quoad potuit, C. Flaminio tribuno pl. restitit agrum Picenum, Gallicumq; contra senatus auctoritatem diuidenti, augurq; cum esset, ausus est dicere, optimis auspicijs ea geri, quæ pro reip. salute gererentur; quæ contra remp. fierent, contra auspicia fieri. Idem Valerius capite de pietate erga parentes, & Cicero de inuentione lib. II. Fuluio aduersus Illyrios imperium prorogatum.

De triumpho Cn. Fuluij Centumali pro cos. & bello Illyrico.

Superiore anno primum cum Illyrijs bellum initum est. Huius belli hanc tradit caussam Polybius lib. II. Illyrij & antè sæpe, & maxime nuper cum Phœnicen Epiri urbem tenerent, mercatores Italicos nauigantes prædati erant. ea de re Romani C. & L. Coruncanios legatos ad Teutam Illyriorum reginam miserant. factum est autem, vt dum superbe reginæ agenti superbius multo legatus alter Romanus respondisset, iussu reginæ occisus sit. ea de re Romani comparata classe ad ulciscendam legati necem Fuluium, & Postumium consules miserunt. cum Fuluius Corcyram, quæ ab Illyrijs capta à Demetrio Phario tenebatur, uenisset, atque insulam in fidem cum Demetrio ipso recepisset, Postumius autem pedestres copias ad XX millia peditum, & duo millia equitum Brundusium perduxisset, ambo coniunctis copijs Apolloniam in potestatem redegerunt. quo metu perculsi Dyrrhachini, atque alij populi se Romanis tradiderunt. Teuta cum paucis Rhizonem confugit. Fuluio inde cum magna copiarum parte Romam reuerso Postumius Dyrrhachij statiua fecit, secum omnes, qui se fidei Romanorum commiserant, habens. vere autem appetente Teuta legatos Romam de pace misit. quæ his conditionibus conue-

p nit.

nit; ut Teuta quotannis tributum penderet, ac omni fere Illyrio excederet. neque ei extra Lissum nisi cum duobusijsq; inermibus lembis nauigare liceret. Polybius ita. Itaque in epitoma xx sic est scriptum. Bellum Illyrijs propter vnum ex legatis, qui ad eos missi erant, occisum, indictum est. subactiq; in deditionem uenerunt. & apud Eutropium ita: L. Postumius Albinus, Cn. Fuluius Centumalus bellum contra Illyrios gesserunt, & multis ciuitatibus captis etiam reges in deditionem acceperunt. ac tum primum de Illyrijs triumphatum est. Item Orosius. Florus autem Cn. Fuluio Centumalo duce late domitos Illyrios scribit. Itaque in Capitolinis etiam tabulis scriptum est Cn. Fuluium Centumalum hoc anno pro consule de Illyrijs triumphasse. Quo fit, ut malim Postumium in consulatu, quàm Fuluium Romam reuocatum. Coruncanijs duobus legatis occisis à Teuta statuas populum posuisse auctor est Plinius lib. xxxiiii. cap. vi. Atque hac quidem de caussa Romani primum in Illyricum arma transtulerunt. quo bello perfecto, Achæos etiam, atque Aetolos, & Athenienses, atque Corinthios legatis missis de victoria, quæ uniuersæ Græciæ grata futura erat, certiores fecerunt. atque à Corinthijs in societatem etiam ludorum Isthmiorum uocati sunt. Polybius.

DE COS. AN. DXXVI.

P. VALERIVM, M. Atilium consules in hunc annum inuenio apud Cassiodorum. P. Valerium Flaccum, M. Atilium Regulum in tabulis Capitolinis. Eorum meminit Gellius lib. iiii, cum ait. Sp. Caruilius Ruga diuortium cum vxore fecit anno vrbis conditæ dxxiii, M. Atilio, P. Valerio cos. iurare à censoribus coactus vxorem se liberorum caussa habiturum. P. Valerius Flaccus is est, qui postea consularis legatus ad Annibalem mittitur cum Q. Bæbio Tamphilo. M. Atilius Regulus, qui postea consul iterum, & censor fuit, auctore Liuio. Hoc anno prætores duos additos opinor, ut essent quatuor. id enim factum esse inter Illyricum, & Gallicum bellum testis est epitoma xx. Factos autem, ut in Siciliam, Sardiniamq; nouas prouincias mitterentur, tradit Pomponius de origine iuris. Hos uero fuisse C. Flaminium, & M. Valerium osten dit Solinus capite de Sicilia, cum inquit. Sardinia, & Sicilia utraque insula in Romanam potestatem redacta ijsdem temporibus prouincia facta est, cum eodem anno Sardiniam M. Valerius, alteram C. Flaminius prætores sortiti sunt. Sardiniæ porrò, & Corsicæ administrationem iunctam, atque eidem prætori traditam fuisse, auctor est Rufus. Ex his autem prætoribus M. Valerius insequenti anno consulatum cepit, C. Flaminius quadriennio post.

DE COS. AN. DXXVII.

L. APVSTIVM, M. Valerium consules subdit Cassiodorus. L. Apustium Fullonem, M. Valerium Messallam Capitolinæ tabulæ. De Fullone Apustij cognomine, recte. L. enim Apustium Fullonem ædilem pl. quendam nominat etiam Liuius anno dliii.

DE COS. AN. DXXVIII.

DEINCEPS sequuti sunt consules C. Atilius, L. Aemilius, auctore Cassiodoro, & Polybio. Quos C. Atilium Regulum, L. Aemilium Papum uocant Capitolini scriptores. Horum etiam consulum meminit Orosius, & Plinius lib. iii cap. xx. vbi Paulus pro Papo mendose legitur. Regulo Sardinia, Papo Italia obuenit.

De censoribus, & lustro XLII.

CREATOS in hunc annum censores C. Claudium Centhonem, M. Iunium Peram lustrum xlii condidisse inuenio duntaxat scriptum in fastis Capitolinis. quibus quem auctorem meliorem, aut certiorem quærimus? Centho consul fuerat anno dxiii, Pera dxix.

De bello Gallico Cisalpino, & triumpho L. *Aemilij Papi cos. de Gallis.*

EODEM anno bellum Gallicum Cisalpinum initum est. Hoc lex C. Flaminij tribuni pl. excitauit, quam ille uel octauo, ut ait Polybius, ante anno, M. Lepido consule, uel quinto, ut Cicero, Maximo II consule de agro Piceno, & Gallico, vnde pulsi Senones fuerant, uiritim diuidendo tulit. Nam cum reliqui Galli, ac maxime finitimi Boij Senonum casu perculsi rebus suis timerent,

rent, inita cum Insubribus societate, Gallos eos, qui trans alpes ad Rhodanum accolunt, atque à mercede, qua ducti militant, Gessatæ dicuntur, aduocarunt. Itaque cum reges eorum Congolitanus, & Aneroestus magnis inducti pecunijs cum ingentibus copijs alpes in Italiam traiecissent, ac se cum Boijs, & Insubribus coniunxissent (Veneti enim ac Cænomani à Romanis per legatos solicitati quieuerunt,) peditum ad quinquaginta millia, equitum ad viginti adducentes, in Etruriam irruperunt, octauo, ut scribit Polybius, post agri Piceni diuisionem anno, L. Aemilio, C. Atilio cos. in quem etiam annum bellum Gallicum Cisalpinum à Capitolinis auctoribus est collatum. Romani autem Gallorum tumultu nunciato maximas, siquando unquam alias, copias compararunt. tota etiam tum Italia enixe pro imperio Ro. laborauit. summa peditum Romanorum, ac sociorum fuit supra quingenta millia, equitum supra sexaginta, auctore Polybio. Itaque Plinius lib. III, L. Aemilio Paulo, C. Atilio Regulo consulibus, inquit, Italia nunciato Gallico tumultu sola sine externis vllis auxilijs, atque etiam tunc sine transpadanis equitum LXXX millia, peditum DCC millia armauit. Cænomanos autem transpadanos intelligit, qui ex Gallis soli pro Romanis contra Annibalem steterunt. Cum harum igitur copiarum parte L. Aemilius consul Ariminum, ut Gallorum transitum impediret, contendit, alteram prætor in Etruriam, quòd C. Atilius consul alter iam in Sardiniam nauigarat, adduxit. iam Clusium Galli peruenerant, prætor ad Fæsulas collatis signis fugatus in collem editum se receperat. cuius cum obsidionem Galli pararent Aemilius consul Apennino superato improuiso aduenit, is igitur Gallos cum præda abeuntes ab una parte, ab altera Atilius, iam ex Sardinia reuocatus, adorti ita pugnarunt, ut Gallorum XL millia cæciderint, X millia ceperint. Atilius in prœlio, & rex Congolitanus occisus est, Aneroestus semetipsum in fuga occidit. Aemilius uastato Boiorum agro Romam triumphās redijt, ac Capitolium armis, & torquibus Gallorum exornauit. Hæc Polybius. Hinc Eutropius scripsit: L. Aemilio consule ingentes Gallorum copiæ alpes transierunt, sed pro Romanis tota Italia consensit. traditum est à Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse. sed res per consules tum prospere gesta est. XL millia hostium interfecta sunt, & triumphus Aemilio decretus. & Florus. Galli Britomaro duce se non prius soluturos balthea, quàm Capitolium ascendissent, iurauerunt. factum est. uictos enim Aemilius in Capitolio discinxit. & epitoma lib. XX. Galli transalpini, qui in Italiam irruperant, cæsi sunt. eo bello populus R. sociorum Latini nominis trecenta millia armatorum habuisse dicitur. Triumphus item L. Aemilij consulis de Gallis est in Capitolinis tabulis. quanquam mors Atilij collegæ notata non est.

DE COS. AN. DXXIX.

CONSVLES insequens annus habuit T. Manlium, Q. Fuluium II. auctore Cassiodoro, & Polybio. T. Manlium Torquatum, Q. Fuluium Flaccum Orosio. Cuspinianæ tabulæ cum Capitolinis TORQVATVM II, et FLACCVM II horum consulum cognomina edunt. Ambobus consulibus Gallia prouincia decreta.

De re gesta cum Gallis.

NEQVE uero hoc etiam anno Romani quieuerunt. etenim ex re bene priore anno gesta in spem adducti Gallos Italia expellendi, Q. Fuluium, & T. Manlium consules in Galliam cum legionibus miserunt. Ii in prouinciam ingresi, Boiorum gente deuicta, cum ad reliquos Gallos bellum transferrent, imbrium, ac pestilentiæ magnitudine deterriti sunt. quod scribit Polybius. quanquam Orosius aliquanto secus. Manlius Torquatus, inquit, & Fuluius Flaccus primi trans Padum legiones duxere Romanas, pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt XXIII millia, capta V millia. in epitoma etiam XX, exercitus Romanos tum primum trans Padum ductos, Gallos Insubres prœlio fusos, scriptum est. Ex quo intelligi potest, hoc primum anno Gallos à Romanis bello lacessitos fuisse.

De L. Metello dictatore.

IN hunc etiam annum L. Metellum dictatorem cum N. Fabio Buteone magistro equitum comitiorum habendorum caussa creatū produnt Capitolini fasti. credo quòd consules à bello Gallico auocari non placebat. L. Metelli dictatoris meminit quoque Plinius lib. VII, & epigramma vetus, quod est in libro antiquæ vrbis eiusmodi.

S. P. Q. R.

L. METEL. PONT. II. COS. DICT. MAG. EQ. XV VIR. AG. DAND. QVI PRIMVS ELEPHANTOS PRIMO PVNICO BELLO DVXIT IN TRIVMPHO, PRIMARIVS BELLATOR, OPTVMVS ORATOR, FORTISSIMVS IMP. AVSPICIO SVO MAXIMAS RES G. MAXIMO VSVS HONORE, SVMMA SAPIENTIA. MAX. SEN. PARTAM EX AEQVO PECVNIAM MAG. SINO. L. RELIQVIT. CLARISSIMVS IN CIVITATE FVIT, TRIBVIT EI, VT QVOTIES IN SENATVM IRET, CVRRV VEHERETVR AD CVRIAM QVOD A CONDITO EVO NVLLI ALII CONTIGIT.

DE COS. AN. DXXX.

Cassiodorvs consules suggerit C. Flaminium, P. Furium, itemq; Polybius. Flaminium, & Furium Plutarchus in Marcello. C. Flaminium, & P. Furium Philum Capitolinæ tabulæ. De Flaminio sic Cicero in Lucullo: C. Flaminius aliquot annis ante secundum bellum Punicum tribunus pl. legem agrariam tulit, ac bis consul factus est. Ambobus Gallia prouincia decreta.

De triumphis C. Flaminij cos. de Gallis: P. Furij cos. de Gallis, et Liguribus.

Hoc anno consules C. Flaminius, & P. Furius item in Galliam legiones duxerunt. cumque repulsi ab Insubribus se in Cænomanorum sociorum fines recepissent, atque inde rursus se in Insubres intulissent, maxima tribunorum militum in instrueda acie prudentia egregiam uictoriam rettulerunt. auctor Polybius. Addit Plutarchus in Marcello ita: Cum Flaminius, ac Furius, inquit, aduersus Insubres castra haberent, fluuius, qui per Picenum agrum labitur, sanguine fluxisse uisus est: tres Lunas Arimini apparuisse nunciatum est. cum augures consulti uitio creatos uideri consules respondissent, senatus eos subito ab exercitu literis reuocauit. eas acceptas Flaminius non prius aperuit, quàm collatis signis barbaros fuderit. itaque redeunti ei, ac multa spolia referenti populus obuiam non procesit, ac uix triumpho concesso eum cum collega consulatu abire coegit. Quod cum ita sit, ergo merito Orosius etiam sic scripsit. Flaminius consul contemptis auspicijs, quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos conflixit, & uicit. in quo prœlio octo millia Gallorum cæsa, XVII millia capta sunt. & Liuius lib. XXI ita. Non cum senatu modo, sed cum dijs immortalibus C. Flaminium bellum gerere. consulem ante inauspicato factum, reuocantibus ex ipsa acie dijs, atque hominibus non paruisse. Item. C. Flaminius memor certaminum cum patribus, quæ tribunus pl. & quæ postea consul prius de consulatu, qui abrogabatur, dein de triumpho habuerat, posteriorem consulatum Romæ inire noluit. & lib. XXXII. M. Iunius dictator sex millia hominum Gallicis spolijs, quæ triumpho C. Flaminij translata erant, armauit. & Florus. De torquibus Gallorum Flaminius aureum trophæum Ioui erexit. Hæc satis probare mihi posse uidentur triumphum Capitolinum C. Flaminij cos. de Gallis. quem uero egit collega eius P. Furius de Gallis, & Liguribus nihil inuenio, quod confirmet, nisi quod scriptum est apud Polybium, rem bene ab utroq; consule cum Gallis gestam. quanquam ille Ligurum non meminit, nisi forte ἀναμάρους Ligurum populos intellexit, quos non longe à Massilia incolentes ad amicitiam Romanorum à consulibus traductos ille scriptum reliquit.

DE COS. AN. DXXXI.

Deinceps consules nominat Cassiodorus M. Marcellum, Cn. Cornelium. Polybius M. Claudium, Cn. Cornelium. Eutropius M. Claudium Marcellum, Cn. Cornelium Scipionem. Capitolinæ tabulæ M. Claudium Marcellum, Cn. Cornelium Scipionem Caluum. Hic est Marcellus, qui post quinquies consul fuit. Scipio, qui postea in Hispania ab Asdrubale Pœno occisus est cum fratre P. Scipione. Ambobus decreta Gallia est. Eosdem consules primos inisse magistratum idibus Februarijs arbitror, qui dies deinde solennis ineundo consulatui mansit usque ad annum ab V. C. DC. cuius rei rationem cum à me paulo ante Horatius Malegutius, Regiensis, iuuenis moribus, & literis ornatissimus, quæreret, hanc esse respondi. Video anno DXXXVI C. Flaminium II, & Cn. Seruilium consules auctore Liuio idibus Martijs inisse. anno autem DXX M'. Pomponium, quia de Sardis idibus Mart. consul triumphauit, necessario multo ante illum diem inisse. ex quo intelligo medijs inter Pomponium, & Flaminium consules annis initium ineundi idib. Mart. consulatus esse factum. Quod cum ita sit, cum prioris anni consulem C. Flaminium statim post triumphum (triumphauit autem, quod extat in Capitolinis tabulis, VI. id. Mart.) coactum magistratu abisse, ac statim per interregem Marcellum consulem factum magistratum

ſtratum occepiſſe apud Plutarchum inueniam, non dubito affirmare, Marcellum primum cum collega Cornelio idib. Martijs iniſſe. ſic anno CCCLII ab idibus Decembr. propter rem male ad Veios geſtam ad K. Octobris abdicatis prioribus magiſtratibus, regreſſus factus eſt.

De triumpho M. Marcelli cos. de Gallis Inſubribus, & Germanis, et ſpolijs opimis ab eo relatis.

INSVBRES acciſis opibus ſuis pacem petentes M. Claudius, Cn. Cornelius conſules eductis repente aduerſus eos copijs ad arma capienda inuitos compulerunt. conſules Acerras Gallorum oppidum, Inſubres Claſtidium ſociorum Romanorum obſidebant. Marcellus inde ab Acerris ad Claſtidium liberandum cum equitatu profectus, cum in Geſſatarum occurrentem exercitum incidiſſet, eum rege illorum Virdumaro interfecto fudit, fugauitq;. cepit deinde etiam Acerras, cum ij, qui in præſidio erant, Mediolanum, quod Inſubrium caput erat, confugiſſent. quos Cornelius inſequutus, cum poſt recedentem eum aggreſsi eſſent, ſupremo prœlio ſuperauit, ac Mediolanum oppidum expugnauit. quo facto Inſubres deſperatis rebus ſuis ſe Romanis dediderunt. atque ita bellum confectum eſt. Hæc Polybius. Adijcit Plutarchus Marcellum in prœlio uouiſſe Ioui Feretrio ſpolia regis Virdumari, atque ipſi ſoli triumphum eſſe decretum. Quam rem Eutropius his uerbis memoriæ mandauit. Marcellus cum parua manu equitum dimicauit, & regem Gallorum Virdumarum ſua manu occidit. poſtea cum collega ſuo Cn. Cornelio ingentes Gallorum copias peremit, Mediolanum expugnauit, grandem prædam Romam pertulit, ac triumphans ſpolia Gallorum regis ſtipiti impoſita humeris ſuis uexit. His de ſpolijs cum nuper ſermo incidiſſet domi Andreæ Lauredani patricij Veneti, qua ille ſumma tum humanitate, tum antiquitatis Romanæ cognitione præditus eſt, nummos ueteres argenteos aliquot pulcherrimos mihi oſtendit, in quibus Marcellus ipſe ſpolia Virdumari ſtipiti impoſita templo inferens inciſus eſſet. de quibus etiam ſic loquitur Florus. Galli Virdumaro rege Romana arma Vulcano promiſerunt. aliorſum uota ceciderunt. occiſo enim rege Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Ioui arma ſuſpendit. & epitoma XX. Inſubres aliquot prœlijs fuſi in deditionem uenerunt. M. Claudius Marcellus conſul occiſo Inſubrium Gallorum duce Virdumaro opima ſpolia rettulit. & Virgilius lib. VI.

Aſpice ut inſignis ſpolijs Marcellus opimis
Ingreditur, uictorq; viros ſuper eminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumq; rebellem.
Tertiaq; arma patri ſuſpendet capta Quirino.

& Frontinus lib. IIII: M. Marcellus cum in manus Gallorum imprudens incidiſſet, circunſpiciendæ regionis, qua euaderet, cauſſa, equum in orbem flexit, deinde cum omnia eſſe infeſta uidiſſet, precatus deos, in medios hoſtes irrupit. quibus inopinata audacia perculſis ducem quoque eorum trucidauit. atque ubi ſpes ſalutis uix ſuperfuerat, inde opima rettulit ſpolia. De ratione autem opimorum ſpoliorum diximus ante ſatis in primis, & ſecundis ſpolijs à Romulo, & Coſſo relatis. In tabulis Capitolinis etiam ſcriptum eſt M. Marcellum de Gallis Inſubribus, & Germanis triumphaſſe, atque ſpolia opima rettuliſſe duce hoſtium Virdumaro ad Claſtidium interfecto. quo in loco Germani uocantur, qui à Polybio Geſſatæ, quorum rex fuit Virdumarus, non Inſubrium, ut eſt in epitoma, quod etiam docet his uerbis Oroſius. Claudius conſul Geſſatarum XXX millia deleuit. ubi etiam ipſe Virdumarum regem in primam aciem progreſſus occidit. & inter multa Inſubrium, quos ad deditionem coegit, oppida Mediolanum quoque cepit. Boios, ac Inſubres à Romanis paulo ante aduentum Annibalis ſocijs Venetis, ac Cænomanis oppreſſos ſcribit etiam Strabo lib. V.

D. E. COS. AN. DXXXII.

CASSIODORVS in hunc annum prodit conſules P. Cornelium, M. Minucium. Eutropius P. Cornelium, M. Minucium Rufum. P. Cornelium Scipionem Aſinam eſſe opinor Cn. Cornelij Aſinæ bis conſulis filium, quòd Liuius inter ſententias de Capua à conſularibus ſenatoribus anno DXLII dictas ſententiæ etiam P. Cornelij Aſinæ meminit. Hoc loco & faſtos, & triumphos Capitolinos una cum Liuianis annalibus deſideramus, quibus plurimum ſplendoris huic prope deplorato triennio afferri potuit. Iſtri ambobus conſulibus decreti.

De

De triumpho P. Scipionis Asinæ cos. de Istris.

Hoc anno Istros primum arma mouisse constat. sic enim scribit Eutropius M. Minucio Rufo, P. Cornelio cos. Istris bellum illatum est, quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumentum exhibebant, perdomitiq; sunt omnes. & Orosius. Istri noui hostes excitati sunt, quos Cornelius, Minuciusq; consules multo quidem Romanorum sanguine, subegerunt. & epitoma XX. Istri subacti sunt. Liuius etiam libro XXI, uictorias, & bella horum annorum commemorans, ait, Sardos, Corsos, Istros, atque Illyrios lacessisse magis, quam exercuisse Romana arma, cum Gallis tumultuatum magis, quàm belligeratum. Hæc de re gesta. Triumphasse autem consules nemo auctor est. Ego tamen aut ambos, aut certe alterum P. Scipionem triumphasse existimo, ut de Sardis, Corsis, Illyrijs, Gallis his annis sæpius triumphatum est. presertim uero cum minime dubia hæc uictoria narretur, immo subacti, perdomitiq; Istri ab his consulibus tradantur. Quot autem, & quam magnos triumphos amiserimus, quorum nemo, præter Capitolinos scriptores, meminerit, facile qui hunc commentarium leget, intelliget. neque uero dubito, quin si lapis ille, qui Marcelli triumpho Capitolino annectebatur, haberetur, meam suspicionem facillime confirmaret. confirmat id certe, quòd Liuius lib. XXXVIII negat exemplum proditum esse, ut imperator, qui perduellibus deuictis, confecta prouincia exercitum reportasset, sine curru, & laurea priuatus, inhonoratusq; vrbem iniret. sed quoniam fieri potest, ut consul alter tantum triumphum obtinuerit, quod etiam priore anno euenit, ut Claudius solus triumpharit, quanquam Cornelius egregiam operam Gallico bello nauarit, propterea triumphum de Istris soli Scipioni attribui, suspicatus Liuium, si M. Minucius triumphasset, triumphum eius postea non fuisse prætermissurum, tum cum de eo magistro eq. Q. Fabio dictatori æquato, atque eius inani ferocia dixit. sed hæc alij iudicarint.

De Q. Fabio Maximo dictatore.

Q. FABIVM Maximum dictatorem cum C. Flaminio magistro equitum creatum auctor est Valerius libro primo, cum ait. Occentus soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi caussam præbuit. eadem de re tradit Plutarchus in Marcello, uerum dictatorem Minucium uocat, non Fabium. Ego vero de Fabio Valerio assentior, quòd & in epigrammate antiquo, & apud Liuium bis eum dictatorem fuisse inuenio. Quibus autem consulibus fuerit, ex ijs, qui hoc triennio fuere, parum liquet. Ego ubi rem in omnes partes diu multumq; uersaui, hoc potissimum anno Q. Fabium dictatorem comitiorum habendorum caussa creatum coniectura ductus sum ad suspicandum, cum consules ambo bello Istrico implicati abessent, neque eos à bello auocari è rep. uideretur. Dictatore autem uitio creato comitia deinde per interregem, ut alias sæpe, esse habita.

DE COS. AN. DXXXIII.

L. VETVRIVM, C. Lutatium consules edit in hunc annum Cassiodorus. Hunc L. Veturium Philonem esse opinor post in censura mortuum apud Liuium, patrem L. Veturij L. F. L. N. Philonis consulis anno DXLVII. C. Lutatio quidam Scæuolæ cognomen adiiciunt. Id cum qua ducti ratione fecerint nesciam, neque affirmare, neque arguere ausim. Polybius ubi de triumuiris coloniæ deducendæ captis agit lib. III, hunc C. Lutatium consularem nominat. Vt autem hos consules abdicatos, & alios in eorum locum subrogatos opiner, facit Liuius, qui lib. XXVII, M. Lepidum, & lib. XXIX, & XXX, M. Valerium Læuinum ambos bis consules fuisse auctor est. neque uero, quo anno primum, aut iterum fuerint, apparet. non enim usque ad annum DXXXI fuerunt, quod ex Capitolinis tabulis constat. neque sequenti anno suffecti sunt, quod Minucius, & Cornelius Istros subegisse tradantur. neque in Liuij, & Aemilij locum subrogari potuerunt, quòd & ab ijs in consulatu Illyriorum fractæ opes esse dicantur. multo minus sequentibus annis, quòd ij certissimos, ac minime dubios consules ex Liuianis annalibus habeant. ergo Veturio, & Lutatio non ita claris consulibus suffecti videntur. Fit autem, vt Cassiodorus semper ordinarios consules nominet, suffectos prætereat. quod alio etiam loco docui. M. Aemilius Lepidus priorem consulatum gessit anno DXXI, M. Valerius Læuinus posteriorem anno DXLIII. ambo autem patricij fuerunt, ut etiam anno DLI Ti. Claudius Nero, & M. Seruilius Geminus. Horum incomperta prouincia est.

De

De censoribus, & lustro XLIII.

In hunc porrò annum censores contuli tum propter quinquennalem lustrorum rationem, tum quia Casſiodorus, & Liuius id mihi subsignificare uisi sunt. fuerunt autem L. Aemilius Papus, & C. Flaminius uiri consulares. eorum enim censorum meminit post sæpe Liuius, ab ijsq; lectum senatum tradit. in primis autem Paullo, & Varrone cos. senatum legendum fuisse inquit, quia per quinquennium multi & bello, & alijs casibus senatores perierant. tumq; post L. Aemilium, & C. Flaminium censores esse lectum. Casſiodorus etiam C. Lutatio, L. Veturio consulibus uiam Flaminiam, & circum Flaminium factum prodit. facta autem sunt à C. Flaminio censore. Itaque in epitoma xx hæc uerba sunt. Lustrum à censoribus conditum est. quo censa sunt ciuium capita CCLXX millia CCXIII. libertini in quatuor tribus redacti, cum antea dispersi fuissent, Esquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam. C. Flaminius censor uiam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium extruxit. et Festus: Flaminius circus, & Flaminia uia dicta est à Flaminio consule, qui interfectus est ad lacum Trasimenum. Plinius quoque libro XXXV horum censorum meminit, cum ait. Legem Metellam de fullonibus dictam C. Flaminius, & L. Aemilius censores dedere ad populum ferendam. Lustrum autem, quod intelligi ex epitoma potest, postero anno conditum est.

DE COS. AN. DXXXIIII.

Consvles inde sequuti sunt M. Liuius, L. Aemilius. auctor Casſiodorus. Horum consulum sic meminit Plinius libro XXXIX. L. Aemilio, M. Liuio consulibus anno urbis conditæ DXXXV primus è medicis Romam uenit è Peloponneso Arcagathus Lysaniæ filius. M. Liuius ex censura, & consulatu secundo Capitolino M. F. M. N. Salinator uocatus est. L. Aemilius Paullus quia, auctore Plutarcho, pater fuit L. Aemilij L. F. L. N. Paulli, qui Persen debellauit, filius fuisse uidetur M. Aemilij M. F. L. N. Paulli consulis anno CDXCIIX. Eius meminit una cum collega postea Liuius, ita. L. Aemilius Paullus, qui cum M. Liuio consul fuit, & damnatione collegæ, & sua prope ambustus euaserat. Ambobus consulibus Illyrij euenerunt.

De triumphis L. Aemilij Paulli, & M. Liuij cos. de Illyrijs.

Hoc anno iterum cum Illyrijs rebellantibus dimicatum est. Huius belli caussam attulit Demetrius Pharius rex Illyriorum beneficiorum populi R. oblitus. qui cum Romanos ante Gallorum, post Pœnorum mouentium metu perculsos animaduerteret, ac Macedonum maxime rege confideret, Illyrica oppida Romanis subiecta uastabat, finesq; fœdere constitutos transcendebat. aduersus hunc L. Aemilius consul missus. Demetrius consulis aduentu cognito Dimalum præsidio, & commeatu munijt, ex reliquis Illyricis oppidis amicis Romanorum exactis, ac suis impositis cum sex millibus ueteranorum Pharum contendit. Aemilius Dimalo oppido intra VII dies expugnato, atque Illyrijs in fidem acceptis aduersus Pharum infestus pergit. eoq; oppido rege aufugiente capto, ac reliquis Illyrij ciuitatibus sibi adiunctis autumno ineunte Romam triumphans redijt. Hæc Polybius, qui idem huius uictoriæ gloriam unius L. Aemilij facit, ut etiam Iustinus lib. XXIX. at uero si auctorem libri de uiris illustribus audiamus, M. Liuius Salinator cos. & ipse de Illyrijs triumphauit. bellum eum certe gesſisse ostendit quoque Frontinus, cum ait lib. IIII: Salinator consularis damnatus est, quòd prædā non æqualiter diuiserat militibus. et Liuius eundem ex consulatu priore populi iudicio damnatum scribit. Hoc bellum his uerbis expressum est in epitoma XX. Iterum Illyrij cum rebellassent domiti in deditionem uenerunt. Demetrius ad Philippum Macedonum regem confugit, Pineus rex stipendium dare coactus est. Liuius lib. XXII.

DE COS. AN. DXXXV.
& bello Punico II.

Consvles subijcit Casſiodorus, & Polybius P. Cornelium, Ti. Sempronium. P. Cornelium Scipionem, Ti. Sempronium Longum Liuius, Eutropius, Probus, Orosius, Pædianus. P. Scipio pater fuit P. Scipionis Africani P. F. L. N. consulis anno DLIX. Ti. Sempronius pater Ti. Sempronij Ti. F. C. N. Longi consulis eodem anno. auctor Liuius. His consulibus bellum Punicum secundum initum est. Hoc intulit Annibal Amilcaris filius eius, qui priore

bello

bello imperator ad Aegates insulam uictus à C. Lutatio consule fuit. Hic cum iam inde ab ineunte pueritia Romano odio esset imbutus, ubi primum per ætatem potuit, animum ad renouandum bellum adiecit, extremum cum Asdrubale Pœnorum duce fœdus Romani icerant, ne Pœni armati Iberum flumen in Hispania traijcerent, neue Saguntinos populi R. socios uexarent. hoc ille fœdere violando satis magnam ad lacessendos Romanos caussam se habiturum ratus est. itaque P. Cornelio, M. Minucio cos. imperator in demortui Asdrubalis locum in Hispania declaratus in Olcadum fines irrupit, atque Altheiam expugnauit. sequenti anno in Vaccæos ducens Helmandicam, & Arbocalam urbes cepit, Carpetanos ad deditionem adduxit. quo terrore finitimi Saguntini compulsi legatos, qui hæc senatui nunciarent Romam miserunt. bellum à Romanis Annibali, nisi Sagunto abstineret per legatos indictum. M. Liuio, & L. Aemilio cos. Annibal Saguntum oppugnauit, atque intra octo menses cepit. legati tum à Romanis Carthaginem missi, qui Annibalem rupti fœderis auctorem deposcerent, & nisi traderetur, bellum indicerent. indictum est. hoc autem anno Annibal traiecto Ibero Ilergetes, Bargusios, Ausetanos, & ceteros Hispaniæ populos usque ad Pirenæos montes subegit, ac per Galliam ad alpes uenit, & in Italiam transgressus P. Cornelium consulem, qui se ei ex alpibus descendenti opposuerat, ad Ticinum, Ti. Sempronium iam ex Sicilia re ex sententia gesta reuersum ad Trebiam acie fudit. Hæc Polybius, ac paulo secus etiam Liuius, & alij. Solinus anno vrbis conditæ DXXXV hoc bellum initum scribit. initum autem P. Cornelio, Ti. Sempronio cos. omnes consentiunt. quorum alteri Hispania, alteri Africa cum Sicilia obtigerat. Eodem anno Cn. Scipio consulis frater in Hispaniam pro consule missus, ut Asdrubalem Annibalis fratrem inde expelleret, cum Annone bene pugnauit. Boij solicitatis Insubribus defecerunt, atque in triumuiros, qui Cremonam, & Placentiam colonias deduxerant, impetum fecerunt. Liuius, Polybius.

DE COS. AN. DXXXVI.

CONSVLES inde subsequuti Cn. Seruilius cum C. Flaminio. ut auctor est Polybius, Cassiodorus, & Liuius, qui duo Seruilio cognomen Geminum adiecerunt. C. Flaminius II consul eadem, qua ante, superbia usus magistratum idibus Mart. non Romæ, sed Arimini inijt. Idem neglectis auspicijs cum se Annibali, qui primo uere ex Gallia in Etruriam, Apennino superato, oculo etiam frigoribus amisso, transgressus erat, ad lacum Trasimenum obtulisset, collatis signis, exercitu amisso, occisus est. Paucis post diebus quatuor millia equitum cum C. Centenio pro prætore missa ad collegam à Seruilio cos. in Vmbria, quò post cladem ad Trasimenum auditam auerterant iter, ab Annibale circunuenta sunt. Liuius, Polybius, Valerius libro primo, Plutarchus in Fabio, Probus, alij.

De Q. Fabio Max. dictatore II.

CVM ad cladem ad Trasimenum acceptam Centenij clades accessisset, in magno terrore ciuitas ad dictatorem dicendum confugit. & quia consul aberat, à quo uno dici posse videbatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut literas, aut nuntium mitti, nec dictatorem populus creare poterat, quod nunquam ante eam diem factum erat; pro dictatorem populus creauit Q. Fabium Maximum, & mag. equitum M. Minucium Rufum. Igitur Q. Fabius Max. dictator II. procuratis prodigijs, ac ludis magnis uotis, delectu habito, ac Seruiliano exercitu accepto cum ad Annibalem hostem peruenisset, haud procul Arpis in Apulia castra fecit. eò enim iam Annibal ex Etruria per Vmbriam & Picenum, Marsis inde, & Pelignis uastatis, concesserat. Ibi cum se castris tenens Fabius ab Annibale elici nulla ratione ad pugnam posset, à magistro equitum assidue tanquam segnis, ac timidus appellatus est. Annibal inde in Samnium mouit, atque aliquot oppidis captis, spe Capuæ recipiendæ oblata, cum se Casinum inde duci cuperet, Casilinum per erorem ductus castris ad Vulturnum flumen positis agrum sociorum in conspectu Fabij, qui per iuga Massici montis eum persequutus fuerat, exussit. quo in loco iterum magister equitum dictatoris cunctationem palam concionibus inuidiosis exagitauit. Inclusus inde ad Casilinum Annibal sarmentis ad cornua boum alligatis ijsq; per noctem incensis, atque ex collibus castris Romanis imminentibus bobus ipsis immissis, dum nouo Romanos apparatu perturbauit, per Calliculæ iugum agmen traduxit, atque in Pelignos populabundus redijt, ex Pelignis inde retro Apuliã repetens Gerunium peruenit. Dictator interea nec absistens, nec congrediens castris in agro Larinate positis sacrorum caussa Romã reuocatus est. Cũ absente dictatore bene à magistro equitum cum Annibale dimicatum Romæ nunciatum esset, M. Metilij tribuni pl. concionibus

nibus populus incitatus, qui cunctationem Fabij infamem ad populum fecerat, rogationem eius de iure dictatoris & magistri equitum adæquando accepit. Dictator inde consule in C. Flaminij locum M. Atilio Regulo suffecto in castra redijt. Minucius solito etiam ferocior exercitus parte à Fabio accepta cum Annibale signa contulit, cumq; iam Romana acies inclinaret, à Fabio cum exercitu suo accurrente seruatus, patrem eum appellauit, ac se imperio statim abdicauit. Fabius summis laudibus in cœlum & in castris, & Romæ sublatus. omnium prope annales Fabium dictatorem aduersus Annibalem rem gessisse tradunt. Cœlius etiam eum primum à populo creatum dictatorem scribit. sed & Gellium, & ceteros fugit, vni consuli Cn. Seruilio, qui tunc procul in Gallia prouincia aberat, ius fuisse dicendi dictatoris, quam moram quia expectare territa iam clade ciuitas non poterat, eò decursum esse, vt à populo crearetur qui pro dictatore esset. res inde gestas, gloriamq; insignem ducis, & augendæ titulum imaginis posteris, ut dictator pro prodictatore diceretur, facile obtinuisse. Hæc Liuius. Polybius tamen dictatorem eum creatum scribit. idemq; in epigrammate antiquæ vrbis libri scriptum est, hoc modo.

Q. FABIVS MAXIMVS DICTATOR BIS. COS. V. CENSOR. INTERREX II. AED. CVR. Q. II. TRIB. MILITVM. PONT. AVGVR. PRIMO CONSVLATV LIGVRES SVBEGIT. EX HIS TRIVMPHAVIT. TERTIO, ET QVARTO ANNIBALEM COMPLVRIBVS VICTORIIS FEROCEM SVBSEQVENDO COERCVIT. DICTATOR MAGISTO EQVITVM MINVCIO, CVIVS POPVLVS IMPERIVM CVM DICTATORIS IMPERIO ADAEQVAVERAT, EXERCITVI PROFLIGATO SVBVENIT, ET EO NOMINE AB EXERCITV MINVCIANO PATER APPELLATVS EST. CONSVL QVINTVM TARENTVM CEPIT. TRIVMPHAVIT. DVX AETATIS SVAE CAVTISSIMVS, ET REI MILITARIS PERITISSIMVS HABITVS EST. PRINCEPS IN SENATV DVOBVS LVSTRIS FACTVS EST.

Eodem anno Cn. Scipio in Hispania minus terra cum hoste propter ingentem famam nouorum auxiliorum concurrere ausus, delecto milite in naues imposito XXXV nauium classe ire obuiam hosti pergit. ad ostium Iberi fluminis Punica classis stabat. cum auide utrinq; pugna commissa esset, meliore fortuna Romani pugnarunt. una enim leui pugna toto eius oræ mari potiti sunt. ex Balearibus insulis, & ex continenti Hispania populi amplius centum uiginti pacem petierunt. Interea P. Scipio prorogato post consulatum imperio ab senatu missus in prouinciam uenit. obsides Hipanorum, qui Sagunti custodiebantur, Aceducis artificio Romanis traditi sunt. Cn. Seruilius, & M. Atilius consules, cum exemplo Fabij in casum uniuersæ dimicationis, quam omnibus artibus petebat hostis, non uenirent, adeo inopia Annibalem presserunt, ut nisi tum fugæ speciem abeundo timuisset, Galliam repetiturus fuerit. Legati ad Philippum Macedonum regem misi ad deposcendum Demetrium Pharium, qui bello uictus ad eum fugisset. Liuius, Polybius.

De L. Veturio Philone dictatore.

EXTREMO anni à consulibus rescriptum est, sine detrimento reip. abscedi non posse ab hoste. itaque per interregem comitia habenda esse potius, quam consulum alter à bello auocaretur. patribus rectius uisum est dictatorem à consule dici comitiorum habendorum caussa. dictus L. Veturius Philo M'. Pomponium magistrum equitum dixit. His uitio creatis, iussisq; die quarto decimo se magistratu abdicare ad interregnum res redijt. Liuius. L. Veturium esse reor, qui consul fuit anno DXXXIII, M'. Pomponium, qui anno DXX.

DE COS. AN. DXXXVII.

DEINCEPS consules suggerit Polybius L. Aemilium, C. Terentium. Plutarchus in Paullo Terentium Varronem, Aemilium Paullum. Liuius, Cassiodorus, alij C. Terentium Varronem, L. Aemilium Paullum. Varro non humili solum, sed sordido loco natus, pater lanius, ipse institor mercis. quæstura, & duabus ædilitatibus patricia, & plebeia, ac prætura perfunctus ad consulatum uenit. L. Paullus is est, qui ante cum M. Liuio consul fuit, auctore Liuio. Consules (ambobus cum Annibale bellum decretum erat) ut in castra uenerunt, castris bifariam factis, ut noua minora essent propius Annibali, in ueteribus maior pars, & omne robur uirium esset, M. Atilium ætatem excusantem Romam miserunt, Cn. Seruilium minoribus castris præfecerunt. Annibal cum haud ultra pati inopiam cibi, qua ualde laborabat, posset, aduentu consulum audito, ex Varronis temerario, ac præpropero ingenio in spem rei bene gerendæ erectus, locum insidijs quotidie quærere. quæ ubi non processerunt, mouere inde statuit in calidiora, atque eo maturiora messibus Apuliæ loca. profectus est nocte. ea res nunciata Romanis, Varro, uel repugnan

te Paullo Annibalem cum exercitu insecutus est. prope Cannas uicum castra posuerat Annibal à uersa à Vulturno uento,qui campis torridis siccitate nubes pulueris uehit. Consules sequuti Pœnum, ut ventum ad Cannas est, ubi in conspectu Pœnum habebant, bina castra communiunt, eo dem ferme interuallo, quo ad Gerunium, sicut ante, copijs diuisis. Annibal spem nactus loci ad equestrem pugnam, qua parte inuictus erat, facturus copiam pugnandi cosulibus, dirigit aciem, lacessitq; Numidarum procursatione hostes, neque ad prœlium, quia eo die imperium penes Paullum fuit, elicere potuit. Varro autem postero die, cui sors eius diei imperij erat,nihil consulto collega signum proposuit, instructisq; copijs flumen Aufidum transiuit, sequente Paullo, quia magis non probare, quam non adiuuare consilium poterat. Acie utrinque instructa concursum est. Maxima, siquando unquam alias,à Romanis clades accepta est. L. Paullus consul cum Romanorum quadraginta millibus, senatoribus LXXX, consularibus,prætorijs, & ædilicijs multis oc cisi sunt. septem millia hominum in minora castra, decem in maiora, duo ferme in uicum ipsum Cannas, Varro cum quinquaginta equitibus Venusiam profugit. capta tria millia peditum, & equites trecenti dicuntur. Ex maioribus, & minoribus castris multi cum euasissent Canusium incolumes peruenerunt, reliqui post ab Annibale circumuenti in eius deditionem uenerunt. cum ab ijs, qui Canusii erant, imperium P. Scipioni tribuno mil. adolescenti mandatum esset, atque is à nobilibus adolescentibus propter desperationem consilium de relinquenda Italia iniri audisset, stricto super capita delib erantium ferro, iurauit se pro hoste habiturum eum,qui in uerba sua non iurasset, effecitq;, ut omnes non relictum à se iri Italiam iureiurando astringerentur. Interea Venusiam etiam ad consulem ad quatuor millia peditum equitumq;, qui sparsi fuga per agros fuerant, peruenere. Romæ ingens luctus fuit, sed tamen S. C. XXX diebus finitus. Liuius, Polybius, Florus, alij.

De M. Iunio Pera dictatore.

Cvm ad Cannensem cladem nunciatum esset,regnum Hieronis in Sicilia classe punica uastari, dictator ex auctoritate patrum dictus M. Iunius, & Ti. Sempronius magister equitum delectu edicto iuniores ab annis XVII, & quosdam prætextatos scribunt. ad socios, Latinumq; nomen ad milites ex formula accipiendos mittunt, arma, tela alia parari iubent, & uetera hostium spolia detrahunt templis, porticibusq;. octo millia seruitiorum empta publice armauerunt. Captiuis ab Annibale permissum, ut de se redimendis legatos Romam mitterent. quos redimi non placuit senatui. Cannensi clade defecerunt ad Pœnum hi populi, Attellani, Calatini,Hirpini, Apulorum pars, & Samnitum, Bruttij omnes, Lucani, Surrentini, & Græcorum omnis fere ora. Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locriq; et Cisalpini omnes Galli. Redeunti Romam Varroni gratiæ actæ, quòd de rep. non desperasset. Hæc Liuius. Hinc Valerius lib. VII: Cannensis clades adeo ciuitatem nostram contudit, ut opera M. Iunij dictatoris spolia hostium affixa templis, deorum numini consecrata instrumenta militiæ futura conuellerentur, & lib. III: Dictaturam Varroni consuli post cladem Cannensem à senatu delatam, lib. autem IIII, ab eo non acceptam scri bit. qua de re nihil Liuius. Hic est M. Iunius Pera, qui consul ante, & censor fuit, & Ti. Sempronius Gracchus, sequenti anno consul futurus,quem Liuius in ædilitate magistrum equitum factũ tradit, filius (ut opinor) Ti. Sempronij Ti. F. C. N. Gracchi consulis anno DXV. Annibal inde ex Apulia in Samnium profectus Cossam in deditiodem accepit. post Neapoli, ad quam oppugnandam duxerat, infecta re profectus, Capuam flectit iter, seditione intestina senatorum, plebisq; laborantem. Legatis à Campanis Virio auctore ad Annibalem missis, fœdus cum eo initum, Annibal Capuæ receptus est. Dictator M. Iunius rebus diuinis rite perfectis præter duas urbanas legiones, & seruorum delectum, dixit, qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniæ iudicati in uinculis essent, qui eorum apud se milites fierent, eos se noxa, pecuniaq; exolui iussurum; & sex millia hominum armauit. atque cum XXV millibus armatorum vrbe proficiscitur. Annibal Capua recepta, cum iterum Neapolitanorum animos tentasset,in agrum Nolanum exercitum traducit. Nolani nuncios ad M. Marcellum, qui Canusii cum exercitu erat, mittunt. quanto in discrimine sit Nolana res, plebem nouarum rerum auidam ad defectionem spectare, ostendunt. sub aduentum Marcelli, qui eò propere accurrerat, Pœnus agro Nolano excessit, ac Neapolim, quò concesserat, non admissus petit Nuceriam, quam demum fame in deditionẽ recepit,eamq; incendit. inde Nolam, quam Marcellus tenebat, castris motis, cum Marcello congressus tum primum à Romanis fugatus est. Itaque spe potiundæ Nolæ adempta Acerras contendit, easq; captas incendit, atque diripuit. Inde Casilinum oppugnatum ducit. ea oppugnatio cum diuturnior uideretur, castris communitis, ac præsidio modico imposito, ne omissa res uideretur, in hiberna Capuam

puam concesſit. Ibi maiorem hyemis partem exercitum in tectis habuit. poſt autem miteſcente hieme ducto ex hibernis eneruato Campana luxuria milite Caſilinum redit,quod continuata obſidione ad extremum iam inopiæ uenerat, idq; poſtremo Graccho magiſtro equitum ſe, abſente dictatore, in aciem non committente recepit. Liuius, Valerius, alij.

De N. *Fabio Buteone dictatore.*

Cvm patres ſe, & ſolitudinem curiæ, paucitatemq; conuenientium ad publicum conſilium reſpexiſſent, neque enim poſt L. Aemilium, C. Flaminium cenſores ſenatus lectus fuerat, cum tantum ſenatorum aduerſæ pugnæ, ad hoc ſui quenq; caſus per quinquennium abſumpſiſſent, ac ea de re relatũ abſente dictatore à prætore eſſet; dictatorẽ, qui cenſor ante fuiſſet, uetuſtiſsimusq; ex ijs, qui uiuerent, cenſorijs eſſet, creari placuit, qui ſenatum legeret. acciriq; C. Terentium conſulem ad dictatorem dicẽdum iuſſerunt. Is N. Fabium Buteonem ex S. C. ſine magiſtro equitum dictatorem in ſex menſes dixit. Is ubi cum lictoribus in roſtra aſcendit, neque duos dictatores tempore uno,quod nunquam antea factum eſſet,probare ſe dixit, neque dictatore ſe ſine magiſtro equitum, nec cenſoriam uim permiſſam uni, & eidem iterum, nec dictatori niſi gerẽdæ rei cauſſa creato in ſex menſes datum imperium. quæ immoderata ſors, tempus, ac neceſsitas ſecerint, ijs ſe modum impoſiturum. nam neque ſenatu quenquam moturum ex ijs, quos C. Flaminius, L. Aemilius cenſores in ſenatum legiſſent, tranſcribi tantum, recitariq; eos iuſſurum, & ita in demortui locum ſublecturum, ut ordo ordini, non homo homini prælatus uideretur. eoque facto exemplo magiſtratu ſe abdicauit, & priuatus de roſtris deſcendit. Dictator Iunius Romam reuocatus comitia creandis conſulibus habuit. Conſules deſignati Ti. Sempronius Gracchus, qui magiſter equitum erat, L.Poſtumius Albinus. qui antequam iniret,in Gallia inſidijs ipſe cum exercitu à Boijs deletus eſt. Eodem anno res bene à Scipionibus in Hiſpania geſtæ. Aſdrubal, ut in Italiam traijceret, ac ſe fratri Annibali coniungeret, ad Iberum deſcendit. cuius conſilio à Romanis cognito ambo duces iunctis copijs obuiam ierunt, ac collatis cum eo ſignis bene pugnarunt, caſtra hoſtium ceperunt, atque diripuerunt. reliquæ Hiſpaniæ ciuitates Romanis iunctæ ſunt. Aſdrubali non modo in Italiam traducendi exercitus, ſed ne in Hiſpania quidem tuto manendi ſpes relicta eſt. Liuius.

DE COS. AN. DXXXVIII.

Consvles in hunc annum deſignatos prodit Liuius L. Poſtumium Albinum III, qui tum prouinciam Galliam obtinebat, & Ti. Sempronium Gracchum,qui magiſter equitum erat. Item liber Cuſpinianus, in quo eſt, GRACCHVS & ALBINVS. Poſtumium autem antequam magiſtratum iniret in Gallia occiſum tradit Liuius. Quod idem Polybius intelligit, cum prætorem à Gallis interfectum ſcribit. In eius mortui locum ſubrogatus eſt M. Marcellus, qui priore anno prætor ad Nolam rem bene geſſerat. Ei uero ineunti conſulatum cum tonuiſſet, uocati augures uitio creatum uideri pronunciarunt. uulgoq; patres ita ferebant, quòd tum primum duo plebeij conſules facti eſſent, id deis cordi non eſſe. In locum Marcelli, ubi is ſe abdicauit, ſuffectus Q. Fabius Maximus tertium. Liuius, & Plutarchus auctores. Hac de cauſſa Caſsiodorus, & Eutropius Ti. Sempronium,& Q. Fabium Maximum in hunc annum conſules edunt. Quod autem inquit Liuius conſules plebeios ambos fieri non licuiſſe, idem admonet etiam, ne patricios quidem ambos creari potuiſſe, ut anno DXLV, cum C. Neroni M.Læuinum,& Q. Fabium addere collegam cogitabant. primi autem conſules ambo de plebe facti ſunt anno DXXCI. Hoc anno Philippus rex Macedonum inclinato ad Pœnos animo legatos ad Annibalem de fœdere, & belli ſocietate iungenda miſit. qui à Romanis capti, atque, quia Romam ſe ire præſe ferebant, dimiſsi, cũ fœdus ſanxiſſent, iterum in reditu capti, atque ex literis Annibalis, quas ad Philippum deferebant, inuentis re, & fraude patefacta Romam miſsi ſunt, & in uincula conditi. Ti. Sempronius cõſul circa Liternum cũ caſtra poſuiſſet, quia ocioſa ſtatiua erant, crebro decurrere milites coegit, ut tyrones (ea maxima pars uolonum erat) aſſueſcerant ſigna ſequi. caſtra inde Campana ad Hamas poſita, ut in peruigilio neglecta, ſimul omnibus portis inuadit. alios ſtratos ſomno, alios perpetrato ſolenni ſacro inermes redeuntes obtruncat. ac Cumas ſe propere recipit, ab Annibale metuens, qui ſuper Capuam ad Tifata habebat caſtra. Is fatigatus Campanorum precibus ſequenti die cum omni apparatu oppugnandæ vrbis Cumas tendit, ac populato agro Cumano mille paſſus ab urbe caſtra locat, atque urbe oppugnata, eaq; fortiter à Graccho defenſa re infecta recedit. Alij legati à Philippo ad Annibalem miſsi proſpere tulerunt, retuleruntq; mandata, ſed prius ſe æſtas circumegit, quàm mouere quicquam rex poſſet. Fabius conſul poſt prodigia Ro-

mæ procurata cum collega circa Capuam rem gessit. aliquot oppida, quæ ad Pœnos defecerant ui cepit. Nolam, ne ad Pœnum deficeret, M. Marcellum in præsidium misit. qui crebris excursionibus agro Hirpino, & Samnitico uastatis, Annibalem coegit, ut Nolam duceret. Ibi Annibal Nolam oppugnaturus duobus prœlijs pulsus, uictus, ac fugatus à Marcello, ab Nola Apuliæ hiberna petit, circaq; Arpos consedit. Q. Fabius ut profectum in Apuliam Annibalem audiuit, Capuam propius mouit castra, agrumq; Campanum ferro, igniq; est depopulatus, donec coacti sunt Campani egredi portis, & castra ante urbem in aperto communire. Tum Taurea Campanus Asellum Romanum equestri prœlio prouocauit. In Hispania Illiturgi, & Incibili oppida à Romanis obsidione Pœnorum liberata, utrobique optime pugnatum est. omnes prope populi Hispaniæ ad Romanos defecerunt. In Sicilia mortuo Hierone Syracusanorum rege Hieronymus nepos eius fœdus cum Annibale fecit, ac post à coniuratis interfectus est. Res Siculæ ad Pœnos inclinatæ. Liuius, Florus, Eutropius, alij.

DE COS. AN. DXXXIX.

In hunc annum consules suggerunt M. Claudium Marcellum III, Q. Fabium Maximum IIII Liuius, Plutarchus, & Cassiodorus. Marcellus absens consul creatus, cum ad exercitũ esset. præsenti Fabio, atque ipso comitia habente consulatus cõtinuatus. cum M. Aemilius Regillus flamen Martialis, & T. Otacilius Crassus à prærogatiua iuniorum declarati ante fuissent, auctoritate Q. Maximi, in suffragium reuocata mutauit sententiam. Hoc anno Ti. Gracchus pro cos. ad Beneuentum cum Annone Pœnorum duce bene pugnauit, ac seruis uolonibus, quorum egregia opera usus erat, libertatem dedit. Marcellus consul cum Annibale ad Nolam, cuius spe potiundæ uenerat, hoc etiam anno prospere decertauit. Annibal inde Tarentũ ad certiorem spem proditionis profectus est. Casilinum, quod duum millium Campanorum, & septingentorum militum Annibalis præsidio tenebatur, à Q. Fabio consule, qui Marcellum collegam Nola acciuerat, oppugnatione receptum est. Marcellus inde Nolam redit. Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendasque armis, quæ defecerant, urbes progressus Compulteriam, Telesiam, Cossam, aliaq; oppida multa ui cepit. Annibal in Tarentinum agrum profectus cum proditorum neminem inuenisset, uana promissa se temere secutum cernens Salapiam tendit, eoque frumentum ex agris Metapontino, & Heracliensi comportat. Marcellus consul in Siciliam Hieronymi morte turbatam, & ad Pœnos inclinatam missus Syracusas à Romana amicitia alienatas oppugnauit, ne eas caperet, unius Archimedis industria prohibuit. M. Valerius Læuinus prætor cum Philippo rege Macedonum bellum mouit, precibus Apolloniatum motus, qui se bello à Philippo, quòd à Romanis deficere nollent, tentatos, atque obsessos querebantur. Philippus neque terrestri, neque nauali certamine satis fore parem se fidens, subductis, aut incensis nauibus terra Macedoniam petijt. In Hispania Castulo urbs valida ad Romanos deficit. à Pœnis frustra Illiturgi obsessum est. ad Mundam, quo castra Punica mota fuerunt, egregie à Romanis pugnatum, Cn. Scipionis femur tragula confixum impedimento summæ uictoriæ fuit. Eadem fortuna ad Auringen fuit. Saguntũ à Romanis punico præsidio pulso receptum, ac restitutũ est. Liuius.

De *censoribus abdicatis*.

Eodem anno M. Atilius Regulus, & P. Furius Philus censores creati L. Metilium principem eorum, qui post Cannensem pugnam Italiam deferendi consilium ceperant, qui tum fortè quæstor erat, equo adempto tribu mouerunt, ærariumq; fecerunt. Liuius, & Valerius auctores. Addit Liuius, ne lustrum facerent, mortem prohibuisse P. Furij, M. Atilium magistratu se abdicasse. M. hic Atilius M. Atilij Reguli, qui à Pœnis primo Punico bello captus fuerat, filius fuit, ut ait Valerius lib. II, cap. IIII. Hunc in pugna Cannensi cecidisse tradit Polybius, sed falsò, si Liuio credimus. Ambo consulares fuerunt.

DE COS. AN. DXL.

In hunc annum creati consules ambo absentes Q. Fabius Maximus Verrucosi consulis F. & Ti. Sempronius Gracchus iterum. Liuius auctor, & Cassiodorus. Fabius priore anno prætor fuerat, Gracchus biennio ante consul. Prorogata imperia, prouinciæq; M. Marcello Sicilia finibus eis, quibus regnum Hieronis fuisset, P. Lentulo pro prætori prouincia uetus. T. Otacilio classis, M. Valerio Græcia, Macedoniaq;, Q. Mucio Sardinia. Bellum undecunque cum Anni-

bale

bale consulibus mandatum. Sempronius in Lucanos, in Apuliam Fabius profectus est. Fabius pater filio in castra ad Suessulam legatus cum uenisset, equo à filio descendere iussus est. Arpi oppidum, quod præsidio tenebatur Annibalis, à Fabio consule ui recepti. equites CXII Campani nobiles in fidem à Cn. Fuluio, qui castra super Suessulam habebat, accepti. in Hispania nihil memorabile gestum, nisi quòd Syphax rex Numidarũ à Scipionibus ad amicitiam Romanorum traductus est. Romani mercenarium militem in castris habere Celtiberos cœperunt. Annibal in agro Tarentino æstatem consumpsit spe potiundæ per proditionem Tarentinorum urbis. Sempronius consul multa prœlia parua, haud ullum memoratu dignum fecit. Liuius, Appianus.

De C. Claudio Centhone dictatore.

COMITIORVM consularium iam appetebat tẽpus. sed quia consules à bello intentos auocare non placebat, Ti.Sempronius consul comitiorum caussa dictatorem dixit C.Claudium Centhonem. ab eo magister eq. dictus est Q. Fuluius Flaccus. Dictator primo comitiali die creauit consules. Hæc Liuius. C. Claudius ex consulatu descriptus est, quem gesſit anno DXIII. Q. Fuluius ex consulatu, quem gesſit anno DXVI, & DXXIX.

DE COS. AN. DXLI.

CONSVLES à dictatore creati in hunc annum Q. Fuluius Flaccus III, qui tum erat magister equitum, & Ap. Claudius Pulcher, cui in prætura Sicilia prouincia fuerat, teste Liuio, Plutarcho in Fabio, Casſiodoro, & Festo libro XVII. Ap. Claudius filius est P. Claudij Pulchri consulis anno DIII. Hoc anno de publicanis, qui naufragia ementiti fuerant, supplicium sumptum. Annibal Tarentum præter arcem, in quam præsidium Romanorum fugerat, per Tarentinos iuuenes, qui se noctu uenatum ire simulauerant, cepit. ea tamen defectio vtrum priore anno, an hoc facta sit, in diuersum auctores trahunt, propioresq; ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factam. Ludi Apollinares uictoriæ caussa ex Martij uatis carminibus, quibus Cannensis clades prædicta fuerat, instituti sunt, eorum curatio prætori urbano mandata est. Consules Annonem Pœnorum ducem prœlio fuderunt, viceruntq;. Beneuento ad oppugnandum Capuam ducunt, Beneuentum ex Lucanis Gracchum accersunt, qui antequam ueniret, hospitis Lucani fraude insidijs circumuentus à Magone Pœno interfectus est. Crispinus Badium Campanum hospitem suum, à quo prœlio prouocatus fuerat, interfecit. Annibal cum castra ad Capuam mouisset, collatis cum consulibus signis prope æquo marte pugnauit. Consules cum à Capua abijssent, item eò redierunt. M. Centenius Penula, qui centurio militauerat, cum petisset à senatu, ut sibi exercitus daretur, pollicitusq; esset, si hoc impetrasset, de Annibale uictoriam: octo millibus acceptis militum dux factus, conflixit acie cum Annibale, & cum exercitu cæsus est. Dum Capua à consulibus summa ui obsideretur, Cn. Fuluius Flaccus Quinti frater prætor circa Herdoniam male aduersus Annibalem pugnauit, ac fugatus, & castris exutus est. Annibal inde Tarentum duxit spe potiundæ Tarentinæ arcis. Syracusæ in Sicilia à M. Marcello pro cos. in potestatem redactæ sunt tertio anno, quàm obsideri fuerant cœptæ. In Hispania cum Scipiones adhuc Asdrubalem, ne in Italiam tenderet, retinuissent, iam de finiendo bello agitantes, à mercenarijs Celtiberis deserti, prope cum totis exercitibus cæsi sunt anno octauo, quàm in Hispaniam iuerant, Cn.Scipio post Publium fratrem die undetrigesimo. amissaq; Hispaniæ possesſio fuisset, nisi L. Marcij equitis Ro. virtute, & industria contractis exercituum reliquijs eiusdem hortatu bina castra hostium expugnata essent. ad triginta septem millia cæsa, ad mille octingentos triginta capti, præda ingens parta. Liuius, Appianus, Florus.

DE COS. AN. DXLII.

LITERIS acceptis inter se consules compararunt, ut Claudius comitia perficeret, Fuluius ad Capuam maneret. Consules Claudius creauit Cn.Fuluium Centumalum, & P. Sulpicium Ser. F. Galbam, qui nullum antea curulem magistratum gesſisset. Hæc Liuius. Eosdem consules edit quoque Casſiodorus, Orosius, & Festus lib. XVII. Ser. Sulpicius Ser.F. P. N. Galba Maximus appellatur in secundo eius consulatu Capitolino. Cn. Fuluius filius fuit, ut opinor, Cn. Fuluij Cn. F. Cn. N. Centumali consulis anno DXXIIII, prætor anno DXL. Q. Fuluio, Ap. Claudio prioris anni consulibus prorogatum imperium est, atque exercitus, quos habebant, decreti. adiectumq;, ne à Capua, quam obsidebant, abscederent, priusquam oppugnassent. prorogatum

tum & M. Marcello, ut pro consule in Sicilia reliquias belli perficeret, eo exercitu, quem haberet. T. Otacilio, & M. Valerio Siciliæ, Græciæq; ora cum legionibus, clasibusq;, quibus præerant, decretæ. Annibal à Tarento, cuius arcis potiundæ spes erat, à Campanis ad Capuæ obsidionem soluendam attractus, ubi se nec hostes elicere ad pugnam, nec per castra eorum perrumpere ad Capuam posse sensit, caput ipsum belli Romam petendi consilium cepit. atque ad tertium ab urbe lapidem super Anienem castra posuit. ipse uero cum duobus millibus equitum, ut urbis situm exploraret, obequitauit, & cum per triduum exercitus utrinque in aciem descēdissent, tempestas certamen diremit. nam cum in castra redissent, statim serenitas erat. Annibal deserta Capua in Lucanos, atque inde Rhegium contendit. Capua Romanis tradita est, cum principes Cāpani ueneno sibi ante mortem consciuissent. cum senatus Campanorum deligatus esset ad palos, ut securi feriretur, literas à senatu missas Q. Fuluius, quibus iubebatur parcere, antequam legeret, in sinu posuit, & lege agi iussit, & supplicium peregit. Capuam institutum ut quotannis præfectus mitteretur. Asdrubal in Hispania à Nerone in saltu conclusus, specie pacis componendæ, dum ducem Romanum detinet, è saltu exiuit. P. Scipio P. Scipionis, qui interierat, filius annos XXIIII natus, professus se in Hispaniam imperium, quod reliqui omnes post duos occisos Scipiones recūsabant, accepturum, eò extra ordinē pro consule missus est. ei M. Iunius Silanus proprætor adiutor ad res gerendas datus est, qui Neroni successit. M. Læuinus cum Aetolis amicitiam, & societatem aduersus Philippum firmauit, & cum Attalo Asiæ rege. Liuius.

De triumpho, & ouatione M. Marcelli pro cos. de Syracusanis.

EIVSDEM æstatis exitu M. Marcellus ex Sicilia prouincia cum ad vrbem uenisset, de rebus ab se gestis in senatu sibi ad Bellonæ dato disseruit. questus leuiter non suam magis, quam militum uicem, quòd prouincia confecta exercitum deportare non licuisset. postulauit, ut triumphāti urbem inire liceret, id non impetrauit. Cum multis uerbis actum esset, utrum minus conueniret, cuius nomine absentis ob res prospere ductu eius gestas supplicatio decreta foret, & dijs immortalibus habitus honos, ei præsenti negare triumphum, an quem tradere exercitum successori iussissent, quod nisi manente in prouincia bello non decerneretur, eum quasi debellato triumphare, cum exercitus testis meriti, atque immeriti triumphi abesset, medium uisum, ut ouans urbem iniret. Tribuni pl. ex auctoritate senatus ad populum tulerunt, ut M. Marcello, quo die urbem ouans iniret, imperium esset. Pridie quàm urbem iniret, in monte Albano triumphauit. inde ouans multam præ se prædam in urbem intulit. Hæc Liuius, & Plutarchus. Valerius capite de iure triumphandi, quòd sine magistratu ad hoc bellum missus esset, Marcello negatum triumphum scribit. Itaque in libro de uiris illustribus hæc uerba sunt: Marcellus Syracusas per tres annos expugnauit, & cum per calumniam triumphus ei à senatu negaretur, de sua sententia in Albano monte triumphauit. Fecit autem initium, ut dixi, in Albano triumphandi C. Papirius Maso consul anno DXXII. Plutarchus item Marcellum quinquies consulem notat fuisse, ter triumphasse. quod est, semel de Gallis, bis de Syracusanis. Hac uictoria Sicilia tota in potestatem populi R. uenit, atque prouincia facta est. Velleius.

DE COS. AN. DXLIII.

CVM prærogatiua iuniorum consules T. Manlium Torquatum, & T. Otacilium declarasset, Manlius valetudinem oculorum excusauit, & bellum Punicum in Italia, & hostium ducem Annibalem esse cogitare eos iussit. Quo factum est, ut M. Marcellum fulgentem iam Sicilia domita, & M. Valerium Læuinum, qui egregie res aduersus Philippum terra, mariq; gesserat absentes consules dicerent. auctoritatem prærogatiuæ omnes centuriæ sequutæ sunt. Hæc Liuius. Cassiodorus autem Marcellum III consulem edit omisso consulatu, quem uitio creatus nō gessit, qui unus est ex quinque, quos ipse gessisse fertur. Liuius lib. XXIX, & XXX M. Valerium Læuinum bis fuisse consulem scribit. nos primū suspicati sumus fuisse anno DXXXIII, nunc iterum. idem anno DXXXVIII præturam gessit. Tributum à populo Ro. in Læuini consulis sententiam belli caussa collatum. A M. Læuino consule in Sicilia Agrigento, & alijs oppidis occupatis, Pœnis ex insula pulsis debellatum est. Itaque Cicero in Verrem trium Siculorum bellorum confectores nominans ait: Qui M. Læuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio prætoribus in eam prouinciam successerunt. nam seruilia duo bella, alterum à P. Rupilio, alterum à M'. Aquillio pro consulibus post sunt perfecta. P. Scipio in Hispania Carthagine Noua vrbe opulentissima uno die expugnata rem bene gessit, (alij in insequentem annum eam expugnationem contulerunt.) uirginem ca-

ptiuam ad se adductam ad parentes, & sponsum intactam remisit. Marcellus consul in Italia Salapiam per proditionem recepit, aliaq; in Samnitibus oppida occupauit. Cn. Fuluius Centumalus pro consule in Apulia, cum castra ad Herdoneam haberet, spe eius oppidi recipiendi, quod post Cannensem cladem ab Romanis defecerat, cum exercitu ab Annibale cæsus est. castris, prædaq; uictor potitus. post autem cum eodem ad Numistronem Marcellus bene pugnauit. eundemq; noctu digressum insequutus, atque ad Venusiam adeptus tumultuosa magis prœlia, quam magna, sed ferme omnia secunda fecit. Liuius, Plutarchus.

De Q. *Fuluio Flacco dictatore.*

B e l l i c i apparatus ad repetendam Siciliam, & inuadendam Italiam ex Africa nunciati mouere senatum, ut non expectanda comitia Valerio consuli censerent, sed dictatorem comitiorum habendorum caussa dicendum. Illa disceptatio tenebat, quòd consul in Sicilia se M. Valerium Messallam, qui tum classi præesset, dictatorem dicturum esse aiebat. patres extra Romanum agrũ (eum autem in Italia terminari) negabant dictatorem dici posse. M. Lucretius tribunus pl. cum de ea re consuleret, ita decreuit senatus, ut consul prius, quam ab urbe discederet, populum rogaret, quem dictatorem dici placeret, eumq;, quem populus iussisset, diceret dictatorem. si consul noluisset, prætor vrbanus populum rogaret; si ne is quidem uellet, tum tribuni ad plebem ferrent. cum consul se populum rogaturum esse negasset, quod suæ potestatis esset, prætoremq; uetuisset rogare, tribuni pl. rogarunt, plebesq; sciuit, ut Q. Fuluius, qui tum ad Capuam erat, dictator diceretur. sed quo die id plebis concilium futurum erat, consul clam noctu in Siciliam abijt. destitutiq; patres literas ad M. Claudium mittendas censuerunt, ut desertæ ab collega reip. subueniret, diceretq;, quem populus iussisset, dictatorem. Ita à M. Claudio consule Q. Fuluius Flaccus dictator dictus. & ex eodem plebiscito ab Q. Fuluio dictatore P. Licinius Crassus pont. max. magister equitum dictus. magistratibus in annum creatis Q. Fuluius dictatura abdicauit. Hæc ex Liuio, & Plutarcho in Marcello. P. Licinius ex consulatu Capitolino anni dxlviii descriptus est. idem etiam cognomine Diuitis afficitur à Liuio in prætura anno sequenti. apud Plutarchum mendose est Q. Fabius dictator, pro Q. Fuluio.

De *censoribus abdicatis.*

C e n s o r e s hic annus habuit L. Veturium Philonem, P. Licinium Crassum pont. maximum. Crassus nec consul, nec prætor ante fuerat, quam censor factus est. ex ædilitate gradum ad censuram fecit. Hi censores neq; senatum legerunt, neque quicquam reip. egerunt. mors diremit L. Veturij, & inde Licinius censura se abdicauit. Hæc Liuius. L. Veturium esse reor, qui consul fuit anno dxxxiii. neque enim ut rem nouam in Crasso notasset, censorem non consularem fuisse, si ne collega quidem eius consulatum cepisset.

DE COS. AN. DXLIIII.

C o n s v l e s in hunc annum creati Q. Fabius V, Q. Fuluius Flaccus IIII idem, qui dictator comitia habebat: Liuio auctore, & Casiodoro. His consulibus Cicero contra Rullum Capuam receptam scribit, quod biennio ante factum prodidit Liuius. Marcellus ex hibernis profectus Annibali ad Canusium occurrit. Solicitabat ad defectionem Canusinos Pœnus, cedentemq; inde eum assequutus bis cum eo congressus est. priore prœlio Annibal superior fuit, Marcellus insequenti. Annibal in Bruttios abijt. Q. Fabius consul Tarentum per proditionem arte Punica recepit. P. Scipio in Hispania ad Bætulam cum Asdrubale bene pugnauit. Inter alia captum puerum regalem nomine Masiuam eximiæ formæ ad auunculum Massanissam cum donis remisit.

De *censoribus, et lustro* XLIIII.

H o c etiam anno M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus censores creati, ambo qui nondum consules fuerant, senatum, & senatus principem Q. Fabium Maximum legerunt, quæque locanda erant, locarunt. ceterum anno sequenti lustrum condiderunt. censa sunt ciuium capita cxxvii millia cvii. Hæc Liuius. De his etiam sic Ennius in Bruto Ciceronis.

Additur orator Cornelius suauiloquenti.
Ore Cethegus Marcus Tuditano collega

Marci

Marci filius.
Vterque ex consulatu Capitolino, quem una gesserunt anno DXLIX, descriptus est.

DE COS. AN. DXLV.

VNDECIMO anno Punici belli consulatum inierunt M. Marcellus V (ut numeretur consulatus, quem uitio creatus non gesfit) & T. Quinctius Crispinus. Hæc Liuius. Plutarchus item Marcellum quintum, & Crispinum, Cassiodorus Marcellum IIII, præterito uitioso consulatu prodit. T. Quinctius priore anno prætor fuerat. Hoc anno item P. Scipioni, & M. Silano suæ Hispaniæ, suiq; exercitus in annum decreti. Scipio ex LXXX nauibus, quas aut secum ex Italia adductas, aut captas Carthagine habebat, quinquaginta in Sardiniam transmittere iussus, quia fama erat magnum naualem apparatum eo anno Carthagine esse, CC nauibus omnem Italiæ, Siciliæ, Sardiniæq; oram impleturos. Ludi Apollinares, qui ante in annum uoueri soliti fuerant, in perpetuum in statum diem uoti sunt, factiq; ante diem III Nonas Quinctiles. isq; dies deinde solennis seruatus. Crispinus consul ex Bruttijs, Marcellus Roma profectus in Apuliam inter Venusiam, Bantiamq; coniunxerunt copias. eodem & Annibal redijt auersus ab Locris. cum consules ingenio feroces pugnæ, Annibal insidijs locum quererent, ijdem speculandi caussa cum paucis equitibus è castris egresfi insidijs eius circumuenti sunt, ita ut Marcellus occisus sit, Quinctius saucius fugerit. P. Sulpicius Galba pro cos. aduersus Philippum, & Achæos rem gerit. Liuius, Plutarchus in Marcello.

De T. Manlio Torquato dictatore.

EXITV huius anni T. Quinctius consul, dictatore comitiorum, ludorumq; faciendorum caussa dicto T. Manlio Torquato ex uulnere moritur. alij Tarenti, alij in Campania mortuum tradunt. Dictator Manlius magistrum equitum C. Seruilium, qui tum ædilis curulis erat, dixit. Senatus quo die primum est habitus, ludos magnos facere dictatorem iussit, quos M. Aemilius prætor urbis C. Flaminio, Cn. Seruilio consulibus fecerat, & in quinquennium uouerat. Tum dictator fecit, & in insequens lustrum uouit, & comitia consulibus creandis habuit. Hæc Liuius. De T. Manlio sæpius ante dictum est. C. Seruilius ex consulatu Capitolino anni DL descriptus est. Ludi uotiui erant, quos A. Postumius dictator bello Latino ad lacum Regillum primum uouerat, ut scribit Dionysius. De his ludis sic Liuius lib. XXII post cladem ad Trasimenum acceptam. Ludi magni Ioui uoti, si res populi R. ad quinquennium proximum salua fuisset.

DE COS. AN. DXLVI.

CVM circunspicerent patres, quos nam consules facerent, longe ante alios eminebat C. Claudius Nero. ei collega datus est M. Liuius, multis ante annis ex consulatu populi iudicio damnatus, ac octauo ferme anno post damnationem à M. Marcello & M. Læuino consulibus in urbem reductus. Nero prætor fuerat anno DXLI. Hæc ex Liuio. C. Claudium Neronem cum M. Liuio Salinatore II consules habent item fasti Capitolini. Neroni aduersus Annibalem Bruttij, Lucani, Liuio aduersus Asdrubalem, quem Alpibus appropinquare fama erat, Gallia decreta.

De triumphis M. Liuij Salinatoris, & C. Claudij Neronis cos. de Pœnis.

ADRVBALI Annibalis fratri, qui ex Hispania cum maximis copijs in Italiam irruperat, M. Liuius consul in Gallia erat oppositus, in Apulia uero Annibali C. Claudius. Asdrubalis literas, quibus se Annibali fratri in Vmbria occursurum esse scribebat, cum Claudius intercepisset, non id tempus esse reip. ratus, quo consilijs ordinarijs prouinciæ suæ quisq; finibus per exercitus suos cum hoste destinato ab senatu bellum gereret, cum timeret, ne Asdrubal inuito collega ad Annibalem perueniret, atque cum eo castra coniungeret, id quod non sine summo totius imperij Ro. exitio futurum uidebatur, atque senatui ante consilium suum aperuisset, magnis itineribus sex dierum spatio longitudinem Italię emensus, & inscio Annibale, Asdrubaleq; castra Salinatoris ingressus, consilio, ac celeritate perfecit, ut Asdrubal cum ad pugnam discendisset, ipse cum toto exercitu ad Senam oppidum deleretur. atque ante ad statiua sua ex Gallia in Apuliam rediret, quam eum discessisse Annibal sentiret. Quò ubi peruenit, caput Asdrubalis, quod seruatum cum cura attulerat, proijci ante hostium stationes, captiuosq; Afros uinctos, ut erant, ostendi, duos etiam ex ijs solutos

solutos ire ad Annibalem, & expromere, quæ acta essent. iussit, quo dolore perculsus Annibal in extremum Italię angulum Bruttios recessit. Cum autem utriq; consuli à senatu ob rem bene gestam triumphus decretus esset, inter ipsos, ne, cum bellum communi animo gessissent, triumphū separarent, ita conuenit, ut quoniam & in prouincia M. Liuij gesta res esset, & eo die, quo pugnatum foret, eius forte auspicium fuisset, & exercitus Liuianus deductus Romam uenisset, Neronis de prouincia deduci non potuisset, M. Liuium quadrigis urbem ineuntem milites sequerentur, C. Claudius equo sine militibus inueheretur. Hæc Liuius, Frontinus, scriptor libri de uiris illustrib. Eosdem triumphos his etiam uerbis prodidit Valerius lib. IIII: C. Claudius Nero, qui Liuij Salinatoris in opprimendo Asdrubale particeps gloriæ fuerat, eum triumphantem equo sequi, quam triumpho, quem ei senatus æque decreuerat, uti maluit, quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit. Hinc Liuius: Itaque iret alter consul sublimis curru multiiugis, si uellet, equis. vnius equo per vrbem uerum triumphum uehi, Neronisque, etiam si pedes incedat, uel parto eo bello, uel spreto triumpho, gloriam memorabilem fore. hi sermones spectantium Neronem usque in Capitolium prosecuti sunt. Eodem anno in Hispania nouus imperator Anno in locum Asdrubalis cum nouo exercitu ex Africa transgressus, Magoniq; iunctus, cum in Celtiberia breui magnum numerum hominum armasset, Scipio aduersus eum M. Silanum misit. qui collatis signis Magonē fugauit, Annonemq; uiuum cepit. Scipio per Lucium fratrem Oringin opulentissimam urbem occupauit, ac dimissis in hiberna legionibus, ipse Tarraconem concessit. Eodem anno classis Romana M. Valerio Læuino pro consule ex Sicilia in Africam transmissa in Vticensi, Carthaginiensiq; agro late populationes fecit. repetentibus Siciliam classis Punica occurrit. decemq;, & septem naues ex ijs captæ sunt, quatuor in alto mersæ. cetera fusa, ac fugata classis. terra, mariq; uictor Romanus fuit.

De M. Liuio Salinatore dictatore.

CVM comitiorum tempus appeteret, & per dictatorem comitia haberi placuisset, C. Claudius consul M. Liuium collegam dictatorem dixit, Liuius Q. Cæcilium magistrum equitum. à M. Liuio creati consules L. Veturius, Q. Cæcilius, is ipse, qui tum erat magister equitum. Hæc Liuius. Idem M. Liuius Salinator cum Q. Cæcilio Metello magistro equitum dictator comitiorum habendorum caussa est in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. DXLVII.

L. Veturium Philonem, Q. Cæcilium Metellum consules suggerit in hunc annum Liuius, Cassiodorus cum Capitolinis fastis. Horum sic meminit Cicero in Bruto: Orator habitus est temporibus illis Q. Metellus is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone consul fuit. Philo prætor fuit anno DXLIIII, Metellus tantum ædilis plebis fuerat anno DXLIII, ædilis curulis anno DXLV. Hoc anno Annibal nece fratris perculsus quieuit. neque à Romanis consulibus lacessitus est, quibus ambobus, ut cū eo bellum gererent, prouincia decreta fuerat. Liuius.

De triumpho Hispaniensi P. Scipioni negato.

EODEM anno P. Scipio Asdrubale, & Magone acie ad Bætulam urbem fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis, uindicatisq; armis Hispanijs in Africam profectus amicitiam cum Syphace Massylorū rege icto fœdere firmauit. post è graui morbo recreatus, seditionem, quæ in parte exercitus mortis suæ falsa fama commota erat, discussit, ac rebellantes Hispaniæ populos ad deditionem compulit. & fœdere cum Massanissa Masæsulorum rege, & Gaditanis facto, prouincia L. Lentulo, & L. Manlio Acidino tradita Romam reuersus est. ac senatu extra vrbem dato in æde Bellonæ, de rebus, quas in Hispania gessisset, disseruit. Ob res gestas magis est tentata triumphi spes, quam petita pertinaciter, quia neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, constabat. senatu misso urbem est ingressus, argentiq; præ se in ærarium tulit quatuordecim millia pondo CCCXLII, & signati argenti magnum numerum. Liuius, Valerius de iure triumphandi, Marcellinus libro XXV. Hispaniam primam continentis prouinciam factam esse scribit Liuius lib. XXVIII. factam autem uictoria Scipionis & Rufus, & alij prodiderunt. ego tamen non hoc anno, sed anno DLVI ordinatam existimo, tum cum prætores duo, qui in eam quotannis mitterentur, primum creati, atque ipsæ terminatæ Hispaniæ sunt, auctore Liuio.

DE COS. AN. DXLVIII.

COMITIA creandis consulibus habuit L. Veturius Philo, centuriæq; omnes ingenti fauore P. Scipionem consulem dixerunt. collega additur ei P. Licinius Crassus pontifex maximus. Hæc Liuius. P. item Cornelium Scipionem, qui postea Africanus appellatus est cum P. Licinio Crasso Diuite consules tabulæ Capitolinæ edunt. De quibus item Cassiodorus, & Cicero sic in Bruto: Orator fuit P. Crassus, qui cum Africano consul fuit. ipsum Scipionem accepimus non infantem fuisse. P. Scipio anno DXL ædilis curulis fuit ante legitimam ætatem creatus, inde anno DXLII accepit extraordinarium in Hispaniam imperium, ex qua reuersus consulatum adeptus est. Crassus anno DXLV præturam gesserat. Scipioni consuli extra sortem Sicilia, & XXX rostratæ naues decretæ, permissumq;, ut in Africam, si id è rep. esse censeret, traijceret. Crasso Bruttij, & bellum cum Annibale. in Bruttijs nihil ferme memorabile gestum est. Scipio in Sicilia quæ ad bellum essent necessaria comparauit. C. Lælius ex agro Hipponensi in Africa cum prædam abegisset, maximum Carthagine tumultum exciuit. Bellum, quod in Hispania Indibilis, & Mandonius excitauerant à L. Manlio, & L. Lentulo pro consulibus oppressum est. Indibilis in acie occisus est. Mandonius exposcentibus Romanis à suis deditus est. Magoni, qui in Galliam, & Liguriam iuerat, ex Africa & exercitus, & pecuniæ missæ, quibus auxilia conduceret. præceptumq;, ut se Annibali iungeret. Scipio à Syracusis in Bruttios traiecit, & Locros urbem, quæ ad Pœnos & ipsa sub defectionem Italiæ desciuerat, pulso Punico præsidio, fugatoq; Annibale recepit. ac Q. Pleminio legato, præsidioq;, quod arcem ceperat, ad tuendam urbem relicto, cum quibus uenerat copijs, Messanam traiecit. Pleminius cum in Locrenses impotenter se gereret, ab ijsdem hostiliter laceratus est. quo dolore compulsus Pleminius multo crudelius adhuc Locrensium principes tractauit. Carmine in libris Sibyllinis inuento, pelli Italia hostem alienigenam posse, si mater Idæa deportata Romam esset, legati qui eam deportarent in Phrygiam missi sunt. Hæc ex Liuio, & Appiano, & alijs.

De Q. Cæcilio Metello dictatore.

EXITU anni Q. Cæcilius Metellus ab consule dictator comitiorum habendorum caussa in Bruttijs dictus magistrum equitum sibi cooptauit L. Veturium Philonem. auctor cum Capitolinis fastis Liuius. Vterque ex prioribus magistratibus notus est.

DE COS. AN. DXLIX.

P. SEMPRONIUM Tuditanum, M. Cornelium Cethegum consules in hunc annum produnt Liuius, Cassiodorus, & fasti Capitolini. Quorum sic meminit Cicero in Bruto: Atque hic Cethegus consul cum P. Tuditano fuit bello Punico II. & Cato apud eundẽ: Quadriennio post factus sum prætor, quem magistratum gessi Tuditano, & Cethego consulibus. & hi collegæ ante in censura fuerunt, cum neuter eorum esset consularis. Tuditanus item præturam gessit anno DXL, Cethegus anno DXLII. Cornelio Etruria, Sempronio Bruttij euenerunt. Scipioni in Sicilia in annum, Crasso in Bruttijs, quoad consuli è rep. uideretur, prorogatum imperium est. De Hispaniæ imperio, quòd in eam prouinciam duos pro consules mitti placeret, latum ad populum est. omnes tribus eosdem L. Cornelium Lentulum, & L. Manlium Acidinum pro consules, sicut priore anno tenuissent, obtinere eas prouincias iusserunt. Legatis Romanis mater Idæa tradita est per Attalum regem Asiæ, ac Romam deportata. lapis erat, quem matrem deum incolæ uocabant. excepit eam P. Scipio Nasica, uir optimus à senatu iudicatus, adolescens non dũ quæstorius; quoniam ita responsum fuerat, vt numen id ab optimo uiro reciperetur, cõsecrareturq;. Ludi Megalenses ei deæ primum instituti sunt, ut fierent pridie idus Aprilis. Locrenses legatos Romam miserunt, qui de impotentia Q. Pleminij quererentur, quòd pecuniam Proserpinæ abstulerat, & liberos eorum, ac coniuges stuprauerat. legati Locros missi, ut Scipionem, si ea, quæ Locrenses facta quererentur, iussu, aut uoluntate Scipionis facta comperissent, de prouincia decedere iuberent. si Scipio iam in Africam traiecisset, inde reducerent. Pleminius Romam translatus in carcerem conditus est. atque ante mortuus, quàm de eo iudicium perfici potuerit. cumq; falsus rumor de P. Scipione pro consule percrebuisset, tanquam luxuriaretur, ab ijsdem legatis, qui, ut, an ea uera essent, explorarent, missi erant, purgatus infamia, senatus iussu in Africam traiecit. Syphax accepta in matrimonium Asdrubalis filia, amicitiæ, quam cum Scipione iunxerat, renunciauit.

renunciauit. Massanissa, ad Scipionem cum ducentis equitibus cum uenisset, Annonem Pœnorum ducem interclusum occidit. Scipio aduentu Asdrubalis, & Syphacis, qui propè cum centum mil libus armatorum se obtulerant, ab obsidione Vticæ depulsus hiberna communiuit. P. Sempronius consul in agro Crotoniensi cum Annibale in ipso itinere tumultuario prœlio conflixit, Romani pulsi sunt. postero die cum iterum in aciem consul descendisset, Pœnos fudit, fugauitq;, ac supra quatuor millia armatorum cæcidit. Liuius, Appianus, alij.

De censoribus, & lustro XLV.

CENSORES interim Romæ M. Liuius, & C. Claudius senatum recitarunt. princeps iterum delectus Q. Fabius Maximus. notati septem, nemo tamen, qui sella curuli sedisset. Vectigal nouum ex salaria annona statuerunt. id vectigal commentum alterum ex censoribus satis credebant, populo iratum, quòd iniquo iudicio quondam damnatus esset. & in pretio salis maxime oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant. inde Salinatori Liuio inditum cognomen. Lustrum conditum serius, quia per prouincias dimiserunt censores, ut ciuium Romanorum in exercitibus quantus ubique esset, referretur numerus. censa cum ijs CCXV millia hominum. condidit lustrum C. Claudius Nero. Erant inter hos censores nobiles inimicitiæ, ex quibus mira in ipsa censura contentio exarsit, ut censor alter alteri equum ademerit. Hæc Liuius, & Valerius lib. II, cap. I, & IIII. Eosdem censores lustrum quadragesimumquintum fecisse adijciunt Capitolini scriptores.

DE COS. AN. DL.

LIVIVS, & Casiodorus una cum fastis Capitolinis consules suggerunt Cn. Seruilium Cæpionem, C. Seruilium. quorũ Cæpio prætor fuerat anno DXLVIII, Seruilius anno DXLVII. Cæpioni Bruttij, & Annibal, Seruilio Etruria, ac Liguria euenit. P. Scipioni non temporis, sed rei gerendæ fine, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium est. decretumq;, ut supplicatio fieret, quòd is in Africam prouinciam traiecisset, ut ea res salutaris populo R. ipsiq; duci, atque exercitui esset. Hispaniæ ueteribus imperatoribus L. Manlio, & L. Lentulo decretæ. Scipio Syphacis regis castra incendit, eaq; una cum castris Asdrubalis una die deleuit. cæsa aut hausta flammis ad XL millia hominum sunt. capti supra VI millia. neque haud ita multo post in Magnis campis cum ijsdem, qui exercitu reparato bellum redintegrabant, congressus eos fugauit, atque ciuitates circa omnes partim ui, partim metu subegit. quo terrore compulsi Carthaginienses legatos, qui Annibalem cum exercitu eius in Africam ex Italia ad patriæ defensionem reuocarent, miserunt. Lælius cum Massanissa in Numidiam cum exercitu profectus, cum acie cum Syphace rege congressus esset, eum in prœlio uiuum cepit, atque paternum regnum Massanissæ recuperauit. Massanissa Sophonisbam uxorem Syphacis, filiam Asdrubalis captam statim adamauit, & nuptijs factis uxorem habuit. castigatusq; à Scipione uenenum ad eam misit. quo hausto illa decessit. Quibus cladibus perculsi Carthaginienses oratores ad pacem petendam mittunt XXX seniorum principes. pacis conditionibus à Scipione latis induciæ, dum ad senatũ Romam legati mitterentur, factæ sunt. Mago in Gallia à P. Quinctilio Varo prætore, & M. Cornelio pro consule acie superatus, ac uulneratus, dum reuocatus in Africam nauigaret, ex uulnere mortuus est. C. Seruilius cos. nulla re memorabili in Etruria, & Gallia gesta patrem C. Seruiliũ post XVI annũ ex seruitute recepit. Cn. Seruilius consul alter cum Annibale in agro Crotoniensi acie conflixit. obscura eius pugnæ fama est. Annibal ex Italia mœstus, ac dolens in Africam legatorũ iussu reuertit. Legati Carthaginienses pace infecta, ac propè sine responso dimissi, quòd speculatores, non legati uenisse arguerentur. Polybius, Liuius, Appianus, Florus, alij.

De P. Sulpicio Galba dictatore.

CN. Seruilius consul haud dubius, quin pacatæ Italiæ penes se gloria esset, uelut pulsum ab se Annibalem persequens, in Siciliam, inde in Africam transiturus, traiecit. Quod vbi Romæ uulgatum est, primo censuerunt patres, ut prætor scriberet consuli, senatum æquum censere, in Italiã reuerti eum, deinde cum prætor spreturum eum literas suas diceret, dictator ad id ipsum creatus P. Sulpicius pro iure maioris imperij consulem in Italiam reuuocauit. reliquum anni cum M. Ser uilio magistro equitum circumeundis Italiæ urbibus, quæ bello abalienatæ fuerant, consumpsit. comitia eius anni utrum C. Seruilius habuerit, an quia eum res in Etruria tenuerint, quæstiones

ex S.C. de coniurationibus principum habentem, dictator ab eo dictus P. Sulpicius, incertum diuersi auctores faciunt. Ita Liuius. Cum ijs, qui comitiorum caussa scripserunt, consentiunt Capitolini scriptores, qui P. Sulpicium Galbam Maximum cum M. Seruilio Pulice Gemino magistro equitum dictatorè prodiderunt comitiorum habendorum caussa creatos. meminit quoq; Liuius lib. XLV M. Seruilij, qui consul, & magister equitum fuerat.

DE COS. AN. DLI.

M. SERVILIVM Geminum, Ti. Claudium Neronem consules in hunc annum produnt Liuius, Cassiodorus, & fasti Capitolini, in quibus Seruilius Pulex Geminus nominatur. Nero prætor fuerat anno DXLIX, Geminus eodem anno ædilis curulis, post magister equitum, nunc consul. Est illud etiam in his notandum, ambos consules patricios esse, quod fieri non licuisse scribit supra in consulatu C. Neronis Liuius. Etenim Seruilij Gemini patricij erant item, ut Cæpiones. Quamobrem initio huius belli Cn. Seruilius Geminus cum C. Flaminio plebeio consul comparatus est. Consules prouinciam Africam (ita enim senatus decreuerat) in sortem coniecerunt. Ti. Claudio Africa euenit, ut quinquaginta nauium classem, omnes quinqueremes in Africam traijceret, pariq; imperio cum Scipione imperator esset. M. Seruilius Etruriam fortitus. In ea prouincia & C. Seruilio prorogatum imperium. Annibal tentata per colloquium cum Scipione pace, nec impetrata, prœlio extremo ab eo uictus est in Africa. post etiam Vermina Syphacis filius, qui auxilio Carthaginiensibus uenerat, superatus. Tum demum à Carthaginiensibus uere, qui pacem peterent, legati missi sunt. Scipio conditiones dixit, ac Romam eos ad senatum misit. Polybius, Liuius, Appianus.

De C. Seruilio dictatore.

M. SERVILIVS, ne comitiorum caussa ad urbem reuocaretur, dictatore dicto C. Seruilio in prouinciam est profectus. dictator magistrum equitum P. Aelium Pætum dixit. Liuius. Eadem dictatura est in fastis Capitolinis.

DE COS. AN. DLII.

IN hunc annum creati consules Cn. Cornelius Lentulus, P. Aelius Pætus. auctor Liuius, Cassiodorus, & Plinius lib. XVIII, cap. XVIII. in fragmento Capitolino est LENTVLVS & P. AILIVS. Hi ambo prætores fuerunt anno DL. Cn. Lentulus pater fuit, ut opinor, L. Cornelij Cn. F. L. N. Lentuli Lupi consulis anno DXCVII, P. Aelius ex Capitolina censura descriptus est anni DLIIII. Hunc annum uocat Liuius XL post Q. Lutatium, & A. Manlium consules. Cn. Lentulo classis, P. Aelio Italia obuenit. Cum in senatum introducti Carthaginiensium legati pacem petijssent, inclinatis omnibus ad pacem animis Cn. Lentulus consul senatusconsulto intercessit. Tũ M'. Acilius, & Q. Minucius tribuni pl. ad populum tulerunt, uellent, iuberent ne senatum decernere, ut cum Carthaginiensibus pax fieret, & quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitum deportare iuberent. De pace, uti rogas, omnes tribus iusserunt, pacem dare P. Scipionem, eundem exercitum deportare. ex hac rogatione senatus decreuit, ut P. Scipio ex X legatorum sententia pacem cum populo Carthaginiensi, quibus legibus ei uideretur, faceret. Ita dimissi ab Roma Carthaginienses cum in Africam uenissent ad Scipionem, his conditionibus pacem fecerunt. Vt liberi suis legibus uiuerent, quas urbes, quosq; agros, quibusq; finibus ante bellum tenuissent, tenerent. perfugas, & fugitiuos, & captiuos omnes, & naues rostratas præter X triremes, traderent, elephantosq;, quos haberent domitos, neque domarent alios. bellum neque in Africa, neque extra Africam iniussu populi R. gererent. Massanissæ res redderent, fœdusq; cum eo facerent. decem millia talentum argenti descripta pensionibus æquis in annos quinquaginta soluerent. obsides centum arbitratu Scipionis darent. Liuius, Appianus, alij.

De triumpho P. Cornelij Scipionis Africani de Pœnis, & Syphace rege.

SCIPIO concione aduocata Massanissam ad regnum paternum Cirta oppido, & ceteris urbibus, agrisq;, quæ ex regno Syphacis in populi R. potestatem uenissent, adiectis donauit. legatos Carthaginiensium Romam proficisci, ut quæ ab se ex decem legatorum sententia acta essent, ea patrũ auctoritate, populiq; iussu confirmarentur, iussit. pace terra, mariq; parta, exercitu in naues imposito,

posito, in Siciliam Lilybæum traiecit. inde magna parte militum in nauibus missa, ipse per lætam pace non minus, quam uictoria Italiam, effusis non urbibus modo ad habendos honores, sed agrestium etiam turba obsidente uias Romam peruenit, clarissimoq; omnium triumpho urbem est inuectus. argenti tulit in ærarium pondo centum millia XXIII. morte subtractus spectaculo magis hominum, quam triumphantis gloriæ Syphax est, Tibure haud ita multo ante mortuus, quò ab Alba traductus fuerat. Hunc regem in triumpho ductum Polybius auctor est. Africanum cognomen militaris prius fauor, an popularis aura celebrauerit, an sicuti Felicis Sullæ, Magniq; Pōpeij patrum memoria cœptum ab assentatione familiari sit, parum compertum habeo. primus certe hic imperator nomine uictæ ab se gentis est nobilitatus. Liuius, Polybius, Appianus, Florus, Eutropius, alij. Liuius iterum lib. XXXVIII P. Scipioni de Pœnis, & Annibale, ac Syphace rege triumphum decretum scribit.

De bello Philippico.

SEQVITVR deinceps bellum Philippicum, quod Macedonicum primum dictum est, gestū cum Philippo Macedonum rege. Ceterum cœptum bellum aduersus Philippum decem fermè ante annis, triennio prius depositum erat, cum Aetoli & belli & pacis fuissent caussæ. uacuos deinde pace Punica iam Romanos, & infensos Philippo cum ob infidam aduersus Aetolos, aliosq; regionis eiusdem socios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Annibali, Pœnisq;, preces Atheniensium, quos agro peruastato in urbem compulerunt, excitauerunt ad renouandum bellum. P. Sulpicio Galba, C. Aurelio consulibus bellum initum est paucis post pacē Carthaginiensibus datam mensibus. Vt ergo cum Pœnis pro Mamertinis socijs primum, deinde pro Saguntinis pugnatum est, sic cum Philippo pro Atheniensibus. contra Athenienses autem Philippum Acarnanes incitauerant, quorum iuuenes duo nō initiati in sacrarium Cereris cum intrassent, Athenis fuerant interfecti, uel, si uerius dicendum est, quòd Philippus bello Punico II fœdere icto Annibalem contra Romanos iuuerat. Hæc ex Liuio, & Floro. Hoc idem bellum hoc tempore susceptum indicant Capitolini fasti.

DE COS. AN. DLIII.

P. SVLPICIVM Galbam, C. Aurelium Cottam consules suggerunt Liuius, & Cassiodorus. P. Sulpicius anno DXLII primum consul fuit, C. Cotta biennio ante prætor. Iidem consules sunt in Capitolinis tabulis. Sulpicio Macedonia, Aurelio Italia prouincia obuenit. Sulpicius exercitu in Macedoniam ducto equestribus prœlijs cum Philippo rege bene pugnauit.

De L. Cornelio Lentulo pro cos. ouante ex Hispania, & triumpho L. Furij Purpureonis pr. de Gallis.

L. CORNELIVS Lentulus anno DXLVII pro consule Hispaniam citeriorem sortitus est. successit enim P. Scipioni. hoc autem anno ex Hispania redijt. qui cum in senatu res ab se per multos annos, fortiter, feliciterq; gestas exposuisset, postulassetq;, ut triumphanti sibi urbem inuehi liceret, res triumpho dignas esse censebat senatus, sed exemplum à maioribus non accepisse, ut qui neque dictator, neque consul, neque prætor res gessisset, triumpharet. pro consule illum prouinciam Hispaniam, non consulem, aut prætorem obtinuisse. decurrebatur tamen eò, ut ouans urbem iniret. intercedente Ti. Sempronio Longo tribuno pl. qui nihilo magis id more maiorum, aut ullo exemplo futurum dicebat, postremo uictus consensu patrum tribunus cessit, & ex S.C. L. Lentulus ouans urbē est ingressus. Atque hic primus triumphus sine magistratu actus est. Liuius. Hic autem ex sequenti consulatu Capitolino descriptus est. Insubres autem Cænomaniq;, & Boij excitis Sallyis, Iluatibusq;, & ceteris Ligustinis populis Amilcare Pœno duce, qui in ijs locis de Asdrubalis exercitu substiterat, Placentiam inuaserant, & direpta urbe, ac per iram magna ex parte incensa, uix duobus millibus hominum inter incendia, ruinasq; relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergūt. Id bellum L. Furio Purpureoni prætori decretū. Galli à prætore prœlio uicti, ac cæsi sunt. Triumphauit de Gallis in magistratu L. Furius prætor, quanquam negantibus eum triumphum maioribus natu, & quòd alieno exercitu Aurelij consulis rem gessisset, & quòd prouinciam reliquisset auiditate rapiendi per occasionem triumphi. auctor Liuius.

DE COS. AN. DLIIII.

Hic annus consules habuit L. Cornelium, P. Villium, auctore Casiodoro. Liuio autem, & Capitolinis tabulis L. Cornelium Lentulum, P. Villium Tappulum. P. Villij consulis meminit etiam Plutarchus in Quinctio. hic prætor fuit anno DL, Lentulus pro cos. priore anno triumphauit. Villio Macedonia obtigit, Lentulo Italia. Pleriq; Græci, Latiniq; scriptores nihil memorabile à Villio actum in Macedonia tradunt. L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens à M. Porcio Læca trib. pl. ne ouans urbem iniret, cum id ab senatu impetrasset, prohibitus, priuatus ingressus est. Cn. Bæbius Tamphilus prætor prope cum toto exercitu ab Insubribus Gallis est circumuentus. Liuius.

De censoribus, & lustro XLVI.

L. Lentulus consul comitia censoribus creandis habuit. multis claris uiris petentibus creati censores P. Cornelius Scipio Africanus, P. Aelius Pætus. Hæc Liuius. qui tamen lustri conditi non meminit, quod conditum ab his censoribus esse XLV docent Capitolinæ tabulæ. P. Scipionem Africanum censorem principem senatus ab his censoribus lectum tradit Liuius in censura sequenti.

DE COS. AN. DLV.

T. Quinctium Flamininum, Sex. Aelium Pætum consules suggerunt Liuius, Cassiodorus, & Capitolinæ tabulæ, una cum Plutarcho in Quinctio. Turpiter erratum esse inuenio ab auctore libri de uiris illustribus, qui hunc Flamininum C. Flaminij, qui ad Trasimenum interfectus est, filium tradidit. cum tamen hic è gente Quinctia patricia fuerit, ille è Flaminia plebeia. Flamininus autem cognomen est Quinctiorum. Est etiam in hoc notandum, Flamininum annos nondum XXX natum à quæstura ad consulatum ascendisse, ut Sex. Aelius collega eius ab ædilitate. auctor Liuius, & Plutarchus. Hic est autem Sex. Aelius Pætus Catus iuris peritus, de quo Cicero, Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus, ex Ennio. Itaque in tabulis Capitolinis Pætus Catus uocatur. Aelio Italia, Quinctio Macedonia euenit. quorum ille memorabile nihil gessit, Quinctius aduersus Philippum in faucibus Epiri prospere pugnauit, fugatumq; coegit in regnum reuerti. ipse Thessaliam, quæ est uicina Macedoniæ socijs Aetolis, & Athamanibus uexauit. L. Quinctius consulis frater nauali prœlio Attalo rege, & Rhodijs adiuuantibus Eubœam, & maritimam oram occupauit. Achæi in amicitiam accepti sunt. Coniuratio Setiæ seruorum facta de soluendis Carthaginiensibus obsidibus oppressa est. Liuius, Plutarchus in Quinctio.

DE COS. AN. DLVI.

Hoc anno C. Cornelius Cethegus, Q. Minucius fuerunt consules. auctor Liuius. Cassiodorus, Cap. tab. de quibus sic in Bruto Cicero: C. Cornelio, Q. Minucio consulibus ludis Iuuentatis, quos Salinator Senensi prœlio uouerat, Liuius docuit fabulam. Minucius prætor fuit anno DLIII, Cethegus ædilis curulis anno DLV. Consulibus bellum cum Gallis Cisalpinis decretum, T. Quinctio prorogatum in Macedonia imperium, donec successor mitteretur. Hispaniæ terminatæ, atque in eas primum duo noui prætores, qui ad quatuor additi fuerant, missi: Sempronius Tuditanus in citeriorem, M. Heluius Blasio in ulteriorem. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus Argos in potestatem redegit, cum eoq; amicitia iuncta est. T. Quinctius pro consule cum Philippo ad Cynoscephalas in Thessalia acie uicto debellauit. L. Quinctius frater eius Acarnanes, Leucade urbe, quæ caput est Acarnaniæ, expugnata in deditionem accepit. Attalus rex Thebis Pergamum æger aduectus moritur. Hispania ulterior, quam M. Heluius prætor obtinebat, rebellauit. Legati à rege Philippo uenerunt, qui quęcunq; senatus censuisset, id regem facturum esse dixerunt. decem legati more maiorum, quorum ex consilio T. Quinctius imperator leges pacis Philippo daret, decreti. Polybius, Liuius, Plutarchus, alij.

De triumphis C. *Cornelij cos. de Gallis*, Q. *Minucij cos. de Liguribus.*

Galli Cisalpini defecerant à populo R. Itaque consulibus binæ legiones, ut bellum cum ijs gererent, decretæ. Cornelius recta ad Insubres uia, qui tum in armis erant, Cænomanis assumptis, Minucius in læua Italiæ ad inferum mare flexit iter, Genuamq; exercitu abducto ab Liguribus

bus orsus est bellum. Liguribus in deditionem acceptis in agrum Boiorum legiones duxit. Insubres, & Cænomani à Cornelio prœlio superati sunt. Ei omnium consensu decretus triumphus. Q. Minucius tentata tantum relatione, cum aduersum omnem senatum uideret, in monte Albano se triumphaturum, & iure imperij consularis, & multorum clarorum uirorum exemplo dixit. C. Cornelius de Insubribus, Cænomanisq; in magistratu triumphauit. Q. Minucius consul de Liguribus, Boijsq; Gallis in monte Albano. Is triumphus loco, & fama rerum gestarum, & quòd sumptum non erogatum ex ærario omnes sciebant, inhonoratior fuit. Hæc Liuius.

DE COS. AN. DLVII.

Hic annus cōsules habuit L. Furium Purpureonem, M. Claudium Marcellum. Liuius, Cassiodorus, Capitolinæ tabulæ. L. Furius, prætor anno DLIII triumphauit, M. Claudius Marcelli quinquies consulis filius prætor fuit anno DLV. Consulibus ambobus Italia prouincia decreta. Quinctius Macedoniam cum eodem exercitu obtinere iussus. Pax Philippo ex X legatorum sententia, Græciæ à Quinctio libertas data est. Sempronius Tuditanus pro cos. in citeriore Hispania uictus ex uulnere mortuus.

De ouatione Cn. Cornelij Lentuli pro cos. ex Hispania.

P. SCIPIONI in Hispaniā citeriorem successit, ut diximus, L. entulus L. Lentulo C. Cornelius Cethegus, Cethego anno DLIIII C. Cornelius Lentulus. De quo Lentulo, quod ad triumphi suspicionem attinet, ita ait Liuius. Cn. Cornelius Lentulus, qui citeriorem Hispaniam obtinuerat cum ex S. C. ouans urbem esset ingressus, tulit præ se auri mille, & quingenta pondo. L. Stertinius ex ulteriore Hispania ne tentata quidem triumphi spe quinquaginta millia pondo auri in ærarium tulit. de quo loco quid sentirem, dixi in scholijs Liuianis.

De triumpho M. Marcelli cos. de Insubribus, & Comensibus.

M. MARCELLVS cos. cui Italia prouincia obuenerat, Pado confestim traiecto in agrum Comensem, ubi Insubres Comensibus ad arma excitis castra habebant, ducit, Gallos fundit, castra diripit, Comum oppidum capit, castella duodetriginta in deditionem recipit. Triumphauit in magistratu de Insubribus, Comensibusq;. Boiorū triumphi spem collegæ reliquit. Liuius. Huius etiam triumphi uestigia sunt in Capitolinis tabulis. in quibus est scriptum, triumphasse eum IV NON. M= .i. ut ego interpretor, Martias, extremo iam consulatu, quem idib. Mart. inierat.

DE COS. AN. DLVIII.

M. PORCIVM Catonem, L. Valerium Flaccum consules suggerunt Liuius, Cassiodorus, Capitolinæ tabulæ, Plutarchus. Cato anno DLV, Flaccus anno DLIIII præturam gesserat. Plutarchus M. Porcium M. F. Priscum ante dictum, post ab usu rerum Catonem nominatum scribit. Nouum hominem fuisse, & Cicero sæpe, & Plutarchus asserunt. Cicero in Verrem de eo sic loquitur: M. Cato se uirtute, non genere populo R. commendauit, & ipse sui generis initium, ac nominis ab se gigni, ac propagari uoluit. L. Valerius P. F. Flaccus dicitur etiam à Liuio anno DLXIII, ubi de eo triumuiro ad coloniā deducendam agit. Cato Hispaniam, Valerius Italiam sortitus est. Annibal frustra In Africa bellum moliens, & ob hoc Romanis per epistolas aduersæ factionis principum delatus, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginiensium senatum de eo miserant, profugus ad Antiochum Syriæ regem se contulit bellum contra Romanos parantem. Lex Oppia quam C. Oppius tribunus pl. bello Punico de stringendis matronarum cultibus tulerat, cum maxima contentione abrogata est, dissuadente Catone. Idem Cato in Hispaniam profectus bello, quod ab Emporijs orsus est, citeriorem Hispaniam pacauit. Valerius Flaccus consul alter in Gallia cum Boiorum exercitu propter Litanam syluam signis collatis secundo prœlio conflixit. Cum senatus T. Quinctio permisisset, an bellum cum Nabide Lacedæmoniorum tyranno, qui Argos seruitute oppresserat suscipere vellet, Quinctius Græcorum, qui opem tulerunt, voluntate Nabidi arma intulit, atque Argis, qui in potestate eius erant, liberatis, pacem tyranno dedit. Polybius, Liuius, Plutarchus, Appianus.

De

De ouatione M. Heluij Blasionis præt. & triumpho Q. Minucij Thermi pro præt. ex Hispania.

ANNO DLVI prætores duo additi, vt essent sex, qui in Hispanias citeriorem & vlteriorem quotannis mitterentur. Hispaniæ eodem anno terminatæ sunt. Missus est C. Sempronius Tuditanus in citeriorem, M. Heluius Blasio in ulteriorem. anno DLVII succeßit Tuditano Q. Minucius Thermus prætor. Heluio Q. Fabius Buteo. anno DLVIII, Thermo succeßit P. Manlius prætor adiutor consuli M. Catoni, qui & ipse eam prouinciam sortitus fuerat, datus, Buteoni Ap. Claudius Nero. Hoc autem anno Heluio decedenti ex Hispania ulteriore cum præsidio sex millium dato ab Ap. Claudio prætore Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Illiturgi occurrerunt. uiginti millia armatorum fuisse Valerius scribit, duodecim millia ex ijs cæsa. oppidum Illiturgi receptum, & puberes omnes interfectos. inde ad castra Catonis Heluius peruenit, & quia tuta iam ab hostibus regio erat, præsidio in ulteriorem Hispaniam remisso Romam est profectus, & ob rem feliciter gestam ouans urbem ingressus est. Caussa negati triumphi fuit, quòd alieno auspicio, & in aliena prouincia pugnasset. Ceterum biennio post redierat, cum prouincia quoque successori Q. Minucio tradita, annum insequentem retentus ibi longo, & graui fuisset morbo. Itaque duobus modo mensibus ante Heluius ouans urbem est ingressus, quàm successor eius Q. Minucius triumpharet. Is autem ad Turbam oppidum cum Budare & Besaside imperatoribus Hispanis signis collatis prospere pugnarat. duodecim millia hostium cæciderat. Budarem imperatorem ceperat. Hæc Liuius. Mirum autem est, quòd Q. Minucium successorem M. Heluij nominet. cum Heluius ulteriorem, Minucius citeriorem Hispaniam sortitus sit. Blasionem cognomen esse Heluij cum fragmenta Capitolina huius triumphi indicant, tum etiam Dio, qui lib. XLVI Heluij cuiusdam Blasionis meminit.

DE COS. AN. DLIX.

P. CORNELIVM Scipionem Africanum II, Ti. Sempronium Longum cos. in hunc annum comparant Liuius, & Caßiodorus cum Capitolinis tabulis. Horum meminit etiam Cicero pro Cornelio perduellionis reo apud Pædianum his verbis: P. Africanus cum consul esset cum Ti. Longo passus est à populari consessu senatoria subsellia separari. quæ uerba sic interpretatur Pædianus: Hoc factum est secundo consulatu Scipionis post septimum annum, quàm Carthaginiensibus bello secundo data pax est. & de aruspicum responsis: Ludis Megalensibus primum ante populi consessum senatui locum P. Africanus iterum consul ille maior dedit. & Valerius lib. IIII A condita urbe: vsque ad Africanum, & Ti. Longum consules promiscuus senatui, & populo spectandorum ludorum locus erat. item capite de institutis. Idem scribit etiam Liuius. Horum consulum patres primo anno secundi belli Punici consules fuisse idem tradit. Ti. Sempronius anno DLVII præturam geßit. Consulibus ambobus Gallia prouincia decreta. Sempronius uario euentu cum Boijs pugnauit. Scipio nulla re memorabili gesta Romam comitiorum caussa redijt.

De censoribus, & lustro XLVII.

IN hunc annum censores referunt Liuius, Pædianus in Cornelianam vna cum Capitolinis tabulis Sex. Aelium Pætum, C. Cornelium Cethegum. P. Scipio Africanus, quem priores censores principem senatus legerant, iterum lectus. lustrum sequenti anno condidit C. Cornelius. censa sunt ciuium capita CXLIII millia septingenta quatuor. Liuius. Hoc lustrum quadragesimum septimum nominant Capitolinæ tabulæ.

De triumpho M. Catonis cos. ex Hispania.

PRIORE anno cum tantũ glisceret in Hispania bellum, ut iam consulari & duce, & exercitu opus esset, placuit patribus consules Hispaniam citeriorem sortiri. Cato sortitus est. Bello, quod ab Emporijs orsus est, totam citeriorem Hispaniam, quæ rebellauerat, pacauit. atque pro cos. hoc anno ex ea triumphauit. Hæc Liuius, Plutarchus, Appianus in Iberica, Frontinus, is qui de uiris illustribus scripsit, & Florus.

De triumpho T. Quinctij Flaminini pro cos. de rege Philippo ex Macedonia.

T. QVINCTIVS Flamininus prouinciam Macedoniam in consulatu sortitus, cum Philippo rege ad Cynoscephalas in Thessalia debellauit, filium eius Demetriũ obsidem accepit, regi petenti pacem, Græciæ nec opinanti libertatem dedit. Idem bellum aduersus Lacedæmonios, & tyrannum eorum Nabidem suscepit, ac liberatis Argis, qui sub ditione eius erant, pacem illis, qualem ipse uoluit, dedit, filiumq; tyranni Armenem obsidem accepit. Pacis Philippo datæ hæ conditiones fuerunt; vt Macedoniæ regno contentus Græcia tota excederet, talenta mille penderet, naues nisi x haberet. Nabidi uicto Lacedæmon relicta. His de causis per triduum hoc anno pro consule triumphauit. ante currum obsides duo ducti regis, & tyranni filij. Liuius, Plutarchus, Florus, Eutropius. ab eo Macedonicum bellum finitum esse omnes consentiunt.

DE COS. AN. DLX.

LIVIVS, Cassiodorus, & Capitolini auctores consules in hunc annum subrogatos scribũt L. Cornelium Merulam, & Q. Minucium Thermum. Merula prætor fuit anno DLV, Thermus anno DLVII. Cornelius consul Galliam, Minucius Ligures sortitus est. ille ad Mutinam cum Boijs, hic ad Pisas cum Liguribus pugnauit. Cornelio triumphum petenti se intercessuros esse tribuni pl. professi sunt. Liuius.

DE COS. AN. DLXI.

L. QVINCTIVS Flamininus, Cn. Domitius Ahenobarbus hoc anno consules fuerunt. auctor Liuius, Cassiodorus, Capitolinæ tabulæ. His comitijs P. Scipio Nasica, & C. Lælius, quos Africanus deducebat, repulsam tulerunt. L. Quinctius T. Quinctij frater germanus fuit, ut Liuius, & Cicero & Plutarchus tradiderunt. Idem anno DLIIII, Domitius anno DLIX præturam gessit. Vtrique consuli Italia decreta, Ligurum fines late peruastati à Quinctio sunt. Boij, aduersus quos Domitius iuerat, quieuerunt. Liuius.

De bello Antiochino.

ANTIOCHVS Syriæ rex bellum Romanis intulit Quinctio, & Domitio cos. regem mouere partim Thoas Aetoliæ princeps, qui Aetolos populi R. socios haud satis dignis præmijs bello Macedonico confecto à Romanis affectos querebatur, partim Annibal Pœnus, qui in Africa uictus, profugus, & pacis impatiens hostem populo Ro. toto orbe quærebat. Intulit autem nimia opum suarum fiducia adductus, specie Lysimachiæ repetendæ, quam à maioribus suis in Thracia conditam Romani possidebant. statimq; Græciam, ac insulas eius occupauit. Hinc Cicero pro Pompeio Romanos cum Antiocho rege pro socijs dimicasse ait. Primus aduersus Antiochum missus est M'. Acilius Glabrio consul. Hoc bellum Antiochinum, Syriacum, & Asiaticum dictum est. Liuius, Florus, Qui scripsit de uiris illustr. Capitolinæ tabulæ.

DE COS. AN. DLXII.

IN hunc annum consules creati P. Cornelius Scipio Nasica Cn. F. M'. Acilius Glabrio, auctore Liuio, Cassiodoro, Capitolinis fastis, Plutarcho in Quinctio, Appiano in Syriaca historia. Ceterum P. Scipio præturam gessit anno DLIX, idem, qui uir optimus à senatu iudicatus Idæam matrem bello Punico secundo in urbem uexit, filius Cn. Scipionis Calui, eius qui consul cum Marcello fuit, post autem in Hispania occisus est cum fratre P. Scipione, Africani patre. Quapropter Liuius fratres patrueles hunc, & Africanuum vocat. Manij Acilij Glabrionis consulis meminit Plutarchus in Quinctio, in Catone, & in Sylla, item Appianus in Syriaca, Cicero in Catone, & Macrobius libro primo Saturnalium his verbis: Flauius primum interkalasse Manium consulem dicit ab urbe condita anno quingentesimo sexagesimo secundo inito mox bello Aetolico. Itaque cũ Capitolina etiam summa consentit. hic prætor fuit anno DLVII. Acilio Græcia, Cornelio Italia obuenit. Bellum Antiocho regi, & Aetolis, ac qui sectam regis sequerentur ex S. C. & populi iussu illatum. Antiochus in Eubœa luxuria elanguit, hospitis sui Chalcidensis filiam uirginem duxit. Itaque cum aduentu Acilij consulis Thermopylas occupasset,

set, inde uirtute M. Catonis tribuni militum eiectus in Asiam refugit. Aetoli Heraclea ab Acilio capta fracti pacem petierunt. Liuius, Appianus.

De ouatione M. Fuluij Nobilioris præt. ex Hispania, & triumpho P. Scipionis Nasicæ cos. de Boijs.

M. FVLVIVS Nobilior prætor anno DLX Hispaniam ulteriorem sortitus est. ibi re bene gesta cum domum rediisset, hoc anno urbem ouans ingressus est. Liuius. unde in libro de uiris illustribus legendum est: M. Fuluius Nobilior prætor Hispanos superauit. unde ouans urbem introijt. Hic ex consulatu eius Capitolino descriptus est. Eodem anno P. Cornelius consul, cui Gallia prouincia euenerat, Boios Gallos mouentes acie uicit, castris exuit, in deditionem accepit. Idem à senatu contra intercesionem P. Sempronij Blæsi tribuni pl. ut sibi triumphanti urbem ingredi liceret, impetrauit. auctor Liuius.

DE COS. AN. DLXIII.

L. CORNELIVM Scipionem, C. Lælium consules subijciunt in hunc annum Cassiodorus, Liuius, & Cap. tabulæ. Eosdem Gellius lib. XVI, cap. IIII, C. Lælium C. F. L. Scipionem P. F. uocat. Lælio cognomen Africani adijcit solus Cassiodorus. prætor fuit anno DLVII. L. Scipio frater est Africani, qui post ab Asia deuicta Asiaticus appellatus est. præturam gessit anno DLX. Lælio Italia, Scipioni Græcia decreta, si frater eius Africanus ei legatus iret.

De triumpho M'. Acilij Glabrionis cos. de Aetolis, & rege Antiocho.

SVB idem tempus duo fere cum triumphi spe prætores de prouincijs redierunt, Q. Minucius ex Liguribus, M'. Acilius ex Aetolia. auditis utriusq; rebus gestis Minucio negatus triumphus, Acilio magno consensu decretus. isq; triumphans de rege Antiocho, & Aetolis urbem ingressus est. Ita Liuius. Ceterum Aetoli cum ab amicitia populi R. defecissent, se Antiocho regi iunxerant. rex autem bello Græciæ illato complures urbes occupauerat. Itaque M'. Acilius consul eum rege Philippo adiuuante apud Thermopylas uictum Græcia expulit, atque Aetolos deuicit. Horum autem alter est Q. Minucius Thermus, cui consuli anno DLX Ligures prouincia obuenit, alter M'. Acilius Glabrio, qui consul anno priore bellum in Græcia cum Antiocho, & Aetolis gessit. quos Liuius prætores uocat pro proconsulibus.

DE COS. AN. DLXIIII.

CN. Manlius Vulso, M. Fuluius Nobilior in hunc annum cõsules nominantur à Liuio, Cassiodoro, & Capitolinis tabulis. quorum Manlius prætor fuit anno DLVII, Fuluius anno DLX. Aetolorum legati, cum de pace acturi in senatum uenissent, interrogati ab uno senatore permitterent ne arbitrium de se populo R. deinde ab altero habituri ne eosdem, quos populus Romanus, socios, & hostes essent, nihil ad ea respondentes egredi templo iussi sunt. conclamatũ deinde prope ab uniuerso senatu est, totos adhuc Antiochi Aetolos esse, & ex unica ea spe pendere animos eorum. itaque bellum cum haud dubijs hostibus gerendum. Illa etiam res accendit, quod eo ipso tempore, quo pacem ab Romanis petebant, Dolopiæ, atque Athamanię bellum inferebant. Senatusconsultum in M'. Acilij sententiam factum est, ut Aetoli eo die iuberentur proficisci ab urbe, & intra quintumdecimum diem Italia excedere. ita dimissi Aetoli. consules sortiri Aetoliam, & Asiam placuit. qui Asiam sortitus esset, exercitus ei, quem L. Scipio haberet, est decretus. alteri consuli exercitus, qui erat in Aetolia. isq; iussus non solum cum Aetolis bellum gerere, sed etiam in Cephalleniam insulam traijcere. Aetolia M. Fuluio, Asia Cn. Fuluio sorte euenit. Fuluius Apolloniam exercitu traiecto Ambraciam Aetolorum urbem nobilissimam obsessam cepit, atque Ambraciensibus pacem petentibus dedit. Aetoli diu iactati, tandem ut ad conditiones pacis conuenirent, effecerunt. fuerunt autem hæ: Imperium maiestatemq; populi R. gens Aetolorum cõseruato sine dolo malo. ne quem exercitum, qui aduersus socios, amicosq; eorum ducetur, per fines suos transire finito, neue ulla ope iuuato. hostes eosdem habeto, quos populus Romanus, armaq; in eos ferto, bellumq; pariter gerito. obsides XL abitratu consulis Romani dato. Cephallenia extra pacis leges esto. De pecuniæ summa, quam penderent, pensionibusq; eius nihil ex eo, quod cum consule conuenerat, mutatum. Cn. Manlius consul alter cum Ephesum uenisset, bel-

lum

lum Gallis Asiaticis, quòd eos Antiochum auxilijs iuuisse diceret, mouit. atque ad singula eorum oppida Attalo rege ducente, arma circuntulit. Fuluius interea in Cephalleniam transgressus omnes ciuitates in deditionem sine prœlio ullo accepit. Samij soli obsidione in potestatem uenerunt. Idem, quia in exitu annus erat, comitiorum caussa Romam regressus est. Hæc ex Liuio. L. autem Cornelius Scipio, cum in consulatu Asiam, & bellum contra Antiochum regem obtinuisset, eò cum Africano fratre legato profectus, regem ipsum absente fratre, Eleæ ægrotante, Eumene Pergami rege adiuuante, cum arcus hostium pluuia hebetati essent, apud Sipylum montem ad Magnesiam acie uicit, ac bellum confecit. Itaque de triumpho eius sic Liuius. L. Scipio ad urbem uenit, qui ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se appellari uoluit, & in senatu, & in concione de rebus à se gestis disseruit. imperatori triumphus decretus est. triumphauit mense interkalario prid. K. Mart. anno fere, quàm consulatu abijt. Pacis Antiocho datæ hæ leges fuerunt; ut Europa abstineret, Asiaq; omni, quæ cis Taurum est, decederet. pro impensis in bellum factis XV millia talentorum Euboicorum daret. mille talentum per XII annos penderet. Eumeni CCCC talenta redderet. cum Asianis autem ita pactum; ut cis Taurum montem, quæ intra regni Antiochi fines fuissent, Eumeni attribuerentur, præter Lyciam, Cariamque usque ad Mæandrum amnem, ea Rhodiorum essent. ceteræ omnes ciuitates, quæ Attali stipendiariæ fuissent, eædem Eumeni uectigal penderent. quæ uectigales Antiochi fuissent, eæ liberæ, atque immunes essent. Eumeni Phrygia utraque, & Mysia restituta. De eadem uictoria Appianus in Syriaca, Florus, Eutropius, & scriptor libri de uiris illustribus. Q. autem Fabius Labeo prætor hoc anno classem sortitus, ne otiosam prouinciam habuisse uideri posset, optimum iudicauit in Cretam insulam traijcere. Cydoniatæ bellum aduersus Gortinios, & Gnosios gerebant. & captiuorum Romanorum, atque Italici generis magnus numerus in seruitute esse per totam insulam dicebatur. classe autem Epheso profectus, cum primum Cretæ litus attigit, nuncios circa ciuitates misit, ut armis abstinerent, captiuosq; reducerent. nihil magnopere ea Cretenses mouerunt. captiuos præter Gortynios nulli reddiderunt. Valerius Antias ad quatuor millia captiuorum, qui belli minas timuerunt, ex tota insula reddita scripsit, eamq; caussam Fabio, cum rem nullam aliam gessisset, naualis triumphi impetrandi ab senatu fuisse. Hæc Liuius lib. XXXVII extremo. at lib. XXXVIII in oratione Cn. Manlij hæc uerba sunt: Vos tribunos plebei nuper uiros fortes, ac strenuos impedientes Q. Fabij Labeonis triumphum auctoritate uestra deterruistis. triumphauit, quem non bellum iniustum gessisse, sed hostem omnino non uidisse inimici iactabant. Hic idem Q. Fabius ex consulatu sequenti Capitolino descriptus est.

DE COS. AN. DLXV.

DEINCEPS consules insequuti M. Valerius Messalla, C. Liuius Salinator. auctor Liuius, Cassiodorus, Capitolinæ tabulæ. Messalla præturam gessit anno DLX, Salinator DLXII. C. Salinatorem Catonis æqualem uocat Cicero in Catone. Messallæ Ligures, Salinatori Gallia obtigit. nihil ab ijs memorabile gestum. Fuluio in Aetolia, Manlio in Asia prorogatum imperium est. Manlius fœdus cum Antiocho scripsit, cuius ante meminimus, atque per Macedoniam in Thessaliam exercitum traduxit. inde per Epirum Apolloniam cum peruenisset, nondum adeo hiberno contempto mari, ut traijcere auderet, Appolloniæ hibernauit. Liuius.

DE COS. AN. DLXVI.

CONSVLES inde M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius. Testes sunt Liuius, Cassiodorus, Strabo lib. V, Capitolinæ tabulæ. Horum meminit Valerius lib. VI, cum ait: M. Aemilio Lepido, C. Flaminio consulib. L. Minucium, & L. Manlium Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per feciales dedendos curauerunt, idem scribit Liuius. Hic est M. Lepidus, qui bis consul, & censor, & sexies princeps senatus fuit, cuius meminit Cicero de prouincijs. prætor fuerat anno DLXII, Flaminius collega eius, anno DLX. Vtriq; Ligures prouincia decreti. Hoc anno P. Scipioni à Petillijs tribunis pl. de capta ab Antiocho rege ob pacem dandam pecunia dies dicta est. quo cum in Capitolium dijs gratulatum è rostris secessisset, concionem à tribunis pl. primum auertit, deinde die longiore producta in Liternum concessit, ne ad caussam dicendam adesset. citatus absens morbum excusauit, ac rure mortuus est. tum rogatio lata de pecunia capta, ablata, coacta ab Antiocho rege, quæ in publicum relata non esset. eaque de re L. Scipio Publij frater postulatus damnatus est. Hæc Liuius, qui tamen de anno inter annales non conuenire ait. Consules quietam prouinciam nacti uias Aemiliam, & Flaminiam strauerunt. Liuius, Strabo.

De triumphis M. Fuluij Nobilioris pro cos. de Aetolis.
Cn. Manlij Vulsonis pro cos. de Gallis Asiaticis.

M. FVLVIVS Nobilior consul, qui aduersus Aetolos, ut dixi, missus, prœlijs frequentibus uictos, & in Ambraciam oppidum coactos in deditionem accepit, ac serpente latius bello Cephalleniam etiam subegit, Romam hoc anno reuersus triumphum postulauit. atque eum contra M. Aburij tribuni pl. intercessionem impetrauit. Triumphauit pro cos. a. d. x. K. Ian. de Aetolis, & de Cephallenia Lepido, Flaminioque consulibus auctore Liuio, uel, (ut ait Eutropius) Albino, & Philippo. Eiusdem uictoriæ mentio fit apud eum, qui scripsit de uiris illustribus. De hoc consule sic Cicero in prima Tusculana: Cato obiecit ut probrum Marco Nobiliori, quòd is in prouinciam poetas duxisset, duxerat autem consul ille in Aetoliam, ut scimus, Ennium. & Plinius lib. XXXV: Zeuxis fecit figulina opera, quæ sola in Ambracia relicta sunt, cũ inde Musas Fuluius Nobilior transferret. At uero Cn. Manlius Vulso consul ad ordinãdam Scipionis Asiatici prouinciam, & fœdus cum Antiocho scribendum missus Pisidas, Gallogræcos, Tolistobogios, Tectosagas, & Trocmos, qui Brenno duce in Asiam transierant, cum soli citra Taurum mõtem non parerent, quòd auxilia Antiocho regi præstitisse dicerentur, ut dixi, adortus, bello sine S. C. aut iussu populi suscepto, in potestatem adduxit. Itaque Romam reuersus, ac clade à Thracibus, per quos exercitum traduxerat, accepta, extremo hoc anno a. d. III. Non. Mart. de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphauit, contradicentibus X legatis, ex quorum consilio fœdus cũ Antiocho scripserat, quòd iniussu senatus bellum gessisset. Hæc Liuius, et Rufus. Florus aũt ita: An fuisset cupidus triumphi Manlius, an Gallos Asiaticos inuisos simulauerit, dubium: certe negatus est uictori triumphus, quia caussam belli non approbauit senatus. De triumpho eiusdem sic Plinius lib. XXXIIII: Cn. Manlius Asia deuicta triumphum duxit anno DLVII. Hic idem Manlius luxuriam Asiaticam Romam in triumpho duxisse à Liuio, & Plinio traditur. Hoc bello leges quædam regulis Gallorum, quibus pacem cum Eumene rege seruarent, dictæ. ijsq; ut agrorum suorum finibus se continerent, denunciatum. Liuius.

DE COS. AN. DLXVII.

SP. Postumium Albinum, Q. Marcium Philippum consules inuenio in hunc annum apud Liuium, Cassiodorum, Eutropium, & tabulas Capitolinas. Horum meminit Valerius lib. VI, cap. III. & Plinius lib. XXXIII, cap. X: Populus, inquit, Romanus stipem spargere cœpit Sp. Postumio, Q. Marcio cos. tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Postumius anno DLXIIII fuit prætor, Marcius anno DLXV. Consulibus ambobus quæstio de clandestinis coniurationibus, quæ in sacris Bacchanalibus fiebant, decreta. deq; earum socijs supplicio sumpto in Ligures profecti sunt. Liuius.

DE COS. AN. DLXVIII.

HIC annus consules habuit Ap. Claudium Pulchrum, M. Sempronium Tuditanum. auctor Liuius, Cassiod. & tabulæ Capit. Tuditanus anno DLXIIII præturam gessit, Pulcher anno DLXVI. Vterq; in Liguribus rem gessit.

De ouatione L. Manlij Acidini pro pr. ex Hispania citeriore.

L. MANLIVS Acidinus pretor anno DLXV Hispaniam citeriorem sortitus rem bene gessit. Hic hoc anno ex Hispania reuersus est. Cui postulanti ab senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obstabat, quòd ita comparatum more maiorum erat, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam, pacatamq; prouinciam tradidisset successori. Medius tamen honos Manlio habitus, ut ouans urbem iniret. Liuius. Hic ex sequenti consulatu Capitolino descriptus est.

DE COS. AN. DLXIX.

P. CLAVDIVS Pulcher, L. Porcius Licinus consules sequuti sunt in hunc annum. testes Liuius, Cassiodorus, Capitolinæ tabulæ. Pulcher prætor fuit anno DLXV, Licinus anno DLX.

P. Claudius

P. Claudius Ap. Claudij consulis frater est auctore Liuio. Consulibus Ligures, quia nusquam alibi bellum erat, decreti. Liuius.

De censoribus, & lustro XLIX.

M. PORCIVS Cato cum L. Valerio Flacco censor in hunc annum editur à Liuio, Plutarcho, & Capitolinis tabulis. Horum meminit etiam Valerius lib. II, cap. IIII. & lib. IIII, cap. V. & Cicero in Bruto, cum ait: Plautus P. Claudio, L. Porcio cos. uiginti annis post M. Cethegũ, & P. Tuditanum consules mortuus est Catone censore, & in Catone: Scipio maior anno ante Catonem censorem mortuus est, cum nouem ante annis ipse consul Cato fuisset. Item: Cato censor L. Flamininum T. Flaminini fratrem IX annis, postquam consul fuit, è senatu eiecit. Lustrum conditum quanquam non exprimit Liuius, factum tamen esse XLIX ex Capitolina censura intelligi potest. Princeps senatus lectus L. Valerius, qui censor erat, presertim mortuo Africano, qui tribus ante lustris lectus fuerat.

De triumphis C. Calpurnij Pisonis pr. et L. Quinctij Crispini pr. ex duabus Hispanijs.

ANNO DLXVII C. Calpurnius Piso, & L. Quinctius Crispinus prætores Hispaniam sortiti sunt, ille ulteriorem; hic citeriorem. cum autem copias in Hispania iunxissent, bellum communi animo gesserunt, ac Lusitanos, Celtiberosq; subegerunt. Romam autem reuersi hoc anno prior Calpurnius, deinde Quinctius de Lusitanis, Celtiberisq; triumpharunt. auctor Liuius. Piso ex sequenti consulatu Capitolino descriptus est.

DE COS. AN. DLXX.

IN hunc annum creati consules M. Claudius Marcellus, Q. Fabius Labeo. ex Liuio, Cassiodoro, lapidibus Capitol. Horum sic meminit Probus in Annibale: M. Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone consulibus mortuũ Annibalem scribit Atticus. Labeo prætor fuit anno DLXIIII, Marcellus anno DLXV. Vterque Ligures sortitus est. Marcellus tamen in Galliam aduersus Gallos transalpinos, qui in Italiam transgressi oppidum in agro Aquileiensi ædificabant, Gallis ex prouincia exactis, Istricum bellum moliri cœpit, literis ad senatũ missis, ut sibi liceret in Istriam legiones traducere. Id senatui placuit. In Liguribus nihil memorabile à Q. Fabio gestum. Marcellus ex Istria reuocatus exercitu dimisso Romam comitiorum caussa redijt. Liuius.

DE COS. AN. DLXXI.

CN. Bæbius Tamphilus, L. Aemilius Paullus in hunc annum creati consules fuerunt. auctor Liuius, Cassiodorus, & Capitolinæ tabulæ. L. Aemilius L. Aemilij, qui perijt ad Cannas est filius teste Plutarcho, & Velleio. Idem prætor fuit anno DLXII, Bæbius anno DLIIII. Consulibus præter Ligures nulla prouincia, quæ decerneretur, erat. M. Marcello in Gallia prorogatum imperium, & Q. Fabio in Liguribus. Ligures sine prœlio in deditionem accepti. Liuius.

De A. Terentio Varrone pro pr. ouante ex Hispania citeriore.

A. TERENTIVS Varro prætor anno DLXIX Hispaniam citeriorem sortitus in Suessetanis oppidum Corbionem uineis, & operibus expugnauit, posteriore anno prorogato imperio secunda prœlia cum Celtiberis fecit, & oppida, quæ ibi communierant, aliquot expugnauit. hoc autem anno Romam reuersus urbem ouans inijt, auctore Liuio.

DE COS. AN. DLXXII.

P. CORNELIVS Cethegus, M. Bæbius Tamphilus consules hoc anno subsequuntur apud Liuium, Cassiodorum, & tabulas Capitol. P. Cornelij, M. Bæbij consulum meminit Plutarchus in Numa. P. Cornelij, M. Bæbij Tamphili Valerius lib. I, cap. I. P. Cornelij Lentuli, M. Bæbij Tamphili lib. II, cap. I. Plinius autem lib. XIII, cap. XIII P. Cornelium L. F. Cethegum. M. Bæbium Q. F. Tamphilum uocat. M. Bæbius frater fuit Cn. Bæbij consulis. auctore

ctore Liuio. idem prætor anno DLXI, P. Cornelius anno DLXV. Iidem Ligures prouinciam sortiti sunt.

De triumpho L. Aemilij Paulli pro cos. de Liguribus.

CONSVLIBVS ambobus anni prioris Ligures, quæ una tum consularis prouincia fuit, decreti fuerunt. Cn. autem Bæbio ad comitia Romam reuerso, L. Paullus prorogato in hunc annum imperio cum Liguribus Ingaunis prospere dimicauit, atque ex ijs triumphum egit. Hæc Liuius. Apud Frontinum etiam lib. II sic scriptum est: Aemilius Paullus uniuersis Liguribus improuiso adortis castra eius, simulato timore militem continuit, deinde fatigato iam hoste à quatuor portis eruptione facta strauit, cepitq; Ligures. Plutarchus item uictos ab hoc consule Ligures prodit. In libro autem de uiris illustribus scriptum est, L. Paullum priore consulatu de Liguribus triumphasse. Velleius hunc & prætorem, & consulem triumphasse tradit.. parum prudenter. neque enim ex Hispania, quam in prætura obtinuit, triumphauit. nisi mendose sit apud eum: Qui prætor & consul triumphauerat. pro, qui priore consulatu triumphauerat.

DE COS. AN. DLXXIII.

A. POSTVMIVM Albinum, C. Calpurnium Pisonem consules suggerunt in hunc annum Liuius, Cassiodorus, & Capitolinæ tabulæ. Piso prætor fuit anno DLXVII, Albinus anno DLXVIII. Consulibus ambobus prouinciam Ligures esse senatus iussit. Cum autem pestilentia tertium iam annum urbem Romanam, atque Italiam uastaret, Ti. Minucius prætor, atque haud ita multo post consul C. Calpurnius moritur. suspecta consulis erat mors maxime. necatus à Quarta Hostilia uxore dicebatur. ut quidem Q. Fuluius Flaccus in locum uictrici consulis est declaratus, aliquanto magis infamis mors Pisonis cœpit esse. Hic Flaccus prætor fuerat anno DLXVI. auctor Liuius, & Capitolinæ tabulæ.

De triumphis P. Cornelij Cethegi pro cos.
M. Bæbij Tamphili pro cos. de Liguribus.
Q. Fuluij Flacci pr. de Hispanis.

INTERIM P. Cornelius, & M. Bæbius, qui in consulatu nihil mem orabile gesserunt, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. Ligures, qui ante aduentum in prouinciam consulum non expectassent bellum, improuiso oppressi sunt. ad duodecim millia hominum dediderunt se. Eos consules consulto prius senatu ex montibus in agros campestres procul ab domo deduxerunt. cumq; veterem exercitum Romam reduxissent, ut triumpharent, impetrarunt. atque omnium primi nullo bello gesto triumpharunt. tantum hostes ducti ante currum. Liuius. Hunc Bæbium credo intelligi à Floro, cum inquit: Ligures Bæbius in plana deduxit. Q. autem Fuluius Flaccus prætor anno DLXXI Hispaniam citeriorem, in qua Celtiberi bellum renouabant, sortitus hoc anno Romam redijt cum magna fama rerum gestarum. qui cum extra urbem triumphi caussa esset, cõsul est creatus cum L. Manlio Acidino. & post paucos dies urbem triumphans ingressus est. Liuius. De eodem Orosius: Q. Fuluius Flaccus prætor in citeriore Hispania maximo prœlio vigintiquatuor millia hominum fudit, quatuor millia cepit. Item Appianus in Iberica.

DE COS. AN. DLXXIIII.

L. MANLIVM Acidinum, Q. Fuluium Flaccum consules edunt in hunc annum Liuius, Cassiodorus, tabulæ Capitolinæ. Acidini consulis meminit Cicero secundo de orat. cum ait: Maluginensem illum M. Scipionem aiunt cum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem, præcoq; dixisset, dic de L. Manlio. virum bonum, & ciuem egregium esse arbitror. Hos fratres germanos esse notatum est in tabulis Capitolinis. Qua de re sic Velleius lib. II: Non minus clarum, & adhuc unicum Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati in collegio consulum fuit. adoptiuus in Acidini Manlij familiam datus. Hæc ille. Hinc factum est, ut L. Manlius Acidinus Fuluianus ex adoptiuorum ratione in Capitolinis tabulis nominetur. Acidinus prætor fuit anno DLXV, Fuluius DLXXI. Consulibus prouincia eadem, quæ superioribus, decreta.

De

De censoribus, et lustro L.

COMITIIS censorijs creati M. Aemilius Lepidus pont. max. & M. Fuluius Nobilior, qui ex Aetolia triumphauerat, auctore Liuio. Eorundem censorum meminit Valerius lib. III, cap. II. Cicero de prouincijs, Gellius libro XII, cap. VIII, & Festus. Gellius tamen Fuluium Flaccum nominat, non Nobiliorem. Lustrum conditum esse ab his censoribus quinquagesimũ tradunt Capitolini scriptores. excidit autem apud Liuium. at de eo ita scriptum est in epitoma libro XLI: Lustrum à censoribus conditum. censa sunt ciuium capita CCLXXIII millia, CCXLIIII. M. Lepidus censor princeps senatus lectus.

De triumpho II Q. Fuluij Flacci cos.

Q. FVLVIVS cos. profectus in Ligures per inuios montes, vallisque saltus cum exercitu transgressus signis collatis cum hoste pugnauit. neque tantum acie uicit, sed castra quoque eodem die cepit. tria millia ducenti hostium, omnisq; ea regio Ligurum in deditionem uenit. consul deditos in campestres agros deduxit, præsidiaq; montibus imposuit. ab altero consule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus gestum. Q. Fuluius ex Liguribus triumphauit. quem triumphum magis gratiæ, quàm rerum gestarum magnitudini datum constabat. armorum hostilium magnam uim transtulit. nihil in eo triumpho magis insigne fuit, quàm quòd forte euenit, ut eodem die triumpharet, quo priore anno ex prætura triumphauerat. Liuius. Videndum an de hoc Fuluio intelligat Florus, cum scribit: Tandem Fuluius latebras Ligurum ignibus sepsit, Bæbius in plana deduxit.

DE COS. AN. DLXXV.

DEINCEPS M. Iunius Brutus, A. Manlius Vulso consules creati sunt, auctore Liuio, Cassiodoro, & Capitolinis tabulis. Brutus anno DLXII prætor fuit, Vulso DLXXI. M. Iunio Ligures, A. Manlio Gallia obtigit. qui tamen sine S. C. bellum cum Istris parũ prospere gessit.

De triumphis Ti. Sempronij Gracchi pro pr.
L. Postumij Albini pro pr. ex Hispanijs.

L. POSTVMIVS Albinus, Ti. Sempronius Gracchus prætores Hispanias anno DLXXIII obtinuerunt, ille ulteriorem, hic citeriorem. Rerum ab his gestarum mentio intercidit apud Liuium. De ijs autem in epitoma XLI est ita: Ti. Sempronius Gracchus pro cos. Celtiberos uictos in deditionem accepit, monumentumq; operum suorum Gracchurim oppidum in Hispania constituit. à Postumio Albino pro consule Vaccæi, ac Lusitani subacti sunt. vterque triumphauit. Rerum item in Celtiberia gestarum à Graccho, & triumphi eius meminit Appianus in Iberica, & Orosius. De quibus triumphis hæc Liuius: Triumphi deinde duo ex Hispania continui acti. prior Sempronius Gracchus de Celtiberis, socijsq; eorum, postero die L. Postumius de Lusitanis, alijsq; eiusdem regionis Hispanis triumphauit. Polybius, quod apud Strabonem extat, CCC Celtiberum oppida à Ti. Graccho deleta tradit. Ti. hic Sempronius pater duorum Gracchorum fuit, quem Plutarchus bis triumphasse scribit. Hi ambo ex sequenti consulatu Capitolino descripti sunt.

DE COS. AN. DLXXVI.

C. CLAVDIVM Pulchrum, Ti. Sempronium Gracchum consules suggerunt Liuius, Cassiodorus, & tabulæ Capitolinæ. Gracchus prætor fuit anno DLXXIII, itemq; Pulcher Ti. Minucio mortuo suffectus. Sardinia propter belli magnitudinem consularis facta. Gracchus eam sortitur, Istriam Claudius. auctor Liuius.

De triumpho C. Claudij Pulchri cos. de Istris, & Liguribus.

HOC anno prouinciæ, quæ in bello erant, Sardinia, atque Istria decretæ. Claudio Istria, Sempronio Sardinia obuenit. Claudius Istris subactis ex S. C. in Ligures legiones duxit, atque duarum

rum gentium uno anno uictor, duabus, quod rarò alius, in consulatu pacatis prouincijs Romam reuertit. cui cum in senatu de rebus in Istria, Liguribusq; prospere gestis disseruisset, postulanti triumphus decretus est. triumphauit in magistratu de duabus simul gentibus. Victoriæ Istricæ meminit etiam Florus de bello Istrico.

DE COS. AN. DLXXVII.

Cn. Cornelium Scipionem Hispalum, Q. Petillium Spurrinum consules inuenio in hunc annum apud Liuium, Cassiodorũ, & tabulas Capitolinas. Scipio prætor fuit anno DLXXIIII, Spurrinus DLXXII. Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio obuenerunt. Is autem cum ex monte Albano rediens concidisset, & parte membrorum captus ad aquas Cumanas profectus ingrauescente morbo Cumis decessisset, Q. Petillius consul collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creauit C. Valerium Læuinum. Liuius. Itaque Obsequens etiam ita: Cornelius ex monte Albano rediens membris captus ad aquas Cumanas mortuus. C. Valerius pr. fuit anno DLXXVI.

Porrò autem ijdem auctores sunt Q. etiam Petillium consulem cum Liguribus dimicantem in acie cecidisse. quod tradunt etiam Valerius lib. I, cap. VI. & lib. II, cap. II. Frontinus lib. IIII, cap. II. Item in Capitolinis tabulis.

DE COS. AN. DLXXVIII.

Consvles suggerunt Orosius Lepidum, & Mucium; Cassiodorus, & Obsequens M. Lepidum, P. Mucium; Capitolinæ tabulæ P. Mucium Scæuulam, M. Aemilium Lepidum II. consularia huius anni comitia apud Liuium interciderunt. meminit tamen P. Mucij consulis. qui alter est ex ijs fratribus, qui anno DLXXIIII prætores ab eo fuisse traduntur Q. & P. Mucij Q. F. Scæuulæ. M. Aemilium Lepidum hunc bis consulem fuisse scribit etiam Cicero de prouincijs, & Valerius lib. VI, cap. VI.

De triumpho Ti. Sempronij Gracchi pro cos. de Sardis.

De triumpho Ti. Sempronij Gracchi pro cos. quem de Sardis egit, sic Liuius: Ti. Sempronio Graccho consuli Sardinia obuenit, isq; prospere rem gessit. exercitum in agrum Sardorum Iliensium duxit. Balarorum magna auxilia Iliensibus uenerant. cum utraq; gente signis collatis conflixit. fusi, fugatique hostes, castrisq; exuti. XII millia armatorum cæsa. sequenti anno Ti. Sempronius in Sardinia multis secundis prœlijs Sardos perdomuit. XV millia hostium sunt cæsa. omnes Sardorum populi, qui defecerant, in ditionem redacti. Pacata prouincia legati Romã; qui ea nunciarent, missi, quique ab senatu peterent, ut Sempronio de prouincia decedenti exercitum secum deportare liceret. Senatus Ti. Sempronium proconsulem, exercitumq; eo anno in prouincia manere iussit. Hæc Liuius lib. XLI. Ex quo intelligi potest tertio anno Gracchum Mucio, & Aemilio cos. triumphasse. qui triumphus apud Liuium cum tota fere huius anni historia amissus est. at anno sequenti tabulam in æde Matris Matutæ positam ait, in qua scriptum erat, Ti. Sempronium Gracchum subacta Sardinia iterum triumphasse. In libro etiam de uiris illustribus inuenio Gracchum consulem Hispaniam, altero consulatu Sardiniam subegisse, atque inde tantum captiuorum adduxisse, ut longa uenditione res in prouerbium uenerit, Sardi uenales. in quo eius scriptoris (ut sæpe alias) fœda rerum Romanarum inscitia coarguitur; cum Hispaniam Gracchus in prætura, Sardiniam in primo consulatu, &, ut post dicam, in secundo obtinuerit. Plutarchus etiam hunc bis triumphasse scribit.

De triumpho C. Valerij Læuini pro cos. & P. Mucij Scæuulæ cos. de Liguribus.

C. avtem Valerius Læuinus consul iam diu cupidus prouinciæ Ligures & ipse sortitus est, quibus bellum faciebat Q. Petillius collega eius. diuisis autem copijs cum ipsi bellum gerere communi animo in diuersas profecti regiones cœpissent, Petillius in acie occisus est. C. Valerius audita morte collegæ accurrisse creditur, atque rem præclare gessisse. Hæc quidem Liuius. quanquam quæ pars uictoriam eius indicabat, magna historiæ iactura amissa desideratur. Puto autem ego eum rem bene gessisse, ac triumphasse. nam proxime ante triumphum P. Mucij cos. de Liguribus in Capitolinis tabulis est fragmentum alterius de Liguribus triumphi. qui nemini alij tribui potest, nisi C. Valerio, qui ante eum in Ligures pugnauit. P. etiam Mucium Scæuulam consulem

lem cum Liguribus prospere dimicasse apparet ex his Liuij uerbis: Inter Audenam amnem P. Mucius cum ijs, qui Lunam, Pisasq; depopulati erant, bellum gessit, omnibusq; in ditionem redactis arma ademit. ob eas res in Gallia, Liguribusq; gestas duorum consulum ductu, auspicioq; senatus in triduum supplicationes decreuit. Triumphasse eundem de Liguribus docent Capitolina fragmenta, in quibus ante ouationem Ap. Claudij, quæ sequitur, ita est: Q. F. P. N. de LIGVRIBVS. quibus notis P. Mucius Q. F. P. N. Scæuula cos. significatur. sic enim in consulatu Capitolino describitur. Triumphus autem apud Liuium excidit. Alterum consulem Lepidum, qui in Gallia res gessisse uidetur, triumphum non impetrasse existimo.

DE COS. AN. DLXXIX.

CONSVLES subijcit Casiodorus Sp. Postumium, Q. Mucium. Capitolinæ tabulæ Sp. Postumium Albinum Paullulum, Q. Mucium Scæuulam. PAVLLVM, et SCAEVOLAM liber Cuspinianus. Horum meminit Plinius lib. II, cum ait. Trinos soles antiqui sæpius uidere, sicut Sp. Postumio, Q. Mucio cos. Comitia huius anni consularia apud Liuium exciderunt. Albinus prætor fuit anno DLXX, Scæuula DLXXIIII. Quæ consulibus prouinciæ decretæ sint, intercidit apud Liuium.

De censoribus, & lustro LI.

CENSORES in hunc annum edit Liuius una cum Capitolinis tabulis Q. Fuluium Flaccum, A. Postumium Albinum. Liuius item lib. XLV meminit A. Postumij Lusci censorij. de his censoribus multi scripsere. Velleius libro I: Aspera censura Fuluij Flacci, & Postumij Albini fuit, quippe Fuluij censoris frater, & quidem consors Cn. Fuluius senatu motus est ab ijs censoribus. Idem tradit Liuius, Valerius lib. II, cap. II. Cicero in Verrem, Frontin. lib. IIII. De Fuluio etiam censore sic Lactantius lib. II, & Liuius lib. XLIII: Censor Fuluius ex Iunonis Laciniæ templo marmoreas tegulas cum abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, & mente captus est, & amissis duobus filijs in Illyrico militātibus summo animi mœrore consumptus est. & Plinius lib. VII amborum meminit, sic: Qua in re & illud annotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse, quo senator nullus moreretur, cum Flaccus, & Albinus censores lustrum condidere anno urbis quingentesimo septuagesimo nono. De lustro anno sequenti condito sic Liuius. Eo anno lustrum conditum. censores erant Q. Fuluius Flaccus A. Postumius Albinus. Postumius condidit. censa sunt ciuium R. capita CCLXIX millia & XV. M. Aemilius Lepidus pont. max. princeps senatus lectus, is qui etiam priore lustro lectus fuerat. Hoc lustrum LI uocant Capitolini fasti.

De ouatione Ap. Claudij Centhonis pro pr. ex Celtiberia.

AP. Claudius Centho prætor, ut puto, anno DLXXVIII Hispaniam citeriorem sortitus est. Liuij enim historia illa desideratur. De rebus autem, & triumpho eius hæc apud eum scripta extant. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Ti. Graccho dediderant, pacati manserant M. Titinio prætore prouinciam obtinente, rebellarant sub aduentum Ap. Claudij. Item: Exitu prope anni diem unum supplicatio fuit ob res prospere gestas in Hispania ductu, auspicioq; Ap. Claudij pro cos. Item: cum Ap. Claudius ex Hispania Romam redisset, decreuit senatus, ut ouans urbem iniret. Item: Comitijs perfectis Ap. Claudius Centho ex Celtiberis ouans urbem inijt. Huius triumphi uestigia apparent etiam in fragmento quodam Capitolino. quæ qualia sint, ex triumphis ipsis intelligi potest.

DE COS. AN. DLXXX.

IN hunc annum creati consules L. Postumius Albinus, M. Popillius Lænas. auctor Liuius, Casiodorus, tabulæ Capit. His cos. Floralia instituta esse docet Ouidius fastorum v. his uersib.

Annuimus uotis, consul cum consule ludos
Postumio Lænas persoluere mihi.

Postumius anno DLXXIII, Popillius DLXXVII præturam gesserunt. Vterq; autem in consulatu Ligures sortitus est. Popillius Statellatibus deditis arma ademit, ipsos bonaq; eorum uendidit. Postumius ne prouinciam quidem suam uidit. Liuius.

DE COS. AN. DXXCI.

C. POPILLIVM Lænatem, P. Aelium Ligurem consules hic annus habuit Liuio, Casiodoro, & Capitolinis tabulis testibus. Horum præturæ anno DLXXV apud Liuium, ut puto, desiderantur. Hucusq; plebeij consules in eundem annum nulli sunt comparati. hoc enim anno primum ex plebe ambo consules facti sunt, quemadmodũ notatum est in Capitolinis tabulis. Itaque posthac patricij consules ambo nunquam erunt, plebeij ambo sæpe; plebeius, & patricius sæpisime. Lex, qua iubebatur, uti liceret ambos cõsules plebeios creare, lata est auctore Liuio, anno CDXI. neque unquam nisi hoc primum anno seruata est. Ligures ambobus consulibus decreti.

De triumpho C. Cicereij pro pr.

C. CICEREIO prætori prioris anni ad ædem Bellonæ senatus datus est. Is expositis, quas in Corsica res gesisset, postulatoq; frustra triumpho, in monte Albano, quod iam in morem uenerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphauit. Liuius. Idem triumphus ouationi Claudianæ in tabulis Capitolinis subijcitur.

De bello Persico.

BELLVM, quod Perses Philippi Macedonis filius cum Romanis gesit, iam meditatum, ac comparatum à patre accepit potius, quam ut ipse primus excitauerit. is enim ægre ferens se iussu Romanorum fœdus ac pacem habere, Bastarnas sedibus suis exciuerat, quorum auxilijs fretus in Italiam transiret, uerum antequam rem aggrederetur, morte oppressus est. Perses regnum suscepit ex concubina natus, qui hæreditario quasi sibi à patre relicto aduersus Romanos bello, ingenti comparata per aliquot annos pecunia, ciuitates Græciæ Populi R. socias solicitauit, Abrupolim regno expulit, Artetarum interfecit, auxilium Byzantijs aduersus fœdus tulit, Dolopiæ bellum fecit, Thessaliam & Doridem cum exercitu peruasit, legatos Romanos ad res repetendas, & renunciandam regi amicitiam missos inhumanius, cum eos triduo regni sui finibus excedere iusisset, tractauit. His de caussis bellum ei à senatu, populoq; Romano indictum est, quod Persicum, ac secundum Macedonicum dictum est. quòd aduersus fœdus cum Philippo patre ictum, & secum post mortem eius renouatum socijs populi R. arma intulisset, quòdq; belli parandi aduersus populum R. consilia iniisset, arma, milites, classem eius rei caussa comparasset. Liuius, Florus, Plutarchus.

DE COS. AN. DXXCII.

CONSVLES in hunc annum subsequuti P. Licinius Crassus, C. Casius Longinus, ut est apud Liuium, Casiodorum, Orosium, & in tabulis Capitolinis. Eorũdem meminit Plinius lib. VII cum ait: In annalibus inuenimus P. Licinio Crasso, C. Casio Longino consulibus Casini puerum factum ex uirgine sub parentibus. Quæ uerba Plinij transtulit Gellius in lib. IX, cap. IIII. Horum præturæ apud Liuium interciderunt anno DLXXVII, & DLXXVIII. P. Licinius, cui Macedonia, & bellum cum rege Perse euenerat, in Macedoniam cum traiecisset, equestri prœlio à rege uictus est, ac petenti tamen pacem regi, nisi se senatus, & populi R. arbitrio permitteret, negauit. Lucretius prætor Aliartum ui, Thebas sine certamine in Bœotia recepit. Iterum Licinius cum Perseo congressus feliciore euentu equestri pugna conflixit. C. Casius cui Gallia obtigerat, nihil memorabile gesit, & cum per Illyricum in Macedoniam alienam prouinciam exercitum duxisset, à senatu reuocatus est. Liuius, & Eutropius.

DE COS. AN. DXXCIII.

CONSVLES subijcit Casiodorus C. Hostilium Mancinum, C. Atilium. Capitolinæ tabulæ A. Hostilium Mancinum, A. Atilium Serranum. Horum comitia consularia, & res gestæ exciderunt in Liuianis annalibus. Mancinus prætor fuit anno DLXXIII, Serranus DLXXX. Hostilio Macedonia, Atilio Italia obuenit. Hostilius ut nullam rem bellicam memorabilem gesit, ita ad cunctam militarem disciplinam ab effusa licentia formauit militem, & socios cum fide coluit, & ab omni iniuriæ genere defendit, Liuius.

DE

DE COS. AN. DXXCIIII.

Q. MARCIVM Philippum iterum, Cn. Seruilium Cæpionem consules in hunc annum comparant Liuius, Casſiodorus, & tabulæ Capitolinæ. Cicero in Bruto: Q. Marcio, Cn. Seruilio consulibus obijt Ennius. & in Catone: Cæpione, & Philippo consulibus mortuus eſt Ennius. Cæpio prætor anno DLXXIX. Consulum Q. Seruilius Italiam, Q. Marcius Macedoniã sortitus eſt. Marcius cum in Macedoniam per saltus inuios penetraſſet, improuiſo, ac inopinato aduentu suo ita regem perterrefecit, ut abiecto auro, ne in uictoris manus ueniret, fugam ceperit. quo belli impetu Marcius complures urbes occupauit. Liuius.

De censoribus, & lustro LII.

C. CLAVDIVM Pulchrum, Ti. Sempronium Gracchum censores edunt in hunc annum Liuius, & Capitolinæ tabulæ. Valerius lib. VI, cap. V Ti. Gracchum, & C. Claudium censores scribit ob nimis seuere geſtam censuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſe. Plinius item lib. XLV C. Claudij censorij meminit, Gracchi censoris Plutarchus. Cicero etiam libro primo de orat. Ti. Gracchus censor, inquit, libertinos in urbanas tribus tranſtulit. Hoc anno censum actum à censoribus tradit Liuius. luſtri mentio intercidit. de eo tamen sic eſt in epitoma: Luſtrum conditum à censoribus. censa sunt ciuium capita CCXII millia DCCCV. M. Aemilius Lepidus princeps senatus ab tertijs iam censoribus lectus. Hoc luſtrum LII uocant Capitolini auctores. De his loquitur lib. VI de rep. Cicero, cum ait: Quod quidem eò fuit maius, quia cum in cauſſa pari collegæ eſſent, non modo inuidia pari non erant, sed etiam Claudij inuidiam Gracchi caritas deprecabatur. Gellius lib. VI.

DE COS. AN. DXXCVI.

CONSVLES subſequuti L. Aemilius Paullus iterum ſeptimo decimo anno, poſtquam primum consul fuerat, C. Licinius Craſſus. auctor Liuius, Casſiodorus, tabulæ Capitolinæ. De secundo consulatu L. Paulli Plutarchus, Velleius, Orosius, Eutropius, Florus, Iuſtinus libro XXXIII, Is, qui scripſit de viris illuſtribus. Plutarchus adijcit Paullum LX annos natum consulem iterum eſſe factum. Eidem Macedonia, Craſſo Italia euenit. Paullus cos. & Cn. Octauius prætor, cui claſsis mandata erat, in Macedoniam profecti sunt. Perseus poſtquam intraſſe saltum Romanos, & adeſſe diſcrimen ultimum belli animaduertit, Gentium Illyriorum regem ad belli societatem magnæ pactione pecuniæ per legatos attraxit. Gallorum, qui se mercede pro eo militaturos offerabant, opportuna auxilia auaritia dimiſit. Gentium promiſſæ pecuniæ parte fraudatum à se alienauit. aduersus quem L. Anicius Gallus prætor à Romanis miſſus, vt Ap. Claudio circa Lycnidum succederet; Illyricum intra triginta dies subegit, ac Gentium ipſum regem cepit. Paullus III. Non. Sept. collatis apud Pidnam ſignis Perseum, XX millibus peditum occiſis, equitatu cum ipſo rege integro fugiente, uicit, caſtris exuit, atque Macedoniæ urbes in deditionem accepit. Rex ab amicis deſertus poſtea apud templum Samothracum à Cn. Octauio claſsis præfecto captus eſt. quarum tamen rerum apud Liuium debilitata ob uetuſtatem memoria eſt. C. Popillius legatus uirga Antiochum regem circunſcripſit, ac subito reſponſum, quod differebat, dare coegit. Liuius.

DE COS. AN. DXXCVII.

IDEM consules subdit Q. Aelium, M. Iunium. Obſequens, & Casſiodorus Q. Aelium Pætum, M. Iunium Pennum. Cicero item in Bruto M. Iunij Penni, qui cum Q. Aelio consul fuit, meminit. Pennus prætor fuerat anno DLXXXI. alterius prætura apud Liuium deſideratur. Iunio Piſæ obuenerunt, Aelio Gallia. Macedoniam, & Illyricum L. Paullus, & L. Anicius obtinere iuſsi, donec ex sententia X legatorum eas prouincias compoſuiſſent. Consules agrum Ligurum populati nullam rem memorabilem geſſerunt. Rhodijs legatis, cum ad purganda crimina, quòd Perseũ iuuiſſent, Romam ueniſſent, ita reſponſum eſt, ut nec hoſtes fierent, nec socij permanerent. L. Anicius Gabinio, & Licinio Illyrico præpoſitis, cum reliquo exercitu in Epirũ profectus Phanotem, ac totam Moloſsidem recepit, inde regreſſus in Illyricum, ex legatorum quinque sententia liberos eſſe Illyrios iuſsit. Paullus dum Roma legati decem uenirent, totam

Græciam circumiuit. inde reuerſus, ex eorum ſententia & ipſe Macedonas liberos eſſe, habentes urbes eaſdem, agrosq;, utentes legibus ſuis, annuos creantes magiſtratus, tributum dimidium eius, quod pependiſſent regibus pendere populo R. iuſsit, leges Macedoniæ dedit cum tanta cura, ut non hoſtibus uictis, ſed ſocijs benemeritis dare uideretur. inde in Epirum cum traieciſſet, oppidorum, quæ Perſeum iuuerant, circa LXX muros diruit, prædam uendidit, atque de ea ſumma militi numerauit. Liuius, Plutarchus, Eutropius, alij.

De triumphis { *L. Aemilij Paulli pro cos.* / *Cn. Octauij pro pr. de rege Perſe ex Macedonia.* / *L. Anicij Galli pro pr. de Gentio rege ex Illyrio.* }

PAVLLVS poſt paucos dies, quàm Epiri urbes diruerat, regia naue ingentis magnitudinis, quam XVI uerſus remorum agebant, ornata Macedonicis ſpolijs, aduerſo Tiberi ad urbem ſubuectus eſt. Paucos poſt dies Anicius, & Octauius claſſe ſua aduecti. Tribus ijs omnibus decretus eſt ab ſenatu triumphus. mandatumq; Q. Caſsio prætori, cum tribunis pl. ex auctoritate patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, ut ijs, quo die triumphantes urbem inueherentur, imperium eſſet. Nec de Anicij, nec de Octauij triumpho dubitatum eſt. Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum ſecundæ legionis in Macedonia fuerat, priuatim imperatori inimicus, exercitum, cui Paullus de præda parcius, quàm ſperauerant ex tantis regijs opibus, dederat, incitauit, ut rogationem de triumpho eius non acciperet. cum autem nobilium uirorum, qui accurrerant, opera factum eſſet, ut tribus in ſuffragium reuocarentur, rogatio lata eſt. atque ita triumphauit. ductus eſt ante currum rex Perſeus una cum Philippo, & Alexandro filijs. Triumphaſſe eum per triduum ſcribit Plutarchus. primo die ſigna, tabulasq;, ſecundo arma, pecuniasq;, tertio captiuos, ipſumq; regem eſſe tranſuectos. eiuſdem triumphi meminit Oroſius, Florus, & Velleius, qui bis millies centies HS in ærarium ab eo illatum prodit. ſummam omnis captiui auri, argentiq; tranſlati HS millies ducenties fuiſſe Valerius Antias tradit, ut refert Liuius. Plutarchus tantam uim pecuniæ à Paullo illatam auctor eſt, ut ciues uſque ad Hirtium, & Panſam conſules tributum nullum contulerint. triumphaſſe autem IIII. III. prid. K. Decemb. ſcriptum eſt in Capitolino eius triumpho. Cn. Octauius K. Decembr. de rege Perſeo naualem triumphum egit. is triumphus ſine captiuis fuit, ſine ſpolijs. patres cenſuerunt, ut Perſeus rex cum Alexandro filio Albam in cuſtodiam duceretur. Ita Liuius. Eiuſdẽ triumphi meminit Velleius, & Plinius lib. XXXIIII, ita: Inuenio à Cn. Octauio, qui de Perſeo rege naualem triumphum egit, factam porticum duplicem, quæ Corinthia ſit appellata à capitulis æreis columnarum. & Feſtus lib. XIII: Octauiæ porticus duæ appellantur, quarum alteram theatro Marcelli propiorem Octauia ſoror Auguſti fecit, alteram theatro Pompeij proximam Cn. Octauius Cn. F. qui fuit ædilis curulis, prætor, conſul, Xuir ſacris faciundis, triumphauitq; de rege Perſe nauali triumpho. quam combuſtam reficiendam curauit Cæſar Auguſtus. Idem triũphus eſt in Capitolinis tabulis. L. autem Anicius, Quirinalibus triumphauit de rege Gentio, Illyrijsq;. ante currum ducti Gentius rex cum coniuge, & liberis, & Carauantius frater regis, & aliquot nobiles Illyrij. Lætior hunc triumphum eſt ſecutus miles, multisq; dux eſt carminibus celebratus. HS ducenties ex ea præda redactum eſſe auctor eſt Antias, præter aurum, argentumq;, quod in ærarium ſit latum. quod quia unde redigi potuerit, non apparebat, auctorem pro re poſui. rex Gentius cum liberis, & coniuge, & fratre Spoletium in cuſtodiam ex S. C. ductus. ceteri captiui Romæ in carcerem coniecti. Hæc Liuius. at Velleius ita: Quo anno L. Paullus Perſem in triumpho duxit, eodem Cn. Octauius prætor naualem egit, & Anicius de Gentio Illyriorum rege triumphauit. Eiuſdem triumphi meminit Eutropius, & Florus, & Athenæus lib. XIIII, Plutarchus in Paullo, Appianus in Illyrica, & Capitolini auctores. Sex. etiam Ruſus Illyrios, qui auxilium Macedonibus tulerant, ex eadem occaſione per L. Anicium prætorem uictos, & cum rege Gentio in deditionem acceptos; Iornandes eos in prouinciæ formam redactos ſcribit. Hos tres triumphos Paulli, Octauij, & Anicij hoc anno actos ſignificauit Plinius lib. XVII, cum ait: Palma enata bis in Capitolio bello Perſei uictoriam, triumphosq; portendit.

DE COS. AN. DXXCVII.

CONSVLES in hunc annum prodit Liuius cum Capitolinis tabulis M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum. Obſequens, & titulus Andriæ Terentianæ M. Marcellum, C. Sulpicium. Ambo prætores fuerunt anno DLXXXIIII, auctore Liuio. Hic eſt Marcellus, qui poſtquam ter conſul fuit, in mari perijt, nepos M. Marcelli quinquies conſulis, ut tradit Pædianus.

His

His consulibus Eumenes rex Romam uenit, qui quia Persico bello se medium egerat, ne aut hostis iudicatus uideretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur, in commune lex lata est, ne cui regi Romam uenire liceret. epitoma XLVI.

De triumphis M. Claudij Marcelli cos.
C. Sulpicii Galli cos. de Gallis, et Liguribus.

Ex hoc loco Liuiana historia tota desideratur. quam si haberemus facilius multo fastos, triumphosq;, qui sequuntur, digereremus. in magna autem annalium penuria dabimus operam, ne quid, quod opem ferre huic historiæ posit, prætermittamus. Satis autem cõstat ex fragmentis triumphalibus Capitolinis, ambos hos consules de Gallis, & Liguribus triumphasse. Videtur enim Claudius Galliam, Sulpicius Ligures prouinciam obtinuisse. Itaque in epitoma XLVI ita est: Claudius Marcellus cos. alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus Ligures subegit. & apud Obsequentem ita: Marcello, & Sulpicio cos. Galli, Ligures deleti. In fragmentis Capitolinis truncata quædam nomina populorum sunt & Gallorum, & Ligurum, quæ propter obscuritatem hucusq; non inueni: adeo ut merito Cicero in Bruto scribat: Plus attulit huic populo dignitatis, qui genuit in hac urbe dicendi copiam, quam illi, qui Ligurum castella expugnauerunt. Item: Malim L. Crassi unam pro M'. Curio dictionem, quàm castellanos triumphos duos. Nos autem Ligustinos triumphos amplius quindecim numeramus.

DE COS. AN. DXXCVIII.

Consules subdit Cassiodorus, & Obsequens Cn. Octauium, & T. Manlium. Capitolinæ tabulæ Cn. Octauium, T. Manlium Torquatum. Eorundem consulum mentio est in titulo Hecyræ Terentianæ. T. Torquati, qui cum Cn. Octauio consul fuit meminit etiam Cicero de finibus primo. Cn. Octauij lib. primo de officijs. Cn. Octauio, inquit, qui primus ex illa familia cos. factus est, honori fuisse accepimus, quòd præclaram ædificasset in Palatio, & plenam dignitatis domum, quæ cum uulgo uiseretur, suffragata domino nouo homini putabatur. & Philip. IX. Cn. Octauij clari, & magni uiri, qui primus in eam familiam, quæ postea uiris fortissimis floruit, attulit consulatum, statuam uidemus in rostris. Suetonius item in Augusto scribit, Octauios, qui à Cnæo orti sunt, summis honoribus functos esse. Octauius prætor fuit anno DLXXXII, Torquatus DLXXXIII. Liuius. His consulibus pestilentia, fameq; ita laboratum, ut ex Sibyllinis populus circa compita, sacellaq; operaturus sederit. auctor Obsequens.

DE COS. AN. DLXXXIX.

Cassiodorus consules in hunc annum comparat A. Manlium, Q. Cassium. Capitolinæ tabulæ A. Manlium Torquatum, Q. Cassiũ Longinum, qui in magistratu mortuus est. Hi collegæ in prætura fuerunt anno DLXXXVI, teste Liuio.

De censoribus, & lustro LIII.

Censores in eundem annum edunt Capitolini scriptores L. Aemilium Paullum, Q. Marcium Philippum, ab ijsq; lustrum LIII conditum notanr. de quo ita est in epitoma XLVI: Lustrum conditum à censoribus est. censa eo sunt ciuium capita CCCXXVII millia XXII, princeps senatus lectus M. Aemilius Lepidus. Eorundem meminit Plutarchus in Paullo sic: L. Aemilius Paullus censor CCCXXVII millia recensuit. in senatu M. Aemilium Lepidum prætulit, qui quater ante princeps fuerat. è senatu tres mouit, in recensendis equitibus Ro. ipse & collega eius Marcius Philippus modum seruauit. cum censuram magna ex parte gessisset, in morbum incidit. Plinius etiam lib. XXVI, L. Paullo, Q. Marcio censoribus primum in Italia carbunculum uenisse tradit. & lib. VII: Paruerunt Messallæ horologio Romani annis undecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paullo fuit censor, diligentius ordinatum iuxta posuit. idq; munus inter censoria opera gratissime est acceptum. at Messalla Catina capta anno CDXC suum deportauerat. & Censorinus: Horologium Valerij ex Sicilia aduectum, cum à climate Siciliæ descriptum ad horas Romæ non conueniret, Q. Philippus censor aliud iuxta constituit. & Cicero pro domo: Q. Marcius censor signum Concordiæ fecerat, idq; in publico collocarat. Valerius etiam lib. VII, L. Paullus, inquit, cum iam campũ repulsis suis fatigasset, bis consul, & censor factus est.

DE COS. AN. DXC.

Ti. Sempronium, M'. Iuuentium consules inuenio in hunc annum apud Cassiodorum. apud Obsequentem Ti. Gracchum, M'. Iuuentium. in Capitolinis tabulis Ti. Sempronium Gracchum II, M'. Iuuentium Thalnam. Plutarchus item patrem Gracchorum bis consulem scribit fuisse; Valerius autem Ti. Gracchum patrem, quia in censura nihil insciente collega fecerat, à populo Romano iterum consulem esse factum. M'. Iuuentium in magistratu mortuum prodit idem Valerius his uerbis: M'. Iuuentius Thalna cos. collega Ti. Gracchi consulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à senatu supplicationes nunciantibus, intento illas animo legens caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit. & Plinius libro VII: M'. Iuuentius Thalna consul, cum sacrificaret, mortuus. Hic prætor fuit anno DLXXXVI. His autem consulibus decretas fuisse prouincias Iuuentio Corsicam, Sempronio Sardiniam apparet ex Valerij loco citato, & Cicerone ad Q. Fratrem. Habet, inquit, profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem præteritæ memoriæ. nam ut ille Gracchus augur, posteaquam in istam prouinciam uenit, recordatus est, quid sibi in campo Martio accidisset, sic tu mihi uideris in Sardinia recogitasse. In epitoma etiam XLVI fit mentio rei aduersus Corsos per hæc tempora uario euentu gestæ. Vereor autem ne ante hunc consulem M. Claudius prætor in Corsica, male re gesta, turpi pace facta, consulem ad id bellum mittere senatum coegerit. cum certe ob infamem pacem Corsis à senatu deditum, nec acceptum Valerius lib. VI, & Marcellinus lib. XV scribit.

DE COS. AN. DXCI.

Cassiodorus, & Obsequens consules suggerunt P. Scipionem Nasicam, C. Marcium. quos Cicero de nat. deorum lib. I uocat P. Scipionem, C. Figulum, & Valerius lib. I Scipionem Nasicam, C. Figulum. Hinc Plutarchus in Marcello Scipionem Nasicam, & C. Marcium consules à Ti. Sempronio declaratos scribit. Hos autem consules abdicasse scriptum est in Capitolinis tabulis, atque apud Ciceronem lib. II de nat. his uerbis: Atqui & nostrorum augurum, & Etruscorum, & aruspicum disciplinam P. Scipione, C. Figulo cos. res ipsa probauit. quos cum Ti. Gracchus consul iterum crearet, primus rogatorum ut eos rettulit, ibidem est repente mortuus. Gracchus cũ comitia nihilominus peregisset, remq; illam in religionem populo uenisse sentiret, ad senatum rettulit. senatus quos ad soleret referendum censuit. aruspices introducti respon derunt, non fuisse iustum comitiorũ rogatorem. tum Gracchus incensus irà, ita ne uero? ego non iustus, qui & consul rogaui, & augur, & auspicato? an uos Tusci, ac barbari auspiciorum populi R. ius tenetis, & interpretes esse comitiorum potestis? itaque tum illos exire iussit. post autem ex prouincia literas ad collegium misit, se cum legeret libros, recordatum esse uitio sibi tabernaculum captum fuisse in hortos Scipionis, quòd cum pomœrium postea intrasset senatus habendi caussa, in redeundo cum idem pomœrium transiret, auspicari esset oblitus. itaque uitio creatos esse consules. augures rem ad senatum. senatus ut abdicarent. consules abdicauerunt. Eadem scribit fere Valerius de cultu deorum. A Ti. Graccho, inquit, ad collegium augurum literis ex prouincia missis, quibus significabat, se cum libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse uitio tabernaculum captum comitijs consularibus, quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum delata, iussu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt. Idem Plutarchus in Marcello, & Cicero ad Q. Fratrem. Ex quibus uerbis intelligi potest consules Marcium Galliam, Scipionem Corsicam, Sempronium pro cos. Sardiniam obtinuisse. Figulus prætor fuerat anno DLXXXIIII. Hic Scipio Corculum dictus. de quo sic Cicero in Bruto: P. Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui bis consul, & censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius, qui sacra acceperit, filium. de eodem scriptum est in libro de uiris illustribus. His consulibus abdicatis suffectos esse P. Cornelium Lentulum, Cn. Domitium Ahenobarbum scriptum est in Capitolinis tabulis, præterea nusquam. Marcio, & Scipione cos. Cn. Octauius legatus consularis Laodiceæ occisus est, auctore Obsequente. De quo sic Cicero: Cn. Octauius, cum esset missus à senatu ad animos regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq; ut nepotem Antiochi regis eius, qui cum maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet, Laodiceæ in gymnasio à quodam Leptine est interfectus. Obsequens autem ita: Cn. Octauius legatus in Syria per Lysiam tutorem Antiochi pueri in gymnasio occisus. Appianus in Syriaca Cn. Octauium legationis principem à Leptine occisum, à Lysia sepultum tradit.

DE

DE COS. AN. DXCII.

M. MESSALLAM, C. Fannium consules suggerit Casſiodorus. M. Valerium Messallam, C. Fannium Strabonem Capitolinæ tabulæ, & titulus Phormionis Terentiani. Horum consulum sic meminit Suetonius de claris rhetoribus, & Gellius lib. XV: C. Fannio Strabone, M. Valerio Messalla cos. M. Pomponius prætor senatum consuluit, quòd uerba facta sunt de rhetoribus, & philosophis D. E. R. I. C. ut M. Pomponius prætor animaduerteret, curaretq;, vt si è rep. fideq; sua uideretur, uti Romæ ne essent. & Gellius libro II: C. Fannio, M. Valerio Messalla cos. S. C. factum, quo iubentur principes ciuitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarent, idest mutua inter se conuiuia agitarent, iurare apud consules uerbis conceptis non amplius in singulas cœnas sumptus esse facturos, quàm centenos, uicenosque æris præter olus, & far, & uinum. neque uino alienigena, sed patrio usuros neque argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum illaturos. post hoc S. C. lex Fannia lata est, quæ ludis Ro. item ludis plebeijs, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi concesſit. decemq; alijs diebus in singulis mensibus tricenos, ceteris autem omnibus diebus denos. Eiusdem legis meminit Macrobius lib. III, Athenæus lib. VI, Plinius lib. X, cap. X: C. Fannium consulem XI annos fuisse notat ante tertium Punicum bellum. Per hos annos cum Liguribus, Corsis, & Lusitanis uario euentu bellatum, scriptum est in epitoma XLVI; uerum quibus ducibus, parum constat.

DE COS. AN. DXCIII.

L. ANICIUM, M. Cornelium consules subijcit Casſiodorus, & titulus Adelphorum Terentianorum. Capitolinæ tabulæ cognomina ijs adijciunt Gallum, & Cethegum. Anicij consulis meminit Cicero in Bruto, Cethegi epitoma XLVI. Pontinæ paludes à Cornelio Cethego consule, cui ea prouincia obuenerat, siccatæ, agerq; ex ijs factus. His consulibus L. Aemilium Paullum mortuum apparet ex titulo Adelphorum Terentij. de quo sic est in epitoma lib. XLVI: L. Aemilius Paullus, qui Persen uicerat, mortuus, cuius tanta abstinentia fuit, ut cum ex Hispania, & Macedonia maximas opes rettulisset, uix ex auctione bonorum eius redactum sit, unde dos uxori eius redderetur.

DE COS. AN. DXCIIII.

INSEQVENS annus consules habuit, teste Casſiodoro, Cn. Cornelium Dolabellam, M. Fuluium. Capitolinis tabulis, Cn. Cornelium Dolabellam, M. Fuluium Nobiliorem. item est in uita Terentij, quibus consulibus mortuum Terentium scriptum est. Lex de ambitu his consulibus, quantum ex epitoma XLVII colligi potest, lata.

De censoribus, & lustro LIIII.

IN hunc annum censores produnt Capitolini auctores P. Scipionem Nasicam, M. Popillium Lænatem, ab ijsq; lustrum factum LIIII notant. De censoribus ijsdem loquitur Plinius lib. XXXIIII: L. Piso, inquit, prodidit M. Aemilio, C. Popillio II cos. à censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popillio statuas circa forum, eorum qui magistratum gesserunt sublatas omnes, præter eas, quæ populi, aut senatus sententia statutæ essent. item in libro de uiris illustribus. at lib. VII: Scipio Nasica, inquit, collega Lænatis censor proximo post L. Paullum, & Q. Philippum cẽsores lustro primus aqua diuisit horas æque noctium, ac dierum, idq; horologium sub tecto dicauit anno ab vrbe condita DXCV. & Censorinus: P. Cornelius Nasica censor ex aqua fecit horarium. & Gellius lib. IIII: Censor P. Scipio Nasica, & M. Popillius cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum, & male habitum, sed equitem eius uberrimum, & habitisſimum uiderunt; &, cur, inquiunt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? quoniam, inquit, ego mè curo, equũm Statius seruus meus. Velleius autem Nasicam censorem porticus in Capitolio ait fecisse. Hæc de censoribus. de lustro autem sic est in epitoma XLVII: Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt ciuium capita CCCXXVIII millia CCCXIIII, et princeps senatus lectus Aemilius Lepidus. Lustrum ex auctoritate Plinij conditum sequenti anno.

DE

DE COS. AN. DXCV.

Deinceps consules M. Aemilius, C. Popillius, vt ait Cassiodorus. M. Aemilium Lepidum, & C. Popillium Lænatem II edunt Capitolinæ tabulæ. Eorundem meminit Censorinus capite de distinctionibus ætatum. Roma condita, inquit, anno DVII sæculum accipit his consulibus, qui proximi sunt consules M. Aemilius M. F. Lepidus. C. Popillius II. absens. quæ verba menda, vt puto, non carent.

De triumpho M. Fuluij Nobilioris pro cos. de Liguribus.

Svlpicii Galli consulis triumpho subijcitur in Capitolinis fragmentis M. Fuluij Nobilioris pro cos. triumphus. Is autem priore anno consul cum fuerit, hoc profecto anno triumphauit, siquidem pro consule triumphauit. Quantum autem ex Capitolino huius triumphi fragmento intelligi potest, de Liguribus Veleatibus triumphus actus est. Plinius enim inter Ligustinos populos nominat Deceates, Oxybios, Veleates, aliosq;, quos nos alio loco collegimus. cuius uictoriæ nulla alia, quod compererim, extat auctoritas.

DE COS. AN. DXCVI.

Sex. Iulium, L. Aurelium consules prodit deinceps Cassiodorus. his cognomina addunt Iulio Cæsarem, Aurelio Orestem Capitolinæ tabulæ. De his etiam loquitur Plinius, cum scribit lib. XXXIII: Auri in ærario populi Romani fuere Sex. Iulio, L. Aurelio cos. septem annis ante bellum Punicum tertium pondo DCCXXVII, argenti nonaginta duo millia, & extra numerum CCC & LXXV millia.

DE COS. AN. DXCVII.

L. Lentvlvm, C. Marcium consules memorant in hunc annum Cassiodorus, & Obsequens. L. Cornelium Lentulum Lupum, C. Marcium Figulum II. Capitolinæ tabulæ. De his loquitur Cicero in Bruto, his verbis: Dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo cos. fuit, habitum eloquentem. De Figulo II consule sic Valerius cap. de ira: C. Figulus iuris ciuilis iudicio celeberrimus consulatus repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quòd illum bis patri suo datum meminerat, cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi caussa uenissent, omnes dimisit, præfatus, omnes consulere scitis, consulem facere nescitis.

De Dalmatis à C. Marcio cos. uictis.

Hoc anno C. Marcius consul Dalmatas uicit. sic enim scriptum est in epitoma XLVII: C. Marcius consul aduersum Dalmatas parum prospere primum, postea feliciter pugnauit. cum quibus bello confligendi caussa fuit, quòd Illyrios populi R. socios uastauerunt. Appianus item, Dalmatas, quòd Illyrios inuasissent populi Ro. socios, & eius legatos non accepissent, à Marcio Figulo consule bello petitos, scribit. cuius cum primum legiones fudissent, post ab eo usque ad Delminium urbem fugatos. quo expugnato finem bello esse impositum. Obsequens etiam his consulibus Dalmatas Scordis superatos esse notat. & Florus: Dalmatæ, inquit, plerunque sub syluis agunt, inde ad latrocinia promptissimi. Hos iam quidem Marcius incensa urbe Delminio quasi detruncauerat. Huic tamen negatum esse triumphum puto ob rem primo infeliciter gestam. neque enim fragmenta Capitolina hunc triumphum admittunt, cum Nobilioris triumpho Marcelli triumphus subijciatur, non Figuli.

DE COS. AN. DXCVIII.

P. Scipionem, M. Claudium consules subdit Cassiodorus. P. Cornelium Scipionem Nasicam II, M. Claudium Marcrcellum II. Capitolinæ tabulæ. De his sic in Lucullo Cicero: Legi apud Clitomachum, cum Carneades & Stoicus Diogenes ad senatum in Capitolio starent, A. Albinum, qui tum P. Scipione, & M. Marcello cos. prætor esset, iocantem dixisse Carneadi. ego tibi Carneade prætor esse non uideor, quia sapiens non sum, nec hæc urbs, nec in ea ciuitas.

Tum

tum ille; huic Stoico non uideris. Scipionem item hunc bis consulem fuisse Cicero in Bruto; Marcellum ter Pædianus, & Cicero sunt auctores.

De triumpho II M. Marcelli cos. II.

Ex fragmentis Capitolinis satis aperte intelligi potest M. Marcellum consulem II alterum etiam triumphum egisse. uerum de quibus populis, gentibus've triumpharit, parum ex ijs, ceterisq; Romanorum monumentis compertum est. nisi de Liguribus triumphasse cum dicas, quibus cum sequenti anno etiam Q. Opimius consul dimicauit. Extat enim extrema fere syllaba eius nominis, VS. & hæ uoces: MARCELLVS II. COS. II.

De triumpho P. Scipionis Nasicæ cos. II. de Dalmatis.

Vt Ligures Marcello, sic Dalmatæ Scipioni consuli obuenerunt. Vtrunque autem triumphasse Capitolina monumenta indicant. de Marcello quidem aperte, de Scipione uero obscurius. cum autem post Marcelli triumphum hæ literæ subsequantur = VS. P. F. C =, eæ mihi pertinere ad P. Scipionem consulem P. F. Cn. N. uisæ sunt. de quo sic scriptum est in epitoma XLVII: C. Marcius aduersus Dalmatas primum parum prospere, postea feliciter pugnauit. eandemq; gentem Cornelius Nasica consul domuit. & in libro de uiris illustribus: P. Scipio Nasica Corculum consul Delminium urbem Dalmatarum expugnauit. imperatoris nomen à militibus, à senatu triumphum oblatum recusauit. Miror autem, cur Appianus huius imperatoris non meminerit in Illyrica, aut Delminio expugnato bellum Dalmaticum à Figulo confectum scripserit. Frontinus certe eam uictoriã Scipioni tribuit lib. III, cap. VI; idq; consilium Scipioni in eius urbis expugnatione adscribit, quod Appianus Figulo, cum ait: P. Cornelius Scipio intellecta difficultate expugnandi Delminium, quia omnium concursu defendebatur, aggredi alia oppida cœpit.

DE COS. AN. DXCIX.

Hic annus consules habuit Q. Opimium, L. Postumium, auctore Casiodoro, & Obsequente. Capitolinis autem tabulis, Q. Opimium L. Postumium Albinum. Q. Opimij cos. mentio fit à Cicerone in Bruto, & in epitoma XLVII. L. Postumium in magistratu mortuum, præterquam quod scriptum est in Capitolinis consulatibus, inuenio etiam scriptum apud Obsequentem his uerbis: Postumius consul in prouinciam proficiscens, cum immolaret, in plurimis uictimis caput in iocinore non inuenit, profectusq;, post diem septimum æger Romam relatus expirauit. In eius locum suffectum esse M'. Acilium Glabrionem docent Capitolini auctores, præterea nemo.

De censoribus, et lustro LV.

In hunc annum censores produnt Capitolini scriptores M. Valerium Messallam, C. Casiũ Longinum, eosq; lustrum LV tradunt fecisse. De quibus censoribus ita Valerius capite de institutis: Theatra à Messalla, & Casio censoribus excogitata sunt. & Augustinus de ciuitate Dei lib. I: Censores Messalla, & Casius theatrum faciendum locauerant, in quo populus Ro. sedens spectaret ludos. & Orosius: Eodem tempore censores theatrum lapideum in urbe construi censuerunt. & epitoma XLVIII: Cum locatum à censoribus theatrum extrueretur, P. Nasica auctore tanquam inutile, & nociturum publicis moribus, ex S. C. destructum est. populusq; aliquandiu stans ludos spectauit. Et Appianus lib. primo: Theatrum, quod L. Casius cœperat, ac fere absoluerat, consul Scipio euertit. & Velleius lib. priore: Casius censor, à Lupercali in Palatium uersus theatrum facere instituit, cui in moliendo eximia ciuitatis seueritas, & consul Scipio restitere. Miror autem cur consulem Scipionem appellent, cum non in consulatu, sed post consulatum annos quinq; restiterit, quemadmodum ex epitoma intelligi potest. Lustrum sequenti anno conditũ esse intelligi potest ex epitoma XLVIII. eo censa sunt ciuiũ capita CCCXXIIII millia. M. Lepidus sextis censoribus princeps senatus lectus. Plinius lib. XVII: Tempestatibus prostrata eodem loco ficus enata est M. Messallæ, C. Casij censorum lustro.

De triumpho Q. Opimij cos. de Liguribus.

Q. OPIMIVM consulem de Liguribus triumphasse suspicor ex his epitomæ XLVII uerbis:

u Q. Opimius

Q. Opimius cos. transalpinos Ligures, qui Massyliensium oppida Antipolim, & Nicæam uastabant, subegit. Probatur autem mihi eum triumphasse, uel quia multi de Liguribus acti sunt triumphi, uel quia in epitomis hoc uerbum, Subigi, fere non nisi de ijs, qui triumpharint, usurpari obseruaui, uel deniq; quia Ligures hac uictoria domiti in posterum uidentur quieuisse.

DE COS. AN. DC.

CONSVLES subsequuti sunt Q. Fuluius, T. Annius, auctore Casiodoro. In fragmentis Capitolinis est, NOBILIOR, & T. ANNIVS. His de consulibus sic Cicero in Bruto: Q. Nobiliorem M. F. iam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Aetolia militauerat, ciuitate donauit, cum triumuir coloniam deduxisset. etiam T. Annium Luscum huius Q. Fuluij collegam non indisertum fuisse. Liuius etiam T. Annium Luscum legatum commemorat anno DLXXXI.

De bello Celtiberico.

CELTIBERI à Ti. Gracchο prætore uicti anno DLXXV, in pace manserunt annos XXV. hoc autem tempore bellum renouarunt, cum Segida Areuaccum (ut ait Strabo) oppidum, muros urbis extruxisset, ac tributa pendere Romanis recusasset, contra quam legibus pacis à Graccho latis cautum fuisset. Itaque cum eadem caussa ad bellum alios etiam populos accendisset, uisum est consulari duce, & exercitu rem gerendam esse. Q. Fuluius Nobilior consul missus bis parum feliciter pugnauit. auctor Appianus in Iberica. Hoc anno consules K. Ian. inire cœperunt, cum à DXXXI ad hunc usq; annum Idib. Martijs inissent. hoc scriptum est apud Casiodorum, ita: Q. Fuluius, T. Annius consules primi K. Ian. propter subitum Celtiberiæ motum inierunt. & in epitoma XLVII: Consules anno quingentesimo nonagesimo VII ab urbe condita magistratum peractis comitijs, insequentisq; anni consulibus creatis inire cœperunt. mutandi comitia caussa fuit, quòd Hispani rebellabant. Hic dies deinde solennis consulatui ineundo rep. stante in perpetuum mansit. Hoc aût bellum per annos XX gestum Numantiæ excidio finitum esse tradit Strabo lib. III. Cuius belli duces consules omnes fuerunt: Q. Fuluius Nobilior, M. Marcellus III, L. Licinius Lucullus, & post aliquot annos Q. Metellus, Q. Pompeius, M. Popillius Lænas, C. Hostilius Mancinus, M. Aemilius Lepidus, C. Calpurnius Piso, P. Africanus Aemilianus II. de quo bello loquitur Cicero in primo lib. de officijs: Cum Celtiberis, inquit, bellum, ut cum inimicis gerebatur, uter esset, non uter imperaret.

De triumpho L. Mummij prætoris, & bello Lusitanico.

QVO anno Celtiberi subacti sunt à Ti. Graccho prætore, eodem etiam Lusitani uicti à L. Albino prætore. Neque uero post quieuisse Lusitani uidentur. siquidem in Epitoma XLVI scriptum est, cum Lusitanis uario euentu bellatum. & in XLVII, in Hispania à compluribus ducibus parum prospere dimicatum. & apud Obsequentem, Q. Opimio, L. Postumio cos. Romanos à Lusitanis grauiter per arma uexatos esse. Appianus etiam in Iberica Lusitanos, qui suis legibus uiuebant hoc tempore mouisse scribit, cumq; Africano quodam duce socios populi Romani inuasissent, Manilium, & Calpurnium Pisonem Romanorum duces fudisse. Mummium præterea successorem re præclare gesta triumphasse; Mummio deinceps M'. Acilium, Acilio Ser. Galbam succesisse. Quæ cum ita sint, cum Ser. Galba (ut post ostendam) L. Lucullo consule prætor fuerit, profecto Acilius Marcello, Mummius Nobiliore, Piso Opimio, Manilius Nasica consulibus prætores cum Lusitanis bellum gesserunt. vt autem Celtibericum bellum Numantia auxit, sic Lusitanicum Viriathus, vnde Viriathinum bellum post appellatum. quod bellum primum per prætores, post autem per consules administratum est. Prætores hi commemorantur.

M'. Manilius, qui post cos. fuit anno DCIIII.
L. Calpurnius Piso, qui post cos. fuit an. DCV.
L. Mummius, qui post cos. fuit an. DCVII.
M'. Acilius Balbus, qui post cos. fuit an. DCIII.
Ser. Sulpicius Galba, qui post cos. fuit an. DCIX.
C. Vetilius.
C. Plautius.
Claudius Vnimanus.

C. Nigi-

C. Nigidius.
C. Lælius.
Consules deinde missi.
Q. Fabius Aemilianus.
. Quinctius prætor.
Q. Fabius Seruilianus
Q. Seruilius Cæpio, qui Viriatum interfecit.
L. Mummij meminit etiam Eutropius ita: L. Mummius in Hispania bene pugnauit. quem locum Pæanius græcus Eutropii interpres uertens ait, πρὸς Λυσιτανοὺς .i. aduersus Lusitanos.

DE COS. AN. DCI.

Hic annus consules habuit M. Marcellum, L. Valerium Casiodoro teste. M. Claudium Marcellum, L. Valerium Flaccum, Obsequente. Hic Marcellus ter, ut dixi, consul fuit. auctor Pædianus in or. pro Scauro, Cicero de diuin. & de fato. L. Valerium Flaccum in magistratu mortuum inuenio scriptum duntaxat in Capitolinis tabulis. in quibus Marcellus etiam III consul notatur. His cos. turbinis ui in campo columna ante ædem Iouis decussa cum signo aurato. cumq; aruspices respondissent, magistratuum, & sacerdotum interitum fore, omnes magistratus se protinus abdicauerunt. Obsequens.

De re in Hispanijs gesta.

Hoc anno ulterior Hispania M'. Acilio prætori prouincia obtigit, citerior M. Marcello consuli. siquidem ille Mummio, hic Fuluio successisse ab Appiano traditur. Obsequens in Lusitania his consulibus uarie pugnatum scribit. recte: Appianus enim M'. Acilium rem aduersus Lusitanos bene gessisse ait, uerum, ubi in hyberna exercitum reduxerit, omnes rebellasse, ac Romanorum socios inuasisse. M. Claudius cos. ut prospere pugnauerit in Celtiberia, in triumpho eius exponam.

DE COS. AN. DCII.

L. LVCVLLVM, A. Postumium cos. subdit Casiodorus. L. Licinium Lucullum, A. Postumium Albinum cum epitoma XLVIII Orosius. Eorundem sic meminit in Bruto Cicero: A. Albinus, is qui græce scripsit historiam, qui consul cum L. Lucullo fuit, & literatus, & disertus fuit. & in Lucullo: A. Albinus, qui cum auo tuo Lucullo consul fuit. Auum autem appellat L. Luculli eius, qui cum Mithridate bellum gessit. quod etiam tradit Plutarchus in Lucullo.

De re gesta in Celtiberia, & Lusitania. & triumpho III M. Claudij Marcelli cos. III.

M. CLAVDIVS Marcellus cos. auctore, vt dixi, Appiano bellum in Celtiberia post Q. Nobiliorem excepit. Eundem consulem in Hispania rem prospere gessisse auctor est Eutropius. omnes Celtiberiæ populos pacasse epitoma XLVIII. tributum ex Celtiberia DC talentum exegisse, Cordubam oppidum condidisse Strabo lib. III. Appianus item multa oppida Celtiberum Marcellum in ditionem redegisse scribit. Nergobrigas pacem petentes ad senatum reiecisse, senatum Lucullum consulem in Hispaniam misisse. Marcellum circumsessa Numantia rem ante Luculli aduentum composuisse, atque huic bello finem fecisse. Quibus ex rebus intelligi potest Marcellum etiam in consulatu Luculli pro cos. rem gessisse. an uero triumphauerit, parum exploratum est. mihi quidem res triumpho dignas gessisse uidetur, cum bellum confecisse ante successoris aduentum tradatur. De rebus autem à L. Lucullo consule gestis sic scriptum inuenio in epitoma XLVIII: L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus consules, cum delectum seuere agerent, nec quenquam gratia dimitterent, à tribunis pl. qui pro amicis suis uacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt. Hispaniense bellum cum parū prospere aliquoquoties gestum ita confudisset ciuitatem Romanam, ut ne ij quidem inuenirentur, qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire uellent, P. Cornelius Aemilianus processit, & excepturum se militiæ genus, quodcunque imperatum esset, professus est. quo exemplo ad militandi studium omnes incitauit. L. Lucullus consul, cum M. Claudius Marcellus, cui successerat, pacasse omnes Celtiberiæ populos uideretur, Vaccæos, Cantabros, & alias adhuc incognitas nationes subegit.

Ibi P. Scipio Aemilianus L. Paulli F. Africani nepos, sed adoptiuus prouocatorem barbarum tribunus militum occidit, & in expugnatione Intercatiæ urbis maius etiam periculum adijt. nam murum primus omnium transcendit. Appianus item hoc primum anno milites forte lectos scribit, P. Scipionem ultro se ad militare munus suscipiendum, quodcunque delatum esset, obtulisse; Lucullum Vaccæos sine S. C. insontes adortum Cauceam oppidum contra fidem datam expugnasse, Intercatiam in fidem recepisse, Pallantiæ obsidione dimissa in Turdetaniam hybernorũ caussa se recepisse, sine autem Vaccæorum bello imposito Lusitanos, qui finitima loca populati erant, ad mille quingentos cæcidisse; Lusitaniæ partem ipsum, alteram Galbam prætorem diripuisse; eosdem pacem petentes contra fidem interpositam, paucis, ex quibus Viriathus fuit, elapsis, interfectos; ipsum, quòd sine S. C. bellum Vaccæis intulisset, die dicta absolutum. De Scipione ad Intercatiam à barbaro prouocato scriptum est etiam apud Appianum, & eum qui de uiris illustribus tradidit. eundem à Lucullo in Numidiam ad elephantos à Massanisa petendos missum tradit Appianus in Libyca. Quo autem anno L. Lucullus consul Vaccæis subactis Lusitaniæ partem uastabat, eodem alteram partem, ut dixi, populatus est Ser. Sulpicius Galba prætor. ita ut scelus Lusitanorum contra fidem interfectorum ab alijs non Lucullo, sed Galbæ tribuatur. sic enim Suetonius in Galba: Familiam illustrauit Ser. Galba consularis temporũ suorum eloquentissimus, quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem XXX Lusitanorum millibus perfidia trucidatis Viriathini belli caussam extitisse. & Valerius cap. de perfidia: Ser. Galba trium Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta partim trucidauit, partim uendidit. itaque biennio post rogatio lata à L. Scribonio trib. pl. vt Lusitani, qui in fidem populi Ro. dediti à Ser. Galba in Gallia uenissent, in libertatem restituerentur. cui Galba ipse respondit, se Lusitanos prope se castra habentes cæcidisse, quòd compertum haberet, equo, atque homine suo ritu immolatis, per speciem pacis adoriri suum exercitum in animo habuisse. Eundem Galbam ante fusum à Lusitanis fuisse tradit Appianus, & Orosius, ita: Ser. Galba prætor à Lusitanis magno prœlio uictus est, uniuersoq; exercitu amisso ipse cum paucis uix elapsus effugit. & in epit. XLVIII: Ser. Sulpicius Galba prætor male aduersus Lusitanos pugnauit.

DE COS. AN. DCIII.

CONSVLES hic annus habuit L. Quinctium, M'. Acilium, auctore Cassiodoro. quos Plinius lib. VII, cap. XXXVI, C. Quinctium, M'. Acilium uocat. Cicero libro XIII epistolarum ad Atticum Quinctium, & Manium, in Catone T. Flamininum, M'. Acilium, eosq; undeuigesimo post Ennij mortem anno ait factos. Capitolina fragmenta = FLAMININVM. M'. ACILIVM BALBVM. Hunc T. Quinctij Flaminini, qui Philippum deuicit, filium esse opinor. Victoria L. Luculli consulis Celtiberi, ac Vaccæi, perfidia Ser. Galbæ prætoris Lusitani hoc anno, atque etiã sequentibus quieuisse uidentur. quando autẽ rebellauerint, post indicabo.

DE COS. AN. DCIIII.

IN hunc annum consules profitetur Cassiodorus L. Marcium, M'. Manilium, itemq; epitoma XLIX. Censorini etiam, & M'. Manilij Cicero in Lucullo meminit. Censorini, & Manilij lib. XII ad Atticum. M'. Manilij in sexto de rep. Eosdem nominat Appianus in Libyca L. Marcium Censorinum, M'. Manilium, itemq; Censorinus de die natali. in fragmentis demum Capitolinis est = CENSORINVS. M'. MANILIVS. Vtrique Africa prouincia decreta est. His cos. Prusias rex Bithyniæ à Nicomede filio adiuuante Attalo rege Pergami occisus est. Cum legatos ad pacem faciendam inter Nicomedem, & patrem Prusiam Romani misissent, & vnus ex ijs caput multis cicatricibus fartum haberet, alter pedibus æger esset, tertius ingenio socors haberetur, Cato dixit, eam legationẽ nec caput, nec pedes, nec cor habere. Appianus, Epitoma L.

De bello secundo Punico.

IISDEM consulibus bellum tertium non solum Pœnis indictum, sed etiam initum est. quod post intra quadriennium Carthaginis ipsius est excidio terminatum. de quo bello indicẽdo sępius ante etiam à Romanis agitatum fuerat. Nam cum Q. Fuluio, T. Annio, ut opinor, consulibus legati Carthaginem ad disceptandum de agro inter Massanisam, & Carthaginienses controuerso missi, inter quos fuit etiam M. Cato, Carthagine uim ingentem naualis materiæ se deprehendisse

renunciassent,

renunciassent, uniuersum senatum ualde commouerunt. Itaque sequenti, ut puto, anno Marcello, & Flacco consulibus, cum in finibus Carthaginiensium maximus Numidarum exercitus, Archobarzane duce Syphacis nepote, diceretur esse, M. Cato suasit, ut Carthaginiensibus, qui exercitum specie contra Massanissam regem, sed reuera contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur. contra dicente P. Cornelio Nasica eo, qui à senatu uir optimus iudicatus fuerat, placuit legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid agerent, castigato senatu Carthaginiensium, quòd contra fœdus exercitum, & nauales materias haberent, pacem inter eos, & Massanissam facere uoluerunt, Massanissa agro, de quo lis erat, cedente. sed Gisgo Amilcaris filius, homo seditiosus, qui tunc in magistratu erat, cum senatus pariturum se iudicio legatorum dixisset, ita, bellum aduersus Romanos suadendo, concitauit, ut legatos, quo minus uiolarentur, fuga explicuerit. id nunciantes infestum iam senatum Carthaginiensibus infestiorem fecerunt. Lucullo autem, & Albino consulibus, Gulussa Massanissæ filius denunciauit Carthagine delectus agi, classem comparari, & haud dubium bellum strui. cum Cato suaderet, ut ijs bellum indiceretur, Nasica dicente, nihil temere faciundum, placuit decem mitti legatos exploratũ. Acilio autem, & Quinctio consulibus, cum legati ex Africa cum Carthaginiensium oratoribus, & Gulussa redijssent; dicerentq; se & exercitum, & classem Carthagine deprehendisse, perrogari sententias placuit. Catone, & alijs principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quòd Nasica dicebat, non dum iustam sibi caussam bellandi uideri, placuit, ut bello abstinerent, si Carthaginienses classem exussissent, & exercitum dimisissent. si minus: proximi consules de bello Punico referrent. Quo factum est, ut Cato sic loquatur apud Ciceronem illo anno: Ego senatui quæ sunt gerenda præscribo, & quo modo Carthagini male iandiu cogitanti bellum inferatur, multo ante denuncio. Marcio autem, & Manilio consulibus inter Catonem, & Nasicam uarijs certatum est sententijs. Catone suadente bellum, & ut tolleretur Carthago, Nasica dissuadente, placuit tamen, & quòd contra fœdus naues haberent, & extra fines exercitũ eduxissent, quodq; socio Massanisę arma intulissent, & quòd filium eius Gulussam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum ijs indici. Consulibus ambobus Africa prouincia decreta, & ut bellum cum Carthaginiensibus gererent, atque Carthaginẽ excinderent, quorum Manilius pedestribus copijs, Censorinus classi præfectus est. Prius quàm ullæ copiæ in naues imponerentur, Vticenses legati Romam uenerunt, se, suaq; omnia dedentes. ea legatio uelut maximum belli omen grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. legati triginta Romam uenerunt, per quos Carthaginienses se dedebant. Catonis sententia peruicit, ut decreto perstaretur, & ut consules quàm primum proficiscerentur ad bellum. qui ubi in Africam traiecerunt, Carthaginiensibus euocatis primum arma tradere, classemq; comburere, mox eos iussa diligentissime facientes procul à mari passuum x millibus considere urbe relicta iubent. Iis imperatis, quippe quæ crudelissima essent, Carthaginienses incensi, cum omnino aut urbem defendere, aut una cum ea pugnando cadere statuissent, apparantur ad bellum. Itaque protinus & Asdrubalem toti bello, imperioq; præficiunt, & non ferrea solum, & ænea arma, sed etiam ea deficiente materia aurea, atque argentea faciunt. Cum ergo Carthaginiensium hoc loco res essent, magnaq; in ipsa urbe trepidatio uersaretur, tum consules urbem ipsam, quòd infirmis adhuc Pœnorum opibus ea se facilius potituros esse sperarent, omni conatu extemplo oppugnare aggressi sunt. uerum cum re sæpius tentata nihil adhuc efficere potuissent, tandem commodissimum rati futurum, si per quandam murorum partem, quæ paulo ante deiecta non dum probe fuerat restituta, inuaderent, ea omnino ex improuiso irrumpere constituerant. at uero P. Scipio Aemilianus, qui tribunus militum M'. Manilio ad quartam legionem uenerat, cum Pœnos cognito consulum consilio suos ita disposuisse audisset; ut alij armati Romanorum impetum sustinerent, alij inermes ligna, & lapides in eos ingredientes ex loco superiore conijcerent, maximum, quod Romanis militibus imminere periculum prouidebat, sibi esse propulsandum censuit. Itaque cũ cohortes suas in plures partes distribuisset, easq; non procul à muris ex interuallo constituisset, datis mandatis effecit, ut non eos solum, qui in urbem irrumpere, sed illos etiam, qui lacessentibus instare hostibus cuperent, à certamine cohiberent. in epitoma Liuiana scriptum inuenio, hanc consilij temeritatem non consulibus tribui, sed duobus tribunis, qui cum neglectos ab una parte muros cum cohortibus inuasissent, & ab hostibus grauius cęderentur, à Scipione esse potissimum conseruatos. ab eodemq; castellum Romanorum, quod nocte oppugnabatur, paucis equitibus adiuuantibus liberatum. Adhæc uero cum Censorini discessu, qui Romã comitiorũ caussa decesserat, maioribus animis Pœni sumptis summa ui ex urbe silentio noctis egressi castra Romanorũ infesta redderent, Scipio è portis castrorum egressus ijs, quæ longius à prœlio aberant, cum impetum in Carthaginienses fecisset, eos tum repentina eruptione adeo exterruit, ut extemplo castra Romanorum reliquerint, & intra mœnia se receperint.

perint.

perint. Paucis etiam poſt diebus cum Carthaginienſes Romanorum nauium præſidium inuaſiſſent, ſimulq; ciues in urbe ad arma conclamauiſſent, Scipio, Manilio ſe, quòd clamoris cauſſam ignoraret, caſtris tenente, magno animo trepidantes cohortes ſuas educit, tum quoſdam eum accenſis præire facibus iubet, non ut per noctem acie dimicaret, ſed ut illis tumultuoſius omnia peruagantibus maioris ſpeciem multitudinis offerret, atque terrorem hoſtibus incuteret. quo facto hoſtes perterriti ſtatim nauium expugnatione omiſſa in urbem refugerunt. Interea Manilius caſtra contra Aſdrubalem mouere cum ſtatuiſſet (is tum ad Nepherim urbem cum exercitu erat) perægre id Scipio patiebatur. uidebat enim imperatori per anguſta, ac difficilia quædam loca exercitum eſſe ducendum. cum autem promotis copijs ad ipſa Aſdrubalis caſtra per tria fere ſtadia perueniſſent, ac flumen quoddam traijciendum eſſet, de receptu ſuorum cogitans ſe anxio eſſe animo dixit. ea uero res ſollicitum Scipionem habebat, quòd alio tempore, atque alio ordine in Aſdrubalem mouendum fuiſſe cenſebat. tribunis autem reliquis repugnantibus, minimeq; uicino iam hoſti cedendum arbitrantibus, ne, ſi pedem referrent, ab hoſtibus quaſi metu fugientes à tergo inuaderentur; monuit conſulem Scipio, ut ſe ſaltem ante fluuium ualli præſidio communiret, quo ſe, ſi forte pelleretur, recipere ſtatim, ac ſine periculo poſſet. quod conſilium ita ab illis irriſum eſt, ut quidam etiam ex ijs gladium ſe abiecturum eſſe diceret, ſi Scipio, non Manilius imperaret. eorum ergo auctoritatem ſequutus Manilius fluuium traijcere ſtatuit. quo facto repente cum occurrente ſibi Aſdrubale ad manus uenit. Aſdrubal autem, poſtquam uario utrinque prœlio dimicatum eſt, ſuas in caſtra copias, ubi à Romanis legionibus nihil accipere detrimenti poterat, ſibi reducendas, nullamq; Romanis copiam dandam eſſe pugnæ putauit, ratus, id quod res monebat, Romanos inopia commeatus ex ijs locis mouere ſe coactos ſibi in ipſo flumine traijciendo occaſionem ad eos adoriendos uel maximam daturos. itaque obſeruato diligenter eo tempore, quo ipſi pedem referentes in ipſo tranando flumine impediti eſſent, atque ordines propter anguſtias uadorum interrupiſſent, eductis copijs undiq; in eos incautos inuadit, eoſdemq; ſecum dimicare uel iniquiſsimo loco compellit. Scipio autem cum rem Romanam ſummum in diſcrimen adductam uideret, haud ſibi moram interponendam ad ſuos quoquo modo poſſet ſubleuandos ratus, ſatis ut in re trepida potuit, ſalutare conſilium cepit. ad trecentos equites, quos ſecum habebat, alijs, quos maxime potuit, conuocatis, omnes in duas partes diſtribuit. mandauitq;, ut alij iacula, ſagittasq; in hoſtes conijcerent, alij interim ijs, qui defeſsi iaculando eſſent, recentes, integriq; ſuccederent. atque ita orbe quaſi quodam mutua pugnantium commutatione prœlio certaretur. ipſe ad omnes partes adequitans omnem pugnam fortitudine, atque conſilio ſuſtinebat. cum iuſſa diligentiſsime, fortiſsimeq; ab omnibus fierent, grauiusq; premi iam Aſdrubal uideretur, eos, qui flumẽ tranſibant, relinquere coactus, ſe totũ in Scipionem conuertit. Ita illis fluminis commode traijciendi ſpatium datum eſt. Scipio poſt ſe fortiſsime ab Aſdrubalis impetu liberauit. in ea pugna multi Romani deſiderati ſunt. inter quos tres potiſsimum tribuni ex ijs, quibus prœlium maxime committi placuerat, ceciderunt. Interea Romanis, poſtquam in caſtra peruentum eſt, cohortes octo (alij alium numerum ediderunt) quæ ſe à flumine prœlij eius initio in editum collem quendam ſubduxerant, ab Aſdrubale obſideri, magnoq; in periculo poſitas eſſe renunciatum eſt. omnibus eo nuncio grauiſsime perturbatis, cũ quidnam opus facto eſſet, conſultaretur, ceteri quidem deſerendos eos, nec paucorum conſeruandorum gratia plurimos tantis periculis obijciendos cenſebant, at Scipio monens in ſuſcipiendis rebus prudentia, in adeundis periculis animi magnitudine opus eſſe, ſe quidem nunquam paſſurum eſſe dixit, uiros fortes ſubſidij inopia in manus hoſtium peruenire, ſed ſemetipſum ad eos eximendos obſidione, ſi poſſet, aduolaturum. quare paucis equitibus delectis, & commeatu paucorum dierum ſumpto, pollicitus ſe aut uictorem in caſtra reuerſurum, aut pugnando una cum ceteris periturum, ad hoſtes contendit. cum autem ad collem eum, in quo cohortes obſidebantur, perueniſſet, cliui ſumma contento curſu ſuperat, ſic, ut tantummodo uallis inter ſe, & hoſtes intercederet. inde omnia contemplatus, in Pœnos, qui iam acrius Romanos obſidione urgebant, diuerſis è partibus impetum facit. Ii cum ſe repente undiq; circunuentos uiderent, fuga ſalutem petere contenderunt. eos fugientes Scipio ſuos longius perſequi uetuit, & quòd ſe equitum numero inferiorem eſſe non ignorabat, & quòd ſatis ſibi hoc eſſe putabat, ſuos ſe è maximis obſidionis periculis contra ſpem omnium facile eripuiſſe. Angebat interim ea cura pleroſq;, quòd occiſorum tribunorum corpora ſine ſepultura iacerent, eiusq; rei procuratio requiri à Scipione tacitis fere uocibus omnium uidebatur. id quod ſentiens Scipio, quendam dimitti ex captiuis Carthaginienſium iuſsit, eumq; ad Aſdrubalem proficiſci, præcipiens, ut uerbis ab eo ſuis ſepulturam cadaueribus peteret. Aſdrubal autem, ſiue quod hoc humanitatis eſſe cenſeret, ſiue quòd iam tum Scipionem metuens ei obſequi potiſsimum cuperet, corpora tribunorum ex annulis aureis, cum ceteri ferreo uterentur, ſcrutatus,

tus, diligentissime sepellienda curauit. His de caussis Manilius, ac tribuni, & uniuersus deniq; exercitus, cum legati adessent ad res Africę inuisendas à senatu missi, ea de Scipionis fortitudine ret tulerunt, ut incredibile uideretur, uirtutem cuiusquam aut maioribus, aut grauioribus posse laudibus celebrari. quæ eadem cum legatorum oratione Romæ in senatu exponerentur, non illum ordinem solum magna spe, ac uoluptate complerunt, sed plebem etiam ei ita conciliarunt, ut is proximis comitijs consul à compluribus tribubus diceretur. Hæc ex Appiani Libyca historia, epitomis, Orosio, Eutropio, Strabone, alijs.

DE COS. AN. DCV.

DEINCEPS consules creati sunt Sp. Postumius, & L. Piso, Cassiodoro, & Obsequente auctoribus. In fragmentis Capitolinis est, ALBINVS MAGNVS. L. CALPVRNIVS CAESONINVS. in libro Cuspiniani, MAGNVS, & CAESONINVS. sunt autem illa Postumij, hoc Calpurnij cognomina. Sp. Postumium Sp. Postumij filiũ esse arbitror cõsulis an. DLXXXIX, quorum ille Paullulus, hic Magnus appellatus est. Hoc annò ex tribus legatis, qui ad Massanissam missi fuerant, M. Marcellus, qui ter consul, coorta tempestate fluctibus obrutus est. epitoma L, Pædianus.

De rebus in Africa gestis.

M'. MANILIO in Africam prorogatum in hunc annum imperium puto. L. certe Piso consul Africam obtinuit. Vtranque rem auctoritate ueterum annalium confirmabo. primum de Manilio sic est scriptum apud Valerium lib. V: Massanissa in lectulo cum iam ætate deficiente laberetur, M'. Manilium, qui pro consule Africam obtinebat, literis obsecrauit, ut ad se Scipionem Aemilianum sub eo tunc militantem mitteret, feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum, ac mandata posuisset, ut regnum filijs suis diuideret. in epitoma autem XLIX ita est: Massanissa Numidiæ rex decessit. inter tres filios eius P. Scipio, cum commune eis pater regnum reliquisset, & diuidere eos arbitro Scipione iussisset, administrationem regni diuisit. item: Phameæ Imilconi præfecto equitum Carthaginiensium persuasit, ut cum equitatu suo ad Romanos transiret. cum autem ædilitatem peteret, consul à populo dictus, quoniam per annos consulem fieri non licebat, legibus solutus, consul creatus est. M'. Manilius nonnullas urbes circumpositas Carthagini expugnauit. & apud Orosium: Scipio Massanissa mortuo inter filios eius regnum diuisit. eo Carthaginem reuerso Manilius Tezagam urbem expugnauit. XII millia Afrorum cæsa, sex millia capta sunt. Appianus: Manilius audiens Pisonem sibi successorem uenire, Scipionem cum Phamea Romam dimisit. Piso cum in Africam peruenisset, atque L. Mancinum classis præfectum secum haberet, neque Carthaginem, neque Asdrubalem adortus est. uerum cum ad singulas urbes arma circũtulisset, frustra consumpta ęstate Vticam in hiberna concessit. Pœni interea auxilijs undique accersitis animos ad bellum uehementius intenderunt, atque Andriscum, qui in Macedonia bellum aduersus populum Romanum gerebat, incitarunt.

De bello III Macedonico cum Andrisco.

CETERVM L. Lucullo A. Postumio, ut opinor, consulibus, Andriscus qui Philippi nomine sumpto se Persei regis Macedoniæ filium ingenti asseueratione mentiretur à Demetrio Syriæ rege ob generis mendacium Romam missus, cum L. Marcio, M'. Manilio consulib. ab urbe Roma clam profugisset, multis ad falsam eius fabulam, uelut ad ueram coeuntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut uoluntate incolentium, aut armis occupauit. Thessalia, cum et illam inuadere armis, atque occupare uellet, per Romanos legatos auxilijs Achæorum defensa est. Pseudophilippus in Macedonia M. Iuuentium prætorem cum exercitu cæcidit. Hæc ex epitomis. Itaque de eadem re sic scribit Eutropius: Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanum prætorem Iuuentium contra se missum ad internecionem uicit. & Appianus in Libyca duces contra Persei filium in Macedoniam missos scribit Manilio, & Marcio consulibus. L. autem Calpurnio, & Sp. Postumio eum à Q. Metello prætore deletum notat Obsequens. id quod in epitoma XLIX his uerbis traditur: Pseudophilippus à Q. Cæcilio uictus, captusq; est recepta Macedonia. & in libro de uiris illustribus ita: Q. Cæcilius Metellus prætor Andriscum, qui Pseudophilippus dictus est, uicit, unde Macedonicus dictus est. & apud Velleium lib. I: Q. Metellus prætor, cui ex uirtute Macedonici cognomen inditum, præclara uictoria Pseudophilippum

dophilippum, qui Macedoniam occupauerat, gentemq; superauit. & apud Eutropium: Post Iuuentium Q. Metellus dux à Romanis contra Pseudophilippum missus est, & XXV millibus ex militibus eius occisis Macedoniam recepit, ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. idem Florus. Hæc fere de tanto bello repperi. reliqua enim inimica uetustas obliuione, ut uideo, in perpetuum non dico obscurauit, sed penitus etiam obruit.

DE COS. AN. DCVI.

POPVLVS Romanus cum superiorum imperatorum ignauia bellum Punicum longius trahi, iamq; Pœnos ex aduersis eorũ prœlijs receptis animis se ad bellum acrius instruxisse animaduerteret, omnem in unum Scipionem cogitationem suam conuerterat. Ita cum res reminisceretur eas, quas ille legatus in Hispania primum, deinde tribunus in Africa administrasset, easq; cum præsentibus aliorum rebus compararet, in spem maximam ueniebat, posse se bellum illud facile per Scipionem conficere. Quare cum Scipio nullum adhuc in urbe magistratum cepisset, ædilitatem autem curulem petiturus in campum descendisset, populus eum non ædilem, sed consulem creare uoluit. cui cum patres aduersarentur, legemq; proferentes eam, qua certi cuique ad singulos magistratus capiendos anni sunt constituti, longius eum à consulari abesse ætate ostenderent, tum populus rogare, instare, demum etiam clamare cœpit, & ex Romuli, & Tullij legibus penes se comitiorum esse ius dicere, ita ut cui uellet, mandare, cui nollet, abrogare magistratũ suo iure posset. quibus rationibus uictus senatus tribunis pl. permisit, ut rogationem ad populum ferrent, qua Scipioni petendi ante tempus consulatus potestas fieret. qua lata Scipio uniuersi populi consensu consul declaratus est. collega ei additus est C. Liuius Drusus. Hæc fere Appianus, Epitomæ, Velleius, Plutarchus, & Valerius lib. VIII. Apud Cassiodorum etiam, & Obsequentem consules subsequuntur P. Africanus, & C. Liuius. in Capitolinis autem fragmentis P. AFRICANVS AEMILIANVS. C. LIVIVS M.F. DRVSVS. Hic Scipio Paulli Aemilij filius fuit, adoptatus à P. Cornelio Scipione Africani filio, vnde ipse Africanus minor, & Aemilianus appellatus est. auctor Velleius, epitomæ, alij.

De re gesta in Africa.

CONSVLES inito magistratu cum de prouincijs rettulissent, Drusus Scipionem post se debere sortiri prouinciam contendebat; populus autem reclamans, & mandandarum etiam prouinciarum ius suum esse dicens, Scipioni Africam, ac totum bellum sine sorte commisit. atque exercitum ei tantum, quantus ante superiores clades fuerat, habendi, itemq; à socijs, & à regibus, & à ciuitatibus, quot vellet, & quos ipse probaret, educendi facultatem dedit. Ille autem omnibus rebus ex sententia comparatis, quas ad bellum necessarias esse putauit, magna spe ciuium in Africam proficiscens Vticam primum aduehitur. Tum Piso educto iam ex hibernis exercitu Carthaginis partem eam, quæ continentem spectat, oppugnabat. Mancinus autem ex altera parte murorum partem alteram, quæ neglecta uidebatur, adortus, quòd rupes asperæ, & inuiæ undique essent, scalis clam appositis, militibus egregie laborantibus urbem ingredi conabatur, iamque perterritos Pœnos insequens portam urbis intrauerat, cum imminente nocte, ad quam pugna perducta erat, rerum necessariarum inopiam, imminensq; periculum contemplatus nuncios statim ad principes Vticensium mittit, qui eos, quanto ipse in periculo sit, quantaq; commeatuum penuria conflictetur, edoceant, eosq; è vestigio, vt sibi subsidio sint, rogent. Hæc Scipioni cum forte uespere Vticam accessisset, tertia fere vigilia nunciata sunt. quibus cognitis milites tuba confestim uocari, ab adolescentibus Vticensium, qui per ætatem poterant, commeatum ad naues comportari iubet. post captiuis quibusdam dimissis eos Carthaginiensibus nuntiare iubet, mox affore Scipionem. inde equitibus alijs super alios missis, qui Pisonem ad opem Mancino ferendam excirent, atque militibus interea postrema uigilia in naues impositis Vtica soluit, ijs admonitis, vt cum hostibus appropinquassent, erecti super stramenta, in illos ora conuerterent. His rebus ita à Scipione pro tempore raptim instructis, Mancinus prima luce Carthaginiensibus ex omni parte urgentibus quingentos, quos solos in armis habuit, duobus hostium millibus à fronte opposuit, iamq; uulnere accepto à muris pulsus profligari uidebatur, cum subito Scipionis naues armatorum manu refertæ, magnoq; cursu in Pœnos contendentes in alto apparuere. quibus conspectis Carthaginienses, qui à captiuis Scipionem suis subsidio uenire didicerant, statim substitere. Illis cedentibus Scipio Mancini milites iam periculo proximos suis nauibus excipit, & Mancinum ipsum Romam, (nam alter in eius locum classi præpositus fuerat) è vestigio

gio mittit. ipse non procul Carthagine castra ponit. Interea Pœni ex muris per stadia quinque progreſsi uallum iaciunt, in eoque spatio Asdrubalem, & Bythiam collocant. quorum uni sex millia peditum aderant, alteri equites mille satis ad dimicandum, si ita res postulasset, instructi. Scipio autem, cum exercitum à Pisone acceptum luxui, auaritiæ, ac desidiæ deditum accepisset, ante eum sibi emendandum constituit, quàm cum hostibus ad pugnam aliqua ratione descenderet. post autem insidijs per noctem positis Megara, qui locus est urbis amplisſimus, cumq; mœnibus ipsis urbis coniunctus, aggredi statuit. ita præmiſsis aliquot è suis, qui ab vna parte hostes imparatos inuaderent, ipse cum alijs ab altera cum securibus, scalis, ac uectibus ad duo millia pasſuum silentio magno procedit. cum perceptis à Pœnis insidijs uox è muris edita esset, hostes adesse monentis, tum Scipio in primis, ac cum eo sui omnes clamorem sustulerunt. qui autem à contraria parte constiterāt, uehementius extulere uocē, ita ut Pœni tot hostibus undique ac tam repente circunsistentibus magnopere terrerentur. sed res tamen Scipioni, licet tentaret omnia diligentius, prout ipse statuerat, non processit. erat tum forte priuati cuiusdam turris extra muros urbis deserta, cuius fastigium altitudinis prope mœnia ipsa urbis æquabat, à quibus non longe aberat. hanc cum adolescens quidam audacter ascendisset, accitis propere alijs, ab ea ad muros vrbis hastis, asseribusq; traiectis pontem facere instituerunt, per quem cum ad mœnia, inde ad Megara peruenissent, statim refractis portis Scipionem cum quatuor hominum millibus receperūt. hac re cognita adeo ingens intus luctus Carthaginienses excepit, ut urbs ab hostibus capta eodem uestigio uideretur. itaque tumultu facto, clamoreq; edito omnes se repente contulerunt in arcem tam ij, qui in urbe erant, quàm ij qui foris in uallo consederant. Scipio autem cum Megarorum campum angustum, atque arboribus obsitum, ac rubis, & vepribus impeditum conspicaretur, ueritus, ne insequenti exercitui difficile iter esset, aut in aliquas insidias ipse incideret, quibus erat ille maxime locus idoneus, gradum sibi referendum esse constituit. postridie eius diei Asdrubal Megara capta indigne ferens captiuos omnes Romanorum in muris statuit eo maxime in loco, quo à suis facile uideri possent, eosq; ibi crudeliter per contumeliam Romanorum uarijs generibus tormentorum excruciatos interfecit. Dum hæc agebantur, Scipio ratus Carthaginem nisi obsidione expugnari posse, eam, quoad potuit, circumuallare instituit. primum autem succenso uallo, quod hostes in arcem confugientes deseruerant, Isthmum omnem complectens à mari usque ad mare per iactum teli fossa muniuit. idq; opus per tria millia passuum perduxit, cum continenter foderet, atque pugnaret. ea fossa perfecta alteram è regione continentem uersus eduxit, hisq; duas alias similes à lateribus addidit, ita ut quadratum opus effingeretur. has autem postremas sudibus præacutis, stipitibusq; transuersis muniuit, reliquas, ex quibus in urbem despectus esset, uallo firmauit, ac per tria millia passuum muro sepsit, cuius altitudo pedes duodenos supergressa est, profunditas dimidio amplior fuit. in medio turrim excitauit, & super ipsam quadratū è ligno propugnaculum statuit, ex quo procul quæ fierent in urbe prospiceret. quibus cōparatis Scipio intra spatium illud copias deduxit, ita, ut uno tempore & castrametaretur, & hostes obsidens re omni frumentaria intercluderet, quæ à terra deferretur. atque hinc malorū omnium fons in Carthaginienses manauit. nam cum maxima ex agris in urbem multitudo se coniecisset, neque commeatus quicquam aut terra propter munitiones, aut mari propter classem Romanorū, supportaretur, res eos frumentaria deficere cœpit. quanquam Bythias præfectus equitum nouam quandam rationem excogitauit importandi frumenti. nam cum iampridem ad commeatum deferendum missus, nec clam accedere, nec Scipionis uallum ui superare posset, illum lembis paruis imponi iubebat, qui secundi uim venti expectantes haud ita multo post in portum ferebantur; cum Romanorum triremes propter scopulos, & fluctus inter se minime possent hærere, aut lembos ob celeritatem eorum nimiam impedire. Sed hoc modicum erat, nec nisi magno spirante uento subuehi poterat. quantum autem quantum erat, id totum ab Asdrubale triginta millibus militum solis diuidebatur, quos sibi ex omnibus ipse delegerat. ex quo efficiebatur, ut reliqua ciuitas fame acrius premeretur. Scipio autem, cum omnino ne minimum quidem importari uellet, portum ipsum Cothonis, atque omnem illam nauigationem, quæ ad occidentem spectat, obstruere commodisſimum statuit esse. ita aggerem perlongum à mole, quæ lingua dicebatur, in pelagus educit, eumq; totum saxis ingentibus, & densis firmat, ne opus vndarum alluuie solueretur. id autem opus primum Carthaginienses irridere, ac uocibus è muris increpitare cœperunt, quòd ea machinatio compararetur, quæ nunquam habitura finem uideretur. ubi uero totum in eam rem incumbere exercitum, neque dies, aut noctes intermittere, seq; omnino mari interclusos, & prohibitos senserunt, suis maxime rebus diffidere incœperunt. haud tamen his casibus fracti animum abiecerunt, sed portum alterum ex contraria parte orientem uersus effodere statuerunt. ergo in urbe ita occulte, ut ne captiui quidem Romani Scipioni quicquam nunciare

poſſent, naues primum ex uetere materia refecerunt. Strabo duobus menſibus CXX conſtratas naues ab ijs eſſe conſtructas ſcribit, cum antiqua materia ſuppeteret, & fabrorum multitudo cõducta nunquam ceſſaret, deinde portũ pelago in medio, qua nullam molem ob profunditatem, uimq; uentorum educi poſſe confidebant, ſuffoderunt, magno etiam mulierum, ac puerorũ vna perpetuo laborantium ſtudio. his rebus completis triremes, ac quinqueremes, myoparones, aliaq; complura nauigia paratiſsima, atque omni genere armorum inſtructiſsima è portu profecta Romanis aduerſa conſtitere. Romanos autem & os portus improuiſo patefactum, & longus nauium ordo celeriter è portu erumpens adeo exterruit, vt ſi Carthaginienſes eorum naues è veſtigio inuaſiſſent, quæ nautis, atque remigibus uacuæ erant, eas nullo fere negotio ſuperare potuerint. at Carthaginienſes tantum, ut ſe oſtentarent, claſſem mouere, inde ſe in portum ſubito recepere. poſt triduum deinde prœlium maritimum committere parant. ad id Romani nullo interpoſito ſpatio ſeſe omnibus rebus compoſitis inſtruunt. itaque ſigno dato haud ulla mora pugnandi facta eſt. magno clamore ab utraque parte concurſum eſt. eaq; pugna, cum remigũ utrinque, ac gubernatorum, militumq; uirtus, atque audacia eniteret, eſt uſque ad ſolis occaſum magna contentione perducta; preſertim uero cum illi omnino in eius diei caſu ſummæ uictoriæ, hi ſummæ ſalutis euentum conſiſtere intelligerent. in eo prœlio Romani ab Afrorum lembis magnis detrimentis affecti ſunt. qui ſumma leuitate præditi in maiores eorum, grauioresq; naues inuecti remis earum, ac gubernaculis amputatis, ex eorum conſpectu ſe repente proripiebant. ſole autem occidente Pœnis ſeſe recipere uiſum eſt, non quo prœlio cederent, ſed vt poſtridie alacrius ad dimicandum redirent. ea de cauſſa Carthaginienſium lembi regredientes, cum nauigandi ſe uelocitate impedientes, aditum portus interclusiſſent, à maioribus Romanorũ nauibus occupati, cum progredi non poſſent, Aggerem petiere. is locus ante mœnia urbis fuit ampliſsimus. in quo pacatis rebus negotiatores onera ſua exponere antea conſueuerant. uerum imminente bello in anguſtiorem formã eo conſilio redactus fuerat, ne hoſtes patenti in loco ſub muris aliquando uerſarentur. huc ergo ob portus inopiam delati conuerſo impetu prœlium inſtaurarunt, cum alij ab Aggere, alij è nauibus, alij è muro pugnarent. ac Carthaginienſibus quidem conſiſtentibus & leuis nauigatio, & facilis pugna Romanis erat. cum autem regrederentur, difficili grauiorum nauium ſuarum agitatione magna ſæpe incommoda à circũcurſantibus Pœnis accipiebant. quoad quinque Sidetum naues, quæ Scipionem eius adductæ amore ſequebantur; commiſſa pugna cõmodiorem quandam euadendi rationem edocuerunt. illi enim longis funibus cum ſuas naues inter ſe conſtrixiſſent, magno tum in hoſtes impetu ferebantur. prœlio uero commiſſo, id pugnabant, ut firmiſsimis funibus in hoſtium puppes iniectis, eorum naues arctiſsime religarent, earumq; celeritatem hoc modo retardarent. quos deinde ſequuti ceteri magno periculo euaſerunt. eo prœlio ad noctem, ut dixi, dirempto, Carthaginenſium naues, quotquot incolumes fuere, urbem petierunt. Scipio poſtridie mane aggerem aggreſſus, cum infirmum admodum propugnaculum id eſſet, quod portis imminebat, arietibus, machinisq; admotis partem muri deturbauit. ea re compulſi Pœni, quanquam omnibus defeſsi malis rei etiam frumentariæ ad ſummam inopiam adducti erant, nocte è muris ad ipſas munitiones Romanorum incendendas erumpunt. cum autem ad eas propius accedere nequirent, omni aditu terra, mariq; præſepto, nudi, facibus extinctis, ne conſpecti præuenirentur, natantes exierunt, ad easq; delati ignem intulerunt. re à Romanis percepta fit prœlium atrox, cum ab vtraque parte multi, & uulnerarentur, & caderent. Pœnorum autem uirtus incredibilis, atque animi magnitudo excellentiſsima fuit, quorum cum in ora, pectoraq; aduerſa gladij eſſent, telaq; multa coniecta, non ante tamen pugnare deſtiterunt, quàm aut opera ſuccenſa, aut pulſos loco Romanos conſpexerunt. turbatis ex hoc tumultu rebus, cum trepidatio in caſtris Scipionis orta eſſet, qualis nunquam antea extitiſſet, ille equo accurrens, ac terrorem mortis illis inijciens, qui terga dediſſent, plurimos conſeruauit. totam autem noctem Romani armati traduxerunt, hoſtium maxime deſperatione permoti. Pœni incenſis operibus Romanorum in urbem ſe recipiunt, poſtridie murum, qui labefactus erat, inſtaurant, turresq; ſuper ipſum multas ædificant. Romani etiam alias machinas comparant, aggeremq; ualidiſsimum contra turres hoſtium extruunt. ex quo cum faces in eas emittere inſtituiſſent, hoſtes loco depellunt, eosq; perſequi fugientes incipiunt. uerum cum ingreſſum cruore, ac limo terra madefacta non ſuſtineret, eos perſequi deſinunt. aggere Pœnorum potitus Scipio, eum foſſa, & muro lapideo ſepſit, in eoq; quatuor millia hominum ſtatuit, qui hoſtium incurſiones reprimerent; quorum multa cum ijs è muris dimicantibus prœlia extiterunt. atque hoc modo æſtas ab utriſque traducta eſt. Hæc omnia ex Appiano. Eadem fere in epitoma LI ſunt, his verbis: Carthago in circuitu millia XXIIII paſſuum patens magno labore obſeſſa, & per partes capta eſt, primum à Mancino legato, deinde à Scipione conſule, cui extra ſortẽ prouincia Africa data erat.

Carthaginienſes

Carthaginiēses portu nouo, quia uetus à Scipione erat obstructus, facto, & contracta clam exigua classe, nauali prœlio infeliciter pugnarunt. & Florus: Mancino deinde consule terra, mariq; feruebat obsidio. ubi mendose est, consule, pro legato. Hunc eundem L. Hostilium Mancinum primum cū exercitu Carthaginem irrupisse scribit Plin. lib. XXXV, cap. IIII, & lib. VII, cap. IX.

De bello Achaico.

IISDEM etiam, ut opinor, consulibus bellum in Achaia excitatum est. caussa huius belli in epitoma LI traditur, quòd legati populi Romani ab Achæis pulsati sint. Corinthum missi erant, ut eas ciuitates, quæ sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent. qua de re plenius Iustinus scribit lib. XXXIIII: Quærentibus, inquit, Romanis caussas belli aduersus Achæos tunc solos ex vniuersa Græcia nimis potentes, tempestiue fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorum, & ad iniuriam demendam in Græciam missuros. sed legatis occulta mandata data sunt, ut corpus Achæorum dissoluerent, singulasq; urbes proprij iuris facerent. igitur legati omnium ciuitatum principibus euocatis Corinthum decretum senatus recitant; quod consilij habeant, aperiunt; expedire omnibus dicunt, ut singulæ ciuitates leges suas, & sua iura habeant. quod vbi omnibus innotuit, uelut in furorem uersi, uniuersum peregrinum populum trucidant. legatos quoque ipsos Romanorum uiolassent, nisi audito tumultu trepidi fugissent. Florus Critolaum Achæorum ducem, dubium an manu, oratione certe legatos Romanos uiolasse ait. Itaque Cicero cum pro lege Manilia diceret, Corinthum euersam dixit, quòd legati appellati fuerant superbius. Pausanias item in Achaicis hanc historiam latius narrat: missos esse in Achaiam legatos, quorum unus erat Orestes, qui Achæorum, & Lacedæmoniorum bellum dirimerent; eosdem conuocatis populis sententiam senatus aperuisse, placere Spartam, ac Corinthum ab Achæorum concilio seiungi. tum Achæos in Lacedæmonios, & reliquos, qui tum Corinthi peregrinabantur, sine ullo legatorum Romanorum respectu inuasisse, Lacedæmonios in carcerem condidisse, reliquos dimisisse. Critolaum ducem ab ijs lectum bellum contra Romanos suasisse. Pytheam item, qui Thebis magistratum gerebat, Bœotos ad arma, quòd à Metello prætore Macedoniæ magna pecunia multati fuerant, concitasse. quibus rebus Romam nunciatis Romanos Achæis bellum indixisse. Hæc de caussis belli. Hoc autem bellum primum commissum uidetur Q. Metello, qui prætor Macedoniam priore anno subegerat, deinde L. Mummio consuli. Res ab utroque imperatore gestas in sequentem annum contuli.

De censoribus, & lustro LVI.

Ex fragmētis Capitolinis satis intelligi potest, in hunc annum censores creatos L. Lentulum Lupum, L. Marcium Censorinum lustrum fecisse LVI. Quibus de censoribus sic Valerius lib. V: L. Lentulus consularis lege Cęcilia repetundarum crimine oppressus censor cum L. Censorino creatus est. Fuit autem consul L. Lentulus anno DXCVII, Censorinus anno DCIII. Censa esse ciuium Romanorum CCCXXII millia scribit Eusebius anno antequam Carthago euersa sit. Hoc lustro P. Lentulum principem senatus lectum fuisse puto, eum, quem Cicero sæpissime memorat, presertim M. Lepido quadriennio ante mortuo, qui iam sexies lectus fuerat. hic autem Lentulus consul fuit anno DXCI.

DE COS. AN. DCVII.

DEINCEPS sequuti sunt consules Cn. Cornelius, L. Mummius, teste Casiodoro. Cn. Cornelius Lentulus, L. Mummius Orosio, Velleio, Censorino, Cicerone lib. XIII epistolarum ad Atticum. In fragmentis Capitolinis est LENTVLVS. L. MVMMIVS. Cn. Cornelium Lentulum Cnæi filium uoco eius, qui consul fuit anno DLII. L. Mummius in hoc magistratu ex Achaica uictoria Achaici cognomen inuenit. Plutarchus in Mario, & Velleius auctores.

De rebus in Achaia gestis, et triumpho Q. Metelli propr. ex Macedonia.

BELLO Achæis indicto Q. Metellus, qui prætor Macedoniam pacauerat, prorogato in alterū annum imperio, in Achaiam aduersus hostes cum exercitu descendisse uidetur. cuius de rebus gestis sic Orosius: Metellus prætor Achæos, Bœotosq; duobus prœlijs, primo ad Thermopylas,

altero in Phocæis deuicit. quorum priore occisa esse x x millia, posteriore v i i millia Claudius refert. Valerius Antias in Achaia pugnatum esse, x x millia Achæorum cum duce Diæo cecidisse ait. Polybius semel in Achaia pugnatum Critolao duce asserit, Diæum uero adducentem ex Arcadia milites ab eodem Metello oppressum. post extincta autem totius Achaiæ præsidia destitutarum urbium euersionem Metello meditante cōsul Mummius repente cum paucis uenit in castra. ac dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit. Pausanias etiam eadem tradit, his fere uerbis: Q. Metellus, qui Pseudophilippum in Macedonia deuicerat, cum L. Mummium consulem ad bellum Achaicum cum exercitu mitti audisset, omni ope bellum, antequam ueniret, conficere conatus est. Itaque misis ad Achæos de conditionibus pacis legatis, ipse in Macedoniā exercitum per Thessaliam, & sinum Maliacum duxit. Critolaus pace spreta primum Heracleam obsidione cinxit, deinde ut Metellum Sperchium traiecisse exercitum accepit, Scarphiam Locrorum confugit. quem cum toto exercitu non longe à Scarphia adorti Romani fuderunt, fugarūtq;. post autem Critolao interfecto Arcadas etiam retrocedentes ad Chæroneam cæciderunt. Hinc Metellus Thebas obsidere aggressus, quòd Thebani Achæis ad Heracleam obsidendam, ac prœlio ad Scarphiam interfuerant, eas cum Pythea imperatore in potestatem redegit. Inde cum Megaras, ubi Achæorum exercitus cum duce Alcamene erat, duceret, atque omnes inde egressos Corinthū se contulisse audisset, recepta in fidem urbe ad Isthmum uenit, atque iterum de conditionibus pacis agere cœpit. Interea uero Mummius aduenit. qui remisso in Macedoniam Metello maximo exercitu, quem ex Italia, & Græcia comparauerat, cum Diæo Achæorum duce collatis signis Achæos in fugam coniecit. Diæus fugiens ueneno sibi mortem consciuit. Mūmius patentibus portis ingressus Corinthum incendit. reliquorum mœnia, qui contra Romanos steterant, diruit, atque ijs arma, priusquam Roma legati x mitterentur, ademit. ex eorum sententia, ubi uenerunt, tributum Græciæ constitutum est, concilia sublata sunt. institutum autem, ut eò quotannis prætor mitteretur, qui non Græciæ, sed Achaiæ præfectus appellatur, quòd Græciam Romani per Achæos tum Græciæ principes subegerunt. Hoc etiam bello Epirotas cum Achiuis, & Thessalis, & Macedonibus in prouinciæ formam redactos prodit Iornandes, & Rufus. Eadem fere scripta sunt in epitoma l i i, ita: Cum Achæis, qui in auxilium Bœotos, & Chalcidenses habebant Q. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit. quibus uictis dux eorum Critolaus ueneno sibi mortem cōsciuit. in cuius locum Diæus Achaici motus primus auctor ab Achæis dux creatus ad Isthmon à L. Mummio consule uictus est, qui omni Achaia in deditionē accepta, Corinthum ex S. C. diruit, quia ibi legati Romani uiolati erant. Thebæ quoque, & Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. ipse Mummius se abstinentissimum uirum egit. & in libro de uiris illustribus: Q. Cæcilius Macedonicus Achæos bis prœlio fudit, triumphandos Mūmio tradidit. Item: L. Mummius à deleta Achaia Achaicus dictus, aduersus Corinthios missus uictoriam alieno labore quæsitam intercepit. nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset, & duce Critolao priuasset, cum lictoribus, & paucis equitibus in castra Metelli properauit, Corinthios apud Leucopetram uicit duce Diæo. item Florus, item Velleius, qui Corinthum Lentulo, & Mummio cos. euersam addijcit. Hæc de rebus à Metello, & Mummio in Achaia gestis accepimus. Metellus autem ubi prouinciam Macedoniam composuit (siquidem Macedoniam seruitute multatam, ac in prouinciæ formam redactam à Metello Iornandes, & Rufus auctores sunt) cum hoc anno Romam uenisset, triumphum tantum de rebus à se in Macedonia gestis aut petijt, aut certe impetrauit. cuius triumphi hæc adhuc ueterum annalium testimonia extant. Valerius libro v i i: Q. Cæcilium Metellum de Pseudophilippo triumphantem uniuersus senatus lætum, & alacrem in Capitolium prosequutus est. & Florus: Populus R. de Andrisco imaginario rege, & scenico, ut de uero triumphauit. Cicero etiam pro Murena triumphi Metelli meminit de Pseudophilippo. & in epitoma l i scriptum est: Q. Metellus de Andrisco triumphauit, Scipio de Carthagine, & Asdrubale. Appianus quoq; Scipionem de Carthagine triumphasse ait, tum cum de Macedonibus tertius triumphus actus est. Ergo si Scipio hoc anno triumphauit, ut mox probabimus, Metellus etiam triumphauerit necesse est. Florus belli ducem ab eo, ad quem confugerat, Thraciæ regulo in urbem uinctum reductum tradit.

De re gesta in Africa, & triumpho P. Scipionis Aemiliani de Pœnis.

Ineunte hyeme cum plurimos esse in Africa Scipio comperisset, qui Pœnos commeatu, ceterisq; rebus iuuarent, eos sibi de medio tollendos statuit. itaque ad eorum motus cōprimendos militibus in diuersas partes in hiberna dimissis, ipse in Diogenem, quem Asdrubali fauere audiuerat, Nepherim uersus per stagnum contendit, cumq; castra procul ab eo stadia duo fecisset, ijs

Gulussam

Gulussam præfecit, qui cum Diogene dimicaret. ipse interea modo Carthaginem, modo Nepherim petens totum bellum summa sapientia administrabat. duabus turribus ad Nepherim collapsis locum sibi insidijs datum esse Scipio arbitratus mille delectos equites in insidijs post Diogenem locat, tria millia à fronte constituit; quibus cum ipse quà turres prociderant, ascendit, non multitudine stipatus, sed per partes agmen ducens, ne priores ui deiecti alijs subsequentibus fugarentur. cum clamore, ac strepitu Romanorum omnia personarent, Afris ad pugnam concurrentibus, ij, qui à tergo dispositi erant, ut mandatum eis fuerat, uallum ne suspicante quidē quoquam aggrediuntur. qua re Afri, qui intus erant, perculsi, cum multo plures hostes, quam quos conspicabantur, adesse putarent, iamq; Diogenis castra, quæ ipse cum leui præsidio reliquerat, in hostium potestatem uenisse non ignorarent, in fugam conijciuntur. ex altera parte Gulussa magna manu, & præterea elephantis instructus eos adortus cædem ingentem facit. eo prœlio ad septuaginta millia hominum cum inutilibus cæsa dicuntur, decem millia capta, quatuor euaserunt. capta inde Nepheris est post duos, & uiginti dies, quàm obsideri à Scipione cœpta est, cum multa ibi incommoda hibernorum difficultate temporũ pertulisset. qua uictoria cum complures præterea Libyæ urbes ad eum defecissent, ipse potissimum ad Carthaginem expugnandam accensus est. Interea uero cum Pœnorum opes in dies magis minuerentur, quòd neque ex Libya, quæ tota fere in Scipionis ditionē concesserat, neque mari, uel propter Romanorũ præsidium, uel propter minus idoneum ad nauigandum anni tempus, commeatus quicquā subueheretur, Scipio in spem maximam Carthaginis potiūdæ adductus, portum ipsum Cothonis aggredi statuit. putabat enim eo propugnaculo superato, præsidioq; deiecto reliquas se urbis partes in suam potestatem esse nullo fermè negotio redacturum. id autem præsentiēs Asdrubal Cothonis partem nocte succendit, ratus ea parte se ex improuiso in Scipionis exercitum inuasurum. atque eo quidem consilio ex urbe cum lectissima militum manu egressus prœlium fortissime cum Scipione committit. Interim C. Lælius à tergo per ambitum Cothonis nauibus circumuectus ex altera parte lōge aliter, quàm Pœnus putauerat, magno clamore sublato, in eos impetum facit. Romanorum uim Pœni etsi primum pro uiribus propulsare conati, cum diuturnitate inediæ languescētes diu sustinere non possent, in omnes partes passim fugam capessunt. eos fugientes insequutus Scipio partim cæcidit, partim cepit. pauci in urbem se conijcientes uix mortis periculum euitarunt. Scipio Cothonem ingressus, commeatum omnem, qui non procul aberat, intercepit. post hæc quòd & nox suberat, & ipse militibus ex superiore totius diei continenti labore fatigatis parum se proficere posse intelligebat, sub armis tota nocte quieuit. ubi illuxit, facta in muros urbis, qua parte ceciderant, impressione, urbem frustra renitentibus Pœnis ingreditur cum grauioris armaturæ militum quatuor millibus. Irruptione eius in urbem magna Carthaginiensium pars in Byrsam arcem confugerat, & ex ea pugnabat. Igitur cum eam Scipio adoriri statueret, tria ad illam è foro patere itinera reperiebat, quæ frequentibus illustrium ciuium ædificijs undequaq; erant instructa. cum autem quantum subire periculum posset, si ea ingrederetur, animaduerteret, statim hoc ille consilij capit. prima ædificia sibi occurrentia deijcit, hinc ad proximas transgressus ædes lignis, asseribusq; uiarum interualla coniungit, ac per ea, tanquam per pontes, ingreditur, cum ijs interim acerrime dimicans, qui ex inferiore loco pugnabant. hinc omnia clamore, gemitu, ac lamentationibus complebantur, cum alij ferro interea cæderentur, alij è tectis præcipites agerentur. neq; enim ignis ante in ædes iniectus est, quam Scipio ad Byrsam peruenit eorum caussa Romanorum, qui tecta subierant. ubi uero eò accessit, tum iussu eius tribus partibus illato incendio reliquus in urbem exercitus accersitus est. urbis autem interea deflagrantis cum per se satis miser, tum uero miserior, ac terribilior aspectus erat, quòd igne omnia peruagante ædes sæpe finitimæ incendium præuertentes sua sponte corruebant, suaq; ruina ingentem fragorem edebant. cumq; ijs senes, pueri, mulieres, ceteraq; turba eorum, qui pauore se intra tecta coniecerant, aut semianimes, aut saucij, aut afflati incendio procumbebant. quin etiam fabri, ceteriq;, qui iussu Scipionis ad aperiendum militibus iter immissi erant, rem multo etiam acerbiorem efficiebant; cum interim fossas, reliquaq; depressa urbis loca mortuis, uiuentibusq; sine discrimine crudelitate summa replerent. atque hæc quidem sex dierum spatio gesta sunt. Scipio autem, ne milites aut labore diuturno defatigarentur, aut rerum terribilium aspectu animum aliqua ratione summitterent, munera partito exercitu permutauit; cum ipse quotidie rebus omnibus uix aut cibum, aut quietem capiens interesset. postremo uero labore defessus excelso quodam in loco consedit, ex quo omnia, quæ gesserat, facile circumspicere poterat. Interea qui in arce erant, urbis direptione ac deorum ira perculsi, cum se in extremum casum adductos, nullamq; spem salutis sibi reliquam esse uiderent, legatos ad Scipionem de deditione miserunt. qui ad eum profecti uelamenta supplicum Aesculapij ritu, cuius è templo descenderant, porrigentes, seq; ad eius pedes abijcientes, fidem,

ac

ac misericordiam eius implorare cœperunt, in primisq; eum orare, ut sibi uel iniquissima etiam conditione exire ex arce permitteret. Scipio autem precibus, atque habitu ipso supplicantium motus, omnibus præterquam fugitiuis, ac transfugis exeundi potestatem fecit. Ita patefactis Byrsæ portis extemplo ex ea se hominum ad quinquaginta millia eiecerunt. primum agmen mulierũ in primis miserabile fuit ad XX millia, alterum uirorũ ad XXX millia, ut tradit Orosius. Transfugæ autem, qui ad nongentos fuerũt, cum propter impositũ arci præsidium locum non esse eruptioni uiderent, se in Aesculapij templũ cum Asdrubale, & uxore, & liberis eius contulerunt, atque ad pugnam ex eo loco se instruxerunt. Posthæc omnibus ad salutis desperationem adductis Asdrubal paulatim se suorum è concilio subducens, cum sibi saltem extremis urbis temporibus, quoad posset, consulendum putaret, supplex ad Scipionem è templo confugit. eum humaniter acceptum, atque ad pedes suos sedere iussum Scipio transfugis conspiciendum proposuit. transfugæ primum habuere silentium spectaculi nouitate perculsi, deinde hominis perfidiam uoce maxima criminantes desperatione acti in templum incendium intulerunt, ac sese in illud continuo coniecerunt. Asdrubalis etiam uxorem memoriæ proditum est, cum paulo ante integris rebus à marito, ut se ad uictorem transferret, impetrare non potuisset, hoc tempore se, quantum per ærumnas licuit, exornasse, liberisq; tribus paruis ante interfectis se cum ijs in ignem medium iniecisse. Asdrubalem autem paulo post sibi necem consciuisse à multis traditum est. urbem interea per decem, ac septem dies ipsos arsisse scribit Orosius. His rebus gestis Scipio nauem spolijs ornatam Romam nunciatum uictoriam misit, itemq; in Siciliam alias, quæ Siculis significarent, ut iam tãdem quæcunq; sibi superioribns bellis Carthaginienses eripuissent, recuperatum uenirent. post hæc sacrificia, ludosq; fecit, ac fugitiuos omnes, quos capere potuit, bestijs dilaniandos obiecit. inde prædam omnem militibus præter aurum, argentumq;, & insignes statuas dispartiuit. Interim Romæ gaudium ingens ortum hac Scipionis uictoria cognita. supplicationes, sacrificia dijs immortalibus facta sunt. ludi, & certamina edita. Decem legati ex more in Africam missi, qui cum Scipione Africam prouinciam constituerent. his mandatum est, ut siquid superesset urbis, disturbarent, quæ ciuitates Pœnorum rebus studuissent, earum oppida diruerent, quæ pro Romanis stetissent, præmijs, agrisq; donarent. quibus rebus perfectis Scipio transportato Romam exercitu, cum de rebus à se gestis disseruisset, permissu senatus de Carthagine, & Asdrubale triumphum egit, auro, statuis, omnibusq; monumentorum generibus ornatissimum. argenti quater millia quadringenta, & septuaginta millia pondo præ se eum tulisse scribit Plinius lib. XXXIII. Ita Carthagine, Africaq; in potestatem redacta Africani cognomen sibi, ut auus etiam eius fecerat, uindicauit. Triumphum autem hunc hoc anno actum significat Plinius lib. XXXV, cum scribit: L. Mancinum, quo tempore Scipio de Carthagine triumphauit, pictam Carthaginem, & prœlia facta in foro proposuisse, eaq; comitate proximis comitijs consulem creatum esse. haud secus Macrobius in Somnium lib. II, tradit Scipionem deleta Carthagine triumphasse anno ab urbe condita DCVII. eademq; ratione in epitoma L post L. Mummij consulis mẽtionem scriptum est, P. Scipionem de Carthagine, & Asdrubale triũphasse. Hac uictoria Africæ tributum impositũ, & ut quotannis eo prætor mitteretur decretum tradit Appianus. Velleius etiam, & Strabo lib. ultimo Carthaginiensium regionem tum in prouinciæ formam redactam tradunt. Rufus deletam à Scipione Carthaginem prouinciam factam scribit. Itaque Salustius bello Iugurthino ait: Pleraq; ex Punicis oppida, & fines Carthaginiensium, quos nouissime habuerant, populus R. per magistratus administrabat. Hæc ex his, reliqua fere omnia ex Appiano, Orosio, Floro, Eutropio, epitomis, alijs.

De bello Viriathino.

IISDEM consulibus Viriathum in Lusitania mouisse tradit Orosius. quod idem ex epitoma LII colligitur, in qua triumpho P. Africani, & uictoriæ L. Mummij hæc uerba subijciuntur: Viriathus primum in Hispania ex pastore uenator, & ex uenatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus uniuersam Lusitaniam occupauit, & Vetilium prætorem fuso eius exercitu cepit. post quem C. Plautius prætor nihilo secius rem gessit, tantumque terrorem is hostis intulit, ut aduersus eum consulari opus esset & duce, & exercitu. Hoc idem in Appiani historia est, in qua ille bella Romanorum in Hispania gesta est diligentissime persecutus. Lusitani, inquit, qui è Galbæ, & Luculli manibus euaserant, cum haud ita multo post in unum coacti Turdetaniam incursarent, à M. Vetilio prætore, qui aduersus eos Roma profectus erat, amissis aliquot castello quodam pleriq; inclusi sunt. Eos & loci, & commeatus angustijs oppressos metus incesserat, ne iterum in manus Romanorum peruenirent. Itaque legatis ad prætorem missis agri partem, quam incolerent,

incolerent, petierant, ceteris in rebus affirmantes se Romanis dicto audientes futuros. resq; ipsa sine dubio conuenisset, nisi Viriathus, qui unus ex ijs erat, qui è Galbæ manibus effugerant, cómemorata Romanorum perfidia ad bellum eos à pacis consilijs auocasset, professus, si ipsi se sequerentur, inde se incolumes educturos. Tum ille, cum orationi suæ omnes assensi, se & ducem, & imperatorem appellassent, ne fugam quidem sibi tutam arbitratus, milites dispersos abire iussit, admonitos quem in locum uellet conuenire; atque ita copias Romanorum, & loci iniquitatem sparso exercitu, deinde recollecto euasit. quæ res tantam ei apud barbaros auctoritatem peperit, ut ad eum undiq; copiæ conuenirent. Vetilius hostes palantes, ac tramitum peritos propere insequutus tantum abfuit, ut assequeretur, ut, dum incautius se in eos inferret, in insidias præcipitauerit. Etenim Viriathus cedere se Romanis equitibus simulans usq; ad locum uoraginosum, & præaltum eos perduxit. & cum ipse per solitos, ac notos sibi transitus euaderet, Romanos ignaros locorum, immersosq; limo, à tergo ijs, qui in insidijs erant, adorietibus, cæcidit. quo in prœlio Vetilius ipse captus occisus est. ex decem millibus uix sex millia Carpessum oppidum peruenerunt. quos cum quæstor eius, ac quinq; præterea millia, quæ Belli, Tithiq; socij miserant, assumpsisset, cum Viriatho congredi ausus omnes amisit. Ea uictoria Viriathus elatus, cum se quæstor oppidi mœnibus teneret, Capetanorum agros opimos, ac fertiles prædatus est. C. autem Plautium Roma cum exercitu aduersus se missum simulata fuga, ac conuerso inde agmine insequentem cum magna eorum clade primum fudit, post autem traiecto Tago se in Aphrodisio monte castra habentem, quòd priorem acceptam cladem meliore pugna emendare cuperet, assecutum collatis signis uictum, atque in oppidum compulsum, nunquàm adducere potuit, ut in aciem descenderet. Quibus rebus Romæ nunciatis Q. Fabium Maximum Aemilianum Paulli filium in Hispaniam miserunt. Hæc Appianus. Orosius autem ita: Viriatho Iberum, & Tagum maxima, & diuersorum locorum flumina late transgredienti, & peruaganti C. Vetilius prætor occurrit. continuo cæso usque ad internecionem pene omni exercitu, suo uix ipse prætor cum paucis fuga lapsus euasit. deinde C. Plautium prætorem idem Viriathus prœlijs multis fractum fugauit. post etiam Claudius Vnimanus cum magno apparatu belli contra Viriathum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem auxit infamiam. nam congressus cum Viriatho uniuersas, quas secum deduxerat, copias, maximasq; uires Romani exercitus amisit. Viriathus trabeas, fasces, ceteraq; insignia Romana in montibus suis trophæa præfixit, eodem tempore CCC Lusitani cum mille Romanis in quodam saltu contraxere pugnam. in qua LXX Lusitanos, Romanos autem CCCXX cecidisse Claudius refert. & cum uictores Lusitani sparsi, ac securi abirent, unus ex ijs longe à ceteris segregatus cum circunfusis equitibus pedes ipse deprehensus, uniuseorum equo lancea perfosso ipsius equitis ad unum gladij ictum caput desecuisset, ita omnes metu perculit, ut prospectantibus cunctis ipse contemptim, atque ociosus abiret. & Florus: Viriathus non contentus suorum libertatem defendere per XIIII annos omnia citra, ultraq; Iberum, & Tagum igni, ferroq; populatus, castra etiam prætorum, & præsidium aggressus, cum Claudium Vnimanum pene ad internecionem exercitus cæcidisset, insignia trabeis, & fascibus nostris, quæ ceperat, in montibus suis trophæa fixisset, tandem eum Fabius Maximus consul oppresserat. In libro autem de uiris illustribus scriptum est, Claudium Vnimanum, deinde C. Nigidium à Viriatho esse oppressos. Quin etiam Cicero in Lælio, C. ipsum Lælium in prætura Fabio, & Hostilio consulibus egregie cum Viriatho ait pugnasse. Quæ si vere omnia scripta sunt, profecto apparet ante Lælium à quatuor prætoribus rem gestam esse, Vetilio, Plautio, Claudio, & Nigidio. quibus singulis si annos singulos tribuamus, relinquitur Viriathinum bellum non hoc anno, sed triennio ante initum. neque enim eodem anno omnes prætores pugnarunt, cum eorum quisque ad prioris cladem quasi corrigendam accurrerit.

DE COS. AN. DCVIII.

CONSVLES deinceps edit Cassiodorus Q. Fabium Maximum cum L. Hostilio. Q. Maximum Scipionis fratrem, L. Mancinú Cicero in Lælio. AEMILIANVM, et L. HOSTILIVM MANCINVM fragmenta Capitolina. Q. hic Fabius Paulli Aemilij filius fuit adoptatus à Q. Fabio Maximo Verrucosi filio. auctor Appianus in Hispaniensi. neque enim Plinium laudare possum, qui libro XXXI, cap. XI, fratrem Scipionis Q. Fabium Allobrogicum vocat, qui fuit huius Fabii filius. Vt L. Mancinus consulatum adeptus sit, supra exposui. Consuli Fabio Viriathus euenit.

De

De triumpho L. Mummij pro cos. de Achæis.

TRIVMPHASSE L. Mummium de Achæis uictis, ac domitis multos habeo auctores. eius enim triũphi meminit Cicero pro Murena, cum ait: Derideatur de rege Pyrrho triumphus M'. Curij, de Philippo T. Flaminini, de Aetolis M. Fuluij, de rege Perse L. Paulli, de Pseudophilippo Q. Metelli, de Corinthijs L. Mummij. Item Virgilius:

Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum cæsis insignis Achiuis.

& epitoma LIII: L. Mummius de Achæis triumphauit, signa ærea, marmoreaq;, & tabulas pictas in triumpho tulit. & Eutropius: Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt, Africani ex Africa, Metelli ex Macedonia, Mummij ex Corintho. Quoniam autem rei magnitudo non patitur Mummium eundem in consulatu hostes deuicisse, prouinciam ex decem legatorum sententia constituisse, exercitum deportasse, ac triumphasse, propterea eum hoc post consulatum anno triumphum egisse scripsi.

De re gesta cum Viriatho.

HOC anno C. Lælium prætorem cum Viriatho rem gessisse constat. id enim scribit non contemnendus Romanæ auctor historiæ Cicero libro II de officijs. Viriathum, inquit, Lusitanum, cui exercitus nostri, imperatoresq; cesserunt, C. Lælius is, qui Sapiens vsurpatur, prætor fregit, & comminuit, ferocitatemq; eius ita repressit, vt facile bellum reliquis traderet. & in Bruto: C. Lælium in bellica laude egregium Viriathino bello scimus fuisse. & iterum in Lælio ipse Lælius ita loquitur: Q. Maximo fratre Scipionis, & L. Mancino cos. quam popularis lex de sacerdotijs C. Licinij Crassi uidebatur? atque id actum est prætore me, quinquennio ante, quàm cõsul sim factus. Eodem etiam anno Q. Fabium Aemilianum consulem, cuius meminit post Plautium prætorem Appianus, uenisse in Hispaniam censeo. quem intellexit scriptor epitomæ LII, cum dixit, opus fuisse consulari & duce, & exercitu. Hic exercitum ex tyronibus collectum in Hispaniam adduxit. at leuibus tantum prœlijs priore anno hostem lacessiuit, summum pugnæ discrimen, ante quàm milites exercuisset, detrectauit. atque ita summa prudentia æstatem exercendis militibus patris Paulli exemplo traduxit. Ita Appianus. ut uere scripsisse Velleius uideatur, Fabium Aemilianum Paulli exemplo seueritate disciplinæ in Hispania floruisse.

DE COS. AN. DCIX.

CONSVLES hic annus habuit Ser. Galbam, L. Aurelium, auctore Casiodoro. quos Ser. Sulpicium Galbam, & L. Aurelium Cottam uocat Valerius lib. VI. GALBAM, & L. VALERIVM COTTAM fragmenta Capitolina. Hic est Sulpicius Galba, qui prætor auctore Suetonio Viriathinum ante bellum excitauit, orator uehemens, cuius sæpe meminit Cicero. L. autem Cotta ille est, quem postea ab Africano accusatum Q. Metellus Macedonicus defendit. Cicero in Bruto, pro Murena, in Verrem, Pædianus, alij: Ser. Sulpicio Galba, & L. Aurelio Cotta consulibus, inquit Frontinus, cum Appiæ aquæ, Anienisq; ductus uetustate quassati priuatorum etiam fraudibus interciperentur, datum est à senatu negotium M. Titio, qui tum prætor inter ciues, & peregrinos ius dicebat, eorum ductuum reficiendorum, & uindicandorum.

De re gesta cum Viriatho.

CONSVLVM neuter hoc anno in Hispaniam missus est. hoc docet Valerius lib. VI, his verbis: P. Scipio Aemilianus, cum Ser. Sulpicius Galba, L. Aurelius consules in senatu contenderent, uter aduersus Viriathum in Hispaniam mitteretur, ac magna inter patres conscriptos dissensio esset, omnibus, quonam eius sententia inclinaretur, expectantibus, neutrum, inquit, mihi mitti placet. alter nihil habet, alteri nihil est satis. quo dicto, ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit. Q. autem Fabius, quod apud Appianum extat, prorogato ultra consulatum imperio doctum exercitum ex hibernis eduxit, ac Viriathum ipse secundus fregit, duobusq; ei oppidis ademptis cum magna exercitus eius clade munitum quendam illum in locum persecutus Cordubam inde in hiberna recessit. Placet autem hoc loco, ut gratiam ineam ab ijs, qui Romanæ antiquitati student, testamentum cuiusdam militis apponere, in quo & belli Viriathini, atque horum consulum mentio fit. quod in agro Lusitano dicitur esse effossum.

EGO GALLVS FAVONIVS IOCVNDVS L. F. QVI BELLO CONT. VIRIATHVM OCCVB. IOCVNDVM ET PVDENTEM FILIOS EX TEST. HERR. RELINQVO. ET BONORVM IOCVNDI PATR. MEI ET EOR. QVAE MIHI ADQVISIVI. HAC TAMEN CONDITIONE VT AB VRBE ROMA HVC VENIANT, ET OSSA MEA INTRA QVINQVENNIVM EXPORTENT E LVSITANIA. ET VIA LATINA CONDANT SEPVLCHRO MARM. COND. MEA VOLVNTATE. SI SECVS FEC. NISI LEGITIMAE ORIANTVR CAVSSAE, VELIM EA OMNIA, QVAE FILIIS RELINQVO, PRO TEMPLO DEI SILVANI REPARANDO, QVOD SVB VIMINALI IN VRBE MONTE EST, ADTRIBVI, MANESQVE MEI OPEM PONT. MAX. ET FLAMINVM DIAL. QVI IN CAPITOLIO SVNT, IMPLORENT AD IMPIET. CONTRA FILIOS MEOS VLCISCENDAM. TENEANTVRQVE SACERDOTES DEI SILVANI ME IN VRBEM REFERRE ET SEPVLCHRO ME CONDERE. VOLO QVOQVE QVOTQVOT DOMI MEAE VERNAE SVNT LIBEROS A PRAETORE CVM MATRIBVS DIMITTI. SINGVL. QVE LIBRAM ARG. ET VESTEM DARI. ACTVM VI K. QVINTILES. =R. GALBA. L. AVRELIO COS.

DECVRR. TRASCVNDANDI HOC TESTAM. ORE EIVSDEM GALLI EMISSVM LAPIDE IVSSERE ADSCVLPI.

DE COS. AN. DCX.

Ap. CLAVDIVM, Q. Metellum nominat in hunc annum consules Cassiodorus. Ap. Claudium, Q. Cæcilium Metellum Orosius. PVLCHRVM, et Q. CAECILIVM MACEDONICVM fragmenta Capitolina. Eorundem consulum his uerbis meminit Frontinus: Eodem tempore decemuiri, dum alijs ex caussis libros Sibyllinos inspiciunt, inuenisse dicuntur, non esse aquã Marciam, sed Anienem in Capitolium perducendam, deq; ea re in senatu à Lepido pro collegio uerba faciente actum Ap. Claudio, Q. Cæcilio cos. Q. porrò Metellum non sine repulsa consulem factum indicat Valerius, cum ait lib. VII: Q. Metellum pauci & mœsti consulatus repulsa afflictum domum reduxerunt. & scriptor libri de uiris illustribus: Q. Metellus inuisus plebi ob nimiam seueritatem, & ideo tertio post duas repulsas consul ægre factus. Hic est, qui in prætura Macedonas, atque Achæos fregit, vnde Macedonicus dictus fuit, quem L. F. Q. N. esse docet Plinius lib. VII. Claudio Gallia, Metello Hispania obtigit. His consulibus (vt opinor) P. Scipio Africanus à senatu legatus in Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciamq; ad regum, ciuitatum, & gentium animos perspiciendos cum L. Metello, & Sp. Mummio missus est. quam legationem ante censuram Panætio præceptore comite Africanum obijsse scribit Cicero in Lucullo, & libro de rep. VI. neque enim Valerium audiendum existimo, qui post duos triumphos hoc ei obtigisse tradidit libro IIII. Cuius legationis, ut alios mittam, Plutarchus, Iustinus, Athenæus, & Strabo meminerunt.

De triumpho Ap. Claudij cos. de Salassis.

SALASSOS Gallos his consulibus mouisse satis constat. cur autem mouerint, parum comperta caussa est. Illud tantum inuenio hoc anno scriptum apud Obsequentem; cum à Salassis illata clades esset Romanis, decemuiros pronunciasse, se inuenisse in libris Sibyllinis, quoties bellum Gallis illaturi essent, sacrificari in eorum finibus oportere. Itaque eosdem etiam Salassos gentem alpinam ab Ap. Claudio consule domitos traditum est in epitoma LIII. quam rem his uerbis prodidit Orosius: Ap. Claudius aduersus Salassos Gallos conuersus, & uictus decem millia peditum amisit. reparata pugna quinque millia hostium cæcidit. triumphum propter damna superiora cũ non impetrasset, infami impudentia, atque ambitione vsus priuatis sumptibus triumphauit. Recte. triumphanti enim pecunia ex ærario erogabatur, vt Liuius in triumpho Minuciano tradit. Hunc eundem Claudium intelligi à Valerio arbitror lib. VI, cum ait: Claudia virgo Vestalis, cum patrem suum triumphantem è curru uiolenta tribuni pl. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate utrique se interponendo amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit. & à Suetonio in Tiberio: Etiam virgo Vestalis Claudia fratrem iniussu populi triumphantẽ ascenso simul curru usque in Capitolium prosecuta est, ne uetare, aut interdicere fas cuiquam tribunorum esset. & à Cicerone in Cœliana: Non virgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno pl. de curru detrahi passa non est. & à Macrobio lib. IIII: Ap. Claudius uir triumphalis usque ad senectutem salius fuit.

De re gesta cum Viriatho, et cum Celtiberis.

EODEM anno in Lusitania (quantum ex mendosa Appiani historia conijci in tanta rerum vetustate potest.) Quinctio quodam prætore res cum Viriatho gesta est. Viriathus primum ab eo pulsus in Aphrodisium se recepit, deinde eruptione in Quinctium facta multis ex eius militibus occisis signa ei etiam aliquot ademit, eoq; intra vallum compulso, ac præsidio Romanorum Vtica depulso agros Bastetanorum effuse populatus est, Quinctio ipso metu, atque inscitia Cordubæ se statiuis medio autumno tenente. Idem Viriathus, cum priore anno à Q. Fabio uictus rebus suis diffidere cœpisset, bellum in Celtiberia, in qua post res à Lucullo gestas summum ocium fuerat, Areuaccibus, Tithis, ac Bellis ad arma solicitatis, excitauit. Ea caussa fecit, ut Celtiberia prouincia Q. Metello consuli sit decreta. cuius res gestæ apud Appianum interciderunt. illud tantum extat, Vaccæos summa celeritate ab eo subactos esse. scriptor etiam libri de uiris illustribus Arbachos ab eo consule domitos prodidit. Sed quoniam ille rem etiam pro consule gessit, quæ ab eo in Celtiberia gesta inuenerimus in insequentem annum reijcimus.

DE COS. AN. DCXI.

CONSVLES Cassiodorus suggerit L. Metellum, Q. Maximum. Orosius L. Cæcilium Metellum, Q. Fabium Maximum Seruilianum. fragmenta item Capitolina SERVILIANVM. Hic Seruilianus frater est germanus Q. Seruilij Cæpionis biennio post consulis, auctore Appiano, adoptiuus Q. Fabij Aemiliani. ambo enim à Q. Fabio Maximo Verrucosi filio adoptati fuerunt, alter ex gente Aemilia, alter ex Seruilia. L. Metellus frater est Q. Metelli Macedonici, vt tradit Valerius de testibus. Fabio Viriathus euenit.

De censoribus, & lustro LVII.

EODEM anno P. Africanus Aemilianus deiecto Ap. Claudio Pulchro competitore, censor cum L. Mummio Achaico factus est. Insignis hæc maxime censura est, quippe Græcorum, Latinorumq; annalium monumentis plurimis ad posteritatis memoriam commendata. Scipionem tradit Gellius orationem pro rostris censorem dixisse, qua populum hortatus est ad mores maiorum suorum imitandos. Eundem etiam multos ignominia notasse constat. nam iuueni cuidam equum, auctore Plutarcho, ademit, quia cum oppipare hilarem in modum epularetur eo tempore, quo Carthago oppugnabatur, libum urbis Carthaginis instar sodalibus diripiendum dedisset. cuius notæ caussam cũ quæreret adolescens, quia me (inquit Scipio) in expugnanda Carthagine anteuertisti. an hic autem Claudius Asellus fuerit, parum compertum habeo. Illud certe tradit Cicero lib. II de oratore: Claudio Asello equum à Scipione fuisse ademptum, eũdemq; in ærarios à Scipione fuisse relatum, sed à L. Mummio statim ex ærarijs esse exemptum. Idem tribu alium mouit, qui cum esset patris Paulli in Macedonia centurio, in prœlio non affuerat. cum autem ille se custodiæ caussa in castris remansisse diceret, quæreretq; à Scipione, cur notaretur, quia non amo, inquit, nimium diligentes. Iam uero, cum in equitum censu recognoscendo C. Licinius Sacerdos citatus prodijsset, clara uoce, ita vt omnis concio audiret, dixit, se scire illum verbis conceptis peierasse. itaque si quis contra dicere uellet, vsurum esse eum testimonio suo. nemine contra dicente, traduc equum, inquit, Sacerdos, ne ego in te uidear, accusatoris simul, ac testis, & censoris, ac iudicis partes egisse. Cum autem M. Fuluius censor pilas pontis ante in Tiberim locasset, Scipio, & Mummius censores ijs pilis fornices imponendos curarunt. Lustrum ab utro conditum sit incertum diuersi auctores faciunt. Valerius lib. IIII, à Scipione conditũ significat, his verbis: Africanus posterior, cum censor lustrum conderet, & in solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni eius precationis carmine præiret, quo dij immortales, ut populi R. res meliores, amplioresq; facerent, rogabantur, satis, inquit, bonæ, ac magnæ sunt. itaque precor, ut eas perpetuo incolumes seruent. ac protinus in publicis tabulis in hunc modum emendari iussit. qua uotorum uerecundia deinceps censores in condendis lustris usi sunt. at Cicero à L. Mummio conditum notat his uerbis in secundo de oratore: Asello Africanus obijcienti lustrum illud infelix, noli, inquit, mirari. is enim, qui te ex ærarijs exemit, lustrum condidit, & taurum immolauit. Qua de re sic etiam Lucilius apud Gellium lib. IIII.

Scipiadæ magno improbus obijciebat Asellus,
Lustrum illo censore malum, infelixq; fuisse.

Hoc

Hoc lustrum LVII à Mūmio conditum, censa ciuiū capita CCCCXXVIII millia CCCXLII, facile ex fragmento Capitolinæ huius censuræ, & epitoma LIIII cognosci potest. fuisse autem summam inter hos censores discordiam id esse potest argumento, & quòd Scipio in dedicatione ædis Herculis cum epulum splendide, ac magnifice apparauisset, amicos inuitauit omnes præter Mummium, & quòd Mummij segnitiem notans, pro rostris dixit, se ex maiestate reip. omnia fuisse gesturum, si Quirites sibi collegam uel dedissent, uel non dedissent. Hæc ex Plutarcho fere collecta sunt in Politicis, in apophtegmatis, & in Paullo, Valerij lib. VI, & IIII, Gellij lib. II, IV, V, & VII, Cicerone in Bruto, in II de oratore, & pro Cluentio. Gellius etiam lib. XVI omnes Africani honores paucis cōplexus est, ita: P. Scipio Paulli F. & bis consul fuit, & triumphauit, & censura functus est, & collega in censura L. Mummij fuit. qui tituli uetere etiam epigrammate, quod Romæ esse dicitur, continentur, ita:

P. CORNELIVS PAVLLI F. SCIPIO
AEMILIANVS COS. II. CENSOR
AVGVR. TRIVMPHAVIT.

De re gesta cum Pseudoperse, Viriatho, et Celtiberis.

HOC anno in Macedonia, quæ à Metello prætore ante pacata fuerat, nouum bellum coortum est, Pseudoperseo quodam, siue Pseudophilippo altero auctore. quo de bello sic scriptum inuenio apud Eutropium: Iterum in Macedonia Pseudoperseus, qui se Persei filium esse ferebat, collectis seruis rebellauit, &, cum XVII millia armatorum haberet, à Trebellio quæstore superatus est. his diebus Androgynus Romæ uisus iussu aruspicum in mare mersus est. hæc ille. Androgynum autem his consulibus uisum tradit Obsequens. in epitoma etiam LIII sub Ap. Claudij consulis mentionem ita est: Alter Pseudophilippus in Macedonia à L. Trebellio quæstore cum exercitu cæsus est. Quam uictoriam nescio an quisquam aut plenius, aut elegantius literis mandare potuerit, quam M. Varro lib. II de re rustica prodidit, apud quem Cn. Trebellius Scrofa ita loquitur: Ignorare mihi uideris, cur appeller Scrofa. itaque ut etiam hi propter te sciant, cognosce meam gentem suillum cognomen non habere, nec me esse ab atauis eius cognominis ortum. auus meus primum appellatus est Scrofa, qui quæstor cum esset, Licinio Nerua prætore, in Macedonia prouincia relictus, qui præesset exercitui, dum prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se habere uictoriæ, impressionem facere cœperunt in castra. auus cum hortaretur milites, ut caperent arma, ac exirent contra, dixit, celeriter se illos, ut scrofa porcos, disiecturum, idq; fecit. nam eo prœlio hostes ita fudit, ac fugauit, ut eò Nerua prætor Imperator appellatus sit, & auus cognomē inuenerit, ut diceretur Scrofa. Hæc inueni hoc anno in Macedonia gesta. In Hispania autem Q. Fabius Seruilianus, quod apud Appianum extat, Fabij Aemiliani frater consul in locum Quinctij aduersus Viriathum missus, cum iter Vticam intendisset, Viriathum in itinere, à quo prœlio lacessebatur, fortissime repulit. post elephantis decem à Micipsa rege Numidarum acceptis, ac castris loco idoneo communitis eundem sæpe fugauit, fugatumq; insecutus est, semel ab eo cum exercitu intra castra compulsus. Inde cum per Viriathum quiescere non posset, castris Vticā uersus motis, cum eundem inopia commeatus adactum in Lusitaniam se per noctem referre comperisset, haud cunctandum ratus, quin eum persequeretur, uastatis amicorum illius agris, quanquā amissa in itinere præda à latronibus, in quos forte inciderat, erepta in Lusitaniam duxit, atque oppidis eius multis in potestatem adductis alijs pepercit, alia incendit, atque in hiberna, cum iam annus imperij eius alter appeteret, exercitum reduxit. Hæc Appianus. Itaque hac (ut opinor) de caussa Obsequens his consulibus dubie cū Lusitanis dimicatum scribit. At uero Q. Metellus in Celtiberia prorogato in alterum annum imperio res maximas gessit, atque eorum populorum opes ualde attriuit. Id quod ex epitoma LIII colligi potest, in qua ita scriptum est: Q. Metellus pro cos. Celtiberos cæcidit, & apud Valerium capite de stratagematis: Q. Metellus cum proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret, urbemq; Trebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset, intra pectus suum multum ac diu consilijs agitatis uiam reperit, qua propositum ad exitum perduceret. itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias, atque alias regiones petebat. hos obsidebat montes, paulo post ad illos transgrediebatur, cum interim tam suis omnibus, quàm ipsis hostibus ignota erat caussa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiæ genus sequeretur, absiste, inquit, istud quærere. nam si huius consilij mei interiorem tunicam conscíam esse sensero, continuo eam cremari iubebo. quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quem finē habuit? postquam uero, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit,

cum aliò cursum direxisset, subito ad Trebiam reflexit, eamq; inopinatam, & attonitam oppressit. & de disciplina militari: Q. Metellus cum apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in statione quinque cohortes, atque ex ea uiribus hostium depulsas, repetere eandem stationem è uestigio iussit, non quòd speraret ab ijs amissum locum recuperari posse, sed ut præteritæ culpam pugnæ insequentis certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiam, ut siquis ex ijs fugiens castra petisset, pro hoste interficeretur, qua seueritate compressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione uitæ implicatis loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium superarunt. & Velleius: Metellus cum urbem Contrebiam in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus subire iussit, facientibusq; omnibus in procinctu testamenta, uelut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito perseuerantia ducis, quem moriturum miserat, militem uictorem recepit. Vnde etiam Florus: Contrebiam Metellus memorabili cum cepisset exemplo Versobrigis maiore gloria pepercit. Hoc idem scriptum est apud Frontinum, & in libro de uiris illustribus. Triumphasse tamen Metellum, quanquam tantis rebus gestis, negat Valerius capite de ira, cum scribit: Metellus, cum utranq; Hispaniam consul prius, deinde pro cos. pene iam subegisset, postquam cognouit Q. Pompeium consulem inimicum suum successorem sibi mitti, omnes, qui modo militiã uoluerant finire, dimisit, commeatus petentibus nec caussis excusis, nec constituto tempore dedit, horrea custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit, arcus, sagittasq; Cretensium frangi, atque in amnem abijci iussit, elephantis cibaria dari uetuit. quibus factis ut cupiditati suæ indulsit, ita magnifice gestarum rerum gloriam corrupit, meritumq; honorem triumphi hostium, quam iræ fortior uictor amisit.

DE COS. AN. DCXII.

Cn. Cæpionem, Q. Pompeium deinceps consules profitetur Cassiodorus. eorumq; sic meminit Velleius lib. II: Seu duæ, seu tres Pompeiorum familiæ fuerunt, primus è Pompeijs cum Cn. Seruilio consul fuit. itemq; Cicero lib. XII. ad Atticum. Q. Pompeium humili atque obscuro loco natum testatur idem in Verrem, & in Bruto, cum ait: Q. Pompeius non contemptus orator, qui summos honores homo per se cognitus sine ulla commendatione maiorum adeptus est. & pro Murena: Nec mihi unquam minus in Q. Pompeio nouo homine, & fortissimo uiro uirtutis esse uisum est, quàm in homine nobilissimo M. Aemilio. eundem Valerius capite de testibus, Q. Pompeium Aufidium uocat, librariorum (ut opinor) uitio, pro, Auli filium. eademq; ratione Appianus in Hispaniensi κόϊντον πομπήιον αὖλον, pro, αὔλου υἱόν. Idem Pompeius Scipione familiariter utebatur. cumq; pollicitus ei esset, se pro C. Lælio, quem Scipio dilexit unice, tũq; consulatus candidatum deducebat, prensaturum, pro se prensauit. Plutarchus auctor in dictis. Cn. & Q. Seruilios Cæpiones fratres fuisse docet Cicero in Verrinis, & in Fonteiana, & Valerius capite de testibus. natos autem eos opinor ex Cn. Seruilio Cæpione consule an. DLXXXIIII. His, ut opinor, consulibus cum Macedonum legati cõquestum uenissent de D. Iunio Silano prętore, quòd acceptis pecunijs prouinciam spoliasset, & senatus de querelis eorum uellet cognoscere T. Manlius Torquatus, Silani pater petijt, impetrauitq;, ut sibi eiusmodi cognitio mandaretur, & domi caussa cognita filium condemnauit, abdicauitq;, ac ne funeri quidem eius cum suspendio uitam finisset, interfuit, sedensq; domi potestatem consulentibus ex instituto fecit. epitoma LIIII, Cicero de finibus, Valerius de seueritate parentum. Iisdem etiam consulibus in L. Tubulum quæsitum ostendit idem Cicero de finibus, cum scribit: L. Tubulus, cum prætor quæstionem inter sicarios exercuisset, ita aperte cepit pecunias ob rem iudicandam, ut anno proximo P. Scæuola tribunus pl. ferret ad plebem, uellent ne de ea re quæri. quo plebiscito quæstio decreta à senatu est consuli Cn. Cæpioni.

De re gesta cum Viriatho, *& cum* Numantinis.

Et hoc anno Q. Fabium Seruilianum pro consule cum Viriatho rem gessisse reperio. sic enim pergit Appianus, quem unum in hoc bello digerendo (quantum ex mendosis eius libris intelligere potuimus) maxime sequuti sumus: Q. Fabius cum latronum principem quendam cepisset, ipsum dimisit, socijs eius manus præcidit. Viriathum insequutus oppido inclusum circunuallare cœpit. ex quo Viriathus eruptione facta exercitum Seruiliani fugauit, atque in locum asperum, ac præruptum, unde nulla exeundi facultas erat, compulit. neque idcirco secunda fortuna elatus, cum honestam sibi finiendi belli occasionem datam intelligeret, pacem his conditionibus petijt, ut ipse socius populi R. esset; quiq; sectam suam sequuti essent, quæ quisq; haberet, teneret,

teneret. quæ à populo confirmata est. Hinc etiam in epitoma LIII legimus ita: A' Q. Fabio Maximo pro consule pars maxima Lusitaniæ expugnatis aliquot urbibus recepta est. Item: Q. Fabius pro consule rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit pace cum Viriatho æquis cōditionibus facta. Orosius autem res eius gestas his uerbis prodidit: Fabius consul contra Lusitanos, & Viriathum dimicās Bacciam oppidum, quod Viriathus obsidebat, depulsis hostibus liberauit, & in deditionem cum plurimis alijs castellis recepit. quingentis etiam principibus eorum, quos societate inuitatos deditionis iure susceperat, manus præcidit. Hinc factum est, ut Valerius de disciplina militari ita scripserit: Q. Fabius Maximus in Hispania omnium, qui ex præsidijs Romanis ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit, ut trunca præ se bracchia gestantes, metum defectionis reliquis inijcerent. & Frontinus lib. IIII: Fabius Maximus transfugarum dextras præcidit. Atque hoc quidem modo cum Viriatho in Lusitania dimicatum est. In Celtiberia uero quanquam omnibus fere Celtiberis à Metello deletis acrius quàm unquam ante pugnari cœptum. Vni erant, quod est apud Appianum, Termestini, ac Numantini, qui propè intacti arma retinebant. Cum his ergo bellum illud susceptum, quod postea Numantinum est appellatum. cuius belli caussam sic expresit Florus. Numantini, inquit, Segidenses socios, ac consanguineos suos manibus Romanorum elapsos exceperant. habita pro eis deprecatio nihil ualuit. cum se ab omni bellorum contagione remouerent, in legitimi fœderis pretium iussi arma deponere. hoc sic à barbaris acceptum, quasi manus abscinderentur. itaque statim Megara uiro fortissimo duce ad arma conuersi, Pompeium prœlio aggressi, fœdus tamen maluerunt, cum debellare potuissent. Hoc tamen sequenti anno factum est. non enim nisi extrema hieme hoc anno Metellus Pompeio successori exercitum in Hispania tradidit, ut scribit Appianus.

DE COS. AN. DCXIII.

DEINCEPS consules factos inuenio Q. Cæpionem cum C. Lælio. auctor Cassiodorus, & Obsequens. His consulibus L. Crassum oratorem natum scribit Cicero in Bruto. Frontinus etiam de aquæductibus C. Lælio, Q. Seruilio cos. à L. Lentulo tractatum ait, ut pro aqua Marcia Anio in Capitolium deduceretur. C. Lælium non sine repulsa consulatum adeptum auctor est Cicero in Tusculanis, & Plutarchus de rep. Idem Lælius, (quod apud Ciceronem extat in Philippica XI. & apud Velleium lib. II.) C. Lælio natus est, eo qui consulatum gessit an. DLXIII. Sapientis cognomen tulit teste Cicerone lib. II. de officijs, atque in Lælio, cuius rationem affert Plutarchus in Gracchis. De Q. Cæpione supra dictum est.

De re gesta cum Viriatho, & cum Numantinis.

PVGNATVM est hoc anno in utraq; Hispania à Romanis, sed turpiter. Viriathus enim dolo, non armis sublatus est à Q. Cæpione consule, cui ea prouincia euenerat. Cum Numantinis pax à Q. Pompeio proconsule iniussu senatus, ac populi propter infirmitatem facta. Dicamus primum de Viriatho. Q. Cæpio cum ad exercitum uenisset, ocij impatiens, pacem à Seruiliano fratre factam assidue improbare, ea de re quotidie literas ad senatum mittere. senatus primum tacite Cæpioni quod è rep. fideq; sua duceret permittere, post eidem aperte, ut neglectis pacis conditionibus bellum susciperet, mandare. quo senatus consulto accepto Cæpio repente Viriathum adortus Arsam oppidum eius occupauit, ipsum cum magna, quacunq; iter faciebat, agrorum direptione fugientem insequens, tandem in Carpetanium est adeptus. Cum autem ille inde simulata pugna repente se abstulisset, Cæpio assequendi spe abiecta Vectonum, & Gallæcorum fines populabundus iniuit. Qua re animaduersa Viriathus legatos ad Cæpionem de pace misit. quos Cæpio pecunia corruptos, atque promissis ingentibus oneratos ad occidendum Viriathum impulit. quo haud ita multo post à proditoribus perfecto, exercitus etiam eius, qui duce Tantalo Saguntum profectus, atque inde repulsus Bætim traiecerat, in Cæpionis, qui à tergo instabat, potestatem peruenit, atque ab eo uenia impetrata, agros etiam fertiles, quos coleret, ne inopia coactus ad latrocinia uerteretur, obtinuit. Hæc Appianus. quid alij? Florus quidem ita: Viriathum Fabius Maximus consul oppresserat, sed à successore Seruilio uiolata uictoria est. quippe qui con ficiendæ rei cupidus fractum ducem, & extrema deditionis agitantem per fraudem, & insidias, & domesticos percussores aggressus hanc hosti gloriam dedit, ut uideretur aliter uinci non potuisse. Valerius uero sic: Viriathi cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit, in amicis, quòd eorum manibus interemptus est; in Q. Seruilio Cæpione consule, quòd is sceleris huius auctor impunitate promissa fuit, uictoriamq; non meruit, sed emit. Itaque in epitoma etiam LIIII sic

ſcriptum eſt: Viriathus à proditoribus conſilio Seruilij Cæpionis interemptus eſt. & in libro de uiris illuſtribus: Cæpio Viriathum cum aliter uincere non poſſet, duos ſatellites pecunia corrupit, qui eum humi depoſitum perimerent, quæ uictoria, quia empta erat, à ſenatu non probata. Hæc in ulteriore Hiſpania geſta, & hoc anno à Cæpione conſule, & ſequenti ab eodem proconſule arbitror. Viriathum tamen his conſulibus uictum ſcribit Obſequens.

In citeriore uero Q. Pompeius conſul, cum extrema hieme exercitum à Q. Metello accepiſſet, caſtra ad Numantiam poſuerat. Tum Numantini, cum eum forte abeſſe caſtris animaduertiſſent, è colle ſubito degreſsi in equites Pompeianos impetum facere, Pompeius re nunciata ad exercitum reuerſus hoſtibus acriter inſtare, illi leniter ad montes recedere, dum Romanos ad locum impeditum, quem conſtituerant, attraxerunt. Quamobrem cum ad Numantiam nihil ſe proficere Pompeius ſentiret, Termantiam, cuius potiundæ ſpes certior affulſerat, exercitum adduxit. ibi cum & ſæpe male pugnaſſet, Malia oppido per proditionem recepto, in Sedetaniam, quam latrocinijs infeſtam eſſe cognouerat, caſtra mouit. poſt cum ſe ad Numantiam rettuliſſet, ne tum quidem, cum flumen aliò deriuare, ut hoſtes fame opprimeret, eſſet aggreſſus, rem ex ſententia geſsit. Tot igitur aduerſis prœlijs fractus, cum Roma & ſenatores aliquot qui conſilio, & nouus exercitus, qui manu eum iuuaret, acceſsiſſent, etiam per hiemem exercitum rei gerendæ, & cladium corrigendarum cauſſa, ſi qua pugnæ daretur occaſio, ſub dio habebat. Poſtremo autem cum morbus, quem & aquæ, & aeris grauitas uulgauerat, grauiſsime totum exercitum afflictaret, & milites aliquot ad ea paranda, quæ uictui ſunt neceſſaria, egreſsi in inſidias Numantinorum præcipitati omnes fere deleti eſſent, exercitum in hiberna re infecta reducere coactus eſt. Tum uero uel quòd ſucceſſorem expectaret, uel quòd Romæ iudicium formidaret, clam de pacis cõditionibus cum Numantinis agere cœpit, quas ne illi quidem diuturno bello feſsi ſunt aſpernati. Itaque legatis eorum, cum ad ſe de pace ueniſſent, palam pro dignitate imperij Romani reſpondit, pacem ijs nulla alia ratione, niſi ſi Romanorum ſe poteſtati permitterent, dare poſſe. clam uero certas, in quas conuenerant, pacis conditiones tulit. quibus acceptis, illi ſe ſtatim Pompeij arbitrio in ſpeciem dediderunt. Pompeius obſidibus, & transfugis, & XV auri talentis, hæc enim imperauerat, excitis ſucceſſorem, dum accederet, expectauit. Hæc pluribus uerbis Appianus. In eandem ſententiam loquitur etiam Oroſius. Pompeius conſul, inquit, fines Numantinorum ingreſſus accepta maxima clade diſceſsit, non ſolum exercitu pene omni profligato, uerum etiam cum plurimis nobilium, qui eius militiæ aderant, interemptis. & in epitoma: Q. Pompeius conſul in Hiſpania Termeſtinos ſubegit. cum eiſdem, & Numantinis pacem ob infirmitatem fecit, & apud Eutropium: Q. Pompeius, qui Metello ſucceſsit, à Numantinis uictus pacem ignobilem fecit.

DE COS. AN. DCXIIII.

CASSIODORVS in hunc annum prodit conſules Cn. Piſonem cum M. Popillio. M. POPILLIVM Capitolinum fragmentum. M. Popillium Lænatem Appianus, & epitoma. M. Popillium Lænatem, L. Calpurnium Valerius libro primo, cum, ait: C. Cornelius Hiſpalus prætor peregrinus M. Popillio Lænate, L. Calpurnio cos. edicto Chaldæos citra decimum diem abire ex urbe, atque Italia iuſsit.

De re geſta cum Numantinis.

VIRIATHO interfecto, atque ulteriore pacata Hiſpania, bellum tamen in Celtiberia non omnino ſublatum erat. Etenim cum M. Popillius Lænas conſul ad exercitum in Hiſpaniam contendiſſet, ut Q. Pompeio ſuccederet, Pompeius omni iam belli metu uacuus, cum ſe indigne ſine iuſſu ſenatus pacem cũ Numantinis feciſſe animaduerteret, negare ſe cum ijs pactum quicquam eſſe; illi teſtibus ijs, qui fœderi feriendo affuerant, confirmare. Popillius eos Romam ad ſenatũ, ut cum Pompeio de fœdere diſceptarent, reiecit. re in ſenatu agitata, placuit cum Numantinis bellum renouari. Interea uero Popillius Luſonum, qui Numantinis finitimi ſunt, fines ingreſſus, in de re infecta diſceſsit. Hæc Appianus. Q. Cæpio hoc forte anno Viriathini belli reliquias perſecutus prouinciam ordinauit. neque enim tot res ab eo in conſulatu geſtas eſſe uidetur ueriſimile, preſertim uero cum ad exercitum conſules, non niſi ſero uenire poſſent.

DE COS. AN. DCXV.

P. SCIPIONEM, D. Brutum conſules in hunc annum inuenio apud Caſsiodorum. quorũ, ut

ut ex ijs quæ dicam, patebit, pleriq; rerum Romanarum ſcriptores meminerunt. ſic enim ſcriptum eſt in epitoma: P. Cornelio Naſica, cui cognomen Serapionis fuit ab irridente C. Curatio tribuno pl. impoſitum, & D. Iunio Bruto cos. delectum habentibus in conſpectu tyronum res ſaluberrimi exempli facta eſt. Nam C. Matienus accuſatus eſt apud tribunos pl. quòd exercitum in Hiſpania deſeruiſſet, damnatusq; ſub furca diu uirgis cæſus eſt, & ſeſtertio nummo uenijt. Tribuni pl. quia non impetrarent, ut ſibi denos, quos uellent, milites eximere liceret, conſules in carcerem duci iuſſerunt. Hinc Cicero etiam lib. III de legibus ſcripſit: D. Brutum, & P. Scipionem conſules, quos, & quantos uiros, homo omnium infimus, & ſordidiſsimus tribunus pl. C. Curatius in uincula coniecit, quod ante factum non erat. Valerius præterea capite de fiducia ſui ita ſcriptum reliquit: C. Curatius tribunus pl. productos in concionem conſules compellebat, ut de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curia referrent. cuius inſtituti minime utilis interpellandi gratia Naſica contrariam actionem ordiri cœpit. obſtrepente deinde plebe, tacete, quæſo Quirites, inquit. plus enim ego, quàm uos quid reip. expediat, intelligo. qua uoce audita omnes pleno uenerationis ſilentio maiorem auctoritatem eius, quàm ſuorum alimentorum reſpectum habuerunt. & Frontinus capite de diſciplina: P. Cornelio Naſica, D. Iunio cos. qui exercitum deſeruerant, damnati uirgis cæſi publice uenierunt. Hic Scipio P. Scipionis Naſicæ filius fuit eius, qui Corculum eſt appellatus, P. Scipionis eius, qui optimus uir à ſenatu iudicatus matrem Idæam excepit, nepos, P. Scipionis eius, qui Iugurthæ bellum intulit, pater, ut tradit Velleius, ante in ædilitate repulſam paſſus, poſt Ti. Gracchum occidit. unde miror Valerium in tantorum uirorum ignoratione uerſatum eſſe, atque ita ſcripſiſſe capite de repulſis: P. Scipio Naſica togatæ potentiæ clarum lumen, is, qui conſul Iugurthæ bellum indixit, qui matrem Idæam è Phrygijs ſedibus ad noſtras aras, focosq; migrantem ſanctiſsimis manibus excepit, qui multas, & peſtiferas ſeditiones auctoritatis ſue robore oppreſsit, quo principe ſenatus aliquot annos gloriatus eſt, cum ædilitatem curulem adoleſcens peteret, manumq; cuiuſdam ruſtico opere duratam more candidatorum tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare. quod dictum à circunſtantibus exceptum ad populum manauit, cauſſamq; repulſæ Scipioni attulit. Vnde Cicero pro Plancio: auus tuus P. Naſica tibi ædiliciam prædicaret repulſam, quo ciue neminem ego ſtatuo in hac rep. fortiorem. De eodem Plinius lib. XXI: Florum honorem populus R. Scipioni tantum habuit. Serapio cognominabatur propter ſimilitudinem ſuarij cuiuſdam negociatoris. ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus, dignusq; Africanorum familia. D. Brutum M. F. uocat Cicero in Bruto. Eundem Velleius A. Brutum appellat, non per mendum, ſed uere. ſi quidem in numis ueteribus argenteis nobiliſsimi uiri Andreæ Lauredani, ſunt etiam aliquot, cum his literis. A. POSTVMIVS ALBINVS COS. BRVTI F. quo numo hunc ſignificari putaui, ut hic D. Brutus ab A. Poſtumio Albino adoptatus modo D. Brutus, modo A. Poſtumius Albinus Brutus, ut in aliis factum oſtendi in libro de nominibus Romanorum, appellaretur. Eidem Hiſpania ulterior obtigit. Scipionis incomperta prouincia eſt.

De re geſta cum Luſitanis, et Numantinis.

VIRIATHO interfecto ne diuturnum quidem in Luſitania ocium fuit. Nam cum multi Viriathum imitati latrocinijs Luſitaniam uexarent, placuit ſenatui eorum libidinem armis coercere. id bellum, atque ea prouincia D. Bruto conſuli mandata eſt. Veniſſe autem cum hoc anno ad exercitum uerba hæc epitomæ LV indicant: Iunius Brutus conſul in Hiſpania ijs, qui ſub Viriatho militauerant, agros, & oppidū dedit, quod Valentia uocatum eſt. M. Popillius à Numantinis, cum quibus pacem factam ſenatus irritam cenſuerat, cum exercitu fuſus, fugatusq; eſt. Popilliū porrò pro conſule hoc anno parum ſecunda fortuna Numātiam obſediſſe teſtatur Frontinus lib. III cum ait: Numantini obſeſsi ne pro uallo quidem inſtruxerunt aciem, adeoq; ſe continuerunt, ut Popillio Lænati fiducia fieret ſcalis oppidum aggrediendi. quo deinde ſuſpicante inſidias, quia ne tunc quidem obſiſtebatur, ac ſuos reuocante, eruptione facta auerſos, & deſcendentes adorti ſunt. Qua de re miror nihil eſſe in Appiani hiſtoria proditum.

DE COS. AN. DCXVI.

CONSVLES comparant in hunc annum Caſsiodorus, & Obſequens M. Aemilium, C. Hoſtilium Mancinum. Oroſius, & Appianus M. Aemilium Lepidum, & C. Hoſtilium Mancinum. Mancini conſulis etiam in fragmentis Capitolinis ueſtigia extant. De Lepido ſic loquitur Cicero

ro in Bruto: M. Lepidus, qui est Porcina dictus, ijsdem temporibus fere, quibus Galba, sed paulo minor natu, & summus orator est habitus, & scriptor sane bonus. Item: L. Cassij legi tabellariæ M. Ancius Briso tribunus pl. diu restitit, M. Lepido consule adiuuante, eaq; res P. Africano uituperationi fuit, quòd eius auctoritate de sententia deductus Briso putabatur. Is, ut opinor, natus est è M. Lepido, principe senatus, consule anno DLXXVIII. His consulibus M. Claudius prætor in naue fulmine conflagrauit. Obsequens.

De re gesta cum Numantinis, et Lusitanis.

CETERVM Popillio pro consuli C. Mancinus consul ad Numantiam successit. D. Bruto in Lusitania prorogatum imperium est. Dicamus autem primum de Mancino. Hostilius Mancinus consul, inquit Obsequens, in portu Herculis cum conscenderet nauem, uox improuiso audita: mane Mancine. cumq; egressus postea nauem Genuæ conscendisset, anguis in naui inuentus è manibus effugit, ipse consul deuictus. & Valerius lib. primo: Mancino consuli in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderunt. cum Lauinij sacrificium facere uellet, pulli cauea emissi in proximam siluam fugerunt, summaq; diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt. cumq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conscenderet, talis uox sine ullo auctore ad aures eius peruenit; Mancine mane. qua territus cum itinere conuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis uisus è conspectu abijt. ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta. Idem est in epitoma LV: C. Hostilio Mancino consule sacrificante pulli ex cauea auolauerunt. conscendenti deinde nauim, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit audiri: mane Mancine. quæ auspicia tristia fuisse euentu probatum est. uictus enim à Numantinis, & castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus uetuit. triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus quatuor uicta erant. Idem Orosius. Appianus Mancinum rumore, qui, Cantabros, & Vaccæos Numantinorum auxilio uenisse, percrebuerat, perculsum exercitum, trepidum in castra, quæ quondam Fuluius Nobilior fecerat, reduxisse, atque ibi obsessum ad turpes pacis conditiones à Numantinis latas descendisse auctor est. qua re Romæ cognita ipsum à bello auocatum, collegam eius M. Lepidum ad exercitum esse missum. Hæc ad Numantiam. In Lusitania uero D. Brutus proconsule, si latrones Lusitanos palantes, atque dispersos per calles, tramitesq; insequi uellet, eos se adipisci posse diffisus, ad singula eorum oppida arma circunferre cœpit, quòd se facilius singulos ad suorum oppidorum defensionem attractos esse oppressurum speraret. Ita cum Duriam flumen transisset, atque populabundus ad Lethen peruenisset, primus Romanorum Lethen, deinde Bænim uictor traiecit. qui, ut ait Strabo, Bruti expeditionis terminus fuit. Hæc ex Appiano. Hinc etiam in epitoma LV ita scriptum inuenimus: D. Iunius Lusitaniam urbium expugnationibus usque ad Oceanum perdomuit. & cum milites flumen Obliuionem transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit, & sic, ut transgrederentur, persuasit. & apud Strabonem lib. III: Brutus cognomine Callæcus Morone urbe ad faciendas excursiones usus bellum gessit cum Lusitanis, eosq; deleuit. & apud Valerium lib. VI: Cum se D. Bruto tota pene Lusitania dedidisset, ac sola gentis huius urbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti respondit, ferrum sibi à maioribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auare emerent, relictum.

DE COS. AN. DCXVII.

CONSVLES suggerit Cassiodorus P. Furium, Sex. Atilium Serranum. Cicero lib. III de officijs L. Furium, Sex. Atilium. Obsequens L. Furium, Atilium Serranum. De Furio Cicero sic in Bruto: L. Furius Pilus perbene loqui putabatur, literatiusq;, quam ceteri. In fragmentis Capitolinis uestigium etiam apparet SERRANI consulis. Furio Hispania citerior obtigit. Bruto in ulteriore prorogatum imperium est.

De *censoribus*, *et lustro* LVIII.

IN fragmentis Capitol. hæ literæ Serrano cos. suggerũtur. -OR. L. F. LVIII. quibus literis censores hoc anno lustrum fecisse LVIII significatur. Qui autem hi fuerint, incerta memoria est, quoniam autem non nisi ex consularibus ad censuræ honorem per hæc tempora efferebantur, suspicari

suspicari quis poterit, alterum ex his Q. Fuluium Nobiliorem fuisse, qui anno DC consulatum gesit. id enim extrema illa cognominis eius syllaba OR indicat. Hoc constituto, nunc quærendus est ei collega, & is quidem patricius. nam Fuluius è plebe fuit. ambo autem è plebe censores non dum creabantur. ego uero Ap. Claudium Pulchrum collegam Nobilioris scripsi; primum, quia censorius fuit, deinde, quia superiore lustro censuræ honore ab Africano deiectus est, tum, quia patricij locum tenet, postremo, quia nisi eum hoc anno censorem statuas, quo anno fuerit, non reperies. est enim mortuus, auctore Appiano lib. I ante C. Tuditanum consulem. Plutarchus in Gracchis hunc uocat uirum consularem, censorium, & principem senatus. de lustro ita in epitoma LVI post deditionem Mancini: Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt ciuium capita CCCXXIII millia.

De re gesta cum Lusitanis, & Numantinis.

In hunc annum res contuli à Bruto pro consule cum Gallæcis gestas, quòd in epitoma LVI ante earum mentio fiat, quam Lepidi pro consulis, quem hoc anno à Vaccæis uictum ex Obsequente constat. Verba autem epitomæ sunt hæc: D. Brutus in ulteriore Hispania aduersus Gallæcos pugnauit. quam rem apertius Florus tradidit, his uerbis: D. Brutus aliquando latius Gallæcos, atque omnes Gallæciæ populos, formidatumq; militibus flumen Obliuionis, peragratoq; uictor Oceani litore non prius signa conuertit, quàm cadentem in maria solem, obrutumq; aquis ignem non sine quodam sacrilegij metu, & horrore deprehendit. Itaque apud Orosium quoq; ita scriptum est: Brutus in interiore Hispania LX millia Gallæcorum, qui Lusitanis auxilio uenerant, aspero bello, & difficili quanuis incautos circumuenisset, oppresit. & apud Velleium: Ante tempus excisæ Numantiæ præclara in Hispania militia A. Bruti fuit, qui penetratis omnibus Hispaniæ gentibus ingenti ui hominum, urbiumq; potitus numero, aditis, quæ uix adita erant, Gallæci cognomen meruit. & apud Rufum: Hispanias per D. Brutum obtinuimus, & usque ad Gades ad Oceanum peruenimus. & apud Strabonem lib. III: Callæci ultimi sunt, montes incolentes, ac propterea, qui subigantur difficillimi, qui Bruto, qui Lusitanos debellauit, cognomen dederunt. Hæc de bello Lusitanico à Bruto hoc (ut opinor) anno confecto. qui tamen non nisi quadriennio post triumphauit, diu in ordinanda, credo, prouincia occupatus. In citeriorem autem prouinciam uenit L. Furius consul, ac soluendi fœderis caussa, iussu senatus Mancinum ad Numantinos uinctum perduxit. M. Lepidus pro consule male cum Vaccæis pugnauit. quæ ita esse, postquam eò Romanorum bellorum dignitas recidit, ut annalium uerbis hinc inde collectis illustranda, atque exponenda sint, uerbis ipsis annalium, quales quales habemus, ut solemus, allatis demonstrabimus. De prouincia Furij sic Valerius lib. III: P. Furius Philus consul Q. Metellum, & Q. Pompeium inimicos suos cupitam sibi profectionem in Hispaniam prouinciam, quam sortitus erat, identidem exprobrantes legatos secum illuc ire coegit. De Mancino ita Cicero libro III de officijs: C. Mancinus, qui ut Numantinis, quibus cum sine senatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem suasit eam, quam L. Furius, & Sex. Atilius ex S.C. ferebant. qua accepta est hostibus deditus. in epitoma LVI: Ad exoluendum Numantini fœderis religione populum, Mancinus, cum huius rei auctor fuisset, deditus Numantinis non est receptus. Appianus etiam Mancinum à Furio in Hispaniam ductum, ac nudum hostibus traditum, nec ab ijs receptum ait. de Lepido autem sic scriptum reliquit: Lepidus cum legatos Numantinos Romam de fœdere cum Mancino icto profectos expectare graue duceret, ocij impatiens, ac gloriæ cupidus Vaccæis sine senatusconsulto bellum intulit, frumentum Numantinis eos suppeditasse criminatus. Itaq; à Pallantinis Vaccæorum populis, quos ope D. Bruti generi adortus erat, fusus, fugatusq;, domum reuocatus imperio abdicatus est. & Orosius ita: In citeriore Hispania M. Lepidus pro consule Vaccæos innoxios, & supplices inuito senatu pertinaciter expugnare tentauit. sed mox accepta clade grauissima improbæ pertinaciæ pœnas luit. sex millia Romanorum cæsa. reliqui exuti castris, & armis amissis euaserunt. & in epitoma sic scriptum est: M. Lepidus pro consul aduersus Vaccæos rem gesit, cladem q; similem Numantinæ accepit.

DE COS. AN. DCXVIII.

Deinceps consules subijcit Cassiodorus, & Obsequens Ser. Fuluium, Q. Calpurnium. Orosius Ser. Fuluium Flaccum, Q. Calpurnium Pisonem. Fragmenta Capitolina PISONEM. Fuluij Flacci cos. mentio est in epitoma LVI, & apud Appianum in Illyrica, Calpurnij Pisonis in Hispaniensi. Suspectum autem habeo prænomen Pisonis, neque enim alias eiusmodi præno-

men legi Pisonum. uereorq; ne C. Calpurnius Piso sit appellandus. Fuluio Illyricum, Pisoni Hispania euenit.

De re gesta cum Numantinis, Illyrijs, & Scordiscis.

Hoc anno Romani, ut ait Appianus, deditione Mancini se fœdere solutos esse rati, Calpurnium Pisonem consulem aduersus eos miserunt. qui cum Numantinorum, Pallantinorumque agros populabundus inisset, eosq; uastasset, reliquum imperij sui tempus in hibernis apud Carpetanos traduxit. Vnde Obsequens his etiam consulibus rem apud Numantiam male gestam, exercitum Romanum oppressum scripsit. Dum hæc autem in Hispania gerebantur, ne quietæ quidem in Illyrico, & in Macedonia res erant. Illyrij bello Persico à Romanis uicti ad hæc usque tempora pacati fuerant. quibus Vardæi, quod extat apud Appianum, Illyricum, quod erat sub Romanorum ditione, armis inuasisse dicuntur. aduersus quos cum legati ad eos missi nihil profecissent, profectus cum exercitu Fuluius Flaccus consul bellum una duntaxat excursione cōfecit. Itaque in epitoma etiam LVI ita scriptum est: Fuluius Flaccus consul Vardæos in Illyrico subegit. De triumpho Fuluij nihil aperte traditum comperi, uerum ex obseruatione epitomarum, & uerbi Subigendi ui triumphasse Fuluium consulem puto. Eodem etiam tempore bellatum est in Macedonia, quam Thraces incursionibus, ac populationibus diuexabant. ex Thracibus autem maxime Scordisci. Hoc item ex eadem epitoma intelligi potest, in qua victoriæ Fuluij Flacci cōsulis hæc verba subijciuntur: M. Cosconius prætor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnauit. neque enim de eo quicquam aliud accepi. Hunc tamen prætorem triumphasse non puto. Hoc ita cecidisse, coniectura ducor ad suspicandum, quòd Cicero in Pisonem Macedonicos horum annorum triumphos enumerans, T. Flamininum, L. Paullum, Q. Metellum, T. Didium nominet, non omissurus etiam M. Cosconium, qui inter Metellum, & Didium prætores & ipse prætor in Macedonia rem gessit, si triumphasset, cum id maxime ad caussam pertineret. Quemadmodum autem hoc bellum postea exarserit, ita ut consulares exercitus, imperiumque desiderarit, post demonstrabimus.

De priore seruili bello Siculo.

Iisdem consulibus bellum in Sicilia à seruis commotum extat in Orosij commentarijs. cuius belli hæc à Floro caussa proditur: Syrus quidā nomine Eunus fanatico furore simulato, dum Syriæ deæ cæremonias iactat, ad libertatem, & arma seruos, quasi numinum imperio concitauit. Id ut diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam sulphure, & igne stipauerat, leuiter inspirans flammam inter uerba fundebat. hoc miraculo primo duo millia ex obuijs, mox iure belli refractis ergastulis quadraginta amplius militum fecit exercitum, regijsq; decoratus insignibus castella, oppida, uicos miserabili direptione uastauit. capta etiam sunt castra prætorum, Manilij, Lentuli, Pisonis, Hypsæi. Idem scriptum est etiam in epitoma LVI: Bellum in Sicilia ortum. eius initium fuit Eunus seruus natione Syrus, qui contracta agrestium seruorum manu, & solutis ergastulis iusti exercitus numerum impleuit. Cleo quoque alter seruus ad LXX millia seruorum contraxit, & copijs iunctis contra populum Romanum, exercitumq; eius bellum sæpe gesserunt. & apud Orosium: Ser. Fuluio Flacco, Q. Calpurnio Pisone consulibus bellum in Sicilia seruile ortum, quod adeo graue multitudine seruorum tunc ad arma instructorum, copiaq;, & magnitudine uirium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, sed consules quoque terruerit. nam LXX millia seruorum tunc in arma conspirantium fuisse referuntur, excepta urbe Messana, quæ seruos liberaliter habitos in pace continuit. Hæc ex annalibus. Mihi uero eorum uerba intentius intuenti ne hoc quidem anno initum bellum uidetur. si quidem uideo in epitoma scriptum; bellum seruile cum à prætoribus opprimi non potuisset, C. Fuluio consuli esse mandatum. Is autem sequenti anno consulatum gerit. ex quo fit, ut aut hoc anno à quatuor prætoribus res gesta in Sicilia sit, quod non est uerisimile, aut multo ante hunc annum prætores hoc bellum administrarint, & uicti perficere nequierint.

DE COS. AN. DCXIX.

Insequens annus P. Africanum, C. Fuluium Flaccum consules habuit. auctor Cassiodorus, & Obsequens. C. Fuluij mentio est etiam in epitoma LVI. Africani II consulis apud Appianum in Hispaniensi, Orosium, Florum, Valerium lib. VIII, cum inquit, Aemilianum

cum quæstorijs comitijs suffragator Q. Fabij Max. fratris filij in campum descendisset, populus consulem iterum reduxit. Quod autem Cicero in sexto de rep. scribat: Cum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris, censor fueris, & obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciam, delegere iterum absens consul: non est quod id quisquam Valerij sententiæ repugnare arbitretur. Est enim absens accipiendus pro eo, qui non petendi caussa in campum descendisset, & omnino qui non peteret. quomodo sæpe locutum esse Dionysium, & Liuium docui in scholijs Liuianis. nunquam autem petijsse Africanum ostendit Cicero in Lælio, cum ait: Qui consulatum petijt nunquam, factus est consul bis, primum ante tempus, iterum sibi suo tẽpore, reip. pene serò. Est autem solutus lege, non ætatis, ut ait Appianus, (quod quisque intelliget, qui annos eum hoc tempore quinquaginta natum cognouerit. si quidem erat capiendo consulatui legitimus annus XLIII.) sed ea lege, quam Cato suaserat; Ne quis iterum cõsul fieret. quod in scholijs Liuianis demonstraui. Africano Hispania, Fuluio Sicilia euenit.

De re gesta cum Numantinis, & seruis in Sicilia.

FACTVS ergo magna populi uoluntate, maiore reip. ab eo bene gerendæ spe Scipio consul, cum bellum Numantinum extra sortem, ut etiam antè Punicum gerere iussus esset, animum ad belli apparatus necessarios applicauit. Igitur diffidens ueteri exercitui, à quo re sæpe male gesta esset, alias sibi copias scribendas, auxilia undique aduocanda, arma, tela, equos, & cetera instrumenta militiæ præparanda putat. in delectu autem habendo nullius ex ueteribus legionibus nomen accipit, quòd alio bello detinerentur, uerum nouos milites omnes conscribit. Cum autem Itali frequentes studio, atque amore Scipionis ad id bellum nomina darent: senatus ueritus, ne Italia proprio præsidio nudaretur, non solum id eos uetuit facere, sed ne pecunias quidẽ ex præparatis eum sumere passus est, uerum annuas pensiones, quarum nondum tempus uenerat, attribuit. quorum alterum Scipio, quod ad pecunias in bellum suppeditandas pertinebat, minime se indigne dixit ferre, quòd suas, & amicorum copias diceret ad id bellum gerendum satis multas futuras. de altero uero, quo milites Italiæ fortissimos secum ad bellum difficillimum uetabatur educere, senatum leuiter reprehendit. Nam si propter hostium fortitudinem Romani toties uicti essent, strenuis omnino sibi militibus opus esse, quoniam cum ijsdem hostibus dimicandum esset; sin autem propter suorum ignauiam minus bene sæpe pugnatum esset, uiris item se fortibus indigere, ne copijs ijsdem parem ipse calamitatem acciperet. Quare consensu senatus multos, qui se ultro militiæ offerebant, conscripsit, quos reges, ciuitatesq; miserunt. magnam præterea seruorum manum armauit, amicis quoque quingentis, quos secum educeret, ex omni nobilitate delectis. His autem, ac reliquis necessarijs rebus apparatis partem exercitus ad quatuor millia hominum fratri Fabio tradidit. ipse ante eum, quàm maximis itineribus potuit, cum reliquis copijs in Hispaniam ire contendit. Eò uero cum uenisset, non protinus in hostes se intulit, vt eos tanquam imparatos circumueniret; quòd exploratum haberet, nunquam id genus hominum adeo ocio, luxuriaq; diffluere, quin ipsa naturæ suæ ferocitate apparatus aliorum facile superaret, verum accepto à Pisone exercitu, cum eum ita inertem, imbellemq; factum intelligeret, vt nihil eiusmodi moribus strenue se gerere posse confideret, ita porrò libidini, & auaritiæ deditum, ut voluptati ille tantum, & quæstui, nihil gloriæ, & laudi studeret, ita denique seditionibus plenum, ut omnino sine ullo imperio habitus uideretur; propterea non ante sibi bellum attingendum esse arbitratus est, quàm præsentem intemperantiam ad pristinam maiorum cõtinentiam reuocasset, ac milites ipsos more maiorum laborare coegisset. Post autem cum militarem disciplinam restituisset, militesq; obedientes, ac laborum patientes reddidisset, ineunte æstate motis castris Numantiam uersus contendit. Erat autem eius in hoc bello administrando consilium, ut nec nimis firma ad stationes loca deligeret; nec copias vllo modo diduceret; ne si quid à principio detrimenti cepisset, ab hostibus, à quibus adhuc irridebatur, omnino contemneretur, ac ne prœlio quidem hostes ullo modo lacesseret, quòd genus belli, ac Numantinorum vires, quantæ essent, non ignotas haberet; uerum interea frumenta eorum incenderet, & agros ipsos perpetuis populationibus infestos faceret. Cum autem uastatis agris castra sibi propius urbem putaret esse admouenda, duo esse itinera, quibus eò perueniri posset, inueniebat: unum angustum, atque difficile, alterum, quanquam multo superiore longius, tamen & facilius, & expeditius. Multis autem suadentibus, ut breuiorem uiam iniret, ijs haud sibi esse parendum putauit. cuius rei consilium hac ratione explicabat, quòd timendum sibi esse diceret, ne si angustiore uia exercitum duceret, repentinam in se hostes eruptionem facerent iumentis, plaustris, & impedimentis reliquis implicatum, neque ea de caussa satis uel ad pugnandum, uel ad pedem referendum paratum.

Quod si illi fecissent, se, nec si uicisset, magnum quæstum facturum, nec si uictus esset, nisi cladem incredibilem accepturum. duci autem prudenti in primis eius rei habendam rationem esse, ut nullo unquam tēpore, nisi aut monente occasione, aut necessitate vrgente certaret. neque enim turpius quicquam in re militari posse contingere, quàm siquid imperator eiusmodi commisisset, ut sibi dicendum esset: non putaram. Hisq; rebus dictis simul tribunis imperat, ut longiore itinere agmen ducant, atque ita exercitum in fines Vaccæorum perducit. Ibi frumento, quantum plurimum potuit, coacto, omne præterquam quod sibi necessarium esse arbitrabatur, incendit. Cum autem in Vaccæis morans quosdam Pallantinorum equites sub Coplanij collibus in insidijs latentes animaduertisset in suos sæpe, quoties frumentatum exirent, impetum facere, Rutilium Rufum cum delecta equitum manu, qui eorum incursiones contineret, immittit. Is cum ad manus cum Pallantinis uenisset, illud fecit imprudentius, ut eos terga dantes usque ad collem insequeretur. quò postquam peruenit, patefactis insidijs, statim ille suis ne hostem insequi, aut adoriri contenderent, imperat, sed pilis tantum eum à se quoad possent, propulsarent. Scipio autem interea cum Rutilium longius, quàm mandatum ei fuerat, esse progressum uideret, quod euenerat, ne accideret, ueritus, eum cum reliquo exercitu sequi cœpit. cumq; ad locum uenisset, equitatum in duas partes distribuit, eumq; ab utraque parte signa inferre in hostes iubet, iactisq; iaculis gradum sensim, quoad se cum reliquis copijs coniungerent, referre, atque hac ratione equites incolumes in campum reduxit. Moturo interim ex Vaccæis castra Scipioni nunciatur flumen ad traijciendum difficile in medio situm esse, ad idq; hostium esse insidias collocatas. ea res fecit, ut priore itinere relicto longiorem alterā uiam, eamq; ab insidijs tutiorem ingressus sit. Ibi aquarum inopia multos effodere puteos est coactus, in quibus plerunque cum aqua amarior inueniretur, pars iumentorum siti confecta est, homines uix incolumes iter fecerunt. Inde traijciēs per fines Cauceorū, quibus superioribus annis Lucullus contra fœdera bellum intulerat, edixit, vt suam quisque domum ad negotia sua reuerteretur. post ad hiberna in fines Numantinorum progressus est. Eò tempore cum rex Numidarum Micipsa populo Ro. peditum atque equitum auxilia mitteret, Iugurtham Manastabilis fratris filium, eum quo cū postea populus R. bellauit, cum XII elephantis, ac sagittariis, & funditoribus multis misit. quem uirū & in amicis Scipio habuit, & ad res grauissimas, periculosissimasque sæpe adhibuit. Hæc Appianus, Orosius, epitoma LVII ab Africano consule hoc anno gesta in Hispania prodiderunt. In Sicilia vero C. Fuluius consul rem gessit, vt in epitoma LVI, & apud Orosium scriptum est. verum quo euentu parum cognitum est, quòd annalium veterum memoria interierit.

DE COS. AN. DCXX.

Hic annus consules habuit P. Mucium, L. Calpurnium, auctore Cassiodoro. Velleio autem P. Mucium Scæuulam, & L. Calpurnium. Horum sic meminit Pædianus in Verrinas: Scæuola iuris peritissimus cum L. Pisone consul fuit, quo anno Ti. Gracchus occisus est. P. Scæuola filius est P. Sceuolæ consulis anno DLXXVII. Cicero auctor in Bruto. frater P. Crassi biennio post consulis, ut idem significat in Lucullo. In fragmentis Capitolinis est L. CALPVRNIVS PISO FRVGI. recte. scribit enim Cicero in Verrē, & pro Fonteio, primum hunc è Pisonibus esse FRVGI uocatum. Idem tribunus pl. legem tulit de repetundis Marcio, & Manilio consulibus, & annales Romanos scripsit. Cicero in Bruto.

De seditione Ti. Gracchi tribuni pl.

His consulibus resp. Romana seditione à Ti. Graccho tribuno pl. excitata, uehementissime perturbata est, quòd ipsum aliorum, quæ plurima sequuta sunt, malorum initium fuisse existimatur. Res autem acta sic est. Ti. Sempronius Gracchus clarissima familia, atque optimis maiorum exemplis tribunus pl. ad popularem aucupandam auram legem tulit inuitis senatoribus, atque equitibus, ne quis ex agro publico plus quàm D iugera possideret. cui cum M. Octauius collega caussam diuersæ partis defendenti intercederet, in eum furorem exarsit, ut ei potestatem lege lata abrogaret, seq; & Caium fratrem, & Ap. Claudium socerum triumuiros ad diuidundum agrum crearet. promulgauit & alterā legem, qua si quis latius agrum patefaceret, ut ijdem triumuiri iudicarent, qua publicus ager, quà priuatus esset. deinde cum minus agri esset, quam quod diuidi posset sine offensa etiam plebis, quoniam eos in summam spem opum erexerat, legem se promulgaturum ostendit, ut ijs, qui Sempronia lege agrum accipere deberent, pecunia, quæ regis Attali fuisset, diuideretur. hæredem autem populum R. reliquerat Attalus rex Pergami, Eumenis filius,

filius, paulo ante mortuus. Tot igitur indignitatibus commotus grauiter est senatus, ante omnes P. Mucius consul. qui cum in senatu in Gracchum perorasset, raptus ab eo ad populum, rursus in eum pro rostris concionatus est. Cum autem iterum tribunus pl. creari Gracchus uellet, quod cum summo reip. exitio futurum optimates arbitrabantur, auctore P. Cornelio Nasica in Capitolio ab optimatibus occisus est, ictus fragmentis subselliorum, & inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus est in flumen proiectus. hæc fere ex epitoma LVIII. in libro autem de uiris illustribus in eandem sententiam ita scriptum est: Ti. Gracchus tribunus pl. legem tulit, ne quis plus D agri iugera haberet. Octauio collegæ intercedenti nouo exemplo magistratum abrogauit. deinde tulit, ut ea familia, quæ de Attali hæreditate erat, ageretur, & populo diuideretur. post cum prorogare sibi potestatem uellet, aduersis auspicijs in publicum processit, statimq; Capitolium petijt, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. hoc nobilitas ita cepit, quasi diadema posceretur. segniterq; agente Mucio consule Scipio Nasica sequi se iussis, qui saluam remp. uellent, Gracchum in Capitolium persequutus oppressit. cuius corpus Lucretij ædilis manu in Tiberim missum, unde ille Vispillo dictus. Eadem uberius Appianus, Plutarchus, & Velleius. Hinc Cicero de aruspicū respon. dixit: Ti. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, quæstor C. Mancini consulis cum esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando senatus seueritas dolori, & timori fuit. istaq; res illum à grauitate patrum desciscere coegit. & pro Sextio: Ti. Gracchus legem ferebat agrariam. grata res erat populo. nitebantur contra optimates, quòd ea discordiam excitari uidebant. & cum locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. & in Catilinam: Ti. Gracchus, quòd iterum tribunus pl. fieri uellet, occisus. & de legibus: Ti. Gracchum nihil aliud perculit, nisi quod potestatem intercedendi collegæ abrogauit. & pro domo: P. Scipionis factum statim P. Mucius consul, qui in gerenda rep. putabatur fuisse segnior, multis senatusconsultis non modo defendit, sed etiam ornauit. & pro Plancio: P. Mucius arma, quæ priuatus P. Scipio sumpserat, ea Ti. Graccho interempto iure optimo sumpta esse defendit.

De re gesta cum seruis in Sicilia, & Italia, & cum Numantinis *in* Hispania.

Hoc anno bellum in Sicilia L. Piso consul ita gesit, ut eius uirtutis populum Romanum haud pœnituerit, quemadmodum ueterum in commentarijs scriptum est, quorum uerba proferam, ut quid de eo nobis scriptum relictum sit, omnes intelligant. sic loquitur Orosius: Post Fuluium Piso consul in Sicilia Mamercium oppidum expugnauit, octo millia fugitiuorum interfecit, quos capere potuit patibulo affixit. & Valerius ita lib. II: L. Calpurnius Piso in Sicilia bellum cum fugitiuis gessit, & acerrime in Titium equitum præfectum, qui fugitiuis arma tradiderat, animaduertit. Idem scribit Frontinus lib. IIII, cap. I, ac Valerius lib. IIII, hoc modo: Calpurnius Piso consul graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio nomine donis cum prosequeretur, inter eos filiū suum aliquot locis prœliatum fortissime titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit. Atque hæc quidem minime dubiam uictoriam Pisonis ostendunt. at in epitoma LVIII rem aduersus fugitiuos uario euentu gestam scriptum est, & apud Obsequentem, in Sicilia à fugitiuis Romanos exercitus esse necatos. Neque uero Sicilia solum hoc tēpore seruili peste uexata est, sed etiam Italia, quod & apud Obsequentē, & apud Orosium extat. Orosius quidem post Gracchanam seditionem ita scribit: Orta in Sicilia belli seruilis contagio multas late infecit prouincias. Nam & Minturnis CCCCL serui in crucem acti, & Sinuessæ ad IIII millia seruorum à Q. Metello, & Cn. Seruilio Cæpione oppressa sunt. & Obsequens: In Italia multa millia seruorum, quæ coniurauerant ægre comprehensa, & supplicio consumpta. Hæc autem dum in Sicilia, Italiaq; cū seruis geruntur, P. Scipio in Hispania prorogato imperio debellauit, atque Numantiam ipsam eius belli caput excidit. significat hoc ipsum cum Obsequens, tum etiam Cicero in primo de officijs, cum scribit: Africanus in excidenda Numantia non plus reip. profuit, quam eodem tempore P. Nasica cum Ti. Gracchum interemit. Res autem ex sententia Appiani gesta sic est. Cum omne studium Scipio in populando agro, ubi hibernauerat, collocaret, accidit ut quodam die ad pagum nescio quem ualle, rupeq; altissima cinctum exercitus eius maximum in discrimen adduceretur. Etenim cum magna pars militum intra pagum populationibus esset intenta, equites autem pauci agros incursionibus prædarentur, ab insidijs hostium, qui non procul à pago in rupe consederant, circumuenti uix satis firmi ad se tutandum esse uidebantur, nisi propere Scipio accurrisset. qui cum ad signa extra pagum constitisset, suis repente per tubicinem euocatis, facta in hostes impressione, eos in fugam coniecit. neque tamen illos persecutus, se intra munitiones suas recepit paucis utrinq; occisis.

cisis. atque ita quidem Appianus. Orosius autem, cum partem æstatis, inquit, totamq; hiemem ne tentata quidem pugna Scipio transegisset, hoc eum demum profecisse, quòd ubi pugnandi copia facta est, Romani impetu Numantinorum oppressi cum terga uertissent, increpatione minisq; imperatoris erecti, conuersis signis hostem fugarunt. cuius etiam sententiam Fontinus comprobat, qui Scipionem tradit, cum exercitum suum in fugam compulsum uideret, se palam eum pro hoste habiturum pronunciasse, qui in castra redisset. Eodem tempore Antiochus Syriæ rex cum ad Scipionem munera misisset amplissima, magnitudinem animi sui Scipio declarauit. qui, cum alij imperatores munera regum occultare soliti essent, ea ipse pro tribunali accepit, atque omnia quæstorem referre in tabulas publicas iussit, cum ex ijs se fortissimum quenq; uirum palam donaturum esse profiteretur. Posthæc bina ad Numantiam castra posuit. quorum unis ipsemet præfuit, alteris Q. Maximum fratrem præfecit. eo tempore accidit, ut à Numantinis sese ex urbe proripientibus sæpe pugna lacesseretur. at ille haud cum ijs esse pugnandum ratus, qui desperatione acti ad dimicandum descenderent, sui potestatem non faciebat. cumq; idcirco à nonnullis nimiæ quasi tarditatis argueretur, id potissimum respondebat, se à matre sua imperatorem genitum esse, non bellatorem. Ergo à prœlio abhorrens animum ad hostes obsidione premendos, ac fame conficiendos intendit. ea caussa fecit, ut literas per omnes prouincias, & socias ciuitates dimitteret, à quibus auxilia peteret. quæ cum ad diem conuenissent, urbem ipsam hoc modo circunuallare instituit. primum copias suas, atque auxilia ciuitatum in plures partes distribuit, simulq; ijs, ut totam undiq; urbem fossa, ualloq; cingerent, imperauit. Quod si ab erumpentibus hostibus opere forte prohiberentur, se interdiu purpureo uelo, noctu ignibus fieri certiorem iussit. His uero perfectis alteram fossam post hanc ducere cœpit, & murum erigere, qui in altitudinem pedes decem, in latitudinẽ octo pateret, in eoq; turres iugeri inter se interuallo distantes excitare. cũ autem stagnum quoddam cum mœnibus coniunctum muro sepire non posset, aggere ualido circundedit. Hoc apparatu ita clausa omni ex parte à Scipione Numantia erat, ut nemo egredi, neque ingredi terra inuito illo posset. Verum cum flumen Durius urbem præterlaberetur, erat id quidem Numantinis commodissimum tum ad commeatus importandos, quos secundum nacti uentum paruis in urbem nauiculis inuehebant, tum ad homines emittendos, qui se undis obruentes, foras enatabant. Igitur eius fluminis usum cum eripere Numantinis Scipio statuisset, ubi illud propter eius altitudinem, latitudinem, rapiditatemq; iungi ponte non posse animaduertit, castellum in utraq; ripa constituit, ab ijsq; castellis proceras trabes firmissimis funibus utrinq; sustentatas in aquam demisit. trabes autem erant mucronibus ensium circunfixæ, quæ magno impetu in orbem ductæ prohibebant, ne quis nauigando, aut natando exire, aut ingredi posset. ex quo Numantini inopia rei frumentariæ simul, & consilij laborare cœperunt; cũ nec quicquam necessarium posset inuehi, nec quid foris ageretur, ulla ratione cognosci. Quod si qui forte aliquo modo frumentatum exissent, eos tamen Scipio interfici prohibebat, quòd diceret, hoc celerius eos absumpturos frumentum, quod haberent, quò plures fuissent. His rebus ita constitutis super turres machinas, ceteraq; ad iacienda tela tormenta collocauit, omnibusq; non cohortibus solum, sed etiam centurijs funditores, & sagittarios interiecit. pariq; ratione uiros in muris ex interuallo disposuit, qui omnium, quæcunq; gererentur, clamore edito, eoq; inde ab alijs deinceps excepto, & proximis tradito certiorem se repente facerent. Iis uero, qui in turribus erant, edixit, ut si quid sciri opus esset, id signo dato denunciarent, quę uero certius ab se cognosci oporteret, ea ut per nuncios indicarẽt. adhæc totum exercitum, qui ad sexaginta millia hominum continebat, quadripartito diuisit: quorum alios pro muris uoluit excubare, alios in usus necessarios, si quò forte contendendum esset, reseruauit. uiginti porrò millia, quæ usu postulante pugnarent, totidemq;, quæ si quid ijs durius accidisset, subsidio essent, constituit. ijsq; locus erat suus cuiq; attributus, ex quo decedere cuiquam iniussu imperatoris permissum non erat. ex qua diligentia efficiebatur, ut quoties hostes impetum fecissent, tum omnes, qui ad id parati erant, ex qua parte signum datum fuisset, se proriperent. Numantini uero quoties muri custodias inuadebant (sæpe autem id faciebant) partim multitudine signorum, quæ ad ceteros excitandos è turribus edebantur, partim aspectu eorũ, qui propere aduolabant, tum nunciorum huc, & illuc cursitantium copia, tum fortitudine eorũ, qui uallum, murumq; acerrime defendebant, tum deniq; tubarum, quæ bellicum è turribus canebant, altissimo perterriti sono nihil proficiebant. Hac ergo ratione Scipio cum septos illos teneret, putabat haud diutius obsidionem esse passuros, presertim cum neque uirorum, neque armorum, neque cibariorum subsidij quicquam ijs posset ulla ex parte suppeditari. Cum autem illi ita iam fame aflictarentur, ut diutius obsidionem sustinere non posse uiderentur, Rhetogenes quidam extitit inter Numantinos longe & audacia & fortitudine princeps, qui periclitanti patriæ ultimis eius temporibus auxilium ferret. Is comitibus quinq;, quos in suam sententiam pertraxerat,

rat, totidemq; famulis, atque equis assumptis, noctis silentio spatium illud, quod inter urbem, & munitiones erat cum traiecisset, scalis secum allatis munitiones superat. Ibi custodes imparatos adortus, remissis famulis equos conscendit, ac protinus singulas Areuaccum urbes adit, simulq; eos docet, quanto res Numantinorum in periculo sint, uidendum eis diligentius esse, ne similis ad eos casus recideret. optimam autem ad id rationem futuram, si cognatæ ciuitati maxime necessario tempore subuenirent. Hæc oratio nullius populi animos permouit, nisi Lucensis. quæ ciuitas à Numantia quinq; millia passuum distat. cuius cum iuuentus omnis subsidio Numantinorum esset intenta, maiores natu ueriti, nequid prauis adolescentum consilijs detrimenti acciperent, confestim Scipionem certiorem faciunt. Ea de caussa Scipio hora noctis octaua magna manu sine impedimentis accurrit, & ante lucem urbem exercitu circumsedit, simulq; petiit, ut iuuentutis principes in potestatem sibi dederentur. Ciuibus eos euasisse dicentibus, sese bello ciuitatem persecuturum esse demonstrat. qua de caussa traditi sunt ei iuuenes ad quadringentos, quibus cum manus præcidisset, subito motis castris Numantiam se recepit. Vltimis temporibus Numantini, ubi diligentia Romanorum nihil his rebus profici posse intellexerunt, cum omnino non dum animo defecissent, sex legatos ad Scipionem de pacis conditionibus mittunt. Eorum princeps Auarus laudata Numantinorum animi magnitudine magnifice apud Scipionem locutus, Numantinos se dedere ei paratos dixit esse, si tolerabilia imperarentur; sin minus, omnino se in acie interfici malle, quàm non ueterem belli gloriam, libertatemq;, quam à maioribus acceperant, retinere. Scipio cum ex captiuis, quo statu res in vrbe essent, comperisset, ueram sine vlla exceptione deditionem fieri uelle respondit, simul urbem eos, arma, & se, atque omnia sua fidei, & potestati suæ committere. Hæc cum legati populo Numantinorum exponerent, quanquam non aliud Scipionem daturum esse responsum suspicati antea fuerant, tamen ira incensi, libertatis amore, quia nunquam alias ante seruitutem seruissent, iamq; præsenti calamitate acerbius efferati, & de sua potestate deiecti essent, Auarum, ceterosque legatos, tantorum malorum nuncios interficiunt, suspicati ne illi publica salute neglecta aliquid cum Scipione priuatim de incolumitate propria pepigissent. Postremo ad id inopię uentum est, ut omnibus generibus ciborum deficientibus, ac fructibus, iumentis, herbisq; omnibus consumptis lora, detractasq; scutis pelles, ubi seruida mollissent aqua, comesse incœperint. quibus confectis se ad morientium hominum cadauera transtulerunt. cum interim ægrotorum nullam rationem haberent, ac pro se quisque quò plus posset, imbecilliori uim facere conaretur. adhæc uero grauis etiam pestilentia inuaserat, quam diutina conclusio, & mutatio uictus, præterea teterrimus cadauerum odor tota passim iacentium urbe vulgauerat. Quibus illi fracti, ac superati malis consilium tandem se Scipioni dedendi cœperunt, seque horrido, & incompto capillo supplices ad eum contulerunt. Scipio postulatis eorum auditis iussit, ut eodem illo die arma certum quendam in locum omnia comportarent, ipsi postridie in alium omnes conuenirent. Numantini diem sibi ad id faciendum ut produceret, petierunt, quòd adhuc in urbe non pauci essent, qui libertatis amore sibi mortem afferre uel ferro, uel fame cuperent. ex ijs autem ubi alij sese alio modo interemissent, reliqui tertio die, uti imperatum fuerat, in constitutum locum se contulerunt, deformes, truculento aspectu, atque multo sordidiore habitu, ita ut ea fortuna facile misericordiam commouere in animis etiam hostium possent. quorum Scipio cum paucos ad triumphum seposuisset, reliquos sub hasta uendidit, urbemq; ipsam funditus euertit. Hæc Appianus. Florus autem, atque Orosius Numantinos cum omnino erumpere in hostes, ac uiriliter occumbere statuissent, carne prius semicruda, & largiore potione sumpta se ingurgitasse scribunt, non uini, cuius is locus minime ferax est, sed succi tritici artificiose confecti, quam Celiam incolæ uocant. Scipio uero, cum hostium consilium præsensisset, haud pugnandi copiam fecit. Id ægre primum Numantini tulerunt, quòd sibi uel ad patriam defendendam, uel ad gloriosam mortem oppetendam intercludi aditum intelligerent. deinde uero cum omnino repentina eruptione prœlio Romanos lacessere decreuissent, & siquid ipsi extremis temporibus proficere possent tentare, ex improuiso in aciem descendentes Romanos inuadunt. Ibi magno spatio utrinq; dimicatum est. iterumq; Romani se pugnare cum Numantinis fugiendo sensissent, nisi duce Scipione pugnassent. Numantinorum tamen res deterior fuit, qui fortissimo quoque ex suis amisso prœlio excesserunt, ita tamen, ut compositis ordinibus, nec ueluti fugientes se reciperent, nec oblata ad sepulturam cadauera suorum acciperent. Postremo omnia experti, quòd res nulla processerat, decernunt ex oppido profugere, atque ex hostium manibus occulte, si possent, euadere. at eorum incœptum uxores nimio uirorum amore flagrantes ruptis cingulis equorum impediunt. Quare ultima desperatione ad moriendum impulsi portas urbis clauserunt, ac se, duces, patriamq; ferro, ueneno, & subiecto undiq; igni perdiderunt. Frontinus Numantinos ait, ne se dederent, mori præclusis domorũ suarum foribus maluisse.

luisse. Eodem tempore Theogenem quendam tradit Valerius uirum genere, pecunia, honoribusq; præstantē uicum suum, qui erat in urbe pulcherrimus, incendisse nutrimentis ignis raptim ex omni parte contractis, protinusq; districtis gladijs duobus in medium constitutis binos uiros ea conditione inter se dimicare iussisse, ut qui uictus esset abscisis à capite ceruicibus in ardentia tecta conijceretur. qua ratione cum omnes prorsus eos neci tradidisset, tum demum etiam se ipsum in ignem medium iniecisse. Scipio autem urbem ingressus nihil prædæ inuenit, quòd aurū, argentum, arma, uestes, ceteraq; eiusmodi omnia igni absumpta essent. ac ne unum quidem Numantinorū in uincula coniecit, quòd omnes perijssent. Ita de Numantiæ interitu fama duplex est: alij à Numantinis eam incensam scribunt, alij à Scipione deletam, idq; etiam sine auctoritate senatus, uel quòd Scipio id è rep. esse cēseret, uel quòd natura crudelis in eos esset, quos ui caperet, uel certe, quòd maximis urbium euersionibus clarius se nomen suum esse redditurum putaret. Numantia deleta reliquam regionem in fidem accepit, ceteras, quæ defecerant Hispanię ciuitates, partim ui, partim deditione in potestatem suam redegit, agros Numantinorum urbibus uicinis distribuit, labantes in fide confirmauit, reliquis tributa imposuit.

DE COS. AN. DCXXI.

In hunc annum creati consules fuerunt auctore Cassiodoro P. Popillius, P. Rupilius. eorum meminit Cicero lib. XIII ad Att. C. Tuditanum, inquit, uideo in Libonis prætorem P. Popillio, P. Rupilio cos. & in Verrem: Ennam tenuerunt P. Popillio, P. Rupilio cos. serui fugitiui. In fragmentis etiam Capitolinis est P. POPILLIVS C. F. P. RVPILIVS P. F. P. N. Rupilium, & Popillium cos. nominat Velleius lib. II. Rupilium, & Lænatem Cicero in Lælio. Eūdemq; intelligit cum ait: Scipio Rupilium consulem fecit, Lælium non potuit. P. Rupilij mentio est etiam in epitoma LIX. C. Popillium C. Popillij filium esse arbitror consulis an. DXCV. His cos. S. C. factum in eos, qui Ti. Gracchum sequuti essent. quæstione habita multi damnati sunt. Plutarchus in Gracchis. id quod auctore maxime P. Popillio cos. factum est.

De triumphis D. *Bruti, & P. Scipionis Africani ex Hispanijs.*

Res à D. Bruto consule, & pro cos. prospere in Lusitania, & Gallæcia, unde Callæcus postea appellatus est, per triennium gestas supra commemorauimus. Ob eas triumphum ei decretum esse nemo dubitat. cum enim Plutarchus in Gracchis de Lusitanis, Eutropius de Lusitanis, & Gallæcis triumphasse scribit. Quin etiam idem Eutropius indicat eundem hoc anno triumphasse, cum ita scribat: Attalus rex Asiæ heredem populum R. reliquit. mox etiam D. Brutus de Gallæcis, & Lusitanis triumphauit, & P. Scipio Africanus de Numantinis secundū triumphum egit. XIIII anno, postquam priorem de Africa egerat. Ergo in eundem annum reiecti duo nobilissimi triumphi sunt, alter ex ulteriore, alter ex citeriore Hispania, in quibus prouincijs per multos iam annos bellum à Romanis sine effectu gerebatur. credo autem serius Brutum triumphasse, quòd ulterior Hispania nunquam ordinata prouincia sit, nisi excisa Numantia, ac missis in utrasq; Hispanias X legatis. Appianus. P. etiam Scipionis præclaræ res ad Numantiam per biennium gestæ ante expositæ sunt. Triumphasse autem eum hoc anno docet aperte Cicero in Philippicis, ubi ait triumphatum ab eo esse anno ante Valerium, & Licinium consules. item Eutropius, Orosius, & epitoma LIX. apud quos est Scipionem posteriorem triumphum egisse XIIII anno, quàm priorem de Carthagine egerat. In hoc triumpho XII millia pondo argenti translata auctor est Plinius lib. XXXIII, cap. XI. Appianus Numantini cognomen ex hac uictoria inuenisse Scipionem scribit.

De seruis in Sicilia debellatis, et ouatione P. Rupilij pro cos.

Eodem etiam anno ad bellum seruile in Siciliam profectus P. Rupilius consul seruos subegit, ac bello confecto prouinciam ordinauit. Id enim ex Romanorum monumentis elicitur, quorum verba, ut res apertius demonstretur, ac certius, subiungentur. sic Orosius: Pisoni cum Rupilius cos. successisset, Taurominium, & Ennam firmissima fugitiuorum refugia bello recepit, ubi amplius, quàm XX millia seruorum trucidata referuntur. Valerius lib. II: P. Rupilius cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Tauro minitanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere. Cicero in Verrem: Ennam tenuerunt P. Popillio, P. Rupilio cos. serui fugitiui. at Valerius lib. IX: P. Rupilium cos. Ennam, quam prædones

dones tenuerunt, in potestatem populi R. redegit. in epitoma autem LIX: P. Rupilius cos. in Sicilia cum fugitiuis debellauit. & rursus Val. lib. VI: P. Rupilius in Sicilia operam publicanis dedit, & ultimam inopiam suam auctorato socijs officio sustentauit. ab hoc postmodum consule leges uniuersi Siculi acceperunt, acerbissimoq; prædonum, ac fugitiuorum bello liberati sunt. Pædianus quoque in IIII Verrinam: P. Rupilius quondam ex publicano factus consul, postea x legatorum sententia leges Siculis conscripsit. & Florus: Tandem P. Rupilio imperatore supplicium de seruis sumptum est hos enim uictos, & apud Ennam nouissime obsessos cum fame quasi pestilentia consumpsisset, reliquias latronum compedibus, cathenis relegauit, crucibusq; puniuit. fuitq; de seruis ouatione contentus, ne dignitatem triumphi seruili inscriptione uiolaret. quanquam apud Florum est, non P. Rupilius, sed Perpenna, uitiose. neque enim Perperna cum seruis, sed cum Aristonico debellauit, ut post dicemus. Ego tamen P. Rupilium non in consulatu triumphasse, sed pro cos. puto. si quidem scribit in Verrem Cicero, leges à P. Rupilio prætore Siculis esse conscriptas. prætorem autem, ut alias, pro consulem intelligit.

DE COS. AN. DCXXII.

CONSVLES suggerit in huncannum Cassiodorus P. Crassum, L. Valerium. Cicero Philippica XI L. Valerium Flaccum, P. Licinium Crassum. P. Licinij Crassi consulis meminerunt omnes, qui de bello Aristonici scripserunt. Hic P. Crassus Diues Scæuolæ frater dicitur à Cicerone in libris de oratore, & in Bruto, unde eum Mucianum uocat Velleius lib. II, ut adoptatū eum ex gente Mucia in Crassorum familiam notet. Idem ditissimus, nobilissimus, eloquentissimus, iurisconsultissimus, pontifex maximus fuisse traditur à Gellio lib. I, cap. XIII. L. Valerium, quem eundem flaminem Martialem fuisse scribit Cicero in Philippicis, L. Valerij filium esse reor consulis anno DCI. Hoc loco fragmenta duo Capitolina inter se diuulsa, nec suo loco ab ijs, qui ea in Capitolio digesserunt, posita, composui; ex quo hic, & insequens annus maxime illustratur. Eorum fragmentum unum est hoc.

ANCI
SERRA
OR. L. F. LVIII:
PISO.
DCXX. . MV FLACCVS.
P. POPI L. CALPVRNIVS FRV
P. LICI P. RVFILIVS P. F. P. N.
CE VALER
I

alterum autem, quod non huicannexum, atque affictum est, uerum longo post interuallo post annum DCXXC collocatum, est hoc.

IVS C. F.
VS P. F. P. N. CR
CAECIL

quod fragmentum ita cum parte superioris coniungendum est.

DCXX. P. MVcius Scæuula. L. CALPVRNIVS Piso FRVgi.
P. POPIlliVS C. F. Lænas. P. RVPILIVS P. F. P. N.
P. LICINiVS P. F. P. N. CRassus. L. VALERius Flaccus.
CENs. Q. CAECILius Metellus
M. Perperna.

De censoribus, & lustro LIX.

Ex fragmentis Capitolinis intelligitur his consulibus censorem Q. Cæcilium fuisse. is fuit Q. Cæcilius Metellus Macedonicus, cui collega additus Q. Pompeius. sic est enim in epitoma LIX: Q. Pompeius, & Q. Metellus tunc primum uterque ex plebe censores facti. Lustrum à censoribus est conditum. censa sunt capita, CCCLXVIII millia DCCCXXXIII, præter pupillos, & uiduas. Q. Metellus censor censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores liberorū procreandorum caussa. extat oratio eius, quam Augustus Cæsar cum de maritandis ordinibus ageret, uelut in hæc tempora scriptam in senatu recitauit. C. Atinius Labeo tribunus pl. Q. Metellum censorem, à quo in senatu legendo præteritus erat, de saxo deijci iussit. quod ne fieret, ceteri tri-

buni pl. auxilio fuerunt. Hunc autem fuisse Q. Metellum Macedonicum docet Plinius lib. VII, cap. XLIIII. Q. Pompeij censoris meminit etiam Cicero in Bruto. Lustrum factum esse anno sequenti puto M. Perperna cos. eius certe mentio fit in epitoma post M. Perpernæ cos. mentionē.

De bello Aristonici Asiatico.

Hoc tempore nouum in Asia bellum coortum est, quæ ab Attalo Eumenis filio Pergami rege moriente populo Ro. relicta Mucio, & Calpurnio consulibus fuerat. Quo de bello sic Iustinus lib. XXXVII: Aristonicus Eumenis filius non iusto matrimonio, sed ex pellice natus, post mortem Attali uelut paternum regnum inuasit Asiam. cum multa secunda prœlia aduersus ciuitates, quæ metu Romanorum se tradere ei nolebant, fecisset, iustusq; rex iam uideretur, Asia Licinio Crasso consuli decernitur, qui intentior Attalicæ prædæ, quàm bello, cum extremo anni tempore inordinata acie prœlium conseruisset, uictus pœnas inconsultæ auaritiæ sanguine dedit. Florus autem ita: Attalus rex Pergamenorum Eumenis filius regnum populo R. testamento reliquit. Aristonicus regij sanguinis ferox iuuenis urbes regibus parere consuetas partim facile sollicitat, paucas resistentes Mindon, Samon, Colophonen ui recepit. Crassi quoque prætoris cæcidit exercitum, ipsum quoque cepit. sed ille memor & familiæ & Romani nominis custodem sui barbarum uirgula excæcat in exitium sui. quod uolebat, ita concidit. Crasso consuli affuisse Nicomedem Bithyniæ, Mithridatem Ponti, Ariarathen Cappadociæ, & Pylemenem Paphlagoniæ reges, Crassum ipsum interfectum, caput eius Aristonico oblatum, corpus Smyrnæ sepultum tradit Eutropius. In epitoma autem LIX hoc pacto scriptum est: Aristonicus regis Eumenis filius Asiam occupauit, cum testamento Attali regis legata populo Ro. libera esse deberet. aduersus eum P. Licinius Crassus consul, cum idem pont. max. esset, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam profectus prœlio uictus, & interemptus est. & Strabo lib. XIIII: Aristonicus Attalo Philometore mortuo, cum de regno occupando, tanquam ex eius stirpe unus, cogitaret, nauali prœlio ad Cumæam ab Ephesijs superatus, in mediterraneam regionem recedens uocatis ad libertatem seruis maximum exercitum comparauit, atque Thyatira primum, deinde Appolloniadem occupauit. cum autem ciuitates, atque Nicomedes Bithyniæ, & Ariarathes Cappadociæ reges exercitus summisissent, atque Romani legati quinque aduenissent, & cum maximis copiis P. Crassus consul; ipse Crassus ad Leucas, cum quidam eum adorirentur, prœlio dimicauit. De eodem sic Cicero Philip. XI: Cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio. P. Licinio cos. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret, Crassus consul pont. max. Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. sed ne tum quidem populus Ro. ad priuatum detulit bellum, sed consuli potius Crasso, quàm priuato Africano gerendum dedit. Hunc autem interfectum esse sequentibus cos. scribit Obsequens. recte. scribit enim etiam Velleius Crassum ex Asia decedentem pro consule interemptum. De eodem in Asia imperatore tradit Gellius lib. I, cap. XIII. & Valerius lib. VIII, cap. VI de nece eius, capite de fortitudine.

DE COS. AN. DCXXIII.

Ap. Claudium, M. Perpernam cos. in hunc annum subdit Cassiodorus, & Obsequens. Ceterum hunc C. Claudium uocat Cicero lib. III de legib. cum ait: Crassi sapientissimi hominis sententiā senatus secutus est, cum decreuisset C. Claudio consule de Carbonis seditione referente, eo inuito, qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri. Hunc autem C. Claudium cum Cicerone uoco. siquidē idem pro Plancio scribit, Ap. Claudiū, qui cōsul fuit anno DCLXXIIII, repulsam in ædilitate passum C. Claudio patre uiuo. M. Perpernæ consulis meminerunt omnes, qui de Aristonici bello scripserunt. Hunc ante consulem, quàm ciuem fuisse tradit Valerius lib. III, cap. V. His cos. cum Carbo tribunus pl. rogationem tulisset, vt eundem tribunum pl. quoties uellet, creari liceret, rogationem eius P. Africanus grauissima oratione dissuasit, in qua dixit, Ti. Gracchum iure cæsum uideri. Gracchus contra suasit rogationem, sed Scipio tenuit. epitoma LIX. & Obsequens: M. Fuluij Flacci triumuiri dissensione in legibus ferendis angues duo nigri in cella Mineruæ allapsi ciuilem cędem portenderunt. Antiocho regi Syriæ ingenti exercitu dimicanti hirundines in tabernaculo nidum fecerunt, quo prodigio neglecto prœlium commisit, & à Parthis occisus est. qua de re scriptum est etiam in epitoma, quam citaui.

De re

De re gesta in Asia cum Aristonico.

M. PERPERNA consul successit Crasso in Asiam, atque Aristonico acie uicto, captoq; bellum confecit. ante tamen mortuus, quàm Romam rediret, triumphare non potuit. Vt autem tota res gesta sit, latius in sequentis anni historia explicanda demonstrabo.

DE COS. AN. DCXXIIII.

HIC annus consules habuit M'. Aquillium, C. Sempronium, auctore Casiodoro. Orosio autem, C. Sempronium Tuditanum, M'. Aquillium. Horum meminit Cicero de natura deorũ: Sol geminatus est, inquit, Tuditano, & Aquillio cos. quo quidem anno P. Africanus sol alter extinctus est. & ad Q. Fratrem: Nouendiales feriæ fuerunt Aquillio, & Tuditano cos. paulo ante mortem Africani. Appianus lib. primo, Strabo lib. XIIII, alij, M'. Aquillij cos. meminerunt. Horum uterque ex triumphis eorũ Capitolinis descriptus est. His consulibus seditiones à triumuiris Fuluio Flacco, C. Graccho, & C. Carbone agro diuidundo creatis excitatæ. quibus cum P. Scipio Africanus aduersaretur, fortisq;, ac validus pridie domum se recepisset, mortuus in cubiculo inuentus est. suspecta fuit, tanquam uenenum dedisset, Sempronia uxor, hinc maxime, quòd soror esset Gracchorum, cum quibus simultas Africano fuerat. de morte tamen eius nulla quæstio lata. Defuncto eo seditiones triumuirales acrius exarserunt. epitoma LIX. Appian. lib. I.

De re cum Aristonico in Asia gesta, et bello confecto, et triumpho M'. Aquillij pro cos.

CRASSO, vt dixi, in Asiam Perperna consul, Perpernæ M'. Aquillius successit. Perpernam triũphasse indicare forte quibusdam uideatur Valerius, cum scribit ita capite de ijs, qui humili loco nati clari euaserunt: Non paruus consulatus rubor M. Perperna, ut pote qui consul ante, quàm ciuis. sed in bello gerendo utilior aliquanto reip. Varrone. regem enim Aristonicum cepit, Crassianæq; stragis punitor extitit. cum interim cuius uita triumphauit, mors Papia lege damnata est. at triumphasse eum negant alij omnes. siquidem M'. Aquillius successor eius triumphauit. Id autem ut ceciderit, æquum est collectis ueterum annalium uerbis intelligere. sic scribit Velleius: Asiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho, sed beneficio senatus, populiq; R. mox ab Attalis possessam regibus M. Perperna capto Aristonico fecit tributariam. & alibi: Aristonicus uictus à M. Perperna, ductusq; in triumpho, sed à M'. Aquillio; capite pœnas dedit. Orosius autem: Perperna consul, qui Crasso successerat, audita morte Crasi, & clade exercitus Ro. raptim in Asiam peruolauit. Aristonicum recenti uictoria furentem improuiso bello adortus nudatum omnibus copijs in fugam uertit, cumq; Stratonicen urbem, ad quam ille confugerat, obsidione cinxisset, trucidatum fame ad deditionem coegit. Perperna cos. correptus morbo apud Pergamũ obijt. Aristonicus uero ductus ad urbem Romam iussu senatus in carcere strangulatus est. Addit Eutropius: Triumphari de eo non potuit, quia Perperna apud Pergamum Romam rediens diem obijt. Iustinus autem: In Crasi locum missus Perperna consul prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit, Attalicasq; gazas hereditarias populi R. nauibus impositas Romam deportauit. quod ægre ferens successor eius M'. Aquillius consul ad eripiendum Aristonicum Perpernæ, perinde ueluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata uelocitate contendit. sed contentionẽ consulum mors Perpernæ diremit. Strabo etiam lib. XIIII: M. Perperna, inquit, capto Aristonico, & Romam misso bellum confecit. Aristonicus ipse in carcere mortuus est. Perperna morbo absumptus. postea M'. Aquillius consul cum decem legatis missus prouinciam composuit. Florus: Aristonicus à Perperna domitus, & captus, & per deditionem in vinculis habitus. Aquillius Asiatici belli reliquias confecit mixtis ueneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. quæ res ut maturam, ita infamem fecit uictoriam. De eiusdem triumpho sic scriptum est in epistola Mithridatis apud Salustium: Romani simulato impio testamento filium Eumenis Aristonicum, quia patrium regnum petiuerat, hostium more per triumphum duxere. Triumphauit autem sero uel in prouincia constituenda occupatus, uel inimicorum, à quibus post etiam accusatus est, inuidia impeditus. siquidem in annum DCXVII triumphus M'. Aquillij M'. F. M'. N. pro cos. ex Asia reijcitur ab ijs, qui Capitolinos triumphos conscripserunt. Eadem belli occasione etiam Lydiam sedem antiquam regnorum, Cariam, Hellespontũ, ac Phrygias ambas in potestatem populi R. deditione uenisse Rufus, & Iornandes produnt. Phry

giam uero ab Aquillio Mithridati regi Pontico pecunia accepta concessam, ipsum eo nomine Romæ postulatum, senatum Phrygiam liberam esse iussisse tradit Appianus lib. primo bellorum ciuilium, & in Mithridatica. Iustinus adijcit libro XXXVII Phrygiam Mithridati patri, Ariarathis Cappadociæ regis, qui in hoc bello ceciderat, filijs Lycaoniam, & Ciliciam datas.

De triumpho C. Sempronij Tuditani cos. de Iapudibus.

Hoc anno Illyrios mouisse, ac domitos esse indicat triumphus C. Tuditani cos. qua de re sic scriptum inuenio lib. primo apud Appianum: Cum Tuditanus consul uereretur, ne iudex constitueretur litis, quæ plebi cum patribus de agrorum diuisione erat, in Illyricum prouinciã profectus est. in Illyrica uero ita: Iapudes intra alpes incolentes Sempronius Tuditanus pugna superauit. in epitoma aũt LIX: C. Sempronius cos. contra Iapudas primo male rem gessit; mox victoria cladem acceptam emendauit uirtute D. Iunij Bruti eius, qui Lusitaniam subegerat. Eundem intelligi à Plinio puto lib. III cum ait: Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sibi inscripsit, ab Aquileia ad Titium flumen stadia CC. Hunc demũ consulem de Iapudibus triumphasse scriptum est etiam in tabulis Capitolinis.

DE COS. AN. DCXXV.

Deinceps Cn. Octauius, T. Annius consules sequuti. auctor Cassiodorus, præter eum nemo. T. Annium T. F. eius, qui consul fuit anno DC, puto fuisse. Plutarchus etiam T. Annium quendam narrat cum Ti. Graccho in seditione contendisse. Cn. Octauius Cn. F. est eius, qui cos. fuit anno DCLXXXVIII.

DE COS. AN. DCXXVI.

L. Cassium, L. Cinnam consules in hunc annum solus item edit Cassiodorus. Hic est L. Cassius Longinus, qui postea censor fuit anno DCXXIX, tribunus pl. fuerat Lepido, & Mancino cos. Cicero in Bruto, pro Roscio, pro Sextio. L. Cinnam L. Cornelij Cinnæ patrem esse arbitror eius, qui postea consul quater fuit.

DE COS. AN. DCXXVII.

M. Aemilium, L. Aurelium consules in hunc annũ memorat Cassiodorus, & Obsequens, M. Aemilium Lepidum, L. Aurelium Orestem Censorinus. M. Lepidum, L. Orestem Cicero in Bruto. L. Orestem filium esse puto L. Orestis consulis anno DXCVI.

De re in Sardinia ab Oreste cos. gesta.

L. Aurelio Oresti consuli Sardinia obtigit. C. Gracchus ei quæstor fuit per triennium, atque Orestem ipsum decedens Romam in prouincia reliquit. ut ait in Graccho Plutarchus. nam Gracchus ipse se tantum biennium ait fuisse in prouincia apud Gellium lib. XV, cap. XII. sub eodem M. Aemilius Scaurus stipendia fecit, ut est scriptum in libro de viris illustribus. Sardiniam autem hoc tempore mouisse, atque ab Oreste subactam esse scriptum est in epitoma LX. Qui si ex ea triumphauit (neque enim quicquam certum habeo) certe id post M. Fuluium fecit, qui de Liguribus post triennium triumphauit. Nam hic ultra triennium in prouincia fuit, & Capitolini triumphi eum ante M. Fuluium non triumphasse indicant.

De censoribus.

Quinquennium admonet, ut in hunc annum censores conijciamus, quos tamen aliqua de caussa abdicasse arbitror, nec lustrum fecisse. siquidem postero anno alij censores fuisse commemorantur. Qui autem fuerint, parum liquet. Ego tamen Q. Fabium Seruilianum, & L. Cæcilium Metellum scripsi. & quòd ex ijs, qui consulares essent uetustissimi essent, & quòd in consulatu collegæ fuissent. De Q. Fabio censore sic Valerius capite de pudicitia: Q. Fabius Maximus Seruilianus honoribus, quos splendidissime gesserat, censuræ grauitate consumatis exegit pœnas à filio dubiæ castitatis. De L. Metello sic capite de testibus: Fratribus Metellis Quinto,

&

& Lucio consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali in Q. Pompeium A. F. repetundarũ reum acerrime testimonium dicentibus non abrogata fides. Hic est L. Metellus Q. Metelli Macedonici frater. Quam tamen infirmæ sæpe in antiquitate concipienda coniecturæ sint, omnes facile intelligere possunt. qui in hac re firmiores habuerit, eas sequetur.

DE COS. AN. DCXXVIII.

M. PLAVTIVM, M. Fuluium consules in hunc annum profitentur Casiodorus, & Obsequens. M. Plautium Hypsæum, M. Fuluium Flaccum Orosius, & Frontinus de aquæ ductibus. De quibus sic Valerius capite de superbia: M. Fuluius Flaccus consul M. Plautij Hypsæi collega, cum perniciosissimas reip. leges introduceret, de ciuitate danda, de prouocatione ad populum eorum, qui ciuitatem mutare uoluissent, ægre compulsus est, ut in curiam ueniret. deinde partim monenti, partim oranti senatui, ut incœpto desisteret, responsum non dedit. Appianus lib. primo, M. Fuluium cos. tradit, primum Italos palam excitasse, ut ciuitatem peterent, cumq; in ea sententia persisteret, à senatu in expeditionem missum. His cos. locustarum ingenti agmine in Africa, quæ à uento in mare deiectæ, fluctibusq; eiectæ odore intolerabili Cyrenis mortifero uapore grauem pestilentiam pecori fecerant, hominum DCCC millia consumpta tabe proditum est. Obsequens, epitoma LX, & Orosius.

De censoribus, & lustro LX.

HIS consulibus censores fuisse L. Casium Longinum, & Cn. Seruilium Cæpionem inuenio apud Frontinum his uerbis scriptum: Cn. Seruilius Cæpio, & L. Casius Longinus, qui Rauilia appellatus est, censores anno ab urbe condita DCXXVII M. Plautio Hypsæo, M. Fuluio Flacco cos. aquam, quæ uocatur Tepula, ex agro Lucullano, quem quidam Tusculanum credũt, Romam, & in Capitolium adducendam curauerunt. eorum etiam ita meminit Velleius lib. II: Persequamur notam seueritatem censorum Casij Longini, Cæpionisq; qui Lepidum Aemilium augurem, quòd sex millibus ædes conduxisset, adesse iusserunt. L. Casij, & Cn. Seruilij censorum meminit quoque Cicero in Verr. III. Lustrum anno (ut puto) sequenti conditum est. censa sunt ciuium capita CCCXC millia, DCCXXXVI. ut scriptum est in epitoma LX. quod lustrum, si superiora spectabis, LX numerabis.

De coniuratione Fregellana à L. Opimio præt. compressa.

EODEM anno ad Fregellas res gesta est à L. Opimio prætore. Id autem significat Obsequens, qui Fregellas, quæ aduersus Romanos coniurauerant, his cos. dirutas scribit. Coniurandi fortasse caussam attulit M. Fuluius consul, qui Italicos populos primus in spem Romanæ ciuitatis, auctore Appiano, erexit. siquidem in Milonianam scribit Pædianus: L. Opimius in prætura Fregellas cepit, quo pacto uisus est ceteros quoque Latini nominis socios male animatos repressisse. Plutarchus C. Gracchum suspectum fuisse tradit, ne socios solicitasset, & coniurationis Fregellanæ socius fuisset. In libro de uiris illustribus scriptum est, eum Asculanæ, & Fregellanæ defectionis inuidiam sustinuisse. In epitoma autem LX ita est: L. Opimius prætor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit. & apud Velleium: L. Opimius prætor Fregellas excidit. & apud Valerium de iure triumphandi: L. Opimius Fregellanis ad deditionem compulsis triumphandi potestatem à senatu non impetrauit, non inuidia patrum conscriptorum, sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non recuperatis, quæ P. R. fuissent, triumphus decerneretur. Pullus autem Numitor uidetur Opimio Fregellas prodidisse. etenim inquit Cicero lib. de finib. V: Quis Pullum Numitorem Fregellanum proditorem, quanquam reip. nostræ profuit, non odit?

De bello Allobrogico.

HOC tempore primum cum Gallis trans alpes dimicatum est. Salyes populi huius auctores belli fuerunt, cum Massiliensium fines sociorum populi Ro. inuasissent. Salybus accesserunt Aruerni, Ruteni, & Allobroges, quibus subactis bellum finitum est, quod ab ijs Allobrogicum appellatum est. Imperatores Romani gesserunt M. Fuluius Flaccus, C. Sextius Caluinus, Cn. Domitius Ahenobarbus, Q. Fabius Max. Aemiliani F. qui postea Allobrogicus dictus est. De hoc bello

bello ita Florus: Prima trans alpes arma nostra sensere Saluij, cum de incursionibus eorum fidissima, atque amicissima ciuitas quereretur. Allobroges deinde,& Aruerni,cum aduersus eos similes Aeduorum querelæ opem, & auxilium nostrum flagitarent. & in epitoma LX: Fuluius Flaccus primus omnium transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium Massiliensibus aduersus Saluios Gallos, qui populabantur fines Massiliensium. & Marcellinus lib. XV: Gallorum regiones præcipue, quæ Italicis confines primo tentatæ per Fuluium,quassatæ per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitæ. & Obsequens his cos. Ligures Salyas trucidatos scribit.

DE COS. AN. DCXXIX.

CONSVLES subsequutos tradit Cassiodorus, & Obsequens C. Cassium Longinum, & C. Sextium. Velleius Cassio, & Caluino Fabrateriam coloniam deductam scribit. C. Sextij Caluini meminit his verbis in Bruto Cicero: Atque etiam ingenio, & sermone eleganti ualetudine incommoda C. Sextius Caluinus fuit. Eutropius consules edit C. Cassium Longinum, et Sex. Domitium Caluinum, ut puto, per mendum.

De re gesta cum Gallis.

M. FVLVIO consuli successit in Gallia C. Sextius consul, à quo Saluij funditus deleti sunt. quemadmodum Romanorum, qui extant, amnales omnes loquuntur. sic enim scriptum est in epitoma LXI: C. Sextius pro cos. uicta Saluiorum gente coloniam aquas Sextias condidit ob aquarum copiam, & calidis & frigidis fontibus, atque à nomine suo ita appellatas. Velleius Sextium Caluinum Salyes apud aquas Sextias, quæ ab eo Sextiæ appellantur,deuicisse scribit. Strabo lib. IIII Sextium ait redactis in potestatem Salybus non longe à Massilia sui nominis ædificasse oppidum, suæq; appellationis aquas calidas dixisse. Marcellinus Gallos tentatos per Fuluium, per Sextium quassatos fuisse. Hunc eundem Sextium prorogato imperio sequenti anno rem gessisse arbitror; primum quòd pro cos. Saluios uicisse traditur, deinde quòd non nisi biennio post successor ei missus est Cn. Domitius Ahenobarbus consul.

DE COS. AN. DCXXX.

Q. CAECILIVM, T. Quinctium in hunc annum prodit consules Cassiodorus. Q. Cæcilium Metellum, T. Quinctium Flamininum Eutropius, & Orosius. T. Flamininum, Q. Metellum uocat Cicero pro domo. T. Flamininum T. Flaminini filium esse censeo, eius, qui consul fuit anno DCIII. Q. Metellus maximus natu est è filijs quatuor Macedonici, quem à deuictis in hoc honore Balearibus Q. Metellũ Balearicũ uocat Plutarchus de fortuna Romanorũ,itemq; alij.

De triumpho M. Fuluij Flacci pro cos. de Ligurib. et Gallis.

IN hunc demum annum conijciunt Capitolini scriptores triumphum, quem ob res in Gallia gestas egit M. Fuluius Flaccus. Triumphasse autem de Liguribus, Vocontijs scriptum est in triumpho Capitolino. puto autem desiderari, & Saluijs; primum quòd aduersus eos missus erat, deinde quòd in consulatu eius Ligures Salyes uictos scribit Obsequens. Post Salyas, inquit, Strabo tenent montana Vocontij, quorum regio ad Allobrogas usq; pertenditur. Plutarchus in seditione Gracchi, quæ biennio post excitata est, Fuluium armasse suos ait spolijs ijs, quæ Gallis consul ademerat. Idem cum Velleio hunc consularem,& triumphalem nominat.

De Balearibus uictis. et triumpho Q. Metelli pro cos.

HOC anno Balearicum bellum gestum est. cuius hanc caussam exponit Florus. Baleares, inquit, insulæ piratica rabie corruperant maria. ascendere etiam inconditas rates,& præternauigantes subinde inopinato impetu terruere. sed cum uenientem ab alto Romanam classem prospexissent, prædam putantes ausi etiam occurrere, & primo impetu ingenti lapidum, saxorumq; nimbo classem opperuere, sed non diu. nam postquam cominus uentum est, expertiq; rostra, & pila uenientia, pecudum in morem clamore sublato petierunt fuga litora, dilapsiq; in proximos tumulos, quærendi fuerunt, ut uincerentur. Metelli Macedonici filij auspicio res gesta Balearici ei cognomen imposuit. Strabo autem lib. XIII ita: Cum ex Balearibus pauci quidam improbi

cum

cum maris prædonibus conspirassent, uniuersos criminatus Metellus cognomento Balearicus inuasit, idemq; colonias condidit. In epitoma autem LX ita est: Aduersus Baleares à Q. Metello cõsule res geritur. Triumphasse porrò ex hac uictoria Metellum cum partum cognomen indicat, cum quòd Plinius lib. VII scribit, Macedonicum à duobus filijs triumphalibus esse elatum, Balearicum, & Dalmaticum intelligens. triumphasse autem biennio post docet Orosius, cum post C. Gracchi cædem L. Opimio cos. factam, ita ait: Metellus Baleares insulas bello peruagatus edomuit, & piraticam infestationem, quæ ab ijsdem tunc exercebatur, plurima incolarum cæde compresit.

DE COS. AN. DCXXXI.

CN. Domitium, C. Fannium consules comparant in hunc annum Casiodorus, & Obsequens. quorum sic meminit in Bruto Cicero: C. Fannius C. F. qui cos. cum Domitio fuit, unam orationem de socijs, & nomine Latino contra Gracchum reliquit. & Plinius lib. II, Lunæ, inquit, trinæ Cn. Domitio, C. Fannio consulibus apparuere, quos pleriq; appellauerunt soles nocturnos. C. Fannium à C. Graccho consulẽ factum, L. Opimiũ repulsam tulisse, tradit Plutarchus.

De re gesta cum Gallis, et triumphis C. Sextij Caluini pro cos. et Cn. Domitij Ahenobarbi pro cos.

QVAS res gesserit C. Sextius consul, atque pro consule, supra commemorauimus. Cn. autem Domitium Ahenobarbum consulem inuenio trans alpes post C. Sextium missum rem cum Aruernis, & Allobrogibus felicisime gesisse. auctores huius historiæ habeo Suetonium in Nerone, qui ait: Cn. Domitius Ahenobarbus in consulatu Allobrogibus, Aruernisq; uictis elephanto per prouinciam inuectus est, turba militum quasi inter solennia triumphi prosequente: & epitomam LXI, in qua post uictoriam C. Sextij ita est: Cn. Domitius pro cos. contra Allobroges ad oppidum Vindalium feliciter pugnauit. quibus belli inferendi caussa fuit, quod Teutomalium Saluiorum regem fugientem recepissent, & omni ope iuuissent, quòdq; Aeduorum agros sociorum populi R. uastauissent: & Orosium, qui scribit: Cn. Domitius pro cos. Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauisimo bello uicit, maxime cum elephantorum noua forma equi hostium, hostesq; conterriti diffugissent. XX millia ibi Allobrogum cæsa referuntur. III millia capta sunt. Velleius etiam, Domitij Ahenobarbi ex Aruernis uictoriam nobilem scribit fuisse. Obsequens item his cos. Salyes, & Allobroges deuictos scribit. Adijcit Florus: Huius uictoriæ quantum gaudium fuerit, uel hinc existimari potest, quòd & Domitius Ahenobarbus, & Fabius Maximus ipsis, quibus dimicauerant, locis saxeas erexere turres, & desuper exornata armis hostilibus trophea. Hinc Cicero pro Fonteio dixit: Cn. Domitius, & Q. Maximus nationem Allobrogum, & reliquias armis confecerunt, & oppresserunt. Domitium cum Allobrogibus dimicasse scribit Strabo, ubi Sulga, Rhodanusq; commiscentur. Vtrunq; triumphasse & Sextium, & Domitium hæc Eutropij uerba, quanquã mendosa, significant: C. Casius Longinus, & Sex. Domitius Caluinus consules Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Aruernorum ciuitati, & eorum regi Bituito, infinitamq; multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerunt. Denique Bituitus superatus Domitio se dedidit, atque ab eo Romam deductus est, magnaq; gloria consules ambo triumpharunt. Hæc autem uerba mendosa dico, quia Sextium Caluinum cum Domitio miscent. neque enim C. Casius Longinus ad hoc bellum quicquam pertinet. Vt Bituitus rex à Domitio, & à Fabio captus sit, in triumpho Fabij ostendam. quem Florus bis in triumpho uisum scribit, Domitij credo, & Fabij. Accedit quòd Suetonius Domitios Ahenobarbos triumpho functos ait, censuraq; duplici. quo tamen in loco errauit uir ille, quòd hunc Domitium cum filio huius tribuno plebis eundem fecit. Triumphauit autem certe Domitius in consulatu Fabij, quòd Valerius auctor sit capite de perfidia, Domitium in prouincia fuisse tum, cum ei Fabius succesit.

DE COS. AN. DCXXXII.

L. OPIMIVM, Q. Maximum consules hic annus habuit auctore Casiodoro. Obsequente vero L. Opimium, Q. Fabium Maximum. Horum meminit Plinius libro II cum ait: Circa solem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio cos. Ceterum Fabium Maximum Paulli nepotem, Fabij Aemiliani filiũ esse docet Pædianus in Verr. Velleius lib. II, Cicero in Bruto, epitoma LXI. ut turpisimi erroris coarguantur Strabo, & Appianus, qui hunc Fabium Aemilianum uocarũt, & Plinius lib. XXXIII, cap. XI, qui hunc Fabium Allobrogicum, (hoc enim ille cognomen ex

uictoria

uictoria sibi peperit.) Africani fratrem appellat, quasi idem sit Allobrogicus, & Aemilianus. L. Opimij consulis, unde Opimianum uinum dictum est, meminit Plin. lib. x i i i i, cap. i i i i, & Plutarchus in C. Graccho, & Velleius lib. i i.

De bello Allobrogico confecto, et triumpho Q. Fabij Max. pro cos.

Q. FABIVM consulem contra Allobroges exercitum duxisse, ac bellum confecisse inuenio scriptum in annalibus Romanis. quæ autem inueni, ea exponam, nequis in hoc diligentiam meã fortasse desideret. In epitoma L X I ita est: Q. Fabius Maximus consul Paulli nepos aduersus Allobrogas, & Bituitum Aruernorum regem feliciter pugnauit. ex Bituiti exercitu cæsa millia hominum centum uiginti. & cum ipse ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albæ custodiendus datus est, quia contra pacem uidebatur, vt in Galliam remitteretur. decretum quoq; est, ut Congentiatus filius eius comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. Eadem de Bituito rege victo, & clade hostium edita sunt etiam apud Strabonẽ lib. IIII, atque apud Orosium. Addit Cæsar lib. primo de bello Gallico, Aruernos, & Rutenos à Fabio Max. superatos, ijsq; populum R. ignouisse, neque in prouinciam redegisse, neque stipendium imposuisse. & Plin. lib. V I I: Q. Fabium Maximum consulem apud flumen Isaram prœlio cõmisso aduersus Allobrogum, Aruernorumq; gentes ante diem V I id. August. C X X mill. perduellium cæsis febri quartana liberatum esse in acie; Appianus C X X millia Gallorum à Fabio, quanquam ex recenti uulnere imbecillo cæsa esse; Velleius Fabium ex hac victoria Allobrogicũ, Pædianum Allobrogem appellatum tradit M. arcellinus Galliam Italiæ finitimam à Q. Fabio domitam ait, eiq; rei pleniorem effectum deuicta asperiore Allobrogum gente, cognomentum indidisse. Illud in hac uictoria me mouet, quòd Valerius Bituitum captum à Domitio scribit, ac Romæ custodiendum datum, lib. I X, his uerbis: Iratus Bituito regi Aruernorum Cn. Domitius, quòd tum suam, tum etiam Allobrogum gentem se etiam tum in prouincia morante ad Q. Fabij successoris sui dextram confugere hortatus esset, per colloquij simulationem accersitum, hospitioq; exceptum uinxit, ac Romam naui deportandum curauit. Senatus eius factum neque probare potuit, neque rescindere uoluit, ne remissus in patriam Bituitus bellum renouaret. igitur eum Albam custodiæ caussa relegauit. Eum tamen Bituitum cum Domitio & cum Fabio pugnasse Strabo tradit, atque bis in triumpho ductum uidetur significare Florus, cum scribit: Nihil tam conspicuum in triumpho, quàm rex ipse bis uisus discoloribus in armis, argenteoq; carpento, qualis pugnauerat. Hoc bello Narbonensis Gallia in prouinciam redacta, atque ut quotannis in eam Roma prætores mitterentur, institutum. Quod cum ex sequentium annorum historia patet, tum maxime ex Critognati Aruerni apud Cæsarem oratione lib. V I I, cum ait: Quod si ea, quæ in longinquis nationibus geruntur, ignoratis, respicite finitimam Galliam, quæ in prouinciam redacta, iure, & legibus commutatis, securibus subiecta, perpetua premitur seruitute.

De seditione C. Gracchi.

HIS consulibus C. Sempronius Gracchus, Tiberij frater occisus est. cum per biennium tribunus pl. legibus seditiosis latis remp. perturbasset. quæ fuerunt: ut cui abrogatus magistratus fuisset, ei iterum capere magistratum non liceret. vt qui indicta caussa in ciuem R. animaduertisset, de eo populus iudicaret, quæ lex præcipue in P. Popillium lata est. ut agri publici tenuioribus diuiderentur. ut uestes militibus gratuito darentur. nequis minor X V I I annis ad militiam cogeretur. ut socijs Latinis suffragium, æque ac ciuibus R. daretur. ut semisse, & triente frumentum plebi tribueretur. ut à senatoribus ad equites iudicia transferrentur. ut uiæ dirigerentur, sternerentur, lapidibus stadia significantibus distinguerentur, pontibus ornarentur. ut coloniæ Capua, & Tarentum in Italia deducerentur. His legibus offensus senatus M. Liuium Drusum Gracchi collegam impulit, ut colligendæ popularis beneuolentiæ caussa leges alias & ipse ad populum ferret, unam de X I I colonijs deducendis, alteram, nequis Latinorum in castris uirgis cæderetur. Cum autem Rubrius Gracchi collega legem de Carthagine colonia in Africam deducenda annitente maxime Graccho pertulisset, Gracchus ipse triumuir eò profectus est. Atque hæc quidem biennio priore acta sunt. Hoc autem anno cum L. Opimius consul, uel, ut alijs placet Minucius Rufus tribunus plebis leges Gracchi, qui iam tribunatu abierat, abrogaturus, & Carthaginem coloniam alio translaturus esset, occupatur ab utraque parte Capitolium. Ibi Atilio ministro Opimij consulis à Gracchanis in turba occiso, eo die tempestatis caussa perfectum nihil est. postero die senatus ab Opimio consule uocatus, ac commemorata Atilij nece grauiter offensus,

mandat

mandat consuli, ut uideat, nequid detrimenti resp. capiat. Ita Opimius postridie armato senatu, atque equitibus in forum descendit. Gracchus, ac Fuluius Flaccus, is, qui ante de Gallis triumphauerat, cum suis Auentinum obtinuerunt. Cum de conditionibus pacis frustra per Fuluij filium legatum actum esset, Gracchus ab Opimianis Auentino armis pulsus una cum Fuluio interfectus est. caput eius ad Opimium delatum auro redemptum. lustrata ciuitate Concordiæ templum constructum est. Hæc Appianus, & Plutarchus latissime. breuius autem Velleius, Florus, Orosius, atque epitomæ. De legibus Gracchi sic Pædianus in Verrem: C. Gracchus in tribunatu primo Q. Metello, T. Flaminino cos. legẽ tulit, ut iudicia à senatoribus ad equites transferrentur. Cicero pro Rabirio: C. Gracchus legem tulit, nẽ de capite ciuium R. iniussu populi iudicaretur. & pro domo, & de legib. III: C. Gracchus de P. Popillio tulit, ut ei aqua, & igni interdiceretur. & pro Sextio: C. Gracchus frumentariã legem ferebat. res iucunda erat plebi. repugnabant boni, quòd ab industria plebem ad desidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebant. Item pro domo: C. Gracchus prouincias consulares non modo non abstulit à senatu, sed ut necesse esset quotannis constitui per senatum. Item pro Cluentio: C. Gracchi lex, ne quis coeat, ut publico iudicio condemnet quenquam. De nece autem sic Cicero in Antonium, & in Catilinam: Senatus, quod L. Opimius cos. verba fecit de rep. de ea re ita censuit; ut L. Opimius consul remp. defenderet. igitur Q. Metellus, cuius quatuor filij consulares; P. Lentulus princeps senatus cum L. Opimio consule, alijq; complures armati Gracchum in Auentinum persequuti sunt. quo in prœlio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius consularis, eiusq; duo adolescentuli filij. Item: C. Gracchus, quòd agrarios concitaret, occisus. & Salustius: C. Gracchum triumuirum colonijs deducendis occidit Opimius. & Pædianus: C. Gracchus tribunicius est interfectus. Quod dixi, vt ostenderem Valerium errare, qui C. Gracchum in tribunatu necatum scripsit. De M. autem Fuluio sic Cicero pro domo: M. Fuluius, quia cum Graccho contra salutem reip. fecerat, & senatus sententia interfectus est, & eius domus euersa, & publicata est, in qua porticum post aliquanto Q. Catulus de manubijs Cimbricis fecit. & Valerius libro VI: M. Flacci corpore trucidato penates ab imis fundamentis eruti sunt. Flacciana area, cum diu penatibus uacua mansisset, à Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est.

DE COS. AN. DCXXXIII.

P. MANLIVM, C. Papirium consules subdit in hunc annum Cassiodorus. De P. Manlio nihil aliud compertum habeo. at collega eius C. Papirius Carbo est, qui tribunus pl. Claudio, & Perperna cos. post triumuir agris diuidundis à C. Graccho designatus est, quiq; primum plebis partes sequutus, post ad optimates se contulit. De quo sic Cicero in II de oratore: L. Opimij caussam defendebat ad populum C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi nece negabat, sed id iure pro salute patriæ factum esse dicebat. Id autem significat, quod est in epitoma LXI: L. Opimius accusatus ad populum à Q. Decio tribuno plebis, quòd indemnatos ciues in carcerem coniecisset, absolutus est.

De censoribus, & lustro LXI.

QVINQVENNII ratio poscit, ut in hunc annum censores, & lustrum conijciamus. qui autem censores fuerint, uix in tanto annalium R. silentio, diuinare possum. utar autem, ut supra, coniecturis ex historiarum libris, quos nobis uetustas reliquit, sumptis. Placet igitur alterum ex his fuisse Q. Metellum Balearicum Macedonici filium; quia tradit Velleius Macedonicum elatum esse à filio uno consulari, & censorio, altero consulari, tertio consule, quarto candidato consulatus, quem magistratum adeptus est. et Cicero de finibus v, Q. Metellus, inquit, tres filios consules uidit, è quibus vnum etiam censorem, & triumphantem, quartum autem prætorem. & Plin. lib. VII, Macedonicum quatuor filijs illatum rogo vno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio scribit. Nunc si quæratur qui sit è duobus triumphalibus, qui censuram gesserit, an Balearicus, an Dalmaticus, profecto Balearicum respondebo; quia Cicero post reditum ad Quirites ait de Metellis his loquens: Non L. Dalmaticus consularis, non C. Metellus censorius; non prætermissurus certe etiam in L. Dalmatico censuram, si eam gessisset. Ergo si Q. Metellus censor fuit, & ante patris mortẽ fuit, qui M. Cæcilio Metello filio consule mortuus est, nec nisi postquam consul fuit, censuram cepit, profecto hoc anno eam gesserit necesse est. Huic autem L. Calpurnium Pisonem Frugi adiunxi eum, qui XIII ante annis consul fuit, quem & ipsum censorium esse inuenio. De eo enim sic Cicero in Bruto: L. Piso trib. pl. legem

primus tulit de pecunijs repetundis, & annales reliquit. Huius testimonium ex annalibus profert Dionysius lib. IIII, & uocat λεύκιον πίσωνα φρύγι ἐν ταῖς ἐνιαυσίαις ἱστορίαις, & in II, ὡς πίσων λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ. i. L. Piso Frugi in annalibus. &, Vt L. Piso Censorius scribit. Plinius etiam libro XIII, cap. XIII eundem Pisonem Censorium citat. Nemo est præterea ex consularibus, quem censorium fuisse acceperimus, præter hunc. Nam Cn. Domitij Ahenobarbi certum habemus censuræ annum. plebeij autem, quod fieri cœptum erat, duo comparati sunt. Factum etiam esse ab his lustrum LXI, & priora, & posteriora lustra demonstrant.

DE COS. AN. DCXXXIIII.

L. CAECILIVM, L. Aurelium consules suggerit Casiodorus, & Obsequens. Cæcilij Metelli, & Cottæ consulum meminit Plutarchus in Mario. quem Marium his cos. tribunatum plebis gesisse, Metellumq; consulem in carcerem coniecisse scribit. Hic est Cotta ille, in cuius consularis locum C. Cæsarem Flaminem dialem esse factum tradit Velleius. L. Metellus est filius L. Metelli Macedonici fratris eius, qui cos. fuit anno DCXI.

DE COS. AN. DCXXXV.

HIC annus consules habuit M. Catonem, Q. Marcium teste Casiodoro, & Obsequente. Eutropio autem M. Porcium Catonem, & Q. Marcium. Eorum meminit Valerius libro V: Q. Marcius rex, inquit, superioris Catonis in consulatu collega, à rogo filij unici protinus curiã petijt, senatumq;, quem eo die lege haberi oportebat, conuocauit. & Plinius lib. II: Tres soles, inquit, antiqui uiderunt Q. Marcio, M. Porcio cos. Gellius porrò scribit lib. XIII, M. Catonem M.F. M.N. consulẽ cũ Q. Marcio fuisse, atque in eo consulatu in Africam profectũ in prouincia obijsse. & Velleius lib. I, atque Eutropius, M. Porcio, Q. Marcio cos. Narbonem Marcium in Gallia coloniam esse deductam. Catone autem consule, inquit Obsequens, immolante exta contabuisse, caput iocinoris inuentum non esse. Africa hoc anno propter aliquos forte motus prouincia consularis facta est, cum Catoni consuli fuerit decreta.

DE COS. AN. DCXXXVI.

CONSVLES deinceps tradit Casiodorus L. Cæcilium, & Q. Mucium. L. Cæcilium Metellum, Q. Mucium Scæuolam Eutropius. In tabula etiam uetusta de Genuensium finibus hi consules nominantur, L. CAECILIVS Q. F. & Q. MVCIVS Q. F. Est autem hic L. Cæcilius Metellus, qui postea à Dalmatis uictis Dalmaticus appellatus est. quem Plutarchus in Coriolano Diadematum uocat, quod vlceris caussa diademate diu frontem obligauerit. Q. Mucius Scæuola augur est, de quo Cicero in Lælio, & lib. primo de oratore, filius Q. Scæuolæ consulis anno DLXXIX. L. Metello Dalmatæ euenerunt.

De triumpho Q. Marcij Regis pro cos.

HOC anno in Gallia bellum excitatum, indicat uictoria Q. Marcij consulis, de qua scriptum est apud Orosium ita: Q. Marcius consul Gallorum gentem sub radice Alpium sitam bello aggressus est. qui cum se Romanis copijs circunseptos uiderent, belloq; impares fore intelligerent, occisis coniugibus, ac liberis in flammas se proiecerunt. & in epitoma LXII: Q. Marcius consul Sarnios gentem Alpinam expugnauit. Qui autem sint Sarnij populi, nondum comperi. quoniam autem in manuscriptis aliquot libris legitur, Stinos, suspicari poterit quis, ne truncata uox sit, pro Tricastinos, qui sunt Narbonensis Galliæ populi. in qua rem gestam à Marcio docet colonia ipsa Narbo, quam ipse à se conditam à suo nomine Narbonem Marcium uidetur appellasse. Tricastinos autem ad Alpes esse indicat Liuius lib. XXI, cum ait: Sedatis certaminibus Allobrogum, cum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad læuam in Tricastinos flexit, inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit. Vocontij autem priore bello à Fuluio uicti sunt. De Narbone colonia sic Cicero in Bruto: L. Crassus uoluit adolescens in colonia Narbonensi caussæ popularis aliquid attingere, eamq; coloniam, ut fecit, ipse deducere. Triumphasse eum suspicor ex minime dubia uictoria eius.

DE COS. AN. DCXXXVII.

Cassiodorvs prodit in hunc annum consules C. Licinium Getam, & Q. Maximum. quorum C. Geta post in censura etiam commemoratur. De Q. Maximo loquitur Cicero pro Murena, sic: Quis L. Philippo summo ingenio, opera, gratia, nobilitate à M. Herennio superari posse arbitratus est? quis Q. Catulum humanitate, sapientia, integritate antecellentem à Cn. Manlio? quis M. Scaurum hominem grauissimum, ciuem egregium, fortissimum senatorem à Q. Maximo? Fuisse autem hunc è Fabijs hinc credo, quòd alios Q. Fabios Maximos, Q. Maximos Cassiodorus appellet. Hunc etiam quidam Q. Fabium Maximum Eburnum appellarunt. de quo ita Festus: Pullus Iouis dicebatur. Q. Fabius, cui cognomen Eburno erat, propter candorem, quòd eius natis fulmine icta erat.

De triumpho L. Metelli pro cos. de Dalmatis.

Dalmatae pacati quieuisse uidentur, postquam P. Scipio Nasica de ijs triumphauit anno dxcviii. Hoc autem tempore (ut scribit Appianus) L. Metellus consul nulla eorum culpa, triumphandi libidine bellum illis intulit, atque ab ijs amice exceptus Salonæ eorũ urbe hibernauit. post autem deportato Romam exercitu sine caussa triumphauit. Prœlio autem opes eorum accisas esse ostendit epitoma lxii, in qua est: L. Cæcilius Metellus Dalmatas subegit. & Pædianus in Verr: Aedem Castoris L. Metellus extruxit de manubijs, qui subactis Dalmatis Dalmaticus appellatus est. De triumpho autem eius in hunc modum loquitur Eutropius: M. Porcio Catone, Q. Marcio Rege Narbo colonia in Gallia deducta est. annoq; eodem à L. Metello, & Q. Mucio Scæuola cos. de Dalmatis triumphatum est. Neminem autem esse tam cæcum arbitror, quin horum verborum mendum videat. neque enim Scæuola triumphauit, sed solus Metellus. vt verè Plinius dixerit, Macedonicum morientem reliquisse filios duos triumphales, idest Balearicum, & Dalmaticum.

DE COS. AN. DCXXXVIII.

Deinceps sequuti consules M. Metellus, M. Scaurus; auctor Cassiodorus. M. Metellus est tertius è filijs Macedonici, de quibus ante diximus. De M. Scauro ita Pædianus: M. Scaurus ita fuit patricius, vt tribus suprà eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna. nam neque pater, neque auus, neque proauus, vt puto, propter tenues opes, & nullam vitæ industriam honores adepti sunt. & Cicero pro Murena: M. Aemilius Scaurus memoriam prope intermortuam generis sui uirtute renouauit. & Plutarchus de fortuna Ro: Aemilius Scaurus ex humili uita, & humiliore genere nouus homo à fortuna sublatus princeps senatus factus est. Hic anno priore superatus fuit in petitione consulatus à Q. Maximo; auctore Cicerone pro Murena. hoc autem anno P. Rutilium superauit, eodem teste in Bruto. M. Scaurus, inquit, & P. Rutilius cum una consulatum petijssent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatum competitorem, sed Scaurus etiam absolutus Rutilium in iudicium uocauit. & Plin. lib. ii: Tacta Iunonis ædes Scauro consule, qui mox princeps fuit. & lib. viii: Sorices & ipsos condi hyeme auctor est Nigidius, sicut glires, quas censoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in consulatu non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia. & in lib. de uiris illustrib: M. Aemilius Scaurus nobilis pauper. nam pater eius, quanuis patricius, ob paupertatem carbonariam fecit. idem primò dubitauit, honores peteret, an argentariam faceret, sed eloquentiæ consultus ex ea gloriam peperit. consul legem de sumptibus, & libertinorum suffragijs tulit. Scaurus Ligures, Metellus Sardiniam obtinuit.

De censoribus, et lustro LXII.

Cassiodorvs his cos. censores fuisse L. Metellum, & Cn. Domitium notat, eosdemq; artem ludicram ex vrbe remouisse præter Latinum tibicinem cum cantore, & ludum talorum. Eorundem mentio est in epitoma lxii, post L. Dalmatici uictoriam hisuerbis: L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus censores duos, & triginta senatu mouerunt. & apud Valeriũ lib. ii: Geta cum à L. Metello, Cn. Domitio senatu motus esset, postea censor factus est. L. Metelli, et Cn. Domitij censorum meminit quoque Cicero in Verrem. Lustrum ab his conditum puto anno (vt assolebat) sequenti. Nam in epitoma lxiii post C. Porcium consulem sic de lustro agitur: Lustrum à censoribus conditum est. censa sunt ciuium capita cccxciiii millia cccxxvi. Ab his censoribus lectum principem senatus M. Aemilium Scaurum, indicat Salu-

stius in Iugurtha qui anno DCXLI uocat hunc consularem, & tum principem senatus. & Plin. lib. II, Tacta, ait, Iunonis ædes Scauro consule, qui mox princeps fuit.

De triumpho M. *Aemilij Scauri cos. de Liguribus.*

M. SCAVRVM prouinciam habuisse tradit Cicero in V. Verrina, rem in Liguribus gesßisse Strabo lib. V. his uerbis: Magna intra Padum pars paludibus occupabatur, per quas Annibal magnis difficultatibus iter fecit in Tusciam. Ceterum Scaurus deductis ex Pado usque in Parmensiũ agrum fosßis, nauigationibus commodis paludes ipsas exiccauit è campis. per Placentina enim arua Trebia Padum influens, alijq́; complures ante fluuij præter modum stagnant. hic est ille Scaurus, qui per Pisas, & Lunam vsque Sabatios viam strauit Aemiliam, & hinc per Derthonem. Eundem exercitum, & imperium habuisse docet Frontinus lib. IIII, cum ait: Pomifera arbor, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, qui sub M. Scauro meruit: intactis fructibus relicta. postremo in consulatu Ligures ab eo domitos, deq́; ijs triumphatum esse, scriptum est in libro de uiris illustribus, quo loco uiam Aemiliam ab eo etiam censore stratam proditum est.

DE COS. AN. DCXXXIX.

M' ACILIVM Balbum, C. Catonem consules suggerit Caßiodorus. M' Acilium, C. Porcium Obsequens. eorundem meminit Plinius lib. II. Circa solem, inquit, arcus apparuit C. Porcio, M'. Acilio cos. Item: Relatum lacte, & sanguine pluuisse M'. Acilio, C. Porcio cos. Acilium prænomine Manij afficit Plutarchus in Mario. est autem, vt opinor, filius '.M Acilij L. F. Balbi consulis anno DCIII. C. Cato frater est M. Catonis eius, qui quadriennio ante consul fuit, nepos M. Catonis Censorij, atque Africani sororis filius. vt ait Velleius, Cicero in Verrem, & in Bruto. Atque hic quidem Macedoniam sortitus est.

De bello Thracico, & triumpho T. *Didij pro pr.*

QVI de bello Thracico scribunt, ij ferè à C. Catone consule illud exordiuntur. quanquam bellum in Thracia multo ante gestum esse declarat res bene cum Scordiscis à M. Cosconio prætore viginti ante annis gesta. Puto autem eos iccirco à Catone initium belli narrandi ducere, quòd ante res à prætoribus gesta sit, hic autem primus consul eò missus sit. vt ante excitatum, nunc demum grauius factum fuisse videatur. Missum tamen cum eo prætorem T. Didium reor, vt quondam etiam Q. Fabius cos. & C. Lælius prætor in Hispaniam aduersus Viriathum missi sunt; ex his autem consulem Catonem male pugnasse, prætorem prospere. De Catone sic scriptum est apud Ertropium: C. Cato consul bellum Scordiscis intulit, ignominioseq́; pugnauit. & in epitoma LXIII: C. Porcius cos. in Thracia male aduersus Scordiscos pugnauit. & apud Velleium lib. II: Cato consul, consularis M. Catonis nepos, Africani sororis filius repetundarum ex Macedonia damnatus est, cum lis eius IIII æstimaretur. Idem Cicero in Verrem. De Didio sic Florus: Non fusus modo à Scordiscis, aut fugatus, sed (simile prodigio) omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. & Rufus: Didius uagantes Thracas represit. Eundem ex Macedonia triumphasse auctor est Cicero in Pisonem. Quin tu me, uides, inquit, qui ex qua prouincia T. Flamininus, L. Paullus, Q. Metellus, T. Didius innumerabiles alij leui cupiditate commoti triumpharunt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam, Macedonicam lauream conculcarim. Præterea cum idem T. Didius iterum triumphauerit auctoribus lapidibus Capitolinis anno DCLX, facile intelligi potest, eum hoc tempore primum triumphasse. Quanquam si Didius hoc anno prætor in Macedoniam profectus est, eum potius sequenti anno triumphasse pro pr. puto. Sed fortasse, vt sæpe alias, uaticinamur. Cui certiora habet, ea sequatur, per me licet.

DE COS. AN. DCXL.

C. CAECILIVM, Cn. Papirium consules subdit Caßiodorus, & Obsequens. C. Cæciliũ Metellum, & Cn. Carbonem Eutropius. De his cos. loquitur Plinius lib. II, cum ait: Lumen de cœlo noctu visum est C. Cæcilio, Cn. Papirio cos. Eosdem anno DCXL ab V. C. consulatum gesßisse tradit Tacitus de moribus Germanorum. C. Metellus est quartus C. Metelli Macedonici filius

filius, quem moriens prætorium, & candidatum consulatus reliquit, ut supra diximus. quem co gnomen ex contumelia traxisse auctor est Cicero de orat. lib. II. cognomen aũt fuit Caprarius. vt ait Plutarchus de Fortuna Romanorum. Metello Macedonia, Carboni Illyricum euenerunt.

De triumpho M. Metelli pro cos. de Sardis C. Metelli Caprarij cos. ex Macedonia.

TRIVMPHASSE autem M. Metellum pro cos. hoc anno de Sardis, C. Metellum cos. fratrem eius ex Macedonia scriptum est apud Eutropium, ita: C. Cæcilio Metello, & Cn. Carbone cos. duo Metelli fratres triumpharunt, alter ex Sardinia, alter ex Thracia. & apud Rufum: Sardiniam, & Corsicam Metellus vicit, triumphauitque de Sardis, qui rebellauere sæpe. Iuncta administratio harum insularum fuerat, post suos prętores habuit. vnde etiam scripsit Velleius: Circa eadem tempora II Metelli fratres vno die triumpharunt. Ex quo apparet Catoni Metellum in Thraciam successisse. cuius tamen Metelli non meminerunt ij, qui de bello Thracico tradiderũt.

De bello Cimbrico.

IISDEM cõsulibus Cimbros arma mouisse scriptum reliquit Tacitus de moribus Germanorum. Cimbrorum, inquit, arma primum audita sunt ann. DCXL Cæcilio Metello, & Papirio Carbone cos. & Obsequens: C. Cæcilio, Cn. Papirio cos. Cimbri, Teutoniq; Alpes transgressi fœdam stragem Romanorum, sociorumq; fecerunt. Eutropius item Romæ nunciatũ his cos. tradit, Cimbros è Gallia in Italiam uenisse. Cur autem mouerint, caussam affert Florus, quòd ab extremis Galliæ profugi, cum terras eorum inundasset Oceanus, nouas sedes toto terrarum orbe quærerent. Hi verò quòd finibus suis nunquam exissent, & quòd longinquis è regionibus proficiscerentur, vnde venirent, aut qui nam essent, ignorabatur. Romani autem eos Germanos esse ex ijs, qui ad Septentrionalem Oceanum incolunt, arbitrabantur, quòd Germanorum lingua prędones Cimbri appellarentur. hæc Plutarchus in Mario. Cum autem in Illyricum uenissent, Cn. Carbo cos. cui ea prouincia obtigerat, ab ijs fusus acie, ac uictus est. siquidem in epitoma LXIII. ita scriptum est: Cimbri gens vaga populabundi in Illyricum uenerũt. ab ijs Papirius Carbo cos. cum exercitu fusus est. & apud Strabonem: Cn. Carbo ad Noreiam oppidum collatis cum Cimbris signis nihil profecit. Velleius etiam scribit effusam immanem vim Germanarum gentiũ, quibus Cimbris, ac Teutonis nomen erat, Carbonem cos. fudisse, fugasseque, & exercitu exuisse. de eodem Carbone uicto auctor est etiam Tacitus, & Vegetius. Carbone autem superato quieuisse vsque ad Silanum cos. Cimbri videntur.

DE COS. AN. DCXLI.

M. LIVIVM Drusum, L. Pisonem consulem in hunc annum commemorat Casſiodorus. L. Piso consularis occisus postea est à Tigurinis L. Cassio consule, auctore Orosio, auus L. Pisonis soceri C. Cæsaris, ut ipse Cæsar scribit lib. primo de bello Gallico. filius L. Pisonis Cæsonini cos. an. DCV. M. Drusus, C. Drusi filius dicitur à Cicerone in Bruto, eius, qui consul fuit anno DCVI.

De triumpho M. Drusi cos. ex Macedonia.

M. DRVSVM in Thracia prospere pugnasse post Didium inuenio apud Florum, qui ita scribit: Didius Scordiscos vagantes intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & uetuit trãsire Danubium. & apud Rufum: Thraces M. Drusus intra fines proprios continuit. & in epitoma LXIII: Liuius Drusus cos. aduersus Scordiscos gentem à Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. puto autem hunc etiam sequenti anno rem in Thracia gessisse, quòd consulum eius anni alter Numidiam, alter Italiam sortitus sit. Drusum autem triumphasse inde apparet, quòd ita scribit Plin. lib. XXXIII: At Liuius Drusus in tribunatu pl. XI millia habuit. nam propter quinque pondo notatum à censoribus triumphalem senem, fabulosum iam uidetur.

DE COS. AN. DCXLII.

CONSVLES edit in hunc annũ Casſiod. P. Scipionem, L. Calpurnium Bestiam. Obsequens

P. Sci-

P. Scipionem, L. Calpurnium. Salustius, Eutropius, & Orosius P. Scipionem Nasicam, & L. Calpurnium Bestiam. P. Nasicæ Scipionis, & L. Bestiæ consulum meminit etiam Valerius lib. I, cap. VI. Cicero autem P. Scipionem P. Scipionis Serapionis filium, L. Bestiæ collegam in cõsulatu mortuum esse tradit in Bruto. Idem pro Plancio P. Nasicam repulsam in ædilitate passum consulem esse factum scribit. Bestiæ etiam mentio est in fragmento Capitolino. P. Nasicæ Italia, L. Bestię Numidia prouinciæ obtigerunt. Salustius auctor.

De bello Iugurthino.

SALVSTIVS, ac ceteri, qui belli Iugurthini initia literis prodiderunt his consulibus bellum contra Iugurtham susceptum tradunt. Iugurtha auum Masanissam, patrem Micipsam Numidię reges per adoptionem adeptus, agitatus regni cupiditate, primum Hiempsalem fratrem per insidias necarat, deinde in Adherbalẽ alterum se conuerterat. Cum Adherbal Romam de Iugurtha questum profugisset, Iugurtha eò missa ingenti pecunia facile senatum in suam sententiam traxit. Missos deinde à senatu legatos, qui regnum inter illum, Adherbalemq; diuiderent, similiter aggressus, corrupit pecunia. cum autem Adherbal bello ab eo petitus, & in oppido Cirta obsessus contra denunciationem senatus occisus esset, Iugurthæ bellum indictum est. Primus in Numidiam cum exercitus missus est L. Calpurnius Bestia, qui captus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosam fecit, quæ à senatu improbata est. Hæc Salustius latissimè. Florus, Orosius, Eutropius, alij, breuiores.

De Citeriore Hispania rebellante.

POST aliquot tempora, quàm Hispania à Scipione pacata fuit, nouæ ibi defectionum caussę extiterunt. ad eosq; motus reprimendos missus est Calpurnius Piso, atque in Pisonis locum Ser. Galba. Cimbris autem in Galliam irrumpentibus, ac seruis Siciliam iterum bello vexantibus, legati Roma eò missi sunt, qui honestioribus, quibus potuerunt, conditionibus, Hispanienses tumultus composuerunt. Hæc Appianus in Hispaniensi scribit historia. Quæ hanc mihi uidentur habere sententiam, vt quoniam biennio post Cimbri redierunt, ac tertio post anno Ser. Galba cõsulatum iniuit, idem Galba anno, antequam Cimbri recederent, Hispaniam prætor obtinuerit, ante Galbam autem Calpurnius Piso hoc anno. de quo Pisone nescio an forte intelligat Cicero in Verrem, cum scribit: Sunt uestrum iudices quam multi, qui L. Pisonem cognouerunt, huius L. Pisonis, qui prætor fuit, patrem. is cum esset in Hispania prætor, qua in prouincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & diminutus. &c. eundem autem filium scribit fuisse L. Pisonis Frugi, qui trib. pl. primus de repetundis legem tulit.

DE COS. AN. DCXLIII.

SP. POSTVMIVM, M. Minucium cos. Cassiodorus suggerit. Sp. Albinum, Q. Minucium Rufum Salustius. M. Minucij meminit etiam Velleius, et epitoma LXV. Alter autem est ex duobus fratribus, de quibus mentio fit in tabula quadam vetere de Genuensium finibus. ita: Q. M. MINVCIEI Q. F. RVFEI DE CONTROVERSIIS INTER GENNVATEIS, ET VEITVRIOS IN RE PRAESENTE COGNOVERVNT L. CAECILIO Q. F. Q. MVCIO Q. F. COS. In fragmento Capitolino est etiam mentio Albini. Minucio Macedonia, Postumio Numidia obtigit.

De re gesta cum Iugurtha. & triumpro M. Minucij pro cos. de Thracibus.

HOC anno Sp. Postumius cos. cui Numidia obuenerat, post Bestiam aduersus Iugurtham missus pecunia (vt creditur) à rege corruptus, bellum traxit, quoad Romam comitiorum caussa rediјt. A. Postumius frater eius legatus, quem pro pr. castris consul præfecerat, prœlio aduersus Iugurtã infeliciter gesto pacẽ quoq; turpẽ fecit, quam seruandã non esse senatus censuit. auctor Salustius, & alij. At uero M. Minucius, qui Macedoniam sortitus erat, rem cum Thracibus nõ modo in consulatu, sed etiam pro consule bene gessit. Hoc annalium, qui extant, uerba docent. Frontinus lib. II: Minucius Rufus imp. cum à Scordiscis, Dacisque premeretur, quibus impar erat numero, præmisit fratrem, & paucos equites vnà cum æneatoribus, præcepitque, ut cum uidisset contractum prœlium, subitus ex diuerso se ostenderet, iuberetq; æneatores concinere. Sonantibus

nantibus montium iugis species ingentis multitudinis offusa est hostibus, qua perterriti dedere terga. & Eutropius: A Minucio Rufo in Macedonia Scordisci, & Triballi uicti. Florus autem post Drusi victoriam: Minucius Scordiscos toto vastauit Aebro, multis quidem amissis, dum per perfidū glacie flumen equitatur. & Sextus: Minucius Thracas in Aebri fluminis glacie vastauit. in epitoma autem post Silani cos. mentionem: M. Minucius pro cos. contra Thracas feliciter pugnauit. Porrò autem triumphasse eum his tradit uerbis Velleius: Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus, quæ hodieq; celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit. quieuisse autem Thracas his victorijs fractos per multos post annos opinor.

DE COS. AN. DCXLIIII.

CONSVLES subsequutos tradit Cassiodorus Q. Metellum, & M. Silanum. Q. Cæcilium Metellum Numidicum, M. Iunium Silanum Pædianus, & Eutropius. Eorum etiam meminit Cicero in Bruto: Q. Metellus Numidicus, inquit, & eius collega M. Silanus dicebant de rep. quod esset illis uiris, & consulari dignitate satis. Metellus à Numidia uicta Numidicus dictus auctore Velleio. Hunc Q. Metellum L. F. vocat Cicero in epistola ad Lentulum, in Sextiana, & Corneliana. fuit autē L. Metelli Macedonici fratris filius. In fragmento Cap. est etiam SILANI mētio.

De censoribus.

QVINQVENNALE annorum interuallum postulabat, vt in annū priorem censores conijcerentur; uerum quia fragmenta consulum Capitolinorum nullos eo anno interponi censores patiuntur, credendum est, eo anno censores nullos in ciuitate fuisse. hoc autem anno quin fuerint, nemo dubitare potest, qui ijsdem fragmentis fidē habeat. neque enim literæ illæ: IN MAG. M. E. ad quem, præterquam ad censorem mortuum, referantur, inuenio. fuisse autem hos M. Aemilium Scaurum, & M. Liuium Drusum opinor; primum, quod uterque consularis est, deinde quòd Plutarchus in quæstionibus scribit, hos in censura collegas fuisse; cumq; Drusus in magistratu mortuus esset, Scaurum abdicaturū non fuisse, nisi tribunorum iussu in carcerem ductus esset. M. certe Scaurum censorem Aemiliam uiam strauisse, pontem Aemilium fecisse scriptum inuenio in libro de uiris illustribus.

De rē gesta cum Cimbris.

CONSVLEM nullum inuenio post Cn. Carbonem ad hunc usque annum Galliam prouinciam sortitum. nam Drusus, & Rufus Macedoniam, Nasica Italiam, Bestia, atque Albinus Numidiam obtinuerunt. omnes autem annales post Carbonem cōsulem Silanum cum Cimbris decertasse produnt. Si autem quærimus, quid Cimbri victo Carbone gesserint, profecto eos arma aduersus Gallos, eos, qui imperio populi Ro. subiecti non erant, atque inde aduersus Hispanos transtulisse reperiemus. de Gallis auctorem habemus Cæsarem, apud quem Critognatus Aruernus lib. VII ita loquitur: Mei consilij est facere, quod nostri maiores nequaquā pari bello Cimbrorum, Teutonumq; fecerunt, qui in oppida compulsi, ac simili inopia subacti, eorum corporibus, qui ætate inutiles ab bellum uidebantur, uitam tolerauerunt, neque se hostibus tradiderunt. cuius rei exemplum si non haberemus, tamen libertatis causa institui, & posteris prodi pulcherrimum iudicarem. nam quid illi simile bello fuit? depopulata Gallia, magnaq; illata calamitate Cimbri aliquando finibus nostris excesserunt, atque alias terras petierunt; iura, leges, agros, libertatem nobis reliquerunt. De Gallis, & Hispanis, à quibus expulsi Cimbri hoc anno in Italiam remigrarunt, testis est Florus, cum ait: Cimbri exclusi ex Gallia, & Hispania, cum in Italiam remigrarent, miserunt legatos in castra Silani, inde ad senatum petentes, vt populus R. aliquid sibi terræ daret quasi stipendium; ceterum ut uellet, manibus atque armis suis uteretur. repulsi, quod precibus nequiuerant, armis petere constituunt. sed primum impetum barbarorum Silanus ferre non potuit. et epitoma: M. Iunius Silanus cos. aduersum Cimbros infeliciter pugnauit. legatis Cimbrorum sedem, & agros, in quibus considerent, postulantibus, senatus negauit. De Silano item victo sic Pædianus in Cornelianam: Q. Cæcilius Metellus Numidicus, & M. Iunius Silanus consules fuerunt bello Cimbrico, quod diu praue simul & infeliciter gestum est, atque ipse quoque hic Iunius male aduersus Cimbros rem gessit, ac plures leges, quæ per eos annos, quibus hæc gerebantur, populo latæ erant, abrogauit. Item: M. Iunius Silanus quinquennio ante consul fuit, quàm Domitius tribunus pl. atque ipse quoque aduersus Cimbros ma

le rem gesſit. quam ob cauſſam Domitius eum apud populum accuſauit, criminatusq́; eſt, bellũ cum Cimbris iniuſſu populi geſsiſſe, idq́; principium fuiſſe calamitatum, quas eo bello populus accepiſſet, ſed pleniſsime Silanus abſolutus eſt. Cum autem hæc ita habeant, miror Eutropium ita ſcribere: A M. Iunio Silano collega Q. Metelli Cimbri in Gallia uicti.

De re geſta cum Iugurtha, & triumpho Q. Metelli Numidici pro cos.

Q. CAECILIVM Metellum conſulem, cui prouincia Numidia obuenerat, exercitu ad priſtinam diſciplinam redacto, duobus prœlijs Iugurtham fudiſſe, Thalam oppidum diripuiſſe, uniuerſam Numidiam uaſtaſſe, ac regem ipſum per Mauros, ac Gætuliam fugientem inſequutũ, prorogato in alterum annum imperio, tertio anno Romam in conſulatu Marij rediiſſe tradit latiſsime Saluſtius, & alij breuius. Triumphi eius ſic meminit Velleius libro II: Marius legatus Metelli criminando Metelli lentitudinem, effecit, ut cum commeatu petito Romam ueniſſet, cõſul crearetur, belliq́; pene patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, ſumma ſibi committeretur. Metelli tamen, & triumphus fuit clariſsimus, & meritum uirtuti cognomen Numidicum inditum. In lib. etiam de viris illuſtr. eſt, Q. Metellum de rege Iugurtha triumphaſſe. Eutropius item duos triumphos de Iugurtha actos ſcribit, vnum à Metello, alterum à Mario. Gellius denique orationis meminit Q. Metelli Numidici, quam habuit de triumpho ſuo, lib. XII, cap. IX.

DE COS. AN. DCXLV.

SER. Galbam, M. Scaurum prodit in hunc annum conſules Caſsiodorus, & Obſequens. Ser. Galbam conſularem fuiſſe Mario VI conſule ſcribit pro Rabirio Cicero. filium eſſe Ser. Galbæ arbitror, conſulis an. DCIX. M. Scauri conſulis meminit Velleius, & Tacitus. Hic eſt M. Aurelius Scaurus, qui poſt legatus à Cimbris eſt interfectus, ut eſt in epitoma LXVII. Cicero in Bruto, poſtquam locutus eſt de Numidico, & Silano collegis, M. Aurelius Scaurus, inquit, non ſæpe dicebat, ſed polite. Scaurum autem ſuffectum fuiſſe in locum alterius, qui in mag. mortuus eſt, indicant, ſi recte ea interpretamur, Capitolina fragmenta. Eidem Gallia obtigit.

De cenſoribus, & luſtro LXIII.

EX Capitolinis fragmentis ſatis perſpicue intelligi poteſt, luſtrum XLIII factum eſſe his conſulibus. à quibus autem cenſoribus parum compertum eſt. nos autem, qui nam eſſe potuerint, coniecturam ſequuti, aperiamus. hos ergo Q. Fabium Maximum Allobrogicum, C. Licinium Getam eſſe ducimus. conſulares enim quærimus. Q. autem Fabius in cenſura Fabianum fornicem conſtruxiſſe à Pædiano traditur, his verbis: Fornix Fabianus arcus eſt iuxta Regiam in Sacra via à Fabio cenſore conſtructus, qui à deuictis Allobrogibus Allobrox cognominatus eſt. ibique ſtatua eius propterea poſita eſt. De C. Geta ſic Cicero pro Cluen. Ponam illud unum C. Getam cum à L. Metello, & Cn. Domitio cenſoribus ex ſenatu eiectus eſſet, cenſorem ipſum poſtea eſſe factum. idem ſcribit Valerius. neq; uero niſi hoc luſtro cenſor eſſe potuit, quòd aliorum luſtrorum certa cenſorum nomina habeamus. Vide etiam, ne hoc luſtro M. Scaurus iterum princeps ſenatus lectus ſit. nam in ſeditione Norbani anno DCLVIII, M. Aemilium Scaurum principem ſenatus, & ciuitatis lapide percuſſum tradit Cicero II lib. de orat.

De re geſta cum Cimbris.

M. SCAVRVS cos. in locum Silani miſſus in Galliam uidetur, atque tertiam cladem à Cimbris accepiſſe, ex eo, quod ſcribit Tacit. in lib. de morib. German: Cimbri Carbone, & Caſsio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cæpione, M. quoque Manilio fuſis quinque ſimul conſulares exercitus populo R. abſtulerunt. & Velleius: Cimbri Cæpionem, Maniliumq́; conſules, & ante Carbonem, Silanumq́; fuderunt, fugaruntq́; in Gallijs, & exuerunt exercitu, Scaurumq́; Aurelium conſulem, & alios celeberrimi nominis uiros trucidarunt.

De triumpho Q. Cæpionis pro pr. & bello Luſitanico.

BELLVM hoc tempore in ulteriore Hiſpania redintegratũ eſt, quæ D. Bruti imperio pacata fuerat. excitatum autem à latronibus puto, qui eam paſsim diripientes uexabant. Hoc indicat Plutarchus,

Plutarchus, qui ſcribit C. Marium ex prætura vlteriorem Hiſpaniam ſortitum, eam latrocinijs, quibus infeſta erat, liberaſſe. fuit autem Marius prætor ſeptem annis ante, quàm conſul. quem eundem cum Luſitanis pugnaſſe ſcribit Appianus. Inter ceteros prætores, qui hoc tempore eò miſsi ſunt, Q. Cæpionis fama excellit. Is priore anno in prætura Luſitanos ſortitus, hoc anno, ut puto, de Luſitanis triumphauit, ac triennio poſt pro conſule cum Cimbris male rem geſsit. Hoc docet Eutropius, qui poſt Minucianam de Scordiſcis uictoriam Luſitanos à Seruilio Cæpione deuictos tradit. quod ab eo in prætura factum elici ex Valerio poteſt, qui lib. VI ſcribit: Q. Cæpio præturæ ſplendore, triumphi claritate, conſulatus decore, max. pontificis ſacerdotio, ut ſenatus patronus diceretur, aſſecutus, in publicis uinculis ſpiritum depoſuit.

DE COS. AN. DCXLVI.

L. CASSIVM, C. Marium conſules in hunc annum comparat Caſsiodorus. Eorum meminit etiam Plinius lib. x. L. Caſsio, C. Mario cos. inquit, bubone uiſo urbs luſtrata eſt. C. Marium duabus repulſis ædilitatis acceptis conſulem factum ſcribit Cicero pro Plancio, & Plutarchus in Mario. De eodem etiam idem ſic libro III de officijs: C. Marius, cum à ſpe conſulatus longe abeſſet, & ſeptimum annum poſt præturam iaceret, neque petiturus unquam conſulatum uideretur, Q. Metellum, cuius legatus erat, cum ab eo imperatore ſuo Romam miſſus eſſet, criminatus eſt, bellum illum producere, ſe ſi conſulem feciſſent, breui tempore, aut uiuum, aut mortuum Iugurtham in poteſtatem populi R. redacturum. itaque factus eſt conſul. Idem tradit Saluſtius, Valerius, Plutarchus, Velleius. L. Caſsius prætor fuit anno DCXLII, ut eſt apud Saluſtium. filius, vt arbitror, L. Caſsij conſulis anno DCXXVI. Eidem Gallia, Mario Numidia prouincia decreta eſt.

De re geſta in Gallia, & L. Caſsio Longino cos. occiſo.

SCAVRO in Galliam ſucceſsit L. Caſsius conſul. qui quidem non ſolum male pugnauit, ſed etiam in prœlio cecidit. Hoc docet epitoma LXV, in qua ita eſt: L. Caſsius cos. à Tigurinis Gallis pago Heluetiorum, qui à ciuitate ſeceſſerant, in finibus Allobrogum cum exercitu cæſus eſt. milites, qui ex ea clade ſuperauerant, obſidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, vt incolumes dimitterentur, cum hoſtibus pacti ſunt. & Oroſius: L. Caſsius conſul in Gallia Tigurinos uſque ad Oceanum perſecutus, rurſumq́; ab eiſdem inſidijs circũuentus, occiſus eſt. L. quoque Piſo vir conſularis legatus Caſsij conſulis interfectus eſt. Q. Publilius alter legatus, ne reſidua exercitus portio deleretur, obſides, & dimidiam partem rerum omnium Tigurinis turpiſsimo fœdere dedit. & Cæſar lib. I: Cæſar, quòd memoria tenebat L. Caſsium conſulem occiſum, exercitumq́; eius ab Heluetijs pulſum, & ſub iugum miſſum, concedendum non putabat. & paulo infra: Hic pagus unus, cum domo exiſſet patrum noſtrorum memoria, L. Caſsium conſulem interfecerat, & eius exercitum ſub iugum miſerat. item: Qua in re Cæſar non ſolum publicas, ſed etiam priuatas iniurias ultus eſt, quòd eius ſoceri L. Piſonis auum L. Piſonem legatum Tigurini eodem prœlio, quo Caſsium, interfecerant. Ex his locis apparet Cimbros hoc anno ex Gallia receſsiſſe, atque cum Gallis tantum Tigurinis à Romanis pugnatum eſſe. neque enim Tacito aſſentior, qui Caſsium à Cimbris profligatum ſcribit poſt Carbonẽ ante Scaurum. malim enim ibi Silanum intelligi, quàm Caſsium.

De re geſta à C. Mario cos. cum Iugurtha.

AT vero C. Marius conſul tranſportatis in Africam copijs primũ oppida quædam aggreſſus, leuia aliquot prœlia fecit; poſt Gætulos, & Iugurtham ex ſocijs R. prædas agentes ſæpe adortus in itinere fudit, ipſumq́; regem haud procul oppido Cirta armis exuit. cumq́; idem, ut Iugurthã ad prœlium traheret, bello ad ſingula eius oppida transferendo, & alia multa, & maxime Capſam, ac Mulucham cepiſſet, Iugurtha Bocchum Mauritaniæ regẽ cũ exercitu aduocauit. cumq́; reges ambo coniunctis copijs Marium in hiberna proficiſcentem inuaſiſſent, vtrinque acriter pugnatum eſt. cum aũt Marius ſuos in collem opportunum ſubduxiſſet, reges uero prœlio deterriti læti pro uictoribus agerent; Marius feſſos eos, ac ſomno captos, ac nihil tale ſuſpicantes adortus, plures eo prœlio, quàm omnibus ſuperioribus interemit. atque inde cum in hiberna contenderet, hoſtibus, à quibus laceſſebatur, late fuſis, fugatisq́; Cirtam oppidum, quo iter intenderat, occupauit. eò legati à Boccho uenerunt, qui regis uerbis à Mario petiuere, duos quàm fidiſsimos

ad se mitteret; uelle de suo, & populi Ro. commodo cum his differere. ille L. Sullam, & A. Manlium misit. neque tamen cum Boccho tum quicquam perfectum est, Boccho ipso de sententia ab amicis suis, quos Iugurtha pecunia corruperat, deturbato. Atque hæc quidem hoc anno à Mario, dum in hiberna profectus est, gesta existimo. Salustius.

DE COS. AN. DCXLVII.

DEINCEPS consules profitetur Casiodorus, & Obsequens Q. Seruilium Cæpionem, & C. Atilium Serranum. Q. Cæpione, & C. Serrano natum esse M. Ciceronem oratorem Gellius lib. XV scriptum reliquit. C. Serrani consularis meminit Mario VI consule ipse Cicero pro Rabirio. idem Q. Catulo antelatum esse C. Serranum in consulatu scribit pro Plancio. Q. Cæpionem Q. Cæpionis filium esse arbitror consulis anno DCXIII. cuius meminerunt omnes, qui de bello Cimbrico scripserunt. Casiodorus præterea & Obsequens iudicia his consulibus per Seruilium Cæpionem consulem equitibus, & senatoribus communicata notant. Vnde Cicero dixit in Bruto: L. Crassus Seruiliam legem suasit ijs consulibus, quibus nati sumus. & paulo infra: Mihi quidem à pueritia quasi magistra fuit illa Crassi in legem Cæpionis oratio, in qua auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur, & inuidia concitatur in iudicum, & accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter fuit dicendum. & lib. primo de oratore: Et animos equitum Romanorum, apud quos tum iudices caussa agebatur, ad Q. Cæpionis odium, à quo erant ipsi propter iudicia abalienati, reuocabam. Quibus ex locis intelligi potest, C. Gracchum iudicia ante à senatoribus remouisse, atque ad solos equites transtulisse, cum Q. Cæpio cos. inter utrunque ordinem ea communicauerit.

De re gesta in Gallia, & in Numidia.

Q. AUTEM Cæpio consul Galliam prouinciam sortitus bellum cum Gallis Tectosagibus, ut L. Casius ante cum Tigurinis fecit. neque enim Cimbri adhuc reuerterant. Hac de re sic scriptum est apud Iustinum: Cæpio consul auri pondo CX millia, argenti pondo quinquies decies centum millia Tectosagis abstulit. quod sacrilegium causa excidij Cæpioni, & exercitui eius postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tumultus, uelut ultor sacræ pecuniæ, insecutus est. & Gellius lib. III: Cum oppidum Tolosanum in Gallia Q. Cæpio cos. diripuisset, multumq; auri in eius oppidi templis fuisset, quisque ex ea direptione aurum attigit, misero, cruciabiliq; exitu perijt. & Strabo, lib. IIII: Tectosages in belli societatem contra Delphos uenisse memorant, thesauros etiam penes illos ab Imperatore Ro. Cæpione repertos in urbe Tolosa, deprehensamq; ex eis esse pecunijs partem memoriæ proditum. eas autem quia Cæpio attigisse ausus fuerat, misere eiectum è patria fuisse, & turpem mortem oppetijsse, perinde ac fœdo sacrilegio contaminatum creditum est, & in bonorum possesionem relictos filios inter scorta ea obliguriſse, ac fœde mortuos esse, ut scribit Timagenes. Item Orosius: Cæpio pro cos. capta Tolosa centum millia pondo auri, & argenti CX millia è templo Apollinis sustulit. Marius autem interea prorogato (ut par est) imperio, exercitu in hybernaculis composito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiscitur in loca sola, obsessam turrim regiam, quò Iugurtha omnes perfugas præsidium imposuerat. tum rursus Bocchus legatos ad Marium mittit, ac quocunque modo belli componendi licentiam illis permisit. Ii à Gætulis latronibus in itinere circumuenti, & spoliati ad Sullam perfugiunt, quem Marius in castris pro prætore reliquerat. eiq; consilia Bocchi patefaciunt. eos Marius Cirtam cum ad se uenire iussisset, Romam ad senatum ire permisit. senatus Boccho gratiam delicti fecit, amicitiam, ubi eam promeruisset, pollicitus est. Quibus rebus cognitis Bocchus à Mario, vt ad se Sullam mitteret, petiuit. Sulla profectus Boccho, vt sibi Iugurthā uiuum traderet, pace, & amicitia Romanorum promissa, persuasit. quod cum ille fecisset, (nam Iugurtha amice se à Boccho accersitum putabat), eum uinctum Sulla ad Marium deduxit. Ex his uerbis Salustij Iugurtham hoc anno captum opinor. Ceterum, cum Marius non nisi biennio post K. Ian. triumpharit, sequentem annum ab eo in ordinanda prouincia Numidia puto esse consumptum. neque enim quicquam ea de re scribit Salustius. Rufus Iugurtha per Metellum attrito, per Marium capto Numidiam in potestatem populi R. peruenisse scribit.

DE COS. AN. DCXLVIII

CONSULES prodit in hunc annum Casiodorus & Obsequens P. Rutilium Rufum, & C. Manilium

C. Manilium. P. Rutilij consularis meminit Mario VI cos. Cicero pro Rabirio perduell. pro Plancio autem eundem repulsa in tribunatu accepta consulatum ait esse adeptum. & in Bruto, M. Scaurus, inquit, & P. Rutilius, cum una consulatum petijssent, non ille solum qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatum competitorem, sed Scaurus etiā absolutus Rutilium in iudiciū uocauit. multaq; opera, multaq; industria Rutilius fuit. eundem M. F. eodem in libro uocat. In altero consule uariant annales, alij enim Caium, alij Cnæum, alij Marcum, alij Manlium, alij Manilium habent. Marcus, & Caius in Manlijs non probatur, quia illud uetere interdictum decreto erat, hoc ferè non usitatum. Item Manlij cognomen habent, huius consulis cognomen nullum traditum est. ergo aut C. Manilius, aut M. Manilius nominandus est. non enim de Cn. Manlio patricio, eoq; nobilissimo ita loqueretur Cicero pro Plancio: Populus Romanus Q. Catulo in summa familia nato sapientissimo, & sanctissimo uiro præposuit Cn. Manlium non solum ignobilem, uerum sine uirtute, sine ingenio, uita etiam contempta. qui locus in manuscripto libro Manilium habet, non Manlium. nec pro Murena ita: Quis Q. Catulum humanitate, sapientia, integritate antecellentem superari posse à Cn. Manlio arbitratus est? apud Orosium, Valerium, Florum dicitur C. Manlius; in manuscriptis tamen Manilius. apud Salustium, Tacitum, Eutropium M. Manlius. Dijudicent, utro prœnomine afficiendus sit, alij.

De re gesta cum Cimbris.

C. MANILIO consuli Gallia prouincia euenit. prorogatū item Q. Cæpioni in ea imperium credo ob Cimbrorum motum, quorum aduentus uehementius in dies celebrabatur. siquidem scribit Iustinus Romanos belli Cimbrici tumultum, quasi sacræ pecuniæ à Cæpione consule direptæ ultorem insecutum esse. Hoc certe anno ab ambobus his imperatoribus cum Cimbris in Gallia dimicatum, atque clades Aliensi ferè par accepta est. Quod ipsum auctorum prolatis uerbis ut ceciderit, exponam. Orosius latissime omnium ita: C. Manilius, & Q. Cæpio pro cos. aduersus Cimbros, Teutones, Tigurinos, & Ambrones Gallorum gentes, quæ ad Romanum imperium extinguendum cōspirauerant, missi prouincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt. ibi dum inter se grauissima inuidia, & contentione disceptant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis uicti sunt. siquidem in ea pugna M. Aurelius consularis captus, atque interfectus est. duo filij consulis cæsi. LXXX millia Romanorum, sociorumq; trucidata, LX millia calonum, atque lixarum interfecta Antias scribit. decem ex omni penitus exercitu homines super fuerunt. hostes binis castris, atque ingenti præda potiti omnia peffundederunt. maximus Romæ non solum luctus, sed metus etiam fuit, ne confestim Cimbri alpes transgrederentur, Italiamq; delerent. & in epitoma LXVII hoc modo: M. Aurelius Scaurus legatus consulis à Cimbris fuso exercitu captus est. & cum in consilium ab ijs euocatus deterreret eos, ne alpes transirent Italiam petituri, quòd diceret Romanos uinci non posse, à Bolo rege feroci iuuene occisus est. ab ijsdem hostibus C. Manilius cos. & Q. Seruilius Cæpio pro cos. uicti prœlio, castrisq; binis exuti sunt. LXXX millia militum occisa, calonum, ac lixarum XL millia. Plutarchus in Lucullo scribit prid. Non. Octob. Cæpionem infeliciter cum Cimbris pugnasse. idem est in Camillo, & in Apophtegmatis. De Cæpione, & Manilio uictis idem Eutropius, Salustius in Iugurthino, Tacitus, alij.

De Q. Cæpione pro cos. damnato.

VISUM est etiam, quemadmodum Q. Cæpio, cuius temeritate clades accepta est, nouo exēplo pœnas populi R. iudicio dederit, demonstrare. In epitoma LXIII hac de re ita scriptum est: Secundum populi R. iussionem Cæpionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primi post regem Tarquinium, imperiumq; ei abrogatum. & Pædianus ita in Cornelianam. L. Cassius L. F. Longinus tr. pl. C. Mario, C. Flauio cos. legem tulit, ut quem populus damnasset, cui ue imperium abrogasset, in senatu ne esset. tulerat autem eam maxime propter simultates cum Q. Seruilio, qui ante biennium cos. fuerat, & cui populus, quia male aduersus Cimbros rem gesserat, imperium abrogauit. Cicero etiam lib. II. de oratore seditionem excitatam hoc anno ob rogationem C. Norbani tribuni pl. significat, qua imperium Cæpioni abrogabat; in eaque seditione uim, fugam, lapidationem, crudelitatem tribuniciam in Cæpionis graui, miserabilique casu fuisse, in qua principem & senatus, & ciuitatis M. Aemilium lapide percussum esse, ui pulsum ex templo L. Cottam, & T. Didium cum intercedere uellent rogationi. Itaque idem in Bruto ait: Q. Cæpio uir acer, & fortis, cui fortuna belli crimini, inuidia populi calamitati fuit. Pædianus ostendit, ut dixi, Cæpionem etiam post damnationem in sena-

tum uenisse, Cassia autem lege prohibitum fuisse ne iret: at Valerius lib. IIII illum è carcere au fugisse, cum ait: L. Rheginus trib. pl. Cæpionem in carcerem coniectum, quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris, & Teutonibus videbatur deletus, veteris amicitiæ memor publica custodia liberauit, & fugæ eius comes accessit. at vero lib. VI ostendit, eum misere necatum fuisse. sic enim scribit: Q. Cæpio præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus decore, max. pont. sacerdotio, vt senatus patronus diceretur, assecutus, in publicis vinculis spiritum deposuit, corpusq; eius funesti carnificij manibus laceratum, in scalis Gemonijs iacens magno cum horrore totius fori R. conspectum est. Idem autem sentire uidetur Strabo loco ante prolato.

De re gesta cum Lusitanis.

His consulibus exercitum Romanum à Lusitanis cæsum notat Obsequens. quo autem duce, mihi compertum non est. P. quidem Rutilius cos. prouinciam cum exercitu obtinuit, at quam prouinciam, ne adhuc quidem reperire potui. De eo certè sic scribit Valerius lib. II: Armorum iudicandorum meditatio à P. Rutilio cos. collega C. Manilij militibus est tradita. nullius enim ante se imperatoris exemplum secutus ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis uitandi, atque inferendi ictus subtiliorem rationem legionibus ingenerauit. & Frontinus libro IIII: C. Marius, cum facultatem eligendi exercitus haberet, ex duobus, qui sub Rutilio, & qui sub Metello, ac postea sub seipso meruerant, Rutilianum minorem, qui certioris disciplinæ arbitrabatur, præoptauit. & lib. II: P. Rutilius, cum secundum leges in contubernio suo filium posset habere, in legione militem fecit.

DE COS. AN. DCXLIX.

Deinceps C. Marium II, C. Flauium Fimbriam consules suggerit Cassiodorus. C. Marium, C. Flauium Obsequens. C. Marium II, C. Fimbriam; item: C. Marium, C. Flauium Pædianus in Cornel. C. Fimbriæ consularis Mario VI consule meminit Cicero pro Rabirio. eundemq; scribit pro Plancio cum tribunus pl. esse non potuisset, consulem factum. C. Marium duabus legibus solutum, una quod absens erat, altera, quod ante tempus, quo ei per legem iterum capere consulatum licebat, metu Cimbrorum consulem II populus Romanus fecit. Plutarchus, Salustius, Eutropius, alij.

De triumpho C. Marij cos. II de Iugurtha.

C. Marius Iugurtha capto, tota Numidia in ditionem populi R. redacta, non ante Romam reuertit, quàm hoc anno, quo ipse K. Ian. consul iterum triumphans urbem inijt, ac regem, & filios eius duos in triumpho duxit. auctor Salustius, Plutarchus, Florus, alij. Hinc etiam in libro epigrammatum antiquæ urbis legitur epigramma tale.

C. MARIVS PR. TR. PL. Q. AVGVR. TR. MIL. EX. SORTEM BELLVM CVM IVGVRTHA REGE NVMID. VEL PROCOS. GESSIT. EVM CEPIT, ET TRIVMPHANS IN IOVIS AEDEM SECVNDO CONSVLATV ANTE CVRRVM SVVM DVCI IVSSIT. III. CONSVL ABSENS CREATVS EST. IIII. TEVTONORVM EXERCITVM DELEVIT. V. CONSVL CIMBROS FVGAVIT. EX IEIS ET TEVTONIS ITERVM TRIVMPHAVIT. REMP. TVRBATAM SEDITIONIBVS, ET TR. PL. ET PRAETOR. QVI ARMATI CAPITOLIVM OCCVPAVERANT VI. COS. VINDICAVIT. POST LXX. ANNVM PATRIA PER ARMA CIVILIA PVLSVS ARMIS RESTITVTVS VII COS. FACTVS EST. DE MANVBIIS CIMBRICIS, ET TEVTONICIS AEDEM HONORI, ET VIRTVTI VICTOR VESTE TRIVMPHALI CALCEIS PVNICEIS.

De re gesta in Gallia, & in Macedonia.

Cimbri priore anno fusis, uictisq; summo prœlio imperatoribus Romanis quieuerunt, neque tum de transitu in Italiam cogitarunt. hoc aũt anno in Hispaniam etiam recesserunt. Hoc ex epitoma LXVII elicitur in qua hæc post Marij triumphum uerba sunt: Cimbri uastatis omnibus, quæ inter Rhodanum, & Pyrenæum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibiq; multa loca populati, à Celtiberis fugati sunt, reuersique in Galliam bellicosis se Teutonis coniunxerũt. & ex Obsequente, qui scriptum reliquit Cimbros his cõsulibus alpes transgressos per Hispaniam uastatam iunxisse se Teutonis. Est autem intelligendum his quidem cos. in Hispaniam Cimbros

se

se recepisse, verum non nisi post annum in Galliam redijsse, quo tempore se iterum Teutonibus coniunxerunt. Mario autem consuli decreta prouincia Gallia est, ac bellum cum Cimbris, quorum ex Hispania in Galliam hoc anno reditus timebatur, mandatum. auctor Plutarchus. Eodem anno Mariũ cum Tectosagibus rem gessisse suspicor, quòd Sylla legatus Marij II consulis Copillum regem Tectosagum cepisse tradatur à Plutarcho. Quod autem ad res Macedonicas attinet, intelligendum est, post M. Minucij cos. in Macedoniam imperium nullius mentionem fieri, qui consul in Macedoniam ad comprimendas Thracum impressiones venerit. neque uero ferè mitti consules eò potuerunt. Nam Silanus, Scaurus, Cassius, Cæpio, Manilius, Marius sex consules deinceps Galliam sortiti sunt. Metellus autem, & Marius Numidiam. reliquuntur aliquot consules, quorum obscura prouincia est. Ergo prætores in Macedoniam profecti sint necesse est. in qua bellum hoc anno fuisse indicat Obsequens. qui Mario, & Flauio cos. Thraces in Macedonia subactos notat. à quo autem subacti sint, pro certo affirmare non possum. Florus quidẽ post Minucianã victoriam Pisonis cuiusdam meminit his uerbis: Piso Rhodopen, Caucasumq; penetrauit. Verum qui Piso fuerit, aut quo in magistratu hoc fecerit, non tradit. L. certe Piso, qui consul cum Druso fuit, Macedoniam sortitus non est. quippe cum Drusus collega eius in consulatu eam obtinuerit, post autem quinquennium L. Cassio cos. à Tigurinis ipse interfectus sit. neque uero si ille rem bene in Macedonia gessisset, prætermissurum eum fuisse Ciceronem puto, cum contra L. Pisonem nepotem huius diceret, atque Macedonicum eius imperium exagitaret, cum omnium ferè, qui in Macedonia rem bene gesserint, meminerit. Ergo hæc uictoria in dubio relinquatur.

DE COS. AN. DCL.

C. MARIVM III, L. Aurelium Orestem tradit in hunc annum consules Cassiodorus. Marius absens etiam III consul factus est, metu Cimbrici belli, quod differebatur. auctor Velleius, Eutropius, epitomæ. Hinc Cicero de prouincijs: Inimici Marij non modo illum inimicum ex Gallia sententiis suis non detrahebant, sed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebant. L. Aureliũ Orestem L. Orestis filium esse arbitror consulis anno DCXXVII.

Ceterum Mario III consuli bellum imminens Cimbrorum iterum decretũ. Metus enim erat, ne ineunte uere irrumperent. uerum ne hoc quidem anno mouerunt. Collega autem Marij mortuo, ille Romam è Gallia præfecto castris M'. Aquillio reuersus, comitijs ijs, quæ ipse habuit, consul IIII creatus est, L. Saturnino tribuno pl. maximè ad id populum incitante. auctor Plutarchus, & epitoma LXVII.

DE COS. AN. DCLI.

INDE C. Marium IIII, Q. Lutatium cos. Cassiodorus, & Obsequens suggerit. C. Marium IIII, & Q. Lutatium Catulum Plutarchus, & Eutropius. Q. Catulus superatus est ante in petitione consulatus à C. Atilio Serrano, & C. Manilio. auctor Cicero pro Murena, & pro Plancio. Idem Q. F. scribitur in monumentis antiquis, ut in filio eius ostendam: Ambobus consulibus Gallia cum imminenti Cimbrorum, & Teutonum bello mandata. Cicero Q. Catulum patrem prouinciam habuisse, & frumentum cællæ nomine imperasse tradit in V Verrina.

De censoribus, & lustro LXIIII.

CENSORES in hunc annum coniecimus, propter quinquennale spatium, quod est ab his ad proximos sequentes Flaccum, & Antonium, quorum certum nobis annum Capitolini auctores tradiderunt. Horum autem censorum alterum certum habemus Q. Metellum Numidicum. de quo sic Cicero pro Sextio: Q. Metellus censor florentem hominem in populari ratione L. Saturninum censor notauit, & insititium Gracchum contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuit: & Valerius lib. IX: Populus R. Q. Metellum censorem, quod à L. Quinctio tanquam Gracchi filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est. & in lib. de vir. illustr: Metellus Numidicus Quinctium, qui se Ti. Gracchi filium mentiebatur, in censu non recepit. Gellius item lib. I. Numidicum censorem scribit ad populum orationem de ducendis vxoribus habuisse. Idem in Græca Appiani historia de Saturnino scriptum est, quem à Metello censore notatum fuisse ait iam tribunicium. fuit autem tribunus Mario III consule. Adijcit Valerius, Metellum Mario V consule Quinctium in censu recipere noluisse. ex quo intelligi potest, Metellum

hoc

hoc anno censorem creatum, sequenti anno censum egisse, ac lustrum condidisse. collegam porrò Numidico adiecimus C. Metellum Caprarium fratrem eius patruelem. scribit enim Velleius singulari exemplo fratres duos Metellos uno die triumphasse, Fuluios duos germanos collegas in consulatu, duos Metellos patrueles in censura fuisse. Hos igitur ego opinor fuisse; nam de C. Metello censorio scribit Cicero in oratione post reditum ad Quirites, cum ait; pro reditu Q. Metelli Numidici triennio post supplicasse L. Metellum Dalmaticum consularem, & C. Metellum censorium; & in senatu, L. & C. Metellum consulares. quanquam in priore oratione legitur vulgò Q. Metellus censorius, ut puto, mendose. quod ex sequenti cognoscitur. Nam si Q. Metellum legamus, Balearicum, & ipsum censorium intelligemus. quem tamen eo tempore mortuum puto. neque enim eum maximum natu Cicero bis postposuisset L. Dalmatico fratri natu minori.

De M. Antonio pr. ouante de piratis.

PIRATAS hoc tempore maria latrocinijs uexasse indicat egregia M. Antonij pr. uictoria ex prædonibus relata, de qua quid à ueteribus acceperimus, exponendum est. Obsequens his cos. piratas in Cilicia à Romanis deletos tradit. in epitoma LXVIII scriptum est, M. Antonium prætorem in Ciliciam maritimos prædones persecutum. eundem bello piratico à Byzantijs adiutũ tradit Tacitus lib. XII. quin ipse etiam Antonius lib. de oratore primo apud Ciceronem, se pro cos. in Ciliciam profectum ait. Triumphasse autem eum significat Plutarchus in Pompeio, cum inquit, filiam Antonij uiri triumphalis à prædonibus captam. quam rem innuens Cicero pro lege Manilia dixit: Miseno ipsius liberi, qui cum prædonibus antea ibi bellum gesserat, à prædonibus sunt sublati. Ouantem autem, non triumphantem vrbem ingressum esse, genus ipsum belli humile probat. Idem Antonius hoc anno prætor, triennio post ex lege consulatum cepit.

De re gesta cum Cimbris in Gallia.

HOC anno Cimbri à Celtiberis ex Hispania pulsi in Galliam adiunctis sibi Teutonibus, Ambronibus, & Tigurinis iterum irruperunt, eo animo ut superatis Alpibus, in Italiam traijcerent. Quo nuncio accepto Marius, cum protinus in prouinciam contendisset, ipse Ambronibus, & Teutonibus in Gallia se opposuit, Catulum collegam Cimbris, qui per Noricum impetum facturi uidebantur, occurrere iubet. Barbari, vbi Marium, (is se castris ad Rhodanum munitis continebat) exciri ad pugnam non posse senserunt, castra alpes uersus præter uallum eius mouerunt. Eos Marius ad Aquas Sextias insecutus, Ambrones primo, atque haud ita multo post etiã Teutones secundo prœlio cæcidit. Hæc Plutarchus latissime in Mario. Orosius autem breuius ita: Marius IIII cos. cum iuxta Isaram Rhodanumque castra posuisset, Teutones, Tigurini, & Ambrones, postquam continuo triduo circa Romanorum castra pugnarunt, si quo pacto eos excuterent uallo, atque in æquum extraherent, tribus agminibus Italiam petere destinarunt. Marius post digressum hostium castra mouit, & collem occupauit, qui campo, & fluuio, ubi hostes sese diffuderunt, imminebat. primis calonibus cum clamore in pugnam ruentibus subsequutus exercitus, mox iusto certamine compositis ordinibus bellatum est, & uicere Romani. quarto die rursus productæ in campum acies usque ad meridiem pene pari pugnauere discrimine. post ubi incalescente sole fluxa Gallorum corpora in modum niuium distabuerunt, usque in noctem cædes potius, quàm pugna protracta est. Ducenta millia armatorum in eo bello cæsa sunt, LXXX millia capta, uix tria millia effugisse referuntur. Dux eorum Teutobocchus occisus est. Velleius item Marium scribit quarto consulatu cum Teutonis circa Aquas Sextias amplius CL millibus hostium priore, ac postero die ab eo trucidatis conflixisse, ac Teutonum gentem deleuisse. item in epitoma LXVIII: C. Marius consul summa ui oppugnata à Teutonis, & Ambronibus castra defendit. duobus deinde prœlijs circa Aquas Sextias eos hostes deleuit, in quibus cæsa traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum consul creatus est. triumphum oblatum, donec & Cimbros uinceret, distulit. Plutarchus item Romam reuocatũ Marium, triumphum quem sibi senatus decreuerat, agere noluisse ait. uerum aduersus Cimbros, à quibus Catulus premebatur, exisse. Qui Catulus an hoc anno, an insequenti ab alpibus pulsus sit, in obscuro est. sed de eo in anni sequentis rebus exponendis dicemus.

DE COS. AN. DCLII.

CONSVLES in huncannum inuenio C. Marium V. & M'. Aquillium apud Cassiodorum. Marium

Marium absentem quinctum cos. factum scriptum est, vt dixi, apud Plutarchum, & in epitoma LXVIII. Cicero etiam libro de orat. II: M'. Aquillium collegam C. Marij vocat. Hunc Μάνιον ἀκύλλιον uocat Plutarchus in Mario, & Appianus in Mithridatica. est autem M'. Aquillius consularis ille, qui post legatus à Mithridate rege captus, atque per contumeliam excruciatus est.

De bello Cimbrico confecto, & triumphis C. Marij cos. V. & Q. Lutatij Catuli pro cos.

Q. CATVLVS cos. qui Cimbris per Noricum irrumpentibus se obtulerat, cum se eorum multitudini in alpium iugis resistere posse diffideret, in æquum in Italiam se receperat, atq; Athesim fluuium hostibus, præsidijs in utraque ripa impositis, ne illis transitus esset, opposuerat, ponte in flumen facto, ut eos, qui ulteriorem ripam custodirent, si quam per angustias à barbaris uim paterentur, protinus iuuare auxilio posset. Barbari, cum ad flumen accessissent, iniectis in flumen arboribus, pontem disturbarunt. quo terrore compulsus Catulus castellum, quod ibi construxerat, reliquit. Romani aliquot à barbaris capti, dimissi sunt. Valerius lib. V, Romanos equites apud Athesim flumen impetu Cimbrorum pulsos deserto consule Catulo pauidos urbem repetijsse scribit. Ob hæc Romam accersitus Marius, triumpho, qui offerebatur, repudiato, protinus ad Catulum collegam se contulit, ac reuocatis suis ex Gallia copijs, Pado traiecto, hostes omnino ex Italia pellere decreuit; Cimbros fratres suos Teutonas expectantes de clade illata certiores fecit. Cum de die pugnæ inter Romanos imperatores, & barbaros hostes conuenisset, in agro Vercellensi collatis signis à Mario cos. & Q. Catulo pro cos. Cimbris funditus deletis, bene pugnatũ est. Hæc pluribus uerbis Plutarchus. In epitoma autem exilius ita: Cimbri repulso ab alpibus, fugatoq; Q. Catulo pro cos. qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Athesim castellum editũ insederat, reliqueratq́;, cum uirtute sua explicita fugientem proconsulem, exercitumq́; persecuti, in Italiam traiecissent, iunctis eiusdem Catuli, & C. Marij exercitibus prœlio uicti sunt ab eis, in quo cæsa traduntur hostium centum quadraginta millia, capta sexaginta. & apud Orosiũ sic: Cimbri integris copijs Alpium niues emensi Italiæ plana peruaserunt. Marius V cos. & Catulus aduersus eos missi die ad pugnam, & campo dato in nebula disposuere pugnam, in sole pugnauerunt. prima perturbatio Gallorũ fuit, quòd Romanam aciem prius inuenere dispositam, quàm adesse senserunt. cumq́; ilico uulnerati equites retro in suos cogerentur, & sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset, uisus eorum puluis oppleuit, & splendor hebetauit. ita factum est, ut barbari minima Romanorum clade cæderentur. CXL mill. cæsa, LX mill. capta traduntur. reguli eorũ duo cæsi, duo capti sunt. Adijcit Florus tertiam Tigurinorum manum, quæ quasi in subsidio Noricos insederat Alpium tumulos, in diuersa lapsos fuga ignobili, & latrocinijs euanuisse. Non cõuenit autem de loco huius pugnæ inter Florum, & Plutarchum. Florus enim in Venetia pugnatum ad Athesim Veronæ fluuium in campo Caudio, Plutarchus ad Atisonem in campo ad Vercellas scribit. Ego autem apud Plutarchum mendum esse ex similitudine literarum ortum puto, Veronæ, & Vercellarum. Veronã autem intelligendam esse cum Norici mentio docet, (est enim Noricorum oppidum auctore Stephano) tum quòd ait Plutarchus, Marium, tum cum ad Catulum Vercellas aduocato ex Gallia exercitu se ab urbe contulit, Padum traiecisse. quod ei faciendum non fuisset, si Vercellas, & non Veronam tetendisset. Accedit etiam Valerij, & Frontini auctoritas, quorum ille M. Scauri filiũ Cimbris cessisse ad Athesim, hic in saltu Tridentino scribit. Hæc de uictoria. de triumpho autem hæc accepimus. Plutarchus auctor est populum Ro. uoluisse Marium duos triumphos solum agere, ipsum autem recusasse, ne, si Catulus exclusus fuisset honore, ipse quoque suo spoliaretur, uerum una cum Catulo triumphum communicasse. Eutropius vtrique triumphum decretum; Valerius libro IX Q. Catulum Cimbrici triumphi Mario participem à senatu datum; Cicero Tuscul. I Marium Cimbricæ uictoriæ gloriam cum collega Catulo communicasse prodit. De quo triumpho sic Iuuenal. satyra VIII:

Hic tamen & Cimbros, & summa pericula rerum
Excipit, & solus trepidantem protegit urbem.
Atque ideo postquam ad Cimbros, stragemq́; uolabant
Qui nunquam attigerant maiora cadauera corui,
Nobilis ornatur lauro collega secunda.

In epitoma LXVIII: Marius totius consensu ciuitatis exceptus pro duobus triumphis, qui offerebantur, vno contentus fuit. Primores ciuitatis, qui aliquandiu ut nouo homini ad tantos honores euecto inuiderant, conseruatam ab eo remp. fatebantur.

De triumpho ex Lusitania.

OBSEQVENS consulibus ijsdem, quibus Cimbri uicti sunt, Lusitanos deuictos, Hispaniam vlteriorem pacatam scribit. à quo autem uicti, obscurum est. crederem ab Aquillio cos. nisi uiderem eum ad bellum seruile in Siciliam profectum, ac per hæc tempora ad bella in Lusitaniam prætores missos esse. Hic autem idem si pacauit prouinciam, certe etiam triumphauit, ut haud ita multo post ex eadem L. Dolabella pro cos. triumphauit. si aũt hoc anno uictoria parta est, certe sequenti anno triumphus actus est, ut etiam de Dolabella dicemus. Cicero pro Cornelio Scipiones, Brutos, Horatios, Crassos, Metellos, Cn. Pompeium in vlteriore Hispania rem gessisse ait. intelligit autem P. & Cn. Scipiones fratres, D. Brutum Callaicum, P. Crassum, Q. Metellum, Cn. Pompeium Magnum. De Horatio incertum est. uidendum est etiam, ne hæc Silani illius uictoria sit, de qua sic scribit Rufus: Hispaniam per D. Brutum obtinuimus, & usq; Gades ad Oceanum mare peruenimus. post ad Hispanos tumultuantes D. Iunius Silanus cum exercitu missus eos uicit.

DE COS. AN. DCLIII.

CASSIODORVS, & Obsequens hoc anno scribunt consules fuisse C. Marium VI, L. Valerium Flaccum. in fragmento Capitolino vestigia sunt etiam L. Valerij. Eorum meminit Cicero in Bruto, pro Rabirio, in Catilinam, in Antonium, pro Plancio, & Plinius lib. II, cum ait: Clypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasu L. Valerio, C. Mario cos. Pædianus item in Pisonianam à C. Mario, L. Valerio cos. ad Ciceronem consulem XXXVI annos numerari ait. Plutarchus Marium sextum consulatum emisse, collegamque sibi Valerium Flaccum, ut ministrum subrogasse: Velleius, uelut præmium meritorum obtinuisse, prodit. Item Plutarchus notat nemini ante Marium, præterquam Valerio Coruo, tot consulatus esse delatos, eoq; Marium præstitisse, quòd inter primum, & vltimum Corui consulatum XL anni interfuerunt, Marius autem duobus interpositis post primum annis, quinque deinceps consulatus uno fortunæ tenore gessit.

De seditione L. Appuleij Saturnini.

HOC anno Romæ magna coorta seditio est. quam L. Appuleius Saturninus tribunus pl. concitauit. Hic ut Q. Metellum Numidicum, à quo censore notatus fuerat, ulcisceretur, tribunatum pl. Mario V cos. petijt iterum, iamq; nouem creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus sibi, & A. Nonio competitori restante, ut cæde eius facultatem adipiscendæ potestatis adipisceretur, domo eum extractum adiuuante C. Mario consule necauit. Valerio enim potius, qui capite de seditione ita scribit, & Orosio assentior, quàm Appiano, qui Glauciam prætorem comitia tribunicia habuisse, atque in locum occisi Nonij tribuni pl. Saturninum subrogasse tradit; quòd Glaucia prætor non nisi Mario VI consule fuerit. In hoc magistratu legem Saturninus ex Marij VI cos. sententia promulgauit, ut quem agrum Marius in Gallia, pulsis Cimbris, armis peperisset, is populo R. diuideretur, in eamq; vbi à populo accepta esset, à singulis senatoribus iurari uoluit; qui nõ iurasset, ei multam irrogauit. Metello in legem popularem non iuranti diem dixit, qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne cædes eorum fieret, ultro in exilium abijt. profecto ei Marius consul aqua, & igni interdixit. idem Appuleius cum tertium trib. pl. designatus C. Memmium consulatus competitorem, quem actionibus suis aduersaturum iudicabat, interfecisset, senatum commouit, ut Mario mandaret, uideret, nequid detrimenti resp. caperet. Itaque Marius Glauciam prætorem, Saturninum trib. pleb. et Saufeium quæstorem in Capitolium armis persecutus obsedit, ac incisis aquarum fistulis ad deditionem compulit, ac contra fidem omnes interfecit, Saturnini ædes ab imis fundamentis diruit. Hæc Appianus, Plutarchus, epitomæ, Valerius, alij. Huius seditionis meminit Cicero pro Rabirio perduell. in Catilinam. atque etiam in Bruto, C. Seruilium Glauciam prætorem eodem die, quo Saturninum trib. pl. interfectum ait. Idem in oratione de responsis, Saturninum quòd in annonæ caritate quæstorem se à frumentaria procuratione senatus amouit, eique M. Scaurum præfecit, dolore factum esse popularem scribit.

De II seruili bello Siculo, & triumpho M'. Aquilij pro cos.

SECVNDVM seruile bellum in Sicilia per hęc tempora motum est. Mouit id Athenio pastor, de

de quo sic Florus: Athenio pastor interfecto domino familiam ergastulo liberatam sub signis ordinat, ipse ueste purpurea, argenteoq; baculo, & regium in morem fronte redimita, non minorem, quàm Eunus prior, conflat exercitum, acriusq; multo etiam, quasi illum uindicaret, vicos, castella, oppida diripiens, in dominos, in seruos infestius, quàm in transfugas sæuiebat. ab hoc quoque prætorij exercitus cæsi. capta Seruilij castra, capta Luculli. Athenionis fugitiuorum in Sicilia ducis meminit etiam Appianus in Mithridatica. Hæc de belli auctore. Quo autem anno hoc bellum primum initum sit, aut qui prætores bellum gesserint, parum certum est. apud Obsequentem scriptum est, in secundo consulatu Marij à fugitiuis, & desertoribus in Thurinis regiones esse vastatas, hoc autem anno fugitiuos in Sicilia prœlijs trucidatos. Itaque cum M'Aquillius cum seruis rem gesserit in Sicilia, puto eum hoc bellum in cōsulatu anno superiore sortitum hoc anno seruos ipsos debellasse. Eusebius certe, bellum seruile excitatum in Sicilia anno, postquam Marius V consul fuit, notauit. De M'. autem Aquillio hæc inuenio. Florus: Aquillius P. Rupilij vsus exemplo interclusum hostem commeatibus ad extrema compulit, comminutasq; copias armis, fame facile deleuit, dedissentq; se, nisi suppliciorum metu uoluntariam mortem prætulissent. ac ne de duce quidem supplicium exigi potuit, quanuis in manus uenerit. quippe dum circa ad deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata est. Cicero etiam in Verrem, Post bellum, inquit, quod M'. Aquillius confecit, nullum fugitiuorum in Sicilia bellum fuit. & contra Rullum: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M'. Aquillius etiam mutuum frumentum dedit. & pro Flacco: M'. Aquillium patres nostri multis auaritiæ criminibus, testimonijsque conuictum, quia cum fugitiuis bellum gesserat, iudicio liberauerunt. et in epitoma LXIX hæc uerba post Q. Metellum de exilio reuocatum leguntur: M'. Aquillius pro cos. in Sicilia bellum seruile concitatum confecit. reuocatus autem est Metellus insequenti anno. Ouantem porrò in̄ vrbem inijsse docet Cicero in II de oratore, qui Antonium ita loquentem facit: Quare nolite existimare, cum mihi M'. Aquillius in ciuitate retinendus esset, quæ in illa caussa peroranda fecerim, sine magno dolore fecisse. quem enim ego consulem fuisse, imperatorem ornatum à senatu, ouantem in Capitolium ascendisse meminissem, hunc &c. Athenæus etiam lib. v, M'. Aquillium consularem ex Sicilia triumphum egisse scribit.

De re gesta in Thracia.

THRACES hoc anno uictos à Romanis notat Eusebius. Quòd eò admonui, ut quo imperatore hæc victoria parta sit, quæreremus, neque enim id traditum est.

DE COS. AN. DCLIIII.

M. ANTONIVM, A. Postumium cos. in hunc annūm produnt Cassiodorus, & Obsequēs. In fragmento Capitol. etiam mentio est A. POST= Horum consulum meminit Plin. lib. VIII, cū ait: Romæ pugnasse elephantos Fenestella tradit primum omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Postumio cos. anno ab V. C. DCLV. & Gellius lib. IIII: S. C. factum est M. Antonio, A. Postumio cos. Quòd C. Iulius Pont. nunciauit in sacrario in regia hastas Martias mouisse, D. E. R. I. C. vt M. Antonius consul hostijs maioribus Ioui, & Marti procuraret, quod & ceteris dijs, quibus uideretur, placandis, uti procurasset, satis habendum censuerūt. & post reditum ad Quirites sic Cicero: De Q. Metello non modo C. Marius, qui erat inimicus, sed ne is quidem, qui secutus est, M. Antonius homo eloquentissimus cū A. Albino collega senatū, aut populum est cohortatus. Comitijs consularibus M. Antonium haud dubijs suffragijs consulem lectum scribit App. in primo, in alterum locum C. Memmium, & C. Seruilium Glauciam tum prætorem petijsse; Memmium autem, ut dixi, à Saturnino interfectum, Glauciam à Mario. Hic est M. Antonius, qui prætor biennio ante triumphauit. A. Postumius Albinus est frater, vt puto, Sp. Albini consulis bello Iugurthino, is qui pacem ignominiosam cum rege fecit. His cos. Q. Metellus Numidicus ab exilio ingenti fauore ciuitatis restitutus est.

De re gesta cum Lusitanis, & triumpho L. Cornelij Dolabellæ pro cos.

BIENNIO ante ulterior pacata Hispania fuit subactis Lusitanis. his autem consulib. ijdem rebellantes rursus uicti sunt. Quod ipsum docet Obsequens his uerbis: M. Antonio, A. Postumio cos. Lusitani rebellantes subacti. Item: in Lusitania prosperè à Romanis pugnatum. Fato autem nescio quo factum est, ut in summo annalium silentio, extet lapis ille, in quo triumphus hu-

ius imperatoris, cuius auspicijs res bene in Lusitania gesta est, incisus est. is autem est L. Cornelius Dolabella. qui sequenti anno pro cos. triumphat. est autem pro cos. accipiendum, pro eo qui pro pr. rem gesserit, ut etiam prætor pro proconsule usurpatur. neq; enim L. Dolabella in consulatu, quem nunquam cepit, sed in prætura Lusitaniam obtinuit.

DE COS. AN. DCLV.

Q. METELLVS, T. Didius consules subsequuntur in hunc annum. auctor Cassiodorus, & Obsequens. Hos etiam memorat Pædianus in Cornelianam. Q. Metellũ Nepotẽ, inquit, Balearici F. Macedonici nepotem, qui consul fuit cum T. Didio Curio accusauit. Cicero item in orationibus post reditum, Q. Metellum Nepotem petijsse consulatum dicit, tum cum Metellus Numidicus restitutus est. In fragmento Capitolino est etiam METELLVS NEPOS, & T. DIDIVS. Ab his cos. lata est lex Cæcilia Didia, de qua loquitur Cicero pro domo, & in V. Philipp.

De bello in citeriore Hispania renouato, & triumpho T. *Didij pro cos.*

POST Ser. Galbam, qui prætor anno DCXLIII contra Celtiberos exercitum duxit, cũ Cimbrico, & seruili bello populus R. implicatus esset, exercitum (ut supra etiam diximus) in Hispaniam mitti non placuit. missi autem legati sunt, qui res eas, quam commodissime potuerunt, cõposuerunt. Cimbris autem deletis uisum est bellum denuo suscipiendum esse. Itaque T. Didius consul missus est. Hic XX millia Areuaccum occidit, & Termestinorum vrbem captam mœnibus nudauit, & Colendam post nonum mensem obsessam cepit; alios etiam populos in deditionem redactos ex decem legatorum sententia militibus necandos tradidit. hæc Appianus. Obsequens etiam scribit, T. Didio consule Hispanos pluribus prœlijs deuictos. Lentulo autem Crassoq; cos. Celtiberos esse subactos. & in epitoma LXX, scriptum est, T. Didium pro cos. aduersum Celtiberos feliciter pugnasse. T. Didij meminit item Frontinus lib. II. T. Didius inquit, in Hispania cum acerrimo prœlio conflixisset, quod nox diremerat, magno numero utrinq; cæso complura suorum corpora atra nocte sepellienda curauit. Hispani postridie ad simile officium progressi, quia plures ex ipsorum numero, quam ex Romanis cæsos reppererunt, uictos se esse secundum eam dinumerationem argumentati, ad conditiones imperatoris descenderunt. Plutarchus etiam Didium post bellum Cimbricum contra Celtiberos pugnasse ait, eique tribunum militum Q. Sertorium fuisse. itẽ Gell. lib. II. cap. XXVII. Triumphasse autem ex hac uictoria T. Didiũ auctor est Appianus, itemq; Capitolini scriptores, qui T. Didium pro cos. II. triumphasse de Celtiberis ex Hispania citeriore anno DCLX scripserunt, quinque post consulatum annis.

DE COS. AN. DCLVI.

CN. Lentulum, P. Crassum Cassiodorus. Cn. Cornelium, P. Licinium. Obsequens in hunc annum commemorant consules. In fragmento etiam Capitolino est LENTVLVS, & P. LICINIVS, Eorum meminit Plin. lib. XXX. Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso cos. S. C. factum est, inquit, ne homo immolaretur, palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. meminit etiã lib. X, cap. II. P. Crassus pater est M. Crassi æqualis Cn. Magni. de quo sic Salust: P. Crassi consularis uiri domum emit Cicero in Palatio. His cos. Mædos, & Dardanos subactos tradit Obsequẽs, at quo imperatore, non extat.

De censoribus, & lustro LV.

CENSORES etiam in hunc annum referunt Capitolinæ tabulæ Flaccum, & M. Antonium. Quorum meminit Valerius lib. II, ita: M. Antonius, & L. Flaccus censores Duronium senatu mouerunt, quòd legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam tribunus pl. abrogauerat. de M. Antonio oratore censorio loquitur Quintilianus lib. III. & Cicero de orat. lib. II, censorem eum rostra imperatorijs manubijs ait ornasse. L. Flaccus est, qui collega Marij VI cos. fuit. Lustrum, si superiora spectes, conditum est LXV.

De re gesta in Lusitania, & triumpho P. *Licinij Crassi pro cos.*

L. DOLABELLAE P. Crassum consulem in Lusitaniam successisse puto. eius meminit contra Lusitanos Strabo lib. III. Pædianus etiam hunc ante bellum Italicum de Hispanis ait triumphasse.

ſe. Sexennio autem poſt conſulatum triumphaſſe de Luſitanis ſcriptum eſt in tabulis Capitolinis. Hunc etiam intelligi à Cicerone puto, cum ſcribit pro Cornelio Balbo ita: Teſtantur Gaditani & mortuos noſtros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Craſſos, Metellos, & hunc præſentem Cn. Pompeium. intelligit autem P. & Cn. Scipiones fratres, D. Brutum Callaicum, P. Craſſum, Q. Metellum Pium, & Cn. Pompeium Magnum, qui omnes in ulteriore Hiſpania rem geſſerunt. quanquam uulgò apud Ciceronem mendoſe legitur, Caſsios.

DE COS. AN. DCLVII.

CN. Domitium, C. Caſsium hic annus habuit auctore Caſsiodoro, & Obſequente. Cn. huius Domitij conſularis meminit Cicero in Bruto. In fragmento Capitolino eſt AHENOBARBVS, & C. CASSIVS L.F. C. Caſsij L. F. Longini tribuni pl. anno DCXLIX meminit Pædianus in Cornelianam. De hoc Cn. Domitio, ceterisq; Suetonius in Nerone. His cos. Ptolemæus rex Cyrenarum, cui cognomen Apioni fuit, mortuus teſtamento heredem populum R. reliquit. Senatus eius regni ciuitates liberas eſſe iuſsit. Obſequens, epitoma LXX. Iuſtinus tamen eam partem Libyæ prouinciam factam ſcribit lib. XL.

DE COS. AN. DCLVIII.

CONSVLES ſubſequuti L. Craſſus, & Q. Scæuola, auctores Caſsiodorus, & Obſequens. In fragmento Capitolino eſt. CRASSVS, Q. MVCIVS. L. Craſſum oratorem omnes magiſtratus geſsiſſe cum Q. Scæuola pont. max. præter tribunatum pl. & cenſuram ſcribit Cicero in Bruto, iiſdemque cos. Q. Hortenſium in foro primum dixiſſe. L. Licinij Craſsi oratoris, & Q. Mucij Scæuolæ pont. max. & oratoris, ac iuriſconſulti conſulum meminit Pædianus in Cornelianam. Ab his lata lex eſt Mucia Licinia de regendis in ſua ciuitate ſocijs. cum enim ſumma cupiditate ciuitatis R. Italici populi tenerentur, & ob id magna pars eorum pro ciuibus R. ſe gereret, neceſſaria lex uiſa eſt, ut in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur. uerum ea lege ita alienati ſunt animi principum Italicorum populorum, ut ea uel maxima cauſſa belli Italici fuerit, quod poſt triennium exortum eſt. Pæd. in Cornelianã, & Cicero de officijs: Eſſe pro ciue qui non ſit ciuis, rectum eſt non licere. quam tulerunt legem ſapientiſsimi conſules Craſſus, & Scæuola. Licinio Gallia, Mucio Aſia obuenit.

De re geſta à L. Craſſo pro cos. in Gallia, Q. Mucio pro cos. in Aſia.

L. CRASSVM proconſulem in Gallia rem geſsiſſe inuenio, atque ob res ibi geſtas triumphum, cum poſtulaſſet, non impetraſſe. ſic enim eſt apud Ciceronem lib. I. de inuen: L. Licinius Craſſus cos. quoſdam in citeriore Gallia nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine, neque eo numero præditos, ut digni eſſent, qui hoſtes populi R. eſſe dicerentur, quòd tamen excurſionibus, & latrocinijs infeſtam prouinciam redderent, conſectatus eſt, & confecit. Romam redit, triũphum ab ſenatu poſtulat. & apud Pædianum ita in Piſonianam: Craſſo collega fuit Q. Scæuola pont. max. qui, cum animaduerteret Craſſo propter ſummam eius in rep. potentiam, ac dignitatem ſenatum in decernendo triumpho gratificari, non dubitauit reip. magis, quàm collegæ habere rationem, ac ne fieret S. C. interceſsit. & apud Valerium lib. III: L. Craſſus, cum ex conſule prouinciam Galliam obtineret, atque in eam Cn. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad ſpeculanda acta ſua ueniſſet, non ſolum eum inde non ſummouit, ſed inſuper locum ei in tribunali aſsignauit, nec ulla de re niſi eo in conſilium adhibito, cognouit. Aſiam porrò conſul Scæuola rexit. Eius adminiſtrationis illuſtria extant ad immortalitatem annalium literis prodita monumenta. ſic ſcribit Valerius lib. VIII: Q. Scæuola, quem L. Craſſus collegam in conſulatu habuit, Aſiam tam ſancte, & tam fortiter obtinuit, ut ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus exemplum, atque formam officij Scæuolæ decreto ſuo proponeret. Pædianus autem in Piſonianam ait, Scæuolam Aſiam prouinciam depoſuiſſe, ne ſumptui eſſet ærario. & in Verrinas; Q. Mucij Scæuolæ quæſtor Rutilius Rufus damnatus, quòd cum prætore conſenſerit ſuo, ne publicani aliquid agerent in prouincia ſua, quo cognito equites R. (nam tum ante Syllana tempora iudicabant) damnauerunt eum. hic eſt Mucius, in honore cuius Aſiani diem feſtum Mucia nominabãt. & in epitoma LXX: P. Rutilius uir ſummæ innocentiæ, qui legatus Q. Mucij pro cos. à publicanorum iniurijs Aſiam defenderat, inuiſus equeſtri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus, in exilium abijt.

DE COS. AN. DCLIX.

C. COELIVM, L. Domitium consules edũt in hunc annum Cassiod. & Obsequens. De his sic Pædian. in Cornelian. L. Domitio, C. Cœlio cos. S. C. factum, ne quis Cretensibus mutuam pecuniam daret. In fragmento Capit. est, = CALDVS, L. DOMITIVS CN. F. Caldus autem cognomen est Cœlij. meminit enim etiam Velleius Cœlij cuiusdam Caldi sub Augusto. Cicero scribit, eum, cum quæstor factus non esset, consulem tamen factum, in Planciana. scriptum est etiam in libro de petitione consulatus: C. Cœlium nouum hominem cum duobus hominibus nobilissimis petijsse consulatum, atque eorũ alterum superasse. Cicero itẽ pro Murena, cum Marios, Didios, Cœlios nouos homines consulatum adeptos scribit, hunc Cœlium intelligit. Eiusdem C. Cœlij idem meminit, ut oratoris in Bruto proxime ante M. Herennium. L. Domitius post M'. Aquilliũ prætorio imperio Siciliã administrauit. Cicero in Verrẽ, & Valerius auctores.

De Ariobarzane Cappadociæ rege à L. Sulla prætore constituto.

BERNARDINVS Lauredanus, patricius Venetus, iuuenis cum humanitate singulari præditus, tum omni ingenij, industriæ, atque doctrinæ laude cumulatus, atque huic antiquitatis studio mirifice deditus, me admonuit, ut uiderem, quid esset, quòd plerique annalium scriptores bellum cum Mithridate Ponti rege per annos XL, aut etiam XLII gestum proderent; cum tamen à L. Sulla consule, qui primus regi bellum intulisse, usque ad M. Ciceronem, quo consule Cn. Pompeius bellum Mithridaticum confecisse traditur, non nisi sex & uiginti anni enumerentur. respondi me putare legendum esse, aut annos XXXII, si diligentem, aut XXX, si rotundum numerum quæreremus. initum autem esse bellum à L. Sulla non consule, sed prætore, C. Cœlio, & L. Domitio cos. Quod ipsum qua occasione factum sit, ut una & nobilissimi, atque ingeniosissimi adolescentis quæstioni satisfaciam, & omnium utilitati consulam, hoc loco adscribere uisum est. In epitoma LXX post Ptolemæi Apionis mortem hæc uerba subsequuntur: Ariobarzanes in regnum Cappadociæ à L. Cornelio Sulla reductus est. Tradit etiam Plutarchus L. Sullam non sine repulsa præturam urbanam adeptum. ex prætura uero in Cappadociam aduersus Mithridatem missum non admodum magnis copijs, sociorum auxilijs usum, Gordio pulso, Ariobarzanem regem constituisse. In libro etiam de uiris illustribus scriptum est, Sullam prætorem inter ciues ius dixisse, ex prætura Ciliciam prouinciam habuisse. Itaque Appianus item in Mithridatica, L. Sullam Ciliciæ præfectum Ariobarzanem in Cappadociæ regnum ex S. C. reduxisse scribit. Ariarathen enim Cappadociæ regem cum Mithridates per Gordium cum paruulo eius filio interfecisset, rege ei filio suo imposito prouinciam occuparat. cum autem Nicomedes Bithyniæ rex producto filio suo, quem ementita stirpe Ariarathis filium esse dicebat, eandem ad se traheret, placuit senatui, ad quem reiecta res erat, Mithridatem Cappadocia, Nicomedem Paphlagonia, quam & ipse Pylæmeni ademerat, cedere: Ariobarzanem ex regio genere iuuenem, cum Cappadoces regem, quàm libertatem mallent, Cappadociæ regem appellari. Ita tum Ariobarzanes per L. Sullam prætorem in Cappadociam, pulso armis Gordio Mithridatis duce, reductus est. tumq; primum bellum initum, quod postea XXXII anno à Cn. Pompeio terminatum est. Hæc ex Appiani Mithridatica, Iustini lib. XXXVII, & Strabonis lib. XII. Eodem tempore ad Sullam ad Euphratem morantem Orobazum Arsacis Parthorum regis legatum societatem petitum primũ uenisse, atque Sullam medium inter Ariobarzanem, & Orobazum assedisse, scriptum est apud Plutarchum, & in epitoma LXX. Itaque Rufus etiam ita scripsit: Primum à L. Sulla pro consule Arsaces rex Parthorum missa legatione amicitiam populi R. rogauit, ac tenuit.

De re cum Celtiberis gesta.

CELTIBERIS post Didij uictoriam rebellantibus, Fuluius Flaccus in Hispaniam missus est, qui eorum conatus XX fere millibus cæsis, atque oppidis eorum in potestatẽ redactis, repressit, atque in defectionis principes animaduertit. Hæc tradit Appianus. Quam eandem uictoriam significari apud Obsequentem suspicari quis facile poterit, cum ait: C. Cœlio, L. Domitio cos. Per Nasicam Hispaniæ principes, qui rebellabant, supplicio consumpti, urbibus dirutis. pro Nasica autem Flaccum intelligendum esse, eundemq; hanc prouinciam ex prætura obtinuisse, atque Romam reuersum, consulem in insequentem annum factum esse. Ab hoc bello usque ad Sertorianum quieta, ut inquit Appianus, citerior Hispania fuit.

DE

DE COS. AN. DCLX.

Consvles in huncannum comparant C. Valerium Flaccum. M. Herennium, Casiodorus, & Obsequens. FLACCVM, M. HERENNIVM, Capitolinum fragmentum. Quorum meminit quoque Plinius lib. XXIX: C. Valerio, M. Herennio cos. inquit, Cyrenis aduecta Romam publice laserpicij pondo CXI. De M. autem Herennio sic Cicero in Bruto: M. Herennius summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulatus petitione superauit. & pro Murena: Quis L. Philippum summo ingenio, opera, gratia, nobilitate à M. Herennio superari posse arbitratus est? His cos. triumphi duo acti, alter ex citeriore, alter ex vlteriore Hispania, à T. Didio, & P. Crasso pro cos. de quibus ante in eorum consulatu diximus.

DE COS. AN. DCLXI.

Consvles hoc anno fuerunt C. Claudius Pulcher, M. Perperna. Cassiodorus auctor, & Obsequens. In fragmento item Capitolino est: PVLCHER. M. PERPERNA. Horũ consulum patres, vt opinor, vna consules fuerunt anno DCXXIII. Huius C. Claudij prætoris Siciliæ meminit Cicero in Verr. IIII; ædilis curulis lib. II de off. & Plin. lib. VIII, vt oratoris Cicero in Bruto proxime post M. Herennium. His cos. notat Obsequens Mædorum in Macedonia gentem prouinciam cruente uastasse. quam rem his verbis exprimi puto, quæ sunt in epitoma LXX: C. Geminius prætor infeliciter contra Thrachas pugnauit.

De censoribus abdicatis.

Et in huncannum censores conijciunt Capitolini fasti Domitium Ahenobarbum, & L. Domitium. Quos ego contentiosam peregisse censuram inuenio. sic enim scribit de his Plinius lib. XVII: Nobilissimarum gentium ambo Crassus, atque Domitius censuram post consulatum simul gessere, anno ab v.c. DCLXII, frequentem iurgijs propter dissimilitudinem morũ. cum Domitius Crasso pro domo eius millia nummum identidẽ promisisset, Crassus concedere eam se exceptis sex arboribus respondisset. Idẽ scribit lib. XXXVI, cap. III. & Valerius lib. IX, cap. I. De eadem contentione Macrobius etiam lib. III loquitur. Crassus, inquit, censor supra ceteros disertus murenam in piscina domus suæ mortuam atratus tanquam filiam luxit. neque id obscurum fuit. quippe collega Domitius in senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. & Suetonius in Nerone, in Domitium, ait, L. Crassum dixisse: non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Meminit quoque Cicero lib. II de orat. orationis, quam Crassus censor in collegam Domitium dixit, qua anno ætatis duodequinquagesimo usum eum esse scribit in Bruto. Hunc Cn. Domitium consulem, censorem, & pont. max. fuisse reperio apud Valer. lib. VI cap. V. Itaque de eodem merito Cicero dixit pro domo: Cn. Domitium nos pueri consulem, censorem, pont. max. uidimus. Suetonius quoque in libro de claris rhetoribus, & Gell. lib. XV edictum horum censorum eiusmodi referunt: Renunciatum est nobis esse quosdam homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludos conueniat. eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetores. ibi homines adolescentulos totos dies desidere. maiores nostri, quæ liberos nostros discere, & quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neque placent, neq; recta uidentur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habent, & ijs qui eò uenire consueuerunt, uidetur faciendum, ut ostẽdamus nostram sententiam, nobis non placere. Ob eam rem Cicero sic loquentem fecit Crassum anno sequenti in III de orat: Rerum est sylua magna, quam cum Græci iam non tenerent, ob eamq; caussam iuuentus nostra dedisceret pene discendo, etiam Latini, si dijs placet, hoc biennio magistri dicendi extiterunt. quos ego censor edicto meo sustuleram, non quo (ut nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolescentum nollem, sed contra ingenia obtundi nolui, corroborari impudentiam. & Tacitus in dialogo de oratoribus ait: Rhetoras paulo ante Ciceronis tempora extitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quòd L. Crasso, Cn. Domitio censoribus cludere, ut ait Cicero, ludum impudentiæ iussi sunt. Sequentem annum, quo Philippus cos. fuit, Cicero in III de orat. ait primum fuisse Crasso ab honorum perfunctione, eumq; alio loco illo anno censorium nominat. Ex quo intelligo Crassum hoc anno ob contentionem cum collega ortam abdicasse, neque eos lustrum fecisse. id quod etiam probant insequentes censores, qui ante quinquennium facti sunt.

DE

DE COS. AN. DCLXII.

L. MARCIVM, Sex. Iulium conſules in hunc annum Caſsiodorus, & Obſequens; Eutropius, & Oroſius Sex. Iulium Cæſarem, L. Marcium Philippum; fragmentum Capitolinum, PHILIPPVM, SEX. IVLIVM C. F. edunt. Hos intelligit Plinius, cum ſcribit lib. XXIII: Sex. Iulio, L. Marcio cos. hoc eſt belli Socialis initio, DCCCXLVI auri pondo in ærario populi R. fuerunt. & lib. II: L. Marcio, Sex. Iulio cos. in agro Mutinenſi duo montes inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſultantes, recedenteſq;, inter eos flamma, fumoq; in cœlum exeunte interdiu, ſpectante è uia Aemilia magna equitum R. familiarumq;, & uiatorum multitudine. Eundem L. Philippum tribunum militum non factum, conſulem factum ait Cicero pro Plancio. de eodemq; ſi loquitur in lib. de off: L. Philippus Q. F. magno uir ingenio, in primiſq; clarus, gloriari ſolebat, ſe ſine ullo munere adeptum eſſe omnia, quæ haberentur ampliſsima. Eundem cos. (ut ait Valerius) M. Druſus tr. pl. quia ſe interpellare concionantem auſus fuerat, obtorta gula per clientem ſuum adeo uiolenter in carcerē præcipitem egit, ut multus è naribus cruor eius profunderetur.

De ſeditione M. *Liuij Druſi tr. pl.*

HOC anno M. Liuius Druſus tribunus pl. ſeditionem Romæ commouit. ſenatus enim, cum impotentiam equeſtris ordinis, penes quem Sempronia lege iudicia erant, ferre non poſſet, omni ope conatus eſt, ut per M. Druſum tribunum pl. ad ſe iudicia transferret. is, ut plebem, ac ſocios Latinos ſibi adiungeret, leges Sempronias de agris diuidendis, de frumento dando, de colonijs deducendis, & Flacci conſulis legem de ciuitate ſocijs Latinis danda, & Cæpionis de ſenatu equitibus, iudicijs ſenatoribus communicandis rettulit. contra Druſum pro equitibus ſtabat Q. Seruilius Cæpio alter, atque is qui conſul ſenatus partes lege defenderat. Reliquis omnibus legibus Druſi acceptis, una, de ſocijs in ciuitatem accipiendis, ferenda erat. quam cum eis, promiſſam præſtare non poſſet, Latinis propterea, ac ſenatui, & equitibus ob latas leges inuiſus domi, incerto auctore, interficitur. Nulla de eius nece quæſtio lata. Leges eius omnes tanquam contra auſpicia latæ Philippo conſule referente uno. S. C. abrogatæ. Hæc Appianus, Florus, epitomæ, Cicero III de legib. Pædianus, alij. Adijcit Plinius lib. XXXIII, cap. I, Inter Cæpionem, & Druſum ex annulo in auctione uenali inimicitias cœpiſſe, unde origo Socialis belli, & exitia rerum. & lib. XXVIII, cap. IX, Druſum vulneratum caprinum ſanguinem bibiſſe, quum pallore, & inuidia ueneni ſibi dati inſimulari Q. Cæpionem inimicum uellet.

De bello Marſico.

LATINOS porrò populos in cupiditatem ciuitatis Ro. primus M. Fuluius Flaccus cos. erexit, deinde M. Liuius Druſus tribunus pl. Illum ab eo conſilio; decreta ei prouincia Gallia, ſenatus auocauit, hunc, ne quod animo agitabat, exequeretur, ciuium, in quod incurrerat, odium effecit. ergo Italici bis tanta ſpe deiecti, facta inter populos coitione aduerſus populum R. conſpirarunt. primum eorum conſilium fuit, ut ferijs Latinis Cæſarem, ac Philippum conſules trucidarent, deinde eo detecto Q. Seruilium pro cos. ad motus eorum ſedandos profectum una cum Fonteio legato, & omnes, qui Aſculo erant, Romanos interfecerunt. Quo facto ceteri etiam Italici defecerunt. populus R. ſaga ſumpſit, ac bellum aduerſus Italicos iuſsit, quod bellum Italicum, Sociale, ac Marſicum appellatum eſt; Marſicum autem, quòd à Marſis primum commotum ſit, & eorum Imperatore Popedio, ut Strabo lib. V. tradit. Hoc autem bellum Iulio, & Rutilio cos. cœptum ſcribit Velleius, & Pædianus, à quibus ſtant etiam Capitolini faſti. Hæc maxime Appianus, Florus, & epitomæ.

DE COS. AN. DCLXIII.

CONSVLES in hunc annum ſunt apud Caſsiodorum, & Obſequentem L. Cæſar, P. Rutilius Lupus. itemq; apud Pædianum, Velleium, & in epitoma LXXIII, & apud ceteros, qui de bello Marſico ſcripſerunt; in fragmento Capitolino: = CAESAR. P. RVTILIVS L. F. L. = Meminit etiam eorum Cicero de diuinatione. Quin etiam memoria noſtra, inquit, templum Iunonis Soſpitæ L. Iulius, qui cum P. Rutilio cos. fuit, de ſenatus ſententia refecit ex Cæciliæ Balearici

learici filiæ somnio. L. Cæsarem autem in ædilitate præteritum, consulem factum scribit in Planciana.

De re cum socijs gesta, & P. Rutilio cos. occiso.

CONSVLIBVS ambobus grauissimum bellum Italicum decretum est. Rutilius legatos habuit Cn. Pompeium Strabonem, Q. Cæpionem, C. Perpernam, C. Marium, Valerium Messallam; Cæsar P. Lentulum, T. Didium, P. Licinium Crassum, L. Cornelium Sullam, M. Marcellum. Italis duces fuerunt T. Afranius, C. Pontidius, Marius Egnatius, Q. Popedius Silo, C. Papius Mutilus, M. Lamponius, C. Iudacilius, Hirnus Asinius, T. Vettius Cato, Pontius Telesinus, T. Herennius, A. Cluentius, Iuuentius, P. Presenteius, P. Ventidius. Res autem gesta sic est. Vettius Cato L. Cæsarem consulem fudit, ac duobus millibus interfectis Aeserniam insecutus est. Egnatius Venafrum per proditionem occupauit. Presenteius Perpernam fugatum exercitu etiam exuit: quamobrem ei abrogato imperio à Rutilio cos. Marius suffectus est. Lamponius ex Crassi exercitu cæcidit ad octingentos, reliquos ad Grumentum persecutus in fugam uertit. Papius Nolam coloniam per proditionem cum L. Postumio prætore; Stabias, Minturnas, & Salernum in potestatem redegit, atque Acerras obsedit. Cum P. Rutilius cos. parum prospere contra Marsos dimicasset, & in prœlio cecidisset, C. Marius legatus eius, Vettio Catone pulso, melius pugnauit. Rutilij exercitum Marius, & Cæpio ex senatus consulto acceperunt. Cæpio Popedij insidijs circumuentus cecidit. L. Cæsar, cum ad Aeserniam uictus fugisset, contractis undique copijs contra Samnites feliciter pugnauit. ob eam uictoriam saga Romæ posita sunt. Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium uenit. C. Marius prœlio Marsos fudit Asinio prætore Marrucinorum occiso. Cn. Pompeius à Iudacilio, Afranio, & Ventidio Firmum compulsus, atque obsessus, adiuuante Sulpicio, eruptione facta, hostes repulit, atque Asculum fugauit, idq; oppidum obsedit. qua uictoria Romæ prætextæ, aliaq; magistratuum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio euentu pugnauit. Libertini tum primum militare cœperunt. A. Plotius legatus Vmbros, L. Porcius prætor Marsos, cum uterque populus defecisset, prœlio uicerunt. Hæc Appianus, Orosius, epitomæ, Florus. Adijcit de nece Rutiliana Obsequens hæc: Rutilius Lupus spretis religionibus, cum in extis caput non inuenisset iocinoris, amisso exercitu, in prœlio occisus. Ouidius IIII idus Iun. die festo Matutæ interfectum eum scribit in fastis.

De re gesta in Gallia. Nicomede, & Ariobarzane regibus reductis.

ET hoc anno trans alpes in Gallia bellatum esse docet epitoma LXXIII; in qua ita scriptum est: C. Cæcilius in Gallia transalpina Saluios rebellantes uicit. Hunc inter ceteros imperatores à Cicerone intelligi puto, cum ait pro Fonteio: Prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, qui modo ab nostris imperatoribus subacti, modo bello domiti sunt, &c. Eodem anno Mithridatico bello occasio data est. Nicomedem ex Bithynia frater eius Socrates, Ariobarzanem ex Cappadocia Bagoas, uel, ut alij, Tigranes Armeniæ rex à Mithridate inductus, expulerat. Senatui uisum est, reges, cum ipsius opem implorarent, in regnũ reducere. Itaque legatos in Phrygiam misit, quorum princeps erat M'. Aquillius uir consularis, mandauitq;, ut ope L. Cassij Asiæ prætoris, & regis Ponti Mithridatis eos in regnum restituerent. quare à Manio, & à Cassio restituti sunt. Mithridates enim, quòd à Romanis ante Cappadocia cedere, & Phrygia iussus erat, opem ferre noluit. Hæc Appianus. De quibus sic est scriptum in epitoma LXXIIII: Nicomedes in Bithyniæ, Ariobarzanes in Cappadociæ regna reducti sunt.

DE COS. AN. DCLXIIII.

L. PORCIVM, Cn. Pompeium cos. edit in hunc annum Cassiodorus. Cn. Pompeium Strabonem, L. Porcium Catonem Pædianus in Cornelianam. STRABONEM, & L. PORCIVM fragmenta Capitolina. Horum consulum meminerunt Appianus, Orosius, & alij, qui bellum Marsicum literis prodiderunt. unde Plin. lib. III, Stabiæ oppidum, inquit, in agro Campano fuere usque ad Cn. Pompeium, & L. Catonem cos. prid. K. Maij, quo die L. Sylla legatus bello sociali id deleuit. Cn. Pompeius hic pater Cn. Pompeij Magni fuit, auctore Appiano, & Pædiano in Pisonianam, idem ex triumpho Capitolino descriptus est.

De re

De re gesta cum socijs, & L. Catone cos. occiso.

Et hoc anno ambo consules ad bellum missi sunt, à quibus ita gesta res est. Cn. Pompeius Marsos acie uicit. A. Postumius Albinus legatus consularis cum castris præesset, infamis crimine proditionis ab exercitu suo interfectus est. L. Sulla legatus Samnites prœlio fregit, & bina castra eorum expugnauit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul rebus prospere gestis, fusisq; aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit. Cosconius, & Luceius Samnites acie fuderunt, Marium Egnatium eorum ducem occiderunt, compluraq; eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla ad Nolam Cluentium cæcidit, Irpinos domuit, Samnites multis prœlijs fudit, aliquot populos recepit, quantisq; raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus. A. Gabinius legatus rebus aduersum Lucanos prospere gestis, multis oppidis expugnatis, dum castra obsideret, interijt. Sulpicius legatus Marrucinis cæsis uniuersam eam regionem recepit. Cn. Pompeius consul Vestinos, & Pelignos ad deditionem redegit. Marsi quoque à L. Murena, & Cæcilio Pio legatis aliquot prœlijs fracti pacem petierunt. Asculum à Cn. Pompeio captum est, cæsis & à Mamerco Aemilio legato Italicis. Silo Popedius dux Marsorum auctor huius belli in prœlio cecidit. Hæc prodita sunt apud Appianum, & in epitomis, & apud Orosium, à quo apertius etiam interitus consulis hoc modo describitur: Porcius Cato cos. Marianas copias habens, cum aliquanta strenue gessisset, gloriatus est, C. Marium non maiora fecisse, & ob hoc cum ad lacum Fucinum contra Marsos bellū gereret, à filio C. Marij in tumultu belli, quasi ab incerto auctore prostratus est.

De triumpho Cn. Pompeij Strabonis de Asculanis.

Cvm à quatuor cos. res gesta sit in hoc bello, nemo tamen, nisi Cn. Pompeius, triumphauit. quippe qui solus Picentes, & Asculanos, qui hoc bellum concitauerant, deuicerat. sic enim præter ceteros Orosius: Pompeius cos. diu obsedit Asculum, neque tamen expugnauisset, nisi populum in campum prorumpentem uicisset. decem & octo millia Marsorum in ea pugna cæsa sunt, capta III millia. Asculum ingressus præfectos, & centuriones, cunctosq; principes eorū uirgis cæcidit, securiq; percussit, seruos, prædamq; omnem sub hasta uendidit. reliquos liberos quidem, sed nudos, & egentes abire præcepit; ac nihil tamen in ærarium ille contulit. Hunc triumphasse in consulatu de Asculanis, & Picentibus scriptum est in Capitolinis tabulis. Quas tabulas comprobat etiam Pædianus, qui eum de Picentibus triumphasse prodidit; & Plinius, qui P. Ventidium eum, qui post de Parthis triumphauit, in triumpho Asculano à Cn. Pompeio ductum, vna cum Valerio lib. VI, cap. X, & Dione lib. XLIII, scribit. Adijcit Appianus hoc uno crimine de Marsis triumphatum, cum ante neque de Marsis, neque sine Marsis triumphus ullus actus fuerit.

De censoribus.

In hunc annum conferunt censores CRASSVM, & L. IVLIVM Capitolini scriptores. Fuisse autem P. Licinium Crassum, & L. Iulium Cæsarem, qui legati priore anno bello sociali operam egregie nauarunt, auctoritate Plinij confirmatur. cuius hæc uerba sunt lib. XIII: Certum est Antiocho rege, Asiaq; deuicta urbis anno CCLXV P. Licinium Crassum, L. Iulium Cæsarem censores edixisse, ne quis uenderet unguenta exotica. & lib. XIIII: P. Licinius Crassus, & L. Iulius Cæsar censores anno vrbis DCLXV edixerunt, ne quis uinum Græcum, aminiumq; octonis æris singula quadrantalia uenderet. Idem scribit Solinus cap. XLVIII. Plutarchus etiā in Crasso scribit patrem M. Crassi censorium fuisse. Ab his censoribus conditum lustrum nullum puto, uel quia biennio post censores alios creatos ante tempus inuenio, uel quia Cicero pro Archia scripsit, Iulio, & Crasso censoribus nullam populi partem esse censam. neque enim nisi censu facto lustrum fiebat, qui erat censendi finis. lustrum tamen hoc infelix fuisse tradit Festus, ita: Referri diem proditum, idest anteferri, religiosum est, vt ait Verannius in eo, qui est auspiciorum de comitijs, idq; exemplo comprobat L. Iulij, & P. Licinij censorum, qui id fecerint sine ullo decreto augurum, & ob id lustrum parum felix fuerit.

De re

De re gesta in Macedonia, & in Phrygia.

Ex epitomis satis intelligi potest, priore, atque hoc anno Thraces in Macedoniam incurrisse, eamq; populatos esse. quibus uerbis exprimi C. Sentij prætoris uictoriam puto, de qua hoc tempore parta loquitur Orosius, sic: Ijsdem temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum auxilijs Græciam ingressus cunctos Macedoniæ fines depopulatus est. tandemq; à C. Sentio prætore superatus redire in suum regnum coactus est. C. Sentium Macedoniæ prætorem scribit fuisse Plutarchus in consulatu Sullæ. de quo sic Cicero in Verrem: Modo C. Sentium uidimus propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. Legati autem Romani, quorum princeps erat M'. Aquillius, Nicomedem, & Ariobarzanem, quos in regnum reduxerant, impulerunt, ut Mithridatis fines incursantes regem bello lacesserent. Ipsi contractis L. Cassij, & Q. Oppij copijs, ac classe usi ea, cui Minucius Rufus, ac C. Popillius præerant, prœlio cum Mithridate congressi minus prospere pugnarunt. Ariobarzanes Cappadocia, Nicomedes Bithynia rursus à Mithridate pulsi sunt. Appianus.

DE COS. AN. DCLXV.

Consvles edit in hunc annum Cassiodorus L. Sullam, & Q. Pompeium. idem est scriptum apud Obsequentem, Velleium, Eutropium, Orosium, Appianum, Plutarchum, alios. neque enim his cos. quicquam potest esse illustrius. De Sulla sic Velleius: L. Cornelius Sulla natus familia nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos duces fuerat, cum familiæ eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendi consulatus rationem habere uideretur; deinde post præturam illustratus bello Italico, & ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit; petensque consulatum pene omnium ciuium suffragijs factus est, sed eum honorem undequinquagesimo ætatis anno assecutus est. Salustius etiam Sullam patriciæ gentis fuisse scribit, sed familia iam extincta maiorum ignauia. repulsam in prætura passum notat Valerius libro VII, itemq; Plutarchus. Idem post uictoriam ciuilem se Felicem appellari uoluit. Itaque Pædianus, & Capitolini auctores in hoc consulatu referendo ita scribunt: L. Sulla, qui postea Felix appellatus est. Q. Pompeij consulis mentio est etiam in fragmento Capitolino. Legi quoque numum argenteum apud clarissimum, & humanissimum uirum Andream Lauredanum patricium Venetum, in quo ab una parte ita est: Q. POMPEIVS Q. F. RVFVS. ab altera: SVLLA COS. Q. POMPEIVS Q. F. De Q. autem Pompeio Rufo loquitur etiam Cicero in Bruto. Sulla Asiam sortitus est; Pompeius, ut opinor, Italiam.

De bello Mithridatico, & ciuili Mariano.

Hoc anno duo grauissima bella, alterum foris exarsit, alterum domi coortum est. Mithridates rex Ponti illud, hoc C. Marius, qui sexies consul fuerat, excitauit. Mithridati, quòd Nicomedem, & Ariobarzanem amicos populi R. regno exegisset, nec legatis R. paruisset, bellum indictũ, idque L. Sullæ consuli mandatum. C. autem Marius incredibili ardens eius gerendi belli cupiditate, P. Sulpicium tribunum pl. impulit, ut lege lata Sullæ, qui adhuc in Campania reliquias Italici belli persequebatur, imperium abrogaret, atque ab eo bellum ad se transferret. quam legem cum Sulpicius Q. Pompeio consule aduersante ita tulisset, ut filium etiam consulis, Sullæ generum occidisset, Sulla iratus Romam exercitum deduxit, factoque cum inimicis leui prœlio urbem ingressus, arcem Capitolinam tanquam uictor insedit; atque ex S. C. XII, inimicos suos hostes iudicatos urbe exegit. ex quibus P. Sulpicius legis lator, indicio serui è uilla extractus, occisus est. Marius pater, cum è paludibus Minturnensium emersisset, in Africam, quò & filius uenerat, delatus est. Idem Sulla statum ciuitatis ex sua sententia ordinauit, colonias deduxit. Q. Pompeius consul ad accipiendum à Cn. Pompeio pro consule exercitum profectus, à militibus consilio eius occisus est. Hæc Appianus ferè, & epitoma LXVII, & Plutarchus. De eodem autem Sulpicio seditionem mouente ita Pædianus: P. Sulpicius tribunus pl. L. Sulla, Q. Pompeio cos. legem tulit de libertinorum suffragijs, cum per uim remp. possedisset, ab initijs bonarũ actionum ad perditas progressus est. & Cicero de aruspicũ responsis: Sulpicium ab optima caussa profectum, Caioq; Iulio consulatum contra leges petenti resistentem longius, quàm voluit, popularis aura prouexit. & iterum Pædianus: C. Cæsar ædilicius caussa belli ciuilis cum Sulpicio tri-

buno pl. contendit. agebat enim id, ut omissa prætura consul fieret, cui cum primis temporibus Sulpicius resisteret, postea nimia contentione ad ferrum, & arma processit. & Cicero in Bruto: P. Antistius collega in tribunatu P. Sulpicij contra C. Iulij petitionem consulatus extraordinariam egit. fuit autem hic C. Cæsar cognomine Strabo, cuius testimonium profert Priscianus ex oratione contra P. Sulpicium tribunum plebis. De Q. autem Pompeio consule interfecto ita Valerius lib. IX: Q. Pompeium Sullæ collegam senatus iussu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti in modum hostiæ mactauerunt. & Velleius lib. II: Hoc primo anno sanguine consulis R. militum imbutæ manus sunt. quippe Pompeius collega Sullæ ab exercitu Cn. Pompeij pro cos. seditione, quam ipse dux excitauerat, interfectus est. Dum autem Sulla ciuili bello, & ordinanda rep. Romæ occupatus fuit, Mithridates Phrygiam populi R. prouinciam cum exercitu intrauit; Asia in potestatem redacta omnes ciues R. in omnibus Asiæ ciuitatibus uno die, atque uno nuncio interficiendos curauit; Q. Oppium proconsulem, et M'. Aquilliũ legatum captos, atque fœde excruciatos necauit; vrbem Rhodum, quæ sola in fide permanserat, oppugnauit, atque aliquot prœlijs naualibus uictus recessit; per Ariarathen filium Thraciam, & Macedoniam, per Archelaum præfectum Græciam cum exercitu inuasit, ac Bruttio C. Sentij Macedoniæ prætoris legato aduersante Piræum, atque Athenas occupauit. auctor Plutarchus, Appianus, atque epitoma LXXVIII.

De triumpho Seruilij Vatiæ pro pr.

TRIVMPHO Cn. Pompeij Strabonis consulis hæc in fragmentis Capitolinis uerba adnectuntur = IVS. C. F. M. N. VATIA PRO. PR. = = AN. DCLXV. XII. K. NOVEM. quibus uerbis triumphum Seruilij Vatiæ pro prætoris significari arbitror. quanquam qua ex uictoria ille triumpharit, adhuc reperire non potui. P. autem Seruilius Vatia, qui postea Isauricus appellatus est, C. F. M. N. in consulatu Capitolino scribitur. an autem ille sit, an frater eius, parum compertum est.

DE COS. AN. DCLXVI.

CONSVLES in hunc annum commemorat Cassiodorus L. Cinnam, & Cn. Octauium. L. Cornelium Cinnam, Cn. Octauium Appianus, Velleius, & ceteri, qui huius temporis historiam literis prodiderunt. L. Cinnam scribit Plutarchus consulem à L. Sulla ex inimica factione ea conditione creatum, ut Sullæ actionibus non aduersaretur, ubi primum magistratum iniuit, præsentem reip. statum perturbare adortum, Sullæ etiam accusationem per Virginium tribunum pl. comparasse; Sullam autem, Virginio contempto, aduersus Mithridatem mouisse.

De bello ciuili Octauiano, atque Cinnano, & re gesta à Sulla in Græcia.

HOC anno nouæ belli ciuilis caussæ inter consules L. Cinnam, & Cn. Octauium ortæ remp. uehementissime perturbarunt. Nam cum priore anno ciuitas aliquot Italicis populis ita data esset, ut non in XXXV ueteres tribus noui ciues conijcerentur, sed in nouas alias decem transferrentur, ne nouorum ciuium multitudo, ac potentia ueterum in comitijs auctoritatẽ, atque opes superaret, ac labefactaret: Cinna tamen, ut ab Italicis gratiam iniret, eos se omnes in XXXV distributurum esse professus est; quo nomine ingentem ex tota Italia multitudinem Romam acciuit. cum autem hanc rogationem per uim ferre uellet, à Cn. Octauio collega, qui ueterum ciuium caussam susceperat, per seditionem urbe pulsus, & cum ad Italicas solicitandas ciuitates iret, ex S. C. magistratu abdicatus est. in eius locum L. Cornelius Merula flamen dialis factus. Idem cum in Campaniam uenisset, corruptum Ap. Claudij exercitum in potestatem suam redegit; ac consularia adhuc retinens insignia haud ita multo post arma patriæ intulit, accersito cũ alijs exulibus ex Africa C. Mario. Vrbem Octauius, & Merula consules ad tanti metum mali munierunt, Cn. Pompeium pro cos. ad eam tuẽdam aduocarunt. Vrbs quatuor exercitibus obsessa, quibus Marius, Cinna, Carbo, & Sertorius præfuerunt. qui Cn. Pompeij fraude, qui vtranq; partem fouendo uires Cinnæ dedit, nec nisi profligatis optimatium partibus auxilium tulit, & Cn. Octauij segnitie confirmati, tandem in vrbem recepti eam uelut captam cædibus, & rapinis uastarunt. Cn. Pompeius fulmine ictus interijt. lectum eius populus diripuit, corpus unco traxit. Cn. Octauius consul occisus est. L. Merula cum se consulatu abdicasset, incisis uenis sponte uitam finiuit. interfecti sunt

ſunt M. Antonius orator, L. & C. Cæſares fratres, P. Craſſus pater, & filius, Q. Catulus, P. Lentulus, M. Bębius, Atilius Serranus. Hæc ex Appiano, Plutarcho, Velleio, Floro, epitomis. Tacitus lib. IIII tradit, duobus, & ſeptuagiuta annis poſt Cornelij Merulæ flaminis dialis cædē, neminem flaminē eſſe ſuffectum. id quod actum eſſe Iulo Antonio, & Q. Fabio cos. in annales Dio rettulit. Principio etiam huius anni, quantum ex Plutarchi uerbis, de quibus ſupra dixi, colligi poteſt, L. Sulla in Græciā traiecit, atque, ut ait Appianus, pecunijs, ſocijsq; ex Aetolia, Theſſaliaq; contractis, in Atticā aduerſus Archelaum contendit, ac parte exercitus ad Ariſtionem Athenis obſidendum miſſa, ipſe Piræum, qui ab Archelao tenebatur, ſibi oppugnandum ſuſcepit, qua in re totam æſtatem, quod elici ex eiuſdem Appiani hiſtoria poteſt, conſumpſit.

DE COS. AN. DCLXVII.

INDE C. Marius VII, C. Cinna II conſules, Caſsiodoro, & ijs, qui de bello ciuili ſcripſerūt, auctoribus. Plutarchus Marium primum fuiſſe tradit, qui ſeptimum Romæ conſulatum ceperit. Ceterum, quod apud Appianum, & in epitomis extat, L. Cinna, & C. Marius nullis habitis comitijs conſules ſe in hunc annum renunciarunt; eodemq; die, quo magiſtratum inierunt, Marius Sex. Licinium ſenatorem de ſaxo deijci iuſsit, editisq; multis ſceleribus Idibus Ianuarijs deceſsit. in eius locum ſuffectus eſt L. Valerius Flaccus, is, ut opinor, qui ante cum C. Mario VI conſule conſul fuit. de quo Cicero, pro Flacco eius filio cum diceret, ita dixit: Vnum, atque idem erat tempus, cum L. Flacco conſuli portas tota Aſia claudebat, Mithridatem autem non modo recipiebat ſuis urbibus, uerum etiam ultro uocabat. Hoc triennium ſine armis ciuilibus fuiſſe auctor eſt Cicero in Bruto.

De re geſta à Sulla in Græcia.

HOC anno Sulla, quantum ex Appiani hiſtoria intelligi licet, cum claſſe egeret, nec à Rhodijs, Mithridate maria omnia occupante, iuuari poſſet, L. Lucullum in Syriam, atque in Aegyptum clam, ut claſſem ab amicis populi R. regibus acciperet, miſit. Piræo, quem diu fruſtra oppugnauerat, omiſſo, urbem Athenarum, circunuallatam, atque obſeſſam K. Martijs cepit; Ariſtionem in arcem confugientem fame ad deditionem compulſum occidit; ciuitati libertatem, ac bona ſua reſtituit; ac Piræum demum, translato eò ab Athenis bello, in poteſtatem redegit. Interea cum Taxiles Mithridatis præfectus ex Thracia, & Macedonia cum centum millibus peditum, equitum decem, & falcatis curribus nonaginta deſcendens, Archelaum circa Munichiam adhuc in anchoris ſtantem accerſiſſet, Sulla in Bœotiam mouit, ac ſe cum Hortenſio, qui ex Theſſalia copias adducebat, coniunxit. Romanarum copiarum paucitas fecit, ut Archelaus ad Chæroneam oppidum acie confligere auſus ſit. haud dubio euentu pugnatum eſt. ex hoſtibus uix decē millia Chalcidem effugerunt, ex ſuis ſe duodecim tantum amiſiſſe Sulla ſcriptum reliquit. Interim cum L. Flaccum conſulem ex aduerſa factione creatum Ionium mare traijcere, uerbo quidem aduerſus Mithridatem, re autem aduerſus ſemetipſum Sulla audiſſet, ut ei obuiam fieret, in Theſſaliam caſtra mouit. uerum cum Dorylaum regis præfectum militum octoginta millibus Chalcide expoſitis in Bœotiam inuaſiſſe, atque inuito Archelao, qui trahi bellum cupiebat, ad ſummum pugnæ diſcrimen deſcenſurum eſſe accepiſſet, retro caſtra ſibi referenda ratus, ſignis cum ijs ad Orchomenum oppidum collatis, primo prœlio hoſtium XV millia una cum Diogene Archelai filio cæcidit, ſecundo omnes eorum copias deleuit. Archelaus cū triduo nudus in paludibus latuiſſet, poſt in Chalcidem ſe recepit. Sulla Bœotia direpta in Theſſaliā ad hiberna ſe cōtulit. Hæc Plutarchus, atque Appianus, quæ breuius in epitomis expreſſa ſunt his uerbis: Sulla Athenas, quas Archelaus præfectus Mithridatis occuparat, circunſedit, & cum maximo labore expugnauit; urbi libertatem, & ciuibus, quæ habuerant, reddidit. Magneſia, quæ ſola in Aſia ciuitas in fide manſerat, ſumma uirtute aduerſus Mithridatem defenſa eſt. præterea tranſitus Thracum in Macedoniam continet. Sulla copias regis, quæ Macedonia occupata in Theſſaliam uenerant, prœlio uicit, cæſis hoſtium centum millibus, caſtris quoque expugnatis; renouato deinde bello iterum exercitum eius fudit, ac deleuit.

De cenſoribus, & luſtro LXVI.

CENSORES in hunc annum edunt Capitolini faſti L. Marcium Philippum, & M. Perpernam. quos cenſores comparat etiam Cicero in Verrem. De Philippo præterea idem ſcribit pro domo ita: L. Philippus cenſor auunculum ſuum præterijt in recitando ſenatu. De Perperna Plinius

nius lib. VII: Perperna septem reliquit ex ijs, quos censor legerat; uixit annos XCVIII. & Valerius lib. VIII: M. Perperna omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit; septemque tantummodo, quos censor collega L. Philippi legerat è patribus cōscriptis reliquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior. Dio quoque auctor est, M. Perpernam, Lentulo, & Marcello cos. mortuum esse, eum, qui cum Philippo censor fuerat, ultimum omnium, qui in censura sua senatores fuerant. Eusebius censum actum ait; censa esse capita CCCCLXIII millia. Principem senatus lectum L. Valerium Flaccum ex epitoma LXXXIII apparet; alium ab eo, qui sequenti anno à Fimbria consularis occisus est.

DE COS. AN. DCLXVIII.

L. CINNAM III, Cn. Papirium consules subsequutos in hunc annum testatur Cassiodorus. in epitoma LXXXIII scriptum est, L. Cinnam, & Cn. Papirium Carbonem consules semet per biennium creasse: & in libro de uiris illustribus, Cinnam iterum, & tertium consulem se fecisse. Horum meminit etiam Plutarchus in Sulla, Appianus in Mithridatica, atque in primo libro bellorum ciuilium.

De rebus gestis in Græcia, & in Asia.

CUM L. Flaccus consul in Marij locum suffectus, à Cinna, ut Sullæ ad bellum Mithridaticum succederet, missus, in Asiam traiecisset, hoc anno à C. Fimbria legato suo corrupto exercitu interfectus est. Hoc, ut cetera, egregie ostendit Velleius, cum scribit: In Marij locum consul suffectus Valerius Flaccus turpissimæ legis auctor, qua creditoribus quadrantem solui iusserat. cuius facti merita eum pœna intra biennium consequuta est. Item: C. Flauius Fimbria præfectus equitũ Valerium Flaccum consularem uirum interfecit, exercituque occupato imperator appellatus Mithridatem pepulit prœlio. neq; enim Appiano assentior, qui Flaccum consulem à Fimbria interfectum scribit. sic enim ille hanc uniuersam historiam tradit: Flaccus consul cũ duabus legionibus in Asiam, ut bellum cum Mithridate gereret, à Cinna missus, ipse rei bellicæ rudis secũ Fimbriam strenuum uirum duxit. idem cum propter auaritiam, ac propter crudelitatem in odiũ exercitus sui incurrisset, atque Fimbriam iniuria affecisset, Fimbria Thermo, quem ille sibi successorem dederat, honoris insignibus spoliato, Flaccum ipsum consulem priuatus in Nicomediam fugientem assequutus, in puteo quodam latentem occidit, atque arreptis imperij insignibus prouinciam ingressus, Mithridatem Pergamum, atque inde Pitanem confugientem adeptus uallo cinxit, quoad rex nauibus Mitylenem confugit; Ilium, à quo non recipiebatur, obsessum incendit. Mithridates interea, cum cladem ad Orchomenum acceptam audisset, Archelao, ut quibus posset, honestis conditionibus, pacem cum Sulla componeret, scripsit. Archelaus cum Sulla collocutus, quas ille ferebat, pacis conditiones ad regem remisit. Sulla interea, ne in ocio esset, Dardanos, Enetos, aliosque Thraciæ populos Macedoniam incursantes adortus multis prœlijs fregit. hæc Appianus. Plutarchus autem scribit, Cinna, & Carbone dominantibus, maiorem partem nobilitatis Roma in castra Sullæ, tanquam in portum quendam perfugisse. Sullam Archelaum de pace secum collocutum summo in honore habuisse, atque eo comite per Thessaliam, & Macedoniam in Hellespontum uenisse, cumq;, ibi occurrentibus regis legatis, pax conuenire non potuisset, quod commodiores conditiones sibi à Fimbria ferri rex diceret, uastato Mædico agro in Macedoniam reuertisse. Mithridate autem cum eo congredi cupiente ipsum in Asiam traiecisse. Quæ omnia his epitomarum uerbis explicari puto: L. Valerius Flaccus consul collega Cinnæ missus, ut Sullæ succederet, propter auaritiam inuisus exercitui suo à C. Fimbria legato ipsius occisus est, & imperium ad Fimbriam translatum. præterea expugnatæ in Asia urbes à Mithridate, & crudeliter direpta prouincia, incursionesque Thracum in Macedoniam referuntur. C. Fimbria in Asia fusis aliquot copijs Mithridatis urbem Pergamum cepit, obsessumque regem parum abfuit, quin caperet; vrbem Ilium, quæ se potestati Sullæ reseruabat, expugnauit, ac deleuit, & magnam partem Asiæ recepit. Sulla multis prœlijs Thracas cæcidit.

DE COS. AN. DCLXIX.

DEINCEPS L. Cinna IIII, Cn. Papirius II consules, auctor Cassiodorus, & epitomæ. Cinnæ IIII cos. meminit Cicero in Tusculanis, Suetonius in Cæsare. Cn. Papirij Carbonis II Capitolinæ tabulæ. Cn. Carbo prouinciam Galliam obtinuit cum Verre quæstore; auctor Cicero in prætura vrbana. L. Cinna, ut opinor, Italiam.

De re

De re gesta in Asia, & ciuilibus motibus.

QVAE sint hoc anno gesta apertius ex epitomis,& Velleio intelligi potest,quàm aut ex Appiano, aut Plutarcho. In epitomis enim ita scriptum est: L. Cinna, & Cn. Carbo à seipsis consules per biennium creati cum bellum contra Sullam pararent, effectum est per L. Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, & per eos, qui concordiæ studebant, ut legati ad Sullã de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem inuitum cogebat naues conscendere, & aduersum Sullam proficisci, interemptus est. Consulatum Carbo solus gessit. Sulla, cum in Asiam traiecisset, pacem cum Mithridate fecit, ita ut is cederet prouincia Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui ad Sullam transierat, ipse se percussit, impetrauitque de seruo suo præbens ceruicem, ut se interficeret. Sulla legatis, qui à senatu missi erant, futurum se in senatus potestate respondit, si ciues, qui à Cinna pulsi ad se confugerant, restituerentur. quæ conditio cum iusta senatui uideretur, per Carbonem, factionemque eius, cui bellum videbatur utilius, ne conueniret, effectum est. Idem Carbo cum ab omnibus Italiæ oppidis, colonijsq; obsides exigere uellet, ut fidem illorum contra Sullam obligaret, consensu senatus prohibitus. Nouis ciuibus S. C. suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium secutus erat, cum in Africa bellum moliretur, à C. Fabio prætore pulsus est. senatusq; consultum per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum est, ut omnes vbique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque,& triginta tribus distributi sunt. apud Velleium autem ita: Transgressus in Asiam Sulla parentem ante omnia, supplicemque Mithridatem inuenit, quem multatum pecunia, ac parte nauium, Asia, omnibusque alijs prouincijs, quas armis occupauerat, decedere coegit; captiuos recepit, in perfugas, noxiosque animaduertit; paternis, idest Ponticis finibus contentum esse iussit. C. Flauius Fimbria, qui præfectus equitum ante aduentum Sullæ Valerium Flaccum consularem virum interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus Mithridatem pepulerat prœlio, sub aduentu Sullæ se ipse interemit. ante aduentum Sullæ Cinna, seditione orta, ab exercitu interemptus est. Carbo,nullo suffecto collega,solus toto anno consul fuit. De eodem Cinna occiso sic scriptum inuenio in libro de uiris illustribus: Quarto consulatu Cinna, cum bellum contra Sullam pararet, Ancone ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est. & apud Plutarchũ ita: Cn.Pompeius, qui postea Magnus appellatus est,iuuenis in castra Cinnæ uenit. à quo cũ esset falso crimine notatus, clam fugit. eo nusquam comparente, creditum est eum fuisse à Cinna interfectum. itaque qui uetere odio Cinnæ imbuti erant, eum impetu facto occiderunt. Appianus autem, itemque Plutarchus (quanquam utro anno Sulla in Asiam transierit, non aperiũt) ipsum tamen Cypselis, Mithridatem Pergamo colloquendi gratia in agrum Troadis conuenisse, atque inspectante utroque exercitu Mithridatem pacis conditiones, quas iampridem Sulla tulerat, accepisse referunt, & nauibus ei traditis in Pontum recessisse. Sullam, solicitato exercitu, Fimbriam Pergami obsessum ad necem compulisse; Curioni, ut Nicomedem, & Ariobarzanem reduceret, negotio dato, Asiam constituisse; ciuitates imperium recusantes muris nudasse, omnes pecunia multasse; Cinnam ab exercitu, quem in Liburniam, ut inde Sullæ occurreret, traijcere inuitum uolebat, interfectum; Carbonem,ne comitia collegæ subrogando haberet,auspicijs sepius impeditum, solum per totum annum consulatum gessisse. atque hoc etiam in fastis Capitolinis ascriptum est.

DE COS. AN. DCLXX.

CONSVLES inde L. Scipio, & C. Norbanus; testis Cassiodorus, Obsequens, Appianus, Eutropius, Florus, & Tacitus, cùm ait libro XIX: Pulsis regibus Horatius Puluillus II consul templum Iouis Capitolini dedicauit. Iisdem rursus uestigijs situ est, postquam interiecto CDXV annorum spatio L. Scipione, C. Norbano cos. flagrauerat. In Capitolinis fragmentis est: L. CORNELIVS L. F. L. N. SCIPIO ASIATICVS. L. Scipioni consuli M. Piso quæstor obtigit, anno pòstquã Verres fuerat Cn.Carbonis; Cicero in prætura urbana. C.Flaccus his consulibus prætor in Gallia ulteriore rem bene gessit, siquidem imperator à Cicerone nominatur pro Quinctio.

De bello ciuili Sullano.

SVLLA compositis transmarinis rebus reuectus in Italiam XXX armatorum millia aduersus CC amplius hostium Brundusij exposuit. Quod in eo fuit mirabile, quòd cum per triennium

Cinnanæ

Cinnanæ, Marianæq; partes Italiam obsiderent, neque illaturum se ijs bellum dissimulauit, nec quod erat in manibus omisit, existimauitq; ante frangendum hostem, quàm ulciscendum ciuem. Q. Metellus Pius, & Cn. Pompeius Strabonis filius cum parte exercitus se ad Sullam contulerût. Missis legatis, qui de pace agerent, ijsq; ab consule C. Norbano uiolatis, Sulla Norbanum ad Canusium prœlio uicit; & cum L. Scipionis alterius consulis, cum quo omnino id egerat, ut pacem faceret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, uniuersus exercitus consulis per emissos à Sulla milites solicitatus, signa ad eum transtulit. Scipio cum interimi posset, dimissus est. Carbo Romæ Sullæ amicos hostes iudicandos curauit. Capitolium eius tum opera conflagrasse creditum est. Q. Sertorius, Suessa capta, rebus Marianis deploratis, in Hispaniam ulteriorem, quam ante sortitus fuerat, profectus est. Velleius, epitomæ, Appianus, Plutarchus, alij.

DE COS. AN. DCLXXXI.

DEINCEPS C. Marium, Cn. Carbonem III consules inuenio apud Cassiodorum, Appianum, Velleium, & alios. C. Marium fratris filium C. Marij septies consulis Appianus; at Velleius, Plutarchus, Eutropius, & alij C. Marij filium prodiderunt. fortasse autem à C. Mario adoptatus fuit. in Capitol. certe tabulis C. MARIVS C. F. C. N. appellatur. Eundem ante annos uiginti consulem factum scriptum est in epitoma LXXXVI. at in libro de viris illustrib. XXV, apud Velleium XXVI, apud Appianum XXVII annos natum consulatum cepisse proditum est. Horum etiam consulum meminit Cicero contra Rullum. & Plin. lib. VII; cum ait: Galeria producta est in scenam à M. Pomponio ædili pl. C. Mario, Cn. Carbone cos. & XLIX: M. Cœlius Rufus, & C. Licinius Caluus oratores Romæ nati sunt C. Mario, Cn. Carbone III cos. & Valerius lib. VII: C. Mario, Cn. Carbone cos. bello ciuili cum L. Sulla dissidentibus senatus consulto aurea, atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt.

De bello ciuili Sullano confecto.

MARIO, & Carbone III cos. Q. Metellus Pius ad Aesim Carrinatem Carbonis ducem fudit. Metellum Carbo obsedit, donec accepta Mariana ad Præneste clade Ariminum uersus contendit. Marius enim cos. cum ad Sacriportum non procul à Præneste cum Sulla conflixisset, fugatus ab eo Præneste se recepit. Sulla Præneste circumuallauit, atque obsidioni Lucretium Offellam præfecit. Interea Romæ Marij iussu L. Damasippus, vel (vt ait Appianus) Brutus prætor urb. cum senatum uocasset, omnem, quæ in vrbe erat, nobilitatem trucidauit, inter ceteros P. Antistium, C. Papirium Carbonem consulis fratrem, L. Domitium, & Q. Mucium Scæuolam pont. max. Sulla admoto propius exercitu, ac castris in campo Marcio factis, atque inde urbem ingressus, inimicorum bona, qui metu urbe cesserant, publicauit, ac populo concione audocata spem fecit, se breui remp. esse constituturum. Post autē præfectis quibusdam urbi impositis, ea egressus primum ad Clusium, deinde ad Saturniam bene cum Carbone pugnauit. Carrinas Carboniano exercitu cæso à Pompeio, & Crasso in agro Spoletino obsessus. Marcius, cum ad Marium obsidione eximendum iret, à Pompeio: C. Lamponius Lucanus, Pontius Telesinus Samnis, & Gutta Campanus, à Sulla interclusi. Carbo, & Norbanus non procul à Fauentia fusi à Metello copijs spoliantur. Lucani ad Metellum defecerunt. Norbanus Rhodum. Carbo in Siciliam rebus desperatis refugerunt. Qui Clusij relicti erant, cum Pompeio congressi plus dimidio cecidere. Carrinas, Marcius, Damasippus cum Samnitum copijs velut Romam occupaturi in Albano consederunt. Accurrente repente Sulla, ad portam Collinam K. Nouembr. acerrime dimicatum est. Qua uictoria nunciata Prænestini se Lucretio dediderunt. Sulla recuperata rep. pulcherrimam uictoriam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit, inquinauit; Octo millia deditorum in uilla publica trucidauit; tabulam proscriptionis fixit, urbem, & uniuersam Italiam cædibus repleuit; inter quos omnes Prænestinos inermes concidi iussit, M. Marium senatorij ordinis uirum, cruribus, brachijsq; fractis, auribus præsectis, & effossis oculis necauit. Marius filius Præneste dedita, cum per cuniculum captaret euadere, septus ab exercitu, mortem sibi consciuit. in ipso cuniculo, cum sentiret se euadere non posse, cum Pontio Telesino fugæ comite, stricto utrinque gladio, concurrit, quem cum occidisset, ipse saucius à seruo impetrauit, ut se occideret. M. Brutus à Cn. Carbone, qui Cossuram appulerat, missus naue piscatoria Lilybæum, vt exploraret, an ibi Pompeius esset, quem aduersus eū Sulla cum imperio miserat, atque à Pompeianis nauibus circumuentus, semet occidit. Carbo in Sicilia à Pompeio captus, cum mulie-

muliebriter fleret, est interfectus. Hæc Appianus, Plutarchus, Velleius, epitomæ, alij. Cn.Carbonem in tertio consulatu à Cn. Pompeio equite R.necatum tradit Valerius lib. v i, cap. i i.

De L. Sulla dictatore.

Cvm Carbo consul in Sicilia, Marius Præneste interijsset, senatus interregem comitiorum caussa creari iussit. creatus est L.Valerius Flaccus. Hic, cum comitia creandis consulibus habiturus esse putaretur, ex L.Sullæ uictoris sententia legem ad populum tulit, Sullæ è rep. esse videri, dictatorem dici, qui perturbatam remp. constitueret, eumq; non ad quoddam tempus, ut ante, creari, uerum quousque ciuitas, ac uniuersa Italia, & tota resp. ordinata, ac constituta esset. Igitur L. ipse Sulla dictator creatus est, qui x x i i i i prælatis fascibus, ac custodibus corporis sui aduocatis, primus dictatoria potestate abusus est. Hæc Appianus, & epitomæ. Ceterum Velleius, & Plutarchus dictaturam per annos c x x intermissam hoc anno relatam scribunt. siquidem proximo anno, quàm Annibal ex Italia cessit, ultimus dictator creatus est. apud Dionysium autem lib. v inuenio, L. Sullam dictatura abusum post annos quadringentos, quàm primus dictator T.Lartius dictus fuerat. atque idem etiam sentire videtur Appianus, quanquam ipse scribit Sullam dictaturam cepisse per annos quadringentos intermissam. Idem dictator est in Capitolinis tabulis cum magistro eq. L. Valerio Flacco, eodem, qui, vt puto, interregnum inierat. De quo magistro equitum nihil apud rerum Ro.scriptores comperi. L.Flacci interregis sic meminit Cicero cō tra Rull: Omnium legum iniquissimam, dissimillimamq; legis esse arbitror eam, quam L.Flaccus interrex de Sulla tulit, ut omnia, quæcūque ille fecisset, essent rata. Hoc etiam anno L.Sulla uicto Mario se Felicem uocari uoluit, auctore Appiano, & Velleio. Plutarchus enim in triumpho postulando etiam Felicis cognomen sibi depoposcisse tradit. Idem etiam ad Græcos scribens se Venustum ijsdem auctoribus appellauit.

De bello à L. Murena cum Mithridate renouato.

C. MARIO, Cn.Carbone III cos. bellum à L. Murena aduersum Mithridatem renouatum colligitur ex epitoma L X X X V I. L. autem Licinius Murena à Sulla imperatore in Asia cum duabus Fimbrianis legionibus relictus, vt res Asiaticas ordinaret, triumphi cupidus bellum hac occasione redintegrauit. Cum Bosporani, ac Colchi à rege Mithridate alienati filium eius sibi regem deposcerent, Mithridates autem, occiso filio, exercitum, classemq; aduersus Bosporanos compararet, Murena suspicatus, ne rex in Bosporanos uerbo, re autem aduersus Romanos se instrueret, exercitu statim per Cappadociam ad oppidum maximum; nomine Comana ducto, in quosdam eius equites impetum fecit atque legatis regijs fœdus Syllæ ostendentibus, reiectis, regione uastata, sacrisq; pecunijs direptis in Cappadociam in hyberna se recepit. Hæc App.

DE COS. AN. DCLXXII.

M. TVLLIVM, Cn. Dolabellam cos. subijcit Cassiodorus. Tradit etiam Appianus Sullam dictatorem, ut speciem quandam antiquæ dignitatis resp. retineret, consules creari permisisse, M.Tullium, & Cornelium Dolabellam. atque ipsum more regio supra eos sedisse. M.Tullij, & Cn.Cornelij cos. meminit Cicero contra Rullum, & Gellius lib. x v. Dinumeratis annis, inquit, à Q. Cæpione, C. Serrano, quibus cos. ante diem i i i Non. Ianuar. M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolabellam, quibus cos. caussam priuatam pro Quinctio apud Aquilium iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. In Capitolino fragmento M. TVLLIVS DECVLA appellatur. M.Tullium, cum ædilitatis repulsam tulisset, consulem factum esse docet Cicero pro Plancio. His comitijs Q. Lucretius Offella, cum ante præturam consulatum peteret, iussu Sullæ occisus est. auctor Appianus, Plutarchus, alij. Cn. Dolabellæ consuli prouincia Macedonia obtigit. ex qua deinde triumphauit; ut post dicemus.

De bello à Murena cum Mithridate confecto.

INTEREA dum Mithridates legatos ad Sullam de bello sibi aduersus fœdus à L. Murena illato misit, Murena Haly fluuio traiecto quadringentos Mithridatis uicos diripuit. Legati retulerunt, senatui placere, vt regi, quo cum fœdus esset, parceretur. Murena autem maiore conatu acie cum rege congressus, ac castris, & exercitu exutus in Phrygiam se recepit. Mithridates Cappadociam

padociam, pulso Ariobarzane, occupauit. Sulla autem indignum ratus Mithridatem contra fœdus uexari, Murenam à bello reuocauit. Mithridates restituta Ariobarzani Cappadocia bello liberatus est. Appianus, Cicero pro lege Manilia.

De triumpho L. Sullæ dict. de Mithridate.

TRIVMPHVM L. Sullæ dict. in hunc annum coniiciunt Capitolina fragmenta. is autem actus est de Mithridate Ponti rege ex Græcia, & Asia. cuius res per quatuor annos ibi gestas ante exposuimus. Triumphasse eum de Mithridate Cicero pro Pompeio, Eutropius, & Plutarchus referunt. Plinius per biduum triumphasse significat, cum ait lib. XXXIII: Sylla in triumpho, quod ex Capitolinæ ædis incendio, ceterisq; omnibus delubris C. Marius filius Præneste detulerat, tredecim millia auri pondo sub eo titulo in triumpho transtulit, & argenti septem millia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pondo CXV millia. Adijcit Florus: Debellatum à Sulla foret, nisi de Mithridate triumphare cito, quàm uere maluisset. Hoc autem mirifice laudatur in Sulla, quòd nullum de ciuibus uictis triumphum egerit. id quod Valerius notauit lib. III, his uerbis: L. Sulla, qui plurima bella ciuilia confecit, cum consumata, ac constructa potentia sua triumphum duceret, ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita ciuium Romanorum nullum oppidum uexit.

De triumpho Cn. Pompeij Magni equitis R. ex Africa.

SVLLANO triumpho subijcitur triumphus alter in Capitolinis fragmentis eodemmet anno, quo Sullanus, actus. hunc autem esse Cn. Pompeij ex Africa triumphum existimo. de quo sic scriptum est in epitoma LXXXIX: Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum, & Hiarbam regem Numidarum bellum molientem uictos interemit; quatuor & uiginti annos natus adhuc eques R. quod nulli contigerat, ex Africa triumphauit. Ceterũ res gesta sic est. Priore anno cum nunciatum esset, Cn. Carbonem, & M. Perpernam Sullæ inimicos in Sicilia bellum reparare, Cn. Pompeius eò à Sulla cũ imperio missus, Perperna ex insula eiecto, Carbonem cos. captum interfecit. Deinde cũ iussu Syllæ in Africam traiecisset, ubi Cn. Domitius, & rex Numidiæ Hiarbas, ad quos Carbonis mortui copiæ ex Sicilia confugerant, bellum gerebant, utroque eorũ ingenti prœlio superato, illum occidit, hunc cepit. ipse Imperator appellatus est. res autem omnis intra XL dies confecta est. Eidem Romam reuerso Sulla dictator obuiam prodijt, ac summo honore habito, Magnum eum etiam appellauit. Postulanti autem triumphum uix tum propter ætatẽ, tum propter ordinem concessit. Hæc Velleius, & Plutarchus. De hoc extraordinario triumpho sic Cicero pro lege Manil: Quid tam præter consuetudinem, quàm homini peradolescenti, cuius à senatorio gradu ætas longe abesset, imperium, atque exercitum dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea administrandum? bellum in Africa maximum confecit, uictorem exercitum deportauit. quid uero tam inauditum, quàm equitem R. triumphare? at eam rem populus R. non modo uidit, sed etiam omni studio uisendam putauit. Huius triumphi meminit Eusebius, meminit Plinius lib. VII. Pompeius, inquit, Sicilia recuperata, Africa tota subacta, Magniq; nomine spolio inde capto, eques R. id, quod ante nemo, curru triumphali reuectus est. & Eutropius: Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cn. Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, IIII & XX annum agens, de Africa triumphauit. Plutarchus adijcit potuisse ea ætate in senatum Pompeium legi, uerum maiori sibi honori futurum credidisse, si primus eques R. triumphasset. Ita Pompeius sine magistratu, non dum senator, atque adolescens adhuc triumphauit.

DE COS. AN. DCLXXIII.

CASSIODORVS consules suggerit L. Sullam II, Q. Metellum. Appianus adijcit, Sullam, quanquam dictator erat, tamen, ut aliquam speciem resp. habere uideretur, se cum Q. Metello Pio consulem renunciari uoluisse. Horum consulum sic meminit Cicero in Verrem: Aedem Castoris P. Iunius habuit tuendam L. Sulla, Q. Metello cos. & Gellius lib. XV: Neque dubium est, quin Cicero post annum, quàm pro Quinctio dixerat, Sex. Roscium reum parricidij defenderit annos iam septem, & uiginti natus, L. Sulla Felice, & Q. Metello Pio cos. Fragmentum etiam Capitolinum habet consules L. CORNELIVM SVLLAM FELICEM II. Q. CAECILIVM. Q. Metellus Hispaniam prouinciam sortitus est.

DE

De triumpho L. Murenæ pro pr. ex Asia de Mithridate.

POST Sullæ discessum L. Murena cum Mithridate bellum, ut dixi, sponte sua instaurauit, idq; ipsum deinde iussu Sullæ omisit. quantum autem ego ex Appiani uerbis colligere potui, res ab eo per biennium gesta est; primũ Mario, & Carbone, deinde Tullio, & Cornelio cos. Quod idem significat etiam Cicero, cum ait, L. Lucullum quæsturæ diuturnum tempus, L. Murena bellum in Ponto gerente consumpsisse. Ex eo bello Murenam triumphasse satis constat. at quo anno, non constat. Mihi quidem uisum est triumphum eius in hunc annum conijci posse, quòd probabile uideretur, eum Romam reuertisse, tum cum Sulla à bello eum reuocaret. Hac enim de re sic Cicero pro Murena, qui filius huius fuit: Mithridatem L. Sulla maximo, & fortissimo exercitu pugna excitatum, cum bello inuectum in totam Asiam, cum pace dimisit; L. Murena pater uehementissime, diligentissimeq; uexatum, repressum magna ex parte, non oppressum reliquit. & pro lege Manilia: Triumphauit L. Sulla, triumpauit L. Murena de Mithridate duo fortissimi, & summi imperatores, sed ita tamen triumpharunt, ut ille pulsus, superatusq; regnaret. Veruntamen illis imperatoribus laus est tribuenda, quod egerunt, uenia danda, quod reliquerũt. propterea quòd ab eo bello Sullam in Italiam resp. Murenam Sulla reuocauit. Iterum pro Murena: An cum sedere in equis triumphantium prætextati potissimum filij soleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, ut rebus communiter gestis cum patre simul triumpharet? & infra: Meruisse uero stipendia in eo bello, quod tum populus R. non modo maximum, sed etiam solum gerebat, uirtutis, patre imperatore meruisse, pietatis, finem stipendiorum patris uictoriam, ac triumphum fecisse, felicitatis fuit. & infra: Proauus L. Murenæ, & auus prætores fuerunt; & pater, cum amplissime, atque honestissime ex prætura triumphasset, hoc faciliorem huic gradum consulatus adipiscendi reliquit.

De bello Sertoriano Hispaniensi.

BELLVM Sertorianum, ut inquit Florus, tanquam Sullanæ proscriptionis fuit hereditas. Hoc Q. Sertorius in Hispanijs suscitauit. qui cum Scipionis, & Norbani consulum partes, quibus ipse studebat, accisas, ac profligatas in Italia à Sulla sentiret, in Hispaniam, quam iam ante prouinciam prætor obtinuerat, concessit, summa ui prætoribus, qui eum, ut Sullæ gratificarentur, arcebant, repulsis. postero autem anno Mario & Carbone cos. cum ipse magnum exercitum comparasset, ac classem etiam confecisset, veritus, ne L. Sulla, quem fugato Carbone, Mario occiso, uictorem remp. inuasisse audierat, aduersus se exercitum mitteret, Pyrenæos montes per Liuium Salinatorem occupauit. tertio autem anno M. Tullio, & Cn. Cornelio cos. C. Annius à Sulla dictatore in Hispaniam missus, Liuio per dolum sublato, montes Pyrenæos transgressus est; atque Sertorium primum Carthaginem Nouam, deinde in Mauritaniam compulit, post cum eo recedente ad Pytiusam insulam nauali prœlio decertauit. Sertorius tempestate ad Gades delatus Lusitaniam, cum eam tenuisset, ad bellum impulit, atque armauit. Hoc autem demum anno, cum maiore apparatu bellum illud egere Sulla sentiret, Q. Metellum Pium consulem eò mittendum censuit. Adijcit Eutropius, L. quoque Domitium prætorem missum. Metellus autem an in consulatu exierit, non liquet. Plutarchus certe eum non statim profectum esse indicat, cum Sertorium hoc, ut opinor, anno Cottam nauali prœlio superasse, Didium Bæticæ prætorem fudisse, Thoranium à Metello missum fregisse scribit. De Sertorij in Mauritaniam transitu sic Salustius libro primo historiarum, ut est apud Gellium libro x: Itaque Sertorius leui præsidio relicto, in Mauritaniam, nactus obscuram noctem, æstu secundo, furtim, aut celeritate uitare prœlium in transgressu conatus est.

DE COS. AN. DCLXXIIII.

INDE consules P. Seruilius, Ap. Claudius; auctor Cassiodorus. De quibus ita Appianus: Populus R. vt Sullæ dictatori obsequeretur, ab eo, ut consulatum continuaret, petijt. cui aduersatus Sulla Seruilium Isauricum, & Claudium Pulchrum consules renunciandos curauit. P. Seruilij, & Ap. Claudij consulum meminit etiam Orosius. In fragmento Capitolino est:

P. SERVILIVS VATIA, QVI POSTEA ISAVRICVS APPELLATVS EST.

quo de cognomine dicam in triumpho eius. Ap. Claudium hunc in ædilitate præteritum, & quidem patre uiuo, sine repulsa consulem factum ait Cicero pro Plancio. Idem Macedoniam.

F P. Seruilius

P. Seruilius Ciliciam sortitus est, & bellum piraticum, ut post suo loco dicemus.

De L. *Sulla dictatura abdicante.*

His consulibus L. Sulla, qui dictaturam in perpetuum ceperat, se ea abdicauit. cumq; multa hominum millia morte, multa, atque omni contumeliæ, & iniuriæ genere affecisset, Italiam, & totam remp. rerum nouarum studio perturbasset, dimisso à se publico præsidio, palam in foro dixit, se omnium à se gestarum rerum paratum esse rationem reddere. Hæc Appianus, & Plutarchus. notat item Orosius P. Seruilio, Ap. Claudio cos. Sullam abdicasse. Itaque in libro de uiris illustribus scriptum est, Sullam ordinata rep. dictaturam deposuisse, & Suetonius Cæsarem dixisse tradit, Sullam nesciisse literas, qui dictaturam deposuisset. Salustius tamen Sullam dictaturam in insequentem etiam annum retinuisse significat, cum Lepidum ipsum consulem in quadam oratione acerbius in eius tyrannidem inuehentem facit.

DE COS. AN. DCLXXV.

M. LEPIDVS, Q. Catulus consules in hunc annum à Cassiodoro referuntur. Plutarchus auctor est, cum L. Sulla dictatura se abdicasset, & comitiorum consularium potestatem populo R. reddidisset, M. Lepidum Sullæ inimicum, hominem audacem, ante Catulum, Cn. Pompeio annitente, esse renunciatum. Horum consulum meminit Appianus, & Cicero pro Cornelio. Gaditani, inquit, M. Lepido, Q. Catulo cos. à senatu de fœdere postulauerunt. & Plin. lib. XXXVI: M. Lepidus Catuli in consulatu collega primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit, magna reprehensione. is consul fuit anno urbis DCLXVI. Scriptum est etiam de ijs apud Valerium lib. II, cap. III, in epitoma LXXXIX, apud Eutropium, & Florum. In fragmentis Capitolinis est: M. AEMILIVS LEPIDVS, Q. LVTATIVS, Q. F. CATVLVS. Hic autem Catulus filius fuit, Q. Catuli, qui de Cimbris triumphauit. de hoc epigramma antiquum tale legi: Q. LVTATIVS Q. F. Q. N. CATVLVS COS. SVBSTRVCTIONEM, ET TABVLARIVM EX S. C. FACIVNDVM CVRAVIT. Lepido Gallia citerior, Catulo sorte Italia obtigit. de qua sic Cicero in Ver: P. Seruilius, Q. Catulus tantis rebus gestis sunt, ut in clarissimorum hominum numero reponantur. Q. Catulus frumento est vsus, pecuniam non coegit.

De *seditione* M. *Lepidi cos.*

His consulibus L. Sulla annos LX natus moritur. magnus ei honos habitus à senatu est, ut cadauer eius per Italiam efferretur, atque in campo Martio, uel repugnante Lepido consule, sepeliretur. M. Lepidus legem de actis Sullæ rescindendis promulgauit, vt qui à Sulla proscripti fuerant, & ciuitatem, & bona sua recuperarent; cui cum Catulus collega, & boni omnes aduersarentur, re in concionibus iactata, Lepidus à senatu iureiurando adactus, bellum se patriæ non facturum, in Galliam ulteriorem, quam sortitus erat, profectus, ad comitia, tanquam exacto consulatu suo bellum illaturus, non uenit. Appianus, Florus.

De re gesta à Q. Metello pro cos. cum Sertorio.

Q. METELLVS hoc anno rem cum Sertorio, sed sine ullo emolumento uel ætatis, uel morum uitio, gessit, à Sertorio, qui latronum more pugnabat, sæpe clusus. De eo enim sic Orosius: Aduersus Sertorium duo duces missi Metellus, & Domitius; quorum Domitius ab Herculeio Sertorij duce cum exercitu oppressus est. Manilius pro cos. è Gallia in Hispaniam cum tribus legionibus, & mille ac quingentis equitibus transgressus iniquam cum Herculeio pugnam conseruit; à quo castris, copijsq; nudatus in oppidum Ilerdam pene solus refugit. Metellus multis prœlijs fatigatus per deuia oberrans hostem mora fatigauit, donec cum Pompeio iungeretur. & Eutropius: A' Sertorij duce Herculeio Domitius occisus est. Metellus uario euentu contra Sertorium dimicauit. & in epitoma XC: Q. Sertorius proscriptus in vlteriore Hispania ingens bellum excitauit. L. Manilius pro cos. & L. Domitius legatus ab Herculeio quæstore prœlio uicti sunt. De Domitio sic Salustius in primo historiarum, vt est apud Priscianum: Metellus Domitium pro cos. ex citeriore Hispania cum omnibus copijs, quas parauerat, arcessiuit.

DE

DE COS. AN. DCLXXVI.

M. AEMILIVM, D. Brutum consules hic annus habuit, auctore Casiodoro, & Obsequente. Horum consulum sic meminit Macer tribunus pl. apud Salustium, cum plebem à patribus oppressam queritur: Nam spem frustra fuisse intellexistis Sulla mortuo, qui scelestum imposuerat seruitium. finem mali credebatis; ortus est longe sæuior Catulus. tumultus intercesit Bruto, & Aemilio Mamerco consulibus; dein C. Curio ad exitium usque insontis tribuni dominatus est; Lucullus superiore anno quantis animis ierit in L. Quinctium uidistis. Meminit item Cicero in Bruto, cum ait: Iisdem temporibus D. Brutus is, qui consul cum Mamerco fuit homo & græcis doctus literis, & latinis. &, cum in II de off. ait: Mamerco homini ditisimo ædilitatis prætermisio consulatus repulsam attulit; hunc ab eo intelligi puto. Hoc loco fragmenta tria Capitolina composui, quæ ab ijs, qui ea in Capitolio digesserunt, longe diuulsa sunt. ea vero sunt hæc:

	M. AIMILIVS	Q. F. M. N.	LEPIDVS.	Q. LVT =
	D. IVNIVS	D. F. D. N.	BRVTVS.	M. A. = =
	CN. OCTAVIVS	M. F. CN. N.		C. SCR =
	L. = = = = IVS	CN. F. CN. N.		C. AVR =
	L. = = = = = =	L. F. L. N.	LVCVLLVS.	M. AV = =
DCXXC.	M. = = = = IVS.	M. F.	= = R. LVCVLL.	C. C =

Alterum est hoc, quod superiori præpositum est, atque ante Punicum bellum secundum temere situm.

= = = = = = S. Q. F. = =
= = = MILIV = = = = =
= = = = ONIVS. = = = =
= = = = = = = VS M. = = =
= = = = LIVS. = = = =

Tertium, quod ipsi, quo in loco reponeretur, se ignorare profitentur, est hoc:

CATVL = =
= D. LIVI = =
CVR = =

Hæc autem si vna componantur, extabunt prope integra consulum horum annorum nomina; hoc modo:

	M. AIMILIVS	Q. F. M. N.	LEPIDVS.	Q. LVTatius.	Q. F. Q. N.	CATVLus.
	D. IVNIVS	D. F. D. N.	BRVTVS.	M. AIMILIVS	Mamerc. Lepid.	LIVIan.
	CN. OCTAVIVS	M. F. CN. N.		C. SCRIBONIVS	C. F.	CVRio.
	L. OctauIVS	CN. F. CN. N.		C. AVRelIVS	M. F.	Cotta.
	L. Licinius	L. F. L. N.	LVCVLLVS.	M. AVreLIVS	M. F.	Cotta.
DCXXC.	M. TerentIVS	M. F.	VarR. LVCVLL.	C. casius.		Longinus.

Ac de ceteris quidem suo loco. nunc de Mamerco consule dicamus, quem uestigia Capitolina sequuti M. Aemilium Mamercum Lepidum Liuianum scripsimus. Vtraque enim hæc cognomina Aemiliorum fuisse satis constat. quin etiam Pædianus in Cornelianam hos consules D. Brutum, & M. Lepidum nominat. Liuianus autem adoptionis cognomen est. Itaque uereor ne, qui collegam huius Brutum Iulianum appellant, temere id faciant, quòd is in Capitolinis tabulis nullo quarto nomine afficiatur, atque illud ad Mamercum potius transferendum sit, & pro Iuliano Liuianus scribendus sit. cum Mamerco petijsse Curionem, qui postero anno consul fuit, intelligi ex his Salustij uerbis potest, ex primo libro historiarum, apud Priscianum libro X: Curionem quæsiuit, uti adolescentior, & populi suffragijs integer ætati concederet Mamerci.

De bello ciuili Lepidi pro cos.

M. LEPIDVS, qui in consulatu urbe eo animo exierat, vt exacto consulatu arma patriæ inferret, hoc anno bellum mouit. nam cum alterum consulatum peteret, atque Etruriam ad arma concitasset, Galliam autem citeriorem per M. Brutum obtineret, infesta signa patriæ intulit. Ita factum est, ut cum nullis creatis consulibus interreges remp. administrarent, L. Philippus eam sententiam dixerit, quæ ex reliquijs Salustianæ historiæ superest: Quare ita censeo, quoniam Lepidus exercitum priuato consilio paratum cum pesimis, & hostibus reip. contra huius ordinis auctoritatem ad urbem ducit, vti Ap. Claudius interrex cum Q. Catulo procos. & ceteris, qui-

bus imperium est, urbi præsidio sint, operam dent, nequid resp. detrimenti capiat. Post autem, cum Cn. Pompeius de M. Bruto Mutinæ à se occiso certiorem senatum fecisset, magnam metus partem, quo Ro. ciuitas tenebatur, ademit. Lepidus autem à Catulo, & Pompeio, qui iam Miluium pontem, collemq; Ianiculum cum exercitu insederant, Italia pulsus, in Sardiniam refugit. ubi frustra bellum molitus haud ita multo post morbo interijt. Hæc fere Appianus, & Plutarchus. Orosius bis acie decertatum scribit: Albam obsidione cum Scipione Lepidi filio captã: Brutum in Cisalpinam Galliam fugientem à persequente Pompeio apud Rhegium esse occisum. De hac autem victoria sic Valerius: Q. Catulus M. Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto moderatũ præ se gerens gaudium in urbem reuertit. & Florus: Victores, quod non temere in alijs ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt]. Hunc motum intra unam æstatem oppressum tradit Eutropius.

De triumpho Cn. Dolabellæ pro cos. ex Macedonia.

QVEMADMODVM bellum in Macedonia per hæc tempora, populantibus eam Thracibus, gereretur, satis supra demonstratum esse opinor. Vltimus rem cum illis gesfit L. Sulla, qui cum in Græcia esset, Dardanos, aliosq; Thracum populos, Macedoniam incursantes prœlio profligauit. Hos autem ne quieuisse quidem Sullana uictoria arbitror. itaque aduersus eos missum esse Cn. Cornelium Dolabellam uel in consulatu, uel certe post consulatum. triumphasse enim per hæc tempora Cn. Dolabellam ex Macedonia Cicero scribit in Pisonem, ita: Ex qua prouincia uir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus me referente absens imperator appellatus sit; unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triumphos uidimus, ex ea te imperatore nuncius ad senatum allatus est nullus. Suetonius etiam meminit huius Dolabellæ in Cæsare, cum ait: Cæsar cõposita Lepidi & Catuli seditione Cn. Dolabellam uirum consularem, ac triumphalem accusauit, nec damnauit. Hoc autem demum anno eum triumphasse puto, quòd nisi hoc anno successor ei missus sit Ap. Claudius, qui ineunte hoc anno interregnum Romæ inijt, teste Salustio.

De re gesta ab Ap. Claudio Pulchro pro cos. in Thracia.

HOC tempore bellum in Thracia commotum traditur. ad eum autem primum missum esse Ap. Claudium, sed, ut dixi, multo post consulatum missus sit necesse est. quod etiam subindicat Eutropius, cum ita scribit: Ad Macedoniam missus Ap. Claudius post consulatum, leuia prœlia habuit contra uarias gentes, quæ Rhodopæam prouinciam incolebant. atque ibi morbo mortuus est. De eo autem sic Orosius: Macedonicum bellum Claudius sortitus uarias gentes, quæ Rhodopæis montibus circunfusæ sunt, ac tunc Macedoniam crudelissime populabantur, bello finibus pellere tentauit, magnisq; se malorum molibus obiecit. unde cum hæc animo gereret, curis circunseptus, morbo insuper correptus interijt. & epitoma XCI: Ap. Claudius pro cos. Thracas pluribus prœlijs uicit. & Rufus: Per Ap. Claudium pro cos. ij, qui Rhodopam incolebant, uicti sunt. & Florus: Appius in Sarmatas usque peruenit. Tenuisse autem Macedoniam eum per biennium puto, atque ad ipsum referri id, quod est apud Obsequentem: Octauio, & Scribonio cos. aduersus Mædos uarie dimicatum.

De Cn. Pompeio pro cos. aduersus Sertorium misso.

CVM Q. Metellus impar aduersus Sertorium uideretur, uisum est senatui Cn. Pompeio priuato imperium extra ordinem in Hispaniam dare; itaque senatus consultum factum est in sententiam L. Philippi, vt Cn. Pompeius, qui ad urbem erat, aduersus Sertorium cum eodem, atque Metellus imperio pro cos. iret. cum quidem Philippus ignauiam præsentiũ consulum insectans dixit, se eum non modo pro consule, sed pro consulibus mittere. Venit autem eodem etiam anno ad Sertorium cum magno exercitu M. Perperna, iam Lepidi partibus, presertim eo in Sardinia mortuo, fractis. De itinere suo in Hispaniam sic loquitur in epistola quadam ad senatũ, apud Salustium, Pompeius: Equidem fateor me ad hoc bellum maiore studio, quàm consilio profectũ; quippe qui nomine modo imperij à vobis accepto diebus XL exercitum paraui, hostesq; in ceruicibus iam Italiæ agentes ab alpibus in Hispaniam summoui, per eas iter aliud, atque Annibal nobis opportunius patefeci, recepi Galliam, Pyrenæum, Iacetaniam, Indigetis, & primum impetum Sertorij uictoris nouis quidem militibus, & multo paucioribus sustinui, hyememq; in

castris

castris inter sæuissimos hostes, non per oppida, neque ex ambitione mea egi. Atque hoc est id, quod Cicero pro lege Manilia dixit: Cn. Pompeius Gallis iter in Hispaniam legionibus R. prohibentibus eorum internecione patefecit. Quod idem bellum eadem in oratione Transalpinum appellauit. Appianus iter ab eo patefactum in alpibus inter Padi, & Rhodani fontes ait. De re à Pompeio hoc anno gesta sic in epitoma XCI: Cn. Pompeius, cum adhuc eques ter esset, cum imperio consulari aduersus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnauit, plurimasque ciuitates in potestatem suam redegit. Inter ceteras autem expugnatas ciuitates Lauronem intelligit, quam à Sertorio inspectante Cn. Pompeio incensam scribit Plutarchus. Quo facto Pompeium, ac Sertorium in hyberna se rettulisse, Pompeium ad Pyrenæos montes, Sertorium in Lusitaniam adijcit Appianus. His cos. D. Lælium legatum Pompeij in Hispania aduersus Sertorium inter pabulatores occisum tradit Obsequens. quod ad Lauronem oppidum euenisse, vbi primum Pompeius cum Metello congressus est, scriptum est apud Frontinum lib. II, cap. V.

DE COS. AN. DCLXXVII.

CONSVLES fuerunt in hunc annum Cn. Octauius, C. Curio, ut ait Cassiodorus. ut Obsequens, Cn. Octauius, C. Scribonius. Horum meminit Cicero in Bruto, hoc modo: Cn. Sicinius cum tribunus pl. Curionem, & Octauium consules produxisset; Curioq; multa dixisset sedente Cn. Octauio collega, qui deuinctus erat fascijs, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus; nunquam, inquit, Octaui collegæ tuo gratiam referes; quòd nisi se suo more iactauisset, hodie te istic muscæ comedissent. & Lactantius lib. I: Curio consul rettulit ad senatum, ut legati Erythras mitterentur ad carmina Sibyllæ colligenda, & Romam deportanda. missi sunt P. Gabinius, M'. Otacilius, L. Valerius. & in libro de ira dei hoc factum esse scribit Octauio, & Curione cos. Fragmenta Capitolina consules edunt CN. OCTAVIVM, C. SCRIBONIVM. Cicero in Bruto tres C. Curiones oratores prodit, patrem, filium, & nepotem. hic est filius, qui pater fuit C. Curionis tribuni pl. Cæsariano ciuili bello. Cn. Octauium M. F. idem uocat, M. autem Octauium Cn. F. Curio Macedoniam sortitus est.

De re gesta cum Sertorio.

INEVNTE uere Metellus, & Pompeius è Pyrenæis montibus, Sertorius, & Perperna ex Lusitania mouentes ad Sucronem acie conflixerunt. qua in pugna Metellus Perpernam, Sertorius Pompeium in fugam uertit. Pompeius etiam in fœmore uulnus accepit. Post autem iterum congressi ad Seguntiam, Sertorius etiam Pompeium, Metellus Perpernam fudit. tertio cum se in Metellum Sertorius intulisset, interueniente Pompeio, recessit, ac rursus in hiberna se contulerunt. Hoc pacto Appianus. At Orosius ita: Post Lauronis excidium Herculeius cum Metello congressus apud Italicam Bæticæ urbem XX mill. militum perdidit, uictusq; in Lusitaniam cum paucis refugit. Pompeius Segidam nobilem Celtiberiæ urbem cepit. Sertorius cum Pompeio deinde congressus X mill. militum eius cæcidit, ex alio cornu uincente Pompeio tantundem pene ipse amisit. & in epitoma XCI sic: Q. Metellus pro cos. L. Herculeium quæstorem Sertorij omni cum exercitu cæcidit. Cn. Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit, ita ut singula ex utraq; parte cornua uicerint. Q. Metellus Sertorium, & Perpernam cum duobus exercitibus prœlio fudit. cuius uictoriæ partem cupiens ferre Pompeius parum prospere pugnauit. obsessus deinde Calagurij Sertorius assiduis eruptionibus non leuiora damna obsidentibus intulit. At Plutarchus hoc anno ita dimicatum scribit: Pompeium Sertorianos duces Herennium & Perpernam ad Valentiam uicisse, eaq; uictoria elatum, antequam Metellus adueniret, ad Sucronem conseruisse. Cum Pompeius Sertorianum cornu funderet, Sertorium, qui Afranio Pompeiano duci oppositus erat, ad suos, qui ab Afranio pellebantur, accurrisse, ac restituto prœlio Pompeium ipsum saucium fugasse, Afranio autem cornu, quod Sertorius deseruerat, in fugam conijciente Sertorium uictorem reuertisse, atque Afranianum quoque cornu fudisse. cum autem Metellum cum alio exercitu aduentare sentiret, prœlium diremisse, in agro etiam Seguntino pugnatum utrinq; esse acerrime, qua in pugna Memmium quæstoré Pompeij esse occisum; Metellum prope pulsum Sertorianum exercitũ reppulisse; Sertoriũ in montana urbe (Calagurium ei nomen fuit) se astute obsideri ab hostibus passum delectum per amicas Hispaniæ urbes habuisse. Hæc autem omnia ita persequitur in epistola ad senatum Pompeius: Quid deinde prælia, aut expeditiones hibernas, oppida excisa, aut recepta enumerem. castra hostium apud Sucronem capta, & prœlium apud flumen Duriam, & dux hostium C. Herennius cum urbe Valentia, & exercitus deleti satis clara uobis sunt. & Cicero pro Cornelio.

Cornelio: Ceterum accuſator fatetur, L. Cornelium in Hiſpania duriſsimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe,& in exercitu fuiſſe, & ut Pompeius in Hiſpaniam uenerit, Memmiumq; habere quæſtorem cœperit, nunquam à Memmio diſceſsiſſe. Carthaginem eſſe profectū, acerrimis illis prœlijs, & maximis Sucronenſi,& Durienſi interfuiſſe. De Herculeio à Metello uicto ſic Frontinus lib. II: Metellus Pius in Hiſpania aduerſus Herculeium,cum ille oriente protinus die inſtructam aciem uallo eius admouiſſet, feruidiſsimo tunc tempore anni intra caſtra ſuos continuit in horam diei ſextam,atque ita fatigatos æſtu facile integris, & recentibus uicit ſuorum uiribus. & cap. III: Metellus in Hiſpania eo prœlio, quo Herculeium deuicit,cum comperiſſet cohortes eius, quæ ualidiſsimæ uocabantur, in media acie locatas, ipſe mediam ſuorum aciem reduxit, ne ea parte ante cum hoſte confligeret, quàm cornibus profligatis medios undique circumueniſſet. & cap. VII: Q. Sertorius cum acie decertaret, barbarum, qui ei nuntiauerat Herculeium perijſſe, pugione traiecit.

DE COS. AN. DCLXXVIII.

L. OCTAVIVM, C. Cottam conſules Caſsiodorus in hunc annum ſuggerit; C. Aurelium, L. Octauium Obſequens. L. Octauij, C. Aurelij conſulum meminit Plin. lib. II, cap. XXXV; Cicero III,& V in Verr. L. Octauij & C. Cottæ. C. Cottæ contra Rullum; in fragmentis Cap. L. OCTAVIVS,& C. AVRELIVS eduntur. Pædianus tres Cottas fratres conſulares hoc tempore fuiſſe ſcribit, Caium, Marcum, & Lucium. C. Cotta ante tribunatu, poſt ciuitate pulſus Sulla uictore in urbem redierat. Cic. in Bruto. Ex his conſulibus L. Octauius in Cilicia, quæ ei prouincia obtigerat, anno ſequenti moritur. Plutarchus in Lucullo. C. Cotta Galliam prouinciam ſortitus eſt. Cicero in Bruto. Tumultum hoc anno in urbe fuiſſe declarat concio C. Cottæ cos. ad Quirites, quæ extat ex hiſtorijs Saluſtij. in qua hæc uerba ſunt: Conſules nos feciſtis Quirites domi, belliq; impeditiſsima rep. nanque imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt. & id res cogit; quoniam defectione ſociorum, & Sertorij per montes fuga, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. exercitus in Aſia, Ciliciaq; ob nimias opes Mithridatis aluntur. Macedonia plena hoſtibus eſt, nec minus Italiæ maritima, & prouinciarum. cum interim uectigalia parua, & bellis incerta uix partem ſumptuum ſuſtinent. ita claſſe, qua commeatus uehebatur, minore quàm antea nauigamus. hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta ſunt, agite, uti libet, & ita ſupplicium ſumite; ſin fortuna communis aſperior eſt, quare indigna uobis, nobiſq; incipitis? De legibus à C. Cotta cos. latis ſic Pædianus: C. Cotta cos. paulum tribunis non poteſtatis, ſed dignitatis addidit, ideſt legem tulit, ut tribunis pl. liceret poſtea alios magiſtratus capere, quod lege Sullæ ijs erat ademptum. Item: C. Cotta de legibus ſuis abrogandis rettulit ad ſenatum. uidentur autem in paruis rebus leges illæ fuiſſe; quoniam neque apud Saluſtium, neque apud Liuium, neque apud Feneſtellam mentio ſit legis præter eam, quam in concione populi magno ſtudio tulit, ut ijs, qui tribuni pl. fuiſſent, alios quoque magiſtratus capere liceret. quod lege dictator Sylla ſuſtulerat. neque hæc abrogata eſt. Item: C. Cotta legem tulit de priuatis iudicijs, quæ eſt anno poſteriore à fratre eius M. Cotta abrogata. & Cicero in Verrē: L. Octauius, C. Aurelius cos. cum ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, M. Cæſius: ſenatus conſultum factum eſt, quibus de ſartis tectis cognitum, & iudicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Cœlius prætores cognoſcerent, & iudicarent.

De re geſta cum Sertorio.

APPIANVS ſequenti anno (quo Nicomedes Bithyniam populo R. reliquit) Sertorium in ſuos proditionis ſuſpectos ſæuiſſe ait. Metellum multas Sertorianas urbes populatum; Sertorium Palantiam à Pompeio obſeſſam liberaſſe. atque impetu in eos, qui ad Calagurium caſtra habebant, facto tria millia interfeciſſe. Plutarchus autem, cum exercitus ad diem conueniſſet, Sertorium è Calagurio erupiſſe ait, atque Romanos imperatores Metellum in Galliam, Pompeium in Vaccæos diſtractis copijs hybernandi cauſſa fugaſſe. Itaque Pompeius in epiſtola quam ad ſenatū L. Lucullo cos. miſit, ait: Gallia ſuperiore anno Metelli exercitum ſtipendio frumentoq; aluit. At in epitoma XCIII ſcriptum eſt: Sertorium ab obſidione Calagurij oppidi depulſos coegiſſe diuerſas regiones petere, Metellum ulteriorem Hiſpaniam, Pompeium Galliam. ubi forte præpoſtera nomina ſunt. M. autem Fonteium hoc tempore per triennium Galliæ ulteriori præfuiſſe, atque ibi rem bene geſsiſſe deuictis, & multatis hoſtibus tradit Cicero in Fonteiana.

DE

DE COS. AN. DCLXXIX.

L. LVCVLLVM, M. Cottam consules in hunc annum inuenio apud Cassiodorum; L. Licinium Lucullum, M. Aurelium Cottam apud Eutropium, Appianum in Mithridatica, Plutarchum in Lucullo. Horum mentio est apud Ciceronem in Verrem, & in epitoma XCIII, & XCIIII. L. Lucullus auum habuit L. Lucullum, qui cos. fuit cum A. Albino; Cicero, & Plutarchus auctores. De hoc sic Cicero in Lucullo: L. Lucullus quæsturæ diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asiæ pace consumpsit; deinde ædilis, continuo prætor (licebat enim celerius legis præmio) post in Africam, inde ad consulatum, quem ita gessit, ut diligentiã admirarentur omnes, ingenium cognoscerent. His cos. Nicomedem regem Bithyniæ mortuum populum Ro. heredem reliquisse, Bithyniam in prouinciæ formam redactam scriptum est apud Eutropium. Hinc Cottæ Bithynia, Lucullo Cilicia prouincia obtigit.

De triumpho P. *Seruilij Isaurici ex Cilicia, & bello Piratico.*

BELLVM in Cilicia, & Pamphilia his temporibus non contemnendum exortum inuenio apud Orosium, & Eutropium, quod bellum piratici nomine comprehendit Florus. ceterum tria bella piratica gesta sunt, unum à M. Antonio prætore, de quo ante dictum est, alterum à P. Seruilio, tertium post à Cn. Pompeio. Horum autem originem bellorum his uerbis exponit Florus: Interim dum populus R. per diuersa terrarum distractus est, Cilices inuaserant maria, sublatisq; commercijs, sic maria bello quasi tempestate præcluserant. audaciam ijs dabat inquieta Mithridatis prœlijs Asia. dum sub alieni belli tumultu, externiq; regis inuidia impune grassantur, ac primum duce Isidoro contenti proxima mari Cretam inter, atque Cyrenas Piræum, & Achaiam, sinum Maliacum, quem à spolijs aureum ipsi uocauere, latrocinabantur, missus in eos P. Seruilius quamuis leues, & fugaces myoparones graui, & martia classe turbaret, non incruenta uictoria superat. sed nec mari submouisse contentus ualidissimas urbes eorum, & diutina præda abundantes Phaselim, & Olympum euertit, Isauronq; ipsam arcem Ciliciæ; unde conscius sibi magni laboris Isaurici cognomen adamauit. Hæc de caussis huius belli. Venisse autem Seruilium in prouinciam uel extremo consulatu, uel certe sequenti post consulatum anno puto, id quod ex Suetonij uerbis elici potest, qui Cæsarem, cum Seruilio Isaurico mereret in Cilicia, Sullæ morte comperta, simul spe nouæ dissensionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam propere redijsse scribit. Quinquennio autem eum exercitui. i. prouinciæ præfuisse, docet Cic. in frumentaria. Quid quoque horum annorum ab eo gestum sit, nemo tradit, neque ex historicorũ uerbis elici potest. Quæ autem gesserit, summatim omnes, hoc modo; Orosius: P. Seruilius ex consulatu Ciliciam, & Pamphiliam crudelissime adortus, dum subdere studet, pene deleuit Lyciam, & urbes eius obsessas, oppressasq; cepit. præterea Olympum montem peruagatus Phaselim euertit, Corycum diruit, Tauri montis latera in Ciliciam uergentia perscrutatus Isauros bello fractos in deditionem redegit, primusq; Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. triennio emenso, quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. eadem fere etiam Eutropius. Epitomæ: Res à P. Seruilio pro cos. aduersus Cilicas gestas continet. Item: P. Seruilius pro cos. in Cilicia Isauros domuit, & aliquot urbes piratarũ expugnauit. Idem Strabo lib. XIIII. & Cicero in Verrem: Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atque prædonum; Lycij illam Græci homines incolebant; sed quòd erat eiusmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eam necessario deuenirent, & cum ex hisce se locis reciperent, eodem deferrentur, asciuerunt sibi illud oppidum piratæ primo commercio, deinde etiam societate. Hac uictoria Ciliciæ pars adiuncta est populi R. imperio. nam post Mithridatico bello tota fere à Pompeio in potestaté redacta est, ut scribit Appianus in principio Mithridaticæ. Itaque Marcellinus lib. XIIII sic loquitur: Cilicia, & Isauria prouinciæ bello quondam piratico cateruis mixtæ prædonum à Seruilio pro consule missæ sub iugum, factæ sunt uectigales. & Iustinus lib. XL: Creta, Ciliciaq; piratico bello perdomitæ in formam prouinciæ rediguntur. & Iornandes: Seruilius pro consul bello piratico obtinuit Pamphiliam, Ciliciam, Pisidiamq; deuicit, fecitq; prouincias. & Rufus: Pamphiliam, Phrygiam P. Seruilius ad bellum piratarum missus obtinuit. Hæc de re gesta. triumphi autem eius hæc adhuc testimonia extant. Rufus: Cilices, & Isauros, qui se piratis, & prædonibus iunxerant, Seruilius pro cos. ad prædonum bellum missus subegit, & uiam per Taurum montem primus instituit, & de Cilicibus, & Isauris triumphauit, atque Isauricus cognominatus est. Pædianus in Verrinas: P. Seruilius

lius bellum in Cilicia gessit, deq; ea triumphauit, captis Coryco, Olympo, Phaselide tribus magnis eius terræ urbibus. & Cicero ipse: P. Seruilius quæ signa, atque ornamenta ex urbe hostiũ, & uirtute capta belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphũ uexit. Item: Vnus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. quacunque iter fecit, hoc iucundissimum spectaculum omnibus uinctorum, captorumq; hostium præbebat. itaque ipse triumphus omnium triumphorum gratissimus populo Ro. fuit, atque iucundissimus. & Valerius lib. VIII: P. Seruilius consularis, censorius, triumphalis, maiorũ suorum titulis Isaurici cognomen adiecit. & Claudianus in primo in Eutropium: Indomitos curru Seruilius egit Isauros. In hunc autem annum triumphum eius conieci; primum, quòd Cicero in frumentaria inquit, P. Seruilium quinquennium exercitui præfuisse, deinde, quòd L. Octauius prioris anni consul Ciliciam sortitus est, ut hoc anno Seruilio decedenti succederet. mortuo autem in prouincia Octauio L. Lucullus cos. eam obtinuit.

De re gesta cum Sertorio.

PLVTARCHVS Pompeium cum incommode hibernaret, inopia adactum scribit, ut ad senatum scriberet, ac stipendium, uestes, ac frumenta posceret, alioquin futurum, ut omisso periculosissimo bello in Italiam exercitum traijceret (extat adhuc Pompeij, qua hæc petit, epistola; tanquam ex naufragio quodam historiarum Salustij erepta) L. autem Lucullum consulem timentem, ne si Pompeius exercitum in Italiam transportaret, bellum Mithridaticum, quod ipse sibi mandari cupiebat, à populo obtineret, summa cũ cura omnia, quæ postulabant, ei mittenda censuisse. Appianus Metellum, & Pompeium magno conatu urbes Sertorio amicas inuasisse, ac multas expugnasse tradit. in epitoma post L. Luculli cos. res gestas ita est: Res à Pompeio in Hispania contra Sertorium gestas continet. Strabo lib. III: Ilerdæ, & Ileoscæ Ilergetum oppidis extremas pugnas Sertorium fecisse, & in Vasconum urbe Calaguri, & Tarracone, & Hemeroscopio, cum è Celtiberis expulsus esset, auctor est.

De bello Mithridatico L. Luculli, & re gesta à consulibus.

HOC anno cœptum est nouum cum Mithridate Ponti rege bellum. Eius, quantum ex Appiani Mithridatica historia colligi potest, hæc caussa fuit. Priore anno L. Magius, & L. Fannius, qui transfugæ facti à Mariano exercitu apud Mithridatem agebant, ab eodem rege ad Sertorium missi sunt de paciscenda cum eo aduersus Romanos belli societate. Sertorius pactus, M. Marium ad regem, ut eo belli duce uteretur, misit. Mithridates tota æstate, atque insequente hyeme in copijs contrahendis, & classe ædificanda consumptis, ineunte uere in Paphlagoniam, deinde in Bithyniam impetum fecit, quæ prouincia erat populi Ro. à Nicomede popu lo Ro. relicta. Hæc Appianus. Nicomedes autem Bithyniam Octauio & Cotta, non, ut ait Eutropius, Lucullo, & Cotta reliquerat. Id quod epitoma XCIII confirmare uidetur, cuius hæc uerba sunt: Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum R. fecit heredem. regnumq; eius in prouinciæ formam redactum est. Mithridates fœdere cum Sertorio icto bellum populo Ro. intulit. apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium, naualiumq;, & occupata Bithynia. Neque uero eodem anno Nicomedes mortuus, Bithynia prouincia facta, & à Mithridate occupata est. Eadem sic Cicero pro lege Manilia: Mithridates omne reliquum tempus non ad obliuionem ueteris belli, sed ad comparationem noui contulit, qui postea quam maximas ædificasset, ornassetq; classes, Bosporanis finitimis suis bellum inferre simulasset, usque in Hispaniam legatos, & literas misit ad eos duces, quibus cum bellum gerebamus. & pro Murena: Mithridates rex aliquot annis sumptis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantum ipse opibus, conatuq; inualuit, ut se Oceanum cum Ponto, Sertorij copias cum suis coniuncturum putaret. ad quod bellum duo consules ita missi, ut alter Mithridatem persequeretur, alter Bithyniam tueretur. De legatis L. Magio, & L. Fannio loquitur etiam Pædianus in Verrinas. L. Lucullo cos. citerior Gallia obtigerat, cum autem L. Octauium in Cilicia mortuum esse nunciatum esset, Lucullus Ciliciam, ac bellum Mithridaticum sibi decernendum curauit. M. Cottæ classis commissa, ut ea Propontidem, ac Bithyniam tueretur. Irruptione à Mithridate in Bithyniam facta, Cotta Chalcedonem refugit, quem rex persequutus terra fudit, ac mari classe pulcherrima exuit. eum autem rex se ad Cyzicum obsidendam conuertisset, eo consilio, ut ea capta totam Asiam inuaderet, L. Lucullus cum maximo exercitu aduenit, atque factis ad Cizycum castris, commeatus Mithridati interclusit; equorum sex millia, captiuorum XV, quos Mithridates rerum inopia coactus in hiberna in Bithyniam remittebat,

tebat, assequutus Mamerco duce partim cepit, partim cæcidit. Eumachum Mithridatis præfectum Phrygiam incursantem Deiotarus Gallogræciæ tetrarches persecutus cohibuit. Mithridates propter hyemem omni commeatu ad Cizycum mari prohibebatur. Hæc Appianus, & Plutarchus. quæ in epitoma XCIIII his uerbis traduntur: L. Lucullus cos. aduersus Mithridatem equestribus prœlijs feliciter pugnauit, & expeditiones aliquot prosperas fecit. poscentesq; pugnã milites à seditione inhibuit. Deiotarus Gallogræciæ tetrarches præfectos Mithridatis bellum in Phrygia mouentes cæcidit. & Mithridates in epistola apud Salustium: M. Cottam apud Calcedona terra fudi, mari exui classe pulcherrima. apud Cizycum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo circum annitente; simul hyems mari prohibebat.

DE COS. AN. DCLXXX.

M. LVCVLLVM, C. Casium consules auctore Casiodoro hic annus habuit. quos Cicero in Verrem M. Terentium, & C. Casium, legemq; ab his latam Terentiam, & Casiam uocat. Fuit enim, quantum ex fragmentis Capitolinis augurari possum, M. Licinius Lucullus à M. Terentio Varrone adoptatus, ac propterea M. Terentius Varro Lucullus appellatus. L. Lucullum, & M. Lucullum Cicero in Lucullo, & Plutarchus fratres uocant, quos Eutropius consobrinos nominat. C. Casium, cum tribunus pl. esse non potuisset, consulem factum scribit Cicero pro Plancio. Idem in Verrem C. Casium clarissimum, atque fortissimum uirum iterum cos. fuisse anno primo præturæ Siculæ Verris ait. Lucullo Macedonia euenit; Eutropius. Casio Gallia citerior; Plutarchus in Crasso. Casium Longini cognomine afficiendum opinor, quod & maiores, & posteri eius tulerunt.

De C. *Cotta pro cos. mortuo.*

C. COTTAM pro cos. ex Gallia hoc anno triumphaturum fuisse arbitror, nisi ante mortuus esset. Hunc enim scribit Cicero in Bruto ex consulatu in Galliam esse profectum. & in Pisonem: Eadem cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit, nec triumphauit, quòd ei mors triumphum ademit. Quæ uerba exponens Pædianus ait: Fuit hic C. Cotta orator ille compar P. Sulpicij, qui est in dialogis Ciceronis de oratore scriptis, qui, cum decretus illi esset triumphus, mortuus est ante diem triumphi, cum cicatrix uulneris eius, quod ante plures annos in prœlio acceperat, rescissa esset repente. Triumphaturum autem fuisse eum hoc anno inde apparet, quòd ei L. Lucullus in prouinciam hoc anno successurus erat, nisi eam deposuisset, & Ciliciam sibi depoposcisset.

De *bello seruili Spartaci.*

HIS cos. ut ait Eutropius, bellum seruile in Italia suscitatum est. LXXIIII enim gladiatores ducibus Spartaco, & Oenomao, & Crixo, effracto Capuæ Lentuli, à quo alebantur, ludo, effugerunt, & per Italiam uagantes uocatis ad uexillum seruis Vesuuium montem sedem belli fecerunt. Aduersus hos missos scribit Appianus Varinium Glabrum, & P. Valerium. uereor autem, ne legendum sit Clodium Glabrum, & P. Varinium. siquidem Clodium Glabrum nominat etiã Florus, & Plutarchus Clodium, & P. Varinium; atque ijdem sunt etiam in epitoma XCV, his uerbis: Quatuor & septuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, & congregata seruorum, & ergastulorum multitudine Crixo, & Spartaco ducibus bello excitato Claudium Pulchrum legatum, & P. Varinium prætorem prœlio uicerunt. Eosdem item prœlio fractos Appianus, & Plutarchus tradiderunt. Hoc bellum seruile uocat Cicero pro lege Manilia, itemque Plutarchus. seruilem tumultum Cæsar libro primo de bello Gallico. Adiicit Plutarchus à nonnullis Spartacium bellum appellari.

De *re gesta cum Mithridate à* L. *Lucullo pro cos.*

QVAE gesserit hoc anno Lucullus breuiter his uerbis docet Eutropius: Lucullus Mithridatem, dum in obsidione Cizyci moratur, à tergo obsedit, fameq; consumpsit, & multis prœlijs uicit, postremo Byzantium fugauit; nauali quoque prœlio duces eius oppressit. ita una hyeme, & æstate à Lucullo centum fere millia hominum ex parte regis extincta sunt. Hæc ille. ex quibus intelligi potest, quæ in consulatu ab eo gesta sunt, per hyemem esse gesta, quod etiam Plutarchus

& Appianus significant, cetera hoc anno eum pro cos. gessisse. de quibus sic est scriptum in epitoma XCV: L. Lucullus pro cos. ad Cizycum ui bem exercitum Mithridatis fame, ferroq; deleuit, pulsumq; Bithynia regem uarijs belli, ac naufragiorum casibus fractum coegit in Pontum profugere. Appianus Mithridatem ab obsidione Cizyci recessisse, atque præmisso Lampsacum exercitu, ipsum classe in Parum aufugisse; exercitum autem ad Asopum (ad Granicū Plutarchus) à Lucullo cæsum; ad Lemnum, classem, cui Marius à Sertorio dux ad Mithridatem missus, & Alexander, & Dionysius præerant ab eo depressam esse; Triarium Luculli legatum Apameam, Barbam Prusiadem, & Nicæam cepisse; Lucullum regem in Bithyniam persecutum; regem inde in Pontum refugientem amissa tempestate classe piratico myoparone Sinopen, atque inde Amisum peruenisse, atque Tigranis Armenij regis generi, & Macharis Bosporani filij sui auxilia implorasse. Quo factum est, ut Mithridates apud Salustium sic loquatur: Simul hiems frumentum mari prohibebat. ita sine ui hostium regredi coactus in patrium regnum naufragijs apud Parum, & Heracleam militum optimos cum classe amisi. Eadem Orosius. Hanc autem uictoriam his uerbis expresit Cicero pro Archia: Cizycus amicissima Luculli consilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore, ac faucibus erepta est, & conseruata. L. Lucullo dimicante prædicabitur cum interfectis hostibus depressa hostium clasis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis. & pro lege Manilia: Cizycus urbs Asiæ clarissima nobisq; amicissima obsessa à Mithridate maxima multitudine, & oppugnata uehementissime L. Luculli uirtute, assiduitate, consilio summis obsidionis periculis liberata est. ab eodem imperatore classis magna & ornata, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato rapiebatur superata est, atque depressa. Item pro Murena.

De Sertorio interfecto.

Hoc anno interfectum esse Sertorium existimo. Me, ut ita existimem, uerba hæc epitomæ XCVI adducunt: Sertorius à M'. Antonio, & M. Perperna, & alijs coniuratis in conuiuio interfectus est octauo ducatus sui anno. imperium partium ad Marcum translatum est. quem Cn. Pōpeius uictum captumq; interemit, ac recepit Hispanias decimo fere anno, quàm cœptum erat bellum. Hæc autem uerba sub consulatum L. Gellij, & Cn. Lentuli subiecta sunt. quorum hunc esse puto sensum. Sertorium Cassio, & Terentio cos. esse occisum, qui erat octauus Sertoriani imperij annus, si quis à consulatu Q. Metelli enumeret; Gellio, & Lentulo Perpernam necatum; Aufidio & Lentulo receptas esse Hispanias decimo anno, quàm bellum cœperat. Nam & Eutropius octauo Sertorium, & Orosius decimo bellum esse confectum scribunt. Accedit, quod Appianus in Mithridatica meminit Sertorij interfecti, paulo postquam L. Lucullus prioris anni cos. in Asiam uenit. Quin etiam idem, insequenti post res priore anno gestas anno, sublatum Sertorium narrat, libro primo ciuilis historiæ. qui idem cum Plutarcho eadem de nece à suis Sertorio in conuiuio per dolum illata scribit.

DE COS. AN. DCLXXXI.

L. Gellius, Cn. Lentulus cos. subsequuti, ut ait Cassiodorus. Eorum meminit Cicero in Verrem, & pro Cornelio, cum ait: Nascitur caussa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt, qua lege uidemus esse sancti, uti ciues Ro. sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donarit. Eorundem meminit Plutarhus in Crasso, & ceteri, qui de bello Spartacio scripserunt. Hunc Lentulum, vt puto, etiam intelligit Salustius lib. IIII historiarum apud Gellium lib. XVIII, cum ait: At Cn. Lentulus patriciæ gentis collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior, an uanior, legem de pecunia, quam Sulla emptoribus bonorum remiserat, exigenda promulgauit. Collegam autem eius, L. Gellium, de quo locutus erat, intelligit. Itaque hic ex Clodia gente in Lentulorum familiam adoptatus, Clodianus uocatus. Quamobrem apud Ciceronem libro secundo ad Atticum, ubi ait: Lentulus Clodiæ filius, legendum puto, Clodiani. alij Cn. Lentulum, collegam P. Crassi anno DCLVI, Clodianum appellant. in quo à fastis Capitolinis etiam me tacente redarguntur.

De triumpho C. Curionis pro cos. ex Macedonia.

Eutropius scribit Ap. Claudio, qui ex consulatu in Macedoniam missus erat, atque ibi mortuus erat, C. Curionem successisse post consulatum, eumq; Dardanos uicisse, & usque ad

Danubium

Danubium penetrasse, & intra triennium confecto bello triumphasse. De eodem sic Salustius histor. lib. II, ut est apud Nonium: Eodem anno in Macedonia C. Curio principio ueris cū exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit, pecunias coegit. & Orosius: Claudij successor Scribonius attentatarum superiore bello gentium uim declinans in Dardaniam arma cōuertit, eamq; superauit. et Florus: Curio Daciam tenus uenit, sed tenebras saltuum expauit. & Rufus: Dardanos, & Mæsios Curio pro cos. subegit, & primus Romanorum ducum ad Danubium usque peruenit. & in epitoma XCII: Res in Thracia aduersus Dardanos à Curione pro consule gestæ. & XCV: C. Curio pro cos. Dardanos in Thracia domuit. Qua pœna C. Curio cos. bello Dardanico circa Dyrrachium legionem unam ex quinque seditiosam affecerit, extat apud Frontinū lib. IIII. Scribit porrò Cicero in Pisonem, C. Curionem ex Macedonia ante M. Lucullum, post Cn. Dolabellam triumphasse. Hoc autem anno eum triumphasse existimo; primum, quòd per triennium rem, Eutropio auctore, gessit, deinde quòd hoc demum anno ei M. Lucullus successit, cum Macedoniam in consulatu priore anno obtinuerit.

De re gesta cum Spartaco, & cum Mithridate.

Hoc anno rem gestam cum gladiatoribus à Q. Arrio prætore, & à consulibus inuenio in epitoma XCVI, ita: Q. Arrius prætor Crixum fugitiuorum ducem cum XX millibus hominum cæcidit. Cn. Lentulus cos. male aduersus Spartacum pugnauit. ab eodem L. Gellius cos. & Q. Arrius prætor acie victi sunt. Appianus Crixum refert circa Garganū montem à consulibus cū exercitu deletum, Spartacum ex Apennino ad alpes, ab alpibus in Galliam properantem ab uno consule cohibitum, ab altero fugatum, eosdem illos conuerso impetu separatim uicisse, ac Romam infesta signa ferentem cum magna Romanorum clade à consulibus retentum Thurios urbem cepisse, ac rursus cum Romanis congressum uictoriam & prædam ingentem rettulisse. Plutarchus Gellium consulem feliciter pugnasse scribit. Spartacum autem Lentulo cos. uicto ad alpes festinantem à Cassio Galliæ citerioris pro cos. cohibitum esse, atque ipsum Cassium amisso exercitu uix incolumem effugisse. itaque in epitoma eadem hæc uerba sunt: C. Cassius pro cos. Cn. Manlius prætor male aduersus Spartacum pugnauerunt. Florus in Apennino Lentuli exercitum cæsum, apud Mutinam C. Cassij castra deleta tradit. Eodem anno Lucullus Mithridatem in Pontum persecutus, Amisum, & Eupatoriam urbes Ponticas obsidione cinxit, atque altero exercitu Themiscyram ad Thermodontem fluuium sitam oppugnauit, Mithridate Cabiris, quo se receperat, hyemante, atque inde commeatum suppeditante. Hæc Appianus. Plutarchus item eum Amisum diu obsedisse, ac lentam obsidionem de industria protraxisse refert. Hinc illa Ciceronis pro Archia: Populus Romanus aperuit Lucullo imperante Pontum & regijs quondam opibus, & natura regionis vallatum.

DE COS. AN. DCLXXXII.

Cn. Aufidium, P. Lentulum cos. prodit in hunc annum Cassiodorus. Cornelium Lentulū, Cn. Aufidium Orestem Eutropius. Cn. Aufidium Orestem, cum trib. pl. esse non potuisset, consulem factum scribit Cicero pro Plancio. De eodem sic pro domo: Cn. Aufidius Orestem adoptauit. Est aūt hic P. Lentulus Sura is, qui post consularis, & prætor II strangulatus est cōsule Cicerone, quòd cum Catilina coniurauerat. cuius auus fuit P. Lentulus princeps senatus, ut ait Cicero pro domo, & in Catilinam, & Pædianus.

De triumpho M. Terentij Luculli pro cos. ex Macedonia.

Curioni in Macedoniam successisse M. Lucullum opinatur Pædianus. eum certe post C. Curionem ibi rem bene gessisse, ac reuersum domum triumphasse plures auctores sunt: ex quibus Florus, postquam Curionis meminit, ita: Lucullus ad terminū gentium Tanaim, lacumq; Mæotim peruenit. neque aliter cruentissimi hostium, quàm suis moribus domiti; quippe in captiuos igne, ferroq; sæuitum est. Rufus autem sic: M. Lucullus per Thraciam cum Bessis primus pugnauit, ipsum caput gentium uicit. Thraces enim montanos subegit, & Eumolpidam, quæ nunc Philippopolis dicitur, Olympiadam, quæ modo Adrianopolis nominatur, in ditionem nostram redegit; Cabylem cepit; supra Pontum positas ciuitates occupauit; Apolloniam, Galatiam, Parthenopolim, Tomos ad Danubium usque perueniens Romanus Scytis arma monstrauit. Eutropius uero hoc modo: M. Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus

Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prœlio in Aemo monte superauit. oppidū Vscadamam, quod Besſi habitabant, eodem die, quo aggreſſus eſt, uicit, Cabulem cepit, Iſtrum uſque ad Danubium penetrauit, expugnauit etiam gentes, quæ Rhodopæis montibus circumfuſæ ſunt; inde multas ſupra Pontum poſitas ciuitates aggreſſus eſt, illic Apolloniam euertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Iſtrum, Buciam omnem cepit, belloq; confecto Romam rediens triumphauit. & Oroſius: M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia ſucceſſerat, totam Beſſorum gentem bello appetitam in deditionem accepit. Appianus etiam in Illyrica eiuſdem uictoriæ meminit. Euſebius porrò de Beſsis capta Cabile, & Tomis, & ceteris uicinis urbibus triumphaſſe eum ſcribit; Cicero in Piſonem inter eos enumerat, qui paucis ante annis ex Macedonia triumpharint. Pædianus in II Verr. hunc item triumphalem appellat. puto autem eum hoc anno triumphaſſe, quòd poſt M. Craſsi prætoris rem cum Spartaco geſtam, ita ſcriptum eſt: M. Lucullus pro cos. Thracas ſubegit. & quòd Appianus libro I ait, Spartacum cum Craſſo manum conſeruiſſe, vbi audiuit Lucullum Brunduſium acceſsiſſe à victoria Macedonica reuertentem. quanquam is locus mendoſe legitur ita: ἀπὸ τῆς ἐπὶ μιθριδάτῃ νίκης ἐπανιόντα, ideſt à victoria Mithridatica. mendoſe autem, quia ne multis quidem poſt annis, ne dum hoc anno L. Lucullus à bello Mithridatico reuertit.

De ouatione M. Craſsi pro pr. & bello Spartacio confecto.

RE male à conſulibus, & prætoribus priore anno cum Spartaco geſta, bellum M. Craſſo prætori mandatum eſt. Is primus cum parte fugitiuorum, quæ ex Gallis, Germanisq; conſtabat feliciter pugnauit, cæſis inimicorum XXXV millibus, & duce eorum Granico. cum Spartaco deinde pugnauit cæſis cum ipſo XL millibus. Adijcit Plutarchus quinque millia, quæ ex pugna Craſsi euaſerant, à Cn. Pompeio ab Hiſpanienſi bello reuertenti oppreſſa. Itaque huius belli cōfecti gloriam Cicero tribuit Craſſo, & Pompeio in Verrem, & pro lege Manilia, cum ait: Gladiatorum bello tetro, & periculoſo cum premeretur Italia, à Pompeio abſente auxilium expetiuit. id bellum extenuatione Pompeij attenuatum, atque imminutum eſt, aduentu ſublatum, & ſepultum. Appianus rem omnem à Craſſo ſex menſibus confectam ſcribit. Hac de cauſſa Craſſo permiſſum Plutarchus ait, ut urbem ouans iniret, quòd de ſeruis ſubactis indignum eſſe putarent triumphare. De Craſſo autem ouante ſic Gellius lib. V: Myrteam coronam M. Craſſus cum bello fugitiuorum confecto ouans iniret, inſolenter aſpernatus eſt. Senatusq; conſultum faciendum per gratiam curauit, ut lauro, non myrto coronaretur. & Plin. lib. XV: Myrtea ouantium fuit corona, excepto M. Craſſo, qui de fugitiuis, & Spartaco laurea coronatus inceſsit. & Cicero in Piſonem: Craſse pudet me tui. quid eſt, quod confecto formidoloſiſsimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? Craſſum item hoc anno triumphaſſe ſcribit Euſebius.

De triumphis Q. Metelli pro cos. & Cn. Pompeij pro cos.
& bello Sertoriano confecto.

BIENNIO ante, ut dixi, Sertorio interfecto, imperium ſibi interfector eius Perperna uindicauit. quò priore anno à Pompeio acie uicto, capto, & occiſo, bellum hoc demum anno, qui eſt fere huiuſce belli decimus, receptæ Hiſpaniæ ſunt. Qua de re ſic Oroſius: Ciuitatibus cunctis ultro, ac ſine mora in deditionem receptis duæ tantum reſtiterunt, Auxima, & Calagurum. quarum Auximam Pompeius euertit, Calagurum Afranius iugi obſidione cōfectam cæde incendioq; deleuit. & Florus: In fidem Romanam uenere urbes, Oſca, Terme, Tutia, Valentia, Auxima, & in fame nonnihil experta Calaguris. De Calaguritanis autem obſeſsis ſic Valerius: Calaguritani, quo perſeuerantius interempti Sertorij cineribus obſidionem Cn. Pompeij fruſtrantes fidem præſtarent, quia nullum iam aliud in urbe eorum ſupererat animal, uxores ſuas, natosq; ad uſum nefariæ dapis uerterunt, & cadauerum reliquias ſalierunt. Hoc bellum, etſi cum Romanis imperatoribus geſtum eſt; tamen, quia cū Hiſpanis militibus pugnatum eſt, externum potius, ut ait Florus, quàm ciuile eſt habitum. & de eo triumphi acti duo ſunt. quorū auctores ſunt Plutarchus, Appianus, Velleius, Eutropius, Florus. ex quibus Velleius in hæc uerba loquitur: Metellus, et Pompeius ex Hiſpanijs triumpharunt, ſed Pompeius hoc quoq; triumpho adhuc eques Romanus, ante diem, quàm conſulatum iniret, curru urbem inuectus eſt. Eutropius autem ita: Vno tempore multi ſimul triumphi fuerunt; Metelli ex Hiſpania, Pompeij ſecundus ex Hiſpania. Vnde etiam Lucanus: Et currus, quos egit eques; de Pompeio equite R. bis triumphante. & Plin. lib. VII: Pompeius ad Solis occaſum tranſgreſſus excitatis in Pyrenæo trophæis oppida DCC-

LXXI

LXXI ab alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris redacta uictoriæ suæ adscripsit, & maiore animo Sertorium tacuit; belloq; seruili, quod omnia externa conciebat, extincto, iterum triumphales currus eques R. induxit, toties imperator, ante quàm miles. Idem alij.

De re à L. Lucullo gesta cum Mithridate.

HIS cos. (quantum ex epitoma XCVII duci possum ad suspicandum) L. Lucullus in Ponto aduersus Mithridatem feliciter pugnauit, cæsis hostium amplius LX millibus. qua de re sic ipse Mithridates agit in epistola ad Arsacem apud Salustium: Restituto deinde apud Cabira exercitu, & uarijs inter me, atque Lucullum prœlijs inopia rursus ambos incessit. Ineunte enim uere (ut ait Plutarchus, atque Appianus) Lucullus, Murena ad Amisum obsidendam relicto, Cabira aduersus Mithridatem contendit, qui XC millibus peditum, equitum IIII millibus contractis bellum reparauerat, ibi equestri prœlio in montibus parum prospere gesto, cum uitatis hostibus castra in plana detulisset, à Mithridate iterum ad montes compulsus est. Mithridates autem, cum eum non acie, sed fame superare statuisset, quem à re frumentaria ualde laborare compererat, magnam equitatus sui partem in insidijs, ut commeatum, qui Lucullo duris subuecionibus ex Cappadocia deferebatur, interciperet, collocauit. qui iniquo loco Romanos adortus totus pene deletus est. quo nuncio rex perculsus, quòd Lucullum, uictoria suorum cognita, protinus in se irruptionem facturum timeret, subita ex Ponto fuga in Armeniam ad Tigranem regem contendit. qui idem in potestatem uenisset; nisi equites, quos ad insequendum eum Lucullus immisit, contemptis imperatoris sui edictis, præda regia in itinere colligenda occupati, regem ipsum è manibus emisissent. Hoc autem eleganter his uerbis expressit Cicero pro lege Manilia: Mithridates è regno fugiens maximam uim auri, atque argenti, pulcherrimamq; rerum omnium in Ponto reliquit. hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, rex ipse è manibus effugit. hunc in illo timore, & fuga Tigranes rex Armenius excepit. Eutropius XXX millibus lectissimis regis à quinque millibus Romanorum ad Cabira cæsis regem inde fugisse scribit.

DE COS. AN. DCLXXXIII.

INDE M. Crassum, Cn. Pompeium consules edunt Cassiodorus, Plutarchus, & Appianus. Cn. Pompeij Magni, & M. Licinij Crassi primum consulum meminit Pædianus in Diuinationem, & Salustius in Catilinam. Crassum opera Pompeij consulatum adeptum Plutarchus; eundem prætorium, Pompeium ne quæstorium quidem anno XXXIIII ætatis consulatum cepisse, Appianus auctor est. Qua de re sic scriptum est in epitoma XCVII: M. Crassus, & Cn. Pompeius consules facti, ut Crassus ex prætura, sic Pompeius antequam quæsturam gereret, ex equite Romano, tribuniciam potestatem restituerunt. Puto autem esse mẽdose apud Appianum, XXXIIII. pro XXXVII. Quod quisque intelliget, qui annum, quo natus est Pompeius, aut quo mortuus est, considerauerit. Est enim natus Cæpione, & Serrano cos. mortuus Iulio, & Seruilio. auctor Velleius. Itaque de eo Cicero merito sic loquitur pro lege Manilia: Quid tam singulare, quàm ut ex S. C. legibus solutus consul ante fieret, quàm ullum alium magistratum per leges capere licuisset? Idem iurauit se ex consulatu in nullam prouinciam iturum, idq; seruauit. Velleius.

De censoribus, & lustro LXVI.

HOC anno censura, quæ per multos annos fuerat intermissa, relata est. Hoc extat apud Pædianũ in Diuinationem his uerbis: Censoriũ nomen triste seuerumq; populus R. sic oderat, ut intermissum esset per plurimos annos, quos nunc orator propter infamiam corruptorum iudicum dicit plebem ipsam, quæ ante recusabat, exposcere. Videntur autem intermissi fuisse censores post annum DCLXVII, quo Philippus, & Perperna censuram gesserunt. Censores autem his cos. edit Plutarchus Gellium, & Lentulum. de quibus sic scriptum uideo in epitoma XCVIII: Cn. Lentulus, & L. Gellius censores asperam censuram egerunt, quatuor & sexaginta senatu motis, à quibus lustrum conditum est. censa sunt ciuium capita CCCCL millia. Cn. item Lentulum censorem nominat Cicero in Verrem, in ea oratione, quam his cos. dixit. Quin etiam Pædianus adijcit multitudinem conuenisse hoc anno Romæ, ut censeretur apud censores Gellium, & Lentulum, qui tum erant. Plutarchus item, hos censores equitum centurias recognouisse tum in Pompeio, tum in Apophtegmatis refert: L. Gellium omnibus honoribus ad censuram usque perfunctum Valerius lib. V, cap. IX. horum etiam censorum meminerunt Cicero in Cluentia-

na,

na, & Pædianus in orationem in toga. à quibus lectum senatus principem Q. Catulum Dio ostendit, qui libro XXXVI, Acilio, & Pisone cos. in lege Gabinia dissuadenda Catulum ait fuisse, τὰ πρῶτα τῆς βουλῆς.

De re gesta à L. Lucullo pro cos. cum Mithridate, & à L. Metello prætore cum piratis.

MITHRIDATE ex Ponto pulso, præfecti eius sese Luculli arbitrio permiserunt. Ponticas urbes, Amastrim, Heracleam, Sinopen, Amisum Lucullus in potestatem redegit; Macharem Mithridatis filium Bospori regem in amicitiam recepit. Hæc Appianus, & Plutarchus. Quæ nisi in hunc annum gesta conijciamus, profectò quid hoc anno gesserit Lucullus, non inueniemus. neque enim ille nisi sequenti anno in Armenia cum Tigrane congressus est. Est autem uerisimile, fugiente ex Ponto rege, diu in regno eius Romanum imperatorem moratum ad ciuitates in fidem accipiendas, restituendas, & ordinandas. quarum nonnullæ etiam diuturna post fugatum regem obsidione in potestatem uenisse feruntur. accedit, quòd his rebus in Ponto gestis in Asiam transgressus tributa Sullana exegit, ac, quasi bello recte confecto, ludos, atque sacrificia fecit. quæ omnia in unum conferri annum nescio ut facile posſint. sed hæc alij iudicarint. Eodem anno L. Metellus prætor (ut est in epitoma XCVIII.) in Sicilia aduersum piratas prospere rem gesſit. qua de re sic etiam Orosius: Metellus prætor Siciliæ, cum fœdisſima illa C. Verris pretura Siciliam afflictam inuenisset, maxime Pergamenone archipirata nefarijs prædis, & cædibus dilacerante, qui, pulsa classe Romanorum, Syracusanorum portum obtinuerat, mox eum nauali terrestriq; prœlio comminutum Sicilia decedere compulit.

DE COS. AN. DCXXCIIII.

INDE consules Q. Metellus, Q. Hortensius; testis Casſiodorus. Pædianus Q. Metellum Creticum cum Q. Hortensio oratore consulem comparat, itemq; Iosephus antiquitatum libro XIIII. Q. Hortensium L. F. Cicero uocat in Bruto. Cum consules prouincias sortirentur Q. Hortensio Creta, ac bellum cum Cretensibus gerendum obtigit. qui urbe, ac foro, in quo dominabatur, delectatus Metello exercitum, ac prouinciam concesſit. auctor Xiphilinus. Hinc Cicero in Verrem. Quid agis Hortensi? consul es designatus, prouinciam sortitus es.

De triumpho M. Pisonis pro cos. ex Hispania.

M. PVPIVM Pisonem, eum, qui biennio post Ciceronem consulem consul fuit, Q. Metello Cretico, & Q. Hortensio cos. ex Hispania triumphasse scripsi, Cicerone ipso, & Pædiano diligentisſimo eius interprete auctoribus, ex oratione Pisoniana. idem Cicero in Flacciana L. Flaccum M. Pisoni in Hispania quæstorem fuisse scribit. Quod cum ita sit, non est dubium, quin hic Piso eam prouinciam in consulatu Crasſi, & Pompeij ex prætura obtinuerit, ex qua priore anno Metellus, & Pompeius uictores decesſissent.

De re gesta à L. Lucullo cum Mithridate.

HIS consulibus, quod ex epitoma XCVIII colligitur, L. Lucullus in Armenia Mithridatem, & Tigranem, & immensas utriusque regis copias pluribus prœlijs fudit. Lucullum refert cum Appiano Plutarchus, in Tigranem regem, à quo Mithridates exceptus fuerat, castra mouisse, ac primum Mitrobarzanē Tigranis præfectum in fugam coniecisse, deinde cum ingentibus Tigranis copijs prid. non. Octobris acie conflixisse, atque regem prœlio uictum fudisse. Adijcit ad hæc in hunc annum Dio lib. XXXV: (neque enim pugnæ ipsius memoria apud eum extat.) Reges quanquam prœlio uicti bellum repararunt, misſis cum ad alios finitimos, tum presertim ad Arsacē Parthorū regē legatis, quibus eos ad belli societatē aduersus Romanos inuitabant. Lucullus, quia Tigranem fugientem non est insecutus, suspectus fuit, ne consulto bellum duceret. Itaque, ut ei finirent imperium, Romæ Asiam prætoribus, Ciliciam consuli decreuerunt. Idem Tigranocertam urbem nobilisſimam Armeniæ, & maximam cepit, atque magnam partem Armeniæ in ditionem redegit. cum Arsaces ad amicitiam à regibus, & à Lucullo uocatus esset, pacta cum Lucullo societate, neutrum tamen auxilio iuuit. Hæc his consulibus gesta Dio tradit.

DE

DE COS. AN. DCXXCV.

INDE consules L. Metellus, Q. Marcius. auctor Cassiodorus, & Dio. Horum etiam ita meminit Pædianus in Pisonianam: L. Cæcilio, Q. Marcio cos. S. C. collegia sublata sunt, quæ aduersus remp. uidebantur esse. L. Metellus prætor fuit Siciliæ consule Pompeio, auctore Pædiano. Hunc scribit Dio mortuum magistratus initio. qui autem in eius locum suffectus fuit, eum, antequam iniret, obijsse, ac propterea neminem subrogari placuisse; Q. Marcium solum magistratum gesisse. quem Regis cognomine afficit Salustius, ut post ostendam. Cui Cilicia prouincia decreta est.

De re gesta à L. Lucullo cum Mithridate.

HOC anno Lucullus iam media æstate, neque enim ante propter frigoris magnitudinem potuit, motis castris, agros hostium populatus est. ut ea re, si posset, reges ad pugnam eliceret. quod ubi se frustra facere sensit, hostes ipsos adortus cum iis sæpe, sed dubio euentu, conflixit. Inde ad Nisibim urbem maximam, atque opulentissimam oppugnandam conuersus, eam ui, atque operibus tandem expugnauit. Interea reges in Armenias ambo suas cum exercitu inuaserunt, ita ut Tigranes L. Fannium, antequam Luculli auxilium ueniret, obsederit, Mithridates M. Fabio uicto magnam partem eius regionis nec opinato aduẽtu suo receperit. Fabium autem Cabiris, quo confugerat, inclusum, atque obsessum Triarius Luculli item legatus conseruauit, qui cum ex Asia ad Lucullum pergeret, his rebus cognitis, copiis raptim, quot potuit, comparatis, Mithridatem, ubi in conspectum eius uenit, exterruit, atque usque ad Commagenos insecutus acie deuicit. Hæc in hunc annum gesta refert Dio, Plutarchus, & Appianus.

De bello Cretico.

CRETA Insula bellum R. hoc tempore passa est. caussam huius belli prætulit populus R. quòd Mithridati regi priore bello affuisset, ut ait Florus. Primus per hæc tempora contra Cretenses rem gesit M. Antonius M. Antonii triumuiri pater; cum ei C. Cotta consule maritima ora custodienda decreta esset. sic enim scribit in Verrem Pædianus: M. Antonius gratia Cottæ consulis, & Cethegi factione in senatu curationem infinitam nactus oræ maritimæ, Siciliam, & prouincias omnes depopulatus est, & ad extremum inferens Cretensibus bellum morbo periit. & in Diuinationem: Quidam Antonius curator tuendæ totius oræ maritimæ, qua Romanum erat imperium, non solum ipse nequam, uerum etiam comitibus pessimis rem inauditam inuasit, & indicto Cretensibus bello male re gesta ibidem periit, antequam Pompeius contra piratas missus esset. Velleius item M. Antonio ante Pompeium pene totius orbis imperium esse delatum scribit. quantum autem ex epitoma XCVII intelligi potest, M. Antonius anno ante Pompeium, & Crassum mortuus est. in ea enim sic scriptum est: M. Antonius prætor bellum aduersus Cretenses parum prospere gestum morte sua finiuit. eundem Florus turpissime uictum, Plutarchus Cretici cognomine hac, ut opinor, de caussa affectum tradit. Eutropius Creticum bellum coortum bello Mithridatico reuiuiscente, quod rex recedente Lucullo instaurauit, refert; & ad id missum Metellum ingentibus prœliis intra triennium omnem prouinciam subegisse, & Creticum inde appellatum esse, & ex insula triumphasse. Rerum ab eo gestarum hoc anno memoria periit. Hoc tantum est in epitoma XCIX: Q. Metellus pro cos. bello sibi aduersus Cretenses mandato Cydoniam urbem obsedit. Hinc Mithridates in epistola, quam ad Arsacem priore anno misit, ait: Cretenses impugnati semel iam, neque finem nisi excidio habituri.

DE COS. AN. DCXXCVI.

INDE C. Piso, M'. Glabrio consules apud Cassiodorum; Manius Acilius, C. Piso apud Dionem subsequuntur. C. Pisonis, & M'. Acilii Glabrionis consularium meminit Cicero lib. XII ad Att. C. Pisonis consulis, & legis Calpurniæ de ambitu ab eo latæ Pædianus in Cornelianam, et in toga. De eodem sic Valerius lib. IIII: Piso cos. M. Palicanum hominem turpissimum consulatus candidatum consulatu se pro rostris renunciaturum esse negauit. M'. Acilius Glabrio prætor fuit Pompeio consule, eoq; iudicium exercente Cicero C. Verrem prætorium accusauit. C. Piso Galliam Narbonensem obtinuit, auctore Dione. unde a Cicerone in primo epistolarum ad Atticum,

Atticum, pacificator Allobrogum dicitur. M'. Glabrio Bithyniam una cum bello Mithridatico. Dio lib. xxxv, Plutarchus in Pompeio, Cicero pro lege Manilia, unde Salustius lib. v histo riarum dixit (quod extat apud Priscianum lib. viii.) Legiones Valerianæ comperto lege Gabinia Bithyniam, & Pontum consuli datam.

De bello piratico Cn. Pompeij Magni.

Cum piratarum opes nec M. Antonius pater, nec P. Seruilius, qui ambo de iis triumpharũt, nec deinde M. Antonius filius, qui curator oræ maritimæ periit, nec L. Metellus, qui prætor Siciliæ aduersus eos prospere in consulatu Pompeii pugnauit, frangere potuissent: uerum iam omnia maria, oræ maritimæ, insulæ, portus latrociniis eorum infesta essent; cum clasis Ro. nisi hieme transmittere tuto posset, commeatus interclusi, prætores ipsi Romani à prædonibus capti fuissent, essetq; id bellum populo Romano non solum calamitosum, sed etiam turpe, tum A. Gabinius trib. pl. his cos. legem ad populum tulit, Roscio, ac Trebellio collegis, ac Q. Catulo summo senatore aduersantibus, qua imperium Cn. Pompeio extra ordinem aduersus piratas cum legatis xv tradidit; ita ut maria, insulas, oras maritimas, exercitus, classes populi Ro. quot quot essent, in potestate haberet. auctor Dio, Plutarchus, Appianus, epitomæ. Vnde post reditum in senatu dixit Cicero: A. Gabinius in tribunatu pl. nisi rogationem de piratico bello tulisset, profecto & egestate, & improbitate coactus piraticam ipse fecisset. Igitur ad tantum bellum profectus Pompeius, rem per legatos quindecim prospere gessit. Cicero pro lege Manilia, hoc bellum extrema hieme apparatum, ineunte uere susceptum, media æstate confectum scribit. Pompeium autem, ut à Brundusio profectus sit, undequinquagesimo die totam ad imperium populi R. Ciliciam adiunxisse, omnes, qui ubique prædones fuerunt, partim cepisse, & interfecisse, partim in deditionem accepisse. in epitoma xcix scriptum est, Cn. Pompeium lege ad populum lata persequi piratas iussum, qui commercium annonæ intercluserant, intra xl diem toto mari eos expulisse, belloq; cum ijs in Cilicia confecto acceptis in deditionem piratis agros, urbes dedisse. idem est apud Plutarchum, & Appianum. Dio plerosque eodem met anno sublatos scribit, & Pompeium in maritima Ciliciæ ora urbem Solos à Tigrane rege deletam restituisse, ac Pompeiopolim appellasse. Hoc bellum maritimum, & piraticum Salustius, & Cicero nominant.

De re gesta à L. Lucullo pro cos. cum Mithridate,
& à Q. Metello cum Cretensibus.

Hic est septimus Lucullani imperii annus. tot enim eum bellasse testatur Velleius. De quo anno sic Dio: Insequenti anno Mithridates, cum ad Gaziursis aduersus Triarium castra haberet, neque eum, id quod ante Luculli aduentum cupiebat, ad certamen attrahere posset, statuit quosdã ad Dadasa oppidum, quò prædam omnem Romani contulerant, oppugnandum mittere, ut ea ratione Triarium ad suorum defensionem properantem prœlio prouocaret. id quod euenit: nam ut ille Dadasa obsideri audiuit, militum suorum pugnam poscentium uocibus uictus, cum cò uel inuitus pergeret, in itinere à Mithridate cum omnibus pene copijs est deletus. maiorq; accepta clades fuisset, ni rex à proditore quodam amico, simulato colloquio, uulneratus fuisset. Interea uero cum Lucullus aduenisset, isq; Mithridatem facile opprimere posse, si in eum perrexisset, uideretur, ab exercitu suo relictus, nihil profecit. fuerunt autem legiones, quæ primum sub Valerio Flacco, post sub Flauio fimbria meruerunt, quæ à P. Clodio solicitatæ, cum stipendia sua se confecisse dicerent, imperatorem sequi noluerunt; presertim uero ubi Acilium Glabrionem consulem successorem Lucullo Roma missum adesse acceperunt. Lucullus cum militum suorum seditione, tum quòd ne à Marcio quidem, qui Ciliciæ præerat, auxilium impetraret, ualde anxius, Mithridate relicto retro se in Tigranem conuertit, ratus, si eum imparatũ, ac fessum ex uia adortus uicisset, milites aliquanto quieturos. quod ne ei quidem processit. nam exercitus eum, quousque in Cappadociam iter erat, sequutus, nulla uoce missa conuersus reliquit. interea uero Mithridates regnum suum recuperauit, ac Cappadociam incursionibus, cum neque Lucullus, præsente Acilio, neq; Acilius opem ferret; qui cum antea Lucullo uictoriæ gloriam eripere maturasset, tum uerò, ut cladem acceptam audiuit, in Bithynia moratus ad exercitum non uenit. Eadem Appianus, & Plutarchus, de quibus sic Cicero pro lege Manilia: Mithridates cum se in regnum recepisset suum, non fuit eo contentus, quod ei præter spem acciderat, vt illam, posteaquam pulsus erat, terram unquam attingeret, sed in exercitum Romanum clarum, atque uictorem impetum fecit, & tantam ei cladem attulit, ut eam ad aures L. Luculli non ex prœlio nuncius, sed ex

sermone

sermone rumor afferret. Hic in ipso illo malo grauissimaq; belli offensione L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte ijs incommodis mederi fortasse potuisset, populi R. iussu coactus, quod imperij diuturnitati modum statuendum ueteri exemplo putauerunt, partem militum, qui iam confectis stipendijs erant, dimisit, partem Glabrioni tradidit. Eodem anno bellum Creticum à Q. Metello profligatum scribit Dio. Res autem tota ut gesta sit, apud eum intercidit. apud Florum autem ita scriptum est: Metellus totam insulam igni ferroq; uastauit, Cnossum, Eleutheram, & Cydoniam cepit. adeoq; sæue in captiuos consulebatur, ut ueneno se plerique conficerent. alij deditionem suam ad Pompeium absentem mitterent, & cum ille res in Asia gerens eò quoque præfectum misisset Octauium, in illa prouincia irrisus fuit, eoq; infestius Metellus in hostes ius uictoris exercuit; uictisq; Lasthene, & Panare Cydoniæ ducibus uictor redijt, nec quicquã amplius tamen de tam famosa uictoria, quàm Cretici cognomen reportauit. Plutarchus Cretam, post Ciliciam, alteram scribit fuisse prædonum arcem, eaq; de re Pompeium piratas multos in Cretam esse persequutum; et L. Octauium legatum eò missum à Metello ita irrisum, ut eo etiam præsente, urbes quarum deditionem poscebat, per uim ceperit. Xiphilinus, Creticum bellum sibi Pompeiũ depoposcisse, quòd lege Gabinia omnes insulæ sub suo imperio essent, scribit. Apud Dionem autem hæc sunt: Metellus Cretam excindere ante aduentum Pompeij festinauit. Octauius enim sine exercitu missus nihil agebat, quippe qui non ad bellum gerendum, sed ad ciuitates in deditionem accipiendas esset missus. Cornelius etiam Sisenna legatus Græciæ præfectus in Cretam uenit, ac frustra Metellum, vt ab oppidis abstineret, admonuit. Nam Metellus Eleutheram per proditionem, Lappam, quæ ab Octauio tenebatur, per uim cepit, ac Cilicas, qui cum Octauio erant, cæcidit. quibus ut opem ferret Octauius, Sisennæ, qui iam mortuus erat, exercitu usus est; deinde Hierapydna cepit, atque totam insulam sub imperium suum subiunxit, quæ antea libera fuerat; Panarem autem, & Lasthenem captos in triumpho ducere nequiuit, quòd Pompeius eos Metello per tribunum pl. quendam abstulerit, quippe qui se suo, non Metelli arbitrio tradidissent. In epitoma etiam XCIX ita est: Q. Metellus pro cos. Gnoson, & Lyctum, & Cydoniam, & alias plurimas ciuitates expugnauit. Præterea res gestas à Q. Metello aduersus Cretenses, & epistolas Metelli, & Cn. Pompeij inuicem missas continet. queritur Metellus gloriam rerum à se gestarum à Pompeio sublatam præteriri, qui in Cretam miserit legatũ suum ad accipiendas urbium deditiones: Pompeius rationem reddit hoc se facere debuisse. & sub consulatum Lepidi, ac Tulli hæc: Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberæ in id tempus insulæ leges dedit. Significat autem sequenti anno legatos X ad constituendam prouinciam esse missos. Vnde Velleius ait: Creta Metelli ductu longissime libertatis fine multata est. & Rufus: Creta per Metellum consulem prouincia facta est. & Iustin. lib. XL: Creta, & Cilicia bello piratico perdomitæ in prouinciæ formam redactæ.

DE COS. AN. DCXXCVII.

CONSVLES suggerit in hunc annum Casiodorus Man. Lepidum. collega autem desideratur. Dio L. Tullum, Aemilium Lepidum; Salustius in Catilina L. Tullum, M'. Lepidum; Pædianus in Cornelianam M'. Lepidum, L. Volcatium; liber Cuspinianus LEPIDVM, & TVLLVM. item Cicero in Catilina: at pro Sylla L. Volcatium, & Tullum. Idem Lepidum, & Volcatium consulares nominat lib. XII ad Atticum. pro Plancio autem, L. Volcatium offensiuncula accepta, in ædilitate consulem factum scribit. His comitijs C. Piso cos. M. Palicanum suffragijs populi consulem creatum renunciare noluit, quum diceret, non existimare se tantis tenebris offusam esse remp. ut huc indignitatis ueniretur. auctor Valerius lib. III, cap. VIII.

De coniuratione Cn. Pisonis.

L. TVLLO, M'. Lepido cos. P. Autronius Pætus, & P. Cornelius Sulla designari cos. legibus ambitus interrogati pœnas dederant. paulo post L. Sergius Catilina pecuniarum repetundarum reus prohibitus erat petere consulatum, quòd intra legitimos dies profiteri nequiuerit. Erat eodem tempore Cn. Piso adolescens nobilis, summæ audaciæ, egens, factiosus. cum hoc Catilina & Autronius circiter nonas Decemb. consilio communicato parabant in Capitolio K. Ian. L. Torquatum, & L. Cottam consules interficere; ipsi fascibus correptis Pisonem cum exercitu ad obtinendas duas Hispanias mittere. ea re patefacta rursus in nonas Februar. consilium cædis transtulerunt. iam tum non consulibus modò, sed plerisque senatoribus perniciem machinabantur. quòd ni Catilina maturasset pro curia signum socijs dare, eo die res confecta fuisset. quia non

dum frequentes armati conuenerant, ea res consilium diremit. postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est, adnitente Crasso. qui in prouinciam ab equitibus Hispanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens, occisus est. Hæc Salustius in Catilinam, epitoma CI, Suetonius in Cesare, Dio lib. XXXVI, Cicero pro Sylla. Pisonem autem Figulo, & Cæsare cos. in Hispania fuisse ait Salustius: eodem anno mortuum Pædianus in orat. in toga. De hoc Pisone extat tale monumentum Romæ in hortis (ut audio) Cardinalis Carpensis in alta semita.

CN. CALPVRNIVS
CN. F. PISO
QVAESTOR PRO PR. EX S. C.
PROVINCIAM HISPANIAM
CITERIOREM OBTINVIT.

De bello Mithridatico Cn. Pompeij.

IISDEM consulibus C. Manilius trib. pleb. iratus optimatibus, quòd legem, quam de libertinorum suffragiis pridie K. Ian. tulerat, ipsi K. Ian. Tullo, & Lepido consulibus ineuntibus abrogassent, Pompeio absenti se adiunxit, ac colligendæ eius gratiæ caussa legē promulgauit, ut Cn. Pompeio (is in Cilicia adhuc erat ad belli maritimi reliquias persequēdas) Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Armenia minor, præterea omnis ad bellum piraticum apparatus, omnes, quæ sub Lucullo meruerant, copiæ & bellum contra Mithridatem, & Tigranem reges committebantur. Hanc item legem ab optimatibus oppugnatam, uel quòd Pompeium ad Luculli triumphum proficisci, uel quòd uni nimium imperium periculose mandari, uel quòd Q. Marcium è Cilicia, M'. Acilium è Bithynia ante tempus iniuste reuocari censerent, populus tamen, (etsi iam legatos ad prouinciam constituendam ex Luculli literis, quasi debellatum esset, pauloante miserat) magno consensu accepit, annitente maxime Cesare, & Cicerone prætore; Cæsare, ut populum ad extraordinaria sibi quoque mandanda imperia post promptiorem haberet; Cicerone, ut intelligerent omnes, maximum se momentum ei parti cui se adiunxisset, afferre. Nam qui antea optimates tueri solitus erat, is nunc ad plebem se contulerat. extat eius, qua hanc legem suasit, oratio. Hæc Plutarchus in Pompeio, Dio lib. XXXVI, Cicero pro lege Manilia, Pædian. in Cornelianam, Appianus in Mithridatica. Cn. igitur Pompeius accepto ad bellum imperio societate cum Phraate Parthorum rege iuncta, ubi per legatos ad pacem petendam Mithridatem adducere se non posse sensit, magno apparatu in eum mouit. Huic in Galatia Lucullus occurrens, ut recederet, quòd bellum cōfectum esse, atque legatos constituendæ prouinciæ caussa iandiu expectari diceret, non persuasit. Itaque Pompeius cum ne quis Lucullo pareret edixisset, Mithridatem primum in Armeniam minorem, in quam ille impetum fecerat; atque inde prœlio equestri uictum in Armeniam Tigranis persequutus, eum nocturna pugna fractum coegit iterum ad Tigranem confugere. à Tigrane autem non receptus, quòd eum auctorem belli fuisse obiiceret, quod ipse cum filio suo gereret, in Bosporum reuersus filium Macharem Bospori regem, populi R. socium, dolo interfecit. Tigranis filius ad regem Parthorum transfugiens, primum una cū Phraate bello patri illato, usque ad Artaxata uenit. deinde recedente Phraate à Tigrane patre uictus ad Pompeium se contulit. Quo terrore compulsus Tigranes, ubi pacem, quam cupiebat, à Pompeio impetrare non potuit, atque ipsum aduentantem cum exercitu audiuit, eius potestati & urbem Artaxata, & semet tradidit. Pompeius Tigrani summum honorem habuit, atque Armeniam, & thesauros restituit: Cappadociæ & Syriæ partem, Phœnicen, & Sophenem ademit; & pecuniam ingentem imperauit, filium eius, qui ijs quæ ipse statuerat, non stabat, in uinculis habitum Romam misit. Cum autem tripartito exercitu cui ipse, Metellus Celer, & L. Valerius Flaccus præerant, hibernaret, Orœses Albanorum rex, ut à Tigrane filio gratiam iniret, hiberna eius aggressus, a Celere, & Flacco repulsus, à Pompeio fugatus, cum magna suorum clade uictus est. quibus cum Pompeius tamen, quòd hyems ingrauescebat, petentibus fœdus fecit. Hæc Dio, Appianus, Plutarchus. itaque in epitoma C, sic est: Cn. Pompeius ad gerendum bellum aduersus Mithridatem profectus cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouauit, equestri prœlio Mithridatem uicit. præterea bellum inter Phraatem regem Parthorum, & Tigranem Armeniorum, ac deinde inter filium Tigranem patremq; gestum continet. Cn. Pompeius, Mithridatem nocturno prœlio uictum coegit Bosporon profugere: Tigranem in deditionem accepit, eiq;, ademptis Syria, Phœnice, & Cilicia, regnum Armeniæ restituit. unde in Sextiana inquit Cicero: Tigranem Cn. Pompeius cum in suis castris supplicem, abiectumq; uidisset, erexit, atque insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit.

DE COS. AN. DCXXCVIII.

In hunc annum cum designati consules P. Autronius Pætus, P. Cornelius Sulla, legibus ambitus interrogati pœnas dedissent, in eorum locum facti sunt L. Aurelius Cotta, & L. Manlius Torquatus; auctore Salustio, Dione, & Pædiano, qui ita in Cornelianam ait: P. Sylla, & P. Autronius cos. designati cum essent, eorum alterum L. Cotta, alterum L. Torquatus ambitus damnarunt, & in eorum locum consules creati sunt. Vnde etiam Cicero II. de finib: L. Torquatus, adolescentulus eripuit P. Syllæ consulatum, eumq; ad patrem suum rettulit. Damnatos lege Calpurnia de ambitu à C. Pisone cos. paulo ante lata, scribit idem cum Pædiano in or. in toga. Idem est apud Suetonium in Cæsare. Priores cos. uocat Dio P. Pætum, & Cornelium Syllam. Salustius & Suetonius P. Syllam, & P. Autronium. (sic enim scribendum, non Antronium, ex lapid. Capitolin. apud quos an. DCCXIIII est, L. AVTRONIVS P. F.) liber Cuspinianus SVLLAM, & PAETVM. P. autem Sylla Ser. F. dicitur à Salustio, à Dione uero filius fratris L. Syllæ dictatoris. Posteriores cos. L. Cottam, & L. Torquatum uocat Nepos in vita Attici, Cicero contra Rullum; Torquatum, & Cottam in Catilinam, & de diuin. Index lib. XXXVII Dionis L. Aurelium M. F. Cottam, L. Manlium L. F. Hic L. Manlius Torquatus Macedoniam prouinciam sortitus est. quod indicat Cicero, cum inquit in Pisonem, L. Torquatum magnis rebus gestis se cos. referente imperatorem appellatum esse. L. Cotta Pompeio, & Crasso cos. prætor iudicia ad equites transtulit. Pædianus, epitomæ.

De censoribus abdicatis.

Cvm quinquennalis lustri ratio, tum Dionis historia docet, in hunc annum censores creatos fuisse. sic enim loquitur: Censores cum de danda ijs, qui trans Padum sunt, ciuitate inter se contenderent, non solum nihil aliud egerunt, sed magistratu etiam abdicarunt. Hos autem fuisse M. Crassum, & Q. Catulum consulares uiros tradit Plutarchus in Crasso, cum ait: Crassus censuram ociosam gessit; neque enim senatum legit, neque equites inspexit, nec censum ciuium egit; uerum cum à collega Lutatio Catulo de Aegypto Romanis tributaria facienda dissentiret, ambo sponte magistratu abierunt. Idem in politicis, in Catone minore, & in libro de uitiosa uerecundia Catuli censoris meminit, eumq; censorem Catone quæstore, Pompeio in Asia bellum gerente, fuisse scribit.

De re gesta cum Mithridate à Cn. Pompeio pro cos.

His cos. Cn. Pompeius Artocem Iberiæ regem, cum eum sensisset in se moliri bellum, adortus magno prœlio uictum, obsidibus acceptis, cum pace dimisit; Albanos iterum occurrentes repulit; Phraatem, cuius fines Gabinius ultra Euphratem usque ad Tigridem populatus erat, amicitiam renouare cupientem aspernatus, agros Gorduenes, de quibus ipse cum Tigrane disceptabat, per Afranium occupatos Tigrani regi attribuit. Hæc in hunc annum gesta refert Dio. de quibus ita est in epitoma CI: Cn. Pompeius cum Mithridatem persequeretur, in ultimas, ignotasq; gentes penetrauit; Iberos, Albanosque, qui transitum non dabant, prœlio uicit. Appianus, & Plutarchus item.

DE COS. AN. DCXXCIX.

Consvles insequens annus habuit auctore Cassiodoro, & Pædiano, L. Cæsarem, & C. Figulum. quos Dio uocat L. Cæsarem, C. Marcium C. F. Figulum; Cicero pro Sulla L. Iuliũ, C. Figulum, itemq; Salustius in Catilina. L. Cæsar L. Cæsaris filius fuit eius, qui cõsulatum gessit bello Marsico. Itaque Cicero in Catilinã auum huius M. Fuluium Flaccum appellat. pater enim huius Fuluiam Flacci filiam in matrimonio habuit. Hæc hoc de consulatu cum scriberem, forte interuenit GEMINIANVS PATINVS Mutinensis, præstans ingenio, atque doctrina iuuenis; qui data occasione sæpe se miratum esse dixit, quòd alterum horum consulum Marcium quidam Thermi cognomine afficerent; cum tamen Thermus non Marciorum esset cognomen, sed Minuciorum; Figulus autem etiam in hoc consule cognomen celebraretur. nam in prima epistola ad Atticum sic Ciceronem scriptum reliquisse: L. Iulio Cæsare, C. Marcio Figulo cos. filiolo me auctum esse scito. atque à me quid hac de re sentirem, requisiuit. quid autem ei tum respon-

derim, putaui mihi hoc eodem in loco ascribendum esse, ut qua re illi, eadem ceteris etiam antiquitatis Romanæ studiosis gratum faciam. Respondi me putare, non imperite eos fecisse, qui Thermum alterum cognomen huic Marcio adiecissent. eundem enim esse Thermum cum Figulo. Itaque Ciceronem eadem epistola cum competitores Cæsaris nominaret, Thermum, non Figulum nominasse. sic enim ille ait: De ijs, qui nunc petunt, Cæsar certus putatur. Thermus cũ Silano contendere existimatur. nostris rationibus maxime conducere uidetur, Thermum fieri cum Cæsare. nemo est enim ex ijs, qui nunc petunt, qui si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur, propterea, quòd curator est uiæ Flaminiæ. in extrema autem epistola significat se L. Iulio Cæsare, C. Marcio Figulo cos. auctum filiolo, cum tamen Figuli petentis ante ne meminerit quidem; hoc autem me tanto uehementius credere, quòd in libro uetere, quẽ identidem citat auctorem Cuspinianus, extrema utriusque horum consulum cognomina sunt, CAESAR, & THERMVS. quod alias etiam fecit, ut cum duo, aut plura cognomina unius fuerint, ille extremum tantum adhibeat. fortasse autem hunc è Thermorum familia in Figulorum per adoptionem transisse, atque ita utrunque cognomen tulisse.

De censoribus.

ET in hunc annum censores creatos Dio ostendit, cum ait, ne censores quidem qui subsequuti sunt, quicquam insequenti anno egisse, quòd tribuni pl. intercesserint, ne senatum legerent, ne ipsi forte præterirentur. est autem consentaneum, si priores censores abdicarunt, hoc anno alteros, qui lustrum facerent, fuisse creatos. hos autem fuisse arbitror L. Aurelium Cottam priore anno consulem, & P. Seruilium Isauricum. De Cotta testis est Plutarchus, qui Cottam petente consulatũ Cicerone censurã gessisse scribit. Cicero autẽ petijt hoc anno. eundem etiam L. Cottam censorium uocat Cicero in orat. pro domo. De Seruilio auctor est Valerius, qui lib. VIII scribit: P. Valerium consularem, censorium, triumphalem maiorũ suorum titulis Isaurici cognomen adiecisse. quoniam autem illum ante hunc annum censuram non gessisse constat, propterea collegam L. Cottæ fuisse arbitratus sum. neque uero ab his lustrum conditum puto, cum triennio post alij censores id condiderint, ut tum ostendam; neque censum actum, quòd Cicero pro Archia post consulatum dicens, proximos censores, qui censum egerint, Gellium, & Lentulum intelligit, tum cum Archias cum imperatore L. Lucullo apud exercitum erat.

De re gesta à Cn. Pompeio cum Mithridate.

PHRAATES rex Parthorum iratus Pompeio, quòd cum ad se scriberet, non regem regum, ut mos erat, appellasset, transitu Euphratis impedito, ineunte uere in Tigranem regem una cum Tigranis filio genero suo motis castris, primo prœlio uictus, altero melius pugnauit. Itaque cũ Tigranes Pompeium ex Syria aduocaret, neque ille uenire maturaret, eum, ac Romanos per legatos insolentius accusauit. Pompeius maledictis eius contemptis nec Tigranem auxilio iuuit, nec Phraatem bello persecutus est, quòd bellum illud sibi mandatum esse negaret, ac Mithridates adhuc in armis esset. hac de caussa Tigranes elusus operam dedit, ut cum Phraate in gratiam rediret. Dio, Appianus, Plutarchus.

DE COS. AN. DCXC.

CONSVLES in hunc annum inierunt M. Cicero, C. Antonius. auctor Cassiodorus, Plinius lib. VIII, Salustius in Catilina, Suetonius in Augusto, Plutarchus in Cicerone, Velleius lib. II, Iosephus antiquitatum lib. XIIII. Dio M. Tullium M. F. Ciceronem, C. Antonium M. F. edit. Ciceronis patrem, auumq; prænomine Marci usos fuisse, apparet ex lib. V epistolarum, lib. II de Oratore, lib. III. de legibus. C. Antonium M. Antonij oratoris filium tradit Pædianus in orationem in toga. quo in loco enumerat Ciceronis competitores, duos patricios P. Sulpicium Galbam, L. Sergium Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duos nobiles, C. Antonium, L. Cassium Longinum: duos, qui tantum non primi ex familijs suis magistratum adepti erant, Q. Cornificiũ, & C. Licinium Sacerdotem, solum Ciceronem equestri loco natum. omnes magistratus se suo anno adeptum Cicero gloriatus est. Eidem Macedonia obtigit, Antonio Gallia. Macedoniam deinde Antonio collegæ concessit Cicero, neque in prouinciam profectus est ex consulatu. Gallia Q. Metello Celeri prætori mandata est; auctor ipse Cicero, Dio, & Plutarchus. ambo Tullo, & Lepido prætores fuerant; Pædianus. Hoc anno tribuni pl. C. Antonio consule non repugnante leges a-

aliquo

liquot perniciosas ad perturbandum reip. statum promulgarunt: ut agri uictoria Pompeij parti à Xuiris, quos pars populi creasset, uenderentur, atque ea pecunia agri emerentur, quò plebs Romana deduceretur; ut Campanus ager populo diuideretur; ut proscriptorum filij, quos Sulla dictator honorum petitione priuarat, ad magistratus uocarentur; ut P. Autronius, & P. Sulla damnati ambitus in senatum legi, ac magistratus capere possent; C. etiam Rabirius a T. Labieno trib. pl. ad populum postulatus est, quòd XXXVI ante annum in seditione L. Saturninum interfecisset. quæ leges ne ferrentur, consilio, atque eloquentia Ciceronis consulis auctore Dione perfectũ est. ut merito Cicero ipse ita in Pisonẽ glorietur: Ego K. Ian. senatum, & bonos omnes legis agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui, si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. ego adolescentes bonos, & fortes, sed usos ea conditione fortunę, ut si essent magistratus adepti, reip. statum conuulsuri uiderentur, meis inimicitiis, nulla senatus mala gratia comitiorum ratione priuaui.

De re gesta à Cn. Pompeio cum Mithridate.

His cos. Mithridates transitum in Italiam moliens filios aliquot, ac propinquos suspectæ fidei in Bosporo interfecit. Quo terrore compulsus Pharnaces filius eius, cum se à Romanis regnũ consequuturum speraret, patri insidias fecit. quibus patefactis damnatus, ope eorum, quos pater ad se comprehendendum miserat, signa in eum intulit, ac regia occupata, ut sibi ueneno mortem consisceret, coegit, ac se Pompeii potestati permisit. Pompeius Aretam Arabum regem, qui Syriam populatus erat, prœlio uictum in deditionem accepit, post in Palæstinam profectus Hircanum, & Aristobulum Iudæos fratres inter se de regno contendentes adortus, illum primo congressu, hunc acie maiore mole superauit; urbem eorum Hierosolyma cepit, atque Hircano rege constituto in Pontum reuersus, urbibus in fidem acceptis, in Asiam traiecit. Ita Dio, Plutarchus, Appianus, Iosephus, alii. in epitoma autem CI, ita: Præterea fugam Mithridatis per Colchos, Eniochosq;, & res ab eo in Bosporo gestas continet. Cn. Pompeius in prouinciæ formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit. ab eo Mithridates in regia cum ueneno sumpto parum profecisset ad mortem, à milite Gallo nomine Bitoeto, à quo ut adiuuaret se, petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Iudæos subegit; Fanum eorum Hierosolyma inuiolatum ante id tempus cepit. Hoc bello Bithyniam, Cappadociam, & Ciliciæ partem eam, quæ non dum imperio Romano subiecta erat, & Syriæ Phœnicen, ac Cœlen, & Palæstinam usque ad Euphratẽ, & Paphlagoniam, Galatiam, Phrygiam, & finitimam Mysiam, item Lydiam, Cariam, Ioniam, & Asiam, quæ ad Pergamum est, atque ipsam Græciam partim recuperatas esse, partim nunc primum in potestatem uenisse Romanorum tradit Appianus; Tigrani porrò Armeniam maiorem esse permissam, Pharnaci Mithridatis filio Bosporum, Ariobarzani Cappadociam, Antiocho Cõmageno Seleuciam, Deiotaro, atque alijs tetrarchis cum Armenia minore Galatiam, Attalo, & Pylæmeni Paphlagoniam, Aristarcho Colchidem, Palæstinam Hircano. præterea uero cum Cicero in oratione de prouincijs dicat, Asiam, quæ antea Romanum imperium terminabat, tribus nouis prouincijs Pompeij uictoria cinctam, Pontum intelligere uidetur, quem ille cum Bithynia iunctum unam prouinciam auctore Strabone fecit, quæ etiam Bithyniæ nomine appellata est; & Syriam, quam cum Palæstina in prouinciam redactam rectori delata iurisdictione refert Marcellinus lib. XIIII. cui tamen de Palæstina non assentior. quam Hircano permissam omnes historiæ loquuntur. Cicero eadem in oratione se consule referente ait, primum XII dierum supplicationem Cn. Pompeio decretam confectis bellis omnibus maritimis, terrestribusq;. qua de caussa hoc etiam anno salutis auguriũ factum tradit Dio, quod nisi pacato toto imperio fieri soleret.

De coniuratione Catilinæ.

Extremo fere hoc anno coniuratio Catilinæ patefacta, atque consilio Ciceronis consulis oppressa est. L. Sergius Catilina uir patricius, qui triennio ante etiam cum Cn. Pisone coniurauerat, cum priore, & hoc anno repulsam consulatus tulisset, cum P. Lentulo, & C. Cethego prætoribus, atque alijs multis de cæde cõsulum, & senatus, incendijs urbis, & opprimenda rep. coniurauit, exercitu quoque ad id per C. Manlium in Etruria ad Fæsulas comparato. Re per indices patefacta S. C. fit, ut consules uideant, ne quid detrimenti resp. capiat. Præsidijs in urbe dispositis, Q. Marcius Rex Fæsulas, Q. Metellus Creticus in Apuliam circumq; ea loca mittuntur

tur; prætores Q. Pompeius Rufus Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Picenum; ijsq; permissum ut pro periculo exercitum compararent. Cum Catilina sui purgandi caussa sicuti iurgio lacessitus foret, in senatum uenisset, Ciceronis consulis oratione, & senatorum maledictis exagitatus, domum se ex curia proripuit, inde nocte intempesta cum paucis in Manliana castra profectus est. Lentulus, Cethegus, ac ceteri, qui ex præcepto Catilinæ in urbe remanserant, capti, atque indicijs plurimis conuicti S. C. supremo supplicio afficiuntur. Ciceroni, cuius præcipue industria salus reip. parta est, magna à bonis ciuibus laus, ac gloria tributa est. Hæc Salustius, Dio, Appianus, Plutarchus latissime.

De triumpho L. Luculli pro cos. de Mithridate.

L. LVCVLLVS magnis rebus in Ponto, & in Armenia aduersus reges Mithridatem, & Tigranem gestis exercitum M'. Acilio Glabrioni consuli successori, aut certe sequenti anno, ut diximus, Pompeio sibi in Galatia occurrenti tradidit; constitutaq; per decem legatos prouincia, inter quos M. Lucullum fratrem, & L. Murenam fuisse Cicero lib. XIII epistolarum ad Atticum scriptum reliquit, Romã decessit, neque nisi hoc demum anno triumphauit. Hoc significat Cicero in Lucullo, cum scribit de eo: Quin etiam, cum uictor à Mithridatico bello reuertisset, inimicorum calumnia triennio tardius, quàm debuerat, triumphauit. nos enim consules introduximus pene in urbem currum clarissimi uiri. Hic autem fuit C. Memmius, quem refert Plutarchus populum R. contra Lucullum incitasse, ita ut uix ei triumphum permiserit. Triumphasse etiam eundem Cicerone consule patet ex oratione pro Murena, in qua Cicero ait, L. Luculli exercitum, qui ad triumphum conuenerat, L. Murenæ consulatum petenti præsto affuisse. Eiusdem triumphi meminerunt Eutropius, Athenæus lib. VI, & latissime omnium Plutarchus, qui ei milites à Pompeio duntaxat mille & sexcẽtos ad triumphum relictos scribit. Plinius etiam lib. XXVIII, cap. V. hunc senem triumphalem appellat. & cum lib. XXXIIII, Apollinem à M. Lucullo ex Apollonia Ponti urbe XXX cubitorum, CL talentis factum, esse translatum ait; L. Lucullum, qui in Ponto, non Marcum, qui in Macedonia rem gessit, reponendum opinor.

DE COS. AN. DCXCI.

CONSVLES subsequuti sunt D. Silanus, L. Murena, auctore Cassiodoro, & Salustio. Dio D. Iunium M. F. Silanum, L. Licinium L. F. Murenam edit. Eutropius D. Iunium Silanum, & L. Licinium. D. Iunium M. Silani filium esse reor eius, qui consul fuit bello Cimbrico. L. Murena L. Murenæ filius est eius, qui de Mithridate pro pr. triumphauit. ut ait Cicero pro ipso Murena ambitus reo. His comitijs repulsam iterum tulit L. Sergius Catilina, cuius dolore ad coniurationem exarsit; & Ser. Sulpicius Rufus iurisconsultus, qui post Murenam ambitus accusauit. L. Murena, & Ser. Sulpicius anno suo prætores una fuerunt. i. Cotta, & Torquato cos. Murena ius dixit, Sulpicius de peculatu cognouit; Murena ex prætura in Galliam profectus est, Sulpicius urbe delectatus est; Cicero pro Murena. Hoc anno C. Pontinius, qui, cos. Cicerone, Salustio auctore, prætor fuit, ex prætura Galliam Narbonensem sortitus est. ut post in eius triumpho dicemus. P. Clodius domi Cæsaris pont. max. cum ueste muliebri deprehensus, cum sacra Bonæ deæ à mulieribus fierent, ad quæ marem penetrare nefas erat. Dio, & Cicero lib. I ad Att.

De L. Catilina uicto à C. Antonio pro consule, & rebus ab eodem gestis in Macedonia.

L. CATILINA auditis, quæ Romæ gesta erant, exercitum parauit. Contra quem cum C. Antonius Roma missus esset, Catilina per montes asperos magnis itineribus in agrum Pistoriensem contendit, eo consilio, uti per tramites profugerent in Galliam transalpinam. Quo cognito Q. Metellus Celer, qui cum tribus legionibus in agro Piceno præsidebat castris motis sub ipsis radicibus montium consedit. neque Antonius longius aberat. Catilina ubi uidit se montibus, atque copijs hostium clausum, neque præsidij spem ullam esse, cum Antonio quamprimum conflixit. Antonius, quòd pedibus æger erat, M. Petreio legato exercitum permisit. Catilina in ipsa pugna fortissime dimicans cecidit. C. Antonius abstersos gladios in castra rettulit, & Imperator appellatus est. Romæ supplicatio decreta. Dio, Salustius, Plutarchus, Valerius capite de iure triumphandi, Cicero pro Sextio.

Ceterum cum L. Torquato in Macedonia ex consulatu C. Antonius successisset, uicto Catilina

in

in prouinciam profectus male rem gefsit. Hoc indicat Obſequens cum ait: C. Antonius cum in agro Piſtorienſi Catilinam deuiciſſet, laureatos faſces in prouinciam tulit, ibi à Dardanis oppreſſus amiſſo exercitu profugit. apparuit eum hoſtibus portendiſſe uictoriam, cum ad eos laurum uictricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Eundem ſcribit Dio in conſulatu Cæſaris, cum Dardanos, ac finitimos eorum populatus eſſet, eorum in ſe impetu non expectato, fugã cepiſſe. ab alijs etiam cum equitatu fugatum, peditatum ipſum hoſtibus concidendum reliquiſſe. Hunc autem per triennium prouinciam obtinuiſſe arbitror. Nam quanquam Cicero ad Att. lib. primo ſcribit K. Ian. Piſone & Meſſalla cos. prodromos Pompeianos nunciare Pompeium aperte acturum, ut Antonio ſuccedatur: idem tamen Antonium ſe defendiſſe, ſcribit ad P. Sextiũ, Antonij tum quæſtorem. Antonium, inquit, in ſenatu grauiſsime, ac diligentiſsime defendi, ſenatumq; uehementer oratione mea, atque auctoritate commoui. accedit, quòd Cæſare, & Bibulo cos. C. Octauium Auguſti patrem Macedoniæ prætorem inuenio apud Ciceronem in epiſtolis ad Q. fratrem. quem etiam ex prætura Macedoniam ſortitum eſſe, atque Beſsis, ac Thracibus magno prœlio fuſis optime ſocios tractaſſe narrat in Auguſto Suetonius; Gabinio autem & Piſone, L. Appuleium inuenio, cuius quæſtor Cn. Plancius Ciceronem exulantem complexus eſt. Cicero pro Plancio. Lentulo & Metello L. Piſonem ex conſulatu eam obtinuiſſe ſatis conſtat. poſtremo, quia Dio Ciceronem ſcribit Antonium ex prouincia reuerſum Cæſare, & Bibulo defendiſſe, à M. Cœlio accuſatum, quòd ſocius coniurationis Catilinæ fuiſſet, damnatumq; quòd praue rem in Macedonia adminiſtraſſet. Itaque Cicero pro Cœlio ait: M. Cœlius accuſauit C. Antonium collegam meum, cui miſero præclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. Atque hac etiam de cauſſa in epitoma CIII ſub conſulatum Cæſaris hæc uerba ſunt: C. Antonius pro cos. in Thracia parum proſpere rem gefsit: cum tamen Cæſare cos. non ipſe in Macedonia, ſed C. Octauius fuerit.

De Q. Marcio pro cos. Ciliciæ, & rebus eius.

Q. MARCIVM ex conſule in Ciliciam miſſum refert Dio, Menemachum quendam Mithridatis transfugam recepiſſe, & P. Clodium, qui L. Lucullum reliquerat, claſsi præfeciſſe, Lucullo ab exercitu ſuo deſerto opem imploranti denegaſſe. reliquas res eius geſtas uetuſtatis ne iniuria, an hominum incuria apud Dionem aboleuit? Hic per annum prouinciæ præfuit, quia Tullo & Lepido cos. Cilicia mandata Pompeio eſt. ibi uero res eum magnas geſsiſſe credibile eſt. quòd ſcribit Saluſtius in Catilina Q. Marcium Regem ad urbem fuiſſe cum exercitu Cicerone cõſule, inimicorum inuidia impeditum, ne triumpharet. an uero triumpharit, parum certum eſt. mortuus eſt enim hoc tempore, unde Cicero in epiſtola ad Att. M. Piſone, M. Meſſalla ſcripta, ait, P. Clodium hereditatem Regis deuoraſſe. habebat autẽ ſororem Clodij Rex in matrimonio, L. Lucullus alteram, Q. Metellus Celer tertiam, auctor Plutarchus. Eiuſdem Regis meminit Saluſtius hiſtoriarum lib. V, ex Priſciani lib. XVIII, his uerbis: At Lucilius audito Marcium Regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere.

De triumpho Q. Metelli Cretici pro cos. ex Creta.

DE rebus à Q. Metello pro cos. in Creta geſtis ſatis ante dictum eſt. Ne hic quidem anno ſuo triumphauit. Nam & hic conſule Cicerone ad urbẽ cum exercitu fuiſſe traditur, impeditus paucorum inuidia, ne triumpharet. Triumphaſſe autem eum D. Silano, & L. Murena cos. ab Eutropio proditum eſt. De quo triumpho ſic Velleius: Metelli, & Luculli triumphum Pompeius imminuit. & alibi: Cn. Pompeius captiuos duces ornamentum triumphi Metelli ſubduxit. (hi fuerunt Panares, & Laſthenes, auctore Dione.) Huius etiam triũphi ueſtigia ſunt in Capit. triũphis. nã voces illæ: K. IVN. quæ ſunt proxime ante Pompeij triũphũ, ad hunc, ut puto, pertinent.

DE COS. AN. DCXCII.

CASSIODORVS hoc anno cos. ſubijcit M. Pupium, M. Valerium. Dio M. Pupium M. F. Piſonem, M. Valerium M. F. Meſſallam Nigrum. Meſſallæ Nigri mentio eſt etiam apud Pædianum in oratione pro Scauro: M. Meſſallæ, & M. Piſonis apud Ciceronem lib. primo ad Att. Plinium lib. VII, cap. XXVI; lib. XXXVII, cap. II; lib. VIII, cap. XXVI; Cæſarem lib. primo de Gallico bello. M. Piſonem Cn. Pompeij bello Mithridatico legatum ex Aſia à Pompeio ad comitia præmiſſum, eiuſdem opera conſulatum adeptum, refert Dio. De eodem ſic Pædianus

in

in Piſonianam: M.Pupius Piſo fuit eiſdem temporibus, quibus Cicero, ſed tanto ætate maior, ut adoleſcentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quòd in eo & antiquæ uitæ ſimilitudo, & multæ erant literæ. orator quoque melior, quàm frequentior habitus eſt. biennio tamen ſerius, quàm Cicero conſul fuit. triumphauit pro cos. de Hiſpanis Q. Hortenſio, Q. Metello Cretico cos. ante Ciceronis conſulatum. & Cicero in Bruto: M. Piſo quicquid habuit, habuit ex diſciplina, maximeq; ex omnibus, qui ante fuerunt, græcis doctrinis eruditus fuit. &c. Eundem M. Piſonem ſcribit pro Plancio in ædilitate præteritum conſulem eſſe factum. & Velleius: M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ uxor fuerat, in Syllæ gratiam dimiſit. Eundem à M.Pupio adoptatum tradit Cicero pro domo. De Piſonis prouincia ſic Cicero primo ad Att: Piſonem conſulem nulla in re conſiſtere unquam ſum paſſus. deſponſam homini iam Syriam ademi. Cæſar lib. I ſcribit ſenatum cenſuiſſe, uti quicunque Galliam prouinciam obtineret, quod commodo reip. facere poſſet, Aeduos, ceterosq; amicos populi R. defenderet. Hoc anno C. Cæſar, qui Murena & Silano cos. prætura geſsit, ex præturam in Hiſpaniam ulteriorem profectus eſt.

De cenſoribus, & luſtro LXVII.

CENSORES in hunc annũ Dio profitetur. ſcribit enim Piſone, & Meſſalla cos. omnes eos, qui magiſtratus geſſerant à cenſoribus etiam ſupra legitimum numerum in ſenatum lectos. Idem oſtendit Cicero in epiſtola lib. primi ad Atticum, quæ ſcripta eſt his cos. non. Decemb. Metello Celere cos. deſignato, cum ait: Aſiani, qui de cenſoribus conduxerunt, queſti ſunt in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos nimium magno conduxiſſe; ut induceretur ea locatio poſtulauerunt. Neque uero Aſiana uectigalia conduci, niſi poſt pacatam à Pompeio Aſiam, potuerunt, ideſt ab huius anni cenſoribus. Idem Cicero ſignificat luſtrum ab his cenſoribus eſſe factum, ſed ſequentibus cos. nam in epiſtola, quæ proxime ſequitur, data XI K. Febr. Q. Metello, L. Afranio cos. ſic ait: Reuiſe nos aliquando. nam ne abſens cenſeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. ſub luſtrum autem cenſeri germani negotiatoris eſt. Cum igitur dubitandum non ſit, quin hoc anno cenſores creati ſint, eſt uero illud accurate quærendum, qui fuerint. neque enim in cenſorem, aut cenſorium ullum, ex ijs, qui ante conſulatum geſſerint, adhuc incidi. Hi autem creati ſunt ante quinquennium, quòd priores cenſores luſtrum nullum fecerint.

De triumpho III *Cn. Pompeij Magni pro cos. de Mithridate. &c.*

QVAE geſſerit maritimo, ac Mithridatico bello Cn. Pompeius procos. ante demonſtratum eſt. Hic eſt autem annus, quo ipſe bellis omnibus confectis triumphauit. cuius triumphi hæc adhuc in annalibus ueteribus teſtimonia leguntur. Dio & Plutarchus auctores ſunt, eum petiiſſe, ut priore anno comitia conſularia differrentur, quò præſens ipſe Piſonem candidatum deducere poſſet. Cicero etiam lib. primo ad Att. ſignificat Piſone, & Meſſalla cos. Pompeium K. Ian. in expectatione fuiſſe. Triumphaſſe autem eundem hoc anno per biduum III, & prid. K. Octob. proditum eſt in Capitolinis fragmentis, atque in ijs, quos paulo infra commemorabo, annalibus. Laudant igitur primum illud in Pompeio rerum Ro. ſcriptores, quòd uictor cum exercitu maximo rediens, ut Brunduſium traiecerit, copias omnes dimiſerit, atque ex tot bellis uno triumpho contentus fuerit, neque ullo ſe, niſi uetere Magni cognomine ornari uoluerit. In ſenatu de ſuis rebus differentem eum dixiſſe Plinius lib. VII tradit, ſe Aſiam, quam ultimam prouinciam acceperat, patriæ mediam reddidiſſe. Titulum triumphi, totius mundi prætulit. Quot autem & quibus ex regionibus nominatim triumpharit Plinij uerbis allatis exponam. Pompeius, inquit, honores urbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicauit. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum uicies ſemel centenis LXXXIII, depreſsis, aut captis nauibus DCCCLXVI, oppidis, caſtellis MDXXXVIII in fidem acceptis, terris à Mæoti lacu ad rubrum mare ſubactis, uotum merito Mineruæ hoc breuiarium eius ab oriente. Triumphi uero, quem duxit a. d. tertium K. Octob. M. Meſſalla, M. Piſone cos. præfatio hæc fuit: Cum oram maritimam à prædonibus liberaſſet, & imperium maris populo R. reſtituiſſet ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate, atque Tigrane triumphauit. Meminit idem huius quoque triumphi lib. XXXVII his uerbis: Id ut planius noſcatur, uerba ex ipſius Pompeij triumphorum actis ſubijciam. Ergo tertio triumpho, quem de Piratis, Aſia, Ponto, gentibusq;, & regibus in ſeptimo huius operis uolumine indicatis M. Piſone, M. Meſſalla cos. prid. K. Octo. die natalis ſui egit, tranſtulit alueum

cum

cum tesseris lusorium è gemmis duabus latum pedes tres, longum pedes quatuor. Persequitur in de multa alia, quæ eadem etiam apud Plutarchum, & Appianum ferè memorantur. In epitoma autem CIII ita est: Cn. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane, & Tigranis filio triumphauit, Magnusq; à tota concione consalutatus est. & Valerius lib. V: Pompeius de Mithridate, & Tigrane, præterea regibus, & gentibus plurimisq; ciuitatibus & prædonibus unum duxit triumphum. Hinc Cicero pro Cornelio: Pompeius tot habet triumphos, quot sunt oræ, partesq; terrarum. Item: Pompeij tres triumphi testes sunt totum orbem terrarum nostro imperio teneri. Hoc tempore Pompeium annos natum XXXIII multis placuisse, se uero XL probare ait Plutarchus. Appianus XXX edit. esse autem XLV facile quisque intelliget, qui à C. Atilio, Q. Seruilio cos. quo anno ipse prid. K. Octob. natus est, enumerabit. Itaque merito Velleius se mirari ait tanti uiri eos fefellisse quinquenniū, cum ab ortu eius facillima, & certissima sit annorum digestio.

DE COS. AN. DCXCIII.

CONSVLES edit in hunc annum Cassiodorus Q. Metellum, L. Afraniumq; item Obsequens, item Cicero lib. primo epist. ad Atticum; Dio L. Afranium L. F. Q. Cæcilium Q. F. Metellum Celerem. Cicero tamē in primo ad Atticum Afranium uocat Auli filium; presertim cum ait: Magna est expectatio comitiorum, in quæ omnibus inuitis trudit noster Magnus Auli filium. Q. Metellus Celer Q. F. scribitur etiam à Cicerone in V epistolarum. Vterq; horum Pompeij opera cō sulatum, teste Dione, consecutus est. eius enim legati ambo fuerunt in Asia. Q. Metellus Celer Cicerone cos. prætor fuerat. ex prætura autem profectus est in Galliam, in qua bellum se gerere pro cos. scribit lib. V. ad Ciceronem. Itaque Plinius lib. II. cap. LXVII inquit: Nepos tradit Q. Metello Celeri L. Afranij in consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli ludos à rege Sueuorum dono datos. De prouincijs cos. ita Cicero in primo ad Att: Heluetij sunt in armis. excursiones in prouinciam faciunt. senatus decreuit, ut consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, uacationes ne ualerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ ciuitates, darentq; operam, ne eæ se cum Heluetijs iungerent. legati sunt Q. Metellus Creticus, L. Flaccus, Lentulus Clodiani F.

De triumpho abiecto à C. Cesare pro cos. ex Lusitania.

C. CAESAR Silano & Murena cos. prætura urbana perfunctus in Lusitaniam profectus est. atque ut belli gerendi occasionem haberet, incolis ex monte Herminio in campos descendere iussis, quòd diceret eos ea arce usos regionem latrocinando uexare, eos mandata facere recusantes acie fregit; inde subactis finitimis, qui eundem exitum metuentes se ad bellum comparauerant, iterum in incolas Herminij montis, quos sibi in reditu tetendisse insidias senserat, conuersus, eos ad Oceanum usque persecutus, in insula, in quam traiecerant, propè ad internecionem redegit. postremo Brigantium Calæciæ oppidum euertit. quibus rebus gestis Romam ad comitia, successore non expectato, decessit, cumq; triumphare posset, maluit consulatum deposito triumpho petere. neque enim nisi præsens in urbe petere consulatū lege poterat, nec si urbem priuatus inisset, ei postea triumphare permissum erat. Hæc Dio. Suetonius aūt de eadem re his uerbis: Cæsar ex prætura ulteriorem sortitus Hispaniam retinentes creditores interuentu sponsorum remouit, ac neque more, neque iure, antequàm prouinciæ ordinarentur, profectus est. incertum metu ne iudicij, quod priuato parabatur, an quo maturius socijs implorantibus subueniret. pacataq; prouincia pari festinatione non expectato successore ad triumphum simul, consulatumq; decessit. sed cum editis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introijsset urbem, & ambienti, ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere. Idem tradit Appianus lib. II, Plutarchus in Cæsare. Obsequens etiam his cos. Lusitanos Gallæcos deuictos notat.

De conspiratione M. Crassi, Cn. Pompeij, & C. Cæsaris.

CVM Cn. Pompeius acta sua à senatu confirmari uellet; ut quæ in Asia singulis regibus, ac gentibus dedisset, rata essent, atque in ea re L. Lucullum, & M. Catonem aduersarios haberet, Cæsarem, ac Crassum sibi adiunxit, Cæsarem ad consulatum prouehendo, Crassum alijs promissis onerando. Ita inter tres ciuitatis principes coitio facta, eaq; iureiurando firmata est, fore ut nemo nemini in rep. aduersaretur, atque alius alium gratia, auctoritate, atque omni ope in ijs, quæ pe-

tijſſet, iuuaret. ſic Dio, Appianus, Plutarchus. Hinc etiam Suetonius ita: Cæſar omnibus officijs Pompeium aſſectatus eſt, offenſum patribus, quòd Mithridate rege uicto, cunctantius confirmarentur acta ſua; Pompeioq; M. Craſſum reconciliauit, ueterem inimicum ex conſulatu, quem ſumma diſcordia ſimul geſſerant; ac ſocietatem cum utroque iniit, ne quid ageretur in rep. quod diſplicuiſſet ulli e tribus. Iuliam in conſulatu Pompeio dedit, Calpurniam Piſonis conſulis futuri ipſe duxit. itaque in epitoma CIII ſcriptum eſt: P. Clodius ad plebem tranſiit. C. Cæſar Luſitanos ſubegit. eoq; conſulatus candidato, & captante remp. inuadere conſpiratio inter tres principes ciuitatis facta eſt, Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem. P. autem Clodium narrat Dio, ut tribunos pl. ad legem de tribunatu pl. patricijs mandando ferendam adducere non potuit, patriciatu ſe abdicaſſe, atque iura plebis iniſſe; tribunatum autem pl. petentem aduerſante Metello cos. repulſam tuliſſe, quòd diceret legitimam eius adoptionem non fuiſſe, quæ lege tantum curiata lata recte fieri poſſet. Vnde etiam Cicero ad Att. primo ait, C. Herennius tr. pl. ad plebem traducit P. Clodium. Metellus eſt conſul egregius, & nos amat.

DE COS. AN. DCXCIIII.

C. CAESAREM, M. Bibulum in hunc annum cõſules comparant Caſsiodorus, Suetonius, & epitomæ. C. Iulium C. F. Cæſarem, M. Calpurnium Dio. C. Iulium Cæſarem, Calpurnium Bibulum Plutarchus, & Appianus. quanquam Appianus, ut Oroſius, & Eutropius, L. Bibulum uocat. Cæſaris & Bibuli cos. meminit Cicero ad Lentulum lib. I. In fragmentis Capitolinis eſt, C. IVLIVS C. F. C. N. De comitijs, quibus Cæſar petijt, ſic Suetonius: E duobus conſulatus competitoribus L. Luceio, & M. Bibulo Luceium ſibi adiunxit, pactus, ut is quoniam inferior gratia eſſet, pecuniaque polleret, nummos de ſuo communi nomine per centurias pronunciaret. Qua re cognita optimates auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi. Igitur cum Bibulo cos. creatus. & Cicero primo ad Atticum: Luceium ſcito conſulatum habere in animo petere. duo enim ſoli dicuntur petituri. Cæſar cum eo coire per Arrium cogitat, & Bibulus cum hoc ſe putat per C. Piſonem poſſe coniungi. Hoc anno Cæſar conſul legem agrariam promulgauit, qua agros publicos omnes pauperibus diuidebat, Stellatem, & Campanum ijs, qui tres, pluresve liberos haberent, eamq; inuito etiam collega, atque optimatibus ad populum tulit. Bibulus obnuncians ab eo armis foro pulſus, inde domi abditus, nihil aliud, quàm per edicta obnunciauit. Cæſar unus omnia, & ad arbitrium adminiſtrauit; publicanos remiſsionem petentes tertia mercedum parte releuauit, M. Catonem dicendo diem eximentem in carcerem duci iuſſit, acta Pompeij in Aſia confirmauit; Illyrium, ac Galliam citeriorem cum tribus legionibus à populo, ulteriorem cum legione una in quinquennium à ſenatu obtinuit. præterea, Cicerone in iudicio Antonij temporum ſtatum deplorante, ea re offenſus P. Clodium inimicum eius fruſtra iampridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horaq; nona lege de adoptione eius lata traduxit. Suetonius, Appianus, Dio, Cicero pro domo, Plutarchus, Velleius.

DE COS. AN. DCXCV.

L. PISONEM, A. Gabinium in hunc annum cos. inuenio apud Caſsiodorum. L. Calpurnium L. F. Piſonem, A. Gabinium A. F. apud Dionem. Horum meminit Cæſar libro primo de bello Gallico, Plutarchus in Catone minore, Cicero in Piſonem, pro Sextio, ubique. Patrem A. Gabinij A. Gabinium fuiſſe reor eum, qui bello Italico legatus cecidit. Cæſoninum Piſoni adijcit cognomen Cicero, & Pædianus, quod etiam auus eius tulit, ut apparet ex Capitolinis tabulis, in quibus hoc anno eſt, L. CALPVRNIVS L. F. L. N. Gabinij competitorem fuiſſe L. Lentulum flaminem Martialem ſcribit Cicero in Vatinium. Piſoni lege Clodia Macedonia data eſt, Gabinio Syria, ut ait Dio, Appianus in Syriaca, Cicero ubique. Ceterum Syria recenti Cn. Pompeij uictoria imperio populi R. acceſſerat. cui ipſe decedens M. Aemilium Scaurũ præfecerat, quem in bello pro quæſtore habuerat. is Metello & Afranio cos. præfuit. Cæſare autem & Bibulo L. Marcius Philippus; Gabinio, & Piſone Cn. Lentulus Marcellinus, ambo ex prętura. Lentulo, & Metello cos. Gabinius ex conſulatu in eam profectus eſt. Appianus in Syriaca, Ioſephus lib. XIIII antiquitatum.

De legibus P. Clodij tr. pl. & M. Cicerone urbe pulſo.

P. CLODIVS patricia familia natus, cum ſe adoptandum M. Fonteio homini plebeio adnitente

tente Cæsare consule dedisset, in hunc annum tribunatum plebis, cepit. Leges aliquot quibus se plebem sibi maxime conciliaturum arbitratus est, tulit: unam, ut frumentum populo, quod antea semis æris, & trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur; alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cœlo seruaret, qua rogatione lex Aelia Fufia tollebatur; tertiam, qua non solum collegia, quæ senatus sustulerat, restituta sunt, sed alia quædam innumerabilia ex omni fece urbis, atque seruitio constituta sunt; quartam, ne quem censores in legendo præterirent, neue qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & utriusque censoris sententia damnatus esset; item, ut Cyprus insula in prouinciæ formam redigeretur, ac bona regis Ptolemæi publicarentur, idq; negotium M. Catoni uiro integerrimo mandaretur. His legibus latis rogationes alias promulgauit, unam de prouincijs consulum nominatim, qua consules sibi deuinxit, ut Gabinio Syria, Babylon, Persæ: Pisoni Achaia, Thessalia, Græcia, Macedonia, omnisq; Bœotia committeretur: alteram in eos, qui sine iudicio populi Ro. ciuem Ro. necassent. qua lege unum Ciceronem sibi iampridem inimicum petebat. qui in consulatu ex senatus consulto in coniurationis socios animaduerti iusserat. Qua lege promulgata Cicero uestem, ac cū eo boni omnes mutarunt. Consules à Clodio tribuno in concionem producti factum Ciceronis improbarunt. Quæ cum Cicero uideret, seq; à M. Crasso, Cn. Pompeio, C. Cæsare desertum sentiret, quanquam à multis defendebatur, ne sua caussa ciuium cædes ulla fieret, circiter K. Apr. vrbe cessit. eodemq; die rogatio de prouincijs consulum lata, domus eius in Palatio à Clodio incensa, area libertati consecrata, bona publicata, prædia direpta sunt. lex de Ciceronis exilio lata, & ut ei aqua, & igni interdiceretur: ne quisquam tectum intra quingenta millia passuum ab Italia præberet. ne quis de eo ad senatum referret, ne decerneret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne scribendo adesset. Cicero in Macedoniam se contulit. post Clodius cum à L. Flauio prætore petijsset, ut Tigranis filium, quem Pompeius apud eum posuerat, adduci iuberet, atque adductum dimisisset, nec repetenti Pompeio reddidisset, Pompeium à se valde abalienatum, ut de Cicerone reuocando cogitaret, impulit. itaque cum hoc anno ab octo tribunis pl. de reditu eius promulgatum esset, unius tamen Aelij Liguris intercessione nihil perfici potuit. Dio, Appianus, Plutarchus, Cicero pro domo, pro Sextio, ubique.

De re gesta à C. Cæsare pro cos. in Gallia.

BELLVM Gallicum transalpinum in Gallia, quod Cæsar per IX annos gessit, hoc anno susceptum est, non Gallorum magis culpa, quàm Cæsaris, qui gloriæ cupidus omnem belli occasionem arripuit. Heluetij enim tectis suis incensis, atque relictis cum nouas quærerent sedes iter facere per prouinciam populi R. quæ Fabij Allobrogici uictoria primum parta, post Marij uirtute ab impetu Cimbrorum defensa fuerat, (ea Narbonensis Gallia dicebatur) statuerunt, L. Pisone, A. Gabinio cos. Cæsar, cum id nuntiatum esset, maximis itineribus in Galliam ulteriorem contendit; legatis eorum, transitum id. Apr. petentibus negat se more populi Ro. posse iter ulli per prouinciam dare; et si uim facere conentur, prohibiturum ostendit. Heluetij ea spe deiecti ab Sequanis impetrant, ut per agrum Sequanorum, & Aeduorum iter in Santonum fines faciant, qui non longe à Tolosatium finibus aberant, quæ ciuitas erat in prouincia. Id cum Cæsar non sine prouinciæ periculo futurum intelligeret, præterea Aeduorum, Ambarrorum, Allobrogum precibus, qui se ab Heluetijs uexari querebantur, adductus, castris motis eos ad Ararim flumen assecutus pagum Tigurinum omnem concidit. Equitatus deinde Cæsaris, quem, vt uideret, quas in partes hostes iter facerent, præmiserat, cupidius nouissimum eorum agmen assecutus cōmisso prœlio cæsis aliquot fusus est. Postremo Cæsar ab Heluetijs prœlio lacessitus summo certamine eos uicit, atque in deditionem acceptos, domos suas, quas incenderant, repetere iussit. His rebus gestis Cæsar precibus Aeduorum, & Sequanorum permotus, qui se ab Ariouisto Germanorum rege crudelissime opprimi quererentur, quòd M. Pisone, M. Messalla cos. senatus consultum factum erat, ut qui prouinciam Galliam obtineret, Aeduos, ceterosq; amicos populi R. defenderet, in Ariouistum exercitum duxit, milites metu tanti hostis perterritos uerbis confirmauit. ubi per colloquium nihil cum Ariouisto, quia in Galliam descenderat, transigi potuit, prœlio eum maximo fusum, usque ad Rhenum insequitur. Ita una æstate duobus bellis confectis in hyberna in Sequanos exercitum deduxit, hybernis Labienum præposuit, ipse in citeriorem Galliam ad conuentus agendos profectus est. Hæc Cæsar lib. 1. Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCXCVI.

CONSVLES subsequuntur in hunc annum apud Casiodorum P. Lentulus, Q. Metellus; apud Dionē P. Cornelius P.F. Lentulus Spinther, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Nepos. Quorum meminit his uerbis Valerius lib. IX: Lentulus, & Metellus in consulatu collegæ ambo in scena propter similitudinem histrionum spectati sunt. sed alter ex quodam assectarum cognomen Spintheris traxit, alter nisi Nepotis à moribus accepisset, Pamphili retiarij, cui similimus esse ferebatur, habuisset. item Plinius lib. VII, cap. II. P. Lentuli Spintheris cos. meminit Cicero in primo epistolarum, & in orationibus sæpissime, Plutarchus in Cicerone, Pædianus in Milonianā; Q. Metelli Nepotis cos. Cicero in V epistolarum. P. Lentulus ædilis curulis fuit Cicerone consule, auctore Salustio; prætor ex ratione annali, Afranio, & Metello; ex prætura citeriorem Hispaniam obtinuit, Bibulo, & Cæsare. quanquam Gabinio etiam & Pisone cos. in ea fuisse uidetur, quòd Cicero ita scribit ad eum lib. I: Memineram nobis priuatis usque ad Cæsarem, & Bibulum consules, cum sententiæ nostræ magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. postea cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque resp. consules haberet, sed mercatores prouinciarū etc. significat enim Gabinium, & Pisonem cos. Cæsar autem lib. primo ciuil. belli ait, eum suo beneficio prouinciam Hispaniam ex prætura obtinuisse. Q. Metellus Nepos Murena, & Silano cos. tribunatū pl. Afranio autem, & Metello præturam gessit, teste Dione. ex prætura autē in prouinciam profectus est Cæsare cos. quam rem intelligit Cicero lib. II ad Att. inquiens: Expecto tuas literas, quoniam Nepos proficiscitur, cui nam auguratus deferatur. Ex consulatu autem ille in Ciliciam, hic in Hispaniam citeriorem profectus est. Lentulus illam per triennium, Nepos hanc per biennium obtinuit. illi Ap. Claudius, huic Cn. Pompeius post consulatum ambo successerunt. ille de prouincia post triumphauit, hic in prouincia obijt.

De Cicerone restituto, & alijs urbanis actis.

HOC anno M. Cicero, qui à P. Clodio tribuno pl. lege tributis comitijs lata priore anno urbe pulsus fuerat, Cn. Pompeio inter alios nitente, & T. Annio Milone tribuno pl. agente, P. Lentulo consule referente, patiente autem collega eius Q. Metello, lege centuriata sextili mense maximo senatus gaudio, & vniuersæ Italiæ reuocatus est. Area domus eius pontificum sententijs religione liberata, quòd Clodij adoptionem contra leges fuisse, atque omnia eius tribunatus acta irrita esse censerent. Domus, ac uillæ publica pecunia restitutæ sunt. Cum in reditu eius summa annonæ caritas esset, S. C. in illius sententiam factum est, ut Cn. Pompeius rei frumentariæ per quinquennium præficeretur, cum eodem imperio, quod is ad piraticum bellum habuerat. Cum autē Pompeius legatos quindecim legeret, Ciceronē principem nominauit. Eodē anno T. Milo P. Clodium ædilitatis candidatū de ui postulauit, ac sæpe manu, & ferro cū eo in urbe dimicauit. Ptolemæus Aegypti rex consumpta ingenti pecunia, quam per uim ab Aegyptijs extorserat, ut socius Populi R. appellaretur, à suis, qui se ad Cyprum à Romanis repetendam, aut amicitiam eis renunciandam hortabantur, quòd eos non audiret, regno pulsus Romam uenit. Aegyptij Berenice sorore eius ad regnum euecta legatos & ipsi Romam miserunt, qui crimina regis purgarent, quorum alios ferro rex sustulit; alios pecunia, ne quid aduersus se agerent, corrupit. atque hoc eodem anno extremo Roma discesit. id quod ex annali XXII Fenestellæ, ut ait Nonius, intelligi potest. Vt magistratum, inquit, inierunt tribuni, C. Cato turbulentus adolescens, & audax, nec imparatus ad dicendum concionibus assiduis inuidiam, & Ptolemæo simul, qui iam ex urbe profectus erat, & P. Lentulo consuli paranti iam iter, cogitare secundo quidem populi rumore cœpit. Hæc ex Dione, Plutarcho, Appiano, orationibus Ciceronis, & epistolis.

De re gesta in Gallia à C. Cæsare pro cos.

HOC anno Cæsar, contra Belgas, quos per hyemem inter se coniurasse contra Romanos acceperat, duxit exercitum. ac primum quidem Belgas cæcidit, deinde Suessonibus, Bellouacis, & Ambianis, qui se dedebant in fidem receptis, in Neruios profectus eorum gentem prope ad internicionem redegit. Qua clade audita Aduatici, qui auxilio ueniebant ex itinere domum reuersi, se se potestati Cæsaris permiserunt. Eodem tempore à P. Crasso, quem cum una legione miserat ad Venetos, Vnellos, Osismos, Curiosolitas, Sesuuios, Aulercos, Rhodones, quæ sunt maritimæ

ciuitates

ciuitates, certior factus est Cæsar omnes eas ciuitates in deditionem populi R. esse redactas. Quibus rebus gestis exercitu in eas ciuitates, quæ propinquæ ijs erant locis, ubi bellum gesserat, in hiberna deducto in Italiam profectus est. ob easq; res XV dierum supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli. Cæsar, Dio, Plutarchus, Orosius, alij.

DE COS. AN. DCXCVII.

CONSVLES suggerit Cassiodorus Cn. Lentulum, L. Philippum. Dio, Cn. Cornelium P.F. Lentulum Marcellinum, L. Marcium L. F. Philippum. Lentuli, & Marcellini cos. meminit Cicero in epistolis ad Lentulum; Marcij Philippi consulis Plutarchus in Catone. P. Lentulus P. Lentuli filius est, eius qui fuit M. Marcelli filius, ut ait Cicero in Bruto. Est autem Marcellinus appellatus, non Clodianus: uel ut intelligerent omnes, ex qua Claudiorum familia ortus esset; uel, ut ipse ab altero Lentulo Clodiano tum uiuente internosceretur. L. Philippus L. Philippi F. est eius, qui cos. & censor fuit anno DCLXII, & DCLXVII. Idem socer M. Catonis fuit, ut scribit Plutarchus in Catone.

De Ptolemæo Cypri, & Ptolemæo Aegypti regibus.

M. CATO lege P. Clodij tribuni pl. priore anno cum potestate prætoria in Cyprum profectus, ut, rege Ptolemæo pulso, insulam in prouinciæ formam redigeret, ac bona eius publicaret, per Canidium, quem præmiserat, regi, qui sibi uim fieri non est passus, persuasit, ut sponte Cypro cederet. eius autem morte percepta, quam rex ueneno hausto ipse sibi Rhodi consciuerat, Byzantium exules, quod ei quoque lege mandatum erat, reduxit; ac deinde in Cyprum profectus, insula constituta, regiam suppellectilem omnem, quæ preciosissima erat, Romam his consulibus cum magna senatus, ac magistratuum omnium occurrentium uoluptate, ac plausu per Tiberim deuexit. qua de caussa senatus ei præturam citra comitia decreuit. quem ille honorem repudiauit. sic enim apud Plutarchum ἐξαίρετον στρατηγίαν interpretor, sequutus Valerium, qui lib. IIII, inquit, de Catone ita: Campestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio uti, satius esse duxit. Dio quidem ei ut petere ante legitimum tempus præturam posset, esse permissum scribit. Itaque Marcellinus hoc factũ improbans ait lib. XIIII: Non piget dicere, auide magis Cyprum insulam populum R. inuasisse, quàm iuste. Ptolemæo enim rege fœderato nobis, & socio ob ærarij nostri angustias iusso sine ulla culpa proscribi, ideo hausto ueneno uoluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & uelut hostiles eius exuuiæ classi impositæ, in urbem adductæ sunt per Catonem. & Velleius: Cyprus senatus consulto, ministerio Catonis, regis morte facta prouincia est. Ptolemæus autem Aegypti regem, ne statim aut à Pompeio, aut à P. Lentulo, Ciliciæ pro cos. qui ambo regis reductionem affectabant, restitueretur, uersus quidam Sibyllini impediebant, quibus Romani admonebantur, ne regem Alexandrinum profugum cum exercitu reducerent. Qua re cognita Ptolemæus reditu desperato Ephesum se contulit. Eodem anno Clodius ædilis curulis diem Miloni de ui dixit, quem Pompeius defendit. Cicero cum in Capitolium comite Milone ascendisset, tabulas, quibus acta P. Clodij tr. pl. continebantur, sustulit. Plutarchus in Catone, Dio, Appianus.

De re gesta à Cæsare pro cos. in Gallia.

CVM CAESAR in Illyrico esset, Veneti populi præfectos P. Crassi, qui in Andibus hyemabant, pro datis Cæsari obsidibus retinent. Ea de re Cæsar certior factus, cum in Galliam reuertisset, Venetos nauali prœlio uictos in deditionem accepit. Eodem tempore in alia parte Titurius Sabinus legatus eius Vnellos, Crassus Sontiates in Aquitania, atque inde omnes fere Aquitaniæ populos partim ui, partim metu, ut se dederent, coegerunt. Cæsar lib. III, & Dio. Plutarchus adijcit, hoc anno Cæsarem Lucæ hyemasse, atque eò colloquendi caussa Pompeium & Crassum, Ap. Claudium Sardiniæ prætorem, Metellum Nepotem Hispaniæ pro consulem, aliosq; senatores multos conuenisse.

DE COS. AN. DCXCVIII.

CVM C. CATONIS tribuni pl. intercessionibus comitia tollerentur, senatus uestem mutauit. Consules ex interregno facti sunt Cn. Pompeius, M. Crassus iterum. ut Plutarchus, Dio,

& Appianus auctores sunt. L. Domitius Ahenobarbus, quem Cato, ac boni omnes deducebant, foro per uim pulsus, Cato ipse uulneratus est. Hos consules Dio uocat Cn. Pompeium Cn. F. Magnum II, M. Licinium P. F. Crassum II. Quorum Pædianus, Eutropius, & alij etiam meminerunt. M. Cato in petitione præturæ prælato Vatinio repulsam tulit. Idem cum legem impediret, qua prouinciæ consulibus in quinquennium Pompeio Hispaniæ, Crasso Syria, & Parthicum bellum, Cæsari Gallia, & Germania in alterum quinquennium dabatur, à C. Trebonio tribuno pl. legis auctore in uincula ductus est. Theatrum Pompeius consul dicauit; ludos magnificentissimos edidit. L. Piso reuersus est ex Macedonia, Q. Ancharius ex prætura ei successit. Cicero in Pisoniana, Pædianus in argumento eius.

De rebus à Metello Nepote. A. Gabinio pro cos. M. Crasso, & C. Cæsare gestis.

Q. METELLVS Nepos, qui ex consulatu in Hispaniam citeriorem missus erat, hoc anno, ut ait Dio, uario euentu pugnauit. Nam cum quidam populi solicitatis Vaccæis defecissent, primo quidem à Nepote imparati prœlio uicti post eum Cluniam obsidentem in fugam coniecerunt. in altera autem parte fusi sunt illi quidem, uerum non adeo, ut in eius potestatem uenirent; Nepos autem & ipse libenter quiesceret. Quæ causa effecit, ut Pompeio Hispaniæ decernerentur, qui tamen Iuliæ uxoris amore captus in prouinciam non est profectus, sed eam per legatos Petreium, & Afraniū administrauit. A. autem Gabinius, qui Syriæ post consulatum præerat, Ptolemeum cū exercitu in regnum, nulla neque Sibyllinorum carminum, neque senatus habita ratione, unius iussu Pompeij, reduxit. Nam cum primum ægrotasset, ubi recreatus est, bellum in Parthos parauit, ut Mithridatem Phraate patre mortuo à fratre Orode pulsum restitueret. post autem literis à Pompeio acceptis, omisso Partho, ac filio Sisenna in Syria relicto, traiecit in Palæstinam, ac Aristobulum nouas res molientem comprehendit, tributoq; Iudæis imposito in Aegyptum mouit. Archelaum, quem Berenice regina, interfecto Seleuco, maritum, & regem asciuerat, captum studiose dimisit. Victis deinde pedestri, naualiq; prœlio Aegyptijs, atque Archelao ipso occiso, Aegyptum Ptolemæo concessit. Interea Syri à latronibus absente Gabinio uastati, legatis Romam missis Gabinium sequenti anno accusarunt. M. autem Crassus prouinciæ cupidus in consulatu ipso paludatus exijt, neque Ateij Capitonis tribuni pl. obnunciationibus, dirisq; commotus, delectu habito, in Syriam propere contendit. Dio, Plutarchus, Appianus. Itaque iure Cicero ad Atticum ita scribit: Crassum nostrum minore dignitate aiunt profectum, quàm olim æqualem eius L. Paullum, item Tiberium iterum consules. Ea uero, quæ sequuta est hyeme, qui fuit annus Cn. Pompeio, M. Crasso cos. Vsipetes, Germani, Tenchtheri magna cum multitudine Rhenum transierunt, non longe à mari, quo Rhenus influit; quòd ab Sueuis complures annos exagitati bello premebantur. Sueuorum gens longe maxima, & bellicosissima Germanorum omnium est. His de rebus certior Cæsar factus, infirmitatem Gallorum ueritus, mature ad exercitum proficiscitur, atque labantibus iam multorum Gallorum animis confirmatis in eos, qui in Gallia erant, castra mouet. atque improuiso adortus funditus delet. Germanico in Gallia bello confecto Rhenum sibi transeundum esse statuit, atque Germanos ipsos, à quibus tam sæpe Gallia uexata esset, in sua sibi regione petendos ponte in flumen facto in Sicambrorum fines contendit. atque eorum uicis, ædificijsq; incensis, ab Vbijs, ad quorum auxilium uenerat, cognouit Sueuos audito suo in Germaniam transitu in syluas coniuges, liberosq; deposuisse, omnes, qui arma ferre possent in unum locum conuenisse medium earum regionum, quas Sueui obtinerent; hic Romanum exercitum expectare. Quod ubi Cæsar accepit, in Galliam se rettulit, & pontem rescidit. Post autem cum sciret omnibus fere Gallicis bellis à Britanis esse hostibus populi R. subministrata auxilia, in Britaniam proficisci contendit. In eam cum traiecisset facto prœlio Britanos, ut se Cæsari commendarent, impulit. classis eius, quæ equitatum transportabat sæuissima tempestate iactata est. Qua re Britani elati rursus arma capiunt, atque cum Cæsare congressi fusi, fugatiq; sunt. Cæsar pacem petentibus dedit, atque obsidibus acceptis in Galliam redijt. Morini præterea rebellantes uicti, Menapij in deditionem accepti sunt. His rebus gestis ex literis Cæsaris dierum XX supplicatio à senatu decreta est. Cæsar, Dio, Plutarchus.

De censoribus.

ANNVS quo Marcellinus, & Philippus consules fuerunt legitimus erat creandis censoribus, presertim quinquennio absoluto. consules tamen non esse passos creari, primum sub indicant hæc

uerba

uerba Ciceronis ex epistola ad Att. lib. IIII, Metello, & Lentulo cos. scripta: Ego me à Pompeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quin, si uellem, mihi esset integrum, si comitia censorum proximi consules haberent, petere posse. deinde quòd idem in hunc annum censores creatos esse ostendit in altera eius libri epistola, quæ Crasso, & Pompeio cos. scripta est ante diem IIII K. Maias. cum ait: Sane scire uelim, num censum impediant tribuni diebus inijciendis, totaq; de censura quid agant. Item in sequenti: Perscribe ad me, quid primus dies, quid secundus, quid censores, quid Appius. Lustrum autem hoc certe anno conditum non est, siquidem idem in epistola scripta Claudio, & Domitio cos. ita ait: Non enim puto te de lustro, quod iam desperatum est, quærere. Quod autem portenti simile uidetur, ne hoc quidem anno in tanta harum historiarum celebritate, qui censores fuerint, traditur. Ego tamen opinor alterum horum fuisse M. Valerium Messallam, qui consul cum M. Pisone fuit. quem Plinius lib. VII, cap. XII, & Valerius lib. IX, cap. XV, consularem, & censorium uocant. Et quanquam scio M. Messallam alterum censorem fuisse cum Cassio Longino anno DXCIX, puto tamen non eum, sed hunc intelligi à Plinio, & Valerio. Vterque enim cum exempla multa proferat eorum, qui oris forma similes extiterunt, hunc inter eos nominat, qui eius prope æquales fuerunt, Pompeium Strabonem, Pompeium Magnum Strabonis filium, Lentulos Spintherem, & Nepotem, M. Messallam consularem, & censorium, C. Curionem patrem. Opinor autem eos propterea consularem, & censorium adiecisse, ut eum distinguerent à M. Messalla, qui biennio post cum Domitio cos. fuit, nec censor hoc anno esse potuit, quia non dum consularis erat. Eiusdem censoris meminit capite de censoria nota post Getam censorem, ita: Item M. Valerius Messalla censoria nota perstrictus censoria postmodum potestate imperauit. Hoc tempore lege, ut dixi, Clodij debilitata censura erat, quam legem post Q. Scipio cos. abrogauit.

DE COS. AN. DCXCIX.

CONSVLES suggerit in hunc annum Cæsar, Cassiodorus, & Obsequens Ap. Claudium, L. Domitium. Quos Pædianus in orat. pro Scauro uocat L. Domitium Ahenobarbum, Ap. Claudium Pulchrum: Dio L. Domitium Cn. F. Ahenobarbum, Ap. Claudium Ap. F. Pulchrum. L. Domitij Cn. F. Ahenobarbi meminit quoque Cœlius in VIII epistolarum. Hunc annum ab urbe cond. numerat Dio DCC, sequutus Plinianam, ut puto, supputationem. Ap. Claudius prætor fuit Lentulo, & Metello cos. quo anno Cicero restitutus est, ex prætura autem Sardiniam obtinuit. Pædianus auctor, & Cicero, & Plutarchus. L. Domitius præturam gessit Gabinio, & Pisone cos. ut ex Suetonio in Cæsare, & Ciceronis epistolis ad Q. fratrem colligi potest; priore autem anno consulatus repulsam tulit. Appio Ciliciam obtigisse, atque P. Lentulo successisse epistolæ Ciceronis satis indicant. hac etiam de re sic his cos. scribit ad Lentulum: Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam sese, si licitum esset, legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega prouinciam, si curiata lex non esset, se paraturum cum collega, tibiq; successurum. legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse. se quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introijsset. & ad Att. lib. IIII: Appius sine lege suo sumptu in Ciliciam cogitat. A. Gabinius hoc anno a. d. XII K. Octob. ad urbem accessit, IIII K. noctu in urbem intrauit, ut Cicero scribit ad Q. Fratrem; damnatus est autem, quòd contra senatus, & populi iudicium Ptolemæum in regnum reduxisset, uel repugnante Pompeio, qui pro cos. cum imperio rei frumentariæ caussa ad urbem manebat. Iulia Cæsaris filia Pompeij uxor mortua in campo Martio sepulta est. Dio, Plutarchus.

De triumpho C. Pontinij pro cos. de Allobrogibus.

C. PONTINIVS cum Q. Metello Celere præturam gessit Cicerone cos. Salustio auctore. ex prætura autem in ulteriorem Galliam missus est, ut Q. Metellus in citeriorem. atque ibi fuisse per biennium uidetur, quia Dio in rebus exponendis ijs, quæ Pisone, & Messalla cos. gestæ sunt, rerum à Pontinio in Gallia gestarũ meminit. Bellum autem cum Allobrogibus eum gessisse coniuratione Catilinæ permotis significat Cicero in or. de prouincijs consularibus ita: C. Pontinius fortissimus uir ortum repente bellum Allobrogum, atque scelerata coniuratione Catilinæ excitatum prœlijs fregit, eosq; domuit, qui lacessiuerunt, & ea uictoria contentus rep. metu liberata quieuit. in epitoma etiam CIII ita est: C. Pontinius prætor Allobroges, qui rebellauerant, ad Solonem domuit. & Dio, Allobrogibus, inquit, Narbonensem Galliam uastantibus, C. Pontinius Galliæ prætor legatos aduersus hostes immisit, ipse castris loco idoneo communitis opportu

num

num inuadendi hostis tempus expectabat. Ac Manlius quidem Ventinus Ventiam oppidum ita oppugnauit, ut legatos ad eum de pace miserint. post autem agrestium improuiso incurrentium impetu ab oppido repulsus agrum libere populatus est, donec Cotugnatus dux eorum alijs quibusdam ex ijs, qui ad Isaram incolunt, auxilio uenit. quos, insidijs citra flumen positis, omnes fere palatos persecutus ad internicionem redegit. L. autem Marius, & Ser. Galba traiecto Rhodano, ac uastatis Allobrogum agris, cum ad Solonium peruenissent, hostes prœlio subegerunt. quin oppidum caperent Cotugnatus impedimento fuit. His rebus cognitis Pontinius castra mouit, atque oppido obsidione capto, omnibusq; præter Cotugnatũ in potestatem redactis, reliqua facilius deinde administrauit. Hæc de re. de triumpho autem, satis constat, eum his cos. triũphasse auctore eodem Dione, qui ita scribit: Eodem anno triumphauit de Gallis C. Pontinius, qui ad id usque tempus nemine triumphum permittente extra pomœrium manserat. neque uero tum impetrasset, nisi Ser. Galba prætor, qui sub eo stipendia fecerat, clam ante lucem quosdam in suffragium misisset, cum tamen ante primam horam nihil agi cum populo posset. propterea tribuni quidam, qui non affuerant, ei triumphanti negotium, ita ut quidam etiam uulnerarentur, præbuerunt. Hinc Cicero in epist. ad Att. his cos. scripta lib. IIII ait: Pontinius uult a. d. IIII non. Nou. triumphare. huic obuiam Cato, & Seruilius prætores aperte, & Q. Mucius tr. pl. negant enim latum de imperio. & est latum hercule insulse. sed erit cum Pontinio Appius cos. Cato tamẽ affirmat, se uiuo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. & ad Q. Fratrem lib. III: Pontinio ad triumphum a. d. III non. Nouemb. uolebam adesse. etenim erit nescio quid negotioli. Nam Cato, & Seruilius prætores prohibituros se minantur. nec quid possint, scio. ille enim & Appium consulem secum habebit, & prætores, & tribunos pl. sed minantur tamen, in primisq; ἄρη πνέων Scæuola. & in Pisonem: C. ipsi Pontinio triumphare iam non est integrum. religionibus enim susceptis impeditur. Græci hunc modo πομπτίνου, modo πομπτίνον uocant, Latini nunc Pomptinum, nunc Pontinum, nunc Pontinium, quod magis probo. Apparet autem post Pompeium neminem, nisi hoc anno triumphasse Romæ. nam in Capitolinis triumphorum fragmentis triumpho Pompeij subijcitur hic numerus DCXCIX. qui sequentis proximi est triumphi nota.

De re gesta à M. Crasso, & à C. Cæsare procos.

HIS consulibus M. Crassus, cum iam in Syriam prouinciam peruenisset, atque quieta ibi esse omnia offendisset, belli gerendi, & pecuniæ cumulandæ cupidus, in Parthos, quorum tum rex erat Orodes, & ipsos paulo ante pacatos, nec quicquam mouentes, sine vlla aut senatus auctoritate, aut populi iussu, exercitum duxit; ac traiecto Euphrate, ac plerisque Mesopotamiæ locis vastatis regionis eius satrapen imparatum adortus ad Ichnias (id loci nomen est) equestri prœlio facile vicit, atque eodem impetu cum alias vrbes, tum maxime Nicephorium in potestatem adduxit, & Zenodotiam militibus diripiendam concessit. Locis omnibus, quæ intra Tigrim sunt, in ditionem redactis, ac præsidijs impositis in Syriam in hyberna recessit, ac temere tempus Parthis se ad bellum comparandi dedit. Dio, Appianus, Plutarchus. Cæsar autem ex Illyrio, quò ad incursiones Pirustarum cohibendas iuerat, in citeriorem Galliam, atque inde ad exercitum reuersus, Treuiros imperio non parentes, ac Germanos transrhenanos solicitantes in fide continuit; comparata classe in Britaniam iterum traiecit. cumq; ibi prospere pugnasset maxima hostium multitudine deleta, atque aliqua insulæ parte in potestatem adducta, obsidibus acceptis, ac tributis impositis, in Galliam in hyberna se recepit. Dispertitis in hyberna cum legionibus legatis, Gallorum aliquot populi Ambiorige duce Eburonum defecerunt, à quibus L. Aurunculeius Cotta, & Q. Titurius Sabinus legati circumuenti cum exercitu, cui præerant, cæsi sunt. qua illi uictoria elati improuiso ad hyberna Q. Ciceronis, qui in Neruijs erat, aduolarunt, ac Ciceronem ipsum undique obsidione cinxerunt. castra acerrime ab hostibus oppugnata, atque à Romanis defensa à Cæsare demum ipso cum exercitu accurrente fusis, cæsisq; hostibus liberata sunt. Cæsar, Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCC.

IN hunc annum consulatum petierunt magna contentione, atque ambitu C. Memmius, Cn. Domitius, M. Messalla, M. Scaurus, vt scribit Cicero ad Q. fratrem. facti autem sunt ex interregno septimo huius anni mense M. Messalla, & Cn. Domitius, qui ne tum quidem creati fuissent, nisi Q. Pompeius Rufus trib. pl. qui intercessionibus comitia tollebat, ex senatus consulto in carcerem

cerem coniectus fuisset, atque idem se de ceteris facturum, qui comitia impedissent, senatus ostendisset. Hæc Dio. Appianus octo menses remp. sine magistratibus fuisse; Plutarchus in tanto rerum motu legem à Lucilio tr. pl. promulgatam de dictatore Cn. Pompeio creando, qui remp. constitueret, scribit, ac Catone repugnante nihil effectum. Dio non solum de dictatore, sed etiam de tribunis militum consulari potestate creandis mentionem à tribunis pl. illatam ait: consules autem Messallam, & Caluinum, Pompeio annitente, esse creatos. Cn. Domitius Caluinus M. F. M. N. in Capitolinis tabulis scribitur anno DCCVIII, & DCCXVII. M. Messallam Cn. Domitij collegam per annos LV augurem fuisse tradit Macrobius lib. I.

De rebus gestis à M. Crasso, & à C. Cæsare pro cos.

INSEQVENTI anno, M. Crassus in Parthos reuersus, contemptis prodigijs, Euphratem transiuit, ac relicto à tergo, qui solus & commeatus subuehere, & ipsum munire poterat, Euphrate, à simulato quodam, cui credidit, transfuga deceptus, in media camporum uastitate exercitum ex omni parte petendum hosti obiecit. Itaque cum Carrhas peruenisset, à præfectis regis Surena, & Syllace circumuentus omnem pene cum filio P. Crasso, qui ad eum ex Gallia à Cæsare uenerat, exercitum amisit. cuius reliquijs in collem receptis, euocatus à Surena in colloquium, tanquam de pace acturo, captus, atque, ne uiuus in potestatem hostium perueniret, repugnans, occisus est. Exercitus in Armeniam, & Ciliciam, quo quenque fuga rapuit, distractus. Cassius Longinus quæstor cum aliqua parte in Syriam incolumis redijt. Dio, Plutarchus, Appianus. Cæsar autem cùm Treuiros ceteros Gallos solicitare, atque undique bellum parari uideret, ex hibernis mouens eos primo concursu in fugam compulit; ac ponte in Rhenum refecto, in Germanos, quòd eos auxilia contra se Treuiris dedisse compererat, iterum ducit. Cum autem per Vbios exploratores cognouisset, Sueuos sese in syluas recepisse, in Galliam aduersus Ambiorigem Eburonum regem aduersus se nouas res molientem contendit, atque Eburones ipsos longius persecutus late fudit, ac dissipauit. Cæsar, Dio, Plutarchus.

DE COS. AN. DCCI.

NE hoc quidem anno K. Ian. consules in rep. fuerunt, uerum ex interregno creati sunt. Petebant autem consulatum T. Annius Milo, P. Plautius Hypsæus, & Q. Metellus Scipio non solum largitione palam profusa, sed etiam factionibus armatorum succincti. Cum autem diu tracta comitia consularia essent, perficiq; ob eas ipsas perditas candidatorum contentiones non possent, & ob id mense Ianuario nulli dum neque consules, neque prætores essent, ac Milo quamprimum comitia confici, competitores eius trahi vellent, ideoq; Q. Pompeius gener Scipionis, & T. Munatius Plancus tribuni pl. referri ad senatum de patricijs conuocandis, qui interregē proderent, non essent passi: Milo Lanuuium, cuius erat dictator, proficiscens P. Clodium inimicū suum, qui suorum aduersariorum petitionem aperte contra se adiuuaret, sibi ultra Bouillas occurrentem occidit. cadauer eius Romam relatum in curia à Sex. Clodio scriba crematum est, quo incendio curia flagrauit. Domum etiam M. Lepidi interregis Clodiana multitudo oppugnauit, fasces ex lecto libitinæ raptos attulit ad domum Scipionis, & Hypsæi, deinde ad hortos Cn. Pompeij, clamitans eum modo consulem, modo dictatorem. Incendio curiæ Milo recreatus Romam redierat, petebatq; nihilo minus consulatum. fiebant interea alij ex alijs interreges, qui comitia consularia propter eorum candidatorū tumultus & easdem manus armatas habere non poterant. Itaque primo S. C. factum erat, ut interrex, & tribuni pl. & Cn. Pompeius, qui pro consule ad urbem erat, uiderent, ne quid detrimenti resp. caperet, delectus autem Pompeius tota Italia haberet. cum ne ita quidem tumultus quiesceret, crebesceret autem rumor, Cn. Pompeium creari dictatorem oportere, uisum est optimatibus tutius esse, eum consulem sine collega creari. & cū tractata res esset in senatu, facto in M. Bibuli sententiam S.C. Pompeius ab interrege Ser. Sulpicio V K. Mart. mense interkalario consul creatus est. statimq; consulatum inijt. Ita autem uisum est, vt Pompeius dictatoria prope armatus potestate facilius remp. legibus, atque armis constitueret. quem honorem vt ante nemini delatum, ita ipse libentissime accepit. post autem ut uitaret inuidiam in quinque menses extremos Q. Metellum Scipionem socerum sibi collegam subrogauit. Hæc Pædianus in Milonianam, Dio, Appianus, Plutarchus. In epitoma etiam CVII ita: P. Clodij à T. Annio Milone candidato consulatus in Appia via ad Bouillas occisi corpus plebs in curia cremauit. cum seditiones inter candidatos consulatus, Hypsæum, & Scipionem, & Milonem essent, qui armis, ac ui contendebant; ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus à sena-

tu, consul tertium factus est absens, & solus; quod nulli alij unquam. Collega Pompeij Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio in epistola Cœlij uocatur, & à Dione Q. Cæcilius Metellus Scipio Nasicæ F. de quo alio loco diximus. Pompeius cos. legem tulit, qua sibi Hispaniam prouinciam, ut ait Dio, in alterum quinquennium, vt Plutarchus, in quadriennium prorogauit; item leges de ui, & de ambitu acerbiores, quàm antea, tulit; tribunis pl. præterea auctor fuit, ut legé promulgaret, qua ratio absentis Cæsaris in petitione consulatus haberetur, eaq; contradicente M. Catone lata est. Dio etiam hoc anno ad cohibendum ambitum senatus consultum factum per interregnum narrat, ne quis consularis, aut prætorius, nisi post annos quinque, in prouincias iret. idq; post etiam auctore ipso Pompeio consule confirmatum. Scipio collega eius censoriam potestatem, quam Clodius imminuerat, lege restituit.

De regesta à C. Caßio Longino quæstore in Syria, C. Cæsare pro cos. in Gallia.

C. CASSIVS M. Crassi quæstor, cum ex clade, quæ à Parthis ad Carrhas illata est, cum parte exercitus in Syriam se recepisset incolumis: hoc, vt opinor, anno Parthorum, qui in Syriam transcenderant, impetum retudit. Siquidem scribit Dio, Parthos uictoria elatos non admodum magnis copijs in Syriam, quam nullo teneri exercitu opinabantur, transisse, atque à Cassio fortissime repulsos esse. Reliqua enim quæ ab eo de Cassio narrantur in sequétem annum referenda sunt. At uero Cæsar in Italiam ad conuentus agendos profectus cognouit de Clodij cæde. de senatusq; consulto certior factus, vt omnes Italiæ iuniores coniurarent, delectum tota prouincia habere instituit. His rebus in Galliam perlatis, Galli retineri urbano motu Cæsarem, nec in tantis dissensionibus ad exercitum uenire posse rati, qui ante se populi Ro. imperio subiectos dolerent, liberius, atque audacius de bello iniri consilia incipiunt. Carnutes belli principes se fore professi, aliorum auxilia fide, ac iureiurando petunt. ac die constituta Genabin profecti ciues Romanos, qui negociandi caussa ibi constiterant, interficiunt. qua re Aruerni cognita, & ipsi Vercingetorige duce arma capiunt, & Pictones, Parisios, Cadurcos, Turenos, Aulercos, Lemonicos, Andos, per legatos, Bituriges armis ad belli societatem sibi adiungunt. His rebus Cæsari in Italiam nunciatis, Narbonem in transalpinam Galliam profectus, præsidia in Rutenis prouincialibus, Volcis, Artonicis, Tolosatibus circumq; Narbonem, quæ loca erant hostibus finitima, constituit. ceterisq;, quæ opportuna uidebantur, comparatis oppidum Senonum Vellaunodunum oppugnatum recepit, Genabum Carnutum in potestatem adductum diripit, & incendit, atque in Bituriges profectus, Nouiodunum, & Auaricum diuturna oppugnatione, atque difficili cepit. in Aruernos inde cum exercitum duxisset, ut Gergouiam diu oppugnatam omisit, ita Alexiam, quod est oppidum Mandubiorum, magno apparatu obsessam, atque circũuallatam, dedito sibi Vercingentorige Aruerno belli auctore, & imperatore, in ditionem suam adduxit. Aeduos, Aruernosq;, qui defecerant, in fidem recepit. ipse legatis in diuersas Galliæ partes in hiberna dimissis, Bibracte hiemare constituit. Huius anni rebus cognitis Romæ dierum uiginti supplicatio indicitur. Cæsar, Dio, Plutarchus, epitomæ.

DE COS. AN. DCCII.

IN hunc annum creati consules sunt M. Marcellus, Ser. Sulpicius, auctore Cassiodoro, Plutarcho, Appiano. quos Dio uocat Ser. Sulpicium Q. F. Rufum, M. Claudium M. F. Marcellũ. eorum etiam consulum meminit Suetonius in Cæsare, Cicero in epistolis, & epitoma CVIII ita: In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio, & M. Marcello. Hic M. Marcellus C. Marcelli eius, qui cum Lentulo cõsul fuit, frater germanus fuit. uterq; enim M. F. dicitur, & à Dione, & à Capit. auctoribus. C. autem Marcellus, qui cum Paullo consul est, quem Cicero C. F. appellat, horum est frater patruelis, ut ait Suetonius. De Ser. Sulpicio Q. F. Lemonia Rufo Cicero in IX Philippica. hic in consulatu Ciceronis repulsam passus est prælato ei L. Murena. Hoc anno M. Marcellus cos. Cæsaris inimicus ad senatum rettulit, ut Cæsari contra legé Pompeij, & Crassi ante tempus succederetur, & vt is exercitum dimitteret, & ne eius absentis in petitione consulatus ratio haberetur, & vt colonis, quos ille rogatione Vatinia Nouocomum deduxisset, ciuitas adimeretur. Quibus rebus Cæsar per Ser. Sulpicium Marcelli collegam, & per tribunos pl. aliquot summa ope obstitit, atque sententijs dictis, discessionem faciente Marcello, senatus in alia omnia iuit. Itaque Cœlius ad Ciceronem scribit, perspecta Cn. Pompeij uoluntate (is ad vrbem cum imperio erat) in eam parté, ut eum decedere post K. Mart. placeret

placeret, quæ erant futuræ Paullo, & Marcello cos. senatus consultum factum esse prid. K. Oct. uti L. Paullus, C. Marcellus consules, cum magistratum inissent a. d. IX K. Mart. quæ in suo magistratu futuræ essent, de consularibus prouincijs ad senatum referrent. Item senatus consultum factum esse, ne quis eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram afferret, quo minus de rep. quamprimum ad senatum referretur, & senatus consultum fieri posset; qui impedisset, eum senatum existimare contra remp. fecisse: intercessisse huic senatus consulto C. Cœlium, L. Vicinium, P. Cornelium, C. Vibium Pansam.

De triumpho P. Lentuli Spintheris, & Ap. Claudij Pulchri ex Cilicia.

P. LENTVLVS Spinther in consulatu Ciliciam sortitus eam per triennium obtinuit. ibi uero quas res gesserit, nemo literarum monumentis mandauit. Cicero tamen eum bene rem gessisse significat, cũ ad eum ita scribit: Rem te ualde bene gessisse rumor erat. expectabantur literæ tuæ. Item: Tua caussa te esse imperatorem, prouinciamq; bene gestis rebus cum exercitu uictore obtinere, ut debeo, lætor. Triumphasse etiam eundem indicat lib. V ad Att. cum ait: Acceperam satis celeriter Iconij per publicanorum tabellarios à Lentuli triumpho datas. Ea uero epistola quoniam scripta est idib. Febr. Paullo, & Marcello cos. propterea fit, ut triumphum Lentuli in hunc annum esse reijciendum putem. Iconij enim Sulpicio, & Marcello cos. fuit. Triumphauit autem serius Lentulus, quàm debuit, inimicorum fortasse calumnijs, ut alij ante multi, impeditus. Ap. autem Claudius in Ciliciam ex consulatu profectus ex ea succedente ei Cicerone hoc anno decessit, ut ex epistolis ad eũ Ciceronis apparet. ne res quidem eius gestas quisque memoriæ tradidit. ociosum tamen in prouincia eum non fuisse, & nomen Imperatoris partum, & triumphus, quem postulaturus fuit, satis indicant. ubi autem ad urbem uenit, accusatus à P. Dolabella de maiestate, triumphi postulationem, quam in animo habuerat, abiecit. sic enim scribit ad Ciceronem in Ciliciam Cœlius: Non dubito, quin perlatum ad te sit, Appium à Dolabella reum factum. sane quam non ea, quam existimaueram, inuidia. neque enim stulte Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphiq; postulationem abiecerat, paratiorq; uisus est, quàm putauerat accusator. & Cicero ad Appium ex Cilicia. Illud plane moleste tuli, quòd certissimum, & iustissimum triumphum hoc inuidorum consilio esse tibi ereptum videbam.

De re gesta à M. Cicerone pro cos. in Cilicia.

M. CICERO multis post consulatum annis, hoc anno III K. Sext. ex S.C. uenit pro cos. cum imperio in Ciliciam prouinciam, atque Ap. Claudio tum decedenti successit. In ea rem satis prospere gessit, ita ut parto Imperatoris nomine triumphum etiam sperarit. Res ab eo ibi gestas nemo fere prodidit. Ipse tantum ad Catonem scribens ita ait: Cum ad Amanum cum exercitu uenissem. Parthos ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognoui; cumq; eo animo uenissem, ut utrique prouincię, si ita tempus ferret, subuenirem, tamen id, quod iam statueram, uehementer interesse utriusque prouinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi, cũq; me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemq; ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam fecissem. a. d. IIII id. Oct. cum aduesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut a. d. III id. Oct. cum lucesceret, in Amanum ascenderem. distributisq; cohortibus, & auxilijs, cum alijs Q. frater legatus mecum simul, alijs C. Pontinius legatus, reliquis M. Anneius, & L. Tullius legati præessent, plerosq; nec opinantes oppresimus. qui occisi, captiq; sunt interclusi fuga. Eranam, quæ fuit, non uici instar, sed urbis, quod erat Amani caput, itemq; Sepyram, & Ceminorim, acriter, & diu repugnantibus, Pontinio illam partem Amani tenente ex ante lucano tempore usque ad horam diei decimam magna multitudine hostium occisa, cepimus. castellaq; sex capta, complura incendimus. His rebus ita gestis castra in radicibus Amani habuimus apud aras Alexandri quatriduum, & in reliquijs Amani delendis, agrisq; uastandis, quæ pars eius montis meæ prouinciæ est, id tempus omne consumpsimus. confectis his rebus ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi. quod cum esset altissimo, ac munitissimo loco, ab ijsq; incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruissent, cum & fugitiuos reciperent, & Parthorum euentum acerrime expectarent, ad existimationem imperij pertinere arbitratus sum, comprimere eorum audaciam, quo facilius etiã ceterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. uallo & fossa circumdedi. sex castellis, castrisq; maximis sepsi. aggere, uineis, turribus oppugnaui. usus q; tormentis mul-

tis, multis sagittarijs, magno labore meo, sine ulla molestia, sumptuve sociorum septimo quinquagesimo die rem confeci; ut omnibus partibus urbis disturbatis, aut incensis compulsi in potestatem meam uenirent. his erant finitimi pari scelere, & audacia Tibarani. ab his Pindenisso capto obsides accepi. exercitum in hiberna dimisi. Eadem fere ad Att. lib. v: Saturnalibus mane se mihi Pindenissæ dediderunt septimo & quinquagesimo die, postquam oppugnare eos cœpimus. Inde ἐν ἐπιτομῇ ea quæ gesserit narrat. Tarsum, inquit, ueni a. d. III non. Octob. inde in Amanum contendi, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit, qui mõs hostium erat plenus sempiternorum. hic a. d. III Id. Oct. magnum numerum hostium cæcidimus. castella munitissima nocturno Pontinij aduentu nostro matutino cepimus, incendimus, imperatores appellati sumus, castra apud Issum habuimus. Ibi dies quinque morati, direpto, & uastato Amano inde discessimus. Interim rumore aduentus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus est. Itaque eos cedentes ab oppido Cassius insecutus rem bene gessit. qua in fuga Osaces dux Parthorum uulnus accepit, eoq; interijt paucis post diebus. uenit interim Bibulus. nos Pindenissum, quod oppidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, cinximus uallo, & fossa, atque oppido potiti sumus. &c. Idem scribit ad Cœlium. Idẽ se Paullo, & Marcello cos. annuo imperio terminato decessisse III K. Sext. scribit sæpius. De triumpho autem, quem Lentulo, & Marcello acturus erat, sic lib. VII ad Att: se Pompeium uidisse IIII Id. Decem. de triumpho hortatum esse, ne ante in senatum accederet, quàm rem confecisset. at ad Tironem ita: Ego ad urbem accessi prid. non. Ian. obuiam mihi sic est proditum, ut nihil fieri potuerit honoratius. Item: Nobis inter has turbas senatus, tamen frequens flagitauit triumphum, sed Lentulus cos. quo maius suum beneficium faceret, simulatq; expedisset, quæ essent necessaria de rep. dixit, se relaturũ. At aliter Plutarchus: In senatu cum ei triumphum decernerent, ipsum dixisse sibi iucundius esse, si Cesarem triumphantem sequeretur. Hac certe ille spe in urbem non nisi uicto Pompeio introiuit, ac lictores, & fasces laureatos semper habuit.

De re à C. Cassio quæstore, & à M. Bibulo pro cos. gesta in Syria.

M. BIBVLVS, qui Cæsaris in consulatu collega fuit, hoc anno in prouinciam Syriam pro cõsule uenit aliquanto serius, quàm in Ciliciam Cicero. Nam ad Atticum loco citato, ubi dixit, se post diem III id. Octob. Amano uastato discessisse, ita subijcit: Interim rumore aduentus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus est. Itaque eos cedẽtes ab oppido Cassius insequutus rem bene gessit, qua in fuga magna auctoritate Osaces dux Parthorum uulnus accepit, eoq; interijt paucis post diebus. uenit interim Bibulus; in eodem Amano cœpit laureolam in mustaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit, & centurionem primipili Asinium Dentonem, & Sex. Lucilium tribunum militum. De utroque autem sic Dio: Iterum Parthi Pacori Orodis regis filij nomine, Osace quodam duce, se in Syriam intulerunt, atque redactis omnibus in potestatem locis usque ad Antiochiam peruenerunt. à quo oppido Cassij uirtute repulsi iter ad Antigoniam conuerterunt; atque in itinere positis insidijs ab eodem circumuenti magnam cladem, Osace ipso duce, acceperunt. quo sublato Pacorus tota Syria recessit. Itaque Bibulus, qui Syriæ deinde præfuit, quietam prouinciam eam habuit, ac inter Parthos ipsos bellum concitauit; Ornodapanta enim Satrapen quendam Orodis regis inimicum impulit, vt Pacorum filium regem constitueret, ac cum eo bellum aduersus Orodem gereret. ita bellum Romanorum cum Parthis quarto, ex quo cœptum erat, anno finem habuit Sulpicio, & Marcello cos. Appianus etiam in Syriaca Parthos pro consule Bibulo in Syriam irrupisse ait. De C. Cassio sic Velleius: Reliquias legionum Crassi C. Cassius atrocissimi mox auctor facinoris tum quæstor conseruauit, Syriamq; adeo in populi R. potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos felici euentu fugaret, ac funderet. Cæsar lib. III belli ciuilis M. Crassũm imp. à Parthis interfectum, M. Bibulum in obsidionem habitum scribit.

De re gesta à C. Cesare pro cos. in Gallia.

CAESAR rebellantes Gallos per hiemem in fide continuit. eodemq; tempore Carnutes, à quibus Bituriges se bello opprimi querebantur, est persecutus. inde Bellouacos, quos Corbeo Bellouaco, & Commio Attrebate exercitum comparare compererat, ut in fines Suessionum, qui Rhemis attributi erant, impressionem facerent, adortus equestribus prœlijs afflictos Corbeo interfecto ad dedi ionem compulit. à C. Caninio, & C. Fabio legatis in Pictonibus res bene gesta est. Vxellodunum à Drapete, & Luterio in Carnutibus occupatum magnis operibus obsessum,

atque

atque aquarum copia interclusum tandem in potestatem Cæsaris uenit. in Treuiris à Labieno bene pugnatum. in Aquitaniam, quam ante per P. Crassum deuicerat, profectus omnes ciuitates eius in fidem recepit. quibus rebus gestis dimissis in hiberna legatis, ipse Narbonem contendit. ac paucos dies in prouincia moratus in Belgium ad legiones se recepit, ibiq; hibernauit. Hirtius, Dio, Plutarchus, Orosius.

DE COS. AN. DCCIII.

INDE L. Paullus, C. Marcellus consules subsequuti sunt, auctore Casiodoro, Dione, Suetonio, & Hirtio lib. VIII. Horum alter L. Aemilius M. F. Paullus à Dione, alter C. Claudius C. F. Marcellus à Cicerone in epistolis nominatur. Dio hunc ab alijs ἀνεψιὸν, ab alijs ἀδελφὸν M. Marcelli traditum, Suetonius patruelem fuisse aperte scribit. L. Paullus præturam gesit Caluino, & Messalla cos. anno ante quàm Clodius occideretur. Itaque Cicero sic loquitur pro Milone: P. Clodius, cum uideret ita tracta esse comitia anno superiore, ut non multos menses præturam gerere posset, qui L. Paullum collegam effugere uellet, subito reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit. His comitijs repulsam tulit L. Lentulus Crus, qui postero anno consulatum gesit; vt scribit ad Ciceronem Cœlius. Hoc anno ueritus Cæsar, ne se prouincia, & exercitu spoliatum consulatum præsentē petere inimici sui compellerent, L. Paullum consulem, & C. Curionem tribunum pl. ante actionibus suis aduersatum, magna mercede sibi defensores parauit. Cum de dimittendis Cæsaris exercitibus referretur, Curio ita assensus est, si et ceteri quoque, (nimirum Pompeium notans, qui post consulatum secundum in Hispania per legatos bellum gerebat, atque hoc etiam anno pro cos. ad urbem erat,) ab armis discederent, atque exercitus dimitterent. In eam sententiam ne discesio fieret, consules & amici Pompeij impedimento fuerunt. senatus consultum fit, ut ad bellum Parthicum legio vna à Cn. Pompeio, altera à C. Cæsare mitterentur. Cæsar Cn. Pompeio legionem primam remisit, quam ab eo ex Pompeij numero acceperat, & ex suo numero quintam decimam. Atque ita duabus legionibus spoliatus est, quæ cum ad bellum Parthicum non esset necessariæ, Cn. Pompeio à Marcello consule traditæ sunt. Hirtius, & Dio, & Plutarchus.

De censoribus.

CENSORES in hunc annum refert Dio Ap. Claudium, & L. Pisonem Cæsaris socerum. Idē ab Ap. Claudio multos equites, & senatores nōtatos scribit inuito collega, libertinos, atque alios nobiles multos, atque inter ceteros C. Salustium historicum senatu esse motos. Ap. Claudij censoris meminit Cicero in epistolis ad Appium ipsum hoc anno ex Cilicia scriptis. item in libro de diuinatione primo, ita: Appius censor non satis scienter P. Ateium notauit, quod ementitum auspicia subscripserit. Cæsar etiam libro primo de bello ciuili meminit L. Pisonis censoris Lentulo, & Marcello cos. Adijcit Dio neminem prudentem hoc tempore hunc magistratum affectasse, ne aut notandis ciuibus in odium, aut notis prætereundis, in populi reprehensionem incurreret. censum actum inde quis suspicari poterit, quòd scribit Plutarchus ante bellum ciuile CCCXX millia ciuium censa, cum anno DCCVI, Cæsare censum agente, dimidio minus inuenta sint.

De re gesta à Cæsare pro cos. in Gallia.

CAESAR hoc anno nullum bellum gesit, uerum operam dedit, ne sub discessu suo necesitatem sibi aliquam imponeret belli gerendi. Itaque honorifice ciuitates appellando, principes maximis præmijs afficiendo, nulla onera noua imponendo defessam tot aduersis prœlijs Galliam conditione parendi meliorem facile in pace continuit. Ipse hibernis peractis in Italiam profectus est, ut municipia, & colonias appellaret, quibus M. Antonij quæstoris sui commendaret sacerdotij petitionem. T. Labieno Galliæ Togatæ præfecto in Treuiros ad exercitum redijt, neque aliud memorabile gesit. Rufus Gallias, & Britanias decimo anno à Cæsare tributarias factas scribit. & Velleius: Galliæ ductu, auspicijsque Cæsaris infractæ pene idem, quod totus orbis, ignauum conferunt stipendium.

DE COS. AN. DCCIIII.

HIC annus consules habuit L. Lentulum, C. Marcellum. auctor Casiodorus, Appianus, Plutarchus, Hirtius, Florus, Cicero in epistolis. Dio hos consules uocat L. Cornelium P. F. Lentulum,

tulum, C. Claudium M. F. Marcellum. In fragmentis Capitolinis est etiam C. CLAVDIVS M. F. M. N. MARCELLVS. Hic est L. Lentulus Crus, qui prioribus comitijs repulsam tulerat, auctore Cœlio. Significat etiam Hirtius lib. VIII, Ser. Galbam præteritum his comitijs, cum ait: Insolenter aduersarij Cæsaris gloriabantur L. Lentulum, & C. Marcellum consules creatos, qui omnem honorem, & dignitatem Cæsaris expoliarent, ereptum Ser. Galbæ consulatum, cum is multo plus gratia, suffragijsq; ualuisset, quòd sibi coniunctus, & familiaritate, & necessitudine legationis esset.

De bello ciuili Cæsaris, & C. Cæsare dictatore.

QVOD prioribus duobus annis ab aduersarijs Cæsaris obtineri non potuit, initio huius anni perfectum est. Etenim in sententiam Scipionis Metelli senatus consultum factum est, ut ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret; si non faceret, eum aduersus remp. facturum uideri. intercessit M. Antonius, Q. Cassius tribuni pl. Itaque de imperio Cæsaris, & de tribunis pl. intercederentibus grauissime, acerbissimeq; decretum est. factum etiam senatus consultum est ante diem VII id. Ian. darent operam consules, prætores, tribuni pl. quique consulares essent ad urbem, ne quid resp. detrimenti caperet. Profugiunt statim ex urbe tribuni pl. seq; ad Cæsarem, qui Rauennæ eo tempore erat, expectabatq; suis postulatis responsa, conferunt. Post senatus consultum fit, uti pecunia Pompeio ex ærario detur; prouinciæ consulares Syria, & Gallia priuatis decernuntur; reliquæ prætoriæ; Scipioni obuenit Syria, L. Domitio Gallia, in reliquas prouincias prætores mittuntur, paludatiq; uotis nuncupatis exeunt, tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ à municipijs exiguntur. Cæsar cũ inimicorũ decretis, tum uerbis Antonij, & Cassij incitatus, exercitum ad suam dignitatem aduersus inimicos suos defendendam hortatus, traiecto Rubicone Ariminum, quod extra prouinciam eius erat, proficiscitur. Idem ubi missis ultro citroq; de pace legatis, res conuenire non potuit, exercitu Pisaurum, Fanum, Anconam occupat, Tignium recipit, & Auximum. Quibus rebus magnus Romæ terror coortus, Roma consules, atque optimates omnes profugerunt. Interim Picenum Cæsar percurrit, Asculum à Lentulo Spinthere desertum recipit, Corfinij, quod à L. Domitio Ahenobarbo tenebatur, unà cum ipso Domitio, quem tamen dimisit, potitur. His rebus auditis Pompeius Luceria proficiscitur Canusium, atque inde Brundusium, Brundusio autem munito in Epirum Dyrrhachium, quo consules ante traiecerant, cum omnibus copijs, relicta Italia, traijcit. Cæsar eum persecutus, custodibus Brundusio impositis, ad urbem redit. ibi concione aduocata iniurijs inimicorum expositis, animum suum egregium reip. recuperandæ, ac conseruandæ aperit; pecuniaq; ex ærario, quanquam L. Metello tribuno pl. reclamante, extorta, M. Lepido urbi præfecto, in Hispaniam, quæ à legatis Pompeij post secundum, ut dixi, eius consulatum L. Afranio, & M. Petreio tenebatur, profectus, Massiliam, quæ sibi in itinere portas claudebat, obsedit. ac relictis in obsidione urbis eius legatis C. Trebonio, & D. Bruto, cum in Hispaniam peruenisset, Afranium, & Petreium cum VII legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, atque ambos incolumes dimisit. Hispanijs receptis Massilienses duobus prœlijs naualibus deuicti, diuturna obsidione fatigati potestati se Cæsaris permiserunt. Cæsar Massiliæ latam Romæ de dictatore creando legem, seq; à M. Lepido prætore dictatorem dictum cognouit. Placentiæ militibus seditionem mouentibus cohibitis Romam uenit. sic Cæsar lib. primo de bello ciuili. at Dio ita: Cæsare reuertente ex Hispania M. Aemilius Lepidus, is qui postea triumuir factus est, prætor populo persuasit, ut Cæsarem dictatorem crearet, eumq; statim dixit contra leges. is autẽ ubi in urbem uenit, magistratu inito, exulibus omnibus redeundi potestatem, præterquam Miloni, concessit; magistratus subrogauit, sacerdotes suffecit, Gallis transpadanis ciuitatem dedit. quibus rebus actis dictatura se abdicauit. Plutarchus Cæsarem intra XI dies dictatura abijsse, cum à senatu dictus esset, ait. Appianus eũ neque à senatu, neque à consule, sed à seipso dictatorem factum scribit, uerum siue ad leuandam inuidiam, siue quòd eo magistratu non egeret, per XI tantum dies eam tenuisse. Qua de re sic ipse tradit lib. III: Cæsar his rebus, & ferijs Latinis, comitijsq; omnibus perficiundis XI dies tribuit, dictaturaq; se abdicat, & ab urbe profectus Brundusium peruenit. Quantum autem ex Capitolinis fragmentis intelligi potest, creatus est sine magistro eq. quod etiam ante fieri cœptum fuerat. Eodem anno P. Dolabella Cæsaris legatus à M. Octauio, & L. Scribonio Libone Dalmatia pulsus. C. Antonius ibidem captus est. C. Curio Siciliam M. Catone exacto occupauit, cumq; in Africam traiecisset, ac prospere aduersus Atium Varum pugnasset, à Iuba rege Mauritaniæ Pompeianas partes tuente cum exercitu cæsus est. Dio, alij.

DE COS. AN. DCCV.

Cassiodorvs in hunc annum edit consules C. Cæsarem II. & P. Seruilium; Dio C. Iulium C.F. Cæsarem II. P. Seruilium P. F. Isauricum. Hi autem creati sunt dictatore habente comitia Cæsare. sic enim ipse lib. III scribit: Dictatore Cæsare habente comitia consules creantur Iulius Cæsar, & P. Seruilius Isauricus. is enim erat annus, quo per leges ei consulem fieri liceret. Idem scribit Plutarchus, Suetonius, & Appianus. Legem autem intelligit eam, qua vetabatur, ne quis intra decem annos iterum consul fieret. P. Seruilius P. Seruilij F. est eius, qui primus Isaurici cognomen inuenit, qui hoc anno consulatum Romæ, Cæsare in Macedonia rem gerente, administrauit, ac M. Cœlio prætori seditiones in urbe nouarum spe tabularum solicitata plebe concitanti magistratum abrogauit. Is urbe pulsus Miloni exuli, qui fugitiuorum exercitū contraxerat, se coniunxit. Vterque, cū bellum molirentur, interempti sunt. Dio, Appianus, alij.

De re gesta à C. Cæsare aduersus Cn. Pompeium.

Cn. pompeivs magnis ex omni Asia copijs comparatis Thessalonicæ hyemauit, ratus Cæsarem bello Hispaniensi diu occupatum aduersus se hoc anno non esse exercitum adductur ū. Cæsar autem exitu anni Roma profectus Brundusium contendit, cumq; Epirum ipsam exiguo fere inimicorum teneri præsidio accepisset, in eam II non. Ian. traiecit. Eidem Orico, atque Apollonia receptis, Dyrrhachium petenti, ad flumen Apsum Pompeius, improuiso eius aduentu accepto, ex Macedonia occurrit. qui cum sibi pugnandum esse statuisset, recenti Antoniani exercitus ad Cæsarem aduentu commotus, cum se persequente Cæsare Dyrrachium recepisset, Cæsarem prœlio ita uicit, vt ille ob rei frumentariæ inopiam castra inde in Thessaliam transferre coactus fuerit. Qua de caussa Pompeius imp. appellatus, magno eum animo persecutus, in Pharsalia è regione substitit. Ibi ambobus exercitibus extremo congressis prœlio, Pompeius maxima accepta clade fugatus, cum ad mare peruenisset, nauim conscendit, atque in Aegyptum delatus, iussu regis Ptolemæi, auctore Theodoto præceptore, & Photino, occisus est ab Achilla in nauicula, antequam in terram egrederetur, eodem die, quo de Mithridate, & Tigrane regibus triumpharat. Cornelia uxor, & Sex. Pompeius filius in Cyprum refugerunt. Cæsar post diem tertium insecutus, cum ei Theodotus caput Pompeij, & annulum obtulisset, doluit, & illacrymauit. Appianus, Dio, Plutarchus, alij.

De Cæsare Dictatore II. & consulibus an. DCCVI.

In hunc annum C. Cæsarem Dictatorem cum magistro equitum M. Antonio creatum inuenio non solum in tabulis Capitolinis, sed etiam apud Dionem, & Plutarchum. Dio quidem ita scribit: Populus R. audita Cn. Pompeij cæde, enixe operam dedit, ut Cæsari uictori quàm honorificentissima decreta fierent. ergo consulatum in quinque deinceps annos, dictaturam non in sex menses, ut ante, sed in annum, tribuniciam potestatem in perpetuum ei mandauit. Cæsar autem, quanuis extra Italiam esset, dictaturam statim inijt, cum magistrum eq. M. Antonium non dum prætorium sibi subrogasset, auguribus negantibus magisterium equitum, nisi in sex menses posse mandari. In quo irridendi erant, quòd de dictatore contra leges in annum creato nihil dicerent, magistrum eq. in annum gerere magistratum indigne ferrent. Plutarchus autem hoc modo: Cæsar Alexandria recepta, & Pharnace in Ponto superato in Italiam traiecit, & Romam uenit exitu eius anni, in quem Dictator iterum dictus fuerat, cum nunquam antea magistratus ille annuus fuisset. Itaque apud Dionem etiam Cicero obijcit Antonio, quòd magisterium equitum in totū annum tenuerit, quod nemo ante fecerat. & ipse Cicero in II Philippica, M. Antonium, ait, Cæsare ignaro, cum ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magistrum equitum esse constitutum. Quo autem titulo hanc dictaturam Cæsar ceperit, nemo tradit. Si autem sequamur laudationem M. Antonij apud Dionem, in qua ille dictatorem aduersus hostes Cæsarem creatum ait, rei gerendæ caussa factum dicemus. uerum funebres laudationes, ut inquit Cicero, corrupere Romanam historiam. ego non alia caussa dictaturam inuasisse Cæsarem opinor, quàm ut ea potestate, quæ summa erat, omne ad se unum ius reip. traheret, quod ante multorum erat. quod posteri eius sublato iam à M. Antonio cos. dictatoris nomine, Imperatoris uocabulo expresserunt. Itaque imperandi caussa, factum notaui. Ceterum ineunte hoc anno, addit Dio, fœdum, ac miserabilē prope fuisse urbis Romanæ aspectum, nullis nec prætoribus, nec consulibus designatis. & quanquā

inquit,

inquit, M. Antonius magister equitum purpurea ueste, & sex lictoribus usus speciem quandam libertatis antiquæ referebat, tamen quia præsidijs militum septus comitijs populi intererat, tyrannidem eam esse putabat ciuitas, cumq; ea magister equitum faceret, multo grauiora dictatorem ipsum esse facturum suspicabatur. Paulo post profectus ab urbe Antonius præfectum urbis reliquit L. Cæsarem senem, quod nunquam ante factum fuerat a magistro equitum. Eodem autem hoc anno consules fuerunt Q. Fufius Calenus, & P. Vatinius. Hoc cum ex Capitolinis tabulis, tum ex historia Dionis cognoscitur, apud quem ita scriptum est: Aegyptus recepta, & Pharnaces uictus est anno illo, quo Cæsar ipse uere dictator iterum fuit, consules autem exitu anni creati Calenus, & Vatinius esse dicebantur. Item in indice ita:

C. Iulius. C. F.	Cæsar. Dict. II.	
M. Antonius. M. F.	Mag. eq.	consules uero.
Q. Fufius. Q. F.	Calenus.	
P. Vatinius. P. F.		

Itaque Casiodorus, qui dictatorum non meminit, consules in hunc annum edit Q. Fufium, P. Vatinium. quanquàm non sine librorum menda. De Vatinio autem cos. ita scribit Macrobius lib. II: In consulatu Vatinij, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur. Magnum ostentum, inquit, anno Vatinij factum est, quòd illo consule nec uer, nec æstas, nec autumnus fuit. Quærenti deinde Vatinio, quòd grauatus esset domum ad se infirmatum uenire, respondit: uolui in consulatu tuo uenire, sed nox me deprehendit. Hoc autem dictum in C. Caninium aptius cadit, quem post in unam noctem consulem Cæsar creauit, ut infra dicemus. P. Vatinius ex consulatu in Illyricum missus est à Cæsare, ut post in triumpho eius ostendemus. L. Trebellius, & P. Dolabella tribuni pl. inter se de lege nouarum tabularum ferenda in urbe contenderunt. Qua de caussa cum plebs tumultuaretur, inductis à M. Antonio magistro eq. in urbem militibus, octingenti è plebe cæsi sunt. Cæsar ueteranis cum seditione misionem postulantibus dedit. epitomæ, Dio, alij.

De re gesta à Cæsare in Aegypto, atque in Ponto.

Bellum hoc anno gessit Cæsar in Aegypto ad Alexandriam, in quo gerendo nouem (ut ait Appianus,) menses consumpsit. Gessit autem id neque loco, neque tempore æquo, sed hyeme, ac inops rerum omnium, & imparatus, auctore Suetonio, hac occasione. Quo tempore ipse Cn. Pompeium in Aegyptum persecutus est, Ptolemæus puer cum sorore Cleopatra, quam paucis ante mensibus regno expulerat, armis decertabat. Cæsar ad se pertinere existimans, quòd consul esset, de controuersijs regum cognoscere, sibi placere dixit, Ptolemæum, & sororem à bello discedere, & iure potius, quàm armis apud se de controuersijs disceptare. Itaque Cleopatræ (cuius etiam amore captum fuisse eum ferunt) & Ptolemæo maiori Aegyptum, Arsinoæ, & Ptolemæo minoribus Cyprum adiudicauit. Photinus autem regni pueri procurator grauiter ferens, Cleopatram in societatem Aegyptij regni uenisse, per Achillam exercitum in Cæsarem comparat. Qui exiguitate copiarum eius fretus, Alexandriam adortus à Cæsare repellitur. Arsinoe uacuam regni possessionem sperans se ex regia ad Achillam traiecit, & una bellum administrare cœpit. Photinus interea à Cæsare, Achilla post ab Arsinoe, orta inter eos de principatu discordia, per Ganymeden, ad quem imperium delatum erat, est interfectus. Hoc bello his Cæsar detrimentis affectus est. primum aquarum usu fistulis incisis ab hostibus spoliatus est, deinde cum classis eius diriperetur, facibus, quibus insignis illa etiam Ptolemæi bibliotheca flagrauit, hostes propulsare coactus est. post commissa ad Pharum pugna, cum quandam nauiculam, ut suis opem ferret, conscendisset, ab hostibus oppressus se è nauicula eiecit, ac natans uix ad suos incolumis redijt. Postremo autem cum rex Ptolemæus ab eo ad Aegyptios spe fœderis feriendi missus apud eos mansisset, Cæsar summo cum ijs prœlio decertauit, in quo rex cum magna Aegyptiorum parte deletus, Arsinoe capta est. Qua uictoria parta Cæsar Cleopatræ, & fratri eius minori Ptolemæo regnum Aegypti tradidit; atque in Pharnacem Bospori regem se contulit. Hic enim cum à Pompeio bello Mithridatico Bospori Cimmerij rex constitutus esset, captato tempore, quo Romani inter se armis contendebant, patrij recuperandi regni cupidus Cholchida, & Armeniam, & Cappadociæ, & Ponti partem in potestatem adduxit; Domitium Caluinum à Cæsare ad eius conatus comprimendos missum profligauit; atque hac uictoria ferox reliquas Ponti partes expugnata Amiso occupauit. Hinc cum in Bosporum ad domesticos tumultus sedandos rediret, accepto Cæsaris in se ex Aegypto impetu sibi subsistendum ratus, cum eo ad Zeliam congressus uno prœlio fugatus, cum in Bosporum profugeret, ab Asandro Bosporani tumultus auctore est

necatus

necatus. Quo factum est, ut merito Cæsar gloriatus sit, se ita cum Pharnace pugnasse, vt eadem hora uenerit, uiderit, & uicerit. Cæsar, Hirtius, Dio, Appianus, Plutarchus.

De triumpho M. Aemilij Lepidi pro pr. ex Hispania.

Hoc anno M. Lepidum ex Hispania triumphasse tradit Dio lib. XLIII, his verbis: Cæsar ubi primum à M. Lepido prætore dictator dictus est (id autem biennio ante factum est.) ipsum statim post præturam in citeriorem Hispaniam misit, & reuersum triumpho ornauit, cum tamē ille non solum neminem uicisset, sed ne omnino quidem pugnasset; hoc titulo, quòd rebus à Longino, & Marcello gestis interfuisset. Itaque Lepidus in triumpho nihil aliud tulit, quàm pecunias, quibus socios spoliarat. Hoc modo extulit Lepidum Cæsar, eundemq; sibi consuli collegam, dictatori magistrum equitum subrogauit. De rebus autem à Q. Cassio Longino, & M. Marcello quæstore, Cæsare, & Seruilio cos. gestis idem tradit lib. XLII. scriptum est etiam in epitoma CXI ita: Propter Q. Cassij (sic enim legendum, non Catuli) prætoris auaritiam crudelitatemq; Cordubenses in Hispania cum duabus Varianis legionibus à partibus Cæsaris desciuerunt. Probant etiam hunc triumphum Capitolini fasti, in quibus M. Lepidum anno DCCX triumphasse II ex Hispania scriptum est.

DE COS. AN. DCCVII.

De magistratibus huius anni non eadem sentiunt ij, qui Capitolinos magistratus digesserūt, & qui annales Romanos scripserunt. Nam illi Cæsarem dictaturam secundam in annum tantum priorem gessisse putant, hoc autem anno duntaxat consulatum cum M. Lepido administrasse; hi uero Cæsarem hoc anno dictaturam tertiam, & consulatum tertium cū M. Lepido gessisse aiunt; ita vt Cæsar hoc anno III dictator fuerit, postero IIII, tertio V. Ergo omnis in eo quæstio posita est, an Cæsar quater, an quinquies dictator fuerit. Verba eorum primū apponam, post quid ipse sentiam, adscribam. Dio ita lib. XLIII: Postero uero anno dictaturam quoque vna cum consulatu, utrunque tertium gessit, collega sibi subrogato in utroque magistratu M. Lepido. & in indice libri hoc modo:

C. Iulius C. F. Cæsar dictator cum M. Aemilio Lepido mag. eq. & cos. III cum Aemilio Lepido. Idem sentire uidetur Suetonius, cum scribit: Cæsar tertium, & quartum consulatum titulo tenus gessit, contentus dictaturæ potestate cum consulatibus decretæ, atque utroque anno binos consules substituit sibi in ternos nouissimos menses, ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum, & ædilium plebis, præfectosq; pro prætoribus constituerit, qui præsente se res urbanas administrarent. Omnino ergo Suetonius cum Dione sentire uidetur, præterquam quòd in ternos etiam huius anni nouissimos menses binos consules sibi suffecisse eum scribit; quod nemo prodidit. Dio autem adijcit consulem eum non nisi extremo hoc anno cum M. Lepido esse creatum. Hirtius etiam libro V auctor est, Cæsarem Africa recepta (recepit autem hoc anno) dictatorem fuisse III, designatum IIII. A Capitolinis autem lapidibus stat etiam uetustissimus alter lapis, qui quondam Romæ fuit in hortis Colotianis, in quo multi consules horum temporum magna diligentia descripti sunt, qui Cæsarem quater tantum dictatorē prodit; & fortasse etiam Plutarchus, qui inquit: Pharnaces uictus est exitu eius anni, quo Cæsar iterum dictator cum M. Antonio fuit. nam in insequentem annum consul creatus est. item in Antonio: Cæsar III cos. designatus non Antonium, sed Lepidum collegam sibi asciuit. & Eutropius, qui ita loquitur: Cæsar Pharnace uicto se Romam contulit, & tertio se consulem fecit cum M. Aemilio Lepido, qui ei magister equitum dictatori ante annum fuerat. Ergo res ita habere uidetur. Anno DCCIIII pulso Italia Pompeio Cæsar dictatura in sex menses capta post XI dies abdicauit. anno DCCV uicto, occisoq; Pompeio, quo anno consulatum cum Seruilio gessit, decreta est ei dictatura altera in annum, quam postero anno cum M. Antonio magister equitum gessit. eodemq; anno, Scipione, & Iuba in Africa superatis, decreta est ei dictatura tertia in X annos, quam anno DCCVIII cum M. Aemilio Lepido gessit. eodemq; anno uictis in Hispania Pompeij filijs dictatura quarta ei in perpetuum mandata est, quam gessit anno DCCIX cum M. Lepido magistro equitum II. M. Lepidus anno DCCIIII præturam gessit, Cæsare, & Dione auctoribus. Lapidis Colotiani exemplum ad amussim descriptum hoc loco placuit interponere; quòd eius sæpe testimonio sequentes fastos confirmaturi, ac expleturi sumus.

C. IVLIVS. CAESAR. IIII. SINE CONLEGA DIC.
SVF Q. FABIVS. MAXIM. C. TREBONIVS C. F.
C. CANINIVS C. F.
C. IVLIVS. CAESAR. DICT. IV. M. AEMILIVS. M. EQ.
C. IVLIVS CAESAR. V. M. ANTONIVS M. F.
SVF. P. CORNELIVS P. F.
C. VIBIVS C. F. PANSA. A. HIRTIVS A. F.
SVF C. IVLIVS. CAESAR SVF Q. PEDIVS Q. F.
C. CARRINAS C. F. P. VENTIDIVS P. F.
M. AEMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CAESAR IIIVIR. R. P. C.
EX A. D. V. K. DEC. AD PR. K. IAN. SEX.
L. MVNATIVS L. F. M. AEMILIVS M. F.
L. ANTONIVS. P. SVLPICIVS CENS. LVST. N. F.
L. ANTONIVS P. SERVILIVS P. F.
CN. DOMITIVS M. F. C. ASINIVS CN. F.
SVF. L. CORNELIVS. SVF. P. CANIDIVS P. F.

De re gesta à C. Cæsare cos. in Africa.

C. CAESAR Pompeio fugato, Aegypto subacta, Pharnace superato, extremo anno, quo dictator iterum fuit, Romam redijt; atque haud ita multo post media hyeme, IIII K. Ian. contra Scipionem, & Iubam Mauritaniæ regem in Africam exercitum duxit. in quam post pugnam Pharsalicam P. Scipio, & M. Cato se receperant, atque ibi partes Pompeianas, dum Cæsar in Aegypto moratus est, Iuba socio adiuncto, confirmarant; cum earum imperium ad P. Scipionem delatum, Vticæ autem tutela, & custodia M. Catoni mandata esset. Ibi Scipio prœlijs aliquot secundis elatus, collatis ad Tapsum cum Cæsare signis, in fugam cum exercitu coniectus; Afranij, & Iubæ castra eodem impetu uictoriæ à Cæsare capta, ac direpta sunt. Inde cum citato cursu Cæsar Vticam contenderet, ut uiuum Catonem in potestatem adduceret, eum, audita suorum clade sibi mortem consciuisse inuenit. Post prœlium Petreius Iubam, seq; interemit. Scipio in naue circumuentus, honestæ morti uocem quoque adiecit; quærentibus enim hostibus imperatorem, dixit: Imperator bene se habet, atque se percussum in fluctus intulit. Faustus, & Afranius, cum in potestatem uenissent, occisi sunt. Catonis filio uenia data est. Cæsar Romam exercitum deportauit. ob has res ei supplicatio XL dierum decreta est. Dio, Appianus, Hirtius, alij. Hoc bello Numidia, quæ in potestate regis fuerat, in prouinciæ formam redacta est, Hirtio, Appiano, & Velleio auctoribus. quanquam apud Velleium insignis labes est. sic enim vulgo legitur: Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit uisa uicisset post bellum Antiochinum Cn. Manlius Vulso Gallogræciam. loquebatur de Cæsare, à quo Gallia prouincia facta erat. inde pergit: Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus, & post bellum Antiochinum Cn. Manlius Vulso Gallogræciam. sic enim historiæ veritas legendum admonet.

De IIII triumphis C. Cæsaris, Gallico, Alexandrino, Pontico, Africano.

EODEM anno Cæsar Romam ex Africa reuersus quatuor triumphos in urbem inuexit, ut Dio, Appianus, Plutarchus, & Suetonius auctores sunt. Nam Cassiodorus eos in eum annum refert, quo ipse cum Q. Fabio cos. fuit. Suetonius quater eodem mense interiectis diebus, itemq; Dio, & Appianus triumphatum referunt. Florus autem, cum post Hispaniensem uictoriam, quam Cæsar postero anno rettulit, horum triumphorum mentionem fecerit, satis indicare uidetur, hos triumphos non hoc anno, sed sequenti fuisse actos. Triumphauit autem ex Gallijs, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. De Gallico triumpho sic Suetonius: Primum, & excellentissimum triumphum egit Gallicum, cuius die Velabrum prætervehens pene curru excussus est, axe defracto. & Florus: Primum de Gallia triumphum transmiserat Rhenus, & Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus. Hoc triumpho narrat Dio, & Suetonius milites Cæsaris inter carmina, qualia currum prosequentes ioculariter canunt, etiam id pronunciasse.

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias.
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Quod iniquo animo à Cæsare latum tradit Dio, qui idem Vercingetorigem Gallorum regem in triumpho

triumpho ductum, post necatum ait; in triumpho autem Aegyptio grauiter animos populi Ro. affecisse Arsinoen reginam ductam, quanquam post à Cæsare fratrum rogatu dimissam; in triumpho Pontico titulum præ se tulisse, cum his verbis: Veni, Vidi, Vici, cum celeritatem uictoriæ notare uellet. Ex Africa autem triumphauit, non ut de victis ciuibus, quod nemo ante fecerat, sed tanquam de Iuba rege. quo in triumpho grauiter tulit populus R. imagines ciuium Romanorum, qui uicti fuerant, & eorum casus descriptos transferri; ut Cæsaris, Scipionis, Afranij, & aliorum. Iuba regis filius, is qui historiam scripsit, captiuus in hoc triumpho ductus est. Ac reliquos quidem triumphos ex uetere instituto egit, vltimo autem die, postquam cœnatum est, ipse in suum forum calceatus, & varijs floribus coronatus uenit, atque inde domum uniuerso populo prosequente, & multis elephantis lampadas ferentibus se recepit. Ita Dio. Adijcit de horum triumphorum ornatu Velleius, Gallici triumphi apparatũ ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitisse. Idem triumphis actis magnis populum congiarijs affecit, ludos fecit, epulum dedit, gladiatores, & naumachiam ludis funebribus Iuliæ filiæ edidit, ædem Veneri Genitrici prœlio Pharsalico uotam dicauit, forũ Iulium extruxit iudicia equitibus, & senatoribus communicauit, prætorijs prouincijs annum, consularibus biennium statuit, annum ordinauit, senatum suppleuit, patricios adlegit. Dio, Appianus, Plutarchus, Suetonius.

De censu à C. Cæsare acto.

Africa à Cæsare subacta singulares ei à senatu honores decretos inuenio apud Dionem. in primis autem XL dierum supplicationem, triumphos quatuor, dictaturam in decennium, atque, vt moribus præfectus esset in triennium. eo enim nomine eum potius, quàm censorem, appellandum esse putauerunt. quòd censoris nomen parum ei decorum esse existimarent. Itaque cum hoc anno censum egisse, ac pro CCCXX millibus ciuium, quæ ante ciuile bellum censa essent, CL millia tantum, reliquis bello ciuili confectis inuenisse. Cum autem ipse ciuium paucitatem ex censu cognosceret, præmia ijs, qui liberos multos procreassent, proposuisse. Hæc etiã Appianus. Suetonius autem ita: Recensum populi nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit. ac ne qui noui cœtus recensionis caussa moueri quandoque possent, instituit quotannis in demortuorum locum ex ijs, qui recensiti non essent, subsortitio à prætore fieret. Huius censuræ non meminerunt ij, qui Capitolinas tabulas descripserunt; quia extraordinarius hic Cæsaris honos fuit. non enim censor, sed præfectus morum appellatus est, neque duo (ut ante) censores, sed unus duntaxat censum egit, neque in XVIII menses, sed in tres annos creatus est. Hinc Cicero etiam in epistolis Cæsarem præfectum moribus appellat.

De Cæsare dictatore III, & consulibus an. DCCVIII.

Caesarem dictatorem III cum M. Lepido magistro eq. in hunc annum reperio prodi ab ijs, qui Capitolinas, & Colotianas tabulas exararunt. à quibus dissentit, ut dixi, Dio, qui hoc anno Cæsarem dictatorem IIII, Lepidum magistrum equitum II tradit; atque ipsum Lepidum in consulatu, quem cum Cæsare gessit, se ipsum magistrum equitum contra leges renunciasse. Hæc de dictatore. De consulibus vero hæc. Extat in indice Dionis scriptum, in eundem annum Cæsarem dictaturam quartam, & consulatum quartum sine collega gessisse. in ipsius autem historiæ expositione comperio Cæsarem quartum consulatum statim iniisse, neque tamen usque ad extremum annum gessisse, uerum ubi in urbem ex Hispania reuerterit, abdicasse, ac Q. Fabium Maximum, & C. Trebonium sibi in reliquum anni suffecisse. Dionis autem verba de Cæsare IIII consule solo non abhorrent ab ijs, quæ in fragmentis Capitolinis scripta sunt. in quibus apparet Cæsarem IIII consulem fuisse (vt ego interpretatus sum) sine collega. nam liber Cuspiniani CAESAREM etiam consulem IIII solum prodit. Appianus item, & Plutarchus meminerunt Cæsaris, qui IIII cos. designatus in Hispaniam duxit exercitum. Q. Fabium trimestrem cos. uocat Suetonius. Addit præterea Dio, Cæsarem, mortuo Q. Fabio cos. ultimo anni die, in reliquas horas C. Caninium consulem declarasse. Qua de re sic Cicero ad Curium lib. VII: In campo cum hora secunda comitijs quæstorijs institutis sella Q. Maximi, quem illi consulem esse dicebant, posita esset, eo mortuo nunciato sella sublata est. Ille autem, qui comitijs tributis esset auspicatus, centuriata habuit; consulem hora septima renunciauit, qui usque ad K. Ian. esset, quæ essent futuræ mane postridie. Ita Caninio consule scito neminem prandisse. nihil tamen eo consule mali factum est. fuit enim mirifica uigilantia, qui toto suo consulatu somnum non uiderit.

derit. Hinc Suetonius dixit: Prid. K. Ian. repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. & Macrobius lib. II: Caninius Rebilus, qui uno die, ut Seruius rettulit, consul fuit, rostra cum ascendisset, pariter honorem inijt consulatus, & eierauit. quod Cicero gaudens omni occasione urbanitatis increpuit: λογοθεώρητος est Caninius consul. Deinde: Hoc consecutus est Rebilus, vt quæreretur, quibus consulibus consul fuerit. dicere præterea nō destitit: Vigilantem habemus consulem Caninium, qui in consulatu suo somnum non vidit. Idē lib. VII: Sunt alia scommata minus aspera, ut Tullius in consulem, qui uno tantum die consulatum peregit. Solent, inquit, esse flamines diales, modo cōsules diales habemus. & in eundem: Vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non uidit. Eidemq; exprobranti sibi, quod ad eundem consulem non uenisset, ueniebam, inquit, sed nox me comprehendit. & Plinius lib. VII: Q. Fabius Max. in consulatu suo prid. K. Ian. mortuus est. in cuius locum Rebilus paucissimarum horarum consulatum petijt. De Caninio Rebilo idem Suetonius, & Plutarchus in Cæsare. C. autem Trebonius is est, qui anno DCCV prætor urbanus cum M. Cœlio Rufo prætore contendit, quiq; post in Cæsarem coniurauit. quem consularem occisum esse à Dolabella, & à Cæsare ad consulare prouectum fastigium scribit Velleius.

De honorarijs consulibus creari cœptis.

Ex hoc anno, vt narrat Dio, honorarij consules creari cœpti sunt. Nam Cæsar, cum neque in annum, neque in reliquum anni spatium consulatum gessisset, sed uiuens, ac nullis legibus, atque auspicijs coactus abdicasset, alium, honoris eius duntaxat gratia, sibi subrogauit. quo exēplo multi alij insequentibus deinceps annis non in totum annum, præter paucos, sed alij in plures, alij in pauciores aut menses, aut dies creati sunt. ex quibus qui K. Ian. inierunt, ij tantum nomē anno dederunt; reliquorū, qui in parte anni fuerunt, nisi forte memorabile aliquid gesserunt, uix ulla conseruata memoria est. Itaque eos se persequuturum esse Dio negat. quos nos, quanta maxima diligentia potuimus, conquisitos afferemus. hoc autē institutū auctum esse à triūuiris R.P.C. idem ait L. Marcio, C. Caluisio cos. ut ipsi gratiæ caussa multos in eundem annum consules designarent, qui in paucos menses, aut etiam dies magistratum gererent. nam hoc tempore suffectos fuisse illos, qui ijs placuerunt, qui, ut in totum annum magistratum gererent, designati fuerant; post uero neminem in totum annum, uerum in alias, atque alias anni partes alios, atque alios cōsules fuisse designatos, qui paucis noti erant, ac propterea minores consules uocabantur; idem autem in prætoribus etiam, & quæstoribus factum esse; hoc enim ab ijs quæsitum, non ut ipsi domi potestatem haberent, sed ut in fastis magistratuum legerentur. quo etiam tempore obscurissimi homines in senatum lecti sunt.

De re gesta à Cæsare in Hispania cum filijs Cn. Pompeij, et triumpho eius.

BELLVM hoc anno à Cæsare gestum est in Hispania cum filijs Cn. Pompeij Magni acerrimum, qui ibi exercitum maximum reparauerant, hac de caussa. Milites qui sub Longino Cæsaris legato in Hispania meruerant, cum imperante illo seditionem fecissent, succedente ei C. Trebonio quieuerunt illi quidem, uerum metu Cæsaris ad Scipionem clam in Africam de defectione legatis missis, Scipionem ut in Hispaniam Cn. Pompeium Magni filium mitteret, impulerunt, qui, cum ad eos contenderet, Gymnasijs subactis insulis, morbo implicitus in itinere substitit. Milites interea comperta Scipionis in Africa clade, ueriti ne ante à Didio profligarentur, quem cum classe aduersus se à Cæsare mitti audierant, quàm Pompeius accederet, T. Quinctio Scapula, & Q. Aponio ducibus lectis, Trebonium eiecerunt, atque Bæticam omnem ad defectionem solicitarunt. Interea Pompeius adueniens cum ulterioris Hispaniæ potitus esset, dum Cæsar muneribus dandis in Italia detinetur, partim precibus, partim ui magna comparata manu prouinciam uastare cœpit. Iam enim ad eum Scapula imperium detulerat; & quicunque olim sub Afranio stipendia fecerant, quique ex Africana pugna profugerant, Sextus frater, Varus, & Labienus, ei se adiunxerant. Cum autem crebris nuncijs in Italiā missis ciuitates inimicæ Pompeio auxilia sibi postularent, C. Cæsar magnis itineribus in Hispaniam cum exercitu spatio dierum XXVII venit. neque enim Q. Pedius, aut Q. Fabius Max. quos legatos ante exercitui præfecerat, iam Pompeij impetum sustinere poterant. Varo à Dio ad Crantiam nauali prœlio uicto, obsidente Vllam Cn. Pompeio, Cæsar aduenit. Is adducto ad Cordubam, quæ à Sex. Pompeio tenebatur, exercitu, Cnæum ab Vlla, quam prope ceperat, auocauit. ipse Atteguam circumuallatam obsedit. eò Pompeius accurrens equitatum Cæsaris circumuentum prope concidit. Attegua post à Cæsare

capta est a.d. XI K. Mart. ipse Imp. appellatus est. deinde Corduba, post Hispalis, postremo Munda prid.id. Aprilis in potestatem Cæsaris peruenerunt. Is ultimo prœlio ad Mundam desperatis rebus etiam de nece cogitasse dicitur. Cn. Pompeius, cum ex prœlio effugisset, deprehensus, ac interfectus est. Cæsar uniuersa recepta Hispania, ac bellis ciuilibus omnibus confectis Romam decessit. Hac victoria ei decretæ sunt quinquaginta dierum supplicationes, atque triumphus quintus; quo triumpho nihil esse populo Ro. potuit grauius. etenim de ciuibus actus est, non de Hispanis. Dio, Appianus, Hirtius, Plutarchus, alij. Velleius reuersum Cæsarem ex Hispania ait mense Octobri. Cum autem triumphus Q. Fabij Maximi hoc anno III id. Oct. post Cæsaris triumphum actus sit, facile intelligi potest, paulo ante eum diem Cæsarem triumphasse. Plinius lib. XIIII, cap. XV: Cæsar Hispaniensi triumpho Chium, & Falernum dedit.

De triumphis Q. Maximi consulis, Q. Pedij pro cos. ex Hispania.

POST Cæsarem Q. Maximum de Hispania triumphasse, docet Quinctilianus lib. VI, cum ait: Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, & post dies paucos Fabij Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit. Q. Fabium Maximum consulem, Q. Pedium pro cos. de Hispania hoc anno, III id. Octobris illum, hunc idib. Decemb. triumphasse scriptum est in Capitolinis tabulis. Hos Cæsar in Hispaniam aduersus Pompeium cum exercitus parte præmiserat, Itaque eos Dio prætores, ac pro prætores appellat. Quanquam autem ipsi per se rem non bene gesserunt, tamen eos triumphare Cæsar uoluit, ut de ciuibus Ro. in Hispania uictis tres triumphi agerentur. in quo maxime populi R. animum perculit, ut ait Dio; qui idem hos ligneis oppidorum imaginibus risum mouisse populo scribit. Hinc Plinius libro XXXV, cap. IIII, Q. Pedium triumphalem, & consularem uocat. est enim post consul cum C. Cæsare Diui F.

De Cæsare Imperatore appellato, et alijs honoribus ei habitis.

CAESAR uictis Pompeij in Hispania filijs, atque omnibus ciuilibus bellis confectis nouos quosdam, ac singulares honores sibi decerni à senatu passus est. in primis autem, ut pater patriæ diceretur, consul in decennium (quem tamen honorem post aspernatus est) dictator in perpetuū esset, sacrosanctus haberetur, Quinctilis mensis à suo nomine Iulius appellaretur, comitia etiam tributa in potestate haberet, in acta sua magistratus ineuntes iurarent, postremo etiam, ut Imperator appellaretur. Imperatorem autem intelligi uoluerunt, non eum, qui re bene gesta id nominis uel militari studio, uel senatus auctoritate consequutus, sed qui potentiam, & auctoritatem in rep. summam adeptus esset. Quo nomine ipse primus, ac deinde filij, & nepotes eius S. C. affecti sunt, quod prænomen appellat Suetonius, cum ait: Tiberius prænomen Imperatoris recusauit. Quo factum est, ut qui post eum summum ius in rep. obtinuerunt, Imperatores appellati sint. neque uero prisca illa, & militaris Imperatoris appellatio antiquata est. ea enim ornabantur, cum rem prospere in bello gesissent. Itaque notas etiam rei sæpius bene gestæ addebant, cum II, III, aut IIII se imperatores scriberent. vt apud Iosephum lib. XIIII antiquitatum. C. Cæsar Imp. IIII, cos. V. dictator perpetuus. & in antiquo epigrammate, hoc: IMP. CAESAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. COS. XIIII. IMP. XX. TRIB. POT. XXXVII. P. P. itemq; in alijs de quibus post dicemus. Cicero etiam in Philippicis obiecit Antonio, quòd ascribi in fastis ad Lupercalia iusserit. C. CAESARI DICTATORI PERPETVO M. ANTONIVM CONSVLEM POPVLI IVSSV REGNVM DETVLISSE. Quemadmodum autem Cæsari imperatoris nomine summum in rep. ius, & imperium traditum est, sic dictatura eidem, ut summam haberet in rep. auctoritatem, mandata est. neque enim aut rei gerendæ, aut seditionis sedandæ, aut comitiorum habendorum, aut ulla alia legitima caussa dictatorem eum factum accepimus. ex quo intelligi potest, ut altissimum auctoritatis in rep. fastigium obtineret, eum dictatorem esse creatum. quod ipsi hoc uerbo Imperandi uoluisse exprimere uidentur. Itaque ego silentibus in tanta re Romanis annalibus cum II, III, & IIII dictatorem imperandi caussa, idest, ut summo iure, atque maximo in rep. imperio uteretur, esse creatum scripsi. nam primam dictaturam comitiorum habendorum caussa cepit.

De Cæsare dictatore IIII, *consule* V. *ann.* DCCIX.
& magistris eq. & cos.

Dio in hunc annum Cæsarem dictatorem V cum M. Aemilio Lepido magistro eq. edit; tabulæ autem Capitolinæ, & Colotianæ eum dictatorem IIII profitentur. De magistro equitum scribit Appianus, Cæsarem se cum M. Antonio magistro eq. consulem renunciasse, ac M. Lepidum, qui Hispaniam per legatos administrabat, pro Antonio sibi magistrum equitum cooptasse. Dio autem Cæsarem consules in biennium proximum designasse, & ipsum utroque anno dictaturam fuisse gesturum, cumq; ille alium quendam magistrum equitum dixisset, Octauium etiam, quanquam adolescentem, dixisse. Cum autem Antonius toto anno consulatum gesturus esset, ac ipse Lepidum Galliæ Narbonensi, & Hispaniæ citeriori præfecisset, duos pro ijs alios seorsum utrunque magisterium equitum gerere uoluisse. Quibus ex uerbis hunc sensum elicio. Cæsarem in Antonij locum dixisse magistrum eq. M. Lepidum. at uero cum Lepidus in Hispaniam & Galliam paludatus exiturus esset, tertium quendam magistrum eq. atque etiam quartum sibi cooptasse. tertium autem fuisse C. Octauium, qui initurus erat, vbi primum Lepidus paludatus exiret. quartum Cn. Domitium Caluinum, qui cum esset in insequentem annum designatus, interfecto Cæsare dictatore, non inijt. Huius autem facti hanc caussam Dio reddit, quòd cum Cæsar multis se debere sentiret, his honoribus eorum beneficia compensare uoluerit. Itaque Appianus etiam ait: Octauius magister equitum factus in annum à Cæsare fuerat, ex quo Cæsar amicos hoc honore afficiens annuum eum reddiderat. Plinius libro VII: Repulsa Augusti in magisterio equitum apud auunculum, & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Quod autem in fragmentis Capitolinis, quæ ante diuulsa à me coniuncta sunt, est: PALVDATVS, id eò pertinet, quod scribit Dio, M. Lepidum tum ad urbem cum exercitu, & imperio fuisse. erat autem exiturus in Galliam ulteriorem, & Hispaniam citeriorem, quas ei decedens à bello Hispaniẽsi Cæsar tribuerat, cum ulteriori Hispaniæ C. Asinium Pollionem præfecisset. Hæc de dictatore, & magistris eq. De consulibus autem hæc accepimus. Cæsarem una cum M. Antonio dictaturam quintam, & consulatum quintum gessisse Dio, Appianus eundem se cum M. Antonio consulem creasse scribunt. In hunc item annum Cæsarem V, & M. Antonium prodit Cassiodorus. Eorum meminit quoque lib. primo Macrobius. Quinctilis inquit, mensis Iulius vocatus est in honorem Iulij Cæsaris dictatoris, legem ferente M. Antonio M. F. cos. quòd hoc mense a. d. IIII id. Quinctilis procreatus sit. In Capitolinis præterea, & Colotianis tabulis scriptum est, C. Cæsarem V cũ M. Antonio M. F. consulem fuisse. Cæsari autem suffectum P. Cornelium P. F. Hic autem fuit P. Cornelius Dolabella, quem etiam Cæsar, si uixisset, sibi fuit substituturus. Hic ad consulatum peruenit nondum prætorius Dione, XXV annos natus, Appiano auctoribus. Tradit Plutarchus Cæsarem V consulem M. Antonium sibi collegam cooptasse. cum autẽ sibi Dolabellam sufficere vellet, eaq; de re ad senatum rettulisset, Antonium oratione obstitisse; post autem cum iterũ Cæsar renunciari Dolabellam consulem iussisset, obnunciante Antonio, Cæsarem incœpto destitisse. Interfecto autẽ Cæsare Antonium, scribit Dio, Dolabellam collegam sibi adiunxisse, ueritum, ne seditio oriretur, si eum repudiasset. Appianus Dolabellam, qui in reliquum tempus anni, ubi Cæsar in Parthos paludatus exisset, consul futurus erat, Cæsare occiso, statim ait inijsse. Vnde Velleius: Dolabella, cæso Cæsare, quem substiturus sibi consulem Cæsar designauerat, fasces, atque insignia corripuit. Dolabellæ Syria, Antonio à senatu Macedonia, à populo citerior Gallia decreta est.

De ouatione C. Cæsaris dict. IIII.

C. CAESAREM dictatorem IIII VII K. Febr. ex monte Albano ouantem urbem inisse inuenio scriptum in Capitolinis triumphis, eumq; triumphum sextum Cæsaris appellari. Hoc est autem id, de quo scribit Dio; permissum esse inter alios honores Cæsari, ut post ferias Latinas in urbem ex monte Albano inueheretur, idest, ut ipse ait, ἐκ τοῦ ἀλβανοῦ ἐς τὴν πόλιν ἐσελαύνειν. unde etiam paulo post: ἐς ἱππεύοντα αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀλβανοῦ βασιλέα αὖθις ὠνόμασαν. quo in loco uereor, ne legendum sit. ἐς ἱππεύοντα αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλβανοῦ. ut sit: Eundem in vrbem equo uectum ex Albano regem quidam appellarunt. siquidem ita scribit Plutarchus: Καὶ καταβαίνοντος ἐξ ἄλβης καίσαρος εἰς τὴν πόλιν ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα. i. Quin etiam Cæsarem ex Alba in urbem descendentem regem salutare ausi sunt. Dixi autem supra, quemadmodum equo uehi usurpetur à Dione, pro ouantem inire. Neque uero hic honos idem est cum

eo,

eo, cuius Papirius Maſo auctor fuit. ille enim in monte Albano triumphum agere inſtituit. huic conceſſum, vt ferijs Latinis actis in urbem ouans ex monte Albano iniret. cuius rei uix meminit Suetonius, ſic: Cum è ſacrificio Latinarum reuertente eo, inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam è turba ſtatuæ eius coronam lauream candida faſcia præligatā impoſuiſſet, &c.

De C. Cæſare interfecto, et bello ciuili Antoniano ad Mutinam excitato.

NIHIL eſt ut Cæſare, ſic cæde Cæſaris illuſtrius. quo nos eam etiam breuius, ut cetera, perſtringemus. qui plura deſiderabit, is Dionem, Appianum, Plutarchum, aliosq́;, qui hæc plurimis uerbis perſequuntur, adire poterit. Singulares igitur Cæſari à ſenatu, quos ſupra breuiter attigimus, exquiſiti honores inuidiam ei apud ciues excitarunt. præterea quòd ille ſenatum ſe cum plurimis, honorificentiſſimisq́; decretis adeuntem ſedens pro æde Veneris Genitricis excepit, & quòd diadema à M. Antonio conſule collega ſuo inter Lupercos currētē capiti ſuo pro roſtris impoſitum in ſella repoſuit, & quòd Epidio Marullo, & Cæſettio Flauo tribunis plebis inuidiam tanquam regnum affectanti mouentibus, poteſtatem abrogauit, & quòd proximo ſenatu fama percrebuerat, L. Cottam Quindecem uirum ſententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi à rege non poſſe uinci, ipſe rex appellaretur. His de cauſſis conſpiratione in eum facta, cuius principes M. Brutus, & C. Caſſius, & ex Cæſaris partibus D. Brutus, ac C. Trebonius fuerunt, idibus Mart. in curia Pompeij XXIII uulneribus occiſus eſt. occupatumq́; ab interfectoribus eius Capitolium. Obliuione deinde cædis eius in ſententiam Ciceronis à ſenatu decreta, obſidibus Antonij, & Lepidi filijs acceptis, coniurati è Capitolio deſcenderunt. Cæſaris corpus, cum in campum Martium deferretur, à plebe ante Roſtra crematum eſt. Dictatura lege Antonij conſulis in perpetuum ſublata. C. Amatius humillimæ ſortis homo, qui ſe C. Marij filium ferebat, cum apud credulam plebem ſeditiones moueret, iuſſu Dolabellæ, qui in locum Cæſaris conſulatum exceperat, interfectus eſt. C. Octauius ſororis Cæſaris nepos teſtamento heres ex parte dimidia inſtitutus, & in nomen adoptatus Romam ex Epiro uenit, quò illum Cæſar præmiſerat, bellum in Parthos illaturus; ominibusq́; proſperis exceptus ex teſtamēto nomen Cæſaris aſſumpſit. In confuſione rerum, ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximū in locum Cæſaris intercepit. Senatus Dolabellæ Syriam, Antonio Macedoniam prouincias decreuit. Poſt autem cum M. Antonius impotenter dominaretur, legemq́; de Macedonia prouincia permutanda, & Gallia citeriore accipienda, quam à ſenatu impetrare non poterat, ad populum per uim tuliſſet, & Octauium quoque petentem, ut ſibi aduerſus auunculi percuſſores adeſſet, magnis iniurijs affeciſſet; Octauius ſibi & reip. uires contra eum paraturus, deductos à patre in colonias ueteranos excitauit. Legiones Martia, & quarta ſigna ab Antonio ad Octauium tranſtulerunt. deinde & cōplures ſæuitia M. Antonij paſſim in caſtris ſuis trucidati, quia ei ſuſpecti erant, ad eundem deſciuerunt. D. Brutus, qui prouinciam Galliam primum à Cæſare datam, poſt, interfecto eo, à ſenatu confirmatam pro cos. obtinebat, ut irrumpenti in eam Antonio obſiſteret, Mutinæ cum exercitu ſubſtitit, ſeq́; ab Antonio ibi circumuallatum obſideri permiſit. Appianus, Dio, Plutarchus, epitomæ, omnes.

DE COS. AN. DCCX.

CASSIODORVS, & ceteri conſules edunt in hūc annum C. Panſam, A. Hirtium. quos Dio uocat C. Vibium Panſam Capronianum, A. Hirtium, A. F. id quod recte factum puto, in libro enim peruetuſto, quem Cuſpinianus ſæpe citat auctorem, ita eſt:

C. Iulius	= = = = = = = =
Cretonianus	= = = = = = = =
M. Aemilius II.	= = = = = = = =
= Antonius	Seruilius Iſauricus II. ex quo apparet Cretonianum cognomen

eſſe Panſæ forte corruptum, pro Caproniano. Hirtius unus extitit ex filijs proſcriptorum à Sulla, quos Cæſar ad honores euexit, auctore Dione. idem A. Hirtius A. F. dicitur in tabula Capitolina. C. Panſa C. F. in Colotiana. oſtendit etiam mihi numos duos argenteos PAVLVS MANVTIVS, qui in hoc literarum genere, ſingulari cum induſtriæ & doctrinæ laude iam per multos annos uerſatur; in quorum altero erat: C. Vibius C. F. Panſa. in altero: C. Vibius C. F. C. N. Panſa. Hunc annum, quo Hirtius, & Panſa conſules fuerunt, uocant Solinus, & Rufus DCCX ab urbe condita, in quo cum Capitolina ſumma conſentiunt. Hi conſules ante à Cæſare deſignati fuerant, quàm interficeretur, tum cum expeditionem in Parthos adornans in inſequentes plures

annos

annos magistratus creauit. C. Pansa anno DCCII. Marcello, & Sulpicio cos. tribunatum pl. gessit, quemadmodum ex epistola quadam Cœlij colligitur.

De Hirtio, et Pansa cos. ad Mutinam Antoniano bello occisis.

DVM M. Antonius Brutum Mutinæ obsidebat, K. Ian. Hirtio, & Pansa cos. in sententiam Ciceronis S. C. factum est, ut C. Cæsar, qui priuato consilio pro rep. arma contra Antoniũ sumpserat, proprætore bellum gereret, senator esset, & sententiam loco prætorio diceret. D. Bruto, qui Antonio restitisset, & legionibus, quæ eum reliquissent, maxima quoque laus tributa est. Cum legati ad Antonium de pace missi L. Piso, L. Philippus, Ser. Sulpicius re infecta reuersi essent, populus R. saga sumpsit. belloq; contra Antonium à senatu decreto, Hirtius Pansa consul ad bellum profectus, eumq; paucis post diebus Pansa consequutus est. Cæsar, atque Hirtius Bononia in potestatem redacta, propius admotis castris Brutum de suo aduentu, atque auxilio certiorem fecerunt. Prœlijs aliquot secundis elatus Antonius, relictis, qui Cæsaris, & Hirtij castra oppugnarent, clam in Pansam aduenientem Bononiam uersus XVII K. Maij contendit, ac prospere cum eo pugnauit. Audita re Hirtius redeunti in sua castra Antonio se obtulit, ac fusis eius copijs fortunã utriusque partis æquauit. ex ea re, & consules, & Cæsar imperatores tum à senatu, tum à militibus appellati sunt; quamuis Pansa male pugnasset, Cæsar omnino ne pugnasset quidem. Paucis post diebus summo prœlio dimicatum est, in quo fugatus & castris, atque exercitu exutus Antonius ad M. Lepidum pro consulem in Galliam cum paucis profugit. Hirtius post victoriam in inimicorum castris saucius obijt. Pansa paucis post diebus Bononiæ item ex vulnere mortuus est. Bruto, & Mutina obsidione liberatis, solus Cæsar incolumis gloriosissima uictoria potitus est. Dio, Appianus, Galba in epistolis, alij.

De C. Cæsare Octauiano, et Q. Pedio cos. suffectis.

C. OCTAVIVS patre natus est C. Octauio, uiro prætorio, cuius ante meminimus, matre Atia, quæ ex Iulia Cæsaris dictatoris sorore & M. Atio Balbo genita fuerat. Itaque ipse Cæsaris neptis filius, Cæsar ipse maior eius auunculus fuit, vt Suetonius, & Velleius tradunt. adoptatus autem à C. Cæsare, atque heres relictus C. Iulius Cæsar Octauianus dictus est. Hic fugato, vt dixi, Antonio senatui grauissime offensus est, cum supplicationem LX dierum, ac triumphum, & bellum contra Antonium Bruto, qui pugnam è mœnibus ociosus spectauerat, decerni, se autem qui remp. liberasset, primum omnino præteriri, deinde uero consularibus ornamentis affici, & ut prætor fieret, ac consul ante X annos, quàm per leges liceret, sibi tantum permitti uideret. Itaque cum à senatu, ut consul in locum consulum occisorum fieret, impetrare non potuisset, quod precibus nequiret, id sibi armis tentandum putauit. Reconciliata enim cum M. Antonio, & M. Lepido, qui iam Antonium fugientem receperat, gratia, exercitu Romam adducto consul annos tantum XX natus creatus, Q. Pedium sibi collegam subrogauit. Hæc Dio, & Appianus. Quæ eadem elegantissime ita etiam Suetonius: Cæsar consulatum uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad vrbem legionibus, missisq;, qui sibi exercitus nomine deposcerent. cũ quidem, cunctante senatu, Cornelius centurio princeps legationis, reiecto sagulo, ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere: hic faciet, si uos non feceritis. & Velleius sic: Omnia antequam fugaretur Antonius honorifice à senatu in Cæsarem, exercitumq; eius decreta sunt, maxime auctore Cicerone. sed vt recessit metus, erupit uoluntas, protinusq; Pompeianis partibus redijt animus. D. Bruto, quòd alieno beneficio uiueret, decretus triumphus. Pansæ, atque Hirtij corpora publica sepultura honorata. Cæsaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum eius missi erant, iuberentur summoto eo milites alloqui. negauere milites sine imperatore suo ulla se audituros mandata. hoc tempore Cicero Cæsarem laudandum, & tollendum censebat, cum aliud diceret, aliud intelligeret. Post inter Antonium, & Cæsarem concordia cõposita est, & affinitas contracta, desponsa priuigna Antonij Clodia Cæsari. consulatumq; inijt Cæsar pridie quàm uiginti annos impleret X K. Octob. cum collega Q. Pedio, post v. c. annis DCCVIII. Dissentit autem à Velleio Dio, qui scribit Augustum mortuum esse XIIII K. Septemb. eodem met die, quo primum consulatum ceperat. itemq; sextilem mensem Augustum appellatum, quòd eo mense primum consulatum inierat. Natum autem IX K. Octob. consule Cicerone, tradit Suetonius; ut si pridie, quàm XX annos impleret, inijt, X K. Octobris eum inisse necesse sit. Tacitus etiam in libro de oratorib. Hirtio, & Pansa cos. inquit, Diuus Augustus in locum Pansæ, & Hirtij se, & Q. Pedium consules suffecit. His comitijs habendis duos pro

consules

consules creatos esse à prætore urbano narrat Dio; neque enim tam exiguo tempore interreges prodi potuisse, absentibus plerisque ex ijs, qui patricios magistratus gerebant. Idem etiam notat, neminem hac ætate consulem ante factum. Cæsarem autem se non iterum consulem scripsisse, quanuis consularia ante à senatu ornamenta adeptus esset. quod post à Seuero imp. factum est, qui Plautianum II consulem pronunciauit, quòd eum ante consularibus insignibus affecisset. Est autem consularibus ornamentis afficere, perinde in senatu, atque in ciuitate rationem alicuius habere, atque si ille vere consul fuisset. Q. Pedius is est, qui, Dione auctore, prætor fuit anno DCCV, biennio autem ante triumphauit, heres à Cæsare relictus ex quadrante, ut apud Suetonium scriptum est.

De III uiris reip. constituendæ.

CVM Cæsar in consulatu nihil aliud moliretur, quàm ut patris interfectores vlcisceretur, Q. Pedium collegam legem ferre iussit de quæstione habenda in eos, quorum ille opera occisus esset. postulatiq; ea lege M. Brutus, C. Cassius, & D. Brutus, absentes damnati sunt. Cum M. Antonij opes C. Asinius Pollio, qui Hispaniæ, & L. Munatius Plancus, qui Galliæ præerant, cum suis exercitibus adiuncti auxissent, & D. Brutus, cui senatus, ut persequeretur M. Antonium, mandauerat, relictus à legionibus suis profugisset, iussu Antonij, in cuius potestatem uenerat, à Capeno Sequano ad Aquileiam interemptus est. Cæsar cum M. Brutum, qui Macedoniam, & C. Cassium, qui Syriam ex senatus consulto obtinebant, nullo pacto armis ulcisci posset, cum M. Antonio, & M. Lepido, ut ante dixi, pace facta, postquam consul creatus est, utrunque ex Gallia in Italiam accersiuit. Congressi omnes in agro, vt ait Dio, Bononiensi, ut Appianus, Mutinensi, consultationes summas de ordinanda, & corrigenda repub. habuerunt. Itaque se triumuiros reip. constituendæ cum summo imperio in quinquennium renunciarunt. Lepido Hispanias, & Narbonensem Galliam, Antonio reliquas Gallias, Cæsari vtranque Libyam una cum Sicilia, ac Sardinia prouincias distribuerunt. Magistratus nec senatu, nec populo consulto quibus ipsi uoluissent, mandari; Lepidum in D. Bruti occisi locum in insequentem annum consulem creari, eumq; Romam, ac reliquam Italiam tueri; Antonium, & Cæsarem, bello Cassium, & Brutum persequi; proscriptionem, ac cædem inimicorum ciuium edi uoluerunt. Atque his consultationibus perfectis cum confestim omnes Romam uenissent, singuli interiectis diebus urbem ingressi, quæ decreuerant, exequuti sunt. Sui à quoque inimici, plurimi equites, CXXX senatores proscripti sunt, inter quos L. Paullus frater M. Lepidi, & L. Cæsar auunculus Antonij, &, qui Cæsarem suis sententijs ornauerat, M. Cicero: cuius occisi à Popillio legionario milite, cum haberet annos LXIII, caput cum manu dextra in rostris positum est. Hæc Dio, & Appianus, & alij. Quo autem die inierint, & quousque in hoc honore fuerint, facile intelligi ex lapide Colotiano potest. in quo ita est:

M. AEMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CAESAR III. VIR. R. P. C.
EX A. D. V. K. DEC. AD PR. K. IAN. SEX.

significat autem eos V K. Decemb. inisse, ut pr. K. Ian. quinto post anno abdicarent, qui dies pridie K. Ian. sextas ab illo die erat futurus.

Cur Octauius Imp. Cæsar dictus sit.

C. OCTAVIVS iam inde interfecto Cæsare ex Apollonia Romam reuersus hereditatem Cæsaris, & nomen eius sibi non lege, sed testamento tantum uindicarat. Lex autem adoptionis curiata erat, quæ, ne tum ferretur, Antonius consul per tribunos intercessit. hoc autem anno ubi consulatum iniuit, ipse legem curiatam tulit, atque in nomen patris lege transijt. Itaque ab hoc tempore ab omnibus C. Cæsar est appellatus, cum ante non ita ab omnibus uocaretur. eodemq; etiam tempore Imp. Cæsarem dici cœptum puto; primum, quòd ita pater eius ex senatus consulto, & filij eius, & nepotes appellarentur; deinde, quòd in Capitolina eius ouatione triennio post ita uocatur: IMP. CAESAR DIVI F. C. N. Est autem intelligendum tum, cum consulatum inijt, C. Iulium C. F. in Capitolinis tabulis scribi, quia adhuc lex curiata lata non erat, qua Imperatoris prænomen patrium adipisceretur. post autem lata lege, tum cum triumuiratum inijt, hoc prænomen usurpasse. neque enim Dioni assentior, qui ipso, & Sex. Appuleio cos. hoc ipsum sibi prænomen uindicasse ait. nisi ita intelligamus, hoc primum anno ex lege curiata, eo vero ex rebus eius gestis, & ex S.C. ita uocatum fuisse. ut quemadmodum Scipio Aemilianus primum Africani cognomen ab auo hereditarium habuit, post Carthagine deuicta, ex uictoria sibi

M comparauit,

comparauit, sic & ipse primum à patre, post à se hoc prænomen acceperit. Idem Cæsar pater Diuus appellatus est. siquidem, ut ait Suetonius, ludis, quos primo consecratos ei heres Octauius edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam. creditumq; est, animam esse Cæsaris in cœlum recepti. & hac de causa simulacro eius in uertice additur stella. Lepido autem, & Planco cos. diuini honores, ut ait Dio, Cæsari mortuo à triumuiris decreti sunt; ne idibus Mart. qui dies solennis erat habendo senatui, in posterum senatus haberetur: ut curia Pompeia, in qua ipse occisus erat, obstrueretur: ut ædes ei in foro, ubi crematum eius corpus erat, construeretur: ut simulacrum eius ludis Circensibus cum simulacro Veneris circumferretur. si qua uictoria nunciaretur, ut seorsum ei uictori, & mortuo sacrificaretur: ne imago eius in propinquorum funeribus efferretur: vt qui in ædem eius confugisset, ab iniuria tutus esset; Itaque ab illo tempore Octauius se Diui F., ut puto, appellauit.

De P. Ventidio, & C. Carrinate cos. suffectis.

CVM Cæsar inito triumuiratu sponte se consulatu, cuius caussa bellum patriæ intulerat, abdicasset, & Q. Pedius collega eius in magistratu mortuus esset, placuit triumuiris consules in reliquum anni sufficere. Itaque & quendam alium, & P. Ventidium, qui tum præturam gerebat, consules subrogarunt. Hæc Dio. Idem etiam cognosci potest ex tabula Capitolina, atque etiam multo apertius ex Colotiana, in qua suffecti consules nominantur C. Carrinas C.F. P. Ventidius P. F. C. Carrinatis meminit Dio lib. LI. ac patrem eius à Sylla proscriptum, ipsum ad magistratus sublatum esse, & de Morinis triumphasse ait. De P. Ventidio sic Velleius: Annus DCCIX vidit Ventidium consularem prætextam iungere prætoriæ. & Valerius lib. VI: In Ventidio illud eximium, quòd eodem anno prætor, & consul factus est. Hunc Ventidium Bassum uocat Eutropius, & Gellius, de quo post plura in eius triumpho, quem primus de Parthis egit, afferemus.

De triumphis L. Munatij Planci pro cos. M. Lepidi III uiri R. P. C. pro cos.

L. MVNATIVM Plancum pro cos. ex Gallia triumphasse hoc anno IIII K. Ian. M. Lepidum III uirum R. P. C. pro cos. ex Hispania prid. K. Ian. inuenio scriptum in Capitolinis triumphis. Ac Planci quidem triumphum uideo comprobari in quodam epigrammate, quod esse Caietæ traditur ab ijs, qui librum ueterum inscriptionum confecerunt. id autem est eiusmodi: L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS COS. CENS. IMP. II. VII VIR EPVL. TRIVMPHAVIT EX RHETIS. AEDEM SATVRNI FECIT DE MANVBIIS. AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI. IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT LVGDVNVM, ET RAVRICAM. Galliæ autem ulteriori præfuisse hoc tempore Plancum, cum Dio, & ceteri tradiderunt; tum etiam ex epistolis Ciceronis cognosci facile potest. Quin etiam M. Lepidum triumuirum, dum ciuium proscriptorum cædes fieret de Hispanis triumphasse scribit Appianus. quem eundem Galliam, & Hispaniam priore anno à Cæsare obtinuisse ante notauimus. Itaque Dio tradit, Lepidum, cum Hispaniam citeriorem obtineret, Sex. Pompeium, ut Hispania decederet, bonorum paternorum recuperatione, induxisse, idque fœdus à M. Antonio consule comprobatum esse. Eundem etiam in Galliæ parte moratum esse omnes ostendunt, qui scribunt Antonium Mutina pulsum ad eum trans alpes in Galliam confugisse, præterea literæ eius ad Ciceronem è Gallia scriptæ. Adijcit Dio, senatum Lepidum, & Plancum è Gallia ad opem D. Bruto ferendam euocasse; vbi autem accepit M. Silanum Lepidi præfectum subsidio Antonij uenisse, ueritum, ne Plancus se cum Lepido coniungeret, utrunque in prouincia manere iussisse, ac ne quid suspicari possent, ijs, qui ab Allobrogibus Vienna Narbonensi pulsi fuerant, ut inter Rhodanum, & Ararim urbem conderent, negotium dedisse, eosq; Lugdunum condidisse. Velleius, Lepidum decreta sibi Hispania in Gallia moratum, ait. De triumphis autem ab his cos. actis, sic scribit: Lepidus triumuir Paullum fratrem proscripsit. Planco nō defuit gratia ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proscriberetur. eoq; inter iocos militares, qui currum Lepidi, Planciq; sequuti erant, inter execrationem ciuium usurpabant hunc uersum: De Germanis, non de Gallis duo triumphant consules. hæc ille. Consules autem intelligit designatos. alioquin hi triumphi in posterum annum essent referendi.

DE COS. AN. DCCXI.

CASSIODORVS consules subijcit M. Lepidum, L. Plancum; Dio M. Aemilium Lepidum II, L. Munatium L. F. Plancum. Horum meminit Suetonius in Tiberio, cum ait, Tiberium M. Aemilio Lepido II, Munatio Planco cos. post bellum Philipense esse natum. In lapide Colótiano est, =. MVNATIVS L. F. M. AEMILIVS M. F. In hunc autem etiam annum consules iam ante à Cæsare designati fuerant, auctore Dione, D. Brutus, & L. Plancus; verum Bruto priore anno occiso, & occupata à triumuiris rep. placuit M. Lepidum triũuirum, qui ante etiam cum Cæsare III consule consul fuerant, cum Planco, qui & ipse, sequutus Antonium, à rep. desciuerat, consulatum administrare.

De censoribus.

IN hunc annum censores edit scriptor lapidis Colotiani =. ANTONIVM, & P. SVLPICIVM. eosq; lustrum nullum fecisse notat. Eius me viri auctoritas mouit, vt eos censores huic cõmentario ascriberem, quanuis ne verbum quidem de ijs in annalibus vllis inuenirem. Ego vero L. Antonium esse puto. Nam Marcus hoc anno in Macedonia bellum gerit cõtra Cassium, Caius à Bruto iam interfectus erat, auctore Dione. P. autem Sulpicium Quirinum esse ratus sum, patrem fortasse eius, qui consul est anno DCCXLI. In fastis eos non scripsi, quia Lepidum, & Plancum censores ab auctoribus Capitolinis studiose post præteriri animaduerti. quasi vero, postquam Cæsar censoriam potestatem sibi arrogauit, ac censoris nomen respuit, censura nulla fuerit.

De triumpho P. Vatinij pro cos. de Illyrico.

P. VATINIVS pro consule de Illyrico triumphauit hoc anno. Siquidem triumphus eius in Capitolinis tabulis interiectus est inter Lepidi, & Antonij triumphos, quorum ille prid. K. Ian. pro cos. triumphauit priore anno, hic K. Ian. postero. Triumphi autem huius mentionem nullam apud quenquam inueni. De rebus autem ab eo in Illyrico gestis hæc tradita sunt: P. Vatinius extremo mense anni DCCVI consul à Cæsare dictatore II factus, ab eo missus est in Illyricum cum legionibus; an DCCVII, an DCCVIII anno, parum constat. Epistolæ quidem extant P. Vatinij Imp. ex Illyrico ad Ciceronem scriptæ, quibus supplicationes ob rem bene gestam petit. verba eius hæc sunt: Cæsar adhuc mihi iniuriam facit. de meis supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert. quasi vero non iustissimi triumphi in Dalmatia res gesserim. nam si hoc expectandum sit, dum totum bellum conficiam, uiginti oppida sunt Dalmatię antiqua. quæ ipsi sibi asciuerunt, amplius sexaginta. hæc nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur, longe alia conditione ego sum, ac ceteri imperatores. ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum. sex oppida ui oppugnando cepi, & arcem eorum totam. ex qua me niues, frigora, imbres detruserunt. indigneq; mi Cicero oppidum captum, & bellum iam confectum relinquere sum coactus. Vale. non. Decemb. Narona. Dio etiã scribit, Vatinium cum Illyrico præesset, Dyrrhachium occupasse, atque M. Bruto, qui in Macedoniam cum imperio uenerat, obstitisse. postremo autem Vatinianos milites se ad Brutum contulisse. Itaque Velleius quoque M. Brutum Vatinio legiones extorsisse adscribit. Quibus ex verbis apparet rem per plures annos à Vatinio esse in Illyrico gestam. Caussam etiam, cur Cæsar Vatinium in Illyricum miserit, narrat in Illyrica Appianus, his verbis: Illyrij veriti, ne quid detrimenti à Cæsare, cum in Parthos tenderet, acciperent, legatos ad eum miserunt, ueniam petentes, quòd in eius exercitum deliquissent. Cæsar ita se illis ignoscere respondit, si ipsi tributa, & obsides dedissent. quæ cum illi se facturos esse affirmarent, Vatinium eius rei caussa cum tribus legionibus, & magno equitatu ad eos misit. Cum autem, mortuo Cæsare, Vatinio neque obsides, neque tributa darent, Vatinium ipsum, à quo bello oppressi fuerant, prœlio uictum Dyrrhachium compulerunt. His de rebus hoc anno triumphasse eum Imp. Cæsaris gratia existimare licet.

De bello Philippensi cum M. Bruto, & C. Cassio.

M. BRVTVS, & C. Cassius prætores urbani, quo anno Cæsarem interfecerunt, cum Antonium cos. à rep. defecisse animaduertissent, in suas prouincias Cretam, & Bithyniam exierunt; vt D. Brutus in Galliam citeriorem, C. Trebonius in Asiam. Cum autem eas prouincias ad res

magnas gerendas parum momenti habere intelligerent; Brutus in Macedoniam, Cassius in Syriam contenderunt. Cum C. Antonius post præturam, quam cum Bruto gesserat in Macedoniam, Q. Hortensio prætore decedente, paulo ante uenisset, à Bruto adiunctis sibi Vatinij, qui Dyrrhachij erat, militibus, Apolloniæ captus est. Ita Brutus, tota Epiro, ac Macedonia in potestatem redactis, à senatu præesse Macedoniæ iussus est. Inde cum in Asiam contrahendorum auxiliorum caussa se contulisset, Gellij Poplicolæ insidias passus est. C. Antonius, cum ex custodia à quibusdam Apolloniæ per uim eriperetur, à C. Clodio custode eius occisus: Gellius comprehensus M. Messallæ fratri, Cassij amico condonatus est. Brutus, cum in Europam traijceret, Adali agrum populo R. ab eo moriente relictum recepit, & Besis in Macedoniam irrumpentibus ope reguli Rhascyporidis uictis, Imperatoris nomen sibi peperit. Cassius autem pecunijs in Asia, & equitibus à Trebonio acceptis, atque Asianis, & Cilicibus. multis, presertim Tarcondimoto sibi adiunctis, cũ in Syriam peruenisset sine prœlio omnes populos, atque exercitus Cæcilij Bassi, & Crispi, & Murci, qui ibi sine senatus, aut populi iussu bellum inter se gerebant, in potestatem redegit. Quibus rebus auditis senatus ei Syriam, & bellum contra Dolabellam decreuit. is enim in consulatu Syriam nactus Trebonium Smyrnæ per cruciatus occiderat, atque hostis à populo R. iudicatus fuerat: Cassius Dolabellam, qui iam omnẽ Asiam uictor occupauerat, in urbe Laodicea obsessum, ut sibi manus inferret, coegit. post autem omnibus rebus in Syria, & Cilicia constitutis Smyrnam in Asiam ad Brutum ad ordinanda belli consilia contendit, quod aduersus se à triumuiris comparari acceperat. Ita Cassius Rhodijs, & Ariobarzane, Brutus, Lycijs, & Pataræis & reliquis Asianis subactis, in Macedoniam, ut ibi bellũ gererent, traiecerunt. Atque haud ita multo post Imp. Cæsar, & M. Antonius triumuiri, sæpius à C. Norbano, & Decidio Saxa, quos ad hoc bellum in Macedoniam præmiserant, accersiti cum ingenti exercitu aduenerunt, atque ad urbem Philippos castra è regione hostium posuerunt. ibi pugnatum est summo prœlio, sed uario euentu, ita vt Brutus Cæsarem, Antonius Cassium, (vterque eorum dextrum cornu regebat), pepulerint, & castra utrinque ab ijs, qui vicerunt, expugnata sint. C. Cassius, cum Brutum, quem in acie cecidisse metuebat, cum equitatu redeuntem longe prospexisset, irrumpentes hostes esse suspicatus, sibi liberti manu mortem intulit. Post paucos dies altero prœlio uictus M. Brutus desperatis rebus & ipse uitã finiuit, exorato Stratone fugæ comite, ut se gladio transfoderet. quod idem fecerunt principum Romanorum circiter XL. Q. Hortensius occisus est. His rebus gestis Cæsar Hispania, & Numidia, Antonius Gallia, & Africa sibi sumpta, Antonius in Asiam ad cogendas promissas militibus pecunias profectus est, Cæsar in Italiam reuertens in itinere in morbum incidit. Ob hanc uictoriam Romæ in totum fere annum supplicationes decretæ sunt. Hæc Dio, Appianus, Plutarchus in Antonio.

DE COS. AN. DCCXII.

CONSVLES apud Cassiodorum in hunc annum inuenio P. Seruilium II. L. Antonium; in lapide Colotiano L. ANTONIVM, P. SERVILIVM P. F. apud Dionem L. Antonium M. F. Pietatem, P. Seruilium P. F. Isauricum II. Meminit horum etiam cos. Suetonius, cum ait, placuisse quibusdam Tiberium Seruilij Isaurici, Antonijq́; consulatu genitum. Cum Dio, itemq́; Eusebius P. Seruilium Isauricum biennio ante mortuum esse rettulerint, intelligendum est, patrem huius consulis fuisse eum, qui Isaurici cognomen inuenit, & consul cum Ap. Claudio fuit. Hic autem filius cum Cæsare II consule consulatum gessit. L. Antonius à Dione dicitur πίετας, quod est græce εὐσέβεια. quòd consul una cum Fuluia Marci fratris vxore remp. eo animo tractarit, quasi pro Marco fratre triumuiro laboraret, atque propter pietatem illam cognomen Pietatis inuenerit. Per hos annos Q. Saluidienus Rufus consul fuit, ad consulatum ab imp. Cæsare euectus. is enim postero anno ab eo consularis interfectus dicitur, cum eum insidias sibi parare comperisset, auctore Dione, & Velleio.

De triumpho L. Antonij cos. ex Alpibus.

L. ANTONIVM consulem K. Ian. triumphasse ex alpibus scriptum est in triumphis Capitolinis. Idem triumphus tanta diligentia à Dione traditus est, ut nõ potuerit accuratius. Scribit enim ita: Cum L. Antonius triumphare cuperet de quibusdam inalpinis, quasi eos subegisset, quandiu Fuluia restitit, nemo assensus est; ut uero ipsa placata concessit, omnium consensu triumphus ei decretus est. adeo ut L. Antonius uerbo de ijs triumpharet, quos se deuicisse prædicaret (neque enim quicquam triumpho dignum gesserat, neque omnino imperium in ijs locis habuerat) re ue

ra

ra autem Fuluia eo honore afficeretur, ac triumpharet. Egit autem triumphum K. Ian. quo die consulatum erat initurus; quo facto gloria se Mario æquabat, quòd eodem die, quo ille ante de Iugurtha, triumpharet. in eo uero etiam se illi præferebat, quòd ipse sponte triumphalem togã posuisset, atque in forensi stola senatum habuisset, ille uero inuitus hæc fecisset; & quòd ei corona nulla, sibi cum alię, tum à populo tributim per Fuluiam datæ essent. Erat autem Fuluia uxor M. Antonij, socrus Cæsaris; nam Clodia eius filia Cæsari nupserat, quæ contempto Isaurico con sule cum L. Antonio consulatum administrabat. L. Antonius Pietatis cognomine in Capitolino triumpho iccirco affectus non est, quòd id nondum ferret.

De bello Perusino L. Antonij cos.

Hoc anno inter Imp. Cæsarem, & L. Antonium cos. Fuluiamq; socrum discordia exarsit. Antonius se agrorum parte, quæ ad Marcum fratrem (is, ut dixi, in Asia erat) pertinebat, Cæsar exercituum, qui sibi non traderentur, subsidio spoliatum querebatur. Itaque, Clodia ab eo adhuc uirgine repudiata, res in apertum bellum euasit: Nam cum Cæsar agros promissos in castris Philippicis ueteranis diuisisset, ac seditiones exercitus sui, quas corrupti à Fuluia milites contra se cõcitauerant, cum periculo inhibuisset; L. Antonius consul Fuluiæ consilio usus populis ijs, quorũ agros ueteranis ille dederat, ad arma concitatis, bellum mouit. Fuluia Præneste oppido occupato, omni militari munere, atque imperatorio functa est. cum legatis de pace ultro, citroq; missis res conueniri non potuisset, Cæsar in Nursinos, & Sentinates exercitum induxit. L. Antonius in urbem M. Lepido, qui custodiæ urbis cum exercitu præerat, fuso, hostiliter irrupit. Cæsar Sentinatibus obsidendis Q. Saluidieno traditis, Romam reuersus Antonium quasi ad bellum aliquod ex S. C. urbe proficiscentem, atque in Galliam contendentem in itinere intercepit, atque Perusiæ in Etruria conclusum diu obsedit. postremoq; conatum aliquoties erumpere, & repulsum coegit in deditionem uenire. Ei uenia data est, plerisque equitũ, ac senatorum ad aram Cæsaris (ut fama est) immolatis. Perusia diruta, redactisq; in potestatem omnibus diuersæ partis exercitibus, bellum sine sanguine Caluino, & Pollione cos. confectum. Dio, Appianus, Suetonius.

DE COS. AN. DCCXIII.

Cassiodorus consules in hunc annum edit C. Asinium, Cn. Domitium; lapis Colotianus CN. DOMITIVM M. F. C. ASINIVM CN. F. Dio Cn. Domitium M. F. Caluinum II, C. Asinium Pollionem, itemq; Iosephus antiquitatum lib. XIIII. Asinius ex triumpho Capitolino descriptus est. Cn. Domitius ex consulatu Hispaniam obtinuit, auctore Velleio. Exitu autem anni hos cos. magistratu abdicasse scribit Dio, aliosq; cõsules in paucos dies esse suffectos. quorum unus fuit L. Cornelius Balbus Gaditanus. Itaque in tabula Colotiana suffecti consules notantur: L. CORNELIVS L. F. P. CANIDIVS P. F. De P. Cornelio Balbo ita Plinius lib. VII: Fuit & Balbus Cornelius maior cosul: sed accusatus, atque de iure uirgarum in eum iudicum in consilium missus, primus externorum, atque in Oceano genitorum usus illo honore, quem maiores quoque Latio negauerant. & Velleius: Cornelius Balbus excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium, sæpiusq; cum Lentulo collocutus, consule dubitante, quanti se uenderet, illis incrementis fecit uiam, quibus non Hispaniæ suæ natus, sed Hispanus in triumphum, & pontificatum assurgeret, fieretq; ex priuato consularis. Extat pro eodem Balbo de ciuitate Ciceronis oratio. P. Canidij Crasi meminit Dio lib. XLIX.

De Imp. Cæsare. & M. Antonio IIIuiris ouantibus ex pace inter se facta.

In Capitolinis tabulis proditum est, Imp. Cæsarem ouantem inisse, quòd cum M. Antonio pacem fecit, & M. Antonium, quòd cum Imp. Cæsare. Id autem hoc anno factum scribit in hanc sententiam Dio: Cum Imp. Cæsar uictoria ad Perusiam parta Italiam totam partim uoluntate, partim ui in potestatem redegisset, Fuluia ad M. Antonium uirum cum liberis, & Iulia eius matre profugit. Is cum in Asiam ex Aegypto recessisset, uerbis uxoris incitatus Cæsari amicitiam renunciauit, atque haud ita multo post, cum in Italiam traiecisset, Sipuntem occupauit, & Brũdusium obsessum, P. Seruilio Rullo Cæsaris duce pulso, cepit. In tanto rerum, & Italiæ motu Fuluia uxor Sicyone moritur. Quo nuntio accepto ambo armis positis in gratiam redierunt. atque Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam, & Galliam, Antonius reliqua omnia supra Ionium mare in Asia, & Europa, excepta Africa, quam Lepidus, & Sicilia, quam Sex. Pompeius tenebant,

sortiti,

fortiti, ambo, quòd alter alteri reconciliatus esset, cum triumphali ueste in urbem equis inuecti sunt, Octauia etiam Cæsaris sorore Antonio in matrimonium collocata. Itaque Suetonius hoc innuens recte dixit, Cæsarem bis ouantem urbem ingressum: post Philippense, iterum post Siculum bellum.

DE COS. AN. DCCXIIII.

CONSVLES suggerit Cassiodorus L. Censorinum, C. Caluisium; Dio L. Marcium, C. Sabinum. L. Marcius Censorinus ex triumpho eius Capitolino descriptus est. C. Caluisius C. F. Sabinus dicitur à Dione in indice, quanquàm Asinius ibi uulgò per mendam legitur.

De triumphis L. Marcij Censorini cos. ex Macedonia.
C. Asinij Pollionis pro cos. ex Parthinis.

L. MARCIVS Censorinus in consulatu triumphauit ex Macedonia K. Ian. si lapidibus Capitolinis credimus. neque enim eius triumphi uerbum apud annales Romanos inueni. In ijsdem etiam tabulis scriptum est, C. Asinium Pollionem pro cos. ex Parthinis triumphasse. Cuius triũphi hæc apud scriptores rerum Romanarũ testimonia extant. primum Dio in exponendis rebus hoc anno gestis, ita loquitur: Eodem tempore Parthini mouerunt, quorum conatus armis compescuit Pollio. & Horat. prima Ode lib. II, eum de Dalmatis triumphasse significat, cum ita canit: Et consulenti Pollio curiæ, cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho. quem locum exponens Porphyrio, inquit, eum Salona urbe Dalmatiæ capta triumphasse. & Seruius in expositione Pollionis Vergiliani scribit, Asinium Pollionem ductorem Germanici exercitus cum post captas Salonas Dalmatiæ ciuitatem primo meruisset lauream, post etiam consulatum adeptus fuisset, eodem anno suscepisse filium, quem à capta ciuitate Saloninum uocauit. Itaque Florus etiam sic scripsit: Dalmatas Marcius incensa urbe Delminio quasi detruncauerat, postea Asinius Pollio gregibus, armis, agris mulctauerat. De eodem Asinio sic Velleius lib. II: Asinius Pollio cum septem legionibus diu retenta in potestate Antonij Venetia, magnis, speciosisq; rebus circa Altinum, aliasq; regionis eius urbes editis, Antonium petens uagum adhuc Domitiũ digressum è Brutianis castris post cædem eius, & propriæ classis factum ducem Antonio iunxit. Parhinos Plinius in Macedonia collocat; Strabo lib. VII, supra Dyrrhachium, & Apolloniam in Epiro. Stephanus Parthum oppidum esse Illyrici scribit, unde ciues Parthinos dictos.

DE COS. AN. DCCXV.

CONSVLES subsequuti sunt Ap. Claudius, C. Norbanus, ut ait Cassiodorus; ut Dio, Ap. Claudius C. F. Pulcher, C. Norbanus. C. F. Flaccus. In triumpho etiam Capitolino C. Norbanus C. F. Flaccus scribitur. His primis consulibus duos utrisque affuisse quæstores notat Dio.

De triumpho P. Ventidij pro cos. de Parthis.

TRIVMPHVM P. Ventidij de Parthis actum nemo est fere, qui non memoriæ prodiderit, quòd insigne ad famam esse duxerunt, eum qui antea in triumpho ductus captiuus fuerat, primũ de bellicosissima Parthorum gente triumphasse. Itaque & in Capitolinis tabulis hic triumphus est Pollionis triumpho subiectus, & de eo Plinius, Dio, Gellius, & Valerius tradiderunt. scribit autem Dio, Asinio, & Caluino cos. Pacorum Parthorum regem T. Labieno, qui Pompeianarũ partium fuerat, duce in Syriam irrupisse, uictoq; Decidio Saxa M. Antonij legato, uniuersam eam prouinciam, & Phœnicem, & Ciliciam, & Palæstinam occupasse, M. ipso Antonio amore Cleopatræ in Aegypto implicato. Censorino uero, & Sabino cos. P. Ventidium ab Antonio contra Parthos missum, eos prœlio uictos Syria, & Tauro monte, Labieno eorum duce occiso, expulisse, & Palæstinam recepisse. easq; ob res nullum à senatu honorem consequutum, quòd eas non suis, sed Antonij gessisset auspicijs; Antonio autem supplicationes esse decretas. sequenti anno Ventidium Pacorum regem deuictis Parthis interfecisse, qui fuit annus Claudio, & Norbano cõsulibus, atque triumphum à senatu impetrasse. De quo triumpho sic idem: Rebus à Ventidio gestis Antonius non modo non lætatus est, sed etiam inuidit, atque ei imperium abrogauit. quamuis ipse ob Ventidianam uictoriam supplicationes à senatu, & triumphum obtinuisset. quæ ei à ciuibus decreta sunt cum propter eius potentiam, tum quia uere Antonij imperium fuerat, non

non Ventidij. Ventidio autem eadem decreta sunt, quòd cladem Crasso à Parthis illatã ipse egregie ultus fuerat, & maxime quòd eodem die & clades Crassi, & uictoria Ventidij contigerat. Casu autem Ventidius solus triumphauit, quòd Antonius ante triumphum obijt. atque gloriam tũ ex his, tum ex ipsius fortunæ inconstantia ingentem rettulit. in triumpho enim Pompeij Strabonis cum ceteris captiuis ductus fuerat, qui primus de Parthis triumphauit. Idem scribit Valerius lib. VI. Asculo capto, inquit, Cn. Pompeij Magni pater P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit. hic est Ventidius, qui postea Romæ de Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus triumphum duxit. & Plinius lib. VII: Triumphauit de Parthis solus P. Ventidius, sed idem in triumpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis puer ductus; quanquã Massurius auctor, est, bis in triumpho ductum. Gellius lib. XV, eum Picentem fuisse ait genere, & loco humili, & matrem eius à Pompeio Strabone Pompeij Magni patre, bello sociali quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse: mox triumphante Pompeio Strabone eum quoque puerum inter ceteros ante currum Imperatoris sinu matris uectũ esse. post cum adoleuisset, uictum sibi ægre quæsisse, eumq; sordide inuenisse, comparandis mulis, & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent: præbenda publice conduxisse. in isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraque impigre, & strenue fecisset, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem peruenisse. mox tribunum quoque plebis, ac deinde prætorem creatum. atque in eo tempore iudicatum esse à senatu hostem cum M. Antonio, post uero coniunctis partibus non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse. Eundem Ventidium Bassum Suetonius præpositum esse à M. Antonio prouinciis orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes tribus prœliis fudisse scribit, eumq; primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere elatum esse. Idem Plutarchus in Antonio, & Eutropius libro VII.

DE COS. AN. DCCXVI.

M. AGRIPPAM, L. Caninium consules suggerit Cassiodorus. Dio M. Vipsanium L. F. Agrippam, L. Caninium L. F. Gallum. M. Agrippam, & C. Canidium Gallum consules edit Iosephus lib. XV antiquitatum annos XXVII post Ciceronem consulem, quo anno capta Hierosolyma fuerãt. Vipsanium item Agrippã uocat Nepos in uita Attici. in Capitolinis lapidibus, alisq; ueteribus Romæ monumentis, gentile nomen eius præteritur. ut in fronte templi, quod Pantheon dictum est: M. AGRIPPA L. F. COS. TERT. De Agrippa ita Tacitus lib. primo: Augustus M. Agrippam ignobili loco, bonum militia, uictoriæ socium, geminatis consulatibus extulit, post etiam mortuo Marcello sororis filio generum sumpsit. Ex Capitolino inani interuallo inter Agrippam, & Gellium, qui sequitur, consulem, apparet desiderari nomen consulis suffecti in locum Caninii, de quo nihil mihi compertum est. suspicor autem, ne sit T. Statilius Taurus. primum, quia biennio post pro cos. triumphauit ex Africa, deinde, quia anno DCCVII consul est iterum, neque quando primum fuerit, extat.

De triumuiris R. P. C. II.

DIO auctor est, hoc anno triumuiros R. P. C. Antonium, Lepidum, & Cæsarem cum quinque anni triumuiratus, in quos se crearant, abijssent, eosdem semet in alterum quinquennium renunciasse. Hoc idem ex Colotiano lapide colligitur, in quo est: priores triumuiros ex ante diẽ quintum K. Dec. ad prid. Kal. Ian. sex. triumuiratum gessisse. pridie autem K. Ian. sextas ab illo die intelligimus esse ultimum eius anni diem, quo Claudius, & Norbanus consules fuerunt. in Capitolino fragmento triumuiri Claudio, & Norbano subiecti uidentur, quasi illo anno inierint. uerum ego interpretor, coniungendos esse triumuiros cum anno, quo M. Agrippa consulatum gerit, quippe qui illustriores sint ipsis consulibus, atque ideirco consulibus præponantur. sic enim post etiam Augustus cũ numero tribuniciæ potestatis, itemq; Tiberius consulibus præponuntur, non subijciuntur. Itaque in lapide nomina tum triumuirum, tum Augusti respondent ad perpendiculum, nec ullum eorum interius altero est. A' quo autem die inierint hunc alterum triumuiratum, parum constat. Cum Antonij & Cæsaris suspecta alterius alteri fides esset, per Octauiam in gratiam redierunt. Cæsar etiam filiam Antyllo Antonij ex Cleopatra filio, Antonius Domitio Cæsaris interfectori, & proscripto, filiam ex Octauia despoponderunt. Dio.

De

De triumpho à M. Agrippa cos. neglecto ex Gallia.

CAESAR, cum pararet bellum in Sex. Pompeium Magni filium, M. Agrippam ex Gallia ulteriore euocauit. eiq; curam classis ædificandæ mandauit, cum eundem, qui Gallos noua molientes deuicerat, & secundus Romanorum belli caussa Rhenum transierat, triumphi honore decorasset. Is autem cum consulatum cum L. Gallo gereret, sibi triumphandum non esse duxit, quòd haud decere putaret, se, re male aduersus Pompeium à Cæsare ob naufragia gesta, in lætitia esse. Hæc Dio. Appianus etiam lib. V, Agrippam ex Aquitania insignem uictoriam rettulisse; Orosius eundem in Aquitania rem prospere gessisse, auctores sunt.

DE COS. AN. DCCXVII.

CASSIODORVS consules in hunc annum profitetur L. Gellium, M. Cocceium. Dio L. Gellium L. F. Poplicolam, M. Cocceium Neruam. Ex Capitolinis fragmentis apparet L. GELLIVM L. F. L. N. esse. L. Gellius frater proditur à Dione M. Valerij Messallæ. est enim is, cui à M. Bruto uenia ante data est. ex quo intelligi potest, Poplicolam cognomen esse adoptionis. non enim Gellij, sed Valerij, Poplicolæ cognomen tulerunt. Reliquum fragmenti, quod L. Gellio in Capitolina tabula subiectũ est. O. IN. quid uelit, hactenus assequi coniectura non potui.

De triumpho Cn. Domitij Caluini pro cos. ex Hispania.

HOC anno Cn. Domitium Caluinum pro cos. ex Hispania triumphasse, extat in fastis Capitolinis. Cuius triumphi meminit Dio in expositione rerum gestarum Censorino, & Sabino cos. his uerbis: Eodem tempore mouerunt etiam Ceretani in Hispania, quos Caluinus subegit, re primum bene ab ipso, post infeliciter ab eius legato gesta, qui à barbaris obsessus, & à suis militibus desertus est. Caluinus autem non ante in hostes impressionem fecit, quàm de militibus supplicium sumpsit, eosq; decimauit. quo facto hostes adortus uictoriam reportauit, & triumphum obtinuit, quanquam Hispania Cæsari prouincia erat decreta: ex arbitrio enim eorum, qui imperium habebant, etiam honores ijs, qui suis auspicijs pugnassent, mandabantur. & Velleius: Eadem tempestate Caluinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, grauissimi, comparandiq; antiquis exempli auctor fuit, quippe primipili centurionem nomine Vibullium ob turpem ex acie fugam fuste percussit.

De bello Siculo Sex. Pompeij, & Imp. Cæsare ouante II.

SEX. Pompeius minor è filijs Cn. Pompeij Magni bellum Siculum conciuit, quod ab Imp. Cæsare gestum est. Is enim anno DCCIX, quo anno C Cæsar dictator in Hispania cũ filijs Cn. Pompeij acerrimo bello dimicauit, è Corduba, ubi obsidebatur, elapsus, in Lacetaniam ueniens, aliquandiu latuit. vbi uero Cæsar in Italiam, haud magnis relictis in Bætica copijs, decessit, in Bæticam confluentibus ad eum omnibus ijs, qui ex prœlio incolumes euaserant, se recepit. atque occiso iam Cæsare, urbes alias ui, alias uoluntate sibi adiunxit, C. Carrinate, ac deinde C. Asinio Pollione, quos Cæsar in Hispaniam miserat, pulsis. M. deinde Lepidus, qui à Cæsare alteram Hispaniam obtinuerat, fœdus cum eo fecit, ut recuperato patrimonio ex Hispania recederet. atque id fœdus à M. Antonio cos. confirmatum est. Tum uero cum M. Bruto Macedoniam, C. Cassio Syriam, & bellum aduersus Dolabellam senatus decerneret, Sex. Pompeio classem cõmisit, atque eum in Italiam aduocauit. Is, cum iam triumuiri dominarẽtur, lectis ex Epiro proscriptis, ac fugitiuis cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquã possessione in mari prædatus, Messanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam insulam occupauit. occisoq; A. Pompeio Bithynico prætore, Q. etiam Saluidienum legatum Cæsaris nauali prœlio superauit, tum cum bellum in Brutum, & Cassium à Cæsare, & Antonio parabatur, Lepido & Planco cos. Illis autem debellatis cum maria omnia latrocinijs Sextus infesta redderet, & Sicilia in potestatem redacta annonæ subuectiones impediret, atque urbem fame per aliquot annos opprimeret, cum eo postulatam pacem Cæsar, & Antonius fecerũt, ita ut ille Siciliam & Sardiniam, & Achaiam in quinquennium haberet, & purgatis maribus, commeatum in urbem mitteret. hæc autem facta est Marcio, & Caluisio cos. eodemq; anno cum Sex. Pompeius rursum latrocinijs mare uexaret, nec pacem, quam acceperat, præstaret, Cæsar, necessario bello contra eum suscepto, Lepido, ex Africa cum

legionibus

legionibus accito duobus naualibus prœlijs dubio euentu Claudio & Norbano cos. pugnauit; Sequens deinceps annus in conficienda classe, cui rei M. Agrippa præfectus erat, consumptus est. hoc autem demum anno aduersus Sex. Pompeium uario euentu naualibus certaminibus pugnatum est, ita ut duarum classium Cæsaris altera, cui Agrippa præerat, uinceret, altera, quam Cæsar duxerat, deleta, expositi in terram milites fere à Pompeio oppressi sint. uictus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Agrippa rostrata nauali corona à Cæsare donatus est, qui honos nemini ante eum habitus erat. Quibus rebus Romæ nunciatis, Cæsari magno omnium consensu statuæ, currus triumphalis, & vt ouans vrbem iniret, & laurea corona perpetuo uteretur, concessum est. Hæc Dio. In Capitolinis tabulis scriptum est etiam Imp. Cæsarem II. III uirum II ouantem ex Sicilia hoc anno inijsse; & apud Suetonium Cæsarem post bellum Siculum iterũ ouantem esse ingressum. Sex. Pompeius, cum è Messana Corcyram, atque inde in Cephalleniam nullo persequente uenisset, in Asiam ad Antonium se contulit, & cum eum in Lesbo rem male aduersus Medos gessisse audiret, ratus se Antonij imperium ad se facile translaturum, cum bellum compararet, per M. Titium Antonij legatum captus, iussu eiusdem, Cornificio, & Pompeio cos. interfectus est. Dio, epitomæ, Appianus.

De M. Lepido triumuiro II uicto, & coacto abdicare.

IMP. CAESARE hoc anno bellum cum Sex. Pompeio gerente, M. Lepidus triumuir ex Africa ad societatem belli à Cæsare accersitus uenit. Cum autem Cæsar eo tanquam legato in bello uti uellet, Lepidus sibi imperij partem deposceret, ac pacta occulta cum Pompeio eum fecisse Cæsar comperisset, fugato Pompeio, Lepido inde, qui occupata Messana Cæsarem in ius uocabat, & Siciliam sibi uindicabat, bellum intulit. Qui uictus, atque ab exercitu suo relictus abrogato triumuiratus honore supplex à Cæsare uitam impetrauit. Dio, Appianus, Velleius; itaque Suetonius ita: Post Pompeij fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX legionum fiducia, summasq; sibi partes terrore, ac minis uindicantem Cæsar spoliauit exercitu, supplicemq; concessa uita Circeijs in perpetuum relegauit. Idem Orosius.

DE COS. AN. DCCXVIII.

SEX. Pompeium, L. Cornificium consules prodit in hunc annum Casiodorus. L. Cornificium L. F. Sex. Pompeium Sex. F. Dio. Hoc anno, ut dixi, Sex. Pompeius Cn. F. occisus est.

DE COS. AN. DCCXIX.

CONSVLES suggerit Casiodorus L. Scribonium, L. Atratinum; M. Antonium M. F. II, L. Scribonium L. F. Libonem Dio. Adijcit idem M. Antonium magistratu se confestim abdicasse, ac sibi L. Sempronium Atratinum suffecisse. multos autem esse, qui propterea non Antoniũ, sed Atratinum consulem hoc anno profiteantur. Idem etiam post alio loco scribit, Cæsarem II consulem K. Ian. abdicasse, ut etiam ante M. Antonius fecerat. L. Sempronius Atratinus descriptus est ex triumpho Capitolino acto anno DCCLXXII. Consules in parte anni suffectos inuenio P. Aemilium, C. Memmium. Ita enim est in lapide quodam perantiquo, cuius exemplum est in lib. ueterum inscriptionum, vbi multi horum annorum consules sunt.

L. SEMPRONIVS. L. SCRIBONIVS
K. IVL. P. AEMILIVS
C. MEMMIVS.

De triumpho T. Statilij Tauri pro cos. ex Africa,
C. Sosij ex Iudæa, C. Norbani ex Hispania.

HOC anno T. Statilius Taurus pro cos. ex Africa triumphauit. ut scriptum est in Capitolinis tabulis. Hic autem Taurus in Africam ab Imp. Cæsare missus est, postquam Lepidum in Sicilia uicit, cuius erat prouincia Africa. Dio si quidem lib. XLIX, Cocceio, & Gellio cos. Cæsarem utranque Africam uirtute Statilij Tauri sine prœlio obtinuisse, & Velleius M. Agrippæ, & Statilio Tauro nouitate familiæ haud obstitisse, quo minus ad multiplices consulatus triũphosq;, & complura eueherentur sacerdotia scribunt. Eodem autem etiam anno C. Sosium ex Iudæa triumphasse inuenio in tabulis Capitolinis. De quo sic Dio lib. XLIX: M. Antonius in Italiam

reuersus imperium Syriæ, & Ciliciæ C. Sosio tradidit. Is Aradios obsessos, ac fame, & morbo oppressos in ditionem redegit, & Antigonum, qui præsidium Romanorum interfecerat, prœlio vicit, ac Hierosolyma confugientem obsidione in potestatem adduxit. Multis igitur detrimentis Iudæi Romanos affecerunt, sed multo plura acceperunt. atque hæc Claudio, & Norbano cos. gesta sunt. Sequenti uero anno cum in Syriam reuertisset Antonius, C. Sosius, ne Antonium sibi infestum re bene gerenda redderet, quieuit. Hæc ille. Iosephus autem antiquitatum lib. x v, narrat Hierosolyma à C.Sosio M.Agrippa, & Canidio Gallo cos. capta annos x x v i i, postquam à Pompeio in potestatem populi Romani redacta fuerant. Hoc est autem illud, de quo in epitome c x x v i i i scriptum est: Iudæi à legatis Antonij subacti sunt. Quin etiam C. Norbanum Flaccum hoc anno post Sosium ex Hispania triumphasse proditum est in Capitolinis triumphis. de cuius triumpho, aut rebus gestis nemo, quod sciam, scripsit. fuit autē ante cū Ap.Claudio cos.

DE COS. AN. DCCXX.

Cassiodorvs C. Cæsarem, L.Volcatium consules suggerit; Dio Cæsarem II, L.Volcatium L. F.Tullum. De hoc Cæsaris consulatu sic Suetonius: Cæsar secundum consulatum nouem annos post primum cepit, quem paucissimis horis gessit. Nam K. Ian. cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset, honore abijt, suffecto alio. & Dio: Cæsar II consul cum L. Tullo, abdicauit K. Ian. ut ante fecerat Antonius. Cæsari collega futurus erat Sex. Pompeius Cn. Magni F. ita enim inter eos conuenerat, tum cum pacem fecerunt. ut refert lib. v Appianus. In locum Cæsaris factum inuenio L. Antonium, multosq; alios in parte anni, in libro veterum inscriptionum, hoc modo:

IMP. CAESAR II. L. VOLCATIVS.
K. IAN. L. ANTONIVS.
K. MAI. L. FLAVIVS.
K. IVL. M. ATILIVS.
C. FONTEIVS.
K. SEP. L. VINVCIVS.
K. OCTOB. L. LAENONIVS.

Ex his mendose legi L. Antonium, ac L. Autronium Pætum legendum esse opinor, ut sit is, qui anno D C C X X I I I I pro cos. ex Africa triumphauit. L. Flauij consulis à M. Antonio facti, & abdicati meminit etiam Dio, etenim, ut puto, mendose est apud eum Χλαύΐος, pro Φλαύΐος.

DE COS. AN. DCCXXI.

Cn. Domitivm, C. Sosium consules nominat in hunc annum Cassiodorus. Dio Cn.Domitium Cn. F. Cn. N. Ahenobarbum, C. Sosium C. F. C. N. Nepos scribit Atticum Cn. Domitio, C. Sosio cos. mortuum. Cn. Domitius Cn. Domitij filius est eius, qui in Cæsarem coniurauit. C. Sosius is est, qui paulo ante triumphauit, qui in Capitolino triumpho T.N. à Dione C. N. appellatur. Est autem intelligendum transactum esse quinquennium, quo Cæsar II triūuir fuit. hoc autem primum anno priuatum fuisse, tum cum erat designatus cos. III. Itaque miror Tergesti lapidem eiusmodi legi: IMP. CAESAR COS. DES. TERTIVM IIIVIR R. P. C. ITERVM MVRVM, TVRRESQVE FECIT. neque enim dici potest, eum sibi triumuiratum in tertium quinquennium prorogasse, quem Dio scribit, per decem annos tantū administrasse. Fortasse consulem designatum III intelligit anno priore, postquam secundo abierat. Nam multis ante annis se III cum M. Antonio III consulem designauerat, ut ait Appianus lib. v. Consules in parte anni suffectos inuenio L. Cornelium, & N. Valerium. sic est enim in ueteribus inscriptionibus:

CN. DOMITIVS. C. SOSIVS.
K. IVL. L. CORNELIVS.
K. NOV. N. VALERIVS.

Meminit etiam Paulli Aemilij Lepidi cōsulis in parte huius anni Dio, eumq; porticum suis sumptibus exædificasse ait, & in consulatu dedicasse, quem in parte huius anni gessit. Hunc autem fratrem Lepidi triumuiri scribit fuisse, ab ipso quondam proscriptum.

DE

DE COS. AN. DCCXXII.

CASSIODORVS C. Cæſarem II, M. Meſſallam conſules in hunc annum profitetur. Dio Cæſarem III, M. Valerium M. F. Meſſallam Coruinum, & recte. neque enim Caſsiod. rationẽ habet conſulatus eius, quem cum Q. Pedio geſsit, quia ſuffectus fuit. Dio autem, & Appianus au ctores ſunt Cæſarem, & Antonium ambos III in hunc annum conſules comparatos fuiſſe tum, cũ pace cum Sex. Pompeio facta conſules in octo annos inſequentes deſignarunt; uerum abrogatum fuiſſe priore anno ei à populo conſulatum, & bellum una cum Cleopatra indictum, ac pro eo M. Meſſallam conſulem declaratum. Vnde etiam Suetonius: Cæſar tertium conſulatum anno interiecto cepit. hunc annum ab eo geſtum tradit & Dio, & Suetonius. De Meſſalla autem ſic Dio: M. Meſſalla, quem proſcripſerat Antonius, non ſolum ſeruatus eſt, ſed etiam poſtea conſul in locum eius factus eſt. De ſuffectis hoc anno cos. ſic in veterib. inſcript.

IMP. CAESAR III. M. VALERIVS.
K. MAI. M. TITIVS.
K. OCTOB. CN. POMPEIVS.

De bello Actiaco cum M. Antonio, & imperio Ro. ad unum Imp. Cæſarem tranſlato.

VLTIMVM bellum, quod geſtum eſt cum ciuibus, geſtum eſt cum M. Antonio, qui triumuir fuerat R. P. C. quo confecto, (hic enim unus ex ciuibus arma retinebat) imperium Romanum totum ad Cæſarem, qui poſt Auguſtus eſt appellatus, translatum eſt. Inimicitiæ autem inter Cæſarem, & Antonium cœperunt Antonio, & Volcatio cos. exarſerunt Domitio, & Soſio, auctore Dione. Antonius crimini dabat Cæſari, quòd Lepido triumuiratum abrogaſſet, atque copias eius, & Sex. Pompeij, quas communes eſſe oportebat, unus ſibi ſumpſiſſet, atque tum illarum, tum quas in Italia, quæ communis erat, conſcripſiſſet, partem repetebat. Cæſar autem Antonio, quòd Aegyptum ſine ſorte teneret, & Sex. Pompeium, cui ipſe ſponte ignouiſſet, interfeciſſet, & Artauaſdem regem Armeniorum dolo captum, in uincula cum magna populi Ro. infamia conieciſſet; partemq; eorum ſpoliorum poſcebat. uitio etiam dabat Cleopatram, & liberos ex ea ſuſceptos, & quæ ei donaſſet. in primis autem quòd Cleopatræ filium ex C. Cæſare Cæſarionem appellaſſet, atque ad Cæſaris genus traduxiſſet. Atque hoc quidem tum per epiſtolas priuatim, tum publice in ſenatu Cæſare coram, & Antonio per legatos agente, ultro, citroq; obiecta ſunt; delectibus interea ab utroque, quaſi ad aliud bellum habitis. quouſque Domitius, & Soſius, ambo Antonianarum partium conſulatum inierunt. Tum enim cum K. Ian. Soſius in ſenatu multa pro Antonio contra abſentem Cæſarem dixiſſet, Cæſar in urbem reuerſus conuocato ſenatu multo pluribus in Antonium, ipſis obmuteſcentibus conſulibus, perorauit. Quibus acceptis Antonius remiſſo Octauiæ nuncio, bellum ſuſcepit. Tum Cæſar in ſenatu, & in concione, teſtamenti Antoniani tabulis, quas quidam ab Antonio ad Cæſarem transfugientes apud Veſtales aſſeruari rettulerant, recitauit; in quibus Cæſarionem uere Cæſaris ex Cleopatra filium teſtabatur, & filijs ſuis ex Cleopatra natis ingentia munera legabat, ſeq; in Aegypto cum Cleopatra ſepeliri iubebat. Quibus rebus indignatus populus R. cum etiam grauiora alia uera eſſe, quæ ſermonibus celebrabantur, putaret: Antonium uictoria parta urbem Cleopatræ per gratiam tradițurum, atque imperium Romanum in Aegyptum eſſe translaturum, eo irarum progreſſus eſt, vt conſulatum ei, quem cum Cæſare geſturus erat, imperium abrogarit, & bellum non uerbo, ne eos qui cum eo erant à ſe abalienaret, ſed re, verbo autem Cleopatræ per fecialem indixerint: quòd mulier Aegyptia Romanum imperium affectaret. Hæc Dio: De ijſdem cauſsis ſic etiam ſcriptum eſt in epitoma CXXII: Antonius Artauaſdem Armeniæ regem fide data perductum in vincula conijci iuſsit, regnumq; Armeniæ filio ſuo ex Cleopatra nato dedit; quam uxoris loco iampridem captus amore eius habere cœperat. Cum autem ob eiuſdem amorem, ex qua filios duos habebat, Philadelphum, & Alexandrum, neque in urbem uenire uellet, neque finito triumuiratus tempore, imperium deponere, bellumq; moliretur, quod urbi, Italiæq; inferret, ingentibus tam naualibus, quam terreſtribus copijs ob hoc contractis, remiſſoq; Octauiæ ſorori Cæſaris repudio, Cæſar in Epirum cum exercitu traiecit. Adijcit præterea Dio, eodem anno Cæſarem, & Antonium copias undique comparaſſe, Cæſarem ex Italia, Gallia, Hiſpania, Libya, Sardinia, & Sicilia, Antonium ex Aſia, Thracia, Macedonia, Græcia, Aegypto, Cyrene, regibus, & dynaſtis omnibus; ſequenti autem anno Cæſare, & Meſſalla cos. Antonium, & Cleopatram

ad Actium Epiri promontorium Cæſari occurriſſe. multis prœlijs naualibus à Cæſare proſpere factis, uictum tandem Antonium cum Cleopatra Alexandriam in Aegyptum profugiſſe. Cæſarem uictorẽ Apollini Actio triremes uſque ad decemremes omnes captiuas conſecraſſe, ac maiori ſano conſtructo ludos Scenicos, & Circenſes, ac ſacrum quinquennale, quod Actium dictum eſt, inſtituiſſe. atque ubi caſtra habuerat, oppidum Nicopolim exædificaſſe. hanc autem naualem pugnam IIII non. Sept. factam, atque eo die uniuerſum imperium Ro. ad Cæſarem recidiſſe; itaque ab illo die annorum eius imperij enumerationem duci. Quare recte Suetonius ita: Cæſar primum cum M. Antonio, Marcoq; Lepido, dein tantum cum Antonio per XII fere annos, nouiſſime per IIII, & XL ſolus remp. tenuit. & Tacitus libro I: Poſtquam Bruto, & Caſsio cæſis nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar dux reliquus poſito triumuiri nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contentum munia ſenatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere nullo aduerſante.

DE COS. AN. DCCXXIII.

CASSIODORVS conſules in hunc annum nominat C. Cæſarem III, M. Craſſum. Dio Cæſarem IIII, M. Licinium M.F. Craſſum. Addit idem: Cæſar media hyeme traiecit in Italiam ex Macedonia, qua ipſe quartum cos. cum M. Craſſo fuit. hic enim etſi cum Sexto & cum Antonio ſenſerat, tamen tum ne prætorius quidem conſulatum geſsit. Oroſius item notat Cæſarem VI Imp. appellatum cum M. Licinio Craſſo cos. fuiſſe. Cum autem Dio ſcribat hunc conſulatum annum à Cæſare geſtuum, miror cur Suetonius non niſi à VI ad XI annuos geſtos tradiderit. Hunc conſulatum eodem auctore Cæſar in Aſia iniuit. De conſulibus ſuffectis M. Licinio ſic in ueteribus inſcriptionibus:

IMP. CAESAR IIII. M. LICINIVS.
K. IVL. C. ANTISTIVS.
ID. SEPT. M. TVLLIVS.

De M. autem Tullio ſic Dio in exponendis huius anni rebus: Quo tempore nunciata eſt mors M. Antonij, in parte anni conſul erat Ciceronis filius. & Plinius lib. XXII: Ipſum Auguſtum cum M. Cicerone filio conſulem idib. Septemb. ſenatus obſidionali donauit. Tradit etiam Plutarchus cum Dione, paulo poſt debellatũ Antoniũ Cæſarem conſulem factum, Ciceronis oratoris filium ſibi collegam cooptaſſe. quo in magiſtratu ſenatum ſtatuas Antonij deieciſſe, ac decreto, nequis ex gente Antonia Marci prænomine uteretur, ſtatuiſſe.

DE COS. AN. DCCXXIIII.

CONSVLES apud Caſsiodorum C. Cæſar. IIII, Sex. Appuleius. apud Dionem Cæſar V, Sex. Appuleius Sex.F. In ueteribus inſcriptionib: IMP. CAESAR V. SEX. APPVLEIVS. In Capitolino triumpho: SEX. APPVLEIVS SEX. F. SEX. N. Suetonius, Cæſarem quinctum conſulatum continuaſſe, eumq; in Samo inijſſe; Dio, conſulem ſexto ſuffectum in parte anni Potitum Valerium ſcribunt. qui, vt puto, pater eſt L. Valerij Potiti F. conſulis anno DCCLVII. Hunc annum uocat Dio ab vrbe condita DCCXXV. De Cæſare cos. V extat epigramma vetus eiuſmodi in antiquæ vrbis epigrammatis libro.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
IMP. CAESARI DIVI IVLI F. COS. QVINCT.
COS. DESIGN. SEXT. IMP. SEPT.
REPVBLICA CONSERVATA.

De III triumphis Imp. Cæſaris Dalmatico, Macedonico, Aegyptio; et C. Carrinatis pro cos. Gallico.

HIS conſulibus Imp. Cæſarem tres triumphos egiſſe, primo die de Pannonijs, Dalmatis, Iapygibus, Gallis; eodemq; die C. Carrinatem pro cos. de Morinis, altero die ex Macedonia, tertio ex Aegypto de Cleopatra, auctor eſt Dio. Vnde etiam Suetonius: Curules triũphos egit tres, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum. & Macrobius: Cæſar Sextili menſe triumphauit ter, & iccirco menſis ille poſt dictus eſt Auguſtus. Oroſius autem imperite, qui ſcripſit Cæſare, & Sex. Appuleio cos. Cæſarem ab oriente redeuntem VIII id. Ian. urbem triplici triumpho ingreſſum eſſe.

esse. siquidem scriptum est apud Dionem, æstate ea, qua Potitus Valerius consul in locum Sex. Appuleij in parte anni fuit, Cæsarem in Italiam traiecisse, & triumphasse. De his tribus triumphis sic in VIII Vergilius:

At Cæsar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia, dijs Italis uotum immortale sacrabat.

Quæ uerba exponens Seruius ait: Tres Augustus triumphos egit. nam primo die triumphauit exercitus, qui Antonium, secundo qui Dalmatas uicerat, tertio ipse cum Alexandrino ingressus triumpho est. At in epitomis, primum ex Illyrico, alterum ex Actiaca uictoria, tertium de Cleopatra actum, scriptum est. & Dio, ut dixi, primo die Dalmaticum actum, & Gallicum tradit. uerba eius hæc sunt: Cæsar primo die de Pannonijs, Dalmatis, Iapigibus, & Gallis quibusdã triumphauit. Nam C. Carrinas Morinos, & alios quosdam, qui una defecerant, subegerat, & Sueuos, qui magna multitudine Rhenum trãsierãt, repulerat. ac propterea & ille triumphauit, quamuis pater eius à Sulla proscriptus, atque ipse una cum alijs suffragiorum ratione priuatus esset. triumphauit uero etiam Cæsar, quoniam uictoria ad imperatorem cuius auspicijs parta est, refertur. Atque hi primo die triumphi acti sunt. Appianus etiam de Illyrijs à Cæsare triumphatum scribit. Hæc de triumpho. de uictoria uero sic Dio: Cæsar Pompeio, & Cornificio cos. cum Sex. Pompeius ab Antonio occisus esset, quem ipse priore anno fugarat, uenit in Siciliam, ut ad Africam ordinandam traijceret, uerum tempestate detentus, consumpto tempore non traiecit. Etenim Salassi, Taurisci, Liburni, Iapygesq; cum & ante mouissent, & tributa dare recusassent, absente Cæsare defecerũt. propterea Cæsar adducto aduersus eos exercitu Salassos & Iapygas in potestatem redegit. quibus rebus gestis in Pannonios mouit, non quòd illi quicquam in se deliquissent, sed ut milites in opere haberet, & exercitum alienis sumptibus aleret, eorumq; gente subacta, atque ijs præfecto Fufio Gemino Romam decedens triumphum sibi decretum à senatu in aliud tempus distulit. cum autem in Britaniam traiicere cuperet, ac propterea post hyemem, qua M. Antonius II cum Libone consul fuit, in Galliam uenisset, quidam è populis, quos ante deuicerat, una cum Dalmatis rebellarunt, ac Pannonios quidem Fufius, Dalmatas primum Agrippa, post etiam ipse Cæsar, qui & eo bello uulneratus est, Salassos Messalla Coruinus, alios Statilius Taurus perdomuit. Vnde Suetonius: Dalmaticũ bellum Cæsar adolescens adhuc per se gesit, quo etiam uulnera excepit. Item: Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitanniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni, item Rhetiam, & Vindelicos, & Salassos gentes Alpinas coercuit. Hæc de primo triumpho. Secundo autem die naualem ad Actium pugnam in triumpho translatam narrat Dio, (de qua ante dictum à nobis est.) neque uero de Antonio, & ciuibus R. sed de Cleopatra triumphum actũ. Tertio de Aegypto capta triumphatum, qua de re nunc dicendum est. Cæsare, & Messalla cos. quo anno Cæsar Antonium, & Cleopatram ad Actium nauali prœlio uicit, cũ eos in Aegyptum profugientes aliis persequendos mandasset, ipse in Italiam ad res ordinandas, ne qui motus exorirentur in urbe, reuertit, ac post XXX die cum in Græciam ad bellum traiecisset, postero anno ambos Alexandriæ obsedit. Antonius in ultima rerum desperatione, ubi res cum Cæsare conuenire non potuit, falso rumore occisæ Cleopatræ perculsus se interemit. Cæsar Alexandriam in potestatem una cum Cleopatra redegit, quæ ne arbitrio uictoris in triumpho duceretur, ipsa sibi admotis aspidibus, quanquàm à Cæsare custodita, mortem intulit. Cæsar Aegypto in prouinciæ formam redacta, atque ei Cornelio Gallo præfecto, in Asiam per Syriam uenit, atque ibi hyemauit. æstate autem sequente in Italia decedens urbem cum tribus his triumphis ingressus est. quorum extremo Cleopatra ipsa mortua translata est. in quo illud etiam contra uetus institutum à Cæsare factũ refert Dio, ut consul collega, & alii magistratus, ac senatus omnis currum sequeretur Cæsaris, cum ante alii præcedere, alii subsequi currum solerent.

De triumpho L. Autronij pro cos. ex Africa.

L. AVTRONIVM L. F. pro cos. XVII. K. Sept. triumphasse ex Africa reperio in Capitolinis tabulis. ex quo intelligi potest, cum hoc anno, idest DCCXXIIII ab vrbe cõdita, post imp. Cæsarem eodem mense triumphasse. nam M. Crassus, cuius triumphus subijcitur, anno DCCXXV triumphauit IV non. Iulias. hoc dico, quia in Capitolinis tabulis annus huius triumphi deletus est. De quo triumpho, aut de rebus ab Autronio gestis nihil comperi. Hic autem post Statilium Taurum fortasse rem gessit. neque enim post M. Lepidum à Cæsare uictum Africa quieuisse uidetur, quod insequentes uictoriæ demonstrabunt.

De censoribus, & lustro.

Dio in hunc annum censores conijcit imp. Cæsarem, & M. Agrippam. Suetonius item ait, Cæsarem censores longo interuallo creari desitos, creasse. Adijcit Dio, senatum lectum, multosq; qui per bella ciuilia temere in senatum uenerant, senatu motos. ex quibus quinquaginta ultro cessisse, centum quadraginta ab ipso motos. ex senatoribus inter consulares rettulit C. Cluuium, & C. Furnium, qui cum ante consules designati fuissent, magistratum gerere alijs locum occupantibus, non potuissent; sequenti autem anno censum egisse, principem senatus legisse. Itaque Eusebius etiam sexto decimo demum anno, postquam Cæsar consul fuerat, censum actum notat.

DE COS. AN. DCCXXV.

Cassiodorus in hunc annum cos. nominat Cæsarem V, M. Agrippam II. Orosius Cæsarem VI, Agrippam II. Dio Cæsarem VI, M. Vipsanium Agrippā III. est tamen legendum II. ut sit sequenti anno III. hoc indicat inscriptio templi, quod ipse fecit, & Pantheon nominauit: M. AGRIPPA L. F. TERT. COS. FECIT. hoc enim templum Dio completum scribit biennio postquam consul fuit cum Cæsare VII. quo anno ipse tertium, non quartum consulatum gessit. alioquin in fronte templi inscripsisset: Quartum cos. Nam si hoc anno tertium consul fuit, frustra secundum quo anno fuerit, quæremus.

De triumpho M. Licinij Crassi pro cos. ex Tracia, & Getis.

M. Licinium Crassum pro cos. hoc anno ex Tracia, & Geteis triumphasse tradunt Capitolinorum triumphorum auctores. Qua de re sic Dio: Bellum, inquit, erat inter Sueuos, & Dacos, quorum illi Galli, hi Scythæ sunt, illi trans Rhenū, hi circa Danubium incolunt, quorum alij Mysi, alij Daci nominati sunt. Siue igitur Getæ quidam sint, siue Thraces ex Dacico genere, eo quod olim Rhodopen habitauit, hi Daci cum prioribus ante temporibus legatis ad Imp. Cæsarem missis nihil ab eo ex ijs, quæ petissent, impetrassent, ad Antonium se contulerūt. M. autem Crassus cos. in Macedoniam, & Græciam missus Dacis, & Bastarnis bellum intulit. Bastarnæ uero Scythæ esse putantur, qui, cum Danubium transissent, Mysiam inuaserunt. post autem Triballos, & Dardanos Mysiæ finitimos adorti sunt, sine ullo tamen Romanorum detrimento. At posteaquam superato monte Aemo in Thraciam Dentheletarū Romanis fœderatam irruperant, Crassus subueniens Thracibus eos è regione expulit, ac fugientes persecutus, Segeticā in potestatem redacta, ac in Mysiam impetu facto, tum agrum eorum uastauit, tum etiam oppidum munitum obsidione cepit. Bastarnæ cum Crassum Mysis uictis in se exercitum adducere uiderent, legatos ad eum miserunt, per quos se ab omni culpa Romani belli remouerent. Crassus nihilo minus in eos irruptione facta Bastarnas cæcidit, ac regem eorum Deldonem interfecit, Ioui Feretrio spolia opima relaturus, si ipse suis auspicijs, non Cæsaris rem gessisset; paucos, qui oppidum munitum occupauerant, Rholo quodam Getarum rege, in potestatem adduxit; Mysis iterum uictis, & Bastarnis, qui Dentheletas uexauerant, uictis Thracas, qui sibi ex Mysia per Thraciam redeunti molesti fuerant, subegit. Accersitus autem à Rholo rege Getarum ad Dapygem aliorum Getarum regem, cui inimicus erat, opprimendum, cum debellauit, ac interfecit. eodemq; belli impetu Getas etiam alios, qui nihil ad Dapygem pertinebant, deuicit. Ob hæc scribit Dio, non solum Crasso, sed etiam Cæsari supplicationes, & triumphum esse decretum, Crassum uero nomen imperatoris repudiasse, Cæsarem usurpasse. In epitome etiam CXXXV mentio fit belli à M. Crasso aduersus Bastarnas, Mysos, & Thracas, & alias gentes gesti. & apud Florum capite de bellis aduersus gentes exteras.

DE COS. AN. DCCXXVI.

Inde C. Caesarem VI, M. Agrippam III consules prodit Cassiodorus. Cæsarem VII, Agrippam IIII, Dio. quid de utroque numero sentiam ex ijs, quæ ante dixi, apparet.

Quo modo

Quo modo Imp. Cæsar imperium confirmauerit, & ordinauerit, & de titulis, quibus legitima Imperatoris potentia significatur.

Hoc anno imperium Imp. Cæsaris, quod ipse sibi uni uendicauit, quo die M. Antonium ad Actium (ut ante dixi) superauit, confirmatum est. si quidem post Actiacam uictoriam per annos XL. solus remp. obtinuit, quam antea per annos XII cum M. Antonio, & M. Lepido triumuiris obtinuerat. Est autem confirmatum hoc modo. Cæsar biennio ante, postquam tres illos nobilissimos triumphos cum maximo omnium ciuium plausu, & lætitia egit, cum pacasse totum fere terrarum orbem uideretur, ita ut propterea Ianum tertium clauderet, atque salutis augurium faceret, quæ nisi quieto toto imperio fieri assueuerant, consilium de rep. reddenda, & imperio deponendo habuit. Itaque suadente maximè M. Agrippa, Mæcenate uero dissuadente, Mæcenatis sententiam sequutus animum ad imperium lege firmandum adiecit. Primum autem censum egit, ratus eum ad remp. ordinandam futurum aptissimum, deinde ne quis senator se insciente extra Italiam esset, edixit, atque omnes se ciuium ad Antonium scriptas literas, cremasse professus est, ne quis senator ex ijs, qui Antonij partes sequuti fuerant, quasi sibi propterea suspectus, noui aliquid in rep. moliretur. in sexto deinde consulatu Agrippæ collegæ, ex antiquo more, prout cecidit, fasces dedit, senatus principem legit, populum muneribus, & ludis, delinitum frumento, senatores pecunia iuuit, ærarium publicum pecunia priuata sustentauit, nomina eorum, qui ærario deberent, publicis incensis tabulis, deleuit. cumq; multa bellis, & seditionibus ciuilibus, & maxime Lepido, & Antonio dominantibus contra ius, & leges constituta essent, ea omnia uno edicto sustulit, cum terminum earum legum consulatum suum sextum statuisset. Quibus de rebus cum maximam sibi apud omnes gratiam peperisset, uoluit magnitudinem etiam aliam animi demonstrare, ut ea re coleretur magis, & uolentibus ciuibus imperium stabiliret. Paratis enim ex senatoribus ijs, quorum sibi maxime spectata, & nota fides erat, senatu frequentissimo, oratione ad tempus accommodata, se imperio abdicare, idq; senatui, & populo tradere dixit. Tum senatores, alij, quòd fidem verbis eius non haberent, alij quòd grauiora damna ex populari statu extimescerent, alij quòd eius animi offensionem, si aliter facerent, metuerent, precibus petentes coegerunt, ut imperium ipse unus retineret, ac S. C. satellitibus, & custodibus eius stipendium duplicarunt, ut diligentius eius uita custodiretur, perinde atque si uere abire imperio uoluisset. Cum hoc modo senatus, & populi uoluntate opes imperij stabilisset, ut ipse popularis uideretur, totius imperij curam sibi depoposcit, prouinciarum administrationem cum senatu, & populo communicauit. Nam senatui populoq; Africam, Numidiam, Asiam, Græciam, Epirum, Dalmatiam, Macedoniam, Siciliam, Cretam cum Cyrene, Bithyniam, Pontum, Sardiniam, & Bæticam, quæ pacatiores erant, tradidit, sibi uero sumpsit reliquam Hispaniam & Tarraconensem, & Lusitaniam, & Galliam omnem, Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam, Celticam, & eorum colonias, vt Germaniam, Cœlem Syriam, Phœnicem, Ciliciam, Cyprum, & Aegyptum. post autem Cyprum, & Galliam Narbonensem populo dedit, ab eo uero Dalmatiam accepit. quæ permutatio in alijs post etiam gentibus facta est. His rebus actis, ut omnem de se monarchiæ suspicionem eximeret, potestatem rerum, quæ sibi concessæ erant, in decenniũ sumpsit. hoc enim spatio se remp. constituturum affirmauit, addens, se, si citius res composuisset, citius etiã imperiũ redditurum. Decennio transacto tum in quinquennium, ac deinde in alterum quinquennium, post in decennium, postremo in tertium etiam decennium & petijt, & impetrauit. ita ut successione decenniorum perpetuo imperium administrauerit. Quo factum est, ut reliqui imperatores, quanquam non in certum tempus, sed in omnem uitam designarentur, tamen decimo quoque anno festos agerent dies, quasi tum imperium renouarent. Cæsari autem cum alij honores multi habiti, tum cum imperio abdicauit, tum ut laurus ante regiam eius, & super eam corona quercea statueretur, tanquam ei, qui & hostes uicisset, & ciues conseruasset; ut regia eius Palatium uocaretur, quòd in Palatio habitaret, & prætorium haberet. itaque etiam si imperator in alia regione habitat, tñ regia eius Palatium dicitur; ut Augustus nominaretur. nam cum eum uellent singulari aliquo nomine ornare, atque alij alia afferrent, Cæsar in primis se Romulum dici cupiebat. ne uero eo forte nomine in regni suspicionem incideret, Augustum se dici passus est, quasi qui maior esset homine. omnia enim quæ maximo honore digna, ac sacra sunt, augusta dicuntur. Ita Dio. Adijcit Censorinus: Ante diem XVI K. Febr. Iulius Cæsar Diui F. imp. Augustus sententia Munatij Planci à senatu, ceterisq; ciuibus dictus est, se septimum, & M. Vipsanio Agrippa cos. Ouidius uero Fastorum primo idibus Ianuar. hoc factum scribit, his versibus:

Idibus

Idibus in magni custos Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis uiscera libat ouis.
Redditaq; est omnis populo prouincia nostro
Et tuus Augusto nomine dictus auus. & paulo infra:
Sacra uocant Augusta patres, augusta uocantur
Templa sacerdotum rite dicata manu.
Huius & augurium dependet origine uerbi,
Et quodcunque sua Iuppiter auget ope.

Suetonius autem: Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit, alterum testamento maioris auunculi, alterum Munatij Planci sententia; cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, præualuisset, ut Augustus potius uocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quòd loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, uel ab auium gestu, gustuve, sicut etiam Ennius docet scribens: Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est. & Eutropius: Cæsar cum ex oriente uictor reuersus esset, tum primum Augustus eo, quòd remp. auxerat, consalutatus est. atque ex eo tempore summam rerum potestatem, quam Græci μοναρχίαν uocant, adeptus est. Hunc igitur in modum cum & senatus, & populi potestas ad Augustum recidisset, ab eo certissimæ monarchiæ initia ducta sunt. quod ipsum monarchæ nomen adeo graue populi R. auribus accidit, ut eos ne dictatores quidem appellare uoluerit. Omnino autem in regum imperio sunt, cum omnis resp. in eorum potestate posita sit. fiunt enim omnia ad arbitrium, & præscriptum imperatoris. Vt autem non ex imperio, sed ex legibus hæc facere uideantur, omnia nomina, quæ in libera ciuitate florebant, præterquam dictatoris ipsi sibi asciuerunt. Etenim ipsi sæpe consules fiunt; & pro consules, vbi extra pomœrium exercitus educendus fuerit, nominantur. Imperatoris autem nomen omnino non ij tantum, qui rem bene gesserunt, sed omnes etiam alij ad summam in rep. potentiam significandam pro dictatoris, & regis appellatione usurparunt. Regis enim, & dictatoris nomina non ferunt, postquam semel ex rep. illud Bruti, hoc Antonij consulum lege, sublata sunt. auctoritatem tamen eorum Imperatoris nomine explerunt. his enim nominibus potestatem sibi assumunt delectus habendi, pecunias cogendi, bella suscipiendi, pacem faciendi, urbano, & peregrino exercitui perpetuo, & vbique imperandi, ita ut etiam intra pomœrium à senatore, & equite pœnas repetere possint, ac denique cetera munera, quæ consules, ceteriq; liberæ ciuitatis magistratus obire poterant, sibi arrogant. ex censura autem uitas, & mores ciuium inquirunt, censum agunt, atque alios in equitum, & senatorum ordinem referunt, alios pro arbitrio eximunt. cumq; omnibus sacerdotijs initiati sint, atque alijs pleraque eorum tribuant, ipsiq; uni sint è pontificibus, siue duo, siue tres ij fuerint, eo nomine rerum omnium sacrarum potestatem adepti sunt. postremo potestas tribunicia, quam ij, qui quondam admodum floruerunt, obtinuerunt, eis permittit, res, quæ ab alijs fiant, nisi eas probauerint, abrogandi, atque ipsos à contumelia prohibet, & si uerbo, nedum re uiolati esse visi fuerint, ut ab eo, à quo iniuriam acceperint, impune indicta caussa pœnas repetere possint. neque enim ipsi tribunatum capere dignum censent, cum in patriciorum numerum omnes relati sint, uerum potestatem tribuniciam, quanta unquam fuit, sumunt, & ex ea annos imperij sui numerant, quasi eam singulis annis cum perpetuis tribunis capiant. atque hæc quidem ex liberæ ciuitatis institutis sumpserunt. Illud uero singulare, & ante nemini decretum sibi uendicant, quòd ipsi se legibus omnibus solutos esse uolunt. Ita regiam potestatem habent regij nominis odio exempto. Nam Cæsaris, & Augusti appellatio nullam eis propriam addit potestatem. id enim generis successionem, hoc dignitatis splendorem indicat. Patris autem cognomen fortasse potestatem illis in ciues dat eam, quam patres in liberos habent. non tamen initio id hac de caussa decretum est, uerum ut admonerentur, ut eos, quibus præessent, tanquam filios amarent, & ut ipsi à ciuibus patrum loco colerentur. Atque hoc quidem modo Romanorum resp. à populo ad unum translata est. Hæc Dio. Quando autem tribuniciam potestatem Augustus ceperit, quando pont. max. factus sit. hæc enim in titulis eius continentur, post suo loco exponam. neque enim ipse satis mirari possum, cur si tribunicia potestate anni imperij notarentur, aut non hoc primum anno eam ceperit, aut eam post etiam Tiberio, antequam ille imperium acciperet, dederit. Eadem de re sic Appianus in procœmio historiarum: Eos, inquit, in quorum potestate tota resp. est, imperatores appellant, non reges, uetusto iureiurando deterriti. imperatores uero uocant, quæ fuit appellatio egregiorum in republica ducum, cum tamen facta eorum omnia regum fuerint.

De triumpho M. Valerij Messallæ Coruini pro cos. ex Gallia.

QVI Capitolinos triumphos digesserunt, hoc anno M. Valerium Messallam Coruinum ex Gallia triumphasse tradiderunt. Salassos, aliosq;, qui cum eis noua moliebantur, à Messalla Coruino subactos scribit Dio, Antonio & Libone cos. tum cum imp. Cæsar bellum Dalmaticum gerebat. Eidemq; propterea triumphum Augustum de Gallis victis concessisse Appianus lib. IIII scriptum reliquit. De hoc triumpho loquitur Tibullus elegia VII ita:

Hunc diem cecinere parcæ, fatalia nentes
  Stamina, non ulli dissolüenda deo.
Hunc fore Aquitanas posset qui fundere gentes,
  Quem tremeret forti milite uictus Atax.
Euenere. nouos pubes Romana triumphos
  Vidit, & euinctos brachia capta duces.
At te victrices lauros Messalla gerentem
  Portabat niueis currus eburnus equis.
Non sine me est tibi partus honos, tua bella, Pyrene
  Testis, & Oceani littora Sanctonici.
Testis Arar, Rhodanusq; celer, magnusq; Garumna
  Carnoti & flaui, cærula lympha Lyger.

DE COS. AN. DCCXXVII.

CONSVLES Cassiodorus suggerit Cæsarem Augustum VII, T. Statilium; Dio Cæsarem Augustum VIII, Statilium Taurum II. Statilium Taurum ante dixi uideri anno DCCVI in parte anni primum consulem fuisse. Nam etiam Suetonius bis consulem eum fuisse scribit in Nerone ita: Nero duxit uxorem Statiliam Messallinam Tauri bis consulis, ac triumphalis abneptem. Idem Suetonius auctor est Augustum VIII consulatum inijsse Tarracone. T. Statilij consulis mentio est in Capitolino fragmento. Hoc anno M. Agrippa septa in campo Martio sacrauit. Cornelius Gallus ab Augusto relegatus cum esset Aegypti præfectus. Polemo rex Ponti in amicitiam acceptus. Dio.

De triumpho Sex. Appuleij ex Hispania.

SEX. APPVLEIVS pro cos. hoc anno ex Hispania triumphauit, auctoribus Capitolinis triumphis. Cuius de rebus, aut triumpho nihil in annalibus comperi.

DE COS. AN. DCCXXVIII.

DEINCEPS Cæsarem Augustum VIII, M. Silanum Cassiodorus consules subijcit; Dio Augustum IX, M. Silanum; Fragmentum Capitolinum Imp. Cæsarem Augustum VIIII, M. Iunium Silanum. Et hic consulatus ab Augusto Tarracone initus auctore Suetonio. Hoc anno Amynta rege mortuo Galatia cum Lycaonia prouincia facta est. oppida Pamphiliæ, quæ Amyntæ attributa ante fuerant, libertate donata sunt. Iubæ pars Getuliæ pro paterno regno permissa. Dio, Rufus.

De triumphis aliquot ab Augusto repudiatis.

EODEM anno Terentium Varronem rem bene cum Salassis gessisse, ac C. Antistium, T. Carisium cum Cantabris, & Asturibus Cæsare ipso Tarracone ægrotante prospere pugnasse, Augustam Emeritam oppidum in Lusitania Augusti iussu emeritis militibus condidisse; M. Vinicium Gallos quosdam, qui Romanos negociatores crudeliter uexarant subegisse Dio scribit. cumq; his de rebus triumphus Augusto decerneretur, ipsum Imperatoris nomine sumpto, triumphare noluisse; ac cum permissum ei esset, ut primo quoque anni die corona, & ueste triumphali uteretur, ipsum templum Iani, quod horum bellorum caussa aperuerat, iterum clausisse.

DE COS. AN. DCCXXIX.

Caesarem Auguſtum $\overline{IX}$, C. Norbanum conſules ſuggerit in hunc annum Caſsiodorus; Auguſtum $\overline{X}$, C. Norbanum Flaccum Dio, & Capitolinum fragmentum. Norbanum C. Norbani conſulis filium puto, neque enim iterati honoris notam habet. Tiberius quæſtor, Marcellus ædilis creatus eſt ante tempus. Cantabri, & Aſtures diſceſſu Auguſti rebellantes à L. Aemilio perdomiti ſunt. Aelius Gallus primus Romanorum in Arabiam Felicem exercitum parum ſecunda fortuna adduxit. Dio.

DE COS. AN. DCCXXX.

Caesarem Auguſtum $\overline{X}$, Cn. Piſonem conſules Caſsiodorus; Auguſtum $\overline{XI}$, Cn. Calpurnium Cn. F. Piſonem Dio ſubijcit. Ex fragmento autem Capitolino apparet, Auguſtum $\overline{XI}$, A. Terentium Varronem Murenam una inijſſe: Murenam in magiſtratu mortuum, in eius locū factum eſſe Cn. Calpurnium Piſonem, & Auguſtum abdicaſſe. Qua de re ſic Dio: Auguſtus in Albanum profectus conſulatu abdicauit. Nam cum & ipſe, ex quo reſp. conſtituta eſt, & multi alij annuos magiſtratus geſsiſſent, ab eo ſibi in poſterum abſtinendum eſſe ſtatuit, vt conſulatus pateret quamplurimis. idque extra urbem fecit, ne impediretur. & in ſui locum ſubſtituit L. Seſtium, qui Bruti ſtudioſiſsimus fuerat, atque de eius etiam tum laudibus ſcribebat. In fragmento altero lapidis Colotiani eſt huius conſulis mentio, ubi L. SESTIVS P. F. appellatur. Fragmentum autem illud eſt hoc:

	SVF. L. SESTIVS. P. F.	
	M. CLAVDIVS M. F.	L. AR=
L.	MVNATIVS. PAVL. AEMILIVS ==	
	Q. AEMILIVS LEPID.	M. LO==
	M. APPVLEIVS SEX. F.	P. SI=
	C. SENTIVS. SATVRN.	Q. LV=
	SVF. M. VINVCIVS P. F.	
	P. CORNELIVS P. F.	CN. C=
	C. FVRNIVS C. F.	C. IV=
CL.	L. DOMITIVS CN. F.	P. CO=
		SVF. L. TA=
	M. DRVSVS. L. F.	L. ==
	M. LICINIVS. M. F.	===
	TI. CLAVDIVS TI. F.	===
	M. VALERIVS. M. F.	===
	SVF. C. VALGIVS. C. F. / C. CANINIVS.	

Eodem anno difficili, & periculoſo morbo Auguſtus oppreſſus ab Antonio Muſa ſanatus eſt. Marcellus ſororis filius mortuus magnifice ab eo ſepultus eſt. Dio.

DE COS. AN. DCCXXXI.

Consvles, ut ait Caſsiodorus, hic annus habuit M. Marcellum, L. Arruntium; ut Dio, M. Claudium M. F. Marcellum Aeſerninum, L. Arruntium L. F. In lapide Colotiano hi cos. ita deſcripti ſunt: M. CLAVDIVS M. F. L. AR=== In Capitolino L. ARRVNTIVS L. F. L. N. M. Claudius M. F. M. N. Marcellus dicitur in monumento ludorum quinctorum ſæcularium, de quo poſt dicam. Hoc anno Fannij Cępionis, & Varronis Murenæ coniuratio in Auguſtum pate facta, ædes Iouis Tonantis dicata eſt. Dio.

De Auguſto Dictaturam renuente, Tribuniciam poteſtatem ſumente.

In Capitolinis tabulis conſuli L. Arruntio ſuperpoſitum fragmentum eſt eiuſmodi. = LATVS E. ABDICAVIT TR. Quod ego ita interpretatus ſum, ut ſcripſerim. Imp. Cæſarem, poſtquā dictator appellatus eſt, abdicaſſe, ac tribuniciam poteſtatem primum ſibi ſumpſiſſe. De dictatu-

ra

ra eius sic scribit Dio: M. Claudio, L. Arruntio cos. fame, ac pestilentia oppressa urbe, atque Italia populus R. nulla alia de caussa hæc mala incidisse ratus, quàm quòd Augustus consulatum non gereret, Dictatorem ipsum dicere uoluit. Itaque cum senatum in curia conclusisset, id ipsum decernere coegerunt, minis adiectis, se, nisi id decerneret, cum in curia crematuros. Posthæc autem XXIIII fascibus arreptis in medium progressi sunt, petentes ab eo, ut se dictatorem dici, ac rei frumentariæ, ut quondam Pompeius, præfici pateretur. ille autem procurationem frumentariã suscepit necessario, dictaturam uero ueste à pectore rescissa repudiauit. nam cum plus, quàm Dictator in rep. posset, sapienter dictatoris inuidiam declinauit. Hanc autem etiam rem intellexit Suetonius cum ait: Dictaturam magna ui offerente populo genu nixus deiecta ab humeris toga nudo pectore deprecatus est. & Velleius: Dictaturam quàm pertinaciter ei populus deferebat, tã constanter reppulit. De tribunicia autem potestate Augusti Dio duobus in locis agit; primũ in tertio, deinde in quarto Augusti consulatu exponendo. atque ibi quidem hoc modo: Alexandria recepta, senatus Cæsari tribuniciam potestatem concessit, & ut ijs, qui nomen eius implorassent, tam extra pomœrium, quàm intra usque ad mille passus auxilio esse posset, quod nulli tribuno ante licuerat. Est tamen intelligendum, quanquàm tum decreta ei potestas tribunicia fuit, non tamen eam aut accepisse, aut acceptam retinuisse. Hoc apparet, primum ex eo, quòd in consulatu undecimo ei delatam etiam Dio scribit, deinde quòd ante hunc annum nulla eius mentio est in consulibus Capitolinis; tum quòd nisi per XXXVI, aut XXXVII annos eam gesisse traditus sit, qui numerus quadrat, si ab hoc aut à priore anno, non autem à quarto eius cõsulatu exordiamur. sic autem in consulatu undecimo scribit Dio: Senatus humanitate Augusti permotus, quòd L. Sestium Bruti amicum in sui locum suffecisset, ut is tribunus pl. esset in perpetuum, statuit. eidẽq; potestatem, quotiescunque senatus haberetur, de quacunque re uellet, etiam si consul non esset, referendi dedit, & pro consulare imperium in perpetuum concessit, ita ut neque intra pomœrium ingrediens deponeret, neque egrediens resumeret, & ut in prouincijs plus ipse, quàm singuli, qui ijs præessent, posset. Ex quo tempore & ipse, & sequentes imperatores lege quadam cũ alijs rebus, tum tribunicia potestate usi sunt. nomen enim ipsum tribunorum neque Augustus, neque alius quisquam imperator usurpauit. Hæc Dio; qui idem sentire uidetur, quanquàm ante etiam perpetua tribunicia potestas Augusto decreta erat, non ea tamen nisi hoc tempore ipsum usum esse. Hoc posito, tum noua existit quæstio; à quo anno ea repetenda sit, an à priore anno, quo ei delata est, an ab hoc, quo eam delatam primum usurpauit. Tacitus priorem sentẽtiam tuetur, qui Augustum per XXXVII annos eam cõtinuasse scribit; posteriorem Capitolini auctores ex quibus Augustum, quo anno mortuus est, tribuniciæ potestatis XXXVI esse, probatur. Quæ eadem quæstio post in tribunicia Tiberij potestate oritur.

De censura ab Augusto repudiata, & Lepido, ac Planco censoribus.

Eodem anno Augustus censuram, quam sibi populus in perpetuum mandare cupiebat, repudiauit, ac statim alios censores Paullum Aemilium Lepidum, & L. Munatium Plancum creauit, hunc quidem Planci proscripti fratrem, illum uero etiam proscriptum. qui ultimi priuati censuram obtinuerunt. quod etiam prodigio confirmatum est. tribunal enim eorum ascendentibus ipsis repente collapsum ac dissipatum est. Itaque post nulli alij censores ijs similes comparati sunt. Tum autem Augustus multa munera, quæ ad eos pertinebant, obijt. Hæc Dio. De his etiam censoribus sic Velleius: Planci, & Lepidi cẽsura inter discordiam acta neque ipsis honori, neque reip. usui fuit, cum alteris uis censoris, alteri uita deesset. Horum etiam meminit Suetonius; D. inquit, Claudius gesit censuram intermissam diu post Paullum, Plancumq; censores. & in Nerone: Domitius L. Plancum censorem sibi uia decedere ædilis coegit. Valerius etiam lib. VI, cap. VIII, Planci censorij, & consularis meminit. Hos demum etiam censores edit lapis Colotianus, ita:

M. CLAVDIVS M. F. L. AR==

L. MVNATIVS. PAVL. AEMILIVS.

quos tamen tabulæ Capitolinæ non habent. Itaque hac de caussa, & hos, & post Claudium, ac Pisonem, ceteros in Fastis Capitolinis resarciendis omisi.

DE COS. AN. DCCXXXII.

In hunc annum consules prodit Casiodorus M. Lollium, Q. Lepidum. lapis Colotianus, Q. AEMILIVM LEPID. M. LO==. Capitolinum fragmentum, Q. AEMILIVM. in pon-

te etiam Fabricio Romæ tale est epigramma:

L. FABRICIVS C. F. CVR. VIAR. FACIVNDVM CVRAVIT.
Q. LEPIDVS M. F. M. LOLLIVS M. F. PROBAVERVNT.

Hos intellexit quoque Horatius libro primo epistolarum, cum dixit: Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno. de quibus sic Dio: Cum Augustus in Sicilia esset, populus R. in comitijs cō sularibus seditionem excitauit. Nam M. Lollius solus iniuit, quòd locus alter Augusto seruabatur. Augusto uero consulatum recusante, Q. Lepidus, & L. Siluanus summa contentione petentes ita omnia perturbarunt, ut Augustus à prudentioribus accerseretur. Q. Lepidus creatus est. Hoc anno Augustus Iuliam filiam M. Agrippæ collocauit.

De triumpho L. Sempronij Atratini ex Africa.

POST uictum M. Lepidum, cuius in triumuiratu Africa prouincia fuerat, nunquam quieuisse Africa uidetur. Hoc indicant triumphi, quos ex ea prouincia auspicijs Augusti egit primum Statilius Taurus, deinde L. Autronius Pætus, postremo hoc etiam anno L. Sempronius Atratinus. quos triumphos omnes nobis Capitolini scriptores tradiderunt, silentibus in tantis bellis annalibus Romanis. neque enim de hoc triumpho quicquam, ut ne de ijs quidem, comperi.

DE COS. AN. DCCXXXIII.

CONSVLES in hunc annum subsequuntur apud Casiodorum M. Appuleius, P. Silius. apud Dionem M. Appuleius Sex. F. P. Silius P. F. Nerua. in fragmento lapidis Colotiani: M. APPVLEIVS SEX. F. P. SI⁎⁎⁎.

DE COS. AN. DCCXXXIIII.

CONSVLES deinceps edit Casiodorus C. Sentium, P. Lucretium; Dio C. Sentium C. F. Saturninum, Q. Lucretium Q. F. Vispillonem. Fragmentum Colotianum C. SENTIVM SATVRNINVM. Q. LV⁎⁎⁎. Horum meminit etiam Eusebius in temporibus cum ait: Sentio Saturnino, Lucretio Cinna consulibus Virgilius poeta mortuus est. C. Sentium C. F. C. N. Saturninum inuenio scribi in monumento antiquo de quinctis ludis sæcularibus, quod infra ascribam. De huius anni consulatu ita Dio: Consul erat C. Sentius, quia uero collega ei dandus erat, atque Augustus consulatus locum alterum, qui ei reseruabatur, repudiabat, coorta seditio est. donec Augustus alterum ex legatis Q. Lucretium, quem senatus ad se seditionis sedandæ caussa miserat, quanquam olim proscriptum, consulem declarauit. & Velleius libro II: Præclarum excellentis uiri factum C. Sentij Saturnini consulis ne fraudetur memoria. aberat in ordinandis Asiæ, orientisq; rebus Cæsar. tum Sentius forte & solus, & absente Cæsare consul, cum alia prisca seueritate, summaq; constantia, uetere consulum more, ac seueritate gesisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset auaritiam, regesisset in ærarium pecunias publicas, tum in comitijs habendis præcipuum egit consulem. nam & quæsturam petentes, quos indignos iudicauit profiteri uetuit, & cum id facturos se perseuerarent, consularem, si in campum descendissent, uindictam minatus est, & Egnatium florentem fauore publico, sperantemq;, ut præturam ædilitati, ita consulatum præturæ se iuncturum profiteri uetuit. & cum id non obtinuisset, iurauit, etiam si factus consul esset suffragijs populi, tamen se eum non renunciaturum. suffectum consulem Sentio Saturnino in fragmento Colotiano inuenio M. VINVCIVM. Collegam Vinucio addit Velleius M. Agrippam, cum ait: Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippa, Marcoq; Vinucio auo tuo consulibus, magnum, atroxq;, & perquam uicinum imminebat Italiæ, per Neronem gestum est. Agrippæ notam quarti consulatus adieci.

De triumpho L. Cornelij Balbi pro cos. ex Africa.

L. ATRATINO successisse L. Cornelius Balbus in Africa videtur, & magnis in ea prouincia rebus gestis triumphasse. in hunc enim annum Africanum eius triumphum Capitolini scriptores conijciunt. De quo triumpho scribit Solinus ita: Garamantas Cornelius Balbus subegit, & primus ex hac uictoria triumphauit. primus sane de externis, ut pote qui Gadibus genitus accesit ad gloriam nominis triumphalis. & Plin. lib. V: Matelge oppidum Garamantum, itemq; Debris, clarisimumq; oppidum Garama caput Garamantum omnia armis R. superata, & à Cornelio

nelio Balbo triumphata unius omnium externo curru, & Quiritium iure dotato, quippe Gadibus nato ciuitas Romana cum Balbo maiore patruo data eſt. et hoc mirum, ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros prodidiſſe, ipſum in triũpho præter Cydamam, & Garamam omnium aliarum gentium, urbiumq; nomina, ac ſimulacra duxiſſe. quæ iere hoc ordine: (numerat deinde ſingula oppida) Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius puteos, qui ſunt non alte fodiendi (ſi locorum notitia adſit) arenis operientibus. Balbi Gaditani uiri triumphalis meminit item Strabo lib. III. Hunc etiam triumphum intellexit Dio cum ſcripſit, M. Agrippam hoc anno de Cantabris rebellantibus uictis triumphum ſibi à ſenatu ex Auguſti voluntate decretum agere noluiſſe, cum tamen quidam alij, qui latrones comprehendiſſent, aut ciuitates ſeditionem mouentes pacaſſent, triumphos & cuperent, & agerent. patruus huius fuit L. Cornelius Balbus conſul cum P. Canidio Craſſo, anno DCCXIII.

De cenſoria poteſtate Auguſto decreta.

AVGVSTVS hoc anno præfectus moribus à populo creatus eſt in quinquennium; ac cenſoriam poteſtatẽ in idem tempus recepit, conſularem in perpetuum, ita ut ſemper, & vbique duodecim faſces ei præferrentur, ac inter conſules aſsideret. Senatum ſequenti anno duabus lectionibus ad ſexcentos redegit. de ambitu damnatos magiſtratibus in quinq; annos prohibuit. Qui ſine uxoribus eſſent, ijs multam, indixit; qui uxores ducerent, ac filios alerent, ſumma præmia propoſuit, ac libertinas etiam ſine probro duci poſſe conſtituit. hæc Dio. Hinc Suetonius: Recepit & morum, legumq; regimen æque perpetuum, quo iure quanquam ſine cenſuræ honore, cenſum tamen populi ter egit, primum ac tertium cum collega, medium ſolus. ſenatorum affluentem numerum deformi & incondita turba (erant enim ſuper mille, & quidam indigniſsimi, & poſt necem Cæſaris per gratiam, & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat) ad modum priſtinum, & ſplendorem redegit duabus lectionibus, prima ipſorum arbitratu, quo uir uirum legit, ſecunda ſuo, & Agrippæ.

DE COS. AN. DCCXXXV.

CONSVLES inde Cn. & P. Lentuli, auctore Caſsiodoro; quos uocat, Cn. Corneliũ L. F. Lentulum, P. Cornelium P. F. Lentulum Marcellinum Dio. P. CORNELIVM P. F. CN. CE fragmentum Colotianum.

DE COS. AN. DCCXXXVI.

C. FVRNIVS, C. Silanus deinceps ſequuntur conſules apud Caſsiodorum. C. Furnius C. F. C. Iunius C. F. Silanus apud Dionem. in fragmento autem Colotiano: C. FVRNIVS C. F. C. IV . . C. Furnio, & C. Iunio Silano cos. ludos ſæculares quinctos factos eſſe ab Auguſto tradit Cenſorinus, & Dio. quorum ludorum tale extat in Capitolio monumentum:

LVDI SAECVLARES QVINCT.
IMP. CAESARE DIVI F. AVGVSTO
C. SENTIO C. F. C. N. SATVRNINO
M. CLAVDIO M. F. M. N. MARCELLO
M. FVFIO M. F. STRIGONE.
D. LAELIO D. F. D. N. BALBO.

DE COS. AN. DCCXXXVII.

L. DOMITIVM, P. Scipionem cos. Caſsiodorus ſuggerit. L. Domitium Cn. F. Cn. N. Ahenobarbum, P. Cornelium P. F. P. N. Scipionem Dio. L. DOMITIVM CN. F. P. CO. . fragmentum Colotianum; ſuffectum L. TA . . quem ego interpretatus ſum, eſſe L. Tariũ Rufum, de quo Plinius lib. XVIII: L. Tarius Rufus infima natalium humilitate conſulatum militari induſtria meritus, antiquæ alias parſimoniæ circiter millies ſeſtert. liberalitate diui Auguſti congeſtum uſque ad detractionem heredis exhauſit, agros in Piceno coemendo, colendoq;. His conſulibus ſolenne quinquennale actum ſcribit Dio ob imperium Auguſti, Agrippa uno ex quindecemuiris curante.

DE COS. AN. DCCXXXVIII.

DEINDE M.Drusum, L. Pisonem consules nominat Casiodorus; M.Liuium L.F. Drusum Libonem, L. Calpurnium L.F. Pisonem Dio. M. DRVSVM L. F. L. = = fragmentum Colotianum.

DE COS. AN. DCCXXXIX.

CN. LENTVLVM, M. Crassum insequens annus consules habuit, auctore Casiodoro. Quos Dio uocat M. Licinium M. F. Crassum, Cn. Cornelium Cn. F. Lentulum. fragmentum autem Colotianum M. LICINIVM M. F. = = = =

De triumphis intermissis. triumphalibus ornamentis institutis.

HOC anno Bosporanos, qui Asandro mortuo à Scribonio quodam solicitati fuerant, subactos ab Agrippa tradit Dio. eidemq; propterea supplicationes Romæ esse, atque triumphum decretum. quem tamen ab ipso non esse actum, quia de rebus gestis nihil ad senatum scripserat. Ex quo tempore, inquit, reliqui exemplum eius, quasi legem quandam sequuti, neque publice literas miserunt, neque triumphum obtinuerunt. ac propterea nemini alij pari dignitate triumphus in posterum, sed triumphalia tantum ornamenta decreta sunt.

DE COS. AN. DCCXL.

TI. NERO, P. Quinctilius consul hoc anno fuerunt apud Casiodorum. Quos Dio nominat Ti. Claudium Ti. F. Neronem, P. Quinctilium Sex. F. Varum. fragmentum Colotianum TI. CLAVDIVM TI. F. = =. Tiberium primum consulatum paucis diebus gessisse, auctor est Suetonius.

De Augusto pontifice maximo.

MORTVO M. Lepido pont. maximo, Augustus in eius locum pont. maximus factus est. cum senatus pontificatum ei decreto sancire uellet, ipse curia egressus renuit, neque domum aliquam publicam accepit, sed partem suæ publicauit. necesse enim erat pontificem maximum in publico habitare. domum uero regis sacrorum Vestalibus uirginibus elargitus est. Hæc Dio. apud Suetonium autem hæc: Pontificatum maximum, quem neque uiuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit. at apud Ouidium lib. III fastorum scriptum est, pridie non. Mart. creatum esse, his uersibus:

Sextus ubi Oceano cliuosum scandit olympum
Phœbus. =
Cæsaris innumeris, quos maluit ipse mereri,
Accesit titulis pontificalis honor.

Hoc enim significat: ad ceteros Cæsaris titulos ab hinc etiam pont. maximum cœptum uocari.

DE COS. AN. DCCXLI.

M. MESSALLAM, P. Sulpicium consules suggerit Casiodorus; M.Valerium M. F. Messallam Barbatum, P. Sulpicium P. F. Quirinum Dio. de quibus Suetonius ita in Claudio: Claudius Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium duxit. & Tacitus lib. III: Nihil ad ueterem, & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit ortus apud municipium Lanuuium. His consulibus alios suffectos indicat lapis Colotianus, in quo est ita:

M. VALERIVS M. F. = =
SVF. C. VALGIVS. C. F.
C. CANINIVS.

In libro etiam Cuspiniani, cuius initio huius commentarij memini, ita hi consules suis cognominibus efferuntur:

MESSALLA

MESSALLA.	QVIRINO.
REBILO	SATVRNINO. N.N.
MAXIMO	TVBERONE.

Ex quo apparet Rebilum, & Saturninum Caninij, & Valgij cognomina esse. Hoc anno Augustum iterum in quinque annos præfectum moribus fuisse, eamq; potestatem per interualla temporum, ut etiam imperium, accepisse, M. Agrippam diem obijsse refert Dio.

De triumphalibus ornamentis Tiberij.

MORTVO M. Agrippa Pannonij rebellarunt, subactiq; sunt à Tiberio, qui post Agrippam ab Augusto adoptatus erat. cumq; senatus Tiberio propterea triumphum decreuisset, Augustus, ne eum ageret, obstitit; triumphalia uero ei ornamenta, vt ait Dio, concessit. Vnde Suetonius ita: Tiberius primus (vt quidam putant) triumphalibus ornamentis honoratus est, nouo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Dio tamen Agrippam primum hoc honore affectum, auctor est.

DE COS. AN. DCCXLII.

PAVLLVM Fabium, Q. Aelium consules prodit in hunc annum Cassiodorus; Paullum Fabium Q. F. Maximum, Q. Aelium Q. F. Tuberonem Dio; MAXIMVM, & TVBERONEM liber Cuspinianus. Q. Aelij Tuberonis, P. Fabij Maximi consulum sæpe meminit Frontinus de aquæductibus. & Plinius lib. VIII, cap. VII, Q. Tuberone, Fabio Maximo theatrum Marcelli dedicatum scribit.

De triumphalibus ornamentis Druso, Tiberio II. *&* L. Pisoni *decretis.*

DRVSVS Messalla, & Sulpicio cos. Sicambros, & socios eorum absente Augusto rebellantes subegit, Gallos Rhenum transeuntes cæcidit, Vsipetarum agrum vastauit, Frisijs ad amicitiã populi R. traductis Romam decessit, ac quanquam prætorijs ornamentis præditus erat, præturam tamen Fabio, & Aelio consulibus inijt, inde ad bellum reuersus Vsipetes debellauit, atque in Sicambrorum regionem irruptionẽ fecit, magnisq; alijs rebus gestis, triumphalibus ornamentis decoratus est, & ut ouans urbem iniret, atque acta prætura cum proconsulari potestate esset, obtinuit. Imperatoris nomen, quo à militibus affectus erat, Augustus non permisit. Tiberius autem Dalmatas se absente rursus arma mouentes, itemq; Pannonios in potestatem redegit, ac propterea eosdem honores, quos Drusus adeptus est. Drusum, ne ouans iniret, mors prohibuit, Tiberius biennio post iniuit. Eodem tempore Bulogæses Thrax Besus socijs quibusdam alijs adiunctis defectione facta Rhascyporim Cottys filium uictum interfecit, & patruum eius Rhymetalcen in Cherronesum exercitu exutum compulit. Cum igitur hæc ille faceret, ac Sialetæ Macedoniam populationibus incursarent, L. Piso ex Pamphilia, cui præerat, castris motis in Besorum regionem uenit, ac cladem ab ijs acceptam ingenti victoria subleuauit, ob quam ei supplicationes, & triumphalia ornamenta decreta sunt. Hæc Dio. De hac re sic Velleius: Dum ea, quæ prædiximus, in Pannonia, Germaniaq; geruntur, atrox in Thracia bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, excellens L. Pisonis uirtus compresit. quippe legatus Cæsaris triennio cum his bellum gessit, gentesq; ferocissimas plurimo cum earum excidio nunc acie, nunc expugnationibus in pristinum pacis redegit modum. De eodem L. Pisone in epitomis scriptum est, & apud Florum.

DE COS. AN. DCCXLIII.

CONSVLES Iulium Antonium Africanum, & Fabium edit in hunc annum Cassiodorus; Iulum Antonium Africanum, Q. Fabium Q. F. Maximum Dio; AFRICANVM, & MAXIMVM lapis Cuspinianus. Miror autem legi apud Suetonium in Claudio, Iulium Antonium, Fabium Africanum consules, cum Africanus cognomen sit Antonij. quem triumuiri Antonij filium prodit Suetonius in libro de grammaticis; & Dio Iullum Antonij filium nominat. Ad hunc scribit Horatius ita:

Pindarum quisquis studet ær
Iule, ceratis ope Dedalæa

Nititur

Nititur pennis. & post:
Tendit Antoni quoties in altos
Nubium tractus.

DE COS. AN. DCCXLIIII.

INDE Drusus Nero, L. Quinctius consules apud Cassiodorum; Nero Claudius Ti. F. Drusus, T. Quinctius T. F. Crispinus apud Dionem; DRVSVS, & CRISPINVS in libro Cuspiniani. Drusum consulem in Germania mortuum, atque ipsum cum filijs Germanicũ appellatum inuenio apud Dionem, quod cognomen ei primum senatum à prouincia imposuisse ait Eutropius. Vnde Velleius: Drusum consulem agentem annos XXX mors rapuit. Liuiana historia huius Drusi morte expletur. sic est enim in epitoma ultima: Bellum aduersus Germanorum trans Rhenum ciuitates gestum à Druso refertur. ipse ex fractura equo super crus collapso, XXX die, quàm id accidit, mortuus est. corpus à Nerone fratre, qui nuncio ualetudinis eius euocatus raptim accurrerat, Romam peruectum, & in C. Iulij tumulo conditũ. laudatus est à Cæsare Augusto uitrico, & supremis illius funeribus plures honores additi.

De Tiberio ouante ex Dalmatia.

QVEMADMODVM bellum cum Dalmatis, & Pannonijs gesserit Tiberius Nero Drusi frater, atque propterea, ut ouans urbem iniret obtinuerit, ante diximus. hoc igitur demum anno ouans urbem ingressus est, antequàm Drusus obiret. auctor Dio. unde Velleius etiam inquit: Dalmaticæ, & Pannonicæ uictoriæ compos Nero ouans triumphauit. Idem honos Druso parabatur, nisi ante diem decessisset, eodem Dione teste.

DE COS. AN. DCCXLV.

C. MARCIVM, C. Asinium consules suggerit in hunc annum Cassiodorus; C. Marcium Censorinum, C. Asinium C. F. Gallum Dio. Horum etiam meminit Censorinus de die natali, cum ait: Mensis, qui Sextilis fuerat, C. Marcio Censorino, C. Asinio Gallo cos. in Augusti honorem dictus est Augustus anno Augustio XX. Augustium autem annum appellat, postquàm Cæsar Augustus appellatus est. Idem scribit etiam Dio. cur autem hoc factum sit, caussam affert, quòd eo mense Cæsar primum consulatum cepit, & multa magnaq; prœlia prospere fecit. Macrobius, quia Augustus tres hoc mense triumphos egit, hunc hoc nomine affecisse putat. mentio est eorũdem consulum etiam apud Plinium lib. XXXIII, cap. X. & ĩn epigrammate antiquo in libro epigrammatum, ita: C. ASINIVS C. F. GALLVS. C. MARCIVS L. F. L. N. CENSORINVS COS. EX S. C. Augustus in alios X annos imperium accepit. Dio.

DE COS. AN. DCCXLVI.

TI. Neronem, Cn. Pisonem consules suggerit hoc anno Cassiodorus; Ti. Claudium Ti. F. Neronem II, Cn. Calpurnium C. F. Pisonem II Dio. Claudij Neronis II, & Calpurnij Pisonis consulum meminit etiam Dionysius lib. primo. atque hunc annum uocat DCCXLV. Tiberium secundum consulatum gessisse tribus mensibus scribit Suetonius.

De triumpho II Ti. Neronis cos. II ex Germania.

PRIORE anno Augustus, accepto in alterum decennium imperio, aduersus Gallos exercitum duxit, atque ipse quidem in prouincia mansit. Tiberius uero traiecto Rheno barbaros ad conditiones compulit, quibus repudiatis magnis eos cladibus, quanquam non incruenta uictoria, confecit. Augustus, cum Tiberium & semet nomine Imperatoris ornasset, Tiberium iterum consulem designauit, ac literas eum ad senatum ex more uetusto mittere, atque antequam magistratum iniret, de rebus à se gestis in senatu disserere, ac triumphare uoluit. ipse triumphum abiecit. Itaque Tiberius senatu in ædem Octauiã, quæ extra pomœrium erat, uocato, K. Ian. quibus cũ Cn. Pisone consulatum initurus erat, triumphauit. Hæc Dio. De eadem autem re sic Velleius: Tiberius in Germania post mortem Drusi fratris rem bene gessit. Itaque ei alter triumphus cum altero consulatu mandatus est. & Suetonius: Tiberius Rhætico, & Vindelico bello gentes Alpinas;

Pannonico

Pannonico Breucos, & Dalmatas subegit; Germanico x c millia deditiorum traiecit in Galliam, iuxtaq; ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. quas ob res & ouans, & curru urbem ingressus est, primus nouo genere honoris decoratus. Hæc ille. Ouantem autem iniisse intelligit ex Pãnonico bello biennio ante, curru, hoc anno ex Germanico. primum autem intelligit, ex ijs qui ab Augusto honoribus affecti sunt. nam florente rep. multi & ouantes, & curru urbem inuecti sunt. Propter hanc uictoriam hoc elogium Augusto dicatum est sequenti anno, de quo Plinius lib. III. cap. II: IMP. CAESARI D. F. AVGVSTO PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIBVNIC. POTEST. XVIII S. P. Q. R. QVOD EIVS DVCTV, AVSPICIISQVE GENTES ALPINAE OMNES, QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM POPVLI R. SVNT REDACTAE.

DE COS. AN. DCCXLVII.

D. LAELIVM, C. Antistium consules edit in hunc annum Cassiodorus; D. Lælium D. F. Balbum, C. Antistium C. F. Veterem Dio. D. LAELIVS D. F. D. N. BALBVS uocatur in Capitolino sæcularium ludorum monumento. Velleius, C. Cæsarem quæstorem fuisse Antistio Veteri auo huius consulis, scribit.

DE COS. AN. DCCXLVIII.

CASSIODORVS subijcit consulem Augustum XI, L. Sullam; Dio Augustum XII: collegã autem præterit. Huius anni sic meminit Plinius lib. VII: In actis temporum diui Augusti inuenitur XII consulatu eius, Lucioq; Sylla collega ad III Id. Apr. C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fæsulana cum liberis nouem (quo in numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus XXVII, pronæpotibus XXIX, neptibus IX prælata pompa cum omnibus his in Capitolio immolasse. & Suetonius: Augustus duodecimum consulatum post undecimum septemdecim annorum interuallo cepit. Item: Augustus nullum annuum consulatum gessit præter medios quinque à sexto ad undecimum. Qui autem in Augusti locum factus sit, adhuc non repperi. Extat etiam antiquum epigramma de Augusto ad hunc annum pertinens; id est eiusmodi. IMP. CAESAR DIVI IVLI F. AVGVST. PONT. MAX. COS. XII. TRIB. POT. XIX. IMP. XIIII RIVOS AQVARVM OMNIVM REFECIT.

DE COS. AN. DCCXLIX.

C. CALVISIVS, L. Passienus consules subsequuntur apud Cassiodorum. Qui in indice Dionis librarij culpa, in expositione historiæ auctoris consilio præteriti sunt. breuitati enim studens multorum annorum res gestas nullis editis consulibus memorat.

DE COS. AN. DCCL.

INDE Cn. Lentulus, M. Messalla consules, auctore Cassiodoro Cn. Cornelius L. F. Lentulus. M. Valerius M. F. Messalla, aut Messallinus, Dione. Idem etiam Dio Cn. Cornelium Cn. Pompeij Magni ex filia nepotem Augusto fecisse insidias, ac consilio Liuiæ ab Augusto liberatum, & consulem cum Valerio Messalla factum refert. Velleius Messallinum Coruini filium uocat.

DE COS. AN. DCCLI.

AVGVSTVM XII, M. Plautium consules prodit deinceps Cassiodorus; Augustum XIII, M. Plautium M. F. Siluanum Dio. Suetonius porrò auctor est, Augustum, biennio post XII consulatum, XIII cepisse. Tacitus lib. primo addit, numerum consulatuum Augusti Valerium Coruum, & C. Marium æquasse, quorum ille sexies, hic septies cos. fuit. ex quo intelligitur Augustum ter decies tantum consulem fuisse. Extat epigramma tale in antiq. urbis epigrãmatis, quod ad hunc Plautium puto pertinere. M. PLAVTIVS M. F. A. N. SILVANVS COS. VIIVIR EPVLONVM. HVIC SENATVS TRIVMPHALIA ORNAMENTA DECREVIT OB RES IN ILLYRICO BENE GESTAS. Quia uero Velleius ait Augusto, & Caninio Gallo cos. Iuliam filiam ab Augusto in insulam ob flagitium relegatam annos ante M. Vinucium cos. XXX, qui fuit consul anno ab urbe condita DCCLXXXII; intelligendum est, in Plautij locũ

C. Caninium Gallum esse suffectum. In Augusti locum, qui factus sit, non comperi.

DE COS. AN. DCCLII.

Cossum Lentulum, L. Pisonem consules hic annus habuit, ut ait Cassiodorus; Cossum Cornelium Cn. F. Lentulum, L. Calpurnium Cn. F. Pisonem, ut Dio. De Cosso sic Florus: Gætulos accolas Syrtium populus R. Cosso duce compescuit, unde illi Gætulici cognomen. & Velleius: Triumphalia ornamenta Passienus, & Cossus in Africa meruerunt. Sed Cossus uictoriæ testimonium etiam in cognomen filij contulit. & Tacitus lib. IIII: Cn. Lentulo super consulatũ, & triumphalia de Gætulis gloriæ fuit bene tolerata paupertas. Itaque uidetur hic etiam Cn. Cornelius Cossus Lentulus appellatus. quanquam apud Dionem filius eius Cossus Cornelius Cossi filius dicitur, ut Cossum pro prænomine tulisse uideantur.

De tribunicia potestate Ti. Neronis.

Difficile est intellectu, quo anno Tiberius ab Augusto tribunicia potestate ornatus sit. neque enim ex annalium uerbis id aperte cognosci potest. Si autem Capitolinos fastos sequamur, in quibus anno DCCLX Tiberius tribuniciæ potestatis IX scriptus est. atque ab illo ad hunc annum regrediamur, profecto hunc esse primum tribuniciæ potestatis Tiberianæ annum inueniemus. De qua sic scriptum est apud Velleium: Breui interiecto spatio, Ti. Nero duobus consulatibus, totidemq; triumphis actis, tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto est. & paulo post: Augustus, quod post Lucij mortem adhuc Caio uiuo facere uoluerat, post utriusque adolescentium obitum facere perseuerauit, ut & tribuniciæ potestatis consortionem Neroni constitueret, & eum Aelio Cato, Sentio consulibus. K. Iul. post urbẽ conditã an. DCCLIIII ab hinc annis XXVII adoptaret. Dio autem scribit Lucio, & Caio uiuentibus, Tiberium ab Augusto tribunicia potestate in quinquennium decoratum, ut eo honore Caium, & Lucium modestiores redderet, post autem Iuliam ab eodem relegatam. quæ si Augusto, & Caninio cos. relegata est, nõ erit absurdum dictu, eodem anno etiam Tiberium potestate tribunicia in quinquennium esse affectum. Cumq; iam quinquennium transactum esset, atque Caius, & Lucius obijssent, tum tribuniciam potestatem ei in decennium (sic enim scribit Dio. anno occultato) delatam. quod ipsum Velleius significauit, cum uerbum constituendi usurpauit. Hinc Suetonius: Tiberius tempore interposito consul iterum etiam tribuniciam potestatem in quinquennium accepit.

DE COS. AN. DCCLIII.

Consules inde Cassiodorus prodit Augustum XIII, L. Paullum; liber Cuspiniani, CAESAREM, ET PAVLLVM; C. Cæsarem Augusti F. L. Aemilium L. F. Paullum Dio. recte est enim hic Caius Lucij frater ex Agrippa, & Iulia Augusti filia natus, atque ab Augusto adoptatus. De quibus sic Tacitus lib. primo: Augustus genitos Agrippa Caium, & Lucium in familiam Cæsarum induxit, nec dum posita puerili prætexta, principes iuuentutis appellari, destinare consules specie recusantis ardentissime cupiuit. & Suetonius: Augustus nepotes ex Agrippa, & Iulia tres habuit Caium, Lucium, & Agrippam. Caium, & Lucium adoptauit domi per assem, & libram emptos à patre Agrippa, tenerosq; adhuc ad curam reip. admouit, & consules designatos circum prouincias, exercitusq; dimisit. Item: Augustus tertium decimum consulatum ultro petijt, ut Caium, & Lucium filios amplissimo præditus magistratu suo quenque tyrocinio deduceret in forum. C. Cæsaris Augusti F. meminit etiam Plinius lib. XII cap. XIIII. Neque uero de Augusto XIII consule accipiendum est, quòd eum consulatum ante cum Siluano gesserit.

DE COS. AN. DCCLIIII.

Consules in hunc annum profitetur P. Vinicium, P. Alphenum Cassiodorus; P. Viniciũ, uel Vinucium M. F. P. Alphenum, uel Alphinium P. F. Varum Dio. P. Vinucio cos. Tiberium Rhodo reuersum tradit Velleius. Hic M. Vinicij ante consulis fuit filius, M. Vinicij post consulis pater, eodem auctore. Lapis Colotianus, ut ante notaui, habet, VINVCIVM.

DE COS. AN. DCCLV.

CONSVLES subsequuntur apud Casſiodorum M. Seruilius, L. Lamia; apud Dionem L. Aelius L. F. Lamia, M. Seruilius M. F. Hos consules intellexit Valerius libro primo cum ait: Q. Claudiæ statua in uestibulo templi matris deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, & L. Bestia, item M. Seruilio, & L. Lamia cos. in basi flammis intacta stetit.

DE COS. AN. DCCLVI.

SEX. AELIVM, C. Sentium nominat deinceps consules Casſiodorus; Sex. Aelium Q. F. Catum, C. Sentium C. F. Saturninum Dio. Aelio, & Sentio cos. Tiberium adoptatum ab Augusto tradit Velleius, atque tribuniciam potestatem accepisse, ut ante dixi. Ab his lex Aelia Sentia lata est.

DE COS. AN. DCCLVII.

DEINCEPS Cn. Cinnam, L. Valerium consules subijcit Casſiodorus; L. Valerium Potiti F. Messallam Volusum, Cn. Cornelium L. F. Cinnam Magnum Dio.

DE COS. AN. DCCLVIII.

INSEQVENS annus M. Lepidum, L. Arruntium consules habuit, auctor Casſiodorus, quos M. Aemilium L. F. Lepidum, L. Arruntium L. F. uocat Dio. qui idem his consulibus Cornelium Cossum ex Gætulia cognomen, & ornamenta triumphalia, C. Sentium ex Germania triumphalia item insignia rettulisse auctor est.

DE COS. AN. DCCLIX.

Q. CAECILIVM, A. Licinium Casſiodorus edit in hunc annum consules; A. Licinium Neruam Silianũ, Q. Cæcilium Metellum Creticum Dio. A. Licinium Neruam Silianum P. Silij filium fuisse tradit Velleius.

DE COS. AN. DCCLX.

M. FVRIVM, Sex. Nonium in hunc annum creatos consules scribit Casſiodorus; CAMILLVM, & QVINCTILIANVM liber Cuspiniani; M. Furium M. F. Camillum, Sex. Nonium L. F. Quinctilianum Dio; eosdem consules cum duobus his suffectis, L. Apronio, A. Vibio Habito Capitolinæ tabulæ.

DE COS. AN. DCCLXI.

INDE Q. Sulpicius, C. Poppæus creati consules, auctore Casſiodoro. quos liber Cuspiniani uocat CAMERINVM, et SABINVM; Q. Sulpicium Q. F. Camerinum, C. Poppæum Q. F. Sabinum cum Dione Capitolinus lapis. Eosdem consulatum quinquennio gesſisse, antequã Augustus excederet, scribit Suetonius. quorum etiam sic meminit Plinius lib. VII: Galeria reducta est in scenam C. Poppæo, Q. Sulpicio cos. ludis pro salute diui Augusti uotiuis annum centesimum quartum agens, quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pomponio ædili pl. C. Mario, Cn. Carbone cos. ante annos nonaginta unum. quanquã ibi uulgo Cn. Pompeio legitur, non C. Poppæo. Iisdem consulibus suffectos esse in parte anni M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Secundum inuenio cum apud Dionem, tum in Capitolinis fastis. qui legem Papiam Poppæam tulerunt de hereditatibus mulierum, qua lex Voconia abrogata est. His cos. Germanico Ti. F. Augusti N. triumphalia ornamenta ab Augusto ex Dalmatica uictoria data, Quinctilium Varum cum legionibus in Germania cæsum, auctor est Dio.

DE COS. AN. DCCLXII.

P. DOLABELLAM, C. Silanum consules in hunc annum inuenio apud Casſiodorum; P. Cornelium P. F. Dolabellam, C. Iunium Silanum apud Dionem. Extat etiam in antiq. urbis epi-

grammatis inscriptio de his consulibus talis: P. CORNELIVS P. F. DOLABELLA C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN MART. COS. EX S. C. FACIVNDVM CVRAVERVNT. IDEMQVE PROBAVERVNT. Eosdem consules cum suffecto altero ex K. Iul. Ser. Cornelio Lentulo Maluginense flam. diali, inuenio quoque in Capitolinis tabulis. Ser. Maluginensis flaminis dialis meminit item Tacitus lib. III.

DE COS. AN. DCCLXIII.

M. LEPIDVS, T. Statilius consules à Cassiodoro in hunc annum produntur; M. Aemilius Q. F. Lepidus, T. Statilius T. F. Taurus à Capitolinis fastis, & Dione; Lepido prætera sufficiunt ex K. Iul. consulem L. Cassium L. F. Longinum Capitolini.

DE COS. AN. DCCLXIIII.

GERMANICVM Cæsarem, C. Fonteium Cassiodorus edit hoc anno consules; Germanicum Cæsarem Ti. F. C. Fonteium C. F. Capitonem Dio; eosdem cum C. Visellio Varrone suffecto Capitolini auctores. Germanicus hic Neronis Drusi filius fuit fratris Tiberij, eius, qui in Germania mortuus Germanici primus sibi cognomen peperit, adoptatus à Tiberio, ut scribit Suetonius his uerbis: Tiberius Romam reuersus, Caio, & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus ipse prius Germanicum fratris sui filium adoptare. Hunc scribit Dio biennio ante triumphalibus insignibus decoratum, & ut citius quàm per leges liceret petere consulatum posset, consulatum autem cepisse, ante quàm prætor fuisset, eumq; annuum gessisse, non dignitatis caussa, sed quia multi iam id facere cœperant. De eo etiam sic Suetonius in Caligula: Germanicus Drusi, & iunioris Antoniæ filius à Tiberio patruo adoptatus quæsturam quinquennio ante, quàm per leges liceret, & post eam cõsulatum statim gessit. missusq; ad exercitum in Germaniam excessu Augusti nunciato legiones imperatorem Tiberium recusantes compescuit; atque hoste mox deuicto triumphauit. Triumphasse autem eum de Germanis quarto Tiberiani imperij anno, auctor est Orosius.

De triumpho III Ti. Cæsaris pro cos. ex Illyrico.

TI. CAESAREM pro cos. tertium triumphum de Illyrijs, & Dalmatis egisse, quos iam anteetiam perdomuerat, atque de ijs ouans urbem ingressus fuerat, satis constat. De hac enim re sic Dio: Aemilio, & Arruntio consulibus, cum Tiberius iterum in Gallos mouisset, ac Valerium Messallinum eò ex Dalmatia, ac Pannonia, quibus ille præerat, euocasset, tum Dalmatæ; cum se florere maxime iuuentute animaduerterent, duce Batone quodam arma ceperunt, ac Breucis Pannonijs adiunctis Sirmium, quod à Romanis tenebatur, inuaserunt, neque tamen eo potiri potuerunt, à Cæcina Seuero Mysiæ proconsule ad eos tumultus sedandos accurrente deuicti. Interim cum illi refectis copijs oppugnata Salona maritimam omnem oram popularentur, Tiberius, ex Gallia præmisso Messallino, aduenit. Dalmatæ à Messallino uicti se ad Breucos contulerunt, ac summum prœlium detrectantes populationibus agrorum sociorum Ro. prope in conspectu Tiberij operam dabant. Hinc in Macedoniam irrumpentes partim à Rhymitalce pulsi sunt, partim summa montium cum petissent, perpetuas inde excursiones faciebant, cum iam Cæcilius, & Licinius consulatum gererent. Quæ cum Augusto nunciata essent, ueritus, ne Tiberius bellum consulto traheret, Germanicum ad bellum misit, qui ibi per biennium rem gessit. cum autem bellum adhuc duraret, Tiberius iterum ab Augusto cum imperio missus Papio, Poppæo cos. illud summa uirtutis cum gloria confecit. ipsi & Augusto imperatoris nomen, & triumphus decretus est, quem Augustus agere noluit, Tiberius nunciata Variana in Germania clade in aliud tempus distulit. Hæc Dio. Hinc Velleius ita: Tiberius in urbem reuersus iampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum ex Pannonijs, Dalmatisq; egit triumphum. & paulo post: Tiberius cum septem triumphos meruerit tribus contentus fuit. Item Suetonius: Tiberius perseuerantiæ grande pretium tulit toto Illyrico, quod intra Italiam, regnumq; Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito, & in ditionem redacto. cui amplior gloriæ adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id fere tempus Quinctilius Varus cum tribus legionibus in Germania periit, nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multi, & magni honores. Censuerunt etiam

quidam,

quidam, ut Pannonicus, alij ut Inuictus, nonnulli ut Pius cognominaretur. sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit mœsta ciuitate clade Variana. nihilo minus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit. positumq; in septis tribunal senatu astante conscendit, ac medius inter duos consules cum Augusto simul sedit. proximo anno repetita Germania ad res temeritate Variana prolapsas constituendas, à Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit, prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ergo si triennio post cladem Varianam, & triumphum sibi decretum, triumphauit, profecto hoc anno triumphauit.

DE COS. AN. DCCLXV.

L. PLANCVM, C. Silium consules subijcit Cassiodorus; L. Munatium L. F. Plancum, C. Silium C. F. Dio. Eosdem consules habent tabulæ Capitolinæ, & Suetonius, cum scripsit: L. Planco & C. Silio cos. Augustū testamentum fecisse ante annum, & quatuor menses, quàm ex uita decederet. His cos. rursus tribuniciam potestatem Tiberio datam ab Augusto, ipsum in quinquennium imperium accepisse scribit Dio.

DE COS. AN. DCCLXVI.

SEX. POMPEIVM, Sex. Appuleium consulem in hunc annum subdit Cassiodorus; Sex. Pompeium Sex. F. Sex. Appuleium Sex. F. Dio. Eorum meminit etiam Suetonius in Augusto, Tacitus libro primo.

De morte Imp. Cæsaris Augusti.

HIS consulibus Augustus constanti omnium opinione Nolæ mortuus est XIIII K. Septembris, annos natus LXXV, menses X, dies XXVI. (nam IX K. Octobris ortus est consule Cicerone.) cum post uictoriam Actiacam imperasset annos XLIIII, demptis XIII diebus. Qua de re sic Tacitus, lib. I: Vix dum ingressus illyricum Tiberius properis Liuiæ matris literis accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanque custodijs domum, & uias sepserat Liuia. lætiq; interdum nuncij uulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. eadem fere Dio.

FINIS.

CAROLI SIGONII de nominibus Romanorum LIBER.

Cur Romani multis nominibus vsi sint.

VM multæ res in tota antiquitate Romana parum adhuc tractatæ, ac cognitæ sunt, tum illa difficilis, atque obscura quæstio est, quæ est de ratione nominum Romanorum. nam etsi res est, & à ueteribus explicata diligenter, & ab huius etiam memoriæ hominibus penitus non neglecta, tamen quia illorum scripta uetustas uel consumpsit ferè, uel deformauit, hi in hoc genere non satis accurate omnia collegerunt, plurimum adhuc lucis desiderare uidetur. Itaque, quoniam ad hos, quos scripsimus, Romanorum magistratuum Fastos eiusmodi maxime disputatio pertinet, quiq; proxime hac de re scripserunt nec satis plene, nec ad rei ueritatem satis apte tantum argumentum tractarunt, faciundum esse nobis uidetur, ut hoc loco, quid de Nominibus Romanorum inuenerimus, exponamus. Cum autem Romanos homines duobus primum, post etiam tribus nominibus usos esse reperiamus, quorum unum præcipue Nomen, alterum Prænomen, tertium Cognomen, aut Agnomen appellauerunt, iccirco danda opera est, ut in huius quasi uestibulo disputationis causam huiusce facti, quæ probabilis maxime uideatur esse, reddamus. Qui igitur de his causis disseruerunt, ij in duas ferè partes diuisi sunt. quorum alij hanc consuetudinem propriam fuisse Romanorum, alij à uicinis populis acceptam esse tradiderunt. Ac priorem quidem opinionem tuetur Varro (ut est apud Valerium Maximum in epitoma de prænominibus) posteriorem uero quidam alij. Varronem autem mouit maxime illa ratio, quòd in Italia ante Romam conditam quosdam homines uno tantummodo nomine præditos fuisse, ut Romulum, & Remum, & Faustulum animaduertit. Itaque Varronis opinionem Priscianus forte sequutus, causas, cur Romani nomina duplicauerint, exponit duas: unam, ut qui in quaque familia eodem nomine uocarentur, præposito aliquo alio nomine, quod inde prænomen dixerunt, distinguerentur: alteram, ut Sabinorum gratiam, beneuolentiamq; colligerent, quos Romulus in ciuitatem suscepit, aut suis Sabinorum nomina, aut contra sua Sabinorum nominibus præponentes. Id quod in Romulo scripsit etiam Eutropius. Quin etiam Appianus huc spectasse uidetur, cum in procœmio historiæ scripsit, Romanos uno primum nomine usos esse, post duobus, tum tribus. Sic enim ait: καὶ τὰ ὀνόματα ῥωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἕν, ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν ἑκάστῳ, μετὰ δὲ ἐγένοντο δύο, καὶ οὐ πολὺς χρόνος, ἐξ οὗ καὶ τρίτον ἤρξατό τισιν, ἐς ἐπίγνωσιν ἐκ πάθους, ἢ ἀρετῆς περιτίθεσθαι. Itemq; Varro lib. II de Analogia, cum ait: Cum essent duo Terentij, aut plures, discernendi caussa, ut aliquid singulare haberent, notabant forsitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius esset, qui luci, Lucius, qui post patris mortem, Postumus. Qui uero secus senserunt, hanc rationem ab alijs populis mutuatos esse Romanos dixerunt; præsertim uero, cum ipsi ante Romam conditam matrem Romuli legerent Rheam Siluiam, auum Numitorem Siluium, fratrem eius Amulium Siluium, posterioresq; duces Metium Fufetium, Titum Tatium, Numam Pompilium patremq; eius Pomponem Pompilium nominatos. In hac autem opinione fuerunt Arruntius Claudius, & Valerius Maximus. Nam Claudius, ut Diomedes scribit, à Græcis hoc sumptum tradit, apud quos multi æque, atque apud Romanos, tria nomina usurpauerint, id quod in Alexandro Dardanio Paride, & in Achille Aeacide Celeri intelligi posse putat. Valerius autem ab Albanis, & Sabinis, à quibus potissimum traxerunt originem, Romanos hanc consuetudinem accepisse ait. Atque huic quidem ego etiam assentior, quippe qui & hanc rationem apud Italos populos fuisse, & alijs præterea eos quibusdam prænominibus à Romanis usos esse comperiam, & Remum, ac Romulum, aut quia spurij fuerunt, gentis nomine caruisse, aut certe ex Siluia gente, cuius & mater erat, extitisse existimem. distinguendorum tamen filiorum, atque nepotum causa inuenta prænomina esse, Varroni grauissimo in primis auctori assentior.

Quid sit nomen, prænomen, & cognomen.

CELEBRATA est igitur (quemadmodum demonstratum est) à Romanis hæc tota multiplicandorum nominum ratio. neque enim nomine, aut prænomine tantummodo contenti fuerunt, sed cognomen, & agnomen etiam adiunxerunt. quod etiam significat Pausanias in Atticis, cum eos tribus, aut etiam pluribus nominibus usos esse tradidit, ita: καλοῦνταί γε οὐ πατρόθεν οἱ ῥωμαῖοι κατὰ ταυτὰ ἕλλησιν ἀλλὰ καὶ τρία ὁπότε ἢ ὀλίγιστα καὶ ἔτι πλέονα ὀνόματα ἑκάστῳ τίθενται. De quibus omnibus cum ab alijs alia tradita sint, quid ipse sentiam, non dicam, quid autem ueteres senserint, uerbis eorum expositis, breui concludam. Ac primum quidem nominabo Valeriũ, qui ita ait: Omnia, quæ ad unumquenque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem uim significandi hominis obtinent. quod per proprietatem dicitur hoc distat, quia eo genus cognoscitur, ideoq; dicitur gentilicium. cætera ordine uariantur. nam quod præponitur, prænomen; quod post fertur, cognomen; quod ad ultimum dicitur, agnomen uocatur. Neque uero aliter sensisse uidentur Sosipater, Donatus, & Diomedes grammatici non solum antiquitate, sed etiam doctrina nobiles. quorum, ubi de proprijs nominibus agunt, hæc uerba sunt: Vocabulorum, quibus Romani capita recensebant, quatuor genera sunt, prænomen, nomen, cognomen, agnomen. prænomen, quod nomini gentilicio præponitur, ut Publius; nomen, quod originem gentis declarat, ut Cornelius; cognomen, quod nominibus gentilicijs subiungitur, ut Scipio; agnomen, quod extrinsecus addi solet aliqua ratione, uel euentu quæsitum, ut Africanus. Quod si quis hos fortasse, ut leues huiusce rei auctores repudiauerit, nunc animum referat ad ea, quæ scripta sunt apud Dionysium, Plutarchum, Ciceronem, & Suetonium auctores rerum Romanarum grauissimos, eosdemq; certissimos, à quibus hæc eadem opinio confirmatur. Dionysius quidem nomen unum commune Romanis fuisse ait, alterum uero gentilicium. sic enim de Lucumone ait: μαθὼν, ὅτι ῥωμαίων ἑκάστῳ κοινὸν ὄνομα κεῖται, καὶ μετὰ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστι, καὶ παρωνυμικόν. sic alibi commune nomen, appellat prænomen, ut de Attio Næo. αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο κατὰ κοινὸν ὄνομα, καὶ προσηγορικὸν νέβιος, τὸ δὲ συγγενικὸν ἄττιος. Eodem autem in loco Dionysius commune nomen uocat Lucium, gentilicium uero Tarquinium. Plutarchus uero in Coriolano ait ita: Tertium igitur ei nomen Coriolano inditum est, ex quo intelligi potest, Caium ei fuisse proprium nomen, Marcium uero gentilicium. idest ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸ κοριολανὸν, ᾧ καὶ μάλιστα δῆλον ἐστὶ τῶν ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ γάϊος. τὸ δὲ δεύτερον οἰκείας, ἢ γένους κοινὸν ὁ μάρκιος. Idem etiam initio Marij. Ea uerba quia nimis multa uisa sunt, atque etiam in promptu sunt omnibus, non apposui; quid tamen ille tradiderit, breuiter mihi esse ostendendum putaui. Sic igitur ille disputat, ut uaria & ipse fuisse nominum genera dicat. quorum alia prima, alia secunda, alia tertia uocat. Ac prima quidem nomina, quæ propria, ut Cnæum, Lucium, Publium. secunda uero, quæ gentis causa multis communia sunt, ut Pompeios, Manlios, & Cornelios. tertia, quæ ab actione aliqua, uel à corpore, uel à moribus indita sunt, ut Macrinum, Torquatum, & Sullam. & secundis quidem respondere apud Græcos Heraclidas, ac Pelopidas; tertijs uero Grypum, & Callinicum putat. Quid? cum Cicero epist. ad Att. lib. IIII ita ait: Qui uetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius. & Suetonius in Cæsare, cum inquit: Vt quod eo anno actum esset, Iulio, & Cæsare actum scriberent, bis eundem repetentes, nomine, atque cognomine; non'ne satis ostendunt Titum quidem prænomen, Cæcilium uero, & Iulium nomina, Cæsarem uero cognomen esse? Hæc mihi satis multa, & satis firma uisa sunt, quæ afferrem cum ad harum appellationum uim, & naturam definiendam, tum ad eorum opinionem labefactandam, qui contra aut aliter senserint, aut scripserint.

Quot, & quæ prænomina fuerint, & unde singula ducta sint.

CVM ergo multa uocabulorum genera sint, quibus plerunq; ueteres Romani appellarentur, primum de prænominibus, post de reliquis, quid sentiamus, dicendum est. Ac prænomen quidem πρώνυμον græce dictum scribit Diomedes; Plutarchus autem modo primum nomen, modo proprium nomen, Dionysius, ut ostendi, commune nomen appellat. Vis autem Latini uocabuli satis perspicua est. nam quod nomini præponitur, id prænomen dici uoluerunt. Ex his autem prænominibus alia à Romanis, alia à finitimis populis frequentius usurpata esse reperio. Romana autem ad triginta fuisse ex Varronis sententia tradit Valerius. Hęc autem fuisse uidentur Agrippa, Appius, Aulus, Cæso, Caius, Cnæus, Decimus, Faustus, Hostus, Lucius, Mamercus, Manius, Marcus, Numerius, Opiter, Postumus, Proculus, Publius, Quinctus, Seruius, Sextus,

Spurius, Tiberius, Titus, Tullus, Vibus, Volero, Vopiſcus. Peregrina uero Ancus, Aruns, Lar, Lucumo, Metius, Numa, Petro, Pompo, Sertor, Tallus, Turnus, Voluſus. De quorum prænominum origine, ac ſignificatione, quoniam qui de nominibus modo ſcripſerunt, nihil dixerunt, nos ſcribemus ea, quæ à ueteribus tradita, à nobis, quanta maxima fierit potuit diligentia, ſunt collecta.

AGRIPPA, Feſto auctore, uocatus qui cum labore matris ſit natus, exempli cauſa in pedes contra naturam, & non in caput, ideſt ab ægro partu. Item Marcellus, & Quinctilianus lib. I X.

APPIVS ex Sabinorum prænomine Actio uenit, ut ait Valerius, idq; Romæ Claudiorum fuit, quorum princeps Actius Clauſus dictus eſt. Liuius lib. I I. quo in loco multa in ſcholijs diximus.

AVLI dicti qui Dijs alentibus naſcerentur. Valerius.

CAESO qui ex utero matris exectus eſt. Feſtus, Valerius, Plinius lib. V I I, cap. I X.

CAIVS à gaudio patrum appellatus. Valerius.

CNAEOS uel ab inſigni aliqua re, quaſi γενναίους, uel à γίγνεσθαι, id eſt generatione futura dictos tradit Valerius, & Feſtus.

FAVSTVM à fauore dictum ſcribit Valerius.

QVINCTVS, SEXTVS, DECIMVS à numero dicti ſunt, teſte Varrone, ut qui quincto, ſexto, & decimo quoque loco eſſet natus, is demum primis temporibus Quinctus, Sextus, & Decimus diceretur.

HOSTVS, inquit Valerius, fuit prænomen in eo, qui peregre apud hoſpitem natus eſt, fuitq; prænomen Lucretij Tricipitini collegæ L. Sergij conſulis. Macrobius lib. Saturnal. primo, qui in hoſtico procreatus eſſet, eum Hoſtum uocatum fuiſſe ſcribit. Eſt autem mendum apud Valerium: Hoſpes enim legitur, non Hoſtus. Quòd autem legendum ſit Hoſtus, ex eo intelligi poteſt, quòd Liuius Lucretium Tricipitinum, cuius Valerius meminit, Hoſtum uocat. & in conſulibus Capitolinis, An. CCCXXXVI ſcriptum eſt, P. LVCRETIVS HOSTI F. Macrobius etiam lib. I, Hoſti Hoſtilij mentionem facit.

LVCII duplex origo traditur à Valerio. aut enim à Lucumonibus Etruſcis dictus eſt, ut Lucumo Tarquinienſis, qui ſe L. Tarquinium appellauit, aut is demum Lucius appellatus eſt, qui lucis initio natus eſt. Quod ſcribit etiam Feſtus, & Varro.

MAMERCVS prænomen gentis Aemiliæ fuit, de quo Plutarchus in Numa, & Aemilio ſic. Mamercus fuit Pythagoræ filius, à quo Numa Pompilius Rex filium Mamercum nominauit, qui auctor, & princeps gentis Aemiliæ fuit. Feſtus autem prænomen Oſcum eſſe putat, quòd Oſci Martem Mamercum appellauerint.

MANIVS dictus eſt, qui mane eſt ortus; aut ominis cauſa, quaſi bonus; manum enim antiqui bonum dicebant. Varro lib. I I de Analogia, Valerius, Feſtus, Macrobius lib. I Saturnal. Zoſimus autem Græcus hiſtoriarum auctor lib. I tradit Manium in gentem Valeriam profectum eſſe à quodam Valerio, qui primus ſacra Dijs Manibus fecit. ſic enim ait: τοῦτον τὸν βωμὸν ὁ οὐαλέριος εὑρὼν καὶ τὴν θυσίαν, καὶ τὰς παννυχίδας ἐπιτελέσας ἐκλήθη μάνιος οὐαλέριος ταραντῖνος τούς τε γὰρ χθονίους θεοὺς μάνης καλοῦσι ῥωμαῖοι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν βαλῆρε.

MARCVS dictus eſt, qui menſe Martio natus eſt. Valerius.

DE NVMERIO ſic Feſtus: Numerius prænomen nunquam antea fuiſſe in patricia familia dicitur, quàm Q. Fabius, qui unus poſt ſex & trecentos ab Etruſcis interfectos ſuperfuit, inductus magnitudine diuitiarum uxorem duxit Otacilij Maleuentani (ut tum dicebantur) filiam, ea conditione, ut qui primus natus eſſet prænomine aui materni Numerius appellaretur. & Valerius ita: Numerio ſola patricia familia uſa eſt Fabia, iccirco quòd CCCVI apud Cremeram flumen cæſis, qui unus ex ea ſtirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numerij Otacilij Maleuentani ſub eo pacto, ut quem primũ filium ſuſtuliſſet, ei Numerij prænomen imponeret, obtemperarit. Hinc mendoſe apud Ciceronem lib. primo de Diuinatione legitur ita: His adiungatur etiam ſomnium Aeneæ, quod innumerum Fabij Pictoris Græcis annalibus ſcriptum eſt. cum ſit legendum: Quod in Numerij Fabij Pictoris. fuit enim alter Fabius Pictor prænomine Quinctus, qui de rebus Romanis latine ſcripſit, Gellio, & Nonio teſte, qui eius ſæpe uerba latina proferunt, itemq; Cicerone de legibus primo, qui eum inter hiſtoricos latinos numerat. at qui Græce iiſdẽ de rebus ſcripſit, is uidetur fuiſſe Numerius nominatus, quem tamen primo lib Dionyſius Quinctum nominat. Hac ratione in oratione pro Cluentio Numerios Aurios legimus. & lib. I I I de orat. Numerium Furium. & lib. I I de diuin. Numerium Suffucium, & apud Pædianum Numerium Quinctium.

OPITER dictus, cuius pater, auo uiuo, mortuus eſt. quaſi qui poſt obitum patris genitus

Q ſit,

ſit, aut qui ob patrem auum habeat. Quod prænomen Virginio Tricoſto conſuli fuit. Valerius, & Feſtus.

POSTVMVS, qui poſt humatum patrem eſt natus. Varro lib. II de Analogia, & Plutarchus in Coriolano, ut Poſtumus Cominius, & Poſtumus Aebutius. de quibus Valerius. Nam Liuij libri mendoſi erant, cum haberent Poſtumius, pro Poſtumus. cum tamen Poſtumius gentis nomen ſit, Poſtumus prænomen.

PROCVLVS, qui natus ſit patre peregrinante patria procul, ut ait Plutarchus in Coriolano. Valerius autem ait, qui patre ſene natus ſit, quaſi procul ætate progreſſo, eum Proculum eſſe uocatum.

PVBLII, ait Valerius, qui prius pupilli facti erant, quàm prænomina haberent. alij ominis cauſa à pube.

SERVIVS is primum dictus eſt, quem ſeruiens mulier peperiſſet, ut de Ser. Tullio Rege ſcribit Dionyſius. at Valerius, qui, mortua matre, in utero ſeruatus eſt.

SPVRIVS dictus, qui ſine patre eſſet: antiqui enim ijſdem literis S. P. Spurium, & ſine patre ſcripſerunt. Plutarchus in quæſtionibus, & Valerius.

TIBERII, qui ad Tiberim naſcerentur. Valerius.

DE TITO controuerſia eſt. Valerius à Sabino quodam, nomine Tito, manaſſe ait: Feſtus à Titulo; Titulos autem milites fuiſſe, quòd patriam tuerentur, quaſi Tutulos.

TVLLVS ominis cauſa dictus eſt, quaſi tollendus, o litera in u uerſa. Valerius.

VOLERO, inquit Valerius, in prænomen abijt, quia nolentibus naſci liberis parentibus uidebatur. quo uſus eſt Publilius Philo. Quare in anno CCCLIII Capitolino ita eſt. L. PVBLILIVS L. F. VOLER. N. PHILO.

VIBVM prænomen eſſe indicat annus CCC Capitolinus, ubi eſt ita: P. SESTIVS Q. F. VIBI N. CAPITOLINVS. Itemq; Liuius lib. XXVI: Vibus Virius.

VOPISCVS dictus, qui ex duobus conceptis uno abortu excluſo ad partum legitimum deduceretur, quo prænomine præcipue Iulia gens uſa eſt. Valerius, Feſtus, Plutarchus in Coriolano, Plinius lib. VI, capite IX. Sed de Romanorum prænominum ui, ac ſignificatione hactenus. Peregrinorum autem multo obſcurior ratio, & ſignificatio eſt.

ANCVM ſcribit Varro à Sabinis ortum. Valerius autem tradit eum Ancum eſſe appellatum, qui uitioſum habuit cubitum, qui ἄγκων græce dicitur, cui etiam Feſtus aſſentitur. Ancus enim, inquit, ille uocatur, qui aduncum habet brachium ita, ut regi non poſsit. Hinc Ancus Marcius Rex, & Ancus Poblicius imperator Lanuuinus contra Hoſtilium regem, Dionyſio auctore.

ARRVNTEM, & LVCVMONEM Etruſca prænomina fuiſſe ſcribit Dionyſius. Itaque Arruntem Tarquinium Superbi regis filium, & Arruntem Tolumnium Porſenæ filium legimus.

VOLVSVS, Sabinum fuit. eoq; uſus eſt pater P. Valerij Poplicolæ, Liuio, & Capitolinis lapid. auctoribus: quanquàm Græci οὐάλεσον uocant.

LARTIS prænomen, ut tradit Valerius, à laribus ſumptum eſt. Tuſcum autem ante creditum eſt eſſe, fuitq; Conſulis Herminij. Idem ferè Cariſius, & Priſcianus lib. V: Lar ſi familiaris eſt, facit laris, ſi Tolumnij Porſenæ, Lartis. & Seruius in VI Aeneidos: Lar Tolumnius à Coſſo occiſus à loco dictus eſt. flectitur autem Lar Lartis. & Liuius lib. IIII: Daturos, quod Lar Tolumnius dediſſet, & Cicero Philippica IX: Lar Tolumnius Veientium Rex. De Larte Porſena ita Dioniſius lib. V: βασιλεὺς ἦν κλουσίανῶν λάρος ὄνομα, πορσίνας ἐπίκλησιν. Quòd autẽ hoc prænomẽ Herminij Conſulis fuerit, ut ait Valerius, id ex Dionyſij lib. IX quoque cognoſcitur, à quo ita anno CCCIIII conſul ſcribitur λάρος ἑρμίνιος, & à Diodoro λαρῖνος ἑρμίνιος. Ex his autem intelligi poteſt, quàm uere ſcripſerint quidam in libro de Nominibus, ita: Poſteaquàm in urbem migrarunt Sabini, duplicari nomina cœperunt, ut Numa Pompilius, Seruius Tullius, Lartes Porſena. quamuis hoc nomen Etruſcum fuerit. In quo prænomine LARTES ſciendum eo ueluti prænomine uſos ueteres. Seruius interpres Vergilianus ab oppido dictum putat. Itidem Plutarchus in Publicola exiſtimat, qui tamen λαέρτης ſcribit, ſed male. Hæc illi. quàm autem uere, ipſi uiderint. neque enim Lartes Porſena duobus tantum nominibus uſus eſt, cum ex Tolumnia gente fuerit, Seruio, quem ante nominaui, auctore; nec LARTES in recto caſu dicitur, ſed LAR, quod ſuperioribus teſtimonijs comprobatum eſt; nec Seruius LARTEM ab oppido dictum ait, ſed à loco; nec item Plutarchus ullo in libro, ne dum in Poplicola, ab oppido dictum ait: neque item eſt apud Plutarchum λαέρτης, ſed λάρος, quanquam mendoſe; inquit enim ἱκέτευσε κλάραν πορσίναν. cum ſit legendum ex Dioniſio τὸν λάρον πορσίναν. Cur igitur hoc illi dixerunt? quia inter-

nterpretem legerunt, qui ita uertit. Supplex ad Laertem Porſenam confugit. Illi uero in græcis libris uerſati, quid in græco codice eſſe deberet, intelligentes, illud, quod non erat, eſſe aſfirmarunt.

Metivs Albanorum prænomen fuit, ut in Metio Fufetio. & Sabinorum, ut in Metio Curtio. & Latinorum, ut in Metio Geminio, & Metio Octauio, de quibus Liuius.

Nvma Sabinorum fuit, ut in Numa Pompilio rege, & in Numa Marcio Pont. Max. de quo dixi in primum Liuij librum.

Pomponis prænomine uſus eſt Pompo Pompilius Numæ regis pater. Dionyſius in Numa, & Liuius lib. xli. Itaque Numa filium etiam habuit nomine Pomponem, qui ex ſe gentem Pomponiam propagauit, auctore Plutarcho. quanquam quidam imperite Pomponij filium Numam eſſe ſcripſerunt.

Tallvs Sabinorum prænomen fuit. de quo Feſtus. Dionyſius etiam cum Tatio Rege Sabinorum Romam commigraſſe ait Tallum cognomine Tyrrannum.

Tvrnvs Latinorum fuit, ut in Turno Herdonio Aricino.

Sertor auctore Valerio dictus eſt, qui per ſationem natus eſſet, eoque prænomine Sertor Reſius uſus eſt, is, qui primus ius feciale inſtituit. Feſtus autem Sertorem à prendendo dictum à quibuſdam ait, quia cum cuipiam afferat manum educendi eius gratia ex ſeruitute in libertatem, uocetur adſertor, cum ueriſimilius ſit, dictum, quòd ſereret quid; ac potius adſertorem à ſerendo accepiſſe nomen, cum aliquem ſerat, petendo in libertatem eandem, qua ipſe ſit, id eſt iungat, quia fruges, cum ſeruntur, terræ iungit.

Statium prænomen à ſtabilitate dictum tradit Feſtus. Seruile autem nomen fuiſſe Gellius.

QVEMADMODVM RO. PRAENOMINA *ſcriberentur, & errores quidam in ijs ſcribendis ſublati.*

His rebus expoſitis, reliquum eſt, ut, quod in ſcholijs etiam Liuianis fecimus, qua ratione hæc ipſa prænomina ſcriberentur, tradamus. id enim maxime rem, cauſamq́; continere uidetur. Romanorum igitur prænominum alia ſingulis, alia binis, alia ternis literis ſcribi ſolita, cum à ueteribus traditum, tum ab antiquiſsimo quoque lapide, numoq́; ita retentum eſt, ut nihil ea re poſsit eſſe illuſtrius. Auctores ſunt Plutarchus in quæſtionibus, Soſipater, Donatus, & Priſcianus, quorum uerba recitarem, ſi rem indigere probationis putarem. Singulis literis ſcribebantur, Aulus, Cæſo, Caius, Quinctus, Decimus, Lucius, Marcus, Manius, Numerius, Publius, Titus, ut A. Poſtumius, C. Iulius, K. Fabius, Q. Cæcilius, D. Iunius, L. Licinius, M. Valerius, M'. Curius, N. Fabius, P. Cornelius, T. Manlius: Binis, Appius, Cnæus, Spurius, Tiberius, Opiter; ut Ap. Claudius, Cn. Pompeius, Sp. Veturius, Ti. Aemilius, Op. Virginius: Ternis, Mamercus, Sextus, Seruius, Tullus; ut Mam. Aemilius, Sex. Iulius, Ser. Cornelius, Tul. Hoſtilius. Neque uero horum omnium antiquæ notæ in libris ſunt conſeruatæ, uerum nonnullorum ita aut uetuſtate, aut negligentia ſunt deletæ, ut non ſolum nulla ueſtigia nobis ſui relique rint, ſed ipſa etiam in alia prænomina tranſmigrarint. Cui tamen incommodo nos & apud Liuiũ, & in Faſtis ipſis ita occurrimus, ut & ſua cuique prænomina reddiderimus, & ea proprijs cuiuſque, quæ deſiderabantur, notis diſtinxerimus. Ac primum quidem, quoniam multos eſſe animaduerti, qui D. Decium interpretarentur, notum quidem errorem, ſed errorem tamen tollere uolui. nam præterquam quòd Decius eſt gentis nomen, Græcorum etiam monumenta ſatis indicãt, quoties in libris Latinis, aut alijs eiuſmodi monumentis D. loco prænominis ſcriptum eſt, Decimum eſſe exponendum, quia δέκιμον plerunque habent, non δέκιον.

Manivs ſcribebatur hoc pacto M'. id autem ex eo argumento collegi. animaduerti Curiũ Dentatum, quem libri Latini, Græciq́; plerunque Manium Curium nominant, in quarto eius triumpho Capitolino ita deſcribi. M'. Curius. M'. F. M'. N. DENTATVS. eadem ratione Valeriũ, qui anno CCLIX dictator eſt, & à Dionyſio Manius Valerius dicitur, in fragmentis Capitolinis ita uocari: M'. VAL==, præterea conſules, qui anno CDXC in conſulibus Capitolinis M'. VALERIVS, & M'. OTACILIVS ſcribuntur, à Polybio μάνιον οὐαλέριον, & μάνιον ὀτακίλιον nominari. Hæc igitur ipſa cum legiſſem, accuratior deinde factus ſum in Acilijs, & Aquillijs, Aemilijs, Sergijs, ceteriſq́; eiuſmodi ſuo prænomine decorandis, quos in antiquis monumentis ijſdem notis eſſe deſcriptos, apud Græcos ferè, aut Manios, aut Mallios finitimo errore uocatos eſſe reperiebam. Quibus rebus adductus tum prænomen, tum eius antiquam notam linguæ Latinæ reſtitui, eaq́; ipſa re hiſtoriam ipſam Romanam, quę magnam iacturam fecerat, ſubleuaui. Puto au-

tem ueteres his notis M'. & M/ diſtingui Manium à Marco voluiſſe, qui M. litera notatur. Iccirco autem dixi, & M/. Nam quæ nota in Capitolinis tabulis eſt M'. ea eſt in numis argenteis M/. ut M/. CORDIVS RVFVS. M/. ACILIVS III VIR VALETV. M/. SERGIVS SILVS. Quos numos cum apud alios, tum maxime apud clariſsimum virum Andream Lauredanum patricium Venetum repperi.

NVMERIVS N. litera ſcribebatur. Itaque ego & prænomen, & prænominis notam renouaui, quæ iam prorſus uetuſtate obſoleuerant. Etenim cum hoc eſſe Fabiæ gentis prænomen ex Feſto, & Valerio didiciſſem, cumq́; ex Fabijs eum primum Numerium eſſe dictum, qui Q. Fabij filius eſſet eius, qui, CCCVI ad Cremeram interfectis, ſuperfuit, ſcirem, eundemq́; in Capitolinis conſulibus anno CCCXLVI N. FABIVS Q. F. Q. N. VIBVLANVS deſcribi animaduerterem, non dubitaui, quin & in eo, & in ceteris Fabijs, qui N. Fabij ſcriberentur, Numerius eſſet interpretandum. Quod ipſum deinde ex Diomede, & ex Valerij lib. IIII, cap. III apertius etiam cognoui. Nam Diomedes Numerij prænomen N. litera deſignatũ fuiſſe ſcribit, & qui in Capitolinis triumphis N. FABIVS PICTOR ſcribitur, is à Valerio Numerius Fabius Pictor appellatur. Hæc autem nota eſt in L. SEXTIO SEX. F. N. N. SEXTIN. LATERANO, & in epigrammatis antiquæ vrbis: N. IVNIO EPIGONO. In libris autem Latinis ita euanuerat, ut nullam prope ſui imaginem reliquiſſet, ſed in CN. & M. & C. euaſerat.

CAESONIS etiam nota K. cum interijſſet, ex lapidib. Capitolinis reſtituta eſt. Quod tamen intellectu non admodum fuit difficile. nam cum in Fabiorum gente, quos Cæſonis filios, aut nepotes eſſe Liuius, & Dionyſius ſcribunt, eos in marmoribus Capitolinis, K. F. K. N. deſcribi animaduerterem, in eam ueni ſententiam, ut pro K. Cæſonem eſſe intelligendum putarem. quam literam eos iccirco in hoc prænomine uſurpaſſe exiſtimo, ut à Caio, qui C. litera notatur, internoſceretur, in quam literam paſsim in libris Latinis mutata erat.

TIBERIVM duabus literis notatum fuiſſe, & Probus tradit, & antiqua marmora teſtimonio ſunt, in quibus quoties TI. inuenitur, ſemper Tiberius in græcorum monumentis eſt ſcriptus, ut in Sempronijs, Aemilijs, Claudijsq́; Neronibus. Hæc autem ratio ſcribendi, præterquã in paucis, hoc tempore ſeruabatur. Quam certe in omnibus noſtri non neglexiſſent, ſi Plutarchi uerba in quæſtionibus ſcripta attendiſſent, à quo inter ea prænomina, quæ duabus notantur literis, TIBERIVS numeratur. quanquam uerba eius mendoſa ſunt. inquit enim alia prænomina binis fuiſſe notata literis, ὥσπερ τὸν σέργιον, καὶ τὸν γναῖον, cũ ſit legendum, ὥσπερ τὸν τιβέριον. quam uocem omnes, qui hucuſque eius loci teſtimonium protulerunt, fuerunt autem plurimi, quiq́; eum librum Latine uerterunt, ut ſuperuacaneam omiſerunt. Miror autem amicum meũ in libello de nominibus ita ſcribere, T. ideſt Titus. ut T. Ampius. quamuis in Sempronio Graccho Tiberium ſignificet, in quo multi errant. miror inquam, eum ea ſcribere, quæ neque ſcriptorum, neque lapidum, neque numorum auctoritate comprobare poſsit, cum in omnibus ſit Ti. Sempronius, non T. Sempronius, niſi mendoſe.

MAMERCI prænomen, cum eſſet prorſus tenebris uetuſtatis oppreſſum, in lucem produximus. Quod ipſum una cum eius nota debemus tum Capitolinorum marmorum, tum maxime Græcorum annalium monumentis.

TVLLVS item, & OPITER eodem in numero poni poſſunt. Nam cum ab omnibus paſsim integra ſcriberentur, ea à nobis ad antiquæ ſcripturæ formulam ex Priſciani, & Probi auctoritate redacta ſunt, ita ut ille tribus, hic duabus literis notaretur.

DE SERVIO prænomine, quod nonnulli SERG. ſcribere cœperant, quaſi eſſet gentis Sergiæ nomen, non dicam. eſt enim error iam ſatis à multis exagitatus.

AGRIPPA modo omnibus literis deſcriptus eſt, modo pleriſque, vt in Capitolinis conſulibus an. CCL. AGRIPPA MENENIVS LANATVS, & CCCXXXIIII. MENENIVS AGRIP. F. Reliqua omnibus, ut anno CCCXXXVI. P. LVCRETIVS HOSTI F. CCC. P. SESTIVS VIBI. N. & CCCXXXVIII. C. VALERIVS VOLVSI. N. CCCLII. L. IVLIVS VOPISCI. N. at Volero pleriſque, vt CCCLIII. L. PVBLILIVS VOLER. N. Hactenus de notis prænominum, de quibus non ita admodum longa diſputatione opus fuiſſet, ſi amicus meus, qui de nominibus ſcripſit, in his tradendis, eadem, qua ceteris ſolet in rebus, diligentia uſus eſſet. Ille enim ſatis eſſe duxit admonuiſſe, quædam prænomina una litera notata, ut M. P. Q. L. C. D. T. quædam duabus, vt SP. AP. CN. quædam tribus, vt SER. SEX. quæ omnibus nota erant, quæ uero omnibus ignota, ea præterijt. nihil enim de Manio, nihil de Numerio, nihil de Cæſone, nihil de Tiberio, & priſcis eorum notis, nihil de ſignificatione eorum, nihil de tota hac tam multiplici, & uaria ratione, niſi quæ multis iam ſæculis ſciebamus, ſine ulla tamen auctoritate tradidit: ita ut niſi quatuordecim prænomina cognouiſſe uideatur,

deatur, aut certe, ſi plura cognouit, non, niſi ea, quæ omnibus erant in promptu, & quæ nulla ex parte deprauata erant, docuiſſe, quæ autem interciderant, aut corrupta erant, pro notis præterijſſe. Neque uero conſulto omiſiſſe poteſt, quippe cum inter prænomina ſtatuat ea etiam, quæ prænomina non ſunt, vt LICINIVS, in Licinio Menenio Lanato apud Liuium. cum Licinius ſit gentis nomen, & apud Liuium legendum ſit L. Menenius Lanatus, quod ipſe in ſcholijs Liuianis docui. ſiquidem Diodorus cum nominat, λεύκιον μενένιον λανάτον. Ergo ſi breuitati ſtuduit, cur ea, quæ prænomina non ſunt, pro prænominibus attulit? ſi nihil ex ijs, quę ab alijs, vt ipſe ſe facturũ profitetur, dicta erant, prætermiſit, cur ignotiſsimũ, & obſcuriſsimũ quodq; præterijt?

De duorum prænominum pronunciatione Caij & Cnæi.

IAM vero illa non contemnenda eſſe uidentur, quæ de duorum prænominum pronunciatione à ueteribus tradita ſunt Caij, & Cnæi. Quæ ipſa cum C. litera notentur, G tamen ſono pronunciari Diomedes his verbis teſtatur: G. nona conſonans eſt, in cuius locum C ſolebat apponi, ut & hodie cum Gaium Cæſarem notamus, ſcribimus C. Cæſarem. ideoq; poſt B literam tertio loco digeſta eſt, ut apud Græcos Γ poſita reperitur in eo loco. & alibi: N. prænominis nota Numerium ſignificat, & præpoſita ſibi G Gnæum, quem antiqui Cnæum ſcribunt. & Valerius: Cnæi prænomen uaria ſcriptura notatum eſt: alij enim Cnæum, alij Gnæum, alij Næum ſcripſerunt. Qui G litera in hoc prænomine vſi ſunt, antiquitatem ſequuti eſſe uidentur, quæ multum ea litera uſa eſt. olim enim dicebant frugmentum, poſt frumentum, olim gnaturam poſt naturam. itaque etiam qui in corporibus gigni ſolet Gnæus appellatur. qui Cnæum dixerunt, corruptione ſyllabæ delectati eſſe uidentur, qui Næum, leuitate.

Quæ prænomina pro cognominibus uſurpata ſint.

FVISSE præterea aliquot etiam prænomina, quæ longo poſt tempore pro cognominibus vſurpare cœperint, ex uetuſtis non ſolum grammaticis, ſed etiam annalibus intelligitur. Quod ipſum in Agrippa, Voluſo, Mamerco, Proculo, & Tullo facile perſpici poteſt. quæ in L. Vipſanio Agrippa, L. Valerio Voluſo, M. Aemilio Mamerco, C. Plautio Proculo, L. Volcatio Tullo uiris conſularibus cognomina eſſe perſpicuũ eſt. Quod etiam tradit Valerius his verbis: Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina ſunt, ut Poſtumus, Agrippa, Proculus. Itemq; Priſcianus lib. II his: Inueniuntur autem multa, quæ in alijs perſonis ſunt prænomina, loco cognominum accipi.

De prænominibus feminarum.

SANE reſtat, ut quoniam de uirorum prænominibus ſatis dictum eſt, de feminarum prænominibus dicendum eſſe videatur. quod eo accuratius mihi faciendum eſſe exiſtimo, quòd amicus meus nulla antiquorum auctoritate adductus ſuo iure feminas Romanas omnino caruiſſe prænominibus docuit. ſic enim in lib. de Nominibus loquitur: Mulieres à nomine gentis uocabantur, & uno tantum nomine, ut Porcia, Cornelia, Iulia, Tullia. Item Plutarchus in Problemat. ubi quærit, cur maribus nono, feminis octauo die nomina imponerentur, ait: Mulieres uno, aut duobus appellabantur nominibus. Ego duobus appellari nunquam obſeruaui, ni fortaſſe prænomen illud ſignificare uoluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus commune, ut dicerentur Caiæ. Hæc ille ſe obſeruaſſe ait. ab hac autem obſeruatione omnia tum auctorum, tum lapidum etiam ueterum teſtimonia maxime diſſentiunt. ſcriptorum primũ uerba recitabo, poſt lapidum. Valerius ita: Antiquarum mulierum frequenti in uſu prænomina fuerunt Rutilla, Ceſella, Rodocilla, Mutrulla, Burra. Iſta prænomina à viris tracta ſunt Caia, Lucia, Publia, Mania. Feſtus uero ita: Prænominibus feminas uſas eſſe teſtimonio ſunt Cæcilia, & Tarratia, quæ ambæ Caiæ ſolitæ ſint appellari, pari modo Lucia & Tita. Varro autem lib. ſecundo de Analogia, ita: In noſtris nominibus, qui ſumus in Latio, & liberi analogia neceſſaria. itaque ibi apparet analogia, ac dicitur Terentius uir, Terentia femina, Terentium genus. In prænominibus ideo non fit item, quod hæc inſtituta ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilicia, ut à numero, Secunda, Tertia, Quarta. In uiris ut Quintus, Sextus, Decimus. ſic ab alijs rebus cum eſſent duo Terentij, aut plures, diſcernendi cauſa, ut aliquid ſingulare haberent, notabant forſitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius eſſet, qui luci Lucius, qui poſt patris mortem Poſtumus. E quibus quædam item eccidiſſe in feminis, proportione appellata declarant prænomina antiqua

mulierum

mulierum, Mania, Lucia, Postuma. Videmus enim Maniam matrem Larum dici, Luciam Volaminiam Saliorum carminibus appellari, Postumam à multis post patris mortem etiam nunc appellari. Iccirco autem dixit, Quædam. nam paulo ante dixerat, non quia Marcus, & Numerius dicitur, iccirco Marcam, & Numeriam dici. Postremo Plutarchus in Mario Posidonium reprehendit, qui, cum primum nomen proprium esse diceret, nulli tamen mulieri primum nomen esse dicebat. ex quo efficiebatur, mulieres proprio nomine caruisse. Itaque idem in quæstionibus aperte scribit, mulieres duobus, viros tribus nominibus esse usos. sic enim ait: χρῶνται δὲ δυσὶ ὀνόμασιν αἱ θήλειαι, τρισὶ δὲ οἱ ἄῤῥενες. Itaque miror amicum meum Græcarum literarum peritũ ita uertisse. Mulieres uno, aut duobus appellabantur nominibus. Non enim Plutarchus inquit, vno, aut duobus, uerum expresse duobus. Idem præterea auctor est Romulum ex Ersilia filiam unam suscepisse, eamq; ab ordine procreationis primam appellasse: itemq; Sullæ dictatori filiam ex Valeria esse natam, eandemq;, quia post obitum patris nata erat, Postumam esse uocatam.

HAEC ex auctoribus, quibus cum lapidum etiam testimonia consentiunt. Extant epigrammata duo Mutinæ uetustissima, unum in turri D. Geminiani, alterum apud eruditissimum uirum Ludouicum Casteluetrum, in quibus PRIMAE mentio est. ea vero sunt hæc:

SALVIA C. F.
PRIMA FECIT.

&

SEX. TVLLIVS SEX. F. V. SIBI
ET SVIS, ET PRIMAE VALERIAE SP. F.

Et in multis epigrammatis antiquæ vrbis: IVLIA SECVNDA, ET CORNELIA SECVNDA. Item in eodem libro: TERTIAE PRISCIAE IONIA SALVIA. Tertiam item Iuniam legimus apud Suetonium in Cæsare, & apud Macrobium libro secundo, quam Tertullam uocat Cicero lib. XIII epistolarum ad Atticum, & Valerius Paullo Aemilio filiam fuisse ait nomine TERTIAM. vnde Paullus apud Ciceronem, O mea Tertia, inquit. De Quarta est inscriptio uetus in prætorio Patauino eiusmodi:

V. F.
T. LIVIVS
LIVIAE T. F.
QVARTAE L.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI, ET SVIS
OMNIBVS

Et apud Liuium lib. XL. Quarta Hostilia memoratur. Quinctæ mentio est apud Liuium lib. XXVIII. ut Quincta Claudia. Item apud Ciceronem in oratione pro Cœlio, & de aruspicum responsis. præterea epigrammata duo apud Horatium Malegutium clarissimum iuuenem sunt in agro Regiensi eiusmodi:

QVINCTAE NONIAE
RVFAE ET
NONIAE Q. F. QVINCTVLAE

&

SEPTIMIVS
D. L. NICEPORS
SEPTIMIA
SP. F. QVINTA

De Lucia extat etiam tale Mutinæ monumentum in sepulchro marmoreo.

MEMORIAE CLA. FEM.
L. PAEDVCEAE IVLIANAE
MORIB. NATAL. AC PVD. PRISCIS
INLVSTRIBVSQVE FEMI. COMPARANDA.
QVAE VIXIT ANNOS XIII. D. XLVII.
CVM MARITO FECIT ME. V. D. XX.
L. NONIVS VER.

De Mania tale est in lib. epigrammatum antiquæ urbis.

M'. ACILIAE M'. F. IVSTINAE
P. SIRIVS SERPICAMVS MARITVS
VXOR OPTIMAE, ET KARISSIMAE.

Et alio loco.

POPPIDIA SP. F. A. XIIX.

IVLIA PROCLA F. EIVS. V. A. X. M. III.

EST autem PROCVLVS Iuliorum prænomen, ut in Proculo Iulio regnante Romulo. de quo Liuius, & Dionyſius. In eodem libro eſt T. FLAVIA AVG. L. multaq; eiuſmodi alia. quibus ex omnibus cum illud intelligi arbitror, de quo dicere cœperam, mulieres præter Caiam, alio aliquando prænomine eſſe uſas, tum illud etiam, quod idem ne fieri quidem unquam ſe obſeruaſſe profitetur: prænomina modo præponi, modo poſtponi conſueuiſſe, ſi quidem Primam Valeriam, & Saluiam Primam, ac Quartam Hoſtiliam, & Liuiam Quartam, ac Quintam Noniam, & Noniam Quinctulam ſcriptas eſſe, animaduerti poteſt. Quod idem in uiris Liuius etiam fecit, qui Attius Tullus, Attius Næus, Manlius Cnæus, & Octauius Metius, & Cicero, Maluginenſis M. Scipio, & Suetonius, Claudius Appius Regillanus, & alia eiuſmodi dixerunt. CAIAM præterea, quod commune omnibus mulieribus prænomen fuit, Ↄ inuerſa notatam fuiſſe, contraq; Caium in uiris, ſatis eſt ex Probo, alijsq; ueteribus grammaticis, atque lapidibus perſpicuum.

De prænominibus imponendis.

NVNC, quoniam ad rem pertinet, quid de prænominibus imponendis ueteres ſenſerint, explicemus. Ac ſane qui de tempore tradunt, quo ea imponerentur, auctores habeo nobiles illos quidem, & magnos, uerum ita inter ſe diſsidentes, ut, utram ſequaris ſententiam, facile ſtatuere non poſsis, niſi aliud alijs temporibus obſeruatum eſſe intelligas. Quid eſt enim tam diſsimile, quàm ea, quæ Valerio, & à Plutarcho, Feſtoue ſcribuntur? quorum ille pueris non priuſquàm togam uirilem ſumerent, puellis non antequàm nuberent, hi uero maribus quidē nono, fœminis autem octauo die imponi conſueuiſſe prænomina tradunt. Verba Plutarchi ſunt hæc in quæſtionibus: τῶν μὲν παίδων τοῖς μὲν ἄῤῥεσιν ἐνναταίοις, τοῖς δὲ θήλεσιν ὀγδοαίοις τὰ ὀνόματα τίθενται. Feſti uero hæc: Luſtrici dies infantium appellantur puellarum octauus, puerorum nonus, quia his luſtrantur, atque eis nomina imponuntur. De ratione autem imponendi ſatis conſtat, ſuis quenque filijs ea prænomina indidiſſe, quæ ſuæ eſſent cuiuſque familiæ maxime propria, ac primum quenque filium patris eſſe prænomine plerunque uſum, eādemq; deinceps rationem in adoptiuis filijs, & libertis, & nouis ciuibus eſſe ſeruatam, ut, à quo quiſque adoptatus eſſet, aut per quem quiſque uel libertatem, uel ciuitatem conſequutus eſſet, eius maxime nomina uſurparet. Ac primum quidem quod dixi, ſuæ quenque familiæ propria prænomina impoſuiſſe, intelligendum eſt, non omnia omnibus familijs prænomina fuiſſe communia; ſed alia alijs fuiſſe familiaria. APPIVS enim uix in alia, quàm in Claudia gente patricia reperitur. MARCO ne quis uteretur decreto gentis Manliæ patriciæ cautum eſſe, LVCIVM à Claudijs repudiatum, CNAEVM & LVCIVM à Domitijs Ahenobarbis tantum fuiſſe probatos, Suetonius in Tiberio, & in Nerone tradit. Quòd autem plerunque primus quiſque filius prænomen patris tulerit, id ex familijs ijs, quas in ſcholijs Liuianis digeſsimus, animaduerti poteſt. Fuiſſe autem quandam diſtinguendi rationē, ſi eodem pater, & filius prænomine præditi eodem tempore floruiſſent, hinc intelligi licet, quòd Cicero Q. Q. Catulos modo patre, modo filio, modo ſene, modo adoleſcente diſtinguit. Quod idem de Q. Q. Fabijs Liuius, de C. C. Curionibus Suetonius. Neque uero de adoptiuorum appellatione multa mihi eſſe dicenda exiſtimo, cum à multis iam res ſit ex ueterum annalium obſeruatione tractata. Illud tamen dicam, Dionem lib. XL, & XLVI huius auctorem ſententiæ eſſe; qui adoptarentur ab aliquo, eos nomina illorum omnia, à quibus adoptarentur, ferre conſueuiſſe, ſuum uero gentilicium nomen retinuiſſe illud quidem, ſed aliquo tamen modo commutaſſe. ut C. Octauius qui dicebatur, poſteaquam à C. Iulio Cæſare eſt adoptatus, C. Iulius Cæſar appellari cœptus eſt, ita tamen ut gentilicium Octauij nomen non deſereret, ſed id quodammodo commutaret, & Octauianum pro Octauio redderet. Idem in P. Cornelio Scipione Aemiliano, & in L. Manlio Acidino Fuluiano, & in P. Licinio Craſſo Muciano factum eſt, qui omnes ab eo, à quo adoptati erant, nomina ſumpſerunt. Eodem ſpectans Cicero lib. epiſt. ad Att. III dixit: Cicero ſalutem Q. Cæcilio Pomponiano Attico. Eodem etiam referuntur ea, quę ab eo ſcripta ſunt lib. VII: Dolabellam uideo Liuiæ teſtamento cum duobus cohæredibus eſſe in triente, ſed iuberi mutare nomen. Quod autem ſcribit Dio, id etiam ſi uerum eſt, non ab omnibus tamen ubique retentum eſt. Neque enim Aurelius Oreſtes, qui à Cn. Aufidio, nec Calpurnius Piſo, qui à M.

Pupio

Pupio (ut ſcribit pro domo Cicero) adoptati fuerunt, aut Aurelianus, aut Calpurnianus appellati ſunt, ſed ille Cn. Aufidius Oreſtes, hic M. Pupius Piſo nominatus eſt. Eadem etiam ratione ne P. quidem Cornelius Scipio, qui, Dione auctore, à Q. Metello Pio, nec M. Iunius Brutus, qui, teſte Plutarcho, à Q. Seruilio Cæpione ſunt adoptati, aut Cornelianus, aut Iunianus, ſed ille Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, hic Q. Seruilius Cæpio Brutus eſt appellatus. ut Dio lib. XL, Cicero in Philippicis, nummi argentei teſtantur, in quibus nummis eſt ita:

Q. METELLVS PIVS SCIPIO

Q. CAEPIO BRVTVS PRO COS.

Metellus autem hic Scipio P. Cornelij Scipionis Naſicæ filius naturalis fuerat, teſte Dione, qui ita ait lib. XL: ὁ πομπήιος κύϊντον σκιπίωνα πενθερὸν οἱ ὄντα προσείλετο. οὗτος γὰρ γόνῳ μὲν υἱὸς τοῦ νασικοῦ ὤν, ἐκ δὲ τοῦ κλήρου διαδοχῆς ἐς τὸ τοῦ μετέλλου τοῦ εὐσεβοῦς γένος ποιηθείς: idest: Pōpeius Q. Scipionem ſocerum ſibi collegā aſciuit, qui naturalis filius fuit Naſicæ ille quidem, at adoptatus à Q. Metello Pio. Quod cum ita ſit, neſcio quid in mentem amico meo uenerit ſcribere in libro de nominibus ita: Cicero lib. epiſt. ad Att. VI: Scipionem hic Metellus proauum ſuum neſcit cenſorem non fuiſſe. Significat Scipionem Aſiatici illius filium, qui adoptatus fuit à Q. Metello Pio. Cur mirer, hæc cauſa eſt. nemo enim Aſiatici filium fuiſſe Scipionem hunc ſcribit, niſi quem hic ſequitur Dionis interpres. Neque uero omnino hic Scipio Metellus Aſiatici filius eſſe potuit, ſed Naſicæ. primum quia hic idem P. Cornelius Scipio apud Eutropium, & Eutropij græcum interpretem Pæanium nominatur. & P. Scipio in Epitomis, & apud Ciceronem pro domo dicitur, cum ait: Atqui C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum ex ſenatu cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio. Aſiatici uero Lucij prænomen tulerunt. deinde quòd in Bruto auum huius uocat P. Scipionem Naſicam oratorem, proauum P. Scipionem Naſicam Serapionem, oratoris patrem, abauum uero P. Scipionem Naſicam Corculum Serapionis patrem: quæ cum in Aſiatici filium cadere nullo modo poſsint, in Naſicæ certe maxime cadunt, hoc modo:

I	P. Scipio Naſica Corculum. Cos. 591. 598. abauus Scipionis Metelli.	I	C. Lælius. Cos. 613. abauus Scipionis Metelli — Lælia filia.
II	P. Scipio Naſica Serapio. Cos. 615. proauus Metelli Scipionis.	II	Vxor Q. Mucij Scæuolæ Aug. Cos. 636 proaui Scipionis Metelli. — Mucia filia
III	P. Scipio Naſica Orator. auus Scipionis Metelli. Cos. 642. uxor Cæcilia Macedonici filia.	III	Vxor L. Licinij Craſsi Oratoris Cos. 658. aui Scipionis Metelli. — Licinia filia.
IIII	P. Scipio Naſica. pater Metelli Scipionis	IIII	Vxor P. Scipionis Naſicæ, patris Metelli Scipionis.
V	P. Scipio Naſica. qui adoptatus à Q. Metello Pio Q. Metellus Pius Scipio dictus eſt. Cos. 701.	V	P. Scipio Naſica, qui adoptatus à Q. Metello Pio, Q. Metellus Pius Scipio dictus eſt. Cos. 701.

DESCRIPSI autem etiam maternos Metelli auos ex Ciceronis ſententia in Bruto, ne quis eundem de maternis, non de paternis intellexiſſe ſuſpicari poſſet, atque ita rem (quod fieri ne hoc quidem pacto poteſt) ad Aſiaticos traheret. Hæc autem commutandorum ex adoptione nominum ratio cum in alijs, tum maxime in M. Licinio Lucullo C. Caſsij in conſulatu collega Ciceronis interpretes decepit, qui cum in Verrem M. Terentium, C. Caſsium cos. ac legem Terentiā, & Caſsiam nominaret, mendum eſſe in Terentio, & Licinium reponendum eſſe duxerunt: quod profecto non feciſſent, ſi adoptionem ſubeſſe intellexiſſent, quod ex fragmento illius conſulatus Capitolino colligitur, in quo ita eſt: M. TERENTIVS M. F. VARR. LVCVLLVS C. CASSIVS. Ita etiam alibi A. TERENTIVS VARRO MVRENA. neque enim Murena Terentiorum, ſed Liciniorum, ut Lucullus, cognomen fuit.

TRAN-

TRANSEAMVS ad ſeruos. Non eſt autem dubium, quin, quemadmodum cum ſeruitutem ſeruiebant, prænomen domini ſequebantur, ita ut Lucipores, Marcipores, Publipores, Quinctipores; quaſi Lucij, Marci, Publij, & Quincti pueri dicerentur, ut à Plinio, & Quinctiliano ſcriptum eſt: ita etiam in libertatē uindicati patroni, à quo manumiſsi eſſent, nomina uſurpauerint. nam præterquam quod exemplo ſunt M. Tullij Ciceronis liberti duo, quorum alter M. Tullius Tiro, alter M. Tullius Laurea dictus eſt, & Liuius Andronicus poeta, quem à M. Liuio Salinatore, cuius filios erudierat, libertate donatum ſcribit Euſebius in Chronicis: id etiam ex uerbis Ciceronis ad Att. lib. III, & Artemidori lib. primo effici poteſt. Cicero enim de Eutychide ſeruo Attici manumiſſo ita loquitur: De Eutychide gratum, qui uetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius, ut ex me, & ex te iunctus M. Pomponius. Artemidorus autem de ſerui cuiuſdam ſomnio ita: Cognoui, inquit, quendam, qui cum ſibi uideretur tria pudenda habere, ex ſeruitute in libertatem uindicatus pro uno nomine tria accepit, duobus nominibus ab eo, à quo manumiſſus fuerat, ſumptis. Iam uero eos, qui in ciuitatem ſuſcepti eſſent, illorum potiſsimum nomina tuliſſe, quorum beneficio ciuitatem impetraſſent, Latinorum ſcriptorum exempla oſtendunt. nam & Cicero ad Acilium ita ſcribit. Cum Demetrio Mega mihi uetuſtum hoſpitium eſt. ei Dolabella rogatu meo ciuitatem impetrauit, qua in re ego interfui. itaque nunc P. Cornelius uocatur. itemq; in Verrem: Q. Lutatius Diodorus beneficio Q. Catuli à Sulla ciuis Romanus factus. eademq; ratione de Dione, qui beneficio Q. Metelli ciuis factus, Q. Cæcilius Dio eſt appellatus. & Cæſar lib. primo de bello Gallico, ita: Commodiſsimum uiſum eſt M. Valerium Procillum C. Valerij Caburi filium, cuius pater à C. Valerio Flacco ciuitate donatus erat, mittere.

CVR GENTILICIA NOMINA IN IVS *deſinant, & quid gens ſit, & à familia differat.*

HIS rebus expoſitis, reliquum eſt, ut de nominibus gentilicijs agamus. de quibus amicus meus ſic ſcripſit: Sciendum omnia nomina, quibus familiæ ſignificantur, proferri in IVS, ut Porcius, Cornelius, Iulius. recte ille quidem, ſed parum ad rem tantam. Illud enim docti hominis, & Romanæ antiquitatis periti erat, cauſam oſtendere, eamq; ueterum uſu, & auctoritate probare. quam ipſe, ſi potero, exponam. Credo enim eos ita factitaſſe, ut gentis originem eiuſmodi deriuatione ſignificarent; ut quemadmodum in uoce deriuatio uerbi, ſic gentis etiam, quæ uoce illa exprimeretur, principium in uoce appareret. Siquidem antiquiſsimam quanque gentem aut à uiro, aut à loco, tanquam à fonte aliquo manaſſe, & nomen accepiſſe perſpicuum eſt: ita quidem, ut hæc deriuationis ſignificatio in omnibus ſtudioſiſsime conſeruata ſit. Hanc autem conſuetudinem ſi in paucis quibuſdam gentibus, & antequam urbs conderetur, & poſtquam condita eſt, ſub regibus, conſulibusq; diligentiſsime retentam eſſe oſtendero, tum neminem fore puto, qui contra dicat. Age enim cur Iuliam gentem credimus, aut Aemiliam, aut Atiam, aut Nautiam hanc eiuſmodi terminationem adeo religioſe ſeruaſſe, niſi ut appareret in uoce, quod in re exiſtit, ab aliquo ipſas initio deriuaſſe? eſt autem ita. Nam Iulia gens Iulum Aeneæ, Aemilia Aemilium Iuli filium, Atia Atim, Nautia Nautem Troianos uiros ſui generis auctores nuncupant. At uero condita urbe non ne id etiam obſeruatum eſt? Scribit enim Plutarchus Numam regem filios quatuor reliquiſſe Pomponem, Calpum, Finum, & Mamercum, ab ijsq; Pomponiam, Calpurniã, Pinariam, & Mamerciam gentes Romæ propagatas. L. autem Tarquinium Priſcum ſcribit Dionyſius Damarati Corinthij fuiſſe filium, & cum Tarquinijs uiueret Lucumonem Etruſco prænomine fuiſſe uocatum, ubi uero Romam commigrauit ad morem Romanum ſibi nomina compoſuiſſe. Itaque communi nomine ſe pro Lucumone Lucium, gentilicio uero à Tarquinijs urbe non ſe Tarquinienſem, ſed Tarquinium appellari uoluiſſe. Idem fecit Ap. Claudius, qui ex Regillo Sabinorum oppido poſt reges exactos anno ſexto ſe cum clientibus Romam contulit. Etenim cum Clauſus ante diceretur, non iam amplius Clauſum, ſed Clauſium, poſt Claudium dici ſe, ubi Romæ domicilium collocauit, oportere exiſtimauit. Itaque ab eo cæteri omnes Romæ Claudij nominati ſunt. Id autem ita eſſe, ex eo etiam intelligi poteſt, quòd ait Priſcianus lib. II, nomina hæc in IVS apud Romanos idem ualere, quod apud Græcos patronymica. uerba eius ſunt hæc: Nominum deriuatiuorum multa genera ſunt. quorum patronymicum id eſt, quod à proprijs tantummodo patrum nominibus deriuatur ſecundum formam græcam, quod ſignificat cum genitiuo primitiui filios, uel nepotes, ut Aeacides Aeaci filius, uel nepos. pro quo Romani nominibus familiarum utuntur, ut Cornelij. omnes enim ab illo, qui primus Cornelius appellatus eſt, hoc nomen habuerunt, quicunque eiuſdem familiæ ſunt, ſicut omnes minores Theſei

Thesidas Græci appellarunt. Hæc ille. Idem autem sentit etiam Dionysius, qui in Prisco hæc nomina συγγενικὰ, & πατρωνυμικὰ uocat. Neque uero dubium est, quin hæc tota ratio terminandi usque ad reip. interitum incorrupta peruenerit. Nam etsi nonnullos quasi gentilicij nominis expertes esse reperimus, ut M. Perpernam, & C. Norbanum consulares, quos ita & in libris, & in Capitolinis marmoribus nominari uidemus, id tamen contigisse uidetur, aut quòd ij cognomine magis, quàm nomine delectati sunt, ut M. Agrippa, cuius gentilicium nomen in omnibus lapidibus omissum est, cum tamen ex Vipsaniorum eum gente fuisse Nepos, & Dio tradiderint: aut certe quòd ea nobis ignota sunt. Quæcunque autem caussa sit, non est, quòd exiguus horum numerus tam religiosam tot aliorum consuetudinem impediat, præsertim uero amico meo summo uiro auctore, qui ita habere omnia sine ulla exceptione asseuerauit. Quid autem sit gens, unde ipsa nomina gentilicia dicta sunt, ac quid à familia differat, nunc dicamus. Inter gentem, & familiam illud interest, quòd gens ad nomen, familia ad cognomen refertur. itaque illa tanquam totum continere uidetur, hæc quodammodo partem. exempli gratia. Valerij omnes unius esse gentis dicuntur, quia uno nomine continentur omnes, at uero partes gentis huius sunt plures, quæ ex cognominum uarietate distinctæ sunt, eæq; familiæ nominantur, ut in gente Valeria Maximi, Messallæ, Flacci, Læuini, Faltones: in Cornelia Scipiones, Lentuli, Dolabellæ, Sullæ, Cinnæ: in Aemilia Mamercini, Lepidi, Paulli, Scauri, Barbulæ. itemq. in cæteris. At uero Valerij omnes unius sunt gentis, itemq; Cornelij, atque Aemilij. Itaque recte Festus gentem definit eam, quæ ex multis familijs conficeretur. Quod autem interest inter gentem, & familiam, idem interest inter genus, & stirpem. Quæ quidem ita esse, ex his ueterum historiarum uerbis intelligitur. Suetonius in Galba: Imagines uniuersi generis exequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur. & Liuius lib. XXXVIII: P. Scipio Nasica orationem habuit plenam ueris decoribus non communiter Corneliæ gentis, sed proprie familiæ suæ. & apud Suetonium Cæsar: Ab Anco Marcio sunt Marcij Reges, quo nomine fuit mater, à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. & in Augusto: Gens Octauia à Tarquinio Prisco Rege inter Romanas gentes allecta, mox à Ser. Tullio inter patricias transducta. primus ex hac magistratum cepit C. Rufus. is quæstorius Cnæum, & Caium procreauit, à quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa, & Cicero in Bruto: Funebres orationes ipsæ familiæ quasi ornamenta seruabant ad usum, si quis eiusdem generis occidisset. & Liuius lib. nono: Duodecim Potitiorum familias fuisse, cum gens Potitia tota interijt. & lib. primo: Iulia gens Iulum auctorem sui nominis nuncupat. & lib. septimo sic loquitur Valerius Coruus: Non si mihi nouum hoc Corui cognomen Dijs auctoribus homines dedistis, Poplicolarum uetustum nostræ familiæ cognomen memoria excessit, & lib. XL: Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. & Catullus: non decet tam uetus sine liberis nomen esse. i. tam ueterem gentem, qualis erat Manlia. Hæc de gente, familia, & genere. nunc de stirpe dicam. Cicero pro Rabirio: Qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis cupidissime persequuntur. & primo de legibus. Hic orti stirpe antiquissima sumus. & in Lælio: Qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis, & generis in famulatu fuerunt. & lib. primo de oratore: Quid? qua de re inter Marcellos & Claudios patricios centumuiri iudicarunt? cum Marcelli à liberti filio stirpe, Claudij patricij eiusdem hominis hæreditatem gente ad se redisse dicerent, non ne in ea causa fuit de toto stirpis, & gentilitatis iure dicendum? & Suetonius in Claudio: Claudius Cn. Pompeio antiquissimæ stirpis Magni cognomen ademit. Quæ autem ratio est inter gentem, & familiam, eadem est inter gentiles, & agnatos. ut enim familia, aut stirps nos propius attingit, quàm gens, aut genus, sic agnati, quàm gentiles. Si quidem gentilis auctore Festo dicitur, qui eodem ex genere natus, & is, qui simili nomine appellatur. recte. quatenus enim ait, Ex eodem genere, eos intelligit, qui eiusdem gentis eundem principem habent: quatenus, Simili nomine, eos, qui quanquam uno gentis nomine omnes utuntur, tamen alium, atque alium auctorem sui generis nuncupant. quomodo Cicero in prima Tusculana, se gentilem esse ait Ser. Tullij Regis, quòd uterque simili gentilicio nomine uteretur, cum tamen è diuerso uterque fonte manaret. Cum autem ad Herennium scriptum sit: Si furiosus existat, agnatorum, gentiliumq; in eo, pecuniaq; eius ius esto. Item: si pater familias intestato moritur, familia, pecuniaq; eius agnatorum, gentiliumq; esto: agnati profecto uidentur esse, qui ex eadem familia sint, quibus deficientibus, gentiles subeant. Nam Cicero dixit primo de oratore: Iura gentilitatum, & agnationum. Item: ius gentilitatis, & stirpis. & de legibus primo: Homines Deorum agnatione, & gente tenentur; cum utranque coniunctionem complecti uellet. Amicus autem meus in suo libro de nominibus gentem, & familiam, gentiles, & agnatos idem esse censet, cum ait: Agnomen familiæ est appellatio, & gentis, unde agnati, & gentiles dicebantur, qui ex cadẽ erant familia,

familia, ut Cicero in Topicis ait, & idem in Bruto Ser. Tullium Regem gentilem suum ea de causa nominat. Mea autem sententia, Ciceronis sententiam percepisse non uidetur, qui in Topicis gentiles eos definit, qui inter se eodem nomine sunt, idest ex eadem gente, ut infra alio loco ostendam; familiæ uero aut agnatorum non meminit. Est præterea intelligendum Plinium, gentiles nouo quodam modo appellare. si quidem seruos gentiles esse dominorum ait, quia eodem prænomine appellarentur, quo dominus, ut Marcipor, Quinctipor, idest Marci, & Quincti puer.

De Romanarum gentium origine.

Dvos autem populos seminarium gentium Romanarum fuisse reperio, Aborigines, & Troianos, qui ambo ab Aenea (ut Liuius, & Dionysius tradunt) communi nomine Latini sunt appellati. Aborigines autem, qui ante aduentum Aeneæ Latium, regnante Latino, tenebant, docet Dionysius ex Græcis in Italiam uenientibus esse conflatos. Græcos autem hos nominat, Oenotrum ex Arcadia, Pelasgos ex Thessalia, Euandrum item ex Arcadia, Herculem ex Peloponneso profectum. Atque etiam ijdem scribunt, Romulum, superante Latinorum, Albanorumq; multitudine, urbem in Palatio condidisse. Quæ cum ita sint, iam id dubium esse non potest, quin ad hos populos alij etiam plurimi accesserint, qui Romanam urbem gentibus repleuerint. Siquidem accepimus Romulum Ceninenses, Antemnates, Camerinos, Veientes, Fidenates, quos bello deuicerat, Sabinos uero etiam, quibuscum æquo marte pugnauerat, in societatem nouæ urbis uocasse. Quin etiam multas Etruscorum urbes se ad eum recepisse initio à Medullia facto, traditum est. Hoc autem Romuli institutum reliqui deinceps reges studiosissime sibi conseruandum esse duxerunt, ut finitimas ciuitates aut ui, aut beneuolentia sibi adiungerent, Romamq; transferrent. Itaque Tullus Hostilius euersa Alba familias eius urbis Romam traduxit. Ancus Lucumonem Etruscum in senatum asciuit. Priscus Ser. Tullium Corniculanum sibi etiam generum adiunxit. Idem post quoque factum est, liberata regio dominatu rep. neque enim unquam desitum est, ciuitatem uictis populis, & gentibus dari, Italiamq; ipsam municipijs deuinciri, quousque bello Marsico uniuersa ferè ciuitate donata est. Quo tempore multi etiam ne Italicæ quidem gentis uirtutis ergò in ciuitatem suscipi cœpti sunt. Quoniam autem difficile, immo uero difficillimum est, omnium gentium originem inuenire, paucarum tantum quarundam fontes, & initia indicabo, ex quibus intelligi poterit, idem etiam in reliquis factum esse: neque enim ullam aliam historiæ R. partem tam & à ueteribus, & ab ijs, qui nunc sunt, neglectam esse comperi, quàm quæ hanc quæstionem continet.

Hvivs autem tractationis hos quasi fontes constituo, ut alias gentes à nominibus Aboriginum, uel Troianorum, uel aliorum eiusmodi populorum, alias à prænominibus, nominibus, & cognominibus, alias à locis, urbibus, & populis, alias à quadrupedibus, alias à re alia dictas esse affirmem.

Gentes ab Aboriginibus, & Troianis ortæ.

Ac Vitellios quidem Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine colebatur, ortos tradit Suetonius in Vitellio.

Fabii à Fabio Herculis filio orti. Plutarchus in Fabio. Vnde Iuuenalis. Natus in Herculeo Fabius lare.

Antonii ab Antone Herculis filio. Plutarchus in Antonio.

Potitiam gentem antiquiorem origine urbis nominat Liuius, à Potitio illo sene, qui ad tempus affuit epulis. Seruius.

Mamilii à Mamilia Telegoni filia. Liuius, Dionysius, Festus.

Multas prętereà gentes Romanas à Troianis fluxisse credidit antiquitas. Itaque Seruius in v. Aeneidos scribit Varronem librũ reliquisse de familijs Troianis, idest quæ genus trahebant à Troianis, & Iuuenalem iccirco Troiugenas appellare nobiles Romanos, quasi è Troianis genitos. Inter cæteras autem hæ fuerunt.

Ivlia à Iulo Aeneæ filio. Liuius, Dionysius, Suetonius, Virgilius. Itaque Proculum Iulium Romuli tempore Ivli Ascanij progeniem uocat Dionysius, & ipsi Ivlii cognomen etiam tulerunt Ivli. Albana fuit.

Aimilia ab Aemilo Ascanii Troiani filio, ut ait Festus. cui rei fortè allusit Virgilius, cum dixit:

Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ uerteret arces,
Hinc populum late regem, belloq; superbum
Venturum excidio Lybiæ -

Etenim progeniem Aeneæ, & Iuli uocare uidetur Scipionem Paulli Aemilii filium, qui Imp. Carthaginem excidit. Populum autem legiones

nes Romanas, quæ ab ijsdem etiam genus trahebant. alioquin si progeniem, & populum idem dicat, superuacanea iteratio uideatur. Nihil tamen contra ueteres affirmo. alij iudicabunt. Plutarchus autem Aemilios à filio quodam Pythagoræ Mamerco dictos ait, qui summo lepore præditus fuit, quæ græce αἱμυλία dicitur.

A T I I ab Ati. Vergilius: Atis, genus unde Atij duxere Latini. Quod Augusti causa dictum scribit Seruius, qui ex Atia matre natus est.

N A V T I I à Naute Aeneæ comite. Dionysius, Virgil. & Seruius in I I Aeneid. Cum Diomedes raptum Palladium sibi non esse aptũ intelligeret, illud Aeneæ transeunti obtulit. sed cum se ille capite uelato sacrificans conuertisset, Nautes quidam simulachrum accepit. quare Mineruæ sacra non Iulia gens habuit, sed Nautia. Idem scribit Varro in lib. de familijs Troianis.

C L O E L I I à comite Aeneæ eius nominis. Dionysius.

I V N I I à comite Aeneæ eius nominis. Dionysius.

S E R G I I à Sergesto comite Aeneæ. Vergil. lib. V: Domus à quo Sergia nomen.

M E M M I I à Mnestheo comite Aeneæ. Vergi. in V. Genus, à quo nomine Memmi.

C L V E N T I I à Cloantho comite Aeneæ. Verg. in V: Genus unde tibi Romane Cluenti.

G E G A N I I à Gia comite Aeneæ, ut ait Seruius in V. Aeneidos.

C A E C I L I I à Cæcade comite Aeneę. alij a Cæculo, qui condidit Præneste. Festus.

Ab Italis.

C O E L I I à Cœle Vibenna Etrusco, qui se Romam, regnante Romulo, contulit. Dionysius, Festus, Tacitus, Varro.

P O M P O N I I à Pompone Numæ Regis filio. Plutarchus.

C A L P V R N I I à Calpo Numæ F. Plutarchus, Festus.

P I N A R I I à Pino Numæ F. Plutarchus. Seruius à quodam sene, qui, quia ad tempus ad dapes non uenit, P I N A R I V S dictus ἀπὸ τῆς πείνας. i. à fame. Fortasse Pinaria gens duplex fuit.

C L A V D I I à Clauso Sabino. Liuius.

V A L E R I I à Valeso Sabino. Dionysius. Itaque Valesij primum, post Valerij dicti. Festus. Boni autem ominis caussa in delectu censuue primi nominabantur Valerius, Saluius, Statorius.

A prænominibus, nominibus, & cognominibus.

Q V A E adhuc exposita sunt, ea locupletissimorum monumentorum auctoritate probata sunt, quæ uero infra dicentur, uerisimilibus potius, quàm ueris argumentis nituntur. uera autem esse nego, quæ ueterum annalium fide carent. A prænominibus autem, & nominibus, & cognominibus gentes multæ manasse uidentur.

Vt autem prætermittam ea prænomina, quę integra pro nomine gentilicio usurpata uidentur, ut Metius, Numerius, Appius, Statius, ut P. Metius in epistola ad Marium. & L. Mettius, & Q. Mettius, & P. Mettius, quæ se in ueteribus lapidibus Romæ legisse Pierius scripta profitetur, quanquam duobus T T. ut Cn. Numerius in lapide uetusto, qui est Venetijs in turri diui Vitalis, M. Appius, cuius lapidem citat in Brutum Sebastianus Corradus. T. Statius apud Liuium tribunus plebis. & P. Statius in antiquis lapid. urbis antiq. ut hęc, inquam, omittam, quæ aliquam fortasse quæstionem habere posſint, at A V L I I certe ab A V L O descendisse uidentur. unde Q. Aulius Cerretanus. Liuius, lapides Capitolini.

C A E S O N I I à Cæsone.

C N A E I I à Cnæo, ut de petit. consul. Ex equestri ordine Pompilios, & Cnæios.

D E C I M I I à Decimo,

H O S T I I ab Hosto. Vnde epigramma antiq. urbis. P. HOSTIO P. F. SEVERO.

L V C I L I I à Lucio.

M A N I L I I à Manio.

M A R C I I à Marco, uel à Mamerco, ut ait Plutarchus in Numa. etenim ubi ait, à Mamerco Mamercios Reges: lego ipse, Marcios Reges.

L A R T I I à Larte. quanquam græce Λάρκιοι scribitur.

P O S T V M I I à Postumo.

P R O C V L E I I à Proculo.

P V B L I L I I à Publio.

S P V R I L I I à Spurio.

S E R V I L I I à Seruio.

S E X T I I à Sexto.

Q V I N C T I I à Quincto.

T I T I I à Tito.

V I B I I à Vibo. unde C. Vibius Pansa.

V O L V S I I à Voluso.

T V L L I I à Tullo.

A N C I I ab Anco. Vnde Sp. Ancius legatus Fidenis interfectus. & Sp. Ancius Briso, de quo in Bruto Cicero.

P E T R O N I I à Petrone.

M E T I L I I à Metio.

ARRVN-

ARRVNTII ab Arrunte.
NVMITORII à Numitore.
SERTORII à Sertore.
STATILII à Statio.
Hæ à prænominibus, à nominibus uero hæ.
SEXTILII à Sextijs.
QVINCTILII à Quinctijs.
ATILII ab Atijs.
PORCILII à Porcijs.
HOSTILII ab Hostijs.
A cognominibus uero hæ.
RVTILII à Rutilo.
VARII à Varo.
PLAVTII à Plauto.
FVLVII à Fuluo.
VENNONII à Vennone.
ALBII ab Albo.
ALBINII ab Albino.
LICINII à Licino.
SILII à Silo.
GEMINII à Gemino.
GALLII à Gallo.
FLAVII à Flauo.
PLANCII à Planco.
CATII à Cato.
VATINII à Vatia.
FICTORII à Fictore. Vnde Q. Fictorius, de quo Liuius.
CORDII à Cordo. Vnde M'. Cordius, in numis argenteis.

PAPII à Papo. Vnde lex Papia à Papio lata, ut Cicero de off. ait (Papia autem gens fuit, quę Mutili cognomen tulit, Appiano, & lap. Capi. auctoribus) non à Q. Aemilio Papo, ut amicus meus tradit in lib. de nominibus. neque enim leges à cognomine appellantur, ut in IVS desinant, sed, si id forte fiat, in ANVS, ut Gracchanæ leges, at non Gracchiæ, & Cæsarianæ fortasse, non Cesariæ. à nomine uero semper, ut Semproniæ, & Iuliæ. Vnde Cicero in Philip. prima. Quære acta Gracchi, Semproniæ leges proferentur. quære Sullæ, Corneliæ. Idem etiam improbat lectionem illam in Lælio. Videmus Papum Aemilium C. Luscinio familiarem fuisse. improbat autem, quòd cognomen nomini nunquam præponatur. quasi uero Liuius non sæpe dixerit Macer Licinius, Antias Valerius, Cursor Papirius: & Cicero, Vetus Antistius: & Cœlius, Balbus Cornelius: & alij, Paullus Aemilius, & Crispus Salustius.

FVRII, qui ante Fusij, à Fuso, quod etiam cognomen tulerunt.

VALERII, qui olim VALESII, à Valeso gentis auctore. Itaque cognomen etiam tulerunt Volusi.

Ab urbibus, & populis.

TARQVINII à Tarquinis urbe Etruriæ. Dionysius.
GABINII à Gabinis item dicti uidentur.
COMINII ab Cominiis Italiæ populis. de quibus Plinius.
VOLSCII à Volscis. unde M. VOLSCIVS Fictor. de quo Liuius.

A quadrupedibus.

A quadrupedibus etiam multas gentes nuncupatas esse, idoneos testes habemus Plutarchum, & Varronem. Plutarchus in Poplicola ita: Quia pecudibus omnia bona constabant, iccirco filijs suis eiusmodi nomina īposuerunt, ut Porcios. & Varro lib. II de re rust. Nomina multa habemus ab utroque pecore, à minore PORCIVS, OVINIVS, CAPRILIVS, à maiore EQVITIVS. Eadem etiam ratione nos, & ASINIOS, & SVILLIOS adiungere possumus.

A ministerio aliquo.

FLAMINII dicti, quòd flamini Diali ministrarent. Festus.
PONTIFICII forte dicti, quod Pontificibus ministrarent. ex quibus fuit Ti. Pontificius tribunus plebis. de quo Dionysius, & Liuius.

A uoce aliqua.

TERENTII à tereno, uoce Sabina dicti, quæ molle significat: Varrone teste, ut ait Macrobius. quod si ita est, ergo & multi alij eodem modo, ut
AVRELII, qui ante AVSELII, quòd ijs publice locus datus sit, ubi soli sacrificium facerent. Festus.
PVBLICII à publico.
POPILLII à popillo.
HIRTII ab hirto.
IVVENTII à iuuenta.
SALVII à saluo, unde boni ominis caussa primus Saluius in censu, & delectu nominabatur. Festus.
SEPTII à numero septem.
SEPTIMII à septimo.
OCTAVII ab octauo.
NOVII à nouem.
NONII à nono.
DECII à decem.
DECIMII à decimo.

Quemadmodum

Quemadmodum usus cognominum, & agnominum sit inuentus.

CUR autem duobus nominibus Romani homines, non contenti prænomine, & nomine, tertium etiam, & quartum adiunxerint, quod cognomen uocarint, magna existere quæstio potest. Ac mihi quidem uidetur, eos primum, ut qui idem prænomen, nomenq; ferebant, nota aliqua internoscerent, hanc tertij nominis rationem excogitasse, post autem, cum cognominum usus increbuisset, eosdem etiam sine eiusmodi caussa cognomina indidisse. Hac ratione L. Tarquinium Priscum, & L. Tarquinium Superbum, cum & prænomine, & nomine conuenirent, inquit Dionysius, Priscum illum, quòd natu maior, hunc Superbum, quòd contumacior esset, esse uocatū. Valuit autem in primis hic cognominum usus ad confusam ipsarum, ut ostendi, gentium turbam distinguendam. Quod exempli caussa in gente Cornelia perspici potest; quæ cognominum uarietate in multas familias diffusa est: Maluginenses, atque inde Cossos, Scipiones, Lentulos, Merulas, Cinnas, Sullas, Dolabellas. Iterumq; cum familia Maluginensium creuisset, quartis nominibus est in alias etiam familias distributa. ita ut alij Maluginenses Cossi, alij Maluginenses Scipiones, alij Maluginenses Lentuli, itemq; Scipiones alij Africani, alij Asiatici, alij Nasicæ dicerentur. neque enim probo amici mei emendationem ab eo traditam libro secundo annotationum, cap. XIII his verbis. Verba Ciceronis sunt libro secundo de orat. ubi agitur de salibus: Est autem ex hoc genere uetus illud, quod aiunt Maluginensem illum M. Scipionem, cum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem, præcoq; dixisset, &c. Sed multum etiam me torquet quiddam in his nominibus M. SCIPIONEM MALVGIN. Nam nusquam inuenio Scipionem tanquam familiæ nomen poni, sed pro cognomine. Scio equidem per librariorum errorem sæpe SCIPIONEM legi pro CAEPIONEM, quare crediderim hoc etiam loco non Scipionem, sed Cæpionem legi debere. Ratio, qua impellor est hæc. Scio Q. Seruilium Maluginensem sæpe à Liuio nominari in libris primæ decados, quo tempore Romæ creabantur tribuni militares. Scio quoque Seruilios cognomen habuisse Cæpionum, ut facile possim affirmare hic esse legendum M. CAEPIONEM MALVGINENSEM. hanc ergo ipse emendationē non probo. Nam quòd aiunt, Liuium sæpe Q. Seruilium Maluginensem nominare, non est ita. Semel enim tantum lib. V, an. CCCLXXII. nominat P. Seruilium Maluginensem mendose, pro Ser. Cornelium Maluginēsem, ut in scholijs Liuianis ostendi cū alijs testimonijs, tum quòd eo anno Diodorus pro eo tribunum mil. cos. pot. edit σέρουιον κορνήλιον μαλούγινα. Maluginensem autem fuisse cognomen non Seruiliorum, sed Corneliorum perinde atque Scipionem, apparet ex L. M. P. & SER. Cornelijs Maluginensibus, qui aut consules, aut tribuni mil. aut censores fuisse à Liuio sæpe traduntur. Quod cognomen aliquot etiam ex Cornelijs retinuisse, postquam alia cognomina inuenissent, cum hic locus indicat, in quo est, M. Scipio Maluginensis, qui auctore Liuio an. DLXXIIII prætor fuit, tum annus DCLXXII. in Capitolinis tabulis, ubi est, SER. CORNELIVS CN. F. CN. N. LENTVLVS MALVGINENSIS. ut omnino SCIPIONEM, non CAEPIONEM legendum esse, contra quā illi censent, esse existimem. Neque enim intelligo, qui illud sit, quod aiunt, se nunquam SCIPIONEM familiæ nomen inuenisse, sed pro cognomine. Si quidem eandem rationem esse iudico, cum dico, M. Cæpio Maluginensis, atque cum dico M. Scipio Maluginensis, & P. Scipio Nasica, & P. Scipio Africanus, & alia eiusmodi multa. Sed ad propositum reuertamur. Ergo necessitas primum cognomina excogitauit, post vsus, & commoditas custodiuit, & propagauit. Qui uero agnomen aliud esse à cognomine tradiderunt, ij mihi satis quod sentiunt non probant. Ex eorum uero numero grammatici ueteres existunt, qui, ut supra dixi, cognomina appellant ea, quæ tertio loco, quæ uero præterea adijciuntur, ea omnia agnomina nuncupant, ut Africanum, & Asiaticum. Eiusmodi uero opinio facile locupletissimi auctoris Ciceronis uerbis refellitur, apud quem animaduertere possumus, ea omnia cognomina dici, quæ etiam quarto loco ponuntur. Sic enim ille ait pro Murena: Quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præ se ferebat, eandem hic sibi ex Asia cognomen assumpsit. & in Somnio: Eritq; cognomen id tibi per te partum, quod nunc habes à me hereditarium. Idem Sapientem, & Diuitem cognomina uocat, quæ tamen quarto loco erant in M. Porcio Catone, & in M. Licinio Crasso. Inquit enim in Catone: Cato quasi cognomen habebat in senectute Sapientis. & in secundo de off. P. Crassus tum cognomine Diues, tum copijs. Hac caussa nos omnia, præter priora duo, cognomina appellabimus. Nam quòd amicus meus in libro de nominibus agnomen pro nomine gentilicio sumit, atque inde agnatos ducit, multo mihi minus ex ijs, quæ dixi, & ijs, quæ dicam, probatur.

Vnde cognomina tracta sint.

DEINCEPS sequitur, ut unde cognomina tracta sint, dicam ea, quæ uel ueteres prodiderunt, uel ipse aut ratione, aut opinione, sequutus eorum regulas, atque præcepta, consequi potui. Ac Plutarchus quidem in Coriolano multos nobis huius quæstionis quasi fontes ostendit, cum ait: Cognomina apud Romanos imponi consueuisse aut ab actione aliqua, aut à forma, aut à fortuna, aut à uirtute, perindę atque Græci σωτῆρα, & καλλίνικον ab actione, φύσκωνα, & γρύπον à forma, εὐεργέτην, & φιλάδελφον à virtute, εὐδαίμονα à fortuna dixerunt; aut à salibus, & dicacitate, quo pacto Græci Antigonum δώσονα, Ptolemæum λάμυρον appellarunt, Romani uero etiam Metellum unum Diadematum, quòd frontem ex ulcere diademate diu obligasset, alterum uero Celerem, quòd celeritatem eius in apparandis funebribus patri ludis sunt admirati, uocarunt; aut à casu nascendi, ut Proculum, Postumum, Vopiscum, aut demum etiam à corporis uitijs, vt Syllas, Nigros, Rufos, Cæcos, Clodios. quibus nec cæcitas, nec ullum aliud corporis uitium contumeliæ fuit, uerum ipsa uitia pro nominibus proprijs ęquissimo animo audita sunt. Hæc Plutarchus, ut dixi, in Coriolano. Mendum autem suspicor esse in exemplis eius; scribit enim σύλλας dictos esse à corporis uitio, cum alia longe sit eius nominis origo, ut tradit Macrobius. Itaque legendum puto σίλους, idest Silos. Sili autem sunt, qui naso sunt sursum uersus adunco, quod uitium est corporis. neque etiam placet, eundem de cognominibus agentem Clodiorũ fecisse mentionem, quod nomen est gentis, quæ ne à vitio quidem corporis nominata est, ut ante dixi, nisi forte Clodios pro Claudis acceperit. Claudus enim Quinctiorum cognomen. Quæ autem scribit in Coriolano, eadem fere tradita sunt ab eo etiam in Mario. Quin etiam Macrobius lib. primo alios à uirtute, alios ab honore, vel iniuria, alios à casu cognomina ait inuenisse. libro autem tertio aliquot etiam à studio piscium cognominatos esse ostendit. præterea Plin. lib. decimo octauo cap. tertio à rusticis operibus, libro autem vndecimo cap. trigesimoseptimo à vitiosis corporis partibus nonnullos cognomen traxisse ait. Postremo etiam Varro à maiore, & minore pecore cognomina indita esse tradit lib. secundo de re rust. cuius verba ascribam, quia deprauata sunt, & manca. Nomina, inquit, multa habemus ab vtroque pecore, à maiore, & à minore. à minore Porcius, Ouinius, Caprilius. sic à maiore Equitius, Taurus cognomina adsignificari, quòd dicuntur anni capræ, Statili Tauri, Pomponij Vituli. sic à pecudibus multi alij. Hæc Varro. Nemo est autem, qui non intelligat, hic confundi exempla nominum, & cognominum, & sensum nullum bonum elici. Itaque, si ita legamus, erit sententia aptior. Nomina multa habemus ab utroque pecore, à maiore, & à minore. à minore Porcius, Ouinius, Caprilius. sic à maiore Equitius, Asinius. est autem intelligendum, cum dicimus Capram, Taurum, Vitulum, cognomina adsignificari, quòd dicuntur Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli; sic à pecudibus alij multi. Quinctilianus eadem ferme docet libro primo. verba eius hæc sunt: Scrutabitur præceptor acer origines nominum, quæ ex habitu corporis, ut Rufos, Longosq́; fecerunt. ubi erit aliud secretius, Syllæ, Burri, Galbæ, Plauti, Pansæ, Scauri, taliaq́;. et ex casu nascentium; hinc Agrippa, & Opiter, & Cordus, & Postumus erunt. et ijs, quæ post natos eueniunt, unde Vopiscus. iam Cottæ, Scipiones, Lænates, Serrani sunt. et ex uarijs causis gentes quoque, & loca, & alia multa reperias inter nominum causas. Hæc Quinctilianus. apud quem item credo esse mendose Syllas, pro Silos ob eam, quam dixi, caussam. Longum esset hoc loco Liuij, Dionysij, Dionis, Suetonij, Ciceronis, aliorumq́; multorum, quo loco de hac re agunt, in hanc sententiam uerba proferre. Cum igitur res ita habeat, iam quo modo hoc in singulis factum sit, uideamus. Quibus in exponendis hanc diuisionem tuebimur, ut alia ab animo, alia à corpore, alia à fortuna tracta esse dicamus. ad animum autem pertinent uirtutes, mores, oratio, artes, studia, res gestæ, ad corpus partes corporis, color, habitus, uestitus, similitudo alterius, locus, & quæ sunt eiusmodi. His autem rebus diligenter animaduersis, omnis, vt puto, impositorum cognominum ratio erit perfecta. Qui autem cognominum terminationes persequuti sunt, ij frustra laborasse mihi uidentur, cum omnes terminationes cognominibus, si ita tempus, & euentus tulerit, conuenire possint, præter eam, quæ gentem notet. Itaque cum apud Liuium nomina gentilicia multa pro cognominibus mendose legerentur, ea ad suam integritatem ex antiquorum monumentis à me paulo ante redacta sunt, ut Fabius Licinus, Marcius Rutilus, Quinctius Flamininus, Furius Pacilus, & alia eiusmodi, non Licinius, Rutilius, Flaminius, Pacilius, ut uulgo legebatur.

Cognomina

Cognomina à sapientia ducta, aut contra.

Sapientiam autem, atque stultitiam dedisse multa cognomina Romanis cum ex Plinij uerbis percipitur, tum exempla, quæ subijciam, indicant. scribit enim Plin. lib. tertio: Reliquis animi bonis præstitere ceteros mortales sapientia, ob id Cati, Corculi apud Romanos cognominati.

SOPHVS, qui est græce sapiens, Semproniorum cognomen. quod primus tulit P. Sempronius iuris ciuilis peritissimus.

CATO, auctore Plutarcho in Catone maiore, uir dicitur multarum rerum peritus. eaq; de re M. Porcius Cato uocatus est. fuit autem etiam cognomen Hostiliorum.

DE CATO inquit Varro lib. VI de ling. Lat: Cata acuta Sabini dicunt; quare Catus Aelius Sextus, non, ut aiunt, sapiens, sed acutus. Quare dixit Ennius: Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus.

SAPIENTIS cognomen inuenit C. Lælius, ut ait Plutarchus in Gracchis, quia, cum Tiberij partes aduersus optimates tueri cœpisset, discordiam ciuitatis metuens ab incœpto destitit.

CORCVLVM, auctore Festo, antiqui à corde solertem, & acutum dixerunt, eoq; cognomine usus est P. Cornelius Scipio Nasica, optimi uiri filius, ut ait Cicero in Bruto.

BRVTVS stultum significat, ut ait Dionysius. Itaque L. Iunius, qui reges eiecit, factus ad imitationem stultitiæ, Bruti quoque haud abnuit cognomen. Liuius, Dionysius.

BELLVTVS est belluæ similis, ut ait Festus. quod cognomen tulit L. Sicinius primus tribunus pl. Dionysius, & Pædianus.

A uirtute, & moribus.

NERO Sabinorum lingua strenuum significat. Itaque Ti. Claudius Ap. Cæci F. id primus tulit, quod post in eius familia mansit. Suetonius in Tiberio.

MARCELLVS, ut Plutarchus tradit, est Bellicosus, i. ἀρήϊος. hoc est Martius. puto autem Marcellum dictum esse, quasi Martellum, idest paruum Martem. Eo plebeia gens Claudia usa est.

L. SICINIVS Dentatus ob fortitudinem ACHILLES dictus. Gellius lib. II cap. XI.

SVPERBI cognomen tulit L. Tarquinius rex, quia socerum gener sepultura prohibuit. Dionysius, & alij.

FRVGI L. Calpurnius Piso appellatus ob mores, ut ait Pędianus in Pisonianam, & Cicero in Verrem.

OVICVLA dictus Q. Fabius Maximus, quia moribus fuit humilibus. Plutarchus in Fabio, & qui scribit de uiris illustribus.

CAPRARII cognomen C. Metellus ex contumelia traxit. Cicero lib. III de orat. Itaque Scipio de eo dixit, matrem eius, si quintum pareret, asinum fuisse parituram.

GVRGES uocatus Q. Fabius Rulliani F. à deuorato patrimonio. Macrobius. Plutarchus λαιμαργὸν nominat.

NEPOS aliquando cognomen contumeliæ fuit à prodigalitate, ut de Q. Metello collega P. Lentuli cos. scribit Valerius. unde lusit Cicero ad Att. Sumptu iam nepos euasit Scaptius. patrem tamen Metelli, eum qui cum T. Didio consul fuit, Q. Metellum Nepotem uocant etiam Capitolini scriptores. Nepotem autem eum dictum, quasi Q. Metelli Macedonici nepotem, significat in Cornelianam Pædianus.

ASPER C. Trebonius ab insectandis patribus nominatus. Liuius lib. tertio.

LVRCONES, auctore Festo, dicti, qui cum auiditate cibum sumerent. Fuit autem Aufidiorum cognomen.

CAMILLVS, quo cognomine Furij usi sunt, est puer ingenuus. Festus, Plutarchus in Numa, Macrobius lib. tertio, Seruius in Virgil. ubi de Camilla.

CICVRINVS cognomen Veturiæ gentis à morum simplicitate dictus. Varro de ling. Lat.

VIR optimus P. Scipio Nasica à senatu iudicatus, & appellatus est. Liuius.

Ab oratione, & dicto aliquo.

LEPIDI Aemilij dicti sunt à lepore orationis, quia Mamercus Numæ F. princeps eius generis summo lepore prędítus fuit, quem Græci αἱμυλίαν dicunt. Plutarchus in Paullo.

EVTRAPELVS fuit cognomen Volumniorum, unde Cicero ad Volumnium. εὐτραπελία, inquit,

inquit, tuarum literarum. est autem δύτραπελος idem, quod Lepidus.

ATTICI cognomen inuenit T. Pomponius, quòd attice optimè loqueretur. Cicero in Catone. Nepos in uita.

FIGVLI cognomen adeptus est Nigidius, quòd inconstantiam rerum humanarum rotæ figulinæ comparauit. Augustinus de ciuitate Dei.

SVRA dictus P. Lentulus, qui, cum Sulla rationem ab eo pecuniæ publicæ repeteret, quam quæstor tractauerat, dixit se non posse rationem reddere, sed præbiturum suram, ut pueri solent, qui in sphæræ ludo peccauerint. Plutarchus in Cicerone.

SCROFA Tremellius appellatus, auctore Macrobio, quòd quærentibus quibusdam scrofam ruri, uerba iurationis concepit, nullam esse in uilla sua scrofam, nisi quæ in centonibus iaceret, lectulum monstrans. ut autem ait Varro lib. II. de re rust. quòd apud exercitum dixerit, hostes celeriter se, ut scrofa porcos, disiecturum, idq; fecerit.

Ab arte, & studio aliquo.

PICTOR Q. Fabius dictus, quòd primus Romæ ædem Salutis pinxit. Plin. lib. XXXV. cap. IIII. Cicero in Tusculana prima.

METELLI in re militari sunt, quasi mercenarij, unde genti Cæciliæ fuit cognomen. Festus.

PRAECONINVS L. Aelius Stilo, quòd præco fuerit. Plin. lib. XXXIII. cap. primo.

Eadem ratione uidetur FICTOR M. Volscii cognomen. Liuius.

CORNICEN, Oppiorum Liuius. Vnde & Cornicinus apud Ciceronem in epist. ad Att.

FVLLO Apustiorum Liuius. lapis Capitol. unde iocus apud Macrobium: Miror sororem meam habere Maculam, cum Fullonem habeat.

Porrò autem à studio rerum rusticarum multa tracta fuisse cognomina, auctor est Plinius libr. XVIII. cap. tertio. Ex eorum numero sunt.

BVBVLCVS Iuniorum cognomen, qui optime bubus uteretur.

PILVMNVS, qui pilum pistrinis inuenit.

CICERONES, LENTVLI, ut quisque optime cicerem, aut lentem serebat. illud Claudiorum, & Tulliorum: hoc Corneliorum cognomen. eademque forte ratione PISO Calpurniorum.

SERRANVS Atilius, quòd eum serentem inuenerunt dati honores.

LACTVCINVS Valeriorum cognomen à lactuca. Plin. lib. XIX. cap. tertio. Quare qui Cos. anno CCXLVII. M. Valerius Maxumus dicitur in Cap. tabulis: is à Diodoro lib. XI. μάρκος οὐαλέριος λακτούκας appellatur. Idem Plinius lib. XVII. cap. primo scribit ita: Fuere & ab arboribus cognomina antiquis, FRONDITIO militi illi, qui præclara facinora Vulturnum transnatans fronde capiti imposita aduersus Annibalem edidit.

STOLO Liciniæ genti (ita enim appellatur in ipsis arboribus fructicatio inutilis) unde & pampinatio inuenta primo Stoloni dedit nomen.

Iam à studio piscium dicti sunt Licinius MVRENA, Sergius ORATA, qui eiusmodi piscibus delectati sunt, ut ait Macrobius lib. tertio Varro lib. tertio de re rustica.

Eadem ratione a maiore, & a minore pecore cognomina multa ducta sunt, auctore Varrone lib. secundo hinc Statilij TAVRI, Annij CAPRAE, Pomponij, & Mamilij VITVLI. Quod etiam in Poblicola scribit Plutarchus. ἐτίθεντο δὲ τοῖς παισὶν αὐτῶν σουίλλους, καὶ βουβούλκους, καὶ καπραρίους ὀνόματα.

Quin etiam à studio auium multa sumpta esse placet Varroni. Hinc Cornelium MERVLAM, Fircellium PAVONEM, Minucium PICAM, Petronium PASSEREM esse dictum.

Ab urbe, uel regione deuicta.

Iam uero ab urbe, uel regione deuicta, hæc quæ sequuntur.

CORIOLANVS a Coriolis oppido captis dictus est C. Marcius. Liuius lib. secundo.

FIDENAS a Fidenis L. Sergius, & posteri eius. Liuius.

MESSALLA Valerius a Messana primo punico bello capta. Macrobius. lap. Capitolini.

PRIVERNAS L. Aemilius Mamercinus a Priuernate bello. Liuius.

NVMANTINVS P. Scipio a Numantia deleta. Appianus, Velleius.

ISAVRICVS P. Seruilius ab Isauris urbe Ciliciæ captis. lap. Cap. Velleius.

Idem fecerunt, qui regiones in potestatem P. R. redegerunt. quorum primus, ut ait Liuius lib. XXX P. Scipio fuit, qui à deuicta Africa cognomen AFRICANI tulit. Itemq; L. Scipio fra-

tereius, ASIATICI ab Asia. Q. Metellus MACEDONICI, à Macedonia. L. Mummius ACHAICI ab Achaia. Q. Metellus alter BALEARICI à Balearibus, & L. Metellus DALMATICI à Dalmatia. Q. Fabius ALLOBROGICI ab Allobrogibus. Q. Metellus CRETICI à Creta. D. Iunius Brutus CALLAECVS à Callæcia. Q. Metellus NVMIDICI à Numidia. Quorum apud omnes testata cognomina sunt. Hoc autem loco uerba quædam amici mei non possum tacitus præterire, quæ ab eo in libro de nominibus posita sunt eiusmodi: Isauricus ab urbe dictus. Ideo conqueritur Cicero lib. epist. ad Att. v. cum esset in Cilicia procos, & expugnasset oppidum Pindenissum, non esse aptum ad cognomen parandum. Qui (malum) Pindentissæ? nam Seruilius ante ab Isauro urbe præclara fuerat appellatus. Non possum autem præterire, quia hic sensum germanum Ciceronis non uidetur assequutus. neque enim Cicero queritur Pindenissum non esse aptum ad cognomen parandum, sed ad gloriam ex eius expugnatione propter oppidi obscuritatem comparandam. Sic enim ait: Saturnalibus mane se mihi Pindentissæ dediderunt. qui (malum) isti Pindentissæ? qui sunt? inquies. nomen audiui nunquam. quid ego faciam? non potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere. Quibus uerbis de obscuritate, vt dixi, oppidi queritur, non de cognomine inepto. neque enim quisquam unquam Imperator Romanus aut Cilix, aut Aetolus est ex uictoria nominatus, ut iis in cognomine inuidere posset. uerum aliquot ex ijs prouincijs clarissimos triumphos egerunt. Hoc idem sentit etiam Cicero, cum scribit ad Cœlium. Oppugnabam oppidum Pindenissum tantis opibus, tantoq; negocio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi. idest, quòd obscurissimo nomine cum sit, ne mea quidem satis gloriosa esse uictoria, & expugnatio possit, qualis eorum fuit, qui Ciliciam, Aetoliam, & Macedoniam subegerunt. Nam quòd ait amicus meus ineptum ad cognomen esse, non uideo cur non Cicero Pindentissa dici facile potuisset, ut quondam Valerius Messalla a Messana uicta, si splendidum oppidi nomen fuisset.

A loco, ubi bene, male ue pugnatum est.

REGILLENSIS A. Postumius Dictator dictus, quòd ad lacum Regillum cum Latinis bene pugnauerit. quod cognomen posteri etiam eius tulerunt.

AESERNINVS M. Marcellus appellatus, quòd Aeserniæ captus est. Epitomæ.

CRETICVS M. Antonius Triumuiri pater dictus, quòd Cretæ mortuus est. Pædianus, Plutarchus in Antonio. hunc tamen quidam Antonium CICEREIVM uitiose nominant.

GERMANICVS Cæsar dictus, quòd in Germania obijt.

BITHYNICVS Pompeius dictus, quòd ex Bithynia suppellectilem regis Nicomedis deportarit. Festus.

CAVDINVS L. Lentulus, quod ad furcas Caudinas obsessus cum cos. fœdus turpe suaserit, ut ex Liuio elici potest.

Ab alijs euentibus.

COLLATINVS Tarquinius dictus, quòd diu Collatiæ præfectus fuerit. Dionysius.

POPLICOLA Valerius, quòd populum coluerit. Dionysius, Liuius.

TORQVATVS Manlius quòd torquem in pugna Gallo detraxerit. Liuius, Gellius.

PIVS Q. Metellus, quòd pietatem in reditu patris lacrymis deprecando adhibuerit. Cicero.

PIETAS L. Antonius, quòd eo animo remp. tractarit una cum Fuluia, quasi pro Marco Triumuiro fratre laboraret. Vnde à Dione dicitur λούκιος ἀντώνιος πιέτας, i. εὐσέβεια. quanquam à Glareano mendose Pœtus nominatur.

DRVSVS Liuius uocatus, quòd Drausum regem hostium interfecerit. Suetonius in Tiberio.

CVNCTATOR Fabius, quòd cunctando Annibalem fregit. Plutarchus.

VENOX Plautius, quia censor aquæ Claudiæ uenas indagauerit. Liuius, Frontinus.

SCIPIO Cornelius, quòd patrem luminibus carentem pro Scipione rexerit. Macrobius.

CVRSOR L. Papirius à velocitate cursus. Liuius.

SALINATOR M. Liuius dictus, quòd uectigal nouum ex salaria annona cõmentus est. Liuius.

AMBVSTVS Fabiorum fuit, ut puto, quòd à fulmine ambustus fuerit. sic enim Festus: Pullus Iouis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quòd eius natis fulmine icta erat. Antiqui puerum, quem quis amabat, pullum eius dicebant. Hinc etiam quidam RVLLVM Fabij Maximi cognomen profectum existimant.

IMPERIOSSVS Manlius, quia seuerius delectũ habuit. Liuius. Plutarchus ἐπιτακτικὴν appellat.

MAXIMVS

MAXIMVS Valerius, quòd plebem patribus conciliauit. Cicero in Bruto.

MAXIMVS Fabius, quòd libertinos in quatuor tribus secreuit. Liuius lib. IX.

MAGNVS Pompeius, quòd res magnas ante ætatem gesſit. Appianus, Plutarchus.

ASINA Cornelius Scipio, quia cum ſponſores ab eo poſcerentur, aſinam produxit in forum cum pecuniæ onere, quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. Macrobius.

VISPILLO Lucretius dictus, quòd ædilis cadauer Ti. Gracchi tanquam uiſpillo in Tiberim proiecit. De uiris illuſtrib. in Graccho.

ANNALIS Villius, quòd legem annalem tulit. Liu. lib. XL.

DIADEMATVS Metellus, quòd frontem ex ulcere diu ligauerit faſcia, quæ diadema græce dicitur. Plutarchus in Coriolano.

PRAETEXTATVS Papirius, quòd in ætate prætextata ſummam prudentiam oſtenderit. Macrobius.

LAENAS Popillius, quòd, cum flamen ſacrificium faceret, cum læna in publicum exierit, & ſeditionem ſedarit. Cicero in Bruto.

CORVVS Valerius, quòd ei cum Gallo pugnanti coruus omen uictoriæ fuit. Liuius, Gellius.

BVTEO Fabius, quia inſidens in naui buteo auis bono auſpicio duci ei fuit. Plin. lib. x, cap. VIII.

CAVDEX Ap. Claudius dictus, quòd primus caudicem, id eſt nauem, belli gerendi cauſſa primo Punico bello conſcenderit. Seneca.

CAESAR Iuliorum cognomen fuit, de quo alij aliter tradiderunt. amicus autem meus in libro de nominibus ita: Illud non prætermittam, Cæſarem non ab utero cæſo dictum, quod multis uideo placere, ſed quod ait Seruius, & Spartianus, ab elephanto primum cæſo. nam lingua punica Cæſar elephas dicebatur. Quare in quibuſdam argenteis nūmis apud me uidere eſt, ab altera parte elephantem cum hac inſcriptione CAESAR, ab altera autem inſtrumenta, quibus elephantos Romani perimebant. Hæc ille.

Numum illum, cuius ipſe meminit, ego accurate effingendum curaui, ut omnes homines eius induſtriam in Romana antiquitate illuſtrāda cognoſcerent. ſunt enim eiuſmodi nūmi multi cum apud alios, tum apud clariſsimum, & humaniſsimum uirum Andream Lauredanum patricium Venetum. quanquam quæ ille ad hunc nūmum interpretandum attulit, ea a multis huius artis peritis reprehendi ſæpe animaduerti, qui quæ ille inſtrumenta elephantorum interimendorum eſſe tradidit, ea pontificalia, ac religionis potius inſignia eſſe contenderent, albogalerum, uel tutulum, ſeceſpitam, aſperſorium, & uas ſacrificale. Albogalerum enim ita deſcribit Feſtus. Albogalerus a galea nominatus eſt. eſt enim pileum capitis, quo diales flamines, ideſt ſacerdotes Iouis utebantur. fiebat enim ex hoſtia alba Ioui cæſa, cui affigebatur apex uirga oleagina. Tutulum autem ita: Tutulum uocari aiunt flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat uitta purpurea innexa crinibus, & extructum in altitudinem. Ennius: Libaq;, fictores, argeos, & tutulatos. Itaque Varro lib. de lingua lat. exponens hunc eundem Ennij uerſum, ait: Tutulati dicti ij, qui in ſacris capitibus habere ſolent, ut metam. id tutulus appellatur ab eo, quòd matres familias crines conuolutos ad uerticem capitis, quos habent uti uelatos, dicunt tutulos: ſiue ab eo, quòd tuendi cauſa capilli fiebant: ſiue ab eo, quod altiſsimum in urbe eſt, quod eſt arx, ea res tutiſsima tutulus uocatur. De ſeceſpita ſic Feſtus. Seceſpitam alij ſecurim, alij dolabram æneam, alij cultellum putant. Item: Seceſpita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, iuncto ad capulum auro, argentoq;, fixum clauis æneis ære Cyprio, quo flamines, flaminicæ uirgines, pontificesq; ad ſacrificia utebantur. dicta autem eſt ſeceſpita a ſecando. Aſperſorium quidam uocant, quo aquam luſtralem aſpergebant. unde Virgilius.

Ter pura ſocios circumtulit unda,
Spargens rore leui- Et alibi.
-corpuſque recenti
Spargit aqua-

Vas sacrificale est uel capedo, uel simpuuium. De capedine Cicero in Paradoxis: Quid autem Numa Pompilius? minus ne gratas dijs immortalibus capedines, ac fictiles urnulas, quàm filicatas aliorum pateras fuisse arbitramur? & lib. tertio de nat. Docebo meliora me didicisse de colendis dijs immortalibus iure pontificio, & more maiorum, quàm capedunculis, quas Numa nobis reliquit. De Simpulo Festus: Simpulum uas paruum non dissimile cyatho, quo uinum in sacrificijs libabatur, a sumendo dictum Varrone auctore, ut fortasse à capiendo capedo dicta est. & Iuuenal. Satyra sexta: Aut quis simpuuium ridere Numæ, nigrumq; catinum. & Plin. lib. xxxv. In sacris quidem etiam inter has opes non murrhinis, cristallinisue, sed fictilibus prolibatur simpullis. His igitur rationibus adducti multi instrumenta hæc, quibus elephantes interficerentur, esse iure negant, pontificalia autem ut dixi insignia esse asserunt, quæ diuo Iulio Cæsari cõsecrato, & in deos relato tributa sint ab Augusto, qui in patris pont. max. mortui honorem hunc nũmum percusserit. itaque ab altera parte esse elephantem, consecrationis symbolum. Vnde Suetonius in Claudio scripserit: Claudius auiæ Liuiæ diuinos honores, & circensi pompa currum elephantorum Augusteo similem decernendum curauit. eadem etiam de caussa anguem elephanti ipsi esse subiectum, qui, auctore Plutarcho in Cleomene, heroibus sacer esset. Vnde Virgilius in v, de angue ad tumulum Anchisæ mortui dixerit;

Incertus genium ne loci, famulum ue parentis;

cum apotheosim eius significare uellet, ut ait Seruius. Sed siue hæc, siue alia sunt, profecto nihil hic nũmus ad eum qui primum elephantem occidit, neque ad ipsa demum elephantorum interimendorum instrumenta pertinet, quod amicus meus ingeniose potius, quàm uere cõfinxit, præsertim uero cum fabrile scalprum cum malleo ad eiusmodi beluas interimendas adhibitum sit auctore Liuio.

CENSORINVS Marcius uocatus fuit, quòd bis Censor factus est. Valerius, Capitolinæ censuræ.

FLAMINIVS Quinctiorum, & Claudiorum. AVGVRINVS Minuciorum eadem ratione cognomen fuit, ab insigni fortasse aliqua re uel in flaminio uel in auguratu gesta.

SACERDOTIS cognomen tulerunt Licinij.

AVGVR Q. Scæuola. PONT. MAX. alter Q. Scæuola ab ipso sacerdotio, quo fungebantur, uocati sunt.

CVRIO Scriboniorum cognomen fuit, quòd qui primus id tulit, curio maximus fuerit, ut ex Liuio intelligi potest. Qua ex familia C. Curio consul, qui de Macedonia triumphauit, & C. Curio filius tribunus pl. auctor ciuilis belli fuit, ad quem sunt epistolæ Ciceronis in secundo libro, de quibus epistolis sic scribit amicus meus in lib. de nominibus: Ambiguitas est in nomine Curionis lib. II. epist. fam: In qua re multi decepti sunt, non distinguentes patrem Curionem à filio. Nam illæ epistolæ, NON dum erat auditum, & SERA gratulatio, scribuntur ad patrem. Hæc ille. Hanc tamen opinionem intelligo à scholis omnibus esse repudiatam. neque enim uidere se eruditi homines aiunt, quemadmodum, cum in extrema epistola de tribunatu C. Curionis filij agatur, ea epistola ad patrẽ transferri possit, qui multis ante annis Consul triumphauerat. In priore uero, cum de reditu Curionis ex Asia agatur, cur non idem sit Romam reuertens, qui fuerat absens, idest cur nõ ad eundem redeuntem hanc scripserit, ad quem absentem superiores scripserat, præsertim uero, cum in superioribus de patris clarissimi uiri obitu mentionem fecerit.

THVRINVS cognomen Octauio puero fuit, quod in regione Thurina natus sit. Suetonius in Augusto.

SYLLA P. Cornelius dictus, quod decemuir, aut prætor ex libris Sybillinis ludos Apollinares instituit. si quidem Sylla, quasi Sybilla appellatus est. Macrob. quod cognomen post in familia mansit.

AVGVSTVS Cæsar Octauianus dictus est honoris, & amplitudinis caussa. Suetonius.

A' corporis partibus.

A' corporis autem partibus tot cognomina tracta sunt, ut uix comprehendi oratione posse videantur. Nam à capite CAPITONES, CILONES, & TVDITANI sunt. Cilones enim dicti sunt, quorum capita oblonga, & compressa sunt, ut ait Carisius. Festus autem eos esse ait, quorum frons est eminentior, ita ut dextra, sinistraq; uelut recisa uideatur. fuit uero Flaminiorum, unde in nũmis argenteis L. FLAMINI. CILO. Tuditani, qui caput simile malleo habeant. Tudites enim mallei sunt, a tundẽdo dicti. Iam CINCINNATI, CALVI, CRISPI, in Quinctijs, Licinijs, Salustio à capillis sunt, ut CRISPINVS Quinctiorum. Quare Suetonius Caligulam Cincinnato crinem ademisse scribit ueteris familiæ insigne. FRONTONES à fronte NA-

SONES, SILI, SIMI à naſo ſunt. Sili ſunt, qui naſo ſunt ſurſum uerſus repando. Feſtus. Silus Sergiorum cognomen fuit. unde in nũmis. M'. Sergius Silus. De ſimis Plinius lib. XI cap. XXXVIII. A naribus cognomina Simorum, & Silonum. uidendum tamen ne legendum ſit, Simonum, & Silorum. Ita STRABO, PAETVS, COCLES, LVSCVS, LVSCINVS, RAVILIA, OCELLA, CAECVS ab oculis. Plin. lib. XI. cap. XXXVII. Strabo, qui peruerſis, & detortis oculis eſt. Porphirio, Plinius. Talem autem fuiſſe Cn. Pompeium Magni patrem cognomine Strabonem ſcribit idem. PAETVS, auctore Porphirione, eſt qui oculis eſt leuiter declinatis, uel cuius oculi huc, & illuc celeriter mouentur, ut ait Acro. Horatius Satira tertia: Strabonem appellat pætum pater. COCLITEM luſcum dixerunt. unde Cyclopas coclitas appellarunt. Seruius. At Plinius lib. XI. qui orbi altero lumine naſcerentur, Coclites dicti; item Varro de ling. lat. LVSCVS Anniorum, LVSCINVS Fabriciorum cognomen fuit, auctoribus Cap. lap. RAVILIA à rauis oculis. Feſtus: Vnde Caſsius Longinus Rauilia. OCELLAE, qui paruis utriſque oculis eſſent. Plinius lib. XI. unde Ser. Ocella apud Cœlium in VIII. epiſtolarum. Ap. Claudius CAECVS appellatus, poſtquàm aſpectũ oculorum amiſit. A ſupercilijs SILONES, ideſt, qui eminentibus ſunt ſupercilijs, à Sileno, qui hirſutis ſupercilijs pingebatur. Nonius ex Varrone. A lingua BALBI, & BLAESI. quorum illud Aciliorum, hoc Semproniorum cognomen eſt. Sunt autem, qui R literam pronunciare non poſſunt, quo uitio laborauit Demoſthenes. Vnde eſt in primo de oratore: Demoſthenes ita balbus fuit, ut eius artis, cui ſtudebat, primam literam dicere non poſſet. & in Priapo: Cum loquor, una mihi ſemper peccatur litera, nam præ, Pæ dico ſemper, blæſaq; lingua mea eſt. eademq; forte ratione BLASIO Corneliorum, & Heluiorum fuit. Aures, inquit Plinius, homini tantum immobiles, ab ijs Flaccorum cognomen. LABEONES, & CHILONES à labijs. Plinius, Feſtus, & Cariſius. VERRVCOSSVS, à uerruca in labijs, Fabij Maximi fuit. Plutarchus DENTATI, qui cum dentibus nati ſunt. Plin. lib. ſeptimo, cap. XVI. Curij, & Sicinij cognomen. BARBATVS Horatiorum, & Scipionum, BARBVLA, Aemiliorum, AHENOBARBVS, i. qui ænea barba eſſet, Domitiorum fuit à barba. Plutarchus in Paullo. à colore RVTILVS, EBVRNVS, AQVILINVS, ut ait Feſtus. eademq; ratione ALBVS, NIGER, RVFVS, FLAVVS. Iam SCAEVA, & SCAEVOLA, & LAEVINVS, quòd læua manu pro dextra uterentur, dicti ſunt, quæ Brutorum, Muciorum, & Valeriorum cognomina ſunt. MENTO Iuliorum, DORSO Fabiorũ, SCAPVLA Corneliorum, AXILLA, & AHALA Seruiliorum. GVLO Quinctiorum fuit. A cruribus autem hæc ſunt, VARVS, VATIA, ATTA. Vari qui crura incurua habent, & ſunt contrarii ualgis. Vatiæ, quibus in exteriorem partem crura flectuntur. Attæ, qui propter uitium crurum, aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram, quàm ambulant. quorum primum Liciniorum, ſecundum Seruiliorum, tertium Quinctij poetæ fuit. Feſtus, Nonius, Plinius. Iam PLAVTI, PANSAE, PLANCI, SCAVRI, quæ pedum uitia ſunt, cognomina Romanis fuerunt. Plautus eſt, qui planis eſt pedibus, & nullam habet in medio cauitatem. Panſa, cui pedes lati, ac panſi. Plancus, cui plani pedes. Scaurus, qui talos pedum tumentes, & porrectos habet. Plinius lib. XI. Feſtus.

A corporis habitu.

A corporis autem habitu ſunt CRASSVS, MACER, utrunque Liciniorum. LONGVS Semproniorum. GALBA Sulpiciorum. GRACCHVS item Semproniorum. PVLCHER Claudiorum. GLABRIO Aciliorum. COSSVS, & ARVINA Corneliorum. PAVLLVS Aemiliorum De Galba ſcribit Suetonius in Nerone, atque, an craſſum, an macrum ſignificet, ambigit. Grachum à gracilitate corporis dictum ſcribit Cariſius. Glabri ſunt depiles. Coſsi rugoſi corporis à ſimilitudine uermium ligno editorum, qui coſsi dicuntur. Feſtus. Aruina durum eſt pingue, quod eſt inter cutem, & uiſcus. Seruius. Paullus (ut puto) paruus eſt. unde Terentius, Paullo ſumptu, dixit. cognomen eſt Aemiliorum, ut PAVLLVLVS, & MAGNVS Poſtumiorum Albinorum.

Ab ortu.

Iam uero ab ortu ducta ſunt GEMINVS cognomen Seruiliorum, quod primum tulerunt P. & Q. Seruilij fratres. quorum Publius bis conſul fuit cum C. Cotta an. DI. & DV. auctor Cicero in Lucullo. TERGEMINVS Horatiorum, & Curatiorum. Liuius. CORDVS C. Mucij. Dionyſius. Eſt autem Cordus ſero natus. Quinctilianus. Quare Plutarchus C. Mucium Cordum ὀψίγονον uocat. PRISCVS Tarquinij, quòd maior natu eſſet. Dionyſius. Idem Priſcus fuit etiam cognomen

gnomen Seruiliorum, ac nescio an eadem ratione CASCA, quem pro sene Latini ueteres dixerũt, Varrone auctore de lingua Latina. De AGRIPPA, & PROCVLO Vispaniorum, & Plautiorum cognominibus dictum est in prænominibus.

A loco, unde commigrauerint, aut ubi nati sint, aut ubi habitauerint.

A locis porro, unde quisque Romam commigrauerit, hæc sumpta sunt.

SABINVS REGILLENSIS, uel Regillanus, ut est apud Suetonium, Ap. Claudius dictus, quia ex Regillo Sabinorum oppido uenit. Liuius.

ANTIAS Valerius. Plinius in prefatione, quòd Antias & esset, & diceretur.

AMERINVS Sex. Roscius ex Ameria. Cicero pro Roscio.

Eadem ratione dicti uidentur Furii MEDVLLINI, Fusij CALENI, Sulpicij CAMERINI, Apuleij SATVRNINI, Manlij VVLSONES, Publilij VVLSCI, Aulij CERRETANI, Plautij VENNONES, Aelij LIGVRES, Cominij AVRVNCI. VFENAS certe, & CARRINAS & MAECENAS à loco tracta sunt, teste Varrone lib. II de analogia.

CAPITOLINI Manlij dicti sunt etiam, antequàm M. Manlius Gallos à Capitolio depelleret, quòd in Capitolio habitarent: quod ne quis patricius faceret, damnato M. Manlio, decreto cautum est. Liuius. Eadem fortasse ratione & Quinctij, & Sestij Capitolini uocati sunt, & Genucij AVENTINENSES, quòd Auentinum, & Verginij COELIMONTANI, quòd Cœlium mõtem incolerent.

A principe generis.

Aelius LAMIA à Lamo Formiarum conditore dictus. Horat. lib. III. Odarum.

FVSVS Furiorum, qui ante Fusij à Fuso. VOLVSVS Valeriorum, qui antea Valerij à Valeso. IVLVS Iuliorum à Iulo generis sui auctore nuncupati. Marciorum cognomen fuit REX, fortasse ab Anco Marcio rege. Siquidem in nummis quibusdam est ab una parte caput hominis cum hoc nómine ANCVS, ab altera uero aquæductus cum his uocibus, AQVA MAR. in ora uero nũmi, PHILIPPVS. Nam & aqua Marcia à Marcio Rege deducta est, & Philippus Marciorum cognomen est, cuius gentis auctor Ancus Marcius rex.

A similitudine alterius.

Tantam præterea uim habuit similitudo alterius, ut inde cognomina etiam sæpe inuenta sint. ut de Cn. Pompeio Magno scribit Valerius lib. IX. qui MENOGENES à multis dictus sit, quòd Menogeni coquo suo similis esset, & de P. Scipione, qui SERAPIO à uictimario eius nominis sibi simili, & P. Lentulo, qui SPINTHERIS, ab histrione Spinthere, adeptus sit: & alter Scipio. qui SALVTIONIS à Salutione mimo cognomen inuenerit. Plinius lib. VII. cap. XII.

A Fortuna.

A fortuna postremo hæc ducta. FELIX, FAVSTVS, in Sulla. DIVES in Crassis. EGERIVS ab egestate in Tarquinio, post patris, auiq; mortem egenus natus. Dionysius, Liuius.

Cognomina ex cognominibus orta.

Multa etiam cognomina ita immutata sunt, ut per diminutionem in INVS à suo primitiuo deflexa sint. Albus enim, quod fuit cognomen primum Postumiorum, post ALBINVS euasit. ita Rufus in Cornelijs RVFINVS, MAMERCVS in Aemilijs MAMERCINVS, MESSALLA in Valerijs MESSALINVS, inq; ijsdem Coruus CORVINVS, in alijs etiam eadem fortasse ratione LONGINVS, CRASSINVS, CALVINVS, LAEVINVS, PAVLLINVS, CRISPINVS, CARSONINVS, PAITINVS, BALBINVS, NIGRINVS. quæ omnia deriuata sunt. Item MARCELLINVS, ut in Cn. Cornelio Lentulo Marcellino, quod tamen cognomen in eo adoptionis signum fuisse arbitror. Hic enim P. Lentuli filius fuit, qui fuit M. Marcelli filius, Cicerone auctore in Bruto.

Cognomina an hæreditaria fuerint.

His rebus expositis, æquũ est etiam cognoscere, quemadmodum ex cognominibus alia ad posteros

ſteros quàm longiſsime propagarentur, alia ne ad filios quidem peruenirent. Itemq; ſuccreſcenti bus in eadem gente cognominibus, quemadmodum uetuſtiſsimum quodque aboleretur, recentia uero omnia plerunque retinerentur. Ac primum quidem qui cognomen patris, aui ue, & maiorum tulerunt, idipſum feciſſe uidentur præſtanti illius, qui primus id cognomen inuenit, uirtute, & gloria adducti, ita tamen, ut aut mutare, aut relinquere illud cognomen pro arbitratu potuerint. cuius rei eſſe documento poſſunt ea, quæ de Cicerone ſcribit Plutarchus. Qui primus, inquit, Ciceronis cognomen tulit, is maxima laude floruiſſe uidetur, quòd id cognomen à poſteris non ſolum non neglectum ſit, uerum etiam ſtudioſe retentum. & paulo poſt: cum autem M. Cicero, poſtea quàm magiſtratus cepit, crederetur cognomen illud aut uitaturus, aut certe mutaturus, reſpondit, operam ſe daturum, ut id eſſet & Scauris, & Catulis illuſtrius. Præterea uero idem Cicero cognomina hæreditaria fuiſſe oſtendit, cum loquĕtem inducit Africanum cum nepote hoc modo: Erit id tibi cognomen per te partum, quod nunc habes ex me hæreditarium. Itaque uidemus hac de cauſa Album, & Albinum per quingentos amplius annos in gente Poſtumia cuſtoditum, Maximumq; in Valeria, & ferè etiam in Fabia, & item in Mucia Scæuolam. Hoc tamen non in omnibus ſeruatum eſſe inde apparere poteſt, quòd Strabonis cognomen, quod fuit patris Pompeij Magni, ne filius quidem uſurpauit, neque filij Q. Maximi Ouiculæ Verrucoſi ea, quæ fuerant patris. Nouis autem aſcitis familiæ cognominibus uetera eſſe deleta agnoſci poteſt ex Manlia gente. cuius primum cognomen fuit Vulſo, poſt Vulſo Capitolinus, tum Capitolinus Imperioſſus, poſt Imperioſſus Torquatus, ad extremum autem tantum Torquatus retentus eſt.

An æque omnium cognomina fuerint.

Ex ijs, quæ dicta ſunt, illud ſatis intelligi poteſt, æque omnes Romanos ciues uti inuentis cognominibus potuiſſe, neque ipſum cognominum uſum plebi magis interdictum, quàm optimatibus fuiſſe. Factum eſt tamen, ut, quoniam reſp. primum in patriciorum poteſtate fuit, eorum etiã ante cognomina celebrata, quàm plebis ſint. ubi uero plebs ad remp. acceſsit, tum & plebeiorum etiam ad diſtinguendas familias cognomina audiri, perinde atque imagines ad poſteritatem prodendam poni, ſint cœptæ. Quamobrem amicum meum in lib. de nominibus in hoc præcepto tradendo ita loquutum eſſe miror. Tribus nominibus ſenatores fuiſſe appellatos olim obſeruaui, equites autem, & plebeios maiori ex parte duobus. Liuius ubi de tribunis militaribus loquitur, hos plebeios nominat, ſic, C. Sextilius, M. Albinus, P. Titinius, L. Antiſtius. Senatores autem ita uocabantur, C. Aelius Pætus, M. Licinius Craſſus, M. Porcius Cato. Hæc ille. Igitur, quia Liuius quatuor tribunos militum è plebe duobus nominibus afficit, ipſe in uniuerſum præcipit, equites, & plebeios duobus, ſenatores tribus nominibus eſſe uſos. neque, quot incommoda hanc rationem conſequantur, animaduertit. quid enim ait? an qui ex equeſtri, & plebeio ordine in ſenatum legebantur, tum cum legebantur, cognomen inueniſſe, ante lectionem cognomine caruiſſe, atque à lectione ipſa, non ab euentu, cognomen ſumpſiſſe? an uero P. Valerium, inquit, eum, qui primus conſul ſenatum ex equeſtri ordine ſuppleuit, antequam tertium Poplicolæ nomen ferre cœpit, ſenatorem non fuiſſe? an uero aut C. Mænium, aut Ti. Coruncanium, aut C. Duilium, aut Q. Cædicium; aut M'. Manilium, aut Q. Opimium, aut T. Didium, aut Marios, aut Antonios, qui conſulatus, cenſuras, dictaturas geſſerunt, & clariſsimos triumphos egerunt, ſenatores, quia tertio nomine, ueteribus & ſcriptoribus, & lapidibus teſtibus, caruerunt, non fuiſſe? quid? non ne Cn. Pompeius Magni cognomen tulit, tum cum ex Africa, & ex Hiſpania eques R. triumphauit? ſiquidem uiuente Sulla id cognomen inueniſſe idem ipſe ſcribit. M. uero Tullius non ne, antequàm in ſenatum lectus eſſet, Ciceronis cognomine uſus eſt? At Liuius, inquit, quatuor tribunos plebeios ſine tertio nomine protulit. ergo plebeij tertio nomine caruerunt. Quis affirmare poſsit eorum cognomina non eſſe à Liuio conſulto omiſſa? quod in alijs etiam, eodem ipſo auctore, fecit. Sic enim ait: Liuius ſæpe duo profert nomina, neque caret reprehenſione, quia hiſtorici eſt omnia explicare, & debet ſane ſcriptor poſteritatis habere ratione magis, quàm ſuorum temporum. An uero credibile eſt C. Sextilio, & collegis eius tribunis militum conſulari poteſtate remp. domi, foriſq; à populo R. commiſſam eſſe, ſenatum, in quem ſæpe homines nullo uſi honore pro arbitratu cenſorum legebantur, eis lectione cenſoria non patuiſſe? Neque uero ſenatores pro patricijs eum ſumpſiſſe, atque patricios tribus, plebeios duobus uſos eſſe cognominibus, intellexiſſe puto, pręſertim uero cũ C. Aelius Pætus, M. Licinius Craſſus, M. Porcius Cato, quos ille ſenatores appellat, plebeij fuerint. quod ne illum quidem latere exiſtimo. Quid quod Pauſanias, ut ante oſtendi, Romanos minimum tribus, plerunque pluribus nominibus eſſe uſos tradidit? Mihi quidem hæc eiuſmodi præceptio non ſatis in uniuerſum probari, niſi exceptione, aut interpretatione aliqua illuſtretur, poteſt.

De patricijs familijs, & plebeijs, nobilibus, & nouis.

Hactenus de gentium, & familiarum Romanarum origine. nunc de familiarum conditione dicamus: quas, si genus spectabimus, alias patricias, alias plebeias, si honores, partim nobiles, partim nouas esse constituemus. de quibus omnibus sigillatim mihi uidetur esse dicendum, ut hæc tota de nominibus Romanis suscepta disputatio perficiatur. ac primum de patricijs, & plebeijs.

Romulum scribit Dionysius urbe condita totum populum in duas partes distribuisse, unam eorum, qui inter cæteros aut genere, aut uirtute, aut diuitijs excellebant, alteram eorum, qui his omnibus rebus inferiores erant; atque illos quidem patres, hos uero plebeios nominasse: patres autem uel ab ætate quasi senes, unde senatores, uel quòd filios, uel quòd patres haberent, plebeij non haberent, uel denique Atheniensiū exemplo, qui summo loco natos εὐπατρίδας, obscuro, ἀγροίκους uocarunt, appellasse. ut autem patricijs sacra, iudicia, magistratus, senatum, & totius reip. administrationem commisisse, sic plebeios his omnibus muneribus uacuos quæstuosis artibus operam dare uoluisse. Itaque in hanc sententiam apud Liuium lib. x, P. Decius plebeius apud patres loquutus est ita: Semper ista audita sunt eadem, penes uos auspicia esse, uos solos gentem habere, uos solos iustum imperium domi, militiæq;. & lib. VI, Ap. Claudius patricius, sic: Penes quos sunt auspicia more maiorum? nempe penes patres. nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur. nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus aliter quàm auspicato creet, sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicato interregem prodamus, & priuatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud, quàm tollit ex ciuitate auspicia, qui plebeios consules creando, à patribus, qui soli ea habere possunt, aufert? & lib. quarto, Liuius: Interroganti tribuno, cur plebeium consulem fieri non oporteret, respondit, quòd nemo plebeius auspicia haberet. ideoq; decemuiros connubium diremisse, ne incerta prole auspicia turbarentur. plebs ad id maxime indignatione exarsit, quòd auspicari tanquam inuisi Dijs immortalibus negarentur posse. & alibi: Connubia communicata sunt, quibus sacra confusa sunt, & auspicia. Atque hac eadem etiam ratione adductus Scæuola in Topicis apud Cic. gentiles definit, qui inter se eodem nomine sunt, & qui ab ingenuis oriundi sunt, quorū nemo seruitutem seruiuit, nec capite diminutus est. Hæc autem definitio apte in patricios Romuli cadit, de quibus P. Decius sic apud Liuium loquitur: En Romæ unquam fando audistis, patricios primum esse factos, non de cœlo demissos, sed qui patrem ciere possent, idest nihil ultra, quā ingenuos? & Ap. Claudius: An hoc, si Claudiæ familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, & uiuere in libera ciuitate sciam, reticere possim? Quibus ex rebus intelligi potest, gentem primum de patricijs dictam, quòd soli ipsi eam haberent, unde etiam maiorum, & minorum gentium patricij dicti sunt, post ad plebeios etiam esse translatam, qui duobus, ut patricij, essent ingenuis orti. qui ijdem postea non solū gentem adepti sunt, sed procedente tempore patricios magistratus omnes, sacerdotia, auspicia, ordines, imperia, & triumphos sunt assequuti. Est præterea intelligendum, qui ciuitate Romana donabatur, eum plebeium fuisse, patricium autem neminem, nisi nominatim uel à regibus, uel à populo, uel denique ab Imperatore factus esset, fuisse. De Romulo Dionysius ita lib. III: πατρικίους ἐποίησε, καὶ κατέλεξε εἰς τὸν τῶν βουλευτῶν ἀριθμόν. Albanas porrò familias Iuliam, Geganiam, Metiliam, Quinctiliam à Tullo Hostilio in patricias esse translatas Liuius, & Dionysius auctores sunt; Octauiam à Ser. Tullio, Suetonius. Post Reges autem exactos Ap. Claudium à populo patricium factum, Dionysius lib. V, his uerbis: καὶ ὁ δῆμος εἰς τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἔγραψεν. & Liuius lib. quarto, in oratione Canuleij trib. pl: Quid? hoc si polluit nobilitatem istam uestram, quam plerique oriundi ex Albanis, & Sabinis non genere, nec sanguine, sed cooptatione in patres habetis, aut à regibus lecti, aut post reges exactos, iussu populi &c. De Cæsare autē ita Suetonius: Senatum suppleuit, patricios allegit. quod interpretatur Dio, ita: ἐς τὴν γερουσίαν ἐσέγραψεν, καὶ εἰς τοὺς εὐπατρίδας ἐγκατέλεξεν. De Augusto item Suetonius: Senatum legit, patriciorum numerum expleuit. quod Dio ita expressit. ἑτέρους δὲ τινὰς βουλεύειν ἐποίησε, τότε τῶν εὐπατριδῶν γένος συνεπλήρωσε. De Claudio Tacitus lib. XI: In numerum patriciorum uetustissimum quenque è senatu asciuit, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerunt, exhaustis etiam quas Dictator Cæsar, lege Cassia, & princeps Augustus lege Senia sublegere. Fuisse enim hanc patriciorum dissimilitudinem, quòd alij maiorum, alij minorum gentium essent, Liuius, & cæteri auctores sunt; quanquam non eodem modo omnes. Liuius enim quos Romulus primum legit, eos maiorum gentium, quos Tarquinius Priscus, minorum, quos liberata ciuitate L. Brutus, patres conscriptos appellat. quos ipsos Tacitus minorum

rum gentium uocat. Hinc Cicero ad Papirium, aliquot patricios Papirios, quanquam minorum gentium, nominat. an uero minorum gentium omnes præter eos, quos Romulus primum fecerat, dicerentur, facile uocari in quæstionem possit. Cur autem unius gentis, ac nominis familiæ altera patricia, altera plebeia fuerit, quales plerasque fuisse reperimus, nemo adhuc tradidit, nos caussas has potissimum reddi posse putamus: unam quòd non ab eodem ambæ fonte fluerent, ut si quis familiam M'. Tullij Longi, qui patricius anno post reges exactos decimo consul cum Ser. Sulpicio fuit, quæ à Ser. Tullio rege duceretur, diuersam esse à M. Tullij Ciceronis oratoris familia dixerit, qui plebeius fuit, quam à Tullo Attio Volscorum rege, qui multo post Ser. Tullium regem uixit, manasse, quibusdam, auctore Plutarcho, placuit: alteram quòd ex patricia aliqua gente alij ad plebem se contulerint, alij in patriciatu remanserint: ex plebeia uero alij à plebe ad patres transierint, alij non transierint; si quidem scribit Suetonius gentem Octauiam in patricias transductam procedente tempore ad plebem se contulisse, ac rursus per diuum Iulium in patriciatum redijsse. & Cicero in Bruto: transitiones, inquit, à plebe sunt cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunduntur genus, ut si ego me a M'. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio consul fuit. L. etiam Minutium Augurinū patricium ad plebem transisse, & tribunum plebis undecimum factum esse tradit Plinius. tertiam, ab adoptione, ut cum plebeius à patricio, aut contra patricius à plebeio adoptaretur. necesse enim erat eum conditionem sequi adoptantis. ita M. Brutus plebeius à Q. Cæpione patricio adoptatus, & Q. Cæpio Brutus dictus, & P. Scipio patricius à Q. Metello plebeio adoptatus, & Q. Metellus Scipio dictus, patriciam Brutorum, & plebeiam Scipionum familiam reddiderunt. Quartam à libertate. liberti enim assequuntur illi quidem nomen domini gentilicium, at conditionem, si patricius sit, non assequuntur. Vnde Horatius Flaccus plebeius, cum & Horatij patricij sint. quanquam nec qui adoptione, nec qui manumissione in alienam gentem migrabant, gentiles cum ijs fuisse ex Scæuolæ definitione uidentur, uel a quibus, uel ad quos transibant: illi quod capite diminuti essent, hi quod seruitutem seruissent, ut in Topicis exponit Boetius. Quintam, a ciuitate. nam qui ciuitatem beneficio alicuius patricij impetrabant, ij nomen eius tantum acipiscebantur, in plebe autem remanebant; & si quæ aliæ sunt eiusmodi. Hæc de patricijs & plebeijs. Nobiles autem primùm patricij dicti sunt, quippe quibus primum honores ij, ex quibus nobilitas comparatur, in rep. patuerunt: post autem plebeij etiam, ubi primum ad curules honores peruenerunt, nobiles dici cœpti sunt. neque enim ex genere nobilitas, sed ex imaginibus parabatur. siquidem ij nobiles dicti, qui maiorum suorum imagines haberent. imaginem autē sui ponere, ac posteris tradere non poterant, nisi qui curulem magistratum gesissent, quorum post aliquot tempora primus esse cœpit ædilitas curulis, qui magistratus ante patricijs patuit, quàm plebeijs. est autem imago, ut ait Polybius lib. v, simulachrum oris similitudinem affabre, miroq; artificio effictam, coloribus, pigmentisq; adumbratam referens, quam in insigniori, & celebriori domus parte collocabant. de iure autem ponendarum imaginum sic Cicero in Verrem: Ego me ob ædilitatem mihi delatam adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam, posteritatemq; prodendam. sic enim legit Nonius. & contra Rullum: Est hoc in more positum, Quirites, ut ij qui beneficio uestro imagines familiæ suæ consequuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij uestri cum suorum laude coniungant. Est autem, consequi imagines familiæ, magistratus curules à maioribus suis item gestos capere. Noui autem dicti sunt, qui nulla maiorum commendatione, ipsi primi ad magistratus curules peruenerunt. quod intellexit etiam Plutarchus, cum in Catone maiore ita scripsit. εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὑτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον. & App. lib. II. καλοῦσι δὲ καινοὺς τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους. Itaque Cicero in Rullum ait: Me hominum nouum consulem fecistis. Item: Mihi apud uos de meis maioribus dicendi facultas non datur, non quòd non tales fuerint, quales nos illorum sanguine creatos, disciplinisq; institutos uidetis, sed quòd laude populari, atque honoris uestri luce caruerunt. Item: Quemadmodum cum petebam nulli me uobis auctores generis mei commendarunt, sic, si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. & in Pisonem: Obrepsisti ad honores commendatione fumosarum imaginum. & Liuius lib. I: Ancus Marcius nobilis una imagine Numæ. & lib. III. Ap. Claudium, uirum honoratissimæ imaginis futurū ad posteros, legumlatorem, conditoremq; Romani iuris. & Suetonius in Vespasiano: Flauia gens obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed reip. non pœnitenda. & Pædianus in orationem in toga candida: Cicero competitores quatuor plebeios habuit, ex quibus duo nobiles, duo qui tantum non primi ex familijs suis magistratum adepti erant. & Liuius lib. XXII: Nec finem ante belli habituros, quàm

T consulem

consulem uere plebeium, idest hominem nouum fecissent, nam plebeios nobiles iam iisdem initiatos esse sacris, & contemnere plebem, ex quo contemni desierint à partibus. & Plin.lib. xxxv, cap. 11: Extat Messallæ oratoris indignatio, qua prohibuit inseri genti suę Læuinorum alienam imaginem. similis caussa Messallæ seni expresit uolumina illa, quæ de familijs condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, uidissetq; adoptione testamentaria Salutionis(hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini.

De alia nominandi ratione.

Hæc igitur omnia cum illi haberent quasi instrumenta quædam nominandi, prænomen, nomen, atq; cognomina; non his tamen contenti alia etiam ad singulos significandos, exempli caussa patris, aut aui prænomen, tribusq; nomen adhibuerunt. Quod cum ex uetustis illorum monumentis, tum maxime ex Pædiano cognoscitur, qui in II. in Verrem sic ait: Moris fuit, cum aliquis ciuis Rom. ostẽdendus esset, significaretur aut à prænomine suo, aut à nomine, aut à cognatione, aut à cognomine, aut à tribu, in qua censeretur, aut à curia, aut à censu; ut, si esset senator, equesue Romanus. Quod autem à cognatione significatos esse scribit, à patris, uel aui, uel proaui prænomine, puto intelligi eum uoluisse. Nam quod à patris prænomine nominandi consuetudo fuerit, pleni sunt omnes libri: ut Q. Cæcilius L. F. à patris autem, & aui, Capitolina marmora satis ostendunt. à proaui uero, epigramma, quod est in libro Vet. Inscriptionum eiusmodi.

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS. COS. CENS. IMP. ITER.
VII. VIR EPVL. TRIVMPH. EX RHETIS.
AEDEM SATVRNI F. DE MANVBIIS.
AGROS DIVISIT IN ITALIA BENEVENTI.
IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT LVGDVNVM, ET RAVRICAM.

Inuenio etiam significatos esse à cognomine patris multos, ut Q. Fabius Maximi filius, T. Quinctius Capitolini filius. & in adoptiuis, ut Metellus Nasicæ F. & in uetere lapide Romæ.

P. CORNELIVS PAVLLI F. SCIPIO
AEMILIANVS COS. II. CENSOR.
AVGVR TRIVMPHAVIT.

& in numis aliquot argenteis apud clarissimum uirum Andream Lauredanum.

A. POSTVMIVS COS.
BRVTI F. ALBINVS.

Porro autem quod à tribu ait, id tale est. cum tribus omnes Romæ xxxv numerarentur, atque ex ijs aliquam necesse esset, cuiusque ordinis esset, ciuis Romanus obtineret, iccirco factum est, ut à tribu, in qua censeretur, significaretur, tribus autem nomen in auferendi casu poneretur. Ita legimus in II Verr: C. Verres Romilia. & alibi: L. Claudius Palatina. & in IX Philip: Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Nam Romilia, Palatina, & Lemonia tribuum nomina sunt. Tribus autem ipsa prioribus fere tantum literis significabatur. Quod uidemus adhuc in epistola Cœlij esse retentum, hoc modo: C. Luceius C. F. Pup. Hirrus. C. Scribonius C. F. Pop. Curio. idest Pupinia, & Popilia. Quo in loco multa in hanc rem à Paulo Manutio diligentissime, atque ingeniosissime sunt collecta.

Quæ de nominibus Romanorum tradita sunt, ea stante rep. obseruata esse intelligi.

Hæc habui, quæ de nominibus Romanorum dicerem, quæ certa ueterum auctoritate confirmarentur, quorum uestigijs insistentem haud difficile unumquenque ea, quæ à me prætermissa sunt, indagaturum esse opinor. Est igitur intelligendum, hanc, de quo diximus, nominum rationem, stante potissimum rep. conseruatam esse; post autem cum libertate hanc etiam religiosam descriptionem labi ex omni parte cœpisse. siquidem aliquot, quæ ante cognomina fuerant, pro prænominibus cœpta sunt usurpari. Nam Iulum Antonium Africanum, Paullum Fabium Maximum, Potitum Valerium Volusum, Cossum Cornelium Lentulum sane animaduertere licet imperante Augusto ijs prænominibus esse præditos, quæ ante cognomina fuerant. quod ipsum Valerius quoque, & Priscianus docuerunt.

FINIS.

ERRATA, ET PRAETERMISSA ITA CORRIGENDA AC SVPPLENDA.

IN FASTIS.

3 a	A Conleg. Subrog.	A Conleg. Subrog.
	Sp. Lucretius.	Sp. Lucretius.
3 b	T. Lartius Flauus Dict. Primus Sedit. Sedandae, Et Rei Gerendae Caußa.	Gerendae Caussa. L. F. VI.
	P. Seruilius.	C C X C. P. Seruilius.
	C C X C. L. Lucretius.	L. Lucretius.
5 a	Ouan= de Aequeis.	Ouans de Aequeis.
6 b	Laenat.	Laenas.
9 a	De Sallentineis. An. CDXXCV.	CDXXCVI.
10 a	C. Flaminius C. F. L. N. III.	II.
10 b	Verruccoßus.	Verrucossus.
11 a	M. Claudius. M. Porcius.	M. Claudius. M. Porcius.
12 b	Cens. L. Calpurnius Piso Frugi. Q. Caecilius. Q. F. Q. N. Metell. Balearic.	Balearic. L. F. LXI.
13 a	Cn. Papirius Cn. F. Cn. N. Carbo.	Cn. F. C. N.
13 b	L. Gellius L. F. L. F. LXVI.	LXVII.
13 b	Cens. L. F. LXVII.	LXVIII.
15 b	Q. Suipicius.	Q. Sulpicius.

IN EPISTOLA.

	quod, cum ad hæc te ſcriberem.	quod, cum hæc ad te ſcriberem

IN COMMENTARIO.

6 a	an. DXXX.	an. DXXXI.
7 b	ibi exercitum omnem.	exercitum omnem.
11 a	DE AN. CCLVI.	DE COS. AN. CCLVI.
13 a	Tulli Accij.	Tulli Atij
13 b	manuſcripis	manuſcriptis
14 b	peruenire non poterimus.	peruenire non poterimus. Hoc autem ita eſſe oſtendit Valerius lib. III. cum Ser. Tullio contigiſſe ait, ut quater luſtrum conderet, ter triumpharet.
17 a	MONTANCA= Hoc	MONTANCAE. mendoſe forte pro MONTAN. CAE. ideſt Montanus Capitolinus. Hoc
26 b	cognominibus afficitur Poplicolæ Potiti. De Q. Seruilio	cognominibus afficitur Poblicolæ Potiti, in VI tribunatu Capitolino L. F. L. N. ſcribitur. De Q. Seruilio.
27 b	Idem ſcribit Eutropius.	Hoc Liuius. Idem ſcribit Eutropius.
33 a	feriarum conſtituendarum dictator	conſtituendarum cauſſa dictator
36 a	à Q. Publilio cos. illatum eſt.	bellum à Q. Publilio cos. illatum eſt.
36 a	ſed in alijs tum annalibus.	ſed in alijs tamen annalibus.
36 a	De triumpho Q. Publilij primi pro cos.	pro cos. de Palępolitaneis.
40 b	annum interijciendum eſſe cenſemus duabus de cauſsis.	tribus de cauſsis.
45 a	Valerius Læuinus, inquit, aduerſus Pyrrhum.	Valerius Læuinus aduerſus Pyrrhum.
49 b	pleraq; Carthaginienſium urbes.	pleræque
49 b	tanquam artem aduerſus Romanos	arcem
50 a	Ita Pœni maritimæ claſsis terrore	maritimas
58 b	EVO	AEVO
69 b	De triumpho M'. Acilij Glabrionis cos.	pro cos.
70 a	L. autem Cornelius Scipio.	ante hæc uerba librarius per incuriam paginulam prætermiſit. ſic autem reſtituendum eſt.

De

CVM censuram multi, & clari uiri peterent, T. Quinctius Flamininus, P. Cornelius Cn. F. Scipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M. Claudius Marcellus, M'. Acilius Glabrio, T. Quinctius, M. Marcellus creati. Marcellus sorte superato Quinctio lustrum condidit. conditum est autem anno sequenti. senatũ perlegerũt. princeps in senatu lectus tertium P. Scipio Africanus. Hæc Liuius. T. Quinctij censoris ante M. Catonẽ censorẽ meminit Cic. in lib. de senectu. eundem cum M. Marcello M. Marcelli quinquies consulis filio censorem fuisse scribit Plutarchus.

De triumphis L. Aemilij Regilli pr. & L. Scipionis pro cos. de rege Antiocho Q. Fabij Labeonis pr. ex Creta.

HOC anno tres triumphos actos inuenio, duos de Antiocho rege, tertium ex Creta insula, quorum nauales duo fuerunt, L. Aemilij Regilli pr. de Antiocho, & Q. Fabij Labeonis pr. ex Creta. tertius à L. Scipione Asiatico actus est de Antiocho rege ex Asia. de quibus fere ita Liuius. L. Aemilius Regillus pr. anno priore classem sortitus aduersus Antiochum profectus inter Ephesum, Samum, Chiumq; cum præfectis regis congressus, classem eius uicit, fudit, contudit, fugauitq;, ac naues longas cum omnibus socijs cepit sexaginta duas. Ei uero hoc anno extra urbem in æde Apollinis cum senatus datus esset, auditis rebus gestis eius, quantis cum classibus hostium dimicasset, & quot inde naues demersisset, aut cepisset, magno consensu patrum triumphus decretus est. triumphauit K. Februarijs. Eadem de uictoria sic scriptum est in libro de uiris illustribus in Antiocho. atque etiam Florus ut Antiochum Xersi comparat, sic Aemilium Alcibiadi. Idem est apud Appianum in Syria. L. autem Cornelius Scipio &c.

74	a	DE COS. AN. DXXCVI.	DXXCV.
		DE COS. AN. DXXCVII.	DXXCVI.
76	b	Marcrcellum.	Marcellum.
77	a	Theatrum faciendum locauerunt.	locauerant.
78	b	De bello secundo Punico.	De bello tertio Punico.
96	b	tradit M.arcellinus,	tradit. Marcellinus.
99	a	Tacitus de moribus.	Tacitus in lib. de moribus.
99	b	triumpro M. Minucij	triumpho
105	a	Quòd eo admonui	Quod eò admonui
107	b	hunc, ne quod animo agitabat exequeretur.	hic, ne quod animo
108	b	De triumpho Cn. Pompeij Strabonis.	Strabonis cos.
111	b	concione audocata	aduocata
117	a	fortissimum uirum iterum consulem fuisse.	fortissimum uirum consulem fuisse
117	b	collegam P. Crassi anno DCLVI.	Crassi cos. anno DCLVI.
121	a	offensiũcula accepta, in ædilitate cõsulẽ factum	offensiũcula accepta in ędilitate cõsulẽ (factũ.
121	a	designari cos.	designati cos.
122	b	quod alias etiam fecit, ut cum duo.	facit.
124	b	prætura gessit, ex præturam	præturam gessit, ex prætura
125	a	à C. Cesare	à C. Cæsare
126	a	cum Ariouisto, quia in Galliam descenderat	qui in Galliam
127	a	Ptolemæus autem Aegypti regem.	Ptolemæum
127	b	petendos ponte in flumen facto	petendos. Ita ponte in flumen facto
129	b	ut legem promulgaret.	promulgarent.
134	a	ut Cæsaris, Scipionis, Afranij	ut Catonis, Scipionis, Afranij
134	b	Varo à Dio ad Crantiam	Varo à Didio ad Crantiam
136	b	Hirtius Pansa consul ad bellum profectus	Hirtius consul ad bellum profectus.
138	a	cum Cæsare III consule consul fuerant.	fuerat
142	a	hunc annum ab eo gestum.	annuum
142	a	per fecialem indixerint.	indixerit.
142	b	tribunicio iure contentum.	contentus
142	b	hunc consulatum annum à Cæsare gestuum.	annuum à Cæsare gestum
143	a	in Italia decedens urbem	Italiam
143	b	inter consulares rettulit C. Cluuium.	rettulisse.
143	b	Bastarnis, qui Denthelethas uexauerant, uictis.	uexauerant, pulsis.
146	a	cum alteris uis censoris.	alteri.

FINIS.

